

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

**IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMA TIESISKĀ REGULĒJUMA
AKTUĀLAS PROBLĒMAS**

Juridiskās zinātnes
doktora studiju programmas doktorante
Leila Neimane
ln07012

Promocijas darba vadītāja:
Dr. iur., profesore Ilma Čepāne

Rīga 2019

Satura rādītājs

IEVADS	5
IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA TIESĪBU ATTĪSTĪBAS PROBLEMĀTIKA UN TĒMAS AKTUALITĀTE	7
DARBA MĒRĶIS UN UZDEVUMI.....	10
DARBA STRUKTŪRA	11
IZMANTOTĀS ZINĀTNISKĀS PĒTNIECĪBAS METODEDES.....	13
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS AVOTU APSKATS	15
PĒTĪJUMA IEROBEŽOJUMI.....	20
PĒTĪJUMA ZINĀTNISKĀ NOVITĀTE UN GALVENIE SECINĀJUMI	21
I IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA TERMINOLOĢIJA UN VISPĀRĪGAIS RAKSTUROJUMS	24
1. VISPĀRĪGAIS TERMINOLOĢIJAS LIETOJUMS	28
1.1. <i>Ietekmes novērtējumu grupa</i>	28
1.1.1. Ietekmes novērtējumu paaudzes.....	28
1.1.2. Vidisko novērtējumu apakšgrupa.....	32
1.2. <i>Termina “ietekmes uz vidi novērtējums” lietojuma specifiskācija</i>	35
1.3. <i>Jēdziena “vide” tiesiskā izpratne</i>	36
2. PALĪGJĒDZIENU SKAIDROJUMS	39
2.1. <i>“Paredzētā darbība” jeb “projekts”</i>	39
2.2. <i>“Ietekme uz vidi”</i>	45
2.3. <i>“Ietekmju veidi”</i>	46
2.3.1. Ietekmes būtiskums	48
2.3.2. Kumulatīvā ietekme	53
2.3.3. Reversais vides novērtējums	56
II IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA PROCESUĀLIE POSMI UN PAMATOJUMS	58
1. IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA PAMATPOSMI	58
1.1. <i>Sākotnējā pārbaude</i>	60
1.2. <i>Tvērums – darbības sfēras jeb piemērošanas jomas noteikšana</i>	66
1.3. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums</i>	67
1.3.1. Alternatīvas, to noteikšana – izvēle.....	70
1.3.2. Ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumi	73
1.4. <i>Citi procesuālie elementi</i>	76
1.4.1. Sabiedrības līdzdalība	76
1.4.2. Procesa lēmumi	78
2. IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA PIEMĒROŠANAS PIEEJAS	83
2.1. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma mērķa definēšana</i>	83
2.1.1. Materiālorientētā pieeja.....	84
2.1.2. Procesuālorientētā pieeja.....	85
2.2. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma satura noteikšana</i>	88
2.2.1. Ietekmes uz vidi novērtējums kā vides politikas instruments	89
2.2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma tiesiskie pamataspekti	91
A. Efektīva tiesiskā ieviešana	91
B. Interesu koordinēšana.....	92
3. IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA MATERIĀLIE UN PROCESUĀLIE ASPEKTI.....	101
3.1. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma rematerializācija</i>	101
3.2. <i>Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepts</i>	103
III IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA ATTĪSTĪBA VISPĀRĒJO VIDES TIESĪBU EVOLŪCIJAS KONTEKSTĀ	107
1. ILGTSPĒJAS VĒRTĪBĀS BALSTĪTĀS TEORIJAS PIRMSSĀKUMI	108
1.1. <i>Tradicionālo kultūru nozīme</i>	109

1.2. <i>Cilvēces modernizācijas lielo pāreju ietekme</i>	112
2. VIDES TIESĪBU ATTĪSTĪBAS PERIODIZĀCIJA.....	116
2.1. <i>Pasīvās attīstības posmi</i>	118
2.1.1. Tradicionālā ēra.....	118
2.1.2. Premodernā ēra.....	120
2.2. <i>Aktīvās attīstības posmi</i>	121
2.2.1. Modernā ēra.....	121
A. Stokholmas konference.....	123
B. Starp Stokholmu un Riodežaneiro.....	125
C. Riodežaneiro konference.....	128
2.2.2. Postmodernā ēra.....	130
A. Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā.....	132
B. Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem.....	135
2.2.3. Globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ēra.....	137
3. IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMS ILGTSPĒJAS KONTEKSTĀ.....	141
3.1. <i>Ilgspējas paradigma</i>	142
3.1.1. Ilgtspējas būtības tradicionālais skaidrojums.....	142
3.1.2. Ilgtspēja – jaunais vispārējais tiesību princips.....	144
3.2. <i>Ietekmes uz vidi novērtējumu virzošās pamatteorijas</i>	146
3.2.1. Ilgtspējas vērtībās balstītā teorija.....	147
3.2.2. Vidiskā kontekstteorija.....	151
3.3. <i>Ietekmes uz vidi novērtējums kā ilgtspējas un vidiskais kontekstuālais novērtējums</i>	156
IV IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA INSTITUCIONALIZĀCIJA, SISTĒMU IZVEIDE UN RECEPCIJA.....	160
1. IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA SISTĒMAS.....	160
1.1. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatsistēmas izveide Amerikas Savienotajās Valstīs</i>	161
1.2. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma reģionālās sistēmas izveides piemērs Eiropas Savienībā</i>	165
1.2.1. Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas pieņemšana.....	166
1.2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas konsekvences un evolūcija.....	168
1.3. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma Latvijas apakšsistēmas vispārējs raksturojums un ģenēze</i>	171
1.3.1. Pārejas posms.....	174
1.3.2. Mūsdienu ietekmes uz vidi novērtējuma ieviešanas process.....	176
A. Pirmais posms – 1998.–2004. gads.....	176
B. Otrais posms – 2005.–2010. gads.....	178
C. Trešais posms – 2011.–2018. gads.....	179
2. IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA KĀ GLOBĀLO VIDES TIESĪBU DAĻAS RECEPCIJA UN ĢENĒZE.....	181
2.1. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma starptautisko, reģionālo un nacionālo tiesību mijiedarbība</i>	181
2.2. <i>Ietekmes uz vidi novērtējuma recepcija</i>	185
2.3. <i>Globālo vides tiesību ģenēze</i>	189
2.3.1. Tiesisko un paratiesisko noteikumu sistēma.....	190
2.3.2. Rekomandatīvo tiesību raksturojums.....	193
A. Starptautisko rekomandatīvo tiesību ietekme.....	194
B. Nacionālo rekomandatīvo tiesību izveide.....	199
V IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA EFEKTIVITĀTE.....	202
1. EFEKTIVITĀTES NOTEIKŠANAS ALGORITMU BĀZE.....	202
1.1. <i>Cēloņsakarību izpratnes attīstība</i>	204
1.2. <i>Efektivitātes izvērtēšanas pieejas</i>	206
2. IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA EFEKTIVITĀTES ALGORITMS.....	210
2.1. <i>Procesuālie kvalitātes mehānismi</i>	211
2.1.1. Saprātīgi termini.....	211
2.1.2. Kompetētās iestādes pamatotā secinājuma derīguma ilgums.....	215
2.1.3. Monitoringa un vides audita obligātās piemērošanas prasība.....	217
2.2. <i>Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi</i>	219
2.2.1. Kompetentie eksperti.....	221

2.2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma komisijas	222
2.2.3. Sociālekonomisko faktoru izvērtēšana.....	228
2.3. <i>Plurālisma nodrošināšanas mehānismi</i>	231
2.3.1. Sabiedrības iesaiste sākotnējā pārbaudē.....	233
2.3.2. Alternatīvie sabiedrības iesaistes mehānismi	237
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	243
ANOTĀCIJA	260
ANNOTATION (ENGLISH VERSION)	261
ANNOTATION (VERSION FRANÇAISE)	262
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS, NORMATĪVO AKTU UN JURIDISKĀS PRAKSES	
SARAKSTS.....	263
IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI	298
PATEICĪBAS	301
PIELIKUMI.....	302
1. PIELIKUMS. INFORMĀCIJA PAR PĒTĪJUMA IETVAROS VEIKTAJĀM EIROPAS SAVIENĪBAS UN EIROPAS BRĪVĀS TIRDZNICĪBAS ASOCIĀCIJAS DALĪBVALSTU PAR IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMU JOMU ATBILDĪGO INSTITŪCIJU – NACIONĀLO KONTAKTPUNKTU APTAUJĀM	303
2. PIELIKUMS. SABIEDRĪBAS IESAISTES TERMIŅI IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMA PROCESĀ EIROPAS SAVIENĪBAS UN EIROPAS BRĪVĀS TIRDZNICĪBAS ASOCIĀCIJAS DALĪBVALSTU TIESISKAJĀ REGULĒJUMĀ.....	306
3. PIELIKUMS. ĪTEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMA PROCESĀ IZMANTOJAMIE SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBAS IESAISTES PAŅĒMIENI SASKAŅĀ AR LABO PRAKSI	309

IEVADS

Ir vispārēji atzīts, ka vides problēmas nav sadrumstalojamas, jo planētas ekoloģiskā vienotība neatbilst politiskajām robežām un tiesiskajiem ietvariem. Atbilstoši nediskriminācijas loģikai – vienādas pieejas principam attieksme pret vidi nav tikai valsts iekšzemes jautājums, kas ir nesaistīts ar ietekmi uz kaimiņvalstīm vai starptautisko kopienu, ņemot vērā neskaitāmos veidus, kādos ekosistēmas, pārkāpjot nacionālās robežas, mijiedarbojas viena ar otru. Vides jautājumu pārnacionālo nozīmi apliecina arī valstu pastāvīgie centieni vienoties par globālās temperatūras kāpuma ierobežošanu, kā tas notika Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) klimata samītā, kas norisinājās no 2018. gada 2. līdz 15. decembrim Katovicē, Polijā.

Vides kaitējums ir bijis un arvien vairāk tiek uzskatīts par vienu no nozīmīgākajām sabiedrības problēmām, kam ir nepieciešama regulējoša iejaukšanās, lai saglabātu dzīvību uz Zemes. Izcilā ganiešu izcelsmes ANO ģenerāļsekretāra (1997–2006) Kofi Anana (*Kofi A. Annan*) vadītās ekspertu darba grupas ietvaros tika noteikts, ka Antropocēna laikmetā vides kaitējums ir viens no sešiem lielākajiem draudiem starptautiskajam mieram un labklājībai¹, t. i., sabiedrībai un labai pārvaldībai kopumā. Šo laikmetu, kas sācies aptuveni 20. gs. vidū², raksturo demogrāfiskās, urbanizācijas, tehnoloģisko inovāciju, varas izmaiņu, resursu trūkuma un klimata pārmaiņu megatendences³ un masveida sugu izzušana antropogēnās slodzes rezultātā.

Ievērojamais Dienvidāfrikas Republikas prezidents (1994–1999) un preatparteīda aktīvisks Nelsons Mandela (*Nelson Mandela*) ir norādījis, ka patiesībā tas ir mūsu spēkos – **izmainīt pasauli un padarīt to par labāku vietu**⁴ (šeit un turpmāk – autore izcēlums, ja nav norādīts savādāk). Savukārt Viņa Svētība Romas Pāvests Francisks ir uzsvēris: “Par absolūtu nepieciešamību kļūst tādas normatīvās sistēmas izveide, kas nospraustu nepārkāpjamas robežas un nodrošinātu ekosistēmu aizsardzību, pirms vēl jaunās varas struktūras, kuru pamatā ir tehnoloģijas un ekonomikas paradigma, būs pilnībā pārņēmušas ne tikai politiku, bet arī brīvību un taisnīgumu.”⁵ Tādējādi vides aizsardzības atbilstoša līmeņa nodrošināšana ir kļuvusi par starptautisko tiesību *par*

---

¹ Vides kaitējums ir iekļauts ekonomisko un sociālo draudu kategorijā kopā ar nabadzību un infekcijas slimībām. Pārējās piecas kategorijas ir: (1) starpvalstu konflikts; (2) iekšējais konflikts, ieskaitot pilsoņu karu, genocīdu un citas plaša mēroga zvērības; (3) kodolieroči, radioloģiskie, ķīmiskie un bioloģiskie ieroči, (4) terorisms, (5) transnacionālā organizētā noziedzība. Piem., 2003. gadā aizsākās Darfūras karš, kas turpinās vēl šobaltdien. Viens no tā pamatcēloņiem bija cīņa par tiesībām uz zemi, ūdeni un ganībām. United Nations (turpmāk vērēs – UN, latv. – AN) Secretary-General's (*Annan K.*) High-level Panel on Threats, Challenge and Change. A more secure world: Our shared responsibility. New York: UN Department of Public Information, 2004. December 2, p. 2; Florini A., Pascual C. United Nations Reform. In: *Global Governance Reform: Breaking the Stalemate*. Bradford C. I., Linn J. F. [Eds.]. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2007, p. 64. Sk. arī Human Rights Watch, Manby B. The Price of Oil: Corporate Responsibility & Human Rights Violations In Nigeria's Oil Producing Companies. New York: Human Rights Watch, 1999, 186 p.

² Waters C. N., Zalasiewicz J., Summerhayes C. et al. The Anthropocene is functionally and stratigraphically distinct from the Holocene. *Science*, 2016, 351(6269), pp. 139–147.

³ Retief F., Bond A., Pope J. et al. Global megatrends and their implications for environmental impact assessment practice. *EIAR*, 2016, 61, pp. 52–55.

⁴ UN. Commemorating the centenary of the birth of *Nelson Mandela*: 18 July 1918 – 18 July 2018. *Nelson Mandela International Day*. Pieejams: <http://www.un.org/en/events/mandeladay/assets/pdf/mandela-exhibit-panels.pdf> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].

⁵ Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 53. tēze, 36. lpp.

excellence un starptautiskās jurisdikcijas *a fortiori* jautājumu⁶. “[M]ūsu planētas ekoloģiskā veselība” prasa “jaunas un padziļinātas pārdomas par ekonomikas jēgu un mērķiem”⁷, kuru sasniegšanu citastarp spēj nodrošināt paredzētās darbības jeb projektu ietekmes uz vidi novērtējums (turpmāk – IVN).

Patlaban – globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ērā – IVN kā vidiskā⁸ un ar ekonomiskām darbībām saistītā novērtējuma regulējumu nosaka gan globāla, gan reģionāla līmeņa tiesiski saistošie un rekomendatīvo tiesību instrumenti, un tā ievērošanu veicina kā reģionālās un starptautiskās organizācijas⁹, tā profesionāla rakstura apvienības. IVN nepieciešamību pamato arī zinātne, tāpēc valsts iespējas nesekot šim scenārijam un vadīties *ipso facto* pēc pašas noteikta repertuāra ir minimālas, ja tā vēlas būt modernās Eiropas un globalizētās kopienas locekle. To apliecina arī Latvijas Republikas Satversmes preambulā ietvertais teikums, ka “Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un **veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību**”¹⁰. Šī norāde citastarp ietver efektīvas IVN sistēmas izveidošanas un piemērošanas nepieciešamību, kā arī izpratni “par starptautisko un nacionālo tiesību sistēmu kā vienotas universālas jeb globālas tiesību sistēmas sastāvdaļu”¹¹. Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) 2004. gada 1. maijā, tiesiski regulētais IVN tika atbilstoši pielāgots vides *acquis communautaire* prasībām¹² un Latvija ne vien deva savu piekrišanu iekšzemes politiskajām, ekonomiskajām un tiesiskajām strukturāla rakstura pārmaiņām, bet vienlaikus tā arī tika nostiprināta gan Eiropas, gan plašākā globālajā vidē.

Šobrīd plašu recipēšanas procesu rezultātā IVN ir iekļauts daudzās tiesību sistēmās un tiek piemērots gandrīz visās ANO dalībvalstīs.¹³ Tas tiek uzskatīts par veiksmīgu un unikālu vides tiesību globalizētas normas piemēru¹⁴, kas spēj nodrošināt vides vērtību ieviešanu vietējā

⁶ Joint dissenting opinion of Judges Costa, Ress, Türmen, Zupančič and Steiner of 8 July 2003 in Case of the European Court of Human Rights (turpmāk vērēs – ECHR) of *Hatton and others v. United Kingdom* (36022/97), para. 1.

⁷ Pope John Paul II. Message for the Celebration of the World Day of Peace, 2000. January 1, para. 15. Pieejams: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121999_xxxiii-world-day-for-peace.html [aplūkots 2018. gada 5. decembrī]; Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Biseniēks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 32. tēze, 39. lpp.

⁸ Attiecībā uz jēdzieni “vidisks” skaidrojumu sk. darba nodaļu I “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”, 1. “Vispārīgais terminoloģijas lietojums”, 1.1. “Ietekmes novērtējumu grupa”, 1.1.2. “Vidisko novērtējumu apakšgrupa”.

⁹ Te ir jāņem vērā, ka mūsdienu pasaule ir kļuvusi aizvien savstarpēji savienotāka ne tikai fiziski, bet arī ekonomiski. Vienai valstij var būt būtiska ietekme uz citas valsts vidi gan fiziska piesārņojuma, gan investīciju un tirdzniecības dēļ. 2016. gada 2. jūnijā Parīzē parakstītais Līgums par Latvijas pievienošanu Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijai nozīmē kā valsts starptautiskā prestiža celšanu, tā arī pienākumu ievērot *inter alia* augstus vides aizsardzības standartus to plašākajā nozīmē. Minētā organizācija ir viens no vadošajiem līderiem vides regulācijas programmu attīstīšanā un monitoringā.

¹⁰ Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 8. jūlijs, Nr. 131 (1591).

¹¹ Ziemeļe I. Vēlējuma vārdi grāmatai. Grām.: *Tieslietu ministrijas juristi Latvijas simtgadei: tiesībspolitikas aktuālie jautājumi*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 9. lpp.

¹² European Commission Environment Directorate-General (turpmāk vērēs – EC DG ENV) / Cowi A/S / Milieu Ltd. Study concerning the report on the application and effectiveness of the EIA Directive. Final report. [B.v.]: Cowi, 2009, p. 7.

¹³ Morgan R. K. Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 6; Yang T. The Emergence of the Environmental Impact Assessment Duty as a Global Legal Norm and General Principle of Law. *Hastings Law Journal*, 2019, 70(2), pp. 525, 527.

¹⁴ Craik N. The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 51.

kontekstā, un līdz ar demokrātiju par vienu no ievērojamākajiem politikas izgudrojumiem 20. gs.¹⁵ Tādējādi mūsdienās IVN ir universāli atzīts par starptautisko un iekšzemes vides tiesību ilgtspējā balstītas valdīšanas pamatinstrumentu, ar kura palīdzību vides aizsardzība tiek lokalizēta un risinājumi – īstenoti vietējā līmenī.

IVN risina vides jautājumus nevis segmentāli, bet visaptveroši, piepilda vides tiesības ar jēgpilnu saturu un ir neatsverams rīks vides, ekonomisko un sociālo interešu līdzsvarošanai, tādējādi īstenojot ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu plānošanas un lēmumu pieņemšanas procesā. Par to liecina IVN izmantošanas biežums un starptautiskais akcepts. Citiem vārdiem sakot, IVN sasaista vidi un attīstību un ir svarīgs cilvēktiesību īstenošanas instruments Orhūsas Konvencijas (Konvencijas par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem), Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un Latvijas Republikas Satversmē 115. pantā nostiprināto “tiesību uz labvēlīgu vidi”¹⁶ kontekstā.

Ietekmes uz vidi novērtējuma tiesību attīstības problemātika un tēmas aktualitāte

Vienlaikus IVN atrodas ar vidi saistīto distributīvo konfliktu krustpunktā. Gandrīz 35 gadu laikā vien Eiropas Savienības tiesa ir pieņēmusi vairāk nekā 100 spriedumu un lēmumu¹⁷ IVN jomā. Orhūsas Konvencijas Atbilstības komitejā aptuveni 15 gadu laikā izskatīšanai ir iesniegts vairāk nekā 150 sabiedrības paziņojumu par iespējamajiem pārkāpumiem.¹⁸

Pirmā direktīva, kas regulē IVN, tika pieņemta 1985. gadā¹⁹. Pēc vairākkārtējiem labojumiem 2011. gadā tika izveidota tās kodificētā redakcija (IVN direktīva (2011)²⁰). 2014. gada 16. aprīlī tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu, un kas bija jāievieš nacionālajos tiesību aktos līdz 2017. gada 16. maijam.²¹ Tā noteica jaunu

¹⁵ Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Hull: Canadian Environmental Assessment Agency (turpmāk vērēs – CEAA), International Association for Impact Assessment (turpmāk vērēs – IAIA), 1996, pp. I, 1, 24, 36, 223; Bartlett R. V. Policy and Impact Assessment: An Introduction. *Impact Assessment Bulletin*, 6, 1988, pp. 73–74.

¹⁶ Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 23. oktobris, Nr. 308/312 (1369/1973).

¹⁷ Saskaņā ar autores veikto izpēti Eiropas Savienības tiesas (turpmāk vērēs – EST) mājaslapā ir rēķināts periods no 1985. gada, kad tika pieņemta pirmā IVN direktīva, līdz 2018. gada jūnijam. EST. Tiesas judikatūra. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=lv> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].

¹⁸ Saskaņā ar autores apkopotajiem datiem 2018. gada 15. jūlijā ir konstatējams, ka Orhūsas Konvencijas Atbilstības komiteja ir izskatījusi 65 lietas, savukārt aptuveni 25% gadījumu lietas uzsākšana ir noraidīta un vēl aptuveni 25% notiek lietas izskatīšana. UN Economic Commission for Europe (turpmāk vērēs – UNECE). Environmental Policy. Conventions and Protocols. Public Participation. Convention Bodies. Compliance Committee. Communications from the Public. Pieejams: <https://www.unece.org/env/pp/cc/com.html> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].

¹⁹ Padomes 1985. gada 27. jūnija Direktīva 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *Eiropas Kopienų Oficiālais Vēstnesis* (turpmāk vērēs – OV), 1985. 5. jūlijs, L 175/40 (IVN direktīva (1985)).

²⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (kodificēta versija): ES tiesību akts. OV, 2012. 28. janvāris, L 26/1 (IVN direktīva (2011), arī – IVN direktīva (2011), kā grozīts (2014)).

²¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. OV, 2014. 25. aprīlis, L 124/1 (IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014)), 2. panta 1. punkts.

pagrieziena punktu IVN kā ES vides politikas pamatinstrumenta²² attīstībā. Tādā ziņā ir svarīgs promocijas darba – šī pētījuma – izstrādes laiks, kas citastarp sakrīt ar jaunās IVN direktīvas ieviešanas periodu un ir ietekmējis pētījuma struktūru un tajā aplūkoto jautājumu loku.

Minētie procesi skaidri apliecina IVN neviennozīmīgo un dinamisko raksturu. Pasaule, kurā IVN darbojas patlaban, ir krietni vien citāda nekā tā bija 1969. gadā, kad Amerikas Savienoto Valstu (turpmāk – ASV) Kongress pieņēma Nacionālās Vides politikas likumu – cilvēces vēsturē pirmo normatīvo aktu, kas noteica IVN piemērošanu. Jeb – atsaucoties uz Eiropas Komisijas teikto, IVN attīstība ir mainīgs process, kurā nepieciešams nodrošināt, lai ES tiesiskais regulējums šajā jomā tiek pielāgots Savienības un starptautiskajai politikai un juridiskajam kontekstam.²³

Nav šaubu, ka, raugoties no šodienas skatupunkta, pēc 10, 25 vai 50 gadiem pasaule, kurā IVN darbosies, atkal jau būs citāda. Tāpat ir skaidrs, ka argumenti par labu vai par sliktu IVN mainās laikā un telpā saskaņā ar iesaistīto personu perspektīvu. Līdz ar to mūsdienu mainīgajā pasaulē zinātniskās pētniecības veikšana šajā jomā ir nepieciešama, lai IVN tiesību institūts attīstītos ilgtspējīgā virzienā, jo sevišķi tādas nacionālas valsts kontekstā, kas darbojas globalizētā vidē. Ja IVN regulējums nespēs adaptēties globālo apstākļu nepārtrauktajām un straujajām izmaiņām, tas kļūs marginalizēts un nepiemērots mūsdienīgai izmantošanai arī nacionālā mērogā.

Speciālajā IVN literatūrā, neraugoties uz IVN recipēšanas popularitāti un ievērojamu starpdisciplināra rakstura un praktisku pētījumu daudzumu²⁴, nav tikusi veltīta pienācīga uzmanība IVN teorētisko un jo sevišķi tiesisko aspektu analīzei. Sākotnēji nodarbojoties ar introspektīvu prakses analīzi, proti, IVN ziņojumu kvalitātes izpēti, pēdējo 15–20 gadu laikā zinātniskā pētniecība ir attīstījusi teorijas, kas sasaista IVN, plānošanu un lēmumu pieņemšanas teoriju, un paplašinājusies attiecībā uz IVN metožu un sistēmu efektivitātes izvērtēšanu.²⁵

Vispārēji sākotnējie novērtējumi par IVN sniegumu liecināja par šaubām attiecībā uz to, vai IVN spēj **efektīvi** ietekmēt lēmumus par paredzēto darbību un padarīt tos ilgtspējīgus, vērtējot

---

²² EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, p. 10; Pöhlönen I. Quality control and the substantive influence of environmental impact assessment in Finland. *EIAR*, 2006, 26, p. 481.

²³ Eiropas Kopienų Komisija (turpmāk vērēs – EKK). Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 10. lpp. Sk. arī EK. Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedriski un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu. Brisele, 2012. 26. oktobris, COM(2012) 628 final, 2. lpp. Sk. arī IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 2. apsvērumu.

²⁴ Speciālās IVN literatūras pārskats liecina, ka pēdējo četru dekadžu laikā galvenās diskusijas galvenokārt ir iedalāmas trīs grupās: 1) IVN identitāte (“kas tas ir?”), 2) IVN piemērošana (“kā IVN var piemērot?”), 3) IVN sniegums (“cik labi IVN tiek veikts?”). Kidd M., Retief F. Environmental Assessment. Ch. 27. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, pp. 971–973.

²⁵ Bartlett R. V., Kurian P. A. The Theory of Environmental Impact Assessment: Implicit models of policy making. *Policy & Politics*, 1999, 27(4), pp. 415–433. In: *Environmental Assessment*. Vol. II. Environmental Assessment Theory. Fischer T. B. [Ed.] New York: Routledge, 2016; Lawrence D. P. Planning Theories and Environmental Impact Assessment. *EIAR*, 2001, 20, pp. 607–625; Leknes E. The Roles of EIA in the decision-making process. *EIAR*, 2001, 21, pp. 309–334; Nilsson M., Dalkmann H. Decision Making and Strategic Environmental Assessment. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 2001, 3(3), pp. 305–327; Weston J. EIA in a Risk Society. *Journal of Environmental Planning and Management*, 2004, 47(2), pp. 313–325; Kidd M., Retief F. Environmental Assessment. Ch. 27. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, p. 972; Peterson K. Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, pp. 10–11.

ietekmes uz vidi sekas.²⁶ Tomēr laika gaitā IVN sniegums uzlabojās, un tiek uzskatīts, ka tam ir vismaz mērena (nevis neliela²⁷) ietekme, lai nodrošinātu ar vidi saistītu ilgtspējīgu lēmumu pieņemšanu.²⁸ IVN efektivitātes novērtēšana ir bijusi pastāvīgs izaicinājums tā aptuveni 50 gadu pastāvēšanas laikā, un šī izaicinājuma kodols ir bijis IVN procesuālais raksturs, kas pieprasa paredzēto darbību detalizētu un sistemātisku vides seku novērtēšanu, tomēr pats par sevi nespēj novērst kaitīgas darbības.²⁹ Viens no IVN efektivitātes novērtēšanas diskusiju cēloņiem ir arī praksē bieži sastopamais (bet nepareizais) uzskats, ka IVN ir *ipso facto* vides tiesību prasību atbilstības novērtējums.³⁰ Jomas teorētiskās un praktiska rakstura diskusijas aizvien vairāk pievēršas jautājumiem par IVN efektivitātes dažādajām dimensijām un pašmateriālajiem (rematerializācijas) mērķiem, tā vietu plašākā ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanas kontekstā un ietekmi uz paredzētās darbības gala lēmuma pieņemšanu. Tādējādi IVN, radies kā moderno un postmoderno vides tiesību priekšvēstnesis, patlaban – globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ēras laikā – aizvien vairāk rosina risināt vairākus būtiskus jautājumus: kāda ir tā efektivitāte un cik lielā mērā tas patiešām veicina ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu³¹.

Daudzējādā ziņā joprojām IVN prakses analīze turpina attīstīties daudz straujākos tempos, kuriem teorētiskā izziņa, jo sevišķi attiecībā uz IVN tiesiskajiem aspektiem, netiek līdzi, turklāt vissvarīgākā IVN teorētisko atziņu attīstība ir notikusi vien pēdējo divdesmit gadu laikā. Balstoties uz iepriekš minēto, saistībā ar IVN tiesību izpēti ir iespējams izdarīt secinājumus, kas konstruē šī pētījuma mērķa sastāvu:

- 1) IVN attīstības analīze galvenokārt ir balstīta uz praksi, nevis teoriju;
- 2) IVN teorija un efektivitātes izpēte ir samērā ierobežota un nepilnīga;
- 3) IVN teorijai un efektivitātes novērtēšanai ir tieša korelācija ar tiesiskā ietvara uzlabojumu un ierosmju nodrošināšanu, kā arī efektīvu ilgtspējas attīstības mērķu īstenošanu.

---

²⁶ Dipper B., Jones C., Wood C. Monitoring and post-auditing in EIA: a review. *Journal of Environmental Planning and Management*, 1998, 41(6), pp. 731–747.

²⁷ Tiek minēts, ka IVN nelielā ietekme uz lēmumu pieņemšanu varētu būt izskaidrojama ar sabiedrības līdzdalības lomas nozīmīguma mazinājumu, kas kavē jaunas informācijas nodrošināšanu IVN procesā. Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation of Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 77–81.

²⁸ Fischer T. B. On the role(s) of (strategic) environmental assessment in 'greening' decision making. University of Utrecht, Copernicus Lecture, 2009. March 2; Arts J., Runhaar H., Fischer T. B. et al. The Effectiveness of EIA as an Instrument for Environmental Governance – A Comparison of the Netherlands and the UK. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 2012, 14(4), pp. 1–40; Phylip-Jones J., Fischer T. B. EIA for Wind Farms in the United Kingdom and Germany. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 2013, 15(2), pp. 1–30; Jones R., Fischer T. B. EIA Follow-Up in the UK – a 2015 update. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 2016, 18(1), pp. 1–22.

²⁹ Craik N. 21. Principle 17. Environmental Impact Assessment. In: *The Rio Declaration on Environment and Development. A Commentary*. Viñuales E. J. [Ed.] Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 468.

³⁰ Fischer T. B. EIA in the EU: past, present and future. *EIALAW 2018*. Helsinki, Finland, 2018. March 23.

³¹ UN Environment Programme (turpmāk vērēs – UNEP). Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 7.

Darba mērķis un uzdevumi

Pētījuma **pamatmērķis ir izstrādāt un analizēt IVN efektivitātes algoritmu mūsdienīgā kontekstā**, nodrošinot analītisku skatījumu uz IVN būtību, darbību un lomu, kāda tam tiek piešķirta vides problēmu risināšanā un vidi ietekmējošu lēmumu pieņemšanā, un tā piemērošanas ierobežojumiem tiesību aspektā. Vienlaikus šis pamatmērķis ir saistīts ar fundamentālu IVN īstenošanas problēmjaudājumu apzināšanu saistībā ar tiesiskā ietvara nepilnīgumu un to jēgpilnu piemērošanu praksē, lai tiktu nodrošināti ilgtspējīgi risinājumi jeb – lai, uzlabojot un piemērojot tiesību normas, efektīvi tiktu sasniegti ilgtspējīgas attīstības mērķi. Šī pieeja ietver IVN izmantošanu nevis kā pašmērķi, bet kā līdzekli.

Tādējādi promocijas darba pamatmērķi veido trīs savstarpēji saistīti apakšmērķi – trīs pētniecības virzieni:

1. analizēt un attīstīt teorētiskās atziņas par IVN izpratni, pilnveidot IVN zinātnes teoriju attiecībā uz šī starpdisciplinārā tiesību institūta būtību un saturu, tā piemērošanas iespējām un ierobežojumiem;

2. izpētīt IVN efektivitātes aspektus un izstrādāt tās koncepciju saistībā ar IVN zinātniskajiem un tiesībpolitiskajiem uzstādījumiem komparatīvā skatījumā;

3. novērtēt sabiedrības līdzdalības lomu IVN tiesību normu piemērošanā un efektivitātes paaugstināšanā saskaņā ar plurālisma paradīgu.

Darba mērķa un apakšmērķu sasniegšanai ir noteikti desmit darba uzdevumi, lai to izpildes rezultātā radītu un piedāvātu inovatīvus risinājumus IVN nacionālā tiesiskā regulējuma pilnveidošanai, kā arī sniegtu ierosmes tālākās pētniecības veikšanai:

- 1) izpētīt IVN terminoloģijas lietojamību un piemērošanas kontekstu un noskaidrot tā pamatiezīmes, kas to nošķir no citiem ietekmes novērtējumu veidiem;
- 2) atainot IVN procedūras pamatposmus, kā arī piemērošanas pieejas, izmantojot materiālorientēto un procesuālorientēto prizmu un analizējot IVN definīciju un funkciju interpretācijas, lai identificētu tā būtību;
- 3) raksturot IVN duālo dabu, iezīmējot tā – kā vides politikas instrumenta un tiesību institūta – galvenās pazīmes un piemērošanas priekšnosacījumus un jēgu;
- 4) izstrādāt vides tiesību attīstības ēru klasifikāciju un analizēt IVN institūta attīstību un ģenēzi, dimensiju un tvērumu laika griezumā plašākā vides aizsardzības sistēmas un ilgtspējas paradīgas evolūcijas kontekstā, balstoties uz premisu, ka IVN jēdziena, koncepta un procesa jēga ir meklējama ne vien nacionālajos normatīvajos aktos, bet arī globālā līmenī un atsedzama, izmantojot vides tiesību attīstības doktrinālās pārmaiņas;
- 5) aplūkot starptautisko institucionālo un neinstitucionālo dalībnieku ietekmi uz IVN sistēmu izveides un efektīvas funkcionēšanas priekšnosacījumiem vēsturisko un

mūsdienās notiekošo procesu ietekmē, kā arī jomas saistošo tiesisko un *paratiesisko* noteikumu ģenēzi, noskaidrojot IVN tiesisko tvērumu starptautisko, reģionālo un nacionālo tiesību sistēmu kontekstā;

- 6) apskatīt dažādās ilgtspējas paradigmas pieejas un analizēt IVN piemērošanu to ietvaros, vērtējot IVN spēju nodrošināt ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu;
- 7) noskaidrot IVN efektivitātes pamatpostulātus, teorētiskos pamatus un izstrādāt atbilstošu tās algoritmu, izmantojot IVN *materiālprocesuālo mikroatribūtu* koncepciju;
- 8) pārbaudīt IVN efektivitātes algoritma izmantošanas iespējas, veicot “lauka pētījumus”³², t.i., elektroniski aptaujājot Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par IVN jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu pārstāvjus komparatīvās informācijas ieguvei;
- 9) apzināt nacionālo tiesu un starptautisko institūciju (kā, piem., Eiropas Savienības tiesas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Orhūsas Konvencijas Atbilstības komitejas) praksi, lai noskaidrotu ar IVN piemērošanu saistītos tipiskos problēmgadījumus;
- 10) ekstrapolēt pētniecības gaitā iegūtos rezultātus, piedāvāt problēmu risinājumus un pamatot grozījumu nepieciešamību nacionālajos tiesību aktos.

Pētījumā autore centīsies pierādīt *hipotēzi: kaut arī katra IVN sistēma ir unikāla juridisko, ekonomisko un politisko apstākļu kombinācija, ko ietekmē ilgtspējīgas attīstības politiskās apņemšanās pakāpe*³³, *IVN efektivitātes koncepcija ir būtisks priekšnosacījums šī tiesību institūta efektīvai un starptautiskajiem standartiem atbilstošai piemērošanai praksē. IVN efektivitāti ir iespējams novērtēt ar īpaša algoritma palīdzību, salīdzinot Latvijas nacionālo tiesisko ietvaru pret etalonu, kas izriet no tiesiski saistošo un paratiesisko noteikumu veseluma globālā mērogā un IVN materiālprocesuālo mikroatribūtu (turpmāk – mikroatribūtu) kopuma mūsdienīgā izpratnē – tā dēvētā nosacītā globālā etalona.*

Darba struktūra

Darba formālo struktūru veido ievads, piecas galvenās nodaļas, kas ir sadalītas vairāku pakāpju apakšnodaļās, secinājumu un priekšlikumu daļa, anotācija, literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksts, kā arī saīsinājumu saraksts, pateicības un trīs pielikumi.

Darba saturiskā struktūra ir veidota, lai nodrošinātu visaptverošu skatījumu uz IVN, izmantojot dažādas perspektīvas. Katras nodaļas mērķtiecīgais vērsums ir pamats, lai konstruētu (nepieciešamo) *mikroatribūtu* teoriju, vienlaikus veidojot pamatu IVN efektivitātes algoritma

---

³² Šajā gadījumā ar jēdzienu “lauka pētījumi” ir domātas aptaujas, strukturētas intervijas, atkārtotas intervijas un tamlīdzīgas metodes.

³³ Sk., piem., Wood C. *Environmental Impact Assessment: A Comparative Review*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 13; Sadler B. *International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance*. Hull: CEAA, IAIA, 1996, p. IV.

izstrādei atbilstoši izvirzītajam darba mērķim. Šādā ziņā, piem., arī vēsturiskais skatījums nodrošina ne vien pamatu IVN *mikroatribūtu* evolūcijas izpratnei, bet arī būtisku ieskatu par to nepieciešamības pamatojumu.

Ievadā autore sniedz pētāmo problēmjaudājumu un pētījuma priekšmeta raksturojumu un izvēlēta pētniecības temata aktualitātes pamatojumu, formulē darba mērķi un uzdevumus, sniedz pārskatu par izmantotajām zinātniskās pētniecības metodēm un izmantotās literatūras apskatu, kā arī, veicot nepieciešamās atrunas, nosaka pētījuma ierobežojumus. Autore formulē arī pētījuma zinātnisko novitāti un praktisko nozīmi un galvenos secinājumus.

Pirmajā nodaļā ir sniegts vispārējs pārskats par IVN, analizēta IVN terminoloģija, raksturotas ietekmes novērtējumu paaudzes un vidisko novērtējumu apakšgrupa, un ar IVN saistītie konceptuālie jēdzieni.

Otrajā nodaļā ir aplūkoti IVN procesuālie posmi un tā piemērošanas pieejas no materiālā un procesuālā viedokļa, balstoties uz IVN definīciju un funkciju analīzi. Tāpat tiek veikta IVN satura noteikšana, kas izriet no IVN duālā rakstura, jo tas vienlaikus ir gan vides politikas instruments, gan tiesību institūts. Tiesiskā aspektā tiek detalizētāk aplūkoti IVN regulējuma efektīvas tiesiskās ieviešanas un interešu koordinēšanas aspekti, kā arī materiālie un procesuālie aspekti, no kuriem izriet IVN rematerializācijas pieeja un pētījumā izmantotais *mikroatribūtu* koncepts.

Trešā nodaļa, balstoties uz izstrādāto vides tiesību attīstības ēru klasifikāciju, ir veltīta IVN vēsturiskās attīstības analīzei plašākā vides aizsardzības un ilgtspējas paradigmas evolūcijas kontekstā, to atklājot caur vides tiesību evolūcijas doktrinālajām pārmaiņām. Tiek raksturotas IVN virzošās teorijas, kā *ilgtspējas vērtībās balstītā teorija* un *vidiskā kontekstteorija*, lai varētu aplūkot IVN kā ilgtspējas novērtējuma un vidiskā kontekstuālā novērtējuma nozīmi nacionālajā tiesiskajā ietvarā.

Ceturtajā nodaļā ir apskatīta IVN pamatsistēmas, reģionālās sistēmas un nacionālās apakšsistēmas veidošanās, raksturojot IVN ieviešanu ASV, ES un Latvijā. Šajā nodaļā tāpat ir analizēta IVN starptautisko, reģionālo un nacionālo tiesību mijiedarbība. Papildu uzmanība ir veltīta arī tādiem jautājumiem kā IVN recepcija un globālo vides tiesību ģenēze, kas ietver tiesisko un *paratiesisko* noteikumu sistēmu, un rekomematīvo tiesību nozīme nacionālā līmenī.

Piektajā nodaļā ir analizēts IVN efektivitātes jēdziens un ar to saistītās implikācijas, skaidroti IVN efektivitātes teorētiskie pamati un sniegts tās novērtēšanas algoritma modelis. To veido kvalitātes nodrošināšanas mehānismi, kuros savukārt ietilpst tādi mehānismi kā *procesuālie kvalitātes, dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas* un *plurālisma*. Saskaņā ar šo modeli ir analizēti atsevišķi IVN materiālie un procesuālie elementi, nosakot to pašreizējā vai iespējamā *mikroatribūta* statusu un piemērojamību nacionālā tiesiskā regulējuma uzlabošanas kontekstā.³⁴

---

³⁴ Atsevišķi ceturtais un piektais nodaļas paragrāfi ir daļēji citēti: Neimane L. Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes problemātiskie aspekti. Grām.: 13. starptautiskās zinātniskās konferences "Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2018" (veltīta Baltijas valstu simtgadei) rakstu krājums, 2019. Iesniegts publicēšanai 2018. gada 16. oktobrī.

Izmantotās zinātniskās pētniecības metodes

Pētījumā izmantoto zinātniskās pētniecības pamatmetožu – induktīvās un deduktīvās – lietošanā darba autore ir izvēlējusies Latvijas tiesību zinātnē tradicionāli atzīto pieeju,³⁵ to selektīvi, atbilstoši pētījuma mērķim un izvirzītajiem uzdevumiem papildinot arī ar ārvalstu literatūrā noteiktajām, tiesību zinātnes pētniecībā piemērojamām metodēm un vienlaikus ņemot vērā vides tiesību pētniecības specifiku un ierobežojumus.

Induktīvās pamatmetodes kontekstā ir lietotas tādas metodes kā analīze un sintēze. Analīzes veikšanā ir izmantoti šādi kvalitatīva rakstura paņēmieni: deskriptīvais, vēsturiskais, tostarp vēsturiski salīdzināmais, speciāli analītiskais, dogmātiskais, kas ietver dogmātiski salīdzināmo, un socioloģiskais. Skaitliskais materiāls ir apstrādāts ar kvantitatīvās metodes palīdzību, savukārt sintēzes nolūkos ir lietots juridiski konstruktīvais paņemiens.

Ar **deskriptīvā paņēmiena**³⁶ palīdzību IVN ir aplūkots plašākā vides regulācijas sistēmas kontekstā.

Aplūkojot IVN evolūcijas gaitu, ir piemērots **vēsturiskais paņemiens** un **vēsturiski salīdzināmais paņemiens**. Pirmkārt, tas ir izmantots, lai atainotu to vēsturiski tiesībfilozofisko ietvaru, kādā IVN ir radies un attīstījies nacionālā, reģionālā un starptautiskā līmenī, un raksturotu kontekstu, kas noteicis tā attīstības virzienus, šādi veidojot pamatu mūsdienu IVN izpratnei. Otrkārt, ar vēsturiskā paņēmiena palīdzību arī ir identificēta IVN nozīme, analizējot tā ietekmi kopsakarā ar vispārējiem vides tiesību transformācijas procesiem.

Speciāli analītiskais paņemiens ir piemērots, lai plašāk atklātu un noskaidrotu IVN un ar to saistītos tādus tiesiskos jēdzienus kā vide, integrācijas princips, ilgtspējas princips, piesardzības princips un sabiedrības vides procesuālās tiesības, to teorētisko un praktisko pamatu, saturu, kā arī definētu šos jēdzienus raksturojošās pazīmes. Šādā veidā ir analizēti arī IVN veidojošie konceptuālie jēdzieni, kā paredzētā darbība, ietekmes novērtējums, ietekme uz vidi un ietekmju veidi.

Pozitīvo tiesību normu apstrāde ir veikta ar **dogmātiskā paņēmiena** palīdzību, lai noteiktu IVN regulējošo tiesību normu saturu un izprastu šī tiesību institūta būtību. Salīdzinot IVN institūtu un tā īpatnības dažādās valstīs, kā arī reģionālā un globālā mērogā, t.i., izmantojot mikro- un makro salīdzinošo analīzi ietvaros, lai nodrošinātu atziņu pārņemšanu – recipēšanu, ir lietots **dogmātiski salīdzināmais paņemiens**³⁷. Tas ietver arī hermeneitisko pieeju, diferencēto salīdzināšanu,

³⁵ Autore ir izvēlējusies autoritatīvā un ievērojamā tiesībzinātnieka Kārļa Dišlera izmantoto pieeju un **terminoloģiju**. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga: Latvijas Universitāte, 1938, 76.–79. lpp.

³⁶ Arī monogrāfiskā, aprakstošā jeb monogrāfiski aprakstošā metode.

³⁷ Jeb salīdzināmo tiesību metode, salīdzinošā metode, komparatīvā metode. Sk plašāk: Osipova S. Starp tiesību normu un tiesisko realitāti. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 31.–32. lpp.; Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 47.–49. lpp.; Samuel G. Comparative law and its methodology. In: *Research Methods in Law*. Watkins D., Burton M. [Eds.]. Abingdon: Routledge, 2013, p. 100; Sheate W., Byron H., Dagg S., Cooper L. The Relationship between the EIA and SEA Directives. *Final Report to the EC*. London: Imperial College London Consultants, 2005, p. 3; Darpö J., Nilsson A. On the Comparison of Environmental Law. *Journal of Court Innovation*, 2010, 3(1), p. 319.

strukturālo pieeju, darbības jeb funkcionālo pieeju, Hēgeļa jēdzienu metodi – dialektisko pieeju³⁸, dogmātiski kritisko pieeju un teorētiski kritisko pieeju, kā arī transnacionālo vides tiesību analītisko perspektīvu³⁹.

Hermeneitiskā pieeja un diferencētā salīdzināšana ir izmantota, salīdzinot IVN institūtu un tā īpatnības dažādās valstīs.⁴⁰ *Strukturālās pieejas* modelis aptver šādus IVN posmus un elementus: IVN procesa definēšana un veidi (A), procesa dalībnieki (B), procesuālie posmi (C), sociālo, ekonomisko un vides interešu līdzsvarošana (D), lēmuma pieņemšana (F). *Darbības jeb funkcionālā pieeja* izpaužas IVN prakses gadījumu analīzē, lai ilustrētu pozitīvo tiesību un to piemērošanas sociālā un institucionālā aspektā mijiedarbību. *Dialektiskā pieeja* ir izmantota, lai raksturotu ar IVN saistīto tiesību atziņu evolūciju un nostiprināšanos normatīvā izteiksmē, tiesu praksē un tiesiskajā domā. *Dogmātiski kritiskā pieeja* un *teorētiski kritiskā pieeja* ir lietotas, lai, ņemot vērā dažādās tiesiskās sistēmas un to īpatnības, novērstu atšķirīgu doto lielumu salīdzināšanu.

Socioloģiskais panēmiens⁴¹ ir izmantots, aplūkojot IVN tiesību institūtu, tā tiesību normas un ar to saistītos elementus saistībā ar sabiedrības attīstību un mūsdienu sabiedrības prasībām, atbilstoši Latvijas tiesību zinātnē – tiesību socioloģijā – definētajām pieejām⁴².

Datu analīzei un apkopošanai, kā arī to rezultātu aprobācijai ir izmantota **kvantitatīvā metode**.

Iegūto pētījuma rezultātu apstrāde, apkopošana un sistematizācija ir veikta ar **juridiski konstruktīvā panēmienu** palīdzību.

---

³⁸ Broks J. Tiesības filozofija. Doktrīnas, koncepcijas, diskursi. Otrais pilnveidotais un papildinātais izdevums. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008, 166.–171. lpp.

³⁹ Heyvaert V., Ety T. Introducing Transnational Environmental Law. *Transnational Environmental Law*, 2012, 1(1), p. 2; Carlarne C., Farber D. Law Beyond Borders: Transnational Responses to Global Environmental Issues. *Transnational Environmental Law*, 2012, 1(1), p. 14.

⁴⁰ Mūsdienu globālo vides tiesību paradigma “ļauj zināšanas, kuras tiesību zinātnieki un praktiķi gūst atsevišķas valsts vai starptautisko tiesību sistēmas ietvaros, izmantot jebkurā citā tiesību sistēmā”. Meiere S. Vides tiesības. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī]. Tomēr sākotnējais salīdzinošo tiesību pieņēmums nebalstās ne līdzības (latīņu val. – *praesumptio similitudinis*), ne atšķirības (franču val. – *dans la différence*) prezumpcijā. Samuel G. Comparative law and its methodology. In: *Research Methods in Law*. Watkins D., Burton M. [Eds.]. Abingdon: Routledge, 2013, pp. 101–106, 111–112.

⁴¹ Šādā veidā pētījumā tiesības tiek aplūkotas saskaņā ar amerikāņu tiesību zinātnieka, arī reālisma skolas pamatlicēja Rosko Paunda (*Rosco Pound*) ieviesto tiesību klasifikāciju – spēkā esošo normu struktūra jeb “papīrtiesības” (*law in books*) un reālās tiesības jeb “dzīvās tiesības” (*law in action*). Socioloģiskajam paņēmienam arī ir noteikta saikne ar Eižena Ērliha (*Eugen Ehrlich*) izstrādāto “ģeogrāfisko metodi” jeb mūsdienās tā dēvētajām salīdzināmajām tiesībām (šajā darbā – dogmātiski salīdzināmo paņēmieni). Pound R. Law in Books and Law in Action. *American Law Review*, 1910, 44, p. 12. Sk. arī Larsson S. On Legal Complexity: Between Law in Books and Planning in Practice. Ch. 17. In: *Social and Legal Norms: Towards a Socio-legal Understanding of Normativity*. Baier M. [Ed.]. Farnham: Ashgate, 2013, pp. 285, 287.

⁴² Pirmo pieeju “raksturo virziens no tiesiskās realitātes uz normu”. Otrā pieeja ir tiesību normu efektivitātes pieeja, proti, “virzienā no tiesību normas uz tiesisko realitāti”. Abu metožu izmantošana ir izvēlēta, lai veikto analīzi padarītu pēc iespējas pilnīgāku, jo, izmantojot tikai vienu no tām, darbojas ierobežojošie faktori. Kā norāda prof. Sanita Osipova, tad, “izmantojot tikai pieeju Nr. 2, nevar gūt pilnīgu priekšstatu par tiesisko realitāti, jo pētījumi notiek no pieņemtā regulējuma uz realitāti, bet tiesiskais regulējums nesedz visu tiesisko realitāti”. Osipova S. Starp tiesību normu un tiesisko realitāti. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 32.–33., 35. lpp.

Izmantotās literatūras avotu apskats

Sevišķi būtisku ieguldījumu vides tiesību jautājumu zinātniskās domas attīstībā ir nodrošinājuši tādi zinātnieki kā prof. Jānis Strautmanis, prof. Ilma Čepāne un Dr. iur., doc. Silvija Meiere⁴³, kas sadarbībā ar Vācijas tiesību prof. Klausu Messeršmitu (*Klaus Meßerschmidt*) ir publicējusi mācību grāmatu “Eiropas vides tiesības”⁴⁴. Tāpat vairāki citi autori ir aktualizējuši jautājumus, kas ir saistīti ar IVN, attiecībā uz vispārīgo vides aizsardzības tiesisko regulējumu, tiesībām uz labvēlīgu vidi, sabiedrības līdzdalību un procesuālajām tiesībām, būvniecību un teritorijas plānošanu.⁴⁵ Analizējot IVN saturu un ar to saistītos jautājumus tiesībzinātniskā aspektā, autore ir izmantojusi arī atziņas, kuras ir pauduši vairāki Latvijas autoritatīvi tiesībzinātnieki, kā, piem., Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesnese, asoc. prof. Jautrīte Briede, Eiropas Savienības tiesas tiesnesis, Dr. iur. h. c. Egils Levits un Satversmes tiesas tiesnese, asoc. prof. Sanita Osipova.⁴⁶ Tomēr vispārīgi ir atzīstams, ka līdz šim Latvijas tiesību zinātnē padziļināta izpēte par IVN nav veikta, un tādējādi nacionālās doktrīnas avoti ir izmantojami tādā apmērā, kādā tie attiecas uz darbā pētāmajām problēmām.

Pētniecības ietvaros izvirzīto uzdevumu izpildei ir izmantota arī citu jomu, kā politikas zinātnes un jo sevišķi vides zinātnes, literatūra, kas daudzos aspektos ir cieši saistīta ar IVN⁴⁷. Ņemot vērā IVN starpdisciplināro raksturu, citu zinātņu jomu literatūras pausto atziņu neizmantošana (piem., attiecībā uz IVN kā vides politikas konverģences veicinātāju vai tā ietekmju veidu noteikšanu) būtu uzskatāma par neatbilstošu IVN koncepcijas sašaurināšanu. Turklāt ir būtiski atzīmēt, ka IVN institūta teoriju un piemērošanu praksē ietekmē “speciālās IVN literatūras” jeb “IVN mācības” atziņas, kas ir balstītas gan uz teorijas, gan uz prakses analīzi (atsevišķi dēvēta par “IVN praksi” jeb “IVN empīriskajiem pētījumiem”). Ņemot vērā IVN

---

⁴³ Piem.: Strautmanis J. Ekoloģisko tiesību pamati. Dabas vides tiesiskā aizsardzība. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 222 lpp.; Strautmanis J. Vides ētika un vides tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 187 lpp.; Čepāne I., Meiere S. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 717.–736. lpp.; Meiere S. Vides aizsardzības principu tiesiskais saturs un to ievērošana lēmumu pieņemšanā. Grām.: *Aktuālas tiesību realizācijas problēmas*. Latvijas Universitātes 69. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 83.–92. lpp.; Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 228 lpp.; Latvijas Republikas Augstākā tiesa / Meiere S. Tiesu prakses apkopojums teritorijas plānošanas, būvniecības un vides lietās 2008–2012. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2013, 94 lpp.

⁴⁴ Meseršmits K., Meire S., Ūšiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 460 lpp.

⁴⁵ Piem.: Statkus S. Tiesību avoti, kas regulē sabiedrības līdzdalību. *Jurista Vārds*, 2008. 13. maijs, Nr. 18 (522). *El. vers.*; Litvins G., Markovskis K., von Renner E., Statkus S. Sabiedrības līdzdalība teritorijas plānošanas un būvniecības jautājumos. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs Providus, 2008, 128 lpp.; Gailis G. Piesardzības principa piemērošana jūras vides aizsardzībai. *Jurista Vārds*, 2007. 7. februāris, Nr. 6 (409). *El. vers.*; Grišāne A., Lagzdina Ē. Pieeja tiesu varai vides jautājumos. Rīga: LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk vērēs – VARAM), 2008, 28 lpp.; Mikosa Ž. Implementation of the Aarhus Convention through actio popularis. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 261–283.

⁴⁶ Autori (pēc uzvārda) minēti alfabētiskā secībā. Attiecīgie literatūras avoti aplūkojami izmantotās literatūras sarakstā.

⁴⁷ IVN kā vertikāli un horizontāli šķērsgrizenisku instrumentu raksturo ne tikai tiesības, bet arī citas disciplīnas, kā dabas zinātne, ekonomika, politikas zinātne, filozofija, socioloģija un antropoloģija. Tādējādi, kaut gan pētījums tiek veikts tiesību zinātnes nozarē, pētniecības gaitā plaši ir piemērota arī starpdisciplinārā pieeja. Šādā ziņā Sk., piem., Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, pp. x–xi, 7. Sk. arī Fisher E., Lange B., Scotfor E., Carlarne C. Maturity and Methodology: Starting a Debate about Environmental Law Scholarship. *Journal of Environmental Law*, 2009, 21(2), pp. 213–250; Kļaviņš M. Vides zinātne. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 11. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1555> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

starpdisciplināro raksturu, šīs atziņas ir veidojušās vairāku zinātņu nozaru saskares rezultātā un nosaka IVN kā savpatīgas zinātnes iedabu.

Šādā aspektā jāatzīmē vairāki īpaši IVN jautājumiem veltītie izdevumi, starp kuriem kā nozīmīgākā minama prof. Magnusa Vircava fundamentālā izpēte⁴⁸, kā arī prof. Jura Bendera redakcijā⁴⁹ izdots darbs un prof. Valda Segliņa pētījums⁵⁰. 2002. gadā atsevišķu pētījumu par IVN publicēja autoru kolektīvs, kura vidū ir tādi autori kā pašreizējais Vides pārraudzības valsts biroja direktors Arnolds Lukšēvics, toreizējā Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja vadītājs Jānis Avotiņš, vides eksperti, kā, piem., Inga Gavēna un Aiga Kāla u.c., un zinātnes jomas pārstāvji, kā, piem., prof. Oļģerts Nikodemus u.c.⁵¹ Starpdisciplinārā aspektā papildus ir minami vairāki vides zinātnes jomas pētījumi, kuru zināmākie pārstāvji ir prof. Māris Kļaviņš un prof. Jānis Zaļoksnis⁵². Ir veikti arī daži pētījumi, kuros aplūkoti atsevišķi IVN aspekti, piem., saistībā ar sākotnējo pārbaudi, IVN ziņojumu kvalitātes izvērtēšanu, dzīves cikla novērtējuma izmantošanu IVN⁵³, kā arī atbilstības IVN direktīvas prasībām nodrošināšanu, ko ietekmē nevalstiskā sektora pārstāvji⁵⁴.

Pētījuma sagatavošanā visbūtiskākā nozīme ir bijusi ārvalstu vides tiesību un IVN doktrīnai un speciālajai IVN literatūrai. Pirmkārt, ir izmantotas tādu autoritatīvu vides pētnieku atziņas.⁵⁵ Šo autoru vidū kā nozīmīgākie ir minami: Alans Boils (*Alan Boyle*), Klauss Boselmens (*Klauss Bosselman*), Nikolā de Sadelērs (*Nicolas de Sadeleer*), Jūnass Ebessons (*Jonas Ebbesson*), Duglass Fišers (*Douglass E. Fisher*), Jans Glazevskis (*Jan Glazewski*), Elena Heja (*Ellen Hey*), Ježijs Jendroska (*Jerzy Jendrośka*), Maikls Kīds (*Michael Kidd*), Luī Koce (*Louis Kotzé*), Ludvigs Krēmers (*Ludvig Krämer*), Vons Lovs (*Vaughan Lowe*), Filips Sendss (*Philippe Sands*), Stīvens Tērners (*Stephen J. Turner*), Dīre Tladi (*Dire Tladi*), Džonatans Veršūrens (*Jonathan Verschuuren*), Pēters Zands (*Peter H. Sand*).⁵⁶ Liela uzmanība ir pievērsta amerikāņu tiesību zinātnes un politikas zinātnes pētniecības atziņām. Tās pārstāv tai skaitā Roberts Bārtlets (*Robert*

⁴⁸ 2001. gadā tika publicēts pirmais autora mācību līdzeklis "Ietekmes uz vidi novērtējums". Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 248 lpp.

⁴⁹ Benders J. [red.]. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija [turpmāk vērēs – VARAM], 2000, 76 lpp.

⁵⁰ Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds "Vide", 1994, 71 lpp.

⁵¹ Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts birojs (turpmāk vērēs – IVN valsts birojs)/Gavēna I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 208 lpp.

⁵² Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Vide un ilgtspējīga attīstība. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 334 lpp.; Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Briķe I., Meiere S. Vides vadība. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 204 lpp.

⁵³ Piem.: Pubule J., Blumberga D. Use of Benchmark Methodology in Environmental Impact Assessment. *Scientific Journal of Riga Technical University. Environmental and Climate Technologies*, 2010, 4, pp. 91–96; Laivina L., Pubule S., Rosa M. A multi-factor approach to evaluate environmental impact statements. *Agronomy Research*, 2014, 12(3), pp. 967–976; Pubule J., Romagnoli F., Blumberga D. Improvement of Environmental Impact Assessment in the Baltic States. In: *Environmental Engineering*, the 8th International Conference. Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, 2011, pp. 300–307.

⁵⁴ Kovarzina O. Non-state Actors and Compliance with EU law: the Case of the EIA Directive. Thesis No. 1245. Geneva: Graduate Institute for International and Development Studies, 2018, 240 p.

⁵⁵ Autori (pēc uzvārda) minēti alfabētiskā secībā. Attiecīgie literatūras avoti detalizētāk ir aplūkoti izmantotās literatūras sarakstā.

⁵⁶ Promocijas darbā izmantoto personvārdu atveidi ir pārbaudījušas Latviešu valodas aģentūras valodas konsultantes. Latviešu valodas aģentūra. Personvārdu atveide promocijas darba vajadzībām. *Autores sarakste 2018. gada decembrī, personiskā arhīva materiāls*. Sk. arī Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju: Latvijas Republikas Ministru kabineta (turpmāk vērēs – MK) 2004. gada 2. marta noteikumi Nr. 114. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 5. marts, Nr. 36 (2984).

V. Bartlett), Deivids Boids (*David R. Boyde*), Daniēls Bodanskis (*Daniel Bodansky*), Erina Deilija (*Erin Daly*), Cemins Jans (*Tseming Yang*), Lintons Koldvels (*Lynton K. Caldwell*), Deivids Markels (*David L. Markell*), Džeimss Mejs (*James R. May*), Ričards Lazaruss (*Richard J. Lazarus*), Džons Nokss (*John H. Knox*⁵⁷), Nikolass Robinsons (*Nicholas A. Robinson*), Dina Šeltone (*Dinah Shelton*), Dens Tārloks (*Dan A. Tarlock*), Džonatans Vīners (*Jonathan B. Wiener*).

Otrkārt, autore ir veikusi arī plašu ieskatu IVN mācības literatūrā, kas aptver kā juridiska, tā starpdisciplināra rakstura pētījumus. Piem., atsevišķi autori aplūko IVN tiesībzinātniskā aspektā, kā: IVN starptautiskajās tiesībās – Nīls Kreiks (*Neil Craik*), pārrobežu IVN – Timo Koivoruva (*Timo Koivoruva*) un Saimons Mārsdens (*Simon Marsden*) un vispārīgais IVN raksturojums – Džeina Holdere (*Jane Holder*). Tomēr lielākoties IVN mācībā ir pieejami starpdisciplināra rakstura pētījumi, kas ir publicēti tādos starptautiski atzītos izdevumos kā, piem., izdevniecības Elsevier ‘*Environmental Impact Assessment Review*’ (*EIAR*) (“Vides ietekmes novērtējuma pārskats”) un Starptautiskās Ietekmes novērtējumu asociācijas (*International Association for Impact Assessment*) ‘*Impact Assessment and Project Appraisal*’ (*IAPA*) (“Ietekmes novērtējums un projektu novērtējums”). Speciālās IVN literatūras pētījumu nozīmīgākie autori ir: Džoss Artss (*Jos Arts*), Alans Bonds (*Alan Bond*), Endrū Čedviks (*Andrew Chadwick*), Alehs Čerps (*Aleh Cherp*), Berijs Dalals-Kleitons (*Barry Dalal-Clayton*), Tomass Fišers (*Thomas B. Fischer*), Roberts Gibsons (*Robert B. Gibson*), Džons Glasons (*John Glasson*), Ričards Hauits (*Richard Howitt*), Metjū Kešmors (*Matthew Cashmore*), Normens Lī (*Norman Lee*), Ričards Morgans (*Richard K. Morgan*), Anguss Morisons-Sonderss (*Angus Morrison-Saunders*), Džūdita Petsa (*Judith Petts*), Dženija Popa (*Jenny Pope*), Fransuā Retīfs (*Francois Retief*), Berijs Sedlers (*Barry Sadler*), Viljams Šīts (*William Sheate*), Rikija Terivela (*Riki Therivel*), Kristofers Vuds (*Christopher Wood*). Īpašu uzmanību autore ir veltījusi Latvijai ģeogrāfiski tuvo valstu IVN sistēmu literatūras izpētei, un šādā ziņā ir jāmin tādi autori kā Kaja Petersone (*Kaja Peterson*), Heiki Kalle (*Heikki Kalle*), Kaupo Heinma (*Kaupo Heinma*), Teniss Peders (*Tõnis Põder*), Hannes Veinla (*Hannes Veinla*) (Igaunija), Renata Dagiļūte (*Renata Dagiliūtē*), Gintare Jozapaitiene

---

⁵⁷ 2012. gada augustā Džons Nokss (*John H. Knox*) tika iecelts par AN pirmo neatkarīgo ekspertu cilvēktiesību jautājumos, kas attiecas uz drošas, tīras, veselīgas un ilgtspējīgas vides baudīšanu. 2015. gada martā viņa mandāts tika pagarināts vēl par trīs gadiem, iecelot viņu par speciālo ziņotāju. UN Human Rights Office of the High Commissioner. John Knox, Special Rapporteur on human rights and the environment. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/JohnKnox.aspx> [aplūkots 2018. gada 18. augustā]. Kopš 2018. gada 1. augusta speciālā ziņotāja amatu cilvēktiesību un vides jautājumos ieņem Deivids Boids (*David R. Boyde*). UN Human Rights Office of the High Commissioner. Your Human Rights. Environment. Special Rapporteur on human rights and the environment. UN Human Rights Office of the High Commissioner. Your Human Rights. Environment. Special Rapporteur on human rights and the environment. Pieejams: <https://www.ohchr.org/en/Issues/environment/SREnvironment/Pages/SREnvironmentIndex.aspx> [aplūkots 2018. gada 18. augustā]. Sk. arī šos avotus, kur pieejami speciālo ziņotāju apkopotie labās prakses piemēri saistībā ar cilvēktiesībām un vides tiesību jautājumiem: UNEP / UN Human Rights Office of the High Commissioner / Wake Forest School of Law. Environmental Rights Database. Pieejams: <http://environmentalrightsdatabase.org>. UNEP. Division of Environmental Law and Conventions. Pieejams: <http://web.unep.org/divisions/delc/human-rights-and-environment>; UN Human Rights Office of the High Commissioner. Your Human Rights. Environment. Special Rapporteur on human rights and the environment. Good Practices Categories. Pieejams: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/GoodPracticesCategories.aspx> [visi aplūkoti 2018. gada 18. augustā].

(*Gintarė Juozapaitienė*), Jolita Kropiene (*Jolita Kruopienė*), Sigita Židoniene (*Sigita Židonienė*), Jolanta Dvarjoniene (*Jolanta Dvarionienė*) (Lietuva), Ismo Pelenens (*Ismo Pölönen*) (Somija), Lone Kerneva (*Lone Kørnø*) (Dānija).

Pētījumā ir izmantoti Latvijas un ES normatīvie akti, to sagatavošanas un ieviešanas dokumenti⁵⁸, ievērojams skaits starptautisko tiesību dokumentu, kā arī citu valstu likumi.

Pētījumā sevišķa uzmanība ir pievērsta Eiropas Savienības tiesas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Starptautiskās tiesas spriedumiem un starptautisko lēmēj institūciju, kā, piem., Orhūsas Konvencijas Atbilstības komitejas, paustajām atziņām. Nacionālā līmenī, ņemot vērā pētījuma tēmu, izvērtējums ir veikts, izmantojot Latvijas Republikas Satversmes tiesas un administratīvo tiesu, kā arī citu valstu tiesu nolēmumus. Kā spriedumu jēgu papildinoši ir ņemti vērā arī ģenerālvokātu, piem., Julianas Kokotes (*Julian Kokott*), secinājumi un tiesnešu, piem., Kristīnes Krūmas un Kristofera Vīramantrija (*Christopher G. Weeramantry*), atsevišķo domu materiāli.

Informācija, veicot salīdzinājumu ar citām valstīm, ir aptverta tik lielā mērā, cik bijusi pieejama, ņemot vērā iegūtos datus: Eiropas Komisijas ziņojumus un apkopojošos pētījumus, autores veikto pašizpēti un ES un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par IVN jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu veiktās aptaujas 2017. gada februārī, kā arī 2018. gadā no augusta līdz oktobrim⁵⁹, un pētījumam noteiktos apjomus.

Pētījuma laikā darba autore ir piedalījusies IVN sabiedriskajās sanāksmēs dažādās valstīs, kā Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Šveicē un Dienvidāfrikā. 2013./2014. akadēmiskajā gadā autore ir aktīvi apmeklējusi pasākumus (lekcijas un vieslekcijas; bakalaura un maģistrantūras zinātnisko darbu vērtēšanu; doktorantūras skolas dalībnieku zinātnisko darbu apspriešanu) Latvijas Universitātes doktorantūras skolās: “Zemes resursi un to ilgtspējīga izmantošana”, “Dzīvnieku daudzveidība un vides kvalitāte” un “Letonika un starpkultūru pētījumi”, tostarp uzstājoties ar referātiem. Pētījumā ir ieintegrēta arī šo aktivitāšu laikā iegūtā informācija.

Literatūras avoti tika apzināti, izmantojot Latvijas Universitātes, arī Latvijas Nacionālās bibliotēkas un citu valstu akadēmisko institūciju resursus, kuriem piekļuvi nodrošināja autores dalība starptautiskos projektos. Tādējādi ievērojama daļa no pētījumā izmantotajiem avotiem tika iegūta, autorei veicot izpēti darbu Bāzeles Universitātes, Cīrihes Universitātes un Lucernas

---

⁵⁸ Šeit arī autore vēlas pieminēt, ka ir apmeklējusi IVN / stratēģiskā IVN nacionālo ekspertu tikšanos, kuru organizēja Eiropas Komisijas (turpmāk – EK) Vides ģenerāldirektorāts 2015. gada 1. novembrī Luksemburgā. Tikšanās laikā tika apspriesti IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) pareizas transponēšanas jautājumi Vides ģenerāldirektorāta un dalībvalstu pārstāvju starpā, un autorei bija iepazīties ar attiecīgajiem transponēšanas dokumentiem. Te jānorāda, ka dalībvalstu pārstāvjiem tika sniegts plašs un izskaidrojošs materiāls par obligāti un fakultatīvi transponējamām IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) prasībām, kā arī to dublēšanas. EC DG ENV. Meeting of the Commission Group of EIA/SEA National Experts. Luxembourg, 2015. November 1; EC DG ENV. Checklist for transposition. Directive 2014/52/EU amending Directive 2011/92/EU on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment. Luxembourg, 2015. November 1, 13 p. *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

⁵⁹ Plašāku informācija par veiktajām aptaujām sk. darba 1. pielikumā “Informācija par pētījuma ietvaros veiktajām Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par ietekmes uz vidi novērtējuma jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu aptaujām”. Pirmās aptaujas rezultāti ir apkopoti darba 2. pielikumā “Sabiedrības iesaistes termiņi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā”, kā arī tie – kopā ar otrās aptaujas rezultātiem – ir izmantoti, veicot IVN sistēmu salīdzinošo analīzi pētījumā.

Universitātes (Šveicē), Pretorijas Universitātes un Dienvidāfrikas Universitātes (Dienvidāfrikā), kā arī Namībijas Universitātes (Namībijā) bibliotēkās. Literatūras avoti ir apzināti gan latviešu, gan svešvalodās (pamatā angļu valodā, atsevišķos gadījumos – arī vācu, franču, krievu u.c. valodās). Autore ir veikusi svešvalodās izmantotās literatūras citātu, domu un ideju tulkojumus, ja nav norādīts savādāk. Pētījumā īpašu terminu lietojums pārsvarā ir sniegts iekavās angļu valodā, savukārt gadījumā, ja ir izmantota cita svešvaloda, tas ir atsevišķi norādīts.

Turklāt autore dalība starptautiskos projektos doktorantūras studiju procesā nodrošināja iespējas ne vien veikt augstvērtīgas literatūras iegūšanas iespējas un praktisko IVN piemērošanas piemērgadījumu izpēti un piedalīties diskusijās ar autoritatīviem jomas pārstāvjiem, bet arī uzstāties augsta līmeņa jomas konferencēs. Šādā ziņā kā svarīgākās var minēt, piem., ANO Vides programmas, Starptautiskās Ietekmes novērtējumu asociācijas (*International Association for Impact Assessment*) un tās reģionālo organizāciju un Eiropas Vides tiesību foruma (*European Environmental Law Forum*) organizētās. Tādējādi šī pētījuma pamatā ir plašs izpētes vērsums, kas atspoguļojas arī autore publikācijās angļu un latviešu valodās.⁶⁰ Šajās publikācijās izdarītās atziņas ir izmantotas darbā, norādot atbilstošas atsauces.

Autore ļoti augstu novērtē un pateicas šādu pētniecības, sadarbības un studiju apmaiņas programmu sniegtajām iespējām⁶¹:

1. 2014. gada 24. aprīlis – 15. augusts – Pasaules Resursu institūta (*World Resources Institute*) (Vašingtona, ASV) organizētais starptautiskais projekts “Vides demokrātijas indekss” (*‘Environmental Democracy Index’*)⁶²;
2. 2014. gada 1. jūnijs – 30. septembris – Eiropas Komisijas sadarbības un mobilitātes programma augstākās izglītības jomā *Erasmus* (prakse) zvērināta advokāta un notāra Mateo Kvadranti (*Matteo Quadranti*) birojā Kjaso, Šveicē;
3. 2014. gada 1. oktobris – 2015. gada 30. septembris – Šveices valdības finansētā jauno profesionāļu stažēšanās un zinātniskās apmaiņas programma (*Swiss Universities Scientific Exchange Programme (Sciex-NMS^{ch})*) Bāzeles Universitātes Eiropas Globālo studiju institūtā (*Institute for European Global Studies, University of Basel*) Bāzelē, Šveicē. Zinātniskā mentore: Dr. iur., prof. Krista Toblere (*Christa Tobler*);
4. 2015. gada 15. decembris – 2017. gada 15. jūnijs – Eiropas Komisijas sadarbības un mobilitātes programma augstākās izglītības jomā *Erasmus Mundus AESOP+* Pretorijas Universitātes Juridiskajā fakultātē (*Faculty of Law, University of Pretoria*) Pretorijā, Dienvidāfrikā. Zinātniskais mentors: Dr. iur., prof. Dīre Tladi (*Dire Tladi*);

---

⁶⁰ Detalizētāka informācija par autore dalību starptautiskajās konferencēs un publikācijām ir skatāma promocijas darba kopsavilkumā.

⁶¹ Autore pateicas arī par finansiālo atbalstu, ko nodrošināja piedalīšanās iepriekš minēto programmu īstenošanā.

⁶² Šajā projektā autore veica Latvijas vides normatīvo aktu analīzi un sniedza sabiedrības procesuālo tiesību pieejamības ekspertvērtējumu (tiešsaistes projekts). Projekta rezultāti ir pieejami: World Resources Institute (turpmāk vērēs – WRI) / The Access Initiative. Environmental Democracy Index. Sk. plašāk: <https://environmentaldemocracyindex.org> [aplūkots 2018. gada 25. augustā].

5. 2017. gada 20. marts – 7. aprīlis – sadarbības pētījums Namībijas Universitātes Juridiskajā fakultātē (*Faculty of Law, University of Namibia*) Vindhukā, Namībijā.

Pētījuma ierobežojumi

Pētniecības darbam noteiktā apjoma ierobežojuma dēļ ir īpaši jāuzsver, ka pētījums nav veidots kā zināma veida – tā dēvētās “soli-pa-solim” vadlīnijas sasaistē ar IVN tiesiskajā regulējumā paredzētājām prasībām. Pētījums ir pārskats par IVN reglamentējošās tehnikas sociāli juridisko darbību, kā arī nesniedz *ipse dixit* eksegēzi, ka, iespējams, IVN būtu vienīgais mūsdienu daudzveidīgo vides problēmu risināšanas paņēmieni vai pārāks salīdzinājumā ar citu vides politikas instrumentu izmantošanu. Taisni otrādi – tas ir svarīgs **papildu** instruments ilgtspējas mērķu sasniegšanai. Turklāt ir jāņem vērā, ka pētniecība IVN jomā ir jo sevišķi liels izaicinājums tiesību zinātnē vairāku iemeslu dēļ:

1) IVN ir sarežģīts, pretrunīgs un transversāls instruments, kas paceļas pāri jurisdikcionālām un disciplinārām robežām, tādējādi no visa pārējā (šajā kontekstā – “liekā”) ir jāatšķir atsijāt juridiski nozīmīgais;

2) uz vispārējās tiesību dinamikas fona IVN ir viena no jomām, kurā ne vien tiesiskais regulējums, bet ar tā būtību saistītās teorētiskās atziņas piedzīvo vienas no straujākajām izmaiņām;

3) IVN aptver ļoti plašu jautājumu loku, kuru nav iespējams detalizēti aplūkot viena pētījuma robežās, jo sevišķi attiecībā uz IVN prakses novērtēšanu⁶³. Tādējādi pētījuma mērķis nav bijis atainot pēc iespējas plašāku IVN gadījumu skaitu, bet gan raksturot IVN vispārīgā veidā un izvirzīt tā pamatiezīmes efektivitātes kontekstā.

Plašās tiesu prakses, kas ir atrodamā IVN tiesiskās piemērošanas jomā, analīze ir aprobežota ar IVN galvenajiem tiesiskajiem faktoriem – ietekmes uz vidi būtiskums, alternatīvas, līdzdalības tiesības un lēmumu pieņemšanas procesuālā kontrole, rīcības brīvība (diskrecionārā vara).

Ņemot vērā iepriekšminēto, pētniecības priekšplānā autore ir izvirzījusi tādu problēmaspektu aplūkošanu kā ilgtspējas, vispārējo vides tiesību un IVN tiesību institūta attīstības pirmssākumi nacionālā, reģionālā un starptautiskā mērogā, ietekmes novērtējumu paaudzes un izpratne mūsdienās, IVN procesuālie un materiālie aspekti (*materiālprocesuālie mikroatribūti*), atsevišķi sabiedrības līdzdalības koncepta aspekti IVN procesā, kā sabiedrības iesaiste sākotnējā pārbaudē un alternatīvie sabiedrības iesaistes mehānismi. Ņemot vērā darba mērķi un apjomu, mazāka uzmanība ir veltīta tādiem jautājumiem kā detalizēta citu ietekmes novērtējumu veidu klasifikācija un to raksturojumu sevišķās īpatnības, lēmumu pieņemšanas institucionālā struktūra, ilgtspējas kā jauna vispārējā tiesību principa saturs, galvenokārt atainojot jomas dominējošos viedokļus tādā mērā, cik tas nepieciešams pētījuma mērķa sasniegšanai. Nav arī detalizēti

⁶³ Tādējādi IVN prakses novērtēšana ir viens no būtiskajiem aspektiem, kas ir atstāts ārpus pētniecības jomas, jo, lai to detalizēti analizētu, būtu nepieciešams veidot plašāku pētniecības projektu, iesaistot ne tikai sociālo, bet arī citu zinātņu disciplīnu pārstāvjus.

aplūkotas īpatnības, kas attiecas uz Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*) novērtējuma atsevišķi noteiktā kārtībā piemērošanu. Tāpat pētījumā padziļināti nav analizēta hierarhiskās saiknes starp IVN un stratēģisko IVN veidošanas, proti, novērtējumu pakāpeniskās izvērtēšanas (*tiering*), vidisko novērtējumu racionalizēšanas (*streamlining*) un IVN lomas attiecībā uz cilvēktiesību novērtēšanu problēmjautājumi, kas daļēji analizēti citās autores publikācijās.⁶⁴ Nav veikta arī ietekmes novērtēšanas kritēriju, IVN procesa dalībnieku un sabiedrības līdzdalības subjektu kategorizācija un detalizēta analīze un IVN paredzēto darbību un procesa lēmumu salīdzināšana dažādās tiesiskajās sistēmās.

Kaut arī darbā ir plaši izmantota ilgtspējīgas attīstības paradigma, autore norāda, ka šajā pētījumā netiek veikta detalizēta analīze, nošķirot tādu jēdzienu kā “ilgtspējīga attīstība”, “ilgtspējība” un “ilgtspēja” nozīmi. Darbā tie tiek lietoti kā sinonīmi, jo šo jēdzienu nozīmes nianšu smalka analīze ievērojami pārsniegtu šī pētījuma apjomus.⁶⁵

Pētījums ir veikts periodā no 2013. gada 1. oktobra līdz 2019. gada 31. janvārim. Līdz ar to pētījumā izmantotie normatīvie akti ir redakcijā, kas bija spēkā 2019. gada 1. janvārī.

Ņemot vērā atsevišķu reģionālo un nacionālo normatīvo aktu izmantošanas biežumu, skaidrības nolūkos jau sākotnēji ir nepieciešams norādīt uz to izmantoto saīsinājumu lietošanu kā pamattekstā, tā vērēs: 1) IVN direktīva (2011), arī – IVN direktīva (2011), kā grozīts (2014)⁶⁶; 2) IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014)⁶⁷; 3) Espo Konvencija⁶⁸; 4) Orhūsas Konvencija⁶⁹; 5) Novērtējuma likums⁷⁰; 6) MK Paredzētās darbības noteikumi Nr. 18 (2015)⁷¹.

Pētījuma zinātniskā novitāte un galvenie secinājumi

Pētījuma zinātniskā novitāte ietver svarīgas IVN teorijas atziņas, kurām ir nozīme ne tikai nacionālajā mērogā, bet arī starptautiskā līmenī. Rekomendētie ieteikumi nacionālā tiesiskā

---

⁶⁴ Par koordinēto u/vai apvienoto procedūru izvērtēšanas aspektiem sk. Neimane L. Environmental Impact Assessment and Intersectoral Objects. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. LU 5. starptautiskās zinātniskās konferences, kas veltīta LU Juridiskās fakultātes 95. gadadienai, rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 293.–306. lpp. Par tirdzniecības ilgtspējas novērtējumu algoritma izstrādi sk. Neimane L., Rudusa I. Trade Sustainability Impact Assessment – Transformation and Modelling: Roles of the European Union and Switzerland. *Journal of Education and Society*, 2017, 7(1), pp. 239–255.

⁶⁵ Arī atbilstoši Valsts valodas centra Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departamenta skaidrojumam angļu valodas terminam “sustainability” “latviešu valodā ir abas [“ilgtspējība”, “ilgtspēja”] atbilstmes un neviena no tām pagaidām nav nostiprinājusies kā vienīgā pareizā, līdz ar to ir pieļaujams paralēlformu lietojums”. Valsts valodas centrs. Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departaments / Krastiņš A. Par vides terminiem (atbilde saskaņota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāju un Valsts valodas centra direktoru *Dr. habil. med. prof. Māri Baltiņu*). *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls*.

⁶⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2012. 28. janvāris, L 26/1.

⁶⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2014. 25. aprīlis, L 124/1.

⁶⁸ Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Espo, 1991. 25. februāris, *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193 (1253/1254).

⁶⁹ Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem: starptautisks līgums. Orhūsa, 1998. 25. jūnijs, *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 26. aprīlis, Nr. 64 (2639).

⁷⁰ Likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386).

⁷¹ Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību: MK 2015. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 18. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 21. janvāris, Nr. 14 (5332).

regulējuma uzlabošanai var būt noderīgi, bagātinot citu valstu pieredzi. Līdz ar to darbs ir tulkojams svešvalodās.

Autore par veiktās pētniecības nozīmīgākajām novitātēm uzskata:

- 1) *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* un *vidiskās kontekstteorijas* filozofisko pieeju attīstīšanu, analīzi un pamatojumu IVN mūsdienīgā satura atklāšanā un teorijas veidošanā;
- 2) *IVN mikroatribūtu teorijas* un *mūsdienīga IVN efektivitātes algoritma* izstrādi, kas nodrošina iespējas priekšlikumu izteikšanai tiesiskā regulējuma uzlabošanai.

Svarīgs ir arī ar vēsturiskā paņēmienu palīdzību atklātais vides tiesību ēru dalījuma modelis, kas kontekstualizē IVN rašanās un tā mūsdienu tiesībfilozofiskos uzstādījumus. Lai arī tā pamati ir balstīti uz vides tiesību un speciālajā IVN literatūrā pieejamajām teorijām un historiogrāfiskajām pieejām, autore, veicot atbilstošu izpēti, ir attīstījusi savpatīgu pieeju vides tiesību ēru hronoloģiskā dalījuma ziņā. Ir sniegts arī mūsdienu vides tiesību – globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ēras raksturojums. Pēc autores domām, pētījumā izstrādātais vides tiesību ģenēzes modelis ir vispārēji piemērojams dažādu vides tiesību institūtu analīzē un ir vērtīgs pienesums Latvijas vides tiesību zinātnei kopumā.

Pateicoties šāda apjoma un mēroga izpētei, ir ieteikti nozīmīgi nacionālā IVN tiesiskā regulējuma uzlabojumi.

Galvenie pētījuma rezultāti ir apkopojami šādā veidā:

- 1) būtiski IVN teorētisko aspektu skaidrojumi attiecībā uz tā lomu ietekmes novērtējumu attīstībā un mūsdienu piemērošanā, tā terminoloģiju, būtisko saturu, mērķi, funkcijām, materiālo un procesuālo dihotomiju un tiesiskajām sekām;
- 2) sniegti skaidrojumi un ierosinājumi nacionālā tiesiskā regulējuma IVN direktīvas jaunāko grozījumu transponēšanas un mūsdienīga IVN efektivitātes algoritma piemērošanas kontekstā;
- 3) skaidrota izpratne par sabiedrības līdzdalības mehānismiem un rekomendēta to plašāka izmantošana plurālisma un ilgtspējīgas attīstības paradigmas ietvaros;
- 4) sniegti arī lietišķi ieteikumi IVN vispārējās piemērošanas prakses uzlabošanai.

Balstoties uz iepriekš minēto, autore cer, ka šis pētījums sniegs ieguldījumu Latvijas tiesību zinātnes un tiesiskās domas attīstībā dažādos aspektos. Pētījums ir izmantojams vides tiesību zinātnē, tostarp tajā izteiktās atziņas un ierosmes var izmantot mācību materiālu papildināšanai akadēmiskiem mērķiem studiju programmas “Tiesību zinātne” apgūvē, kā arī turpmākās pētniecības nolūkiem. Vienlaikus pētījuma izmantojums ir arī praktisks, jo sevišķi ar vidi saistīto tiesību normu piemērotāju – valsts pārvaldes iestāžu un tiesu, kā arī vides jomas praktiķu (vides ekspertu, nevalstisko organizāciju u.c.) darbā, veicinot izpratni par IVN tiesību institūta specifiku un tā piemērošanas nosacījumiem praksē. Pētījums tāpat ir būtisks devums sabiedrībai kopumā,

papildinot nacionālās speciālas IVN literatūras klāstu un paplašinot latviešu valodā pieejamo informāciju ilgtspējīgas attīstības un vides kaitējuma novēršanas kontekstā. Pētījums sniedz vērtīgu ieskatu par IVN būtību, saturu, vērtībām, principiem un efektivitāti sabiedrības locekļiem, kas interesējas par vides aizsardzības jautājumiem, kuriem rūp Latvijas daba un sabiedrības kopējais labums.

I IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMA TERMINOLOĢIJA UN VISPĀRĪGAIS RAKSTUROJUMS

IVN kā preventīvo rīku un vides tiesību priekšrakstu⁷² paredzēto darbību jeb projektu ietekmes uz vidi novērtēšanai raksturo tā īpašā unikalitāte. Šādā ziņā IVN varētu metaforiski salīdzināt ar seno romiešu – ikvienas darbības un notikuma sākuma un pārejas dievu Jānu (latīņu val. – *Janus*), kas tiek ierasti atainots ar divām un citviet – pat četrām sejām.⁷³ Izmantojot minēto līdzību, var apgalvot, ka arī IVN piemīt vairākas sejas, turklāt – dažādās dimensijās. Laika gaitā tas ir kļuvis par daudzšķautņainu tiesību institūtu ar starpdisciplināru dimensiju.⁷⁴ IVN starpdisciplinārais raksturs ir būtiski evolucionējis tādu faktoru ietekmē kā normatīvo uzskatu izmaiņu teorētiskas sekas – ilgtspējas paradigma, lēmumu pieņemšanas teorijas attīstības dinamika un cēloņsakarību izpratnes evolūcija.⁷⁵

IVN ir balstīts uz vienkāršu ideju par attiecībām starp informāciju un lēmumu pieņemšanu, proti, nodrošinot plašākas un ticamākas (t. i., zinātniskas, kvantificētas u.c.) vides zināšanas, ir iespējams panākt pamatotāku un racionālāku (arī – sociāli akceptējamāku) lēmumu pieņemšanu⁷⁶ pirms darbību uzsākšanas vides politikas un teritorijas plānošanas jomā. Vienkāršākiem vārdiem sakot, “IVN ir ar vidi saistīta pārbaude (process) [projekta] atļaujas piešķiršanas procesā”⁷⁷.

IVN ir divu *prima facie* dažādu virzienu – ekonomiskās attīstības un vides aizsardzības – līdzsvarošanas instruments, un tam piemīt izteikti nehomogēns raksturs. Tas atrodas attīstības un vides aizsardzības mijiedarbības, lēmumu pieņemšanas racionālā ideāla un postracionālās

⁷² Zaļoksnis J., Meiere S. 12. Vides vadība: politika, likumdošana un institūcijas. Grām.: *Vide un ilgtspējīga attīstība*. Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 262.–263. lpp.

⁷³ Britannica Academic, Encyclopædia Britannica ‘Janus.’ 2007. November 8. Pieejams: databases.lanet.lv:3885/levels/collegiate/article/Janus/43353# [aplūkots 2018. gada 15. maijā].

⁷⁴ Šādā ziņā autore vēlas minēt arī personiskās akadēmiskās pieredzes piemēru, kad 2015. gadā, piedaloties Starptautiskās ietekmes novērtējumu asociācijas Dienvidāfrikas nodaļas (*International Association for Impact Assessment South Africa*) organizētajā konferencē, diskutēja ar Dienvidāfrikas autoritatīvo IVN pētnieku Fransuā Retīfu (*Francois Retief*) par IVN lietderību. Viņš norādīja uz IVN komplicētību un skaidroja, ka, ņemot vērā IVN nosacīti vienkāršo būtību un mērķus, kuru dēļ tas tika izveidots, rodas konceptuāls jautājums, ko būtu vērts akadēmiski izpētīt, proti, kāpēc laika gaitā no samērā vienkārša koncepta tas ir ticis pārvērst par tik sarežģītu instrumentu. Minētā konference – *IAIA South Africa, 21st Annual National Conference*. The Boardwalk, Port Elizabeth, South Africa, 2016. August 17–19.

⁷⁵ Ņemot vērā pāreju no neierobežotas uz ierobežotu racionalitāti, no dekontekstualizācijas uz kontekstspecifiskumu un no racionālās domāšanas uz kritisko pieeju varai un autoritātei. Cashmore M., Kjørnø L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 19; Bartlett R. V., Kurian P. A. The Theory of Environmental Impact Assessment: Implicit models of policy making. *Policy & Politics*, 1999, 27(4), pp. 415–433. In: *Environmental Assessment*. Vol. II. Environmental Assessment Theory. Fischer T. B. [Ed.]. New York: Routledge, 2016; Lawrence D. P. Planning Theories and Environmental Impact Assessment. *EIAR*, 2001, 20, pp. 607–625; Leknes E. The Roles of EIA in the decision-making process. *EIAR*, 2001, 21, pp. 309–334; Nilsson M., Dalkmann H. Decision Making and Strategic Environmental Assessment. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 2001, 3(3), pp. 305–327; Weston J. EIA in a Risk Society. *Journal of Environmental Planning and Management*, 2004, 47(2), pp. 313–325; Richardson T. Environmental Assessment and Planning Theory: Four Short Stories About Power, Multiple Rationality and Ethics. *EIAR*, 2005, 25, pp. 341–365; Kidd M., Retief F. Environmental Assessment. Ch. 27. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, p. 972.

⁷⁶ Cashmore M., Kjørnø L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 21. Sk. arī darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.2. “Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi”.

⁷⁷ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 94. lpp.

pieejas⁷⁸ un sabiedriskās atbildības izjūtas par vidi īstenošanas krustpunktā. Šo izjūtu veido individuālās un kolektīvās atbildības kopsumma. IVN faktiski rezumējoši ataino 20. gs. vides tiesību ģenēzes tematisko dihotomiju, kuru grafiski varētu attēlot kā līniju, kas svārstās starp hegemoniskā attīstības un vides aizsardzības diskursa apsvērumiem. Tādējādi IVN ir instruments, ar kura palīdzību tiek īstenotas tiesības uz labvēlīgu vidi, kas integrē sabiedrības un privātās intereses, kurām savukārt bieži vien piemīt difūzs, kolektīvs un sadrumstalots raksturs.⁷⁹

IVN regulācijas procesu normatīvi kā funkcionālo⁸⁰ un horizontālo⁸¹ vides tiesību daļu ietekmē vienlaikus nacionālo/reģionālo/starptautisko, publisko/privāto, materiālo/procesuālo, tiesiski saistošo/rekomendatīvo tiesību dimensija un IVN tiesību normu imanenti binārais raksturs, kas jo sevišķi spēcīgi izpaužas iesaistīto dalībnieku sociālo attiecību organizēšanā, radot konfliktus un reizē spējot tos arī atrisināt.⁸² Tā kā IVN procesa pamatelements ir dažādu ieinteresēto pušu iesaiste, tas tiek dēvēts par “vides demokrātijas”⁸³ instrumentu.

Ilgspējīgas attīstības koncepcija ir formējusi divu veidu IVN pieejas: kā apakšprincipa tiesībfilozofiskās nostādnes un kā globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas apakšrežīma⁸⁴ kopuma interpretāciju.⁸⁵ IVN kā ilgtspējīgas attīstības instrumenta fundamentālo lomu, kombinējot visus vides aizsardzības principus⁸⁶ un paredzot sabiedrības iesaisti, apliecina fakts, ka ar tā palīdzību tiek novērtētas konkrētu paredzēto darbību projektu izmaksas un ieguvumi saistībā ar vidi

⁷⁸ Fischer F. *Citizens, Experts and the Environment*. Durham, NC: Duke University Press, 2000, 352 p.; Nooteboom S. *Impact assessment procedures for sustainable development: A complexity theory perspective*. *EIAR*, 2007, 27, pp. 645–665; Nilsson M., Wiklund H., Finneveden G. et al. *Analytical framework and tool kit for SEA follow up*. *EIAR*, 2009, 29, pp. 186–199; Elling B. *Rationality and effectiveness: does EIA/ SEA treat them as synonyms?* *IAPA*, 2009, 27(2), pp. 121–131; Marsden S. *Importance of context in measuring the effectiveness of strategic environmental assessment*. *IAPA*, 1998, 16, pp. 255–266.

⁷⁹ Ebbesson J. *Public participation*. Ch. 29. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnee J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 687.

⁸⁰ Tradicionāli par funkcionālajām tiesību nozarēm mūsdienās tiek uzskatītas tās, kas apvieno dažādus kā publisko un privāto, tā materiālo un procesuālo tiesību elementus, kā, piem., ES tiesības, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju tiesības un vides tiesības. Iepriekš minēto attēlojot grafiskā veidā, tas nozīmē, ka minētās tiesību nozares atrodas publisko un privāto tiesību un materiālo un procesuālo tiesību krustpunktā. Hage J. *Basic Concepts of Law*. Ch. 3. In: *Introduction to Law*. 2nd ed. Hage J., Waltermann A., Akkermans B. [Eds.]. Maastricht: Springer, 2017, pp. 36–37.

⁸¹ “[H]orizontālā, vides sfēru pārtverošā rakstura dēļ IVN kā “šķērsgriezuma procesa elements” ietver potenciāli lielu skaitu jau ar likumiem regulētu administratīvo procedūru.” Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. *Eiropas vides tiesības*. Rīga: Euro Faculty, 2003, 92. lpp. Sk. arī IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Rīga: Landmark, 2002, 15. lpp.

⁸² Par iesaistītajām pusēm IVN procesā tiek uzskatīti valsts iestāžu pārstāvji, eksperti, nevalstiskās organizācijas, ietekmētā sabiedrība un sabiedrība kopumā. UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 3. Sk. arī Neimane L. *Sabiedrības līdzdalības paradigma ietekmes uz vidi novērtējuma procesā*. *Jurista Vārds*, 2014. 23. septembris. Nr. 37 (389), 7., 9. lpp. Latvijas IVN sistēmā procesa dalībnieki ir paredzētās darbības ierosinātājs, Vides pārraudzības valsts birojs, Valsts vides dienests, reģionālās vides pārvaldes, pašvaldības, citas valsts un pašvaldību institūcijas, nevalstiskās organizācijas un sabiedrība.

⁸³ Pasaules resursu institūta (*World Resources Institute*) organizētā pētījuma dati liecina, ka “vides demokrātijas” indekss, vērtējot trīs kategorijas – pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesā ar vidi saistītos jautājumos – Baltijas valstīs, visaugstākais rādītājs ir Lietuvā (2.39). 2. vietā ierindojas Latvija (2.31), 3. vietā – Igaunija (1.85). *World Resources Institute / The Access Initiative*. *Environmental Democracy Index*. <https://environmentaldemocracyindex.org/compare-countries#LVA/LTU/EST> [aplūkots 2018. gada 10. oktobrī].

⁸⁴ Sk. arī darba nodaļu III “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, 2. “Vides tiesību attīstības periodizācija”, 2.3. “Globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ēra”.

⁸⁵ Bez šāda novērtējuma esamības projekts darbojas pretēji ilgtspējīgas attīstības principa nostādņēm. *High Court of Kenya. Rodgers Muema Nzioka v. Tiomin Kenya Ltd*. 97, 2001. Sk. arī *High Court of Uganda. Advocates Coalition for Development and Environment v. Attorney General*. 0100, 2004; *Supreme Court of Sri Lanka. Mundy v. Central Environmental Authority and others*. SC Appeal 58/2003, 2004. January 20.

⁸⁶ Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 3. panta pirmā daļa; Novērtējuma likuma 3. panta 6. punkts.

ilgtspējas veicināšanas nolūkos.⁸⁷ Starptautisko tiesību prasību atbilstības nodrošināšanas aspektā tas vienlaikus kalpo kā klimata pārmaiņu novēršanas un pielāgošanās mehānisms nacionālajā līmenī.⁸⁸ Tādējādi mūsdienās IVN – līdzīgi kā klimata pārmaiņu gadījumā – veido daudzas tiesību normas un vadlīnijas, dalībnieki, institūcijas, procesi un mehānismi vietējā, nacionālā, reģionālā un starptautiskā mērogā.⁸⁹

Tā aptuveni 50 gadu formālās pastāvēšanas laikā IVN dažādu vēsturisko apstākļu ietekmē ir tik stingri nostabilizējies savas pozīcijas pasaules mērogā, transplantējoties gandrīz visu valstu normatīvajos aktos, ka izplatības ātruma ziņā jaunlaiku tiesību vēsturē tam ir grūti atrast līdzinieku.⁹⁰ Tomēr IVN pozīcijas nav fiksētas, jo tas darbojas kā dinamisks un mainīgs process.⁹¹ Tādā veidā IVN ir pavairojies arī daudzu citu ietekmes novērtējumu formā, izraisot diskusiju, vai tā tvēruma plašums nepārsniedz ģeogrāfiskās izplatības dimensiju.⁹²

Attiecībā uz IVN straujo recipēšanu dažādās nacionālajās tiesiskajās sistēmās, tēlaini izsakoties un ņemot vērā jau senākos laikos pastāvošo⁹³ un joprojām mūsdienās aktuālo⁹⁴ Rietumu–Austrumu kultūrisko dihotomiju, var teikt, ka IVN, kaut sācies Rietumos, šodien ir sastopams arī Austrumos un atrodams gan Ziemeļu, gan Dienvidu ekonomiskajā polarizācijā.⁹⁵

IVN “Jāna (vairākas) sejas” izpaužas arī novērojumā, ka, secīgi attīstoties cilvēktiesību un vides tiesību saiknei no netiešas uz tiešu, kas mūsdienās ir vispārēji atzīta starptautiskā mērogā,⁹⁶ IVN pakāpeniski, izmantojot procesuālo tiesību prizmu, ir kļuvis arī par būtisku cilvēktiesību ieviešanas, īstenošanas un novērtēšanas⁹⁷ mehānismu, jo spēj ņemt vērā vides kaitējuma kumulatīvo ietekmi uz dažādām cilvēktiesībām kopumā. Tāpat IVN ir ievērojama nozīme, lai nodrošinātu ANO Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030⁹⁸ un ar to saistīto politikas dokumentu

⁸⁷ EK. Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedriski un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu. Brisele, 2012. 26. oktobris, COM(2012) 628 final, 2. lpp.

⁸⁸ Sk. arī darba nodaļu I “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”, 2. “Paļīgējdziedu skaidrojums”, 2.4. “Ietekmju veidi”, 2.4.3. “Reversais vides novērtējums”.

⁸⁹ Sal. sk. Kotzé L. J. *Global Environmental Governance: Law and Regulation for the 21st Century*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012, p. 7.

⁹⁰ Sk. darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma globālo vides tiesību recepcija un ģenēze”, 2.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma recepcija”.

⁹¹ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 10. lpp.

⁹² Wathern P. An introductory guide to EIA. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, p. 4.

⁹³ Davies N. *Europe: A History*. Vintage Digital, 2010. September 30. *KDL file*.

⁹⁴ Elliott M. *Environmental Impact Assessment in Australia: Theory and Practice*. 6th ed. Sydney: The Federation Press, 2014, p. 5.

⁹⁵ Semjuels Hantingtons (*Samuel P. Huntington*), lai gan pilnībā nenoliedzot divdaļīgās pasaules attēlojumu, ir norādījis: ““Austrumu un Rietumu” vietā daudz saturīgāk ir runāt par “Rietumiem un pārējiem”, kas vismaz nozīmē daudzu ne-Rietumu eksistenci. Pasaule ir pārāk sarežģīta, lai vairumam nolūku to raksturotu kā vienkārši sadalītu ekonomiskā ziņā starp Ziemeļiem un Dienvidiem vai kultūras ziņā starp Austrumiem un Rietumiem.” Hantingtons S. *Civilizāciju sadursme*. Rīga: Jumava, 2012, 32., arī 31., 35., 46. lpp.

⁹⁶ Bosselmann K. *Environmental and Human Rights in Ethical Context*. In: *Research Handbook on Human Rights and the Environment*. Grear A., Kotzé L. J. [Eds.]. Cheltenham: Edward Elgar, 2015, p. 537; UN GA. Human Rights Council. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. A/HRC/37/59, 2018. January 24, 20 p.

⁹⁷ Sk. plašāk, piem.: Neimane L., Rudusa I. Trade Sustainability Impact Assessment – Transformation and Modelling: Roles of the European Union and Switzerland. *Journal of Education and Society*, 2017, 7(1), pp. 239–255.

⁹⁸ UN GA. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable development: resolution. A/RES/70/1, 2015. September 25. Sk. arī LR Pārresoru koordinācijas centrs. Valsts attīstības plānošana. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki> [aplūkots 2018. gada 20. jūlijā]; IVN ir saistāms ar tādiem mērķiem kā, piem., *SDG 2* –

īstenošanu un novērtētu privātās iniciatīvas un valdības politiku atbilstoši 17 Ilgtspējīgas attīstības mērķiem, kas ir līdzsvaroti tādās trīs dimensijās kā ekonomika, sociālie aspekti un vide.⁹⁹ Tādējādi starptautiskā un reģionālā līmenī IVN ar tā nacionāli tiesiski nostiprināto bāzi nodrošina uz ekosistēmām balstītu pakalpojumu, kā ūdens pieejamība, pārtika, drošība un klimata noturība, aizsardzību.¹⁰⁰

Turklāt, kaut gan IVN tika veidots, lai, īstenojot piesardzības principu un preventīvas darbības principu, raudzītos nākotnē, mūsdienās tas tāpat mēdz lūkoties gan tagadnē, gan pagātnē, papildinot *ex-ante* ar *ex-post* novērtēšanu, kas izpaužas kā aizvien pieaugošās prasības monitoringa pasākumu īstenošanai attiecībā uz jau īstenotajām IVN paredzētajām darbībām.

IVN teorētiskās nostādnes, kas neapšaubāmi ir veidojušās citu zinātņu ietekmē, mūsdienīgā izpratnē nozīmē to, ka IVN mācība ir pastāvīgā attīstībā esoša un savā ziņā “nenobriedusi”, tomēr ar citām nozarēm cieši saistīta lietišķās zinātnes un “pilsoņu” zinātnes disciplīnu kombinācija ar izmēģinājuma un nenoteiktības raksturu. IVN kā zinātnes jomu raksturo specializētas profesijas, mācību programmas, starptautiski institūti, valstu kompetentās iestādes un to departamenti un īpaša tiesību un citu zinātņu disciplīna, kas nodarbojas ar šīs jomas problēmjautājumu risināšanu.¹⁰¹

IVN veidojot daļu no plašākām vides tiesībām, tas *inter alia* nozīmē, ka, regulāri parādoties jaunai zinātniska rakstura informācijai, šī tiesību institūta regulējums tiek regulāri pārskatīts un tiesiskās evolūcijas process ir konstanta kā IVN, tā vides tiesību apakšnozares sastāvdaļa.¹⁰² Vienlaikus IVN tā attīstības gaitā ir sasniedzis noteiktu “brieduma” pakāpi, kurā tā efektivitāti raksturo nepieciešamie (globāli atzītie) *materiālprocesuālie mikroatribūti*, kas atbilstoši ir vai var tikt ieviesti nacionālajā tiesiskajā regulējumā.¹⁰³

Ņemot vērā iepriekš kodolīgi raksturoto šī vidiskā novērtējuma daudzšķautņaino raksturu, lai spētu precīzi atainot un izskaidrot IVN saturu vides tiesību griezumā, sākotnēji ir nepieciešams

---

novērsts bads, *SDG 3* – laba veselība, *SDG 6* – tīrs ūdens un piemēroti sanitārie apstākļi, *SDG 7* – atjaunojamā enerģija, *SDG 11* – ilgtspējīgas pilsētas un kopienas, *SDG 12* – atbildīgs patēriņš, *SDG 13* – planētas aizsardzība, *SDG 14* – dzīvība ūdenī, *SDG 15* – dzīvība uz zemes. Peterson K. Linking SDGs into Impact Assessment. *Nordic-Baltic Impact Assessment Conference*. Tallinn, Estonia. 2018. 30 September–2 October.

⁹⁹ Rabbinge R. [interview]. Outgoing vice-chair of the Netherlands Commission for Environmental Assessment (turpmāk vērēs – NCEA). In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 8–9; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 5, 13–14, 113–114.

¹⁰⁰ Sk., piem., informāciju par programmu “Dalīti resursi, kopīgi risinājumi” (*the Shared Resources, Joint Solutions*), kas ir Starptautiskās dabas aizsardzības apvienības (*International Union for Conservation of Nature (IUCN)*), Pasaules Dabas fonda un Nīderlandes Ārlietu ministrijas stratēģiskā partnerība: van Boven G. The role of environmental assessment in the landscape approach. Finding joint solutions. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 38–45.

¹⁰¹ Pritchard D. E. *Environmental Impact Assessment: Towards Guidelines for Adoption under the Ramsar Convention*. 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27.

¹⁰² Sal. sk. Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. 22.

¹⁰³ Arī dēvēti par “kopējās globālās pieejas izšķirošajiem elementiem” (*crucial elements of the common global approach*). UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 7–8. Sk. darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti”, 3.2. “Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepti”.

noteikt šī tiesību institūta terminoloģijas lietojuma robežas, identificēt tā saturu veidojošos jēdzienus, kas nosaka tā tiesībfilozofisko pamatu un ietekmē tā piemērošanu.

1. Vispārīgais terminoloģijas lietojums

IVN terminoloģijas lietojums nav viendabīgs ne vien dažādos nacionālajos tiesiskajos ietvaros, bet arī zinātniskajā kopienā un starptautiskajos dokumentos. Līdzīgas koncepcijas var tikt definētas terminoloģiski atšķirīgi, savukārt vieni un tie paši termini tiek lietoti jēdzieniski dažādā veidā, turklāt papildu grūtības rodas, tos pārtulkojot citās valodās.¹⁰⁴

Ņemot vērā ietekmes novērtējumu veidošanās apstākļu īpatnības, attiecīgā terminoloģija sākotnēji veidojās angļu valodā un mainījās atbilstoši lietojuma praksei. Pasaules vēsturē pirmais IVN tiesiskais regulējums tika iekļauts 1969. gada ASV Nacionālās Vides politikas likumā¹⁰⁵. Pirmajos novērtējuma procesa piemērošanas gados tas tika dēvēts par “Nacionālās Vides politikas likuma procesu”, vēlāk iegūstot īpašu nosaukumu: “ietekmes uz vidi analīze”, bet kopš 20. gs. 70. gadu beigām tas ir pazīstams kā IVN – “ietekmes uz vidi novērtējums”. Savukārt mūsdienās ir sastopams ne vien IVN, bet arī jēdziena “ietekmes novērtējums” plašs lietojums.

1.1. Ietekmes novērtējumu grupa

IVN piemīt “mātes loma”¹⁰⁶ attiecībā uz dažādu ietekmes novērtējumu paaudžu un veidu kategorizāciju, tāpēc tos varētu dēvēt par IVN paveidiem. Tomēr, ņemot vērā ievērojamo šāda veida novērtējumu skaitu un modifikācijas, precīzāk un korektāk IVN un pārējos tā veidus būtu klasificēt zem apvienojoša nosaukuma “ietekmes novērtējumu grupa”, tajā izšķirot vairākas paaudzes.

1.1.1. Ietekmes novērtējumu paaudzes

Ietekmes novērtējumu veidi kā IVN diskrētie speciālisti (*discrete specialisms*)¹⁰⁷ ir pavairojušies gan kvantitatīvi, gan attiecībā uz dažādajiem kontekstiem, kādos tie tiek izmantoti.¹⁰⁸ Vēsturiskā IVN popularitāte pati par sevi nav vienīgais iemesls daudzpusīgajai dažādu ietekmes

---

¹⁰⁴ Piem., IVN analogs Lielbritānijā ir vides novērtējums (*Environmental Assessment*), savukārt ASV šis termins apzīmē vienu no IVN procesa sākotnējām stadijām. Jaunzēlandē IVN termina analogs ir “ietekmes uz vidi seku novērtējums” (*Assessment of Environmental Effects*). Krievijā IVN tiek apzīmēts kā “ekoloģiskais novērtējums” (krievu val. – *экологическая оценка*). Черп О. М., Виниченко В. Н., Хотулёва М. В. и др. Экологическая оценка и экологическая экспертиза. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: ООО «Эколайн», 2000, [n.l.]. Sk. arī Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 85.–89., 92.–93. lpp.

¹⁰⁵ The National Environmental Policy Act of 1969, as amended: ASV federālais likums. 42 USC § 4331.

¹⁰⁶ Autore pievienojas speciālajā literatūrā sastopamajam viedoklim, ka visu citu ietekmes novērtējumu paaudžu saknes ir saistītas ar 1969. gada ASV Nacionālās Vides politikas likumu un tajā nostiprināto IVN tiesību institūtu. Pope J., Bond A., Morrison-Saunders A., Retief F. Advancing the Theory and Practice of Impact Assessment: Setting the Research Agenda. *EIAR*, 2013, 41, p. 1; Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. Preface. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, loc. 285–438.

¹⁰⁷ Wathern P. An introductory guide to EIA. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, p. 4.

¹⁰⁸ Cashmore M., Richardson T., Hilding-Rydevik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, p. 371; Cashmore M., Bond A., Cobb D. The role and functioning of environmental assessment: Theoretical reflections upon an empirical investigation of causation. *Journal of Environmental Management*, 2008, 88(4), p. 1233.

novērtējumu veidu attīstībai; faktiski, ņemot vērā izslavēto IVN procesuālo dabu, citu ietekmes novērtējumu parādīšanās ir uzskatāma kā atbildes reakcija uz neapmierinātību ar IVN sniegumu.¹⁰⁹ Piem., ietekmes uz sociālo vidi novērtējums strauji attīstījās 1970. gadu beigās un 1980. gados, it sevišķi ASV, Kanādā un Lielbritānijā, jo tika uzskatīts, ka IVN ir pārlietu orientēts uz biofizikāla rakstura ietekmju identificēšanu, bieži vien izturoties nevērīgi pret sociālo ietekmi.¹¹⁰ Stratēģiskais IVN, kas vispārēji tiek piemērots attiecībā uz hierarhiski augstāku dokumentu (piem., plānu, programmu u.c.) ieviešanu, popularitāti ieguva 1980. gadu beigās un 1990. gadu sākumā, konstatējot, ka IVN ietekme uz lēmumu pieņemšanu hierarhiski augstākā līmenī, ir ierobežota.¹¹¹ Savukārt ietekmes uz veselību novērtējuma pirmssākumi ir meklējami nozares speciālistu iniciatīvās 1990. gadu otrajā pusē, ņemot vērā to, ka IVN pietiekamā mērā neaptvēra jautājumus par projekta ietekmi uz kopienas un indivīdu veselību.¹¹²

Balstoties uz IVN mācībā paustajām atziņām, autore izšķir četras ietekmes novērtējumu paaudzes, kuru konspektīva aplūkošana ir nepieciešama, jo dažādu ietekmes novērtējumu smalkā diferenciacija (tostarp nosaukumu), jāatzīst, var radīt kā konceptuālus, tā terminoloģiskus sarežģījumus^{113,114}.

- 1) pirmā paaudze – projektu (paredzētās darbības) IVN (šī pētījuma priekšmets), kas ir nostiprināts tiesiskajos ietvaros starptautiskā, reģionālā un nacionālā mērogā;
- 2) otrā paaudze – stratēģiskais IVN – ir plaši atzīts, tomēr salīdzinājumā ar paredzētās darbības IVN atrodas agrākā attīstības un piemērošanas posmā un statistiski retāk ir tiesiski nostiprināts starptautiskā, reģionālā un nacionālā mērogā¹¹⁵. Aizvien biežāk ir novērojama tendence, ka stratēģiskais IVN tiek attiecināts gan uz plāniem un programmām, gan uz politiku un arī normatīvajiem aktiem¹¹⁶;

---

¹⁰⁹ Lawrence D. P. *Impact Assessment: Practical Solutions to Recurrent Problems and Contemporary Challenges*. 2nd ed. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, 2013, p. 7; Morgan R. K. *Environmental impact assessment: the state of the art*. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 7.

¹¹⁰ Sk. plašāk: Glasson J. Socio-economic impacts 1: overview and economic impacts. In: *Methods of Environmental Impact Assessment*. 3rd ed. Morris P., Therivel R. [Eds.]. Oxon: Routledge, pp. 22–23.

¹¹¹ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 4.

¹¹² Kemm J. [Ed.]. *Health Impact Assessment: Past Achievement, Current Understanding, and Future Progress*. Oxford: Oxford University Press, 2013, pp. vi, 3; National Academy of Sciences. *Improving health in the United States: the role of health impact assessment*. Washington, DC: The National Academies Press, 2011, p. 12; Morgan R. K. *Environmental impact assessment: the state of the art*. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 7.

¹¹³ *Ibid* 3.

¹¹⁴ Autore ietekmes novērtējumu paaudzes iedala savpatīgā veidā, balstoties uz speciālajā IVN literatūrā pausto atziņu apkopojumu. Te gan ir jāņem vērā, ka dažādu autoru viedokļi var būt atšķirīgi attiecībā uz paaudžu iedalījuma niansēm. Piem., dažviet “ilgtspējas novērtējums” tiek uzskatīts par ietekmes novērtējumu trešo paaudzi, savukārt autore to klasificē kā ceturttās paaudzes ietekmes novērtējumu. Sk., piem., Bond A., Morrison-Saunders A., Pope J. Sustainability assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 53; Dalal-Clayton B., Sadler B. Part 1. Sustainability appraisal: a review of international experience and practice, first draft of work in progress. International Institute for Environment and Development, n.d. Pieejams: <http://pubs.iied.org/pdfs/G02173.pdf> [aplūkots 2016. gada 17. martā]; Sadler B. On Evaluating the Success of EIA and SEA. In: *Assessing Impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Abingdon: Earthscan, 2004, pp. 260–261.

¹¹⁵ Šobrīd stratēģiskā IVN tiesiskais regulējums ir konstatēts vismaz 40 valstīs, ieskaitot ES dalībvalstis. UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 6, 8, 86–87, 91.

¹¹⁶ Dažkārt stratēģiskais IVN tiek attiecināts uz plāniem, programmām un politiku kā Orhūsas Konvencijā un Espo Konvencijas Protokolā par stratēģisko vides novērtējumu (pēdējā tiek iekļauti arī normatīvie akti), citviet – tikai uz plāniem un programmām kā ES tiesībās, Latvijas tiesībās – uz plānošanas dokumentiem. Orhūsas Konvencijas 7. pants; likums “Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvencijas par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā 2003. gada 21. maija Protokolu par stratēģisko vides novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597), 1., 13. pants; Eiropas Parlamenta

- 3) trešā paaudze – dažādi specializētie ietekmes novērtējumu veidi, piem., ietekmes uz veselību novērtējums un ietekmes uz sociālo vidi novērtējums – ir populārākie.¹¹⁷ Tie parasti nav institucionalizēti ar regulēšanas instrumentu palīdzību;
- 4) ceturtnā paaudze – ilgtspējas analīze jeb novērtējums¹¹⁸. Arī šī integrētā pieeja ir tā saucamajā normatīvā regulējuma attīstības prototipa posmā, jo tās teorētiskais pamatojums un mērķi ne vienmēr ir skaidri, radot grūtības likumdevējam šāda veida novērtējumu skaidri un nepārprotami pozitivizēt. IVN mācībā ir sastopams viedoklis, ka ilgtspējas novērtējums ir apkopojošs termins attiecībā uz tām jaunajām pieejām, kuru ietvaros plānošanas un lēmumu pieņemšanas process tiek veikts no ilgtspējas perspektīvas (internālais aspekts) un pamatots ar pieņemto lēmumu atbilstīgu ilgtspējīgas attīstības veicināšanai (eksternālais aspekts).¹¹⁹ Saskaņā ar ES un atsevišķu valstu, piem., Lielbritānijas tiesību izpratni¹²⁰, kā arī lielas daļas IVN mācības pārstāvju viedokli tiek uzskatīts, ka ilgtspējas novērtējums ir stratēģiskais IVN, savukārt paredzētās darbības IVN gadījumā par tā atbilstību ilgtspējas novērtējumam – pastāv plaša viedokļu pluralitāte.

Ir secināms, ka, no vienas puses, teorētiski jebkurš no ietekmes novērtējumu veidiem, tostarp IVN, var būt ilgtspējas novērtējums, ja vien, kā uzskata autore, tas cita starpā **integrētā veidā** iekļauj ar vidi saistītus apsvērumus. No otras puses, ņemot vērā “ietekmes novērtējuma” kā virsjēdziena evolucionāro raksturu, dažādu ietekmes novērtējumu veidu galveno raksturiezīmju konspektīva raksturošana attiecībā uz IVN kā ietekmes novērtējumu pirmo paaudzi un “bāzes

---

un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2001. 21. jūlijs, L 197/30; Novērtējuma likuma 1. panta 6. punkts, 4. panta trešā, ceturtnā, piektā, sestā daļa.

¹¹⁷ Ir uzskatāms, ka pastāv vairāk nekā 40 specializēto ietekmes novērtējumu veidu, šajā sarakstā neiekļaujot atsevišķas ietekmes novērtējumu metodes vai instrumentus, kā izmaksu – ieguvumu analīze, dzīves cikla novērtējums vai daudzkritēriju novērtējums. Morrison-Saunders A., Pope J., Gunn J. A. E. et al. Strengthening impact assessment: a call for integration and focus. *IAPA*, 2014, 30(1), pp. 2–4. Tādējādi specializēto ietekmes novērtējumu klāsts ir ļoti plašs, kā, piem., cilvēktiesību, kultūras mantojuma, pēckatastrofu, klimata pārmaiņu un to klimatnoturības (neaižsargātības), ainavas, emancipācijas, transporta, demogrāfiskais, dzimumu, psiholoģiskais, trokšņa, ekonomiskais, kumulatīvais, tehnoloģiju, kā arī var būt politikas novērtējums, normatīvo aktu (likumvides) novērtējums, novērtējums konkurences tiesībās. Autore vēlas uzsvērt, ka šeit ir minēti tikai daži piemēri no speciālajā literatūrā atrodamā dažādo ietekmes novērtējumu veidu uzskaitījuma, jo principā ir sastopami atšķirīgi viedokļi, cik daudz veidu pastāv vispār un kādi precīzi tie ir. Vairāki autori mēdz minēt vienus un tos pašus veidus, citi – zināmajam sarakstam pievieno jaunus. Sk., piem., Vanclay F., Bronstein D. A. Editors' Preface. In: *Environmental and Social Impact Assessment*. Vanclay F., Bronstein D. A. [Eds.]. Chichester: John Wiley & Sons, 1996, pp. xi–xii; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 5.

¹¹⁸ Ilgtspējas novērtējuma izpratne un metodes pārsniedz tradicionālās ietekmes novērtējumu izmantošanas robežas un var attiekties uz daudzām citām jomām, piem., starptautisko tirdzniecības līgumu ilgtspējas novērtēšanu. Bond A., Morrison-Saunders A., Pope J. Sustainability assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 53. Sk. arī Neimane L., Rudusa I. Trade Sustainability Impact Assessment – Transformation and Modelling: Roles of the European Union and Switzerland. *Journal of Education and Society*, 2017, 7(1), pp. 239–255.

¹¹⁹ Verheem R. Recommendations for sustainability assessment in the Netherlands. NCEA [Ed.]. Utrecht: 2002, p. 9; Hacking T., Guthrie P. A framework for clarifying the meaning of Triple Bottom-Line, Integrated, and Sustainability Assessment. *EIAR*, 2008, 28, pp. 73–74; Bond A. J., Morrison-Saunders A. Re-evaluating Sustainability Assessment: Aligning the vision and the practice. *EIAR*, 2011, 31, p. 1; Bond A., Morrison-Saunders A., Pope J. Sustainability assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 53.

¹²⁰ Lielbritānijā termins “ilgtspējas novērtējums” tiek izmantots, lai nošķirtu “tradicionālo stratēģisko IVN”, kurā tiek ņemta vērā biofizikālā ietekme no stratēģiskā novērtējuma, kas ņem vērā ietekmi arī uz sociālekonomiskajiem faktoriem. Dalal-Clayton B., Sadler B. Strategic Environmental Assessment: A Sourcebook and Reference Guide to International Experience. London: Earthscan Publications, 2005, pp. 101–102. Sk. arī OECD. Applying Strategic Environmental Assessment: Good practice guidance for development co-operation. Development Assistance Committee's Guidelines and Reference Series. Paris: OECD Publications, 2006, p. 33.

lielumu” var palīdzēt tuvināties izpratnei par IVN, tostarp kā ilgtspējas novērtējuma, raksturu mūsdienīgā izpratnē.

Galvenās pārējo ietekmes novērtējumu veidu pazīmes ir šādas¹²¹:

1) parasti tie nav juridiski saistoši un ir balstīti uz vadlīniju vai labās prakses izmantošanu – institucionalizācijas pakāpe ir galvenā atšķirība starp IVN un citiem ietekmes novērtējumu veidiem (kamēr IVN gadījumā ir strikti noteikti tiesiskie priekšraksti tā veikšanai, IVN ziņojuma obligātās prasības un detalizētas procedūras, cita veida ietekmes novērtējumiem (izņemot stratēģisko IVN) tādu nav);

2) tiem piemīt materiālāks saturs, un tie ir specifiskāk fokusēti uz konkrētu jomu, nevis uz procedūru (piem., ietekmes uz veselību novērtējums), turklāt to piemērošanā ne vienmēr tiek iekļauti vides apsvērumi plašākā izpratnē, piem., politikas novērtējums ES¹²², normatīvo aktu (likumvides) novērtējums nacionālā līmenī¹²³ vai novērtējums konkurences tiesībās¹²⁴;

3) to uzbūve un procesuālie posmi līdzinās IVN, bet dažkārt šie parametri nav izvirzīti obligātā veidā (piem., alternatīvu sistemātiska novērtēšana, kopienas intereses un līdzdalība, proaktīvi pasākumi, lai ietekmētu lēmumu pieņemšanu un procesu pielāgošanu konteksta izmaiņām, kā tas tiek darīts IVN);

4) to teorētiskā un konceptuālā bāze var atšķirties no IVN mācības uzstādījumiem. Tas nozīmē, ka pastāv dažādas teorētiskās domas skolas, prakses un zinātnieku un ekspertu specializācija. Šādā ziņā ir jāizmanto kritiskā pieeja, nošķirot tās teorijas, kas skar citus ietekmes novērtējumu veidus, no vienas puses, un IVN mācību, no otras puses. Proti, ne teorētiskās, ne empīriskās atziņas par kādu no ietekmes novērtējumu veidiem nav automātiski un nekritiski attiecināmas uz IVN un otrādi. Tanī pašā laikā ir jāņem vērā, ka noteikta sakritību un teorētiskās izziņas ģeneralizācija ir iespējama;

---

¹²¹ Turpmāk šajā apakšnodaļā apkopotas atziņas no tādiem avotiem kā: Lawrence D. P. *Impact Assessment: Practical Solutions to Recurrent Problems and Contemporary Challenges*. 2nd ed. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2013, pp. 7–8; Peterson K. *Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment*. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, p. 10; Mostert E. *Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment*. Delft: Delft University Press, 1995, pp. 22–23; Pope J., Bond A., Morrison-Saunders A., Retief F. *Advancing the Theory and Practice of Impact Assessment: Setting the Research Agenda*. *EIAR*, 2013, 41, pp. 1, 3.

¹²² ES “politikas novērtējumu” bieži dēvē arī vienkāršoti par “ietekmes novērtējumu” (*impact assessment*), tomēr IVN kontekstā šī termina lietojums var radīt neskaidrības. Šis ietekmes novērtējuma veids ES tiek īstenots kopš 2002. gada, lai panāktu, ka “tie, kas atbildīgi par politikas izstrādi, būtu atbildīgi arī par savu priekšlikumu ietekmes novērtējumu”. EKK. Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Trešais labāka regulējuma stratēģiskais pārskats Eiropas Savienībā. Brisele, 2009. 28. janvāris, COM(2009) 15 galīgā redakcija, 6. lpp.

¹²³ Nacionālajās tiesībās normatīvo aktu (likumvides) novērtējums ietver izvērtēšanu, kas attiecas uz tiesību akta projekta ietekmi uz sabiedrību, tautsaimniecības attīstību un administratīvo slogu, valsts budžetu un pašvaldību budžetiem, kā arī tiesību projekta ietekme uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu. Sk., piem., Latvijas Republikas VARAM / Gerharda K., Balka S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2018, Nr. 90/TA-264.

¹²⁴ Dienvidāfrikas konkurences tiesībās ir paredzēts, ka konkurences iestādēm, vērtējot, vai komersantu apvienošanās ir attaisnojama vai neattaisnojama, pamatojoties uz sabiedrības interesēm, ir pienākums novērtēt ne vien šī procesa ietekmi uz noteikto nozares sektoru, reģionu, nodarbinātību un nacionālo nozaru spēju konkurēt starptautiskajā tirgū, bet arī – kāda būs šī procesa ietekme uz to cilvēku, kas vēsturiski ir atradušies nelabvēlīgākā situācijā, mazo biznesu vai uzņēmumu konkurētspēju. Šis “sabiedrības interešu novērtējums jeb tests” ir spilgts piemērs, kā ekonomiskās tiesības apvienojas ar sociālajām tiesībām, bet jautājumu lokā nav iekļautas vides tiesības. Segger M.-C. C., Khalfan A. *Sustainable Development Law: Principles, Practices and Prospects*. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp. 291–292.

5) IVN kontekstā vissvarīgākā ir šī – piektā pazīme, kas raksturo to, ka pārējie ietekmes novērtējumu veidi var būt piemērojami atsevišķi vai **kā IVN** (arī citu novērtējumu, piem., stratēģiskā IVN) **sastāvdaļa**. Lielākais izaicinājums IVN kopienai ir spēt nodrošināt, ka tādā gadījumā, ja citi ietekmes novērtējumu veidi ir iekļauti IVN, tas veicina efektīvu priekšlikumu novērtēšanu, balstoties uz labi saprotamiem principiem, kas ir kopīgi visai ietekmes novērtējumu jomai, un process tiek īstenots integrētā un papildinošā veidā.¹²⁵ Tā, piem., arī prof. Magnuss Vircavs ir norādījis: “IVN ir vienas paredzētās darbības radīto ietekmju uz vairākiem atsevišķiem vides elementiem novērtējums, t.i., **atsevišķu savstarpēji saistītu novērtējumu kopums**.”¹²⁶ Šādā veidā IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014) *expressis verbis* kā vienu no mērķiem paredz augsta cilvēka veselības aizsardzības līmeņa nodrošināšanu, kas ir jāsasniedz, īstenojot direktīvu, kurā “veselība” tiek noteikta kā viens no kritērijiem, pret kuru ir vērtējama projekta tiešā un netiešā ietekme IVN ietvaros.¹²⁷ Šī pieeja arī pamato arī jaunāko tendenci, kas novērojama citu valstu normatīvajos aktos un praksē, IVN dēvējot par paredzētās darbības vidisko un ietekmes uz sociālo vidi novērtējumu.¹²⁸

1.1.2. Vidisko novērtējumu apakšgrupa

Vienā no izplatītākajām pieejām ir jēdziena “ietekmes uz vidi novērtējums” izmantošana, tādā veidā apzīmējot kā stratēģisko IVN, tā paredzētās darbības IVN¹²⁹, kas ir šī pētījuma priekšmets. Tomēr mūsdienīgā izpratnē ir vispārēji atzīts, ka tie ir divi atšķirīgi “vides novērtējumu” (*environmental assessment*)¹³⁰ vai “ietekmes novērtējumu” (*impact assessment*)¹³¹ grupu veidi¹³², kuru terminoloģiskais lietojums ir nošķirams atsevišķi. Piem., tā kā stratēģiskais

¹²⁵ Morgan R. K. Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 7.

¹²⁶ Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 189., sk. arī 90.–91., 121. lpp.

¹²⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2014. 25. aprīlis, L 124/1 (turpmāk tekstā un vērēs – IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014)), preambulas 1., 22., 41. apsvērums; Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2012. 28. janvāris, L 26/1 (turpmāk tekstā un vērēs – IVN direktīva (2011), arī – IVN direktīva (2011), kā grozīts (2014)), 3. panta 1. punkta a) apakšpunkts, III piel. 1. punkta g) apakšpunkts, IV piel. 4. punkts, 5. punkta d) apakšpunkts.

¹²⁸ Sk. darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.2. “Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi”, 2.2.3. “Sociālekonomisko faktoru izvērtēšana”.

¹²⁹ Sk., piem., EC. Commission Staff Working Paper. Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/92/EU. SWD(2012) 355, p. 1; Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 88. lpp.

¹³⁰ Piem.: Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, p. 12; Petts J. Environmental Impact Assessment – Overview of Purpose and Process. Ch. 1. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 1. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, p. 5; Kidd M., Retief F. Environmental Assessment. Ch. 27. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, p. 981; Morgan R. K. Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 6; Holder J. Environmental Assessment: The Regulation of Decision Making. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 1.

¹³¹ Piem.: Lawrence D. P. Impact Assessment: Practical Solutions to Recurrent Problems and Contemporary Challenges. 2nd ed. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2013, p. ix; Noble B. F. Introduction to Environmental Impact Assessment: A Guide to Principles and Practice. 2nd ed. Don Mills: Oxford University Press, 2010, p. 2; Cashmore M., Richardson T., Hilding-Rydevik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, pp. 371–379; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 19, 21, 25.

¹³² Dažkārt gan ar “vides novērtējumu”, gan ar “ietekmes novērtējumu” saprot IVN un stratēģisko IVN, bet citviet – abos jēdzienos ir ietverti arī citi novērtējuma veidi. Ietekmes novērtējums ir plaši aprakstīts: Lawrence D. P. Impact Assessment: Practical

IVN var tikt attiecināts uz plāniem, programmām, politiku un arī normatīvajiem aktiem, katrā attiecīgā gadījumā to var dēvēt par, piem., plānu IVN, programmu IVN utt.¹³³ Savukārt šajā pētījumā autore konsekventi izmanto terminu “ietekmes uz vidi novērtējums” – IVN (saīsināti) kā pamatapzīmējumu paredzētās darbības ietekmes uz vidi iespējamo seku sistemātiskam analīzes procesam un tās rezultātu ņemšanai vērā lēmumu pieņemšanā.

Līdz ar to ir uzskatāms, ka pieeja, kas tiek izmantota gan speciālajā IVN literatūrā, gan praksē un saskaņā ar kuru IVN tiek dēvēts pārmaiņus gan par “vides novērtējumu”, gan par “vidisko novērtējumu”, gan par “ietekmes novērtējumu”, pēc būtības nav nepareiza, tomēr tā ir uzskatāma par neprecīzu, radot neskaidru ainu ar izplūdušām robežām. Turklāt saistībā ar terminoloģijas lietošanu latviešu valodā ir jāņem vērā būtiska atruna.

Proti, Eiropas Komisijas (turpmāk – EK) “[T]ulkošanas dienests **neuzskata**, ka jēdzieni “vides novērtējums” un “vidisks novērtējums” būtu sinonīmi (lai gan praksē pagaidām vēl valda juceklis), jo “vides novērtējums” ir tāds novērtējums, kurā tiek novērtēta vide, savukārt “vidisks novērtējums” ir tāds novērtējums, kurā **kaut kas tiek novērtēts vides aspektā (piem., kādas ražotnes vai iekārtas darbības ietekme uz vidi).**”¹³⁴ Citiem vārdiem sakot, “vides novērtējumā novērtē vidi (piem., tās piesārņotības līmeni), bet “[projekta] **vidiskajā novērtējumā**” novērtē projekta varbūtējo ietekmi uz vidi u. tml.”¹³⁵ [oriģinālteksta izcēlums/-i]. Tādējādi par vides novērtējumiem tiek uzskatīti specifiski novērtējumu veidi, kā, piem., meža, upju, lauksaimniecības zemes, dabas resursu novērtējumi, kuros “tiek novērtēti konkrēti vides elementi, pati vide,

---

Solutions to Recurrent Problems and Contemporary Challenges. 2nd ed. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2013, 480 p.; Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *ELAR*, 2010, 30, pp. 371–379; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 21. Savukārt uz “vides novērtējumu”, kas aptver dažādus novērtējuma veidus, atsaucas: Peterson K. Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment. Abstract. Tallinn: Tallinna Ülikool, 2010, p. 10; Cashmore M., Bond A., Cobb D. The role and functioning of environmental assessment: Theoretical reflections upon an empirical investigation of causation. *Journal of Environmental Management*, 2008, 88(4), p. 1233.

¹³³ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 3; Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 116.–130. lpp.

¹³⁴ EC Directorate-General for Translation (turpmāk vērēs – EC DGT) / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Skaidrojums par terminu “vidisks novērtējums”. 2018, *autore sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*. Jāņem vērā: kā norāda EK Tulkošanas dienests, tad “[v]ārdam environmental ir divas pamatnozīmes: 1) tas apzīmē kaut ko, kas piemīt pašai videi, kas vidē ir radies vai kam vide ir par cēloni vai virzītāju, 2) tas raksturo kādu darbību vai parādību, kas vidi ietekmē vai uz to iedarbojas, bet pati nav no vides cēlusies. [...] Tā kā pagaidām latviešu valodas oficiālajās vārdnīcās nav adjektīva, kas atvasināts no lietvārda “vide”, tad līdz šim terminu atveidē, kur environmental lietots 2. pamatnozīmē, apzīmētāja funkcijā izmantots lietvārds ģenitīvā vai deklinējams vārds kopā ar prievārdu. Tomēr šāds risinājums bieži vien ir neprecīzs vai pat maldinošs, apgrūtinā atvasinātu terminu veidošanu. [...] vairumā gadījumu nākas lietot nevēlamas konstrukcijas [...] vai izmantot garākus formulējumus, kas apgrūtinā teksta uztveri.” EK Tulkošanas dienests uzskata, ka šādas nevēlamas konstrukcijas ir tādi jēdzieni kā “ietekmes uz vidi novērtējums”, “seku vides aspektā novērtējums” un “ka latviešu valodā ir nobriedusi vajadzība diferencēt vārda environmental nozīmes, tāpēc ir vajadzīgs īpašības vārds, kas atvasināts no vārda “vide”. Ar šo īpašības vārdu tiktu izteikta vārda environmental 2. pamatnozīme.” Balstoties uz īpašības vārdu darināšanas morfoloģisko paņēmieni, konkrēti, sufiksāciju, EK Tulkošanas dienests secina, “ka visproduktīvākais un mūsdienu terminrades principiem atbilstošākais atvasināšanas paņēmiens būtu atvasināšana ar izskaņu “-isks”, proti, “vidisks”. Citu atvasināšanas paņēmieni izmantošana (“vidains”, “vidans”, “videns”, “vidišks”, “vidīgs”, “vidīns”, “videniecisks” u. tml.) vai nu piešķirtu vārdam neprecīzu nozīmi (piem., izskaņa “-en” (“videns”) izsaka pamatvārdā ietvertās īpašības pavājinājumu), vai mūsdienu valodas lietotājam liktos pārlietu neparasta.” EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Kad un kāpēc *environmental atveidot ar “vidisks”*. 2018, *autore sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*. Ir jāņem vērā, ka minētie materiāli ir EK Tulkošanas dienesta komentārs un neatspoguļo EK oficiālo viedokli un nostāju.

¹³⁵ Turpat 2.

noskaidrots tās stāvoklis, tāpēc tie tiešām saucami par vides (meža, upju utt.) novērtējumiem”.¹³⁶ “Savukārt vidiskajos novērtējumos tiek novērtēta nevis vide, bet kaut kas cits (parasti kāds projekts, iekārta, rūpnieciskais process) vides aspektā (parasti tieši vides ietekmējuma aspektā; šādā novērtējumā nevis noskaidro vides stāvokli, bet parasti novērtē kādas iekārtas iespējamās emisijas, piesārņojumu utt., [...] vai projekts ir pieņemams tā vides ietekmējuma kontekstā).”¹³⁷

Tādējādi autore pievienojas EK Tulkošanas dienesta viedoklim, uzsverot, ka apzīmējums “vidisks novērtējums” ietver tikai noteikta veida novērtējumus, kā IVN, arī, piem., stratēģisko IVN¹³⁸, attiecīgo novērtējumu, kas tiek piemērots saskaņā ar ES tā dēvēto Dzīvotņu direktīvu¹³⁹ kopsakarā ar Putnu direktīvu¹⁴⁰ paredzēto attiecībā uz Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām (*Natura 2000*), piesārņojuma riska novērtējumu¹⁴¹ un ūdensobjektu apdraudējumu novērtējumu¹⁴².¹⁴³ Tas nozīmē, ka vispārīgā nozīmē termins “vidisks novērtējums” raksturo instrumentu, kas tiek izmantots, lai integrētu vides apsvērumus lēmumu pieņemšanas procesā, nodrošinot lēmuma būtiskas ietekmes uz vidi ņemšanu vērā.¹⁴⁴ Proti, vidiski novērtējumi aptver **vides kontekstuālā kopuma** novērtēšanas aspektus. Kā ir noformulējis EK Tulkošanas dienests, tad “par **vides novērtējumiem** uzskatāmi novērtējumi, kuros tiek novērtēta vide, par **vidiskiem novērtējumiem** – novērtējumi, kuros kaut kas tiek novērtēts vides aspektā, savukārt **ietekmes uz vidi novērtējums** ir viens vidisko novērtējumu paveids ar konkrētu juridisko pamatu”.¹⁴⁵ Tomēr

¹³⁶ “Daži **vides novērtējumu** piemēri: – meža novērtējums (kurā novērtē, piemēram, mežaudzi, meža zemes kvalitāti; citiem vārdiem sakot, novērtē mežu, kas ir vides daļa; par meža novērtējumu nevarētu saukt novērtējumu, kurā vērtētu kādas iekārtas ietekmi uz mežu, jo tas būtu iekārtas, nevis meža novērtējums); – upju novērtējums (kurā novērtē, piemēram, upju gultnes, to krastu hidromorfoloģiskos pārveidojumus; citiem vārdiem sakot, novērtē upes, kas ir vides daļa; par upju novērtējumu nevarētu saukt novērtējumu, kurā vērtētu kādas iekārtas ietekmi uz upēm); – lauksaimniecības zemes novērtējums (kurā novērtē, piemēram, ražību, kopējo ražu, ienesīgumu, produktivitāti; tā nevarētu saukt novērtējumu, kurā vērtē ietekmi uz zemi); – dabas resursu novērtējums (kurā novērtē, piemēram, mežus, ģeoloģiskos krājumus, piesārņojumu, arī ģeogrāfisko stāvokli; analogiski tas pats). Te ietilpst arī dažādi biotopu, teritorijas utt. novērtējumi.” EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Skaidrojums par terminu “vidisks novērtējums”. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*.

¹³⁷ EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Skaidrojums par terminu “vidisks novērtējums”. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*. “Angļu valodas vārds *environmental* latviski atkarībā no konteksta atveidojams vai nu ar lietvārdu ģenitīvā “vides”, ja runa ir par kādām pašai videi piemītošām pazīmēm vai vides izraisītām norisēm vai ar īpašības vārdu “vidisks”, kas apzīmē parādības, [kuras] ir ar vidi saistītas pastarpinātāk; šis īpašības vārds ir veidots atbilstoši vārddarināšanas un terminrades principiem. Tātad gaisa temperatūrā, mitrumu u. c. parametri, kas raksturo vidi, ir **vides parametri** (oriģinālteksta izcēlums), savukārt projekta parametri, kas var ietekmēt vidi (emisijas, energoefektivitāte utt.), ir tā **vidiskie parametri**; reljefs, klimats utt. var būt **vides priekšrocības**, savukārt mazāks resursu patēriņš ir **vidiska priekšrocība** (mazina negatīvo ietekmi uz vidi). EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Kad un kāpēc *environmental* atveidot ar “*vidisks*”. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*.

¹³⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2001. 21. jūlijs, L 197/30.

¹³⁹ Dēvēta arī par “Biotopu direktīvu”. Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību: ES tiesību akts. *OV*, 1992. 22. jūlijs, L 206/7 (turpmāk vērēs un pamattekstā – “Dzīvotņu direktīva”).

¹⁴⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra Direktīva 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2010. 26. janvāris, L 20/7 (turpmāk vērēs un pamattekstā – “Putnu direktīva”).

¹⁴¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 24. novembra Direktīva 2010/75/ES par rūpnieciskajām emisijām (piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole) (pārstrādāta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2010. 17. decembris, L 334/17 (turpmāk vērēs – Industriālo emisiju direktīva (2010) vai Industriālo emisiju direktīva (vispārīgi, ja nav norādīts savādāk)).

¹⁴² Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 23. oktobra Direktīva 2000/60/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā: ES tiesību akts. *OV*, 2000. 20. decembris, L 327/1.

¹⁴³ Sk. arī EK. Komisijas norādījumu dokuments par tādu vidisko novērtējumu racionalizēšanu, ko veic saskaņā ar Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas (Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/92/ES, grozīta ar Direktīvu 2014/52/ES) 2. panta 3. punkts. Komisijas paziņojums. *OV*, 2016. 27. jūlijs, C 273/4–6; EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Skaidrojums par terminu “vidisks novērtējums”. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁴⁴ Sheate W., Byron H., Dagg S., Cooper L. The Relationship between the EIA and SEA Directives. *Final Report to the European Commission*. London: Imperial College London Consultants, 2005, p. xiii.

¹⁴⁵ EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Skaidrojums par terminu “vidisks novērtējums”. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*.

Valsts valodas centrs aicina lietot vārdu “vidisks” piesardzīgi, uzskatot, ka tas nav “viennozīmīgs risinājums”, un norādot, ka “latviešu valodā arī lietvārda ģenitīva forma pilda aprakstošo funkciju un *-isks* lietojums šādā gadījumā **ne vienmēr** saskan ar latviešu valodā esošo praksi un valodas sistēmu”.¹⁴⁶ Tādējādi pētījumā autore vārdu “vidisks” izmanto divos gadījumos: pirmkārt, atbilstoši EK Tulkošanas dienesta izstrādātajiem termina “vidisks novērtējums” lietošanas noteikumiem¹⁴⁷, otrkārt, veicot “vidiskās kontekstteorijas” izstrādi.¹⁴⁸ Pārējos gadījumos tiek izmantots vārda “vide” ģenitīvs vai akuzatīvs, piem., vides labumi, ar vidi saistīti jautājumi, ar vidi saistīti, arī – vidi ietekmējoši lēmumi, ietekme uz vidi u.c.

Kā izriet no iepriekš minētā, vidisks novērtējums pats par sevi ir tikai viena no ietekmes novērtējumu grupas apakšgrupām, tādējādi ietekmes novērtējums ir virsgrupas jēdziens. Attiecībā uz IVN ir iespējams lietot abus apzīmējumus, tomēr ir kļūdaini jebkuru citu ietekmes novērtējuma veidu *a priori* ieskaitīt vidisko novērtējumu grupā.¹⁴⁹ Šim secinājumam nav tikai teorētiska, bet arī praktiska nozīme, jo vidisko novērtējumu vidū pastāv tiešāka un ciešāka mijiedarbība nekā citu ietekmes novērtējumu gadījumā, piem., starp paredzētās darbības IVN un stratēģisko IVN attiecībā uz mazināšanas pasākumiem, alternatīvām, kumulatīvo ietekmi.¹⁵⁰ Iepriekš minēto apliecina arī 2014. gadā stiprinātās koordinēto un/vai apvienoto procedūru piemērošanas prasības¹⁵¹ vidisko novērtējumu “racionalizēšanas”¹⁵² kontekstā.

1.2. Termina “ietekmes uz vidi novērtējums” lietojuma specifika

Balstoties uz IVN mācības atziņām, autore izmanto jēdzienus “IVN” un “IVN sistēma”, to attiecinot uz: (1) procesu, ieskaitot individuālu (katra gadījuma) IVN; (2) normatīvajos aktos paredzēto procedūru; (3) līdzekli; (4) vispārējo ideju vai konceptu, kas ietver gan teorētisko

¹⁴⁶ “Arī valodnieku vidū par šādu īpašības vārdu lietojumu vienprātības nav – vieni uzskata, ka šie atvasinājumi labi pilda aprakstošo funkciju, savukārt citi – , ka tie pārklājas ar lietvārda ģenitīva formas aprakstošo funkciju.” Valsts valodas centrs. Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departaments / Krastiņš A. Par vides terminiem (atbilde saskaņota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāju un Valsts valodas centra direktoru *Dr. habil. med. prof. Māri Baltiņu*). *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁴⁷ EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Skaidrojums par terminu “vidisks novērtējums”. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*; EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Kad un kāpēc *environmental atveidot ar “vidisks”*. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁴⁸ Sk. arī darba nodaļu III “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, 3. “Ietekmes uz vidi novērtējums ilgtspējas kontekstā”, 3.2. “Ietekmes uz vidi novērtējumu virzošās pamatteorijas”, 3.2.2. “Vidiskā kontekstteorija”.

¹⁴⁹ Šajā vietā autore oponent ar Igaunijas IVN pētnieci Kaju Petersoni (*Kaja Peterson*). Sk. Peterson K. Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, p. 10.

¹⁵⁰ Špela K. Emerging findings on effectiveness. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁵¹ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 2. panta 3. punkts; IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 37. apsvēruma.

¹⁵² “Racionalizēšana” ir “projekta vidiskā novērtējuma procedūru [apvienošana] vai [koordinēšana], lai novērstu pārklāšanos un atkārtosanos, vienlaikus pilnībā izmantojot sinerģijas un līdz minimumam samazinot atļaujas izsniegšanai vajadzīgo laiku”. EK. Komisijas norādījumu dokuments par tādu vidisko novērtējumu racionalizēšanu, ko veic saskaņā ar ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas (Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/92/ES, grozīta ar Direktīvu 2014/52/ES) 2. panta 3. punktu. Komisijas paziņojums. *OV*, 2016. 27. jūlijs, C 273/2, C 273/3. Sk. plašāk: Neimane L. Environmental Impact Assessment and Intersectoral Objects. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. LU 5. starptautiskās zinātniskās konferences, kas veltīta LU Juridiskās fakultātes 95. gadadienai, rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, pp. 293–306.

izziņu, gan ietekmju izpēti; (5) noteiktas valsts vai reģiona vispārējo praksi, kurā ietilpst tiesību aktu IVN jomā izstrādāšana un uzlabošana; infrastruktūra un procedūras, lai kompetentā iestāde varētu veikt IVN procesa pārraudzīšanu un koordinēšanu; tiesisko normu ievērošanas kontrole.¹⁵³

Šādā ziņā, lai iezīmētu IVN jēdziena tvērumu, ir nepieciešams aplūkot to veidojošā pamatjēdziena “vide” tiesisko izpratni.

1.3. Jēdziena “vide” tiesiskā izpratne

Ir jāpiekrīt viedoklim, ka jēdziens “vide” nav pašsaprotams, bet gan līdz ar vides politiku un integrētās vides vadības sistēmas procesiem rada nepieciešamību noteikt šī IVN konceptāli veidojošā jēdziena saturu¹⁵⁴. **Skaidrība par terminu “vide” ir jebkuras ar vidi saistītu tiesisku problēmjauditājumam jābūt jāpārbauda analīzes priekšnosacījums.**¹⁵⁵

Vēsturiski jēdziens “vide” ir cēlies no franču valodas darbības vārda “*environner*” (aptvert, apņemt, ietvert); tas pirmo reizi tika lietots 12. gs., savukārt no tā atvasinātais un angļu valodā pārņemtais lietvārds “*environnement*” tiek izmantots juridiskajā valodā, sākot no 20. gs. 60.–70. gadiem.¹⁵⁶ Otrs literatūrā sastopamais jēdziena izcelsmes skaidrojums tiek saistīts ar citu franču valodas vārdu – “*milieu*” (apkārtnē).¹⁵⁷

Saskaņā ar vispārējo izpratni jēdziens “vide” ir apkārtnē, proti, vide ir viss, kas aptver; jo īpaši ārējie un iekšējie apstākļi, kas ietekmē organismu eksistenci, izaugsmi un labklājību.¹⁵⁸ Tomēr šādi vienlaikus atklājas šī jēdziena dihotomā daba, jo **vide ietver visu, kas aptver un kas tiek aptverts, veidojot attiecību starp aptverošo un aptverto.**¹⁵⁹ Šādā aspektā var runāt par

¹⁵³ Vircaivs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 541.–542. lpp.; Benders J. Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipi. Grām.: *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 5. lpp.; Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, p. 18.

¹⁵⁴ Sal. sk. Rabie M. A. Nature and Scope of Environmental Law. Ch. 6. In: *Environmental Management in South Africa*. Fuggle R. F., Rabie M. A. [Eds.]. Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992, pp. 83–84.

¹⁵⁵ Nel G. J., Kotzé J. L. Environmental Management: An Introduction. Ch. 1. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, pp. 1–2; Rabie M. A. Nature and Scope of Environmental Law. In: *Environmental Management in South Africa*. Fuggle R. F., Rabie M. A. [Eds.]. Cape Town: Juta, 1992, p. 83. Sk. arī Fisher D. E. Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, p. 3.

¹⁵⁶ Kerbrat Y., Maljean-Dubois S. The Transformation of International Environmental Law. Oxford: Hart Publishing, 2011, p. 28; Vircaivs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 8. lpp.; Anton D. K., Shelton D. L. Environmental Protection and Human Rights. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 2; Rabie M. A. Nature and Scope of Environmental Law. Ch. 6. In: *Environmental Management in South Africa*. Fuggle R. F., Rabie M. A. [Eds.]. Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992, p. 83.

¹⁵⁷ Tomēr pastāv arī alternatīvie viedokļi. Piem., vācu tiesību doktrīnā pastāv diskusija, vai jēdziens “vide” (vācu val. – *Umwelt*) ir cēlies no no dāņu valodas vārda *omverden*, kas nozīmē “ārējā pasaule”, vai franču valodas vārda *environner*, kas nozīmē “aptvert, apņemt, ietvert”. Hoffmann J. The Meaning of ‘Environment’ in the German Legal Order. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(1), p. 56.

¹⁵⁸ Funk and Wagnalls New Practical Standard Dictionary I. New York, 1946, p. 43. Citēts pēc un saskaņā ar: Caldwell L.K. International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, pp. 13, 391.

¹⁵⁹ Ievērojams franču fiziologs Klods Bernārs (*Claude Bernard*) atzina sarežģīto vides attiecību raksturu 19. gs. vidū, kad viņš nodalīja ārējo vidi (franc. – *milieu extérieur*) ārpus ķermeņa un iekšējo vidi (franc. – *milieu intérieur*), kas aptver ķermeni un tā orgānus. Bernard C. An Introduction to the Study of Experimental Medicine. New York: Dover, 1957. Citēts pēc un saskaņā ar: Caldwell L. K. International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, pp. 13, 391. Sk. arī Vircaivs M., Vircaivs V. Vides būtība. *Environment. Technology. Resources*, 1999, 233.–238. lpp.

jēdziena “vide” polisemantisko un iekšēji neitrālo raksturu, kas rada grūtības tā ietveršanai legāldefinīcijās jeb, citiem vārdiem sakot, vides tiesību normu sarežģītība ir paša jēdziena “vide” komplicētības atspoguļojums.¹⁶⁰ Jēdziena “vide” juridiskās definīcijas atspoguļo zinātnes uzstādījumus un politisko aktu garu, kas ietver arī sociālos un ekonomiskos apsvērumus, līdz ar to laika gaitā tā saturs ir ievērojami mainījies daudzveidīgu faktoru, tostarp filozofijas, reliģijas, zinātnes un ekonomikas atziņu, ietekmē.¹⁶¹

Kā norāda amerikāņu vides tiesību profesors Dens Tārloks (*Dan A. Tarlock*), jēdziena “vide” lietojums ir kļuvis tik visaptverošs, ka tam ir laupīta jebkāda operatīvā jēga un ir nepieciešams noteikt tā aprises.¹⁶² Beļģu vides tiesību speciālists Nikolā de Sadelērs (*Nicolas de Sadeleer*) oponē, ka ir iespējams vienoties par vides jēdziena kodola būtību, tomēr tā hameleonveidīgā daba nozīmē, ka ir grūti precīzi definēt tā robežas.¹⁶³ Savukārt – raugoties no juridiskā viedokļa, ir jāsecina, ka, lai gan šis jēdziens varbūt nav ideāls, tomēr tas ir pietiekami elastīgs, labākais iespējamais pašreizējos apstākļos un rada iespēju tajā ietvert jautājumus, sākot no dabas aizsardzības un beidzot ar cīņu pret klimata pārmaiņām, jo pārmērīga detalizācija ātri vien to padarītu par novecojušu.¹⁶⁴

Daļēji var piekrist tiesību literatūrā paustajam viedoklim, ka būtu nepareizi uzskatīt jēdzienus “vide” un “apkārtnē” par sinonīmiem, jo pirmais no tiem akcentē mijiedarbību, bet otrs – kontekstu¹⁶⁵; savukārt citviet veiksmīgi ir sasaistīti vides jēdziena mijiedarbības un apkārtnes aspekti. Latvijas Republikas Augstākā tiesa šo pieeju ir formulējusi šādi: “Neapšaubāmi, vide un vides tiesības ietver ne tikai dabas aizsardzību, bet visplašāko cilvēka un dabas mijiedarbību.”¹⁶⁶ Starptautiskā tiesa savukārt ir atzinusi, ka jēdziens “vide” nav abstrakcija, bet veido dzīves telpu un tās kvalitāti un nosaka cilvēku veselību, tostarp attiecībā uz nedzimušajām paaudzēm.¹⁶⁷ Kā ir norādījusi prof. Ilma Čepāne un Silvija Meiere, tad “vide ietver ne vien dabas vides elementus un veidu, kādā tie mijiedarbojas, bet arī veidu, kādā dabas vide mijiedarbojas ar cilvēku veidoto vidi – kultūras mantojumu, ainavu, kā arī sociāli ekonomiskiem faktoriem

---

¹⁶⁰ Jēdziens “vide” ir aprakstošs, nevis normatīvs. Piem., attiecinot jēdzienu “vide” uz konkrētu ģeogrāfisku vietu, ir secināms, ka tā var tikt izmantota divos veidos: vieta, kur tiek iegūti dabas resursi, un vieta, kur tiek izgāzti atkritumi. Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, pp. 4–5.

¹⁶¹ Godden L., Peel J. *Environmental Law: Scientific, Policy and Regulatory Dimensions*. Ch. 2. Oxford: Oxford University Press, 2010. Citēts pēc: Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, pp. 13–14.

¹⁶² Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), pp. 221–222.

¹⁶³ Vēl jo vairāk – jēdziens “vide” pastāvīgi pārklājas ar citiem konceptiem, kā ekoloģija, daba, bioloģiskā daudzveidība, sabiedrības veselība, darba aizsardzība, zemes izmantošana, dzīvojamā apkārtnē vai ilgtspējīga attīstība, tādējādi nespējot gūt savu patstāvīgu vietu. de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 6.

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ Fuggle R. F. *Environmental Management: An Introduction*. Ch. 1. In: *Environmental Management in South Africa*. Fuggle R. F., Rabie M. A. [Eds.]. Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992, p. 4.

¹⁶⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA–40/2013 motīvu daļas 11. punkts.

¹⁶⁷ ICJ Advisory Opinion of 8 July 1996. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, I.C.J. Reports 1996, p. 241, para. 29.

(piemēram, antropogēnās slodzes atgriezeniskā ietekme).¹⁶⁸ Līdz ar to par vidi plašā nozīmē uzskata dabas (t.i., fizisku, ķīmisku, bioloģisku) un cilvēkvides (t.i., ekonomisku, politisku, sociālu un kultūras) faktoru organizētu, dinamisku un pastāvīgā attīstībā esošu sistēmu, kurā darbojas dzīvie organismi vai tiek veiktas cilvēka darbības un kurai ir tieša vai netieša, tūlītēja vai ilgtermiņa ietekme uz šiem dzīvajiem organismiem vai cilvēka darbībām noteiktā laikā konkrētā vietā.¹⁶⁹ Līdzīgā veidā tas ir formulēts arī citviet Latvijas Republikas Augstākās tiesas praksē, norādot, ka “[s]kaidri norobežot vidi no cilvēku fiziskās, sociālās un kultūras vides nav iespējams, jo šādas norobežošanas rezultāts būtu vides aizsardzības jēdziena neatbilstoša sašaurināšana. [...] Vides aizsardzība un līdz ar to arī jēdziens “vide” ir jāaplūko kopā ar ilgtspējīgas attīstības principu. [...] Tātad “vide” ir ļoti plašs, dažādus elementus ietilpinošs un attīstībā esošs jēdziens.”¹⁷⁰ Līdz ar to “vides tiesībās nostiprinājusies plaša vides definīcija, kas ietver visus [...] vides elementus [ārtelpu gaisu, ūdeni, augsni, zemes dzīles, floru, faunu], kā arī veidu, kādā tie mijiedarbojas. Vide ietver arī cilvēku veselību, drošību un sociālekonomiskos apstākļus, ciktāl tos ietekmē izmaiņas dabas vides elementos.”¹⁷¹ Tādējādi “[v]ides definīcija ir atvērta, un to ir iespējams tulkot un piemērot dinamiski.”¹⁷² Šādā ziņā var piekrist, ka, lai arī nebūdami ekvivalenti, pēc būtības vides mijiedarbības un apkārtnes aspekti nav savstarpēji izslēdzoši, bet gan – papildinoši.

Vispārināti var teikt, ka līdzīgi kā starptautisko vides tiesību gadījumā jēdziena “vide” legaldefinīciju tvērums nacionālajos normatīvajos aktos ir atkarīgs no konkrētā normatīvā akta mērķa un/vai regulācijas objekta, ko tas aizsargā un kas savukārt var būt saistīts ar specifisku vides mediju vai mediju grupu (kā ūdens, zeme, gaiss) vai vides aspektu (piesārņojums, vides vadība).¹⁷³ Tas nozīmē: ja, piem., šis mērķis ir relatīvi visaptverošs tādā veidā, ka tas veido daļu no plašāka plānošanas un lēmumu pieņemšanas procesa, tad ir piemērojama vides izvērstā definīcija.¹⁷⁴ Citā

¹⁶⁸ Meiere S., Čepāne I. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 717.–718. lpp.

¹⁶⁹ Sk. arī Allaby M. *Oxford Dictionary of Ecology*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 154; Vaillancourt J. G. *Environment*. In: *Conservation and Environmentalism: an Encyclopaedia*. Paehlke R. [Ed.]. New York and London: Garland Publishing, 1995, p. 217. Sk. arī Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, p. 4.

¹⁷⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. SKA–255 motīvu daļas 14.2.1. punkts. Sk. arī Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. *Eiropas vides tiesības*. Rīga: Euro Faculty, 2003, 1. lpp.

¹⁷¹ Meiere S. *Vides tiesības. Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

¹⁷² Larsson M. L. *Legal Definitions of the Environment and of Environmental Damage*. Scandinavian Studies in Law. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law, 1999, 38, pp. 172–176. Citēts pēc un saskaņā ar: Meiere S., Čepāne I. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 718. lpp.

¹⁷³ Moreta M. A. L. *The Human Rights Fundamentals of Conservation in the Context of the Extraction of Energy Resources*. Göttingen: Bonn University Press, p. 50. Piem., klimata pārmaiņu tiesībās jēdziens “vide” būtu skaidrojams kā **klimata sistēma**, kas atbilstoši ANO Konvencijas par klimata pārmaiņām sniegto legaldefinīciju 1. panta 3. punktā “nozīmē atmosfēras, hidrosfēras, biosfēras un ģeosfēras kopumu un to savstarpējo ietekmi”. Šī tiesību norma ir lasāma kontekstā ar šīs pašas Konvencijas 1. panta 2. punktu, kurā ir teikts, ka “klimata pārmaiņas nozīmē **ar cilvēka darbību** tieši vai netieši izskaidrojamas klimata pārmaiņas, kas izmaina Zemes atmosfēras sastāvu un kas papildus klimata dabiskajām pārmaiņām novērotas noteiktos laika periodos”. ANO Vispārējā Konvencija par klimata pārmaiņām: starptautisks līgums. Riodežaneiro, 1992. 4. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 3. marts, Nr. 37 (320).

¹⁷⁴ Kerbrat Y., Maljean-Dubois S. *The Transformation of International Environmental Law*. Oxford: Hart Publishing, 2011, pp. 28–29.

gadījumā: ja normatīvo aktu vērsums ir šaurāks, lai kontrolētu, piem., konkrēta medija piesārņojumu un kaitējumu, kas rodas tā rezultātā, tad jēdziens “vide” tiek formulēts šaurākā izpratnē, piem., Lielbritānijā.¹⁷⁵

Atbilstoši politikas un paradigmas maiņai par jēdziena “vide” izpratni, kas veidojusies un pakāpeniski attīstījusies pagājušā gadsimta otrās puses beigās un aizvien vairāk nostiprinājusies 21. gs. pirmajās desmitgadēs, normatīvajos aktos tiek iekļautas tā dēvētās visaptverošās jēdziena “vide” definīcijas, kas “noteic arī plašu vides tiesību ietvaru”¹⁷⁶, piem., Lietuvā¹⁷⁷, Dienvidāfrikā¹⁷⁸, Šveicē¹⁷⁹.¹⁸⁰ Šādā ziņā Latvija citu valstu vidū izceļas ar viskodolīgāko jēdziena “vide” definīciju, to apzīmējot kā “dabas, antropogēno un sociālo faktoru kopumu”.¹⁸¹ Līdz ar to “[p]laša vides aizsardzība ir nepārprotams likumdevēja mērķis, un viens no plašās vides aizsardzības elementiem ir plaša vides definīcija, kas ir principā attiecināma uz visu Latvijas tiesību sistēmu”,¹⁸² tostarp IVN piemērošanas kontekstā. Kā ir uzsvēris prof. Magnuss Vircavs, tad “jēdziena “vide” saturs ietver dabas, sociālo un ekonomisko vidi un visa veida attiecības starp vides komponentiem un šādā kontekstā tas lietojams IVN izpratnes veidošanā”¹⁸³ [autora izcēlums].

2. Palīgjēdzienu skaidrojums

Termins “IVN” sastāv arī no konceptuālajiem palīgjēdzieniem, kā “paredzētā darbība” (Latvijas tiesiskajā regulējumā) jeb “projekts” (ES tiesībās), “ietekme uz vidi” un “ietekmju veidi”. Šo jēdzienu satura noskaidrošana ir nepieciešama, lai izprastu IVN jēdziena un tā būtību, procesu un sistēmu un analizētu tā izmantošanas funkcionālo un praktisko dimensiju.

2.1. “Paredzētā darbība” jeb “projekts”

Tradicionāli vienkāršotā izpratnē ar IVN paredzēto darbību tiek saprasti lieli projekti, tomēr ir jānoskaidro, ko nozīmē jēdziens “lieli projekti”, kādi ir to identifikācijas kritēriji un definēšanas nosacījumi. Lai gan normatīvo aktu skaidrojumos un speciālajā literatūrā tiek izmantota pieeja,

¹⁷⁵ Vides aizsardzības likumā, kas tiek piemērots Anglijā, Velsā un Skotijā, ir definēts, ka vide sastāv no visiem vai jebkura no šiem medijiem, t.i., gaisa, ūdens, zemes; un gaisa medijs ietver gaisu ēkās un citās dabas vai cilvēka radītās konstrukcijās virs vai zem zemes. Environmental Protection Act: Apvienotās Karalistes likums, 1990, Art. 1(2).

¹⁷⁶ Meiere S. Vides tiesības. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

¹⁷⁷ Lietuvas tiesiskajā regulējumā ar jēdzienu “vide” saprot savstarpēji saistītu elementu (zemes virsmas un pazemes, gaisa, ūdens, augsnes, augu, dzīvnieku, organisku un neorganisku vielu, antropogēnu faktoru) kopumu, kas darbojas vidē, un šo elementu apvienošās dabas un antropogēnās sistēmas. Aplinkos apsargos įstatymas [Vides aizsardzības likums]: Lietuvas Republikas likums. 1992, I-2223, Art. 1(1).

¹⁷⁸ Dienvidāfrikā jēdziena “vide” legāldefinīcija ietver apkārtni, kurā eksistē cilvēki un kas sastāv no zemes, ūdens un atmosfēras; mikroorganismiem, augiem un dzīvniekiem; to kombinācijas un attiecībām starp tiem; fiziskajām, ķīmiskajām, estētiskajām un kultūras īpašībām un iepriekšminētā apstākļiem, kas ietekmē cilvēka veselību un labklājību. National Environmental Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1998, 107, Art. 1(1)(xi).

¹⁷⁹ Bundesgesetz über den Umweltschutz: Šveices Konfederācijas likums. 1985, 814.01, Art. 1(2).

¹⁸⁰ Citu valstu tiesiskajos ietvaros sastopamās jēdziena “vide” definīcijas latviešu valodā ir pieejamas: Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 15.–18. lpp.

¹⁸¹ Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 1. panta 17. punkts.

¹⁸² Paporinskis M. Piezīmes par vides tiesībām. *Jurista Vārds*, 2006. 7. novembris, Nr. 44 (447). *El. vers.*

¹⁸³ Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 17.–18., 226. lpp.

kas nošķir punktveida un difūzās infrastruktūras, šo abu kategoriju objekti var tikt identificēti kā IVN *prima facie* objekti.¹⁸⁴

Pirmkārt, ir jāņem vērā, ka IVN paredzētā darbība nerodas pati no sevis, bet to ierosina konkrēts subjekts – ierosinātājs Latvijas tiesiskajā regulējumā (ES tiesībās – attīstītājs), kas var būt privātpersona, atvasināta publiskā persona, tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestāde.¹⁸⁵

Otrkārt, IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 2. panta 1. punkts **vispārēji** nosaka tos projektu veidus, kuriem ir piemērojams IVN, proti, “kuriem var būt būtiska ietekme uz vidi *inter alia* to rakstura, apjoma vai atrašanās vietas dēļ” atbilstoši 4. panta noteikumiem (turpmāk – IVN direktīvas vispārējais mērķis jeb pamatmērķis).¹⁸⁶ Pārrobežu kontekstā tiek uzskatīts, ka “paredzētā darbība” “nozīmē jebkuru darbību vai jebkuru lielāku izmaiņu darbībā, kas pakļauta pilnvarotas kompetentas institūcijas lēmumam valstī noteiktajā kārtībā”¹⁸⁷ un ietver ne vien būvniecību, bet arī ekspluatācijas un uzturēšanas darbus.¹⁸⁸ Latvijas Republikas likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” (turpmāk – Novērtējuma likums) paredzētā darbība ir definēta kā “aprikojuma, iekārtas un tehnoloģijas ieviešana, papildināšana vai maiņa, projekta īstenošana, būvniecība, dabas resursu ieguve vai izmantošana, cilvēka darbības neskartu vai mazpārveidotu teritoriju un ainavu ietekmēšana, kā arī citas darbības, kuru veikšana vai galarezultāts var būtiski ietekmēt vidi”.¹⁸⁹ Vienlaikus IVN direktīva (2011) ietver dažus izņēmumus, kas ir vērtējami **sašaurināti** (*singularia non sunt extendenda*¹⁹⁰), jo ievieš izņēmumu vispārējam principam, kas ir paredzēts IVN direktīvā par ietekmes uz vidi *ex ante* izvērtēšanu: projektiem vai to daļām, kuru **vienīgais mērķis** ir aizsardzība vai reaģēšana civilās aizsardzības ārkārtas situācijās,¹⁹¹ kā arī atsevišķos izņēmuma gadījumos, informējot Komisiju par šādas rīcības iemesliem.¹⁹²

¹⁸⁴ Punktveida (point) infrastruktūras, piem., spēkstacijas, tilti un ostas. Difūzās (band) infrastruktūras, piem., elektroenerģijas pārvades līnijas, ceļi un kanāli. Sk. arī Kļaviņš M. 2. Vides problēmas un to risinājumi. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Briķe I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 14., 23.–24. lpp.

¹⁸⁵ Novērtējuma likuma 1. panta 4. punkts; IVN direktīvas (2011) 1. panta 2. punkta b) apakšpunkts.

¹⁸⁶ Sk. arī CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, para. 50; CJEU. Judgement of 22 October 1998 in Case C-301/95, para. 45; CJEU. Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97, para. 36; CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, para. 64; CJEU. Judgement of 19 September 2000 in Case C-287/98, para. 52; EST 2006. gada 23. novembra sprieduma lietā C-486/04 36. punkts; EST 2008. gada 3. jūlija sprieduma lietā C-215/06 49. punkts; EST 2008. gada 25. jūlija sprieduma lietā C-142/07 33. punkts; EST 2009. gada 10. decembra sprieduma lietā C-205/08 58., sk. arī 52. punktu; EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 37. punkts; CJEU. Judgement of 20 November 2008 in Case C-66/06, para. 61; CJUE. Arrêt du 15 octobre 2009 dans l'affaire C-255/08, para. 32; CJUE. Arrêt du 24 mars 2011 dans l'affaire C-435/09, para. 52; EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 29. punkts; EST 2015. gada 11. februāra sprieduma lietā C-531/13 40. punkts.

¹⁸⁷ Espo Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Espo, 1991. 25. februāris. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193 (1253/1254), 1. panta (v) daļa.

¹⁸⁸ ECE. Implementation Committee of Espo Convention. Decision IV/2, annex I, para. 41.

¹⁸⁹ Likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386) (turpmāk vērēs – Novērtējuma likums), 1. panta 3. punkts.

¹⁹⁰ Latīņu val. – *singularia non sunt extendenda* noteikums, latv. – “izņēmuma noteikumu nevar tulkot paplašināti.” Sal. sk. Mesersmits K., Meiere S., Ūšiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 95., arī 96. lpp.; CJEU. Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97, paras. 64–67.

¹⁹¹ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 1. panta 3. punkts. Sk. arī Novērtējuma likuma 4. panta septīto daļu.

¹⁹² Ja IVN direktīvas noteikumu “piemērošana nelabvēlīgi ietekmētu projekta mērķa sasniegšanu, bet ar nosacījumu, ka tiek sasniegti šīs direktīvas mērķi”. IVN direktīvas (2011) 2. panta 4. punkts. Sk. arī 2. panta 5. punkts. Tomēr minētās tiesību normas ir attiecināmas uz individuāliem projektiem, nevis lielu skaitu projektu. Ģenerālvokātes J. Kokotes 2014. gada 13. novembra secinājumu lietā C-570/13 60. punkts. Sk. arī Mesersmits K., Meiere S., Ūšiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 95. lpp.

Tā kā IVN tiesību normu *prima facie* piemērošana aptver daudz dažādu darbību, kurām piemīt potenciāls radīt ietekmi uz vidi, pastāv tālāka nepieciešamība sašaurināt IVN piemērošanu uz tiem projektiem, kuru īstenošanai ir vai varētu būt būtiska ietekme uz vidi. Tas tiek veikts, izmantojot IVN regulējošajiem normatīvajiem aktiem pievienotos pielikumus, kuros piemērveida formā ir uzskaitīti projektu veidi (piem., IVN direktīvas (2011) I un II pielikums¹⁹³).

IVN direktīvas (2011) I pielikumā ir iekļauti projekti, kuriem IVN procedūras piemērošanai *per se* ir jābūt obligātai un sistemātiskai,¹⁹⁴ un dalībvalstīm šajā gadījumā nav piešķirta **nekāda** rīcības brīvība (diskrecionārā vara), lai izslēgtu objektu no IVN piemērošanas.¹⁹⁵ Ja dalībvalsts ir noteikusi projektiem papildu limitus, kādi nav ietverti I pielikumā, tas nozīmē IVN direktīvas darbības sfēras ierobežošanu un tās noteikumu pārkāpumu.¹⁹⁶

Savukārt II pielikuma objektu gadījumā dalībvalstis darbojas saskaņā ar IVN direktīvas (2011) 4. panta 2. punktā piešķirto rīcības brīvību (“dalībvalstu apsvēruma brīvības ierobežojumu”¹⁹⁷ jeb turpmāk – rīcības brīvības ierobežojumu), nosakot “ietekmes būtiskumu” un IVN piemērošanas nepieciešamību atbilstoši sākotnējās pārbaudes rezultātiem.

No vienas puses, IVN direktīvas (2011) izpratnē jēdziens “projekts” ir autonoms un konkrēts un tās I un II pielikumi, kuros ietvertajiem projektiem, īstenojoties paredzētajiem nosacījumiem, ir jāpiemēro IVN, ir interpretējami saskaņā ar 1. panta 2. punktā minēto “projekta” definīciju un direktīvas **pamatmērķi**.¹⁹⁸ Te vienlaikus ir jāņem vērā, ka pielikumu projektu kategoriju nosaukumi nav iztulkojami kā atsevišķi nošķirti projektu veidi un tiem nav nozīmes, definējot projektus.¹⁹⁹ Tādējādi ES tiesību izpratnē jēdziens “projekts” ietver, pirmkārt, “celtniecības darbu vai citu ierīkošanu vai programmu izpildi” un, otrkārt, “citu iejaukšanos dabiskajā apkārtņē un ainavā, to skaitā iejaukšanos, kas saistīta ar minerālo resursu ieguvī”²⁰⁰ jeb saskaņā ar Eiropas Savienības tiesas (turpmāk – EST) praksi, vienkāršoti – darbus vai iejaukšanos, kas mainītu

¹⁹³ Sk. arī Novērtējuma likuma 1. piel. “Objekti, kuru ietekmes novērtējums ir nepieciešams”, 2. piel. “Darbības, kurām nepieciešams sākotnējais izvērtējums”; Espo Konvencijas I piel. “Paredzamo darbību saraksts”; Orhūsas Konvencijas I piel. “Konvencijas 6. panta 1. punkta a) apakšpunktā minēto darbību saraksts”.

¹⁹⁴ EST 2006. gada 23. novembra sprieduma lietā C-486/04, 45. punkts; EST 2007. gada 5. jūlija sprieduma lietā C-255/05, 52. punkts; CJUE. Arrêt du 24 mars 2011 dans l’affaire C-435/09, para. 86.

¹⁹⁵ EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, p. 18; EC. Environmental impact assessment of projects: Rulings of the Court of Justice. Luxembourg: EU, 2013, p. 52.

¹⁹⁶ Šajā gadījumā nevar runāt par rīcības brīvības robežu pārkāpšanu, jo rīcības brīvība nemaz nav piešķirta. Piem., EST atzina, ka Valonijas dekrēta pielikumā iekļautais limits attiecībā uz papīra celulozes ražošanu ar limitu 500 t/gadā (attiecīgi – kuru nepārsniedzot IVN nav piemērojams) ir IVN direktīvas 4. panta 1. punkta un I piel. 18. punkta a) apakšpunkta pārkāpums. CJUE. Arrêt du 24 mars 2011 dans l’affaire C-435/09, paras. 86–88.

¹⁹⁷ Mesersmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 98. lpp. Sk. arī EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 4. lpp.

¹⁹⁸ EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, p. 36.

¹⁹⁹ Fakts, ka tādi projekti kā “jūras teritoriju apguve” ir iekļauti zem apkopojoša nosaukuma (IVN direktīvas II piel. 1. punkts) nenozīmē to, ka cita veida jūras teritoriju apguve tiek izslēgta no IVN piemērošanas jomas. EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, p. 37.

²⁰⁰ IVN direktīvas (2011) 1. panta 2. punkta a) apakšpunkts.

teritorijas fizisko izskatu²⁰¹.²⁰² Tādējādi, lai, pamatojoties uz IVN direktīvas (2011) teleoloģisko interpretāciju un ievērojot “Savienības likumdevēja skaidri izteikto gribu”,²⁰³ darbību kvalificētu kā projektu direktīvas izpratnē, svarīgi ir divi kumulatīvi faktori – projekta raksturīpašības, t.i.: **1) “fiziskās iejaukšanās” faktors²⁰⁴; 2) būtiska ietekme uz vidi (jeb ietekmes būtiskums)²⁰⁵.** Tomēr “fiziskas iejaukšanās” izpratne “neaprobežojas ar fizisku celtniecību. [Piem.], tā var ietvert arī būtisku lauksaimniecības intensificēšanu, kas draud sabojāt vai iznīcināt teritorijas pusdabisko raksturu.”²⁰⁶

No otras puses, balstoties uz EST atziņu, ka IVN direktīvas (2011) “pielikumos ir minētas drīzāk **nozaru kategorijas**, neaprakstot precīzu paredzēto darbu raksturu”²⁰⁷, jēdziens “projekts” ir interpretējams paplašināti, nevis sašaurināti.²⁰⁸ Tas nozīmē arī to, ka nereti IVN projektu raksturs var būt daudznozīmīgs, proti, projekts – atkarībā no tā tehniskajām īpašībām, dizaina vai ražotspējas – var atbilst vairākām IVN direktīvas (2011) pielikumos norādītajām kategorijām.²⁰⁹ Tādējādi, ņemot vērā dažādos sektorus, uz kuriem ir attiecināma IVN direktīvas (2011) piemērošanas joma, papildus gramatiskajai un teleoloģiskajai interpretācijai jēdziens “projekts” ir interpretējams saskaņā ar starptautiskajām konvencijām (piem., lidostas²¹⁰) un citiem ES tiesību aktiem (piem., iekārtas oglekļa dioksīda uzglabāšanai un plūsmu uztveršanai²¹¹), EST praksi

²⁰¹ CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, paras. 41–42; CJEU. Judgement of 11 August 1995 in Case C-431/92, paras. 35–36; EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 23. punkts; EST 2011. gada 17. marta sprieduma lietā C-275/09 20. punkts.

²⁰² Tas nozīmē arī celtniecību, kuras rezultāts ir būve, vai iekārtas darbību (ieskaitot tās uzstādīšanu un ekspluatācijas pārtraukšanu). EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, p. 5.

²⁰³ EST 2011. gada 17. marta sprieduma lietā C-275/09 29. punkts.

²⁰⁴ Jēdzienā “projekts” IVN direktīvas izpratnē netiek ietverta, piem., esošas atļaujas apsaimniekot lidostu pagarināšana (EST 2011. gada 17. marta sprieduma lietā C-275/09 24., 28., 30. punkts) vai esoša atkritumu glabāšanas poligona apsaimniekošanas turpināšana (EST 2012. gada 19. aprīļa sprieduma lietā C-121/11 32. punkts), **ja netiek veikti darbi vai (fiziska) iejaukšanās, kas maina to fizisko izskatu** un kam var būt būtiska negatīva ietekme uz vidi. Tāpat par IVN direktīvas objektu nav uzskatāma vienošanās starp valsts iestādēm un privātu uzņēmumu, ja vien tā neietver atļauju IVN direktīvas 1. panta 2. punkta izpratnē (EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 22.–28. punkts)

²⁰⁵ IVN piemērošanas gadījumā nav runa par jebkādu ietekmi uz vidi (jo tā būs vienmēr), bet gan par **būtisku** ietekmi. Sk., piem., IVN direktīvas (2011) 1. panta 1. punkts: “Šī direktīva attiecas uz to valsts un privātu projektu [IVN], kuriem, iespējams, ir būtiska ietekme uz vidi.”

²⁰⁶ EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Latvijas Republikas Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments (turpmāk – Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments), 2004, 32. lpp.

²⁰⁷ EST 2011. gada 3. marta sprieduma lietā C-50/09 100. punkts. Tāpat, piem., nav būtiski, kurā no II piel. minētajām kategorijām projekts tiek iekļauts; galvenais kritērijs ir: lai tie projekti, kas var izraisīt būtisku ietekmi uz vidi, netiek izslēgti no IVN direktīvas darbības sfēras. EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, pp. 51, 56.

²⁰⁸ CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, paras. 31–35; Ģenerālvokātes J. Kokotes 2004. gada 29. janvāra secinājumu lietā C-127/02 42. punkts.

²⁰⁹ Piem., biogāzes vai biodegvielas projekti. Raugoties no ražošanas viedokļa, biogāze var būt galvenais darbības rezultāts vai tās blakusprodukts. Turklāt, ņemot vērā būvniecības un uzturēšanas aspektus, biogāzes ražošana ir balstīta uz infrastruktūru, piem., cauruļvadiem un noliktavām. Tādējādi, lai noteiktu, vai ar biogāzi saistītais projekts ietilpst IVN direktīvas piemērošanas sfērā, tas ir rūpīgi jāpārbauda, ņemot vērā visas attiecīgās perspektīvas. Prakse rāda, ka attiecībā uz šāda veida projektiem (atkarībā no biogāzes projekta darbības sfēras) var tikt attiecinātas dažādas IVN direktīvas pielikumos minētas nozaru kategorijas: 1) I piel. 9., 10. punkts vai II piel. 11. punkta b) apakšpunkts (abos gadījumos, kad biogāze veidojas no atkritumu apstrādes); 2) II piel. 3. punkta a) apakšpunkts (kad biogāze tiek izmantota elektrības ražošanai); 3) II piel. 10. punkta a) apakšpunkts (kad biogāzes ražotne ir rūpnieciskā kompleksa celtniecības projekta daļa). EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, p. 10.

²¹⁰ IVN direktīvas (2011) I piel. 7. punkta a) apakšpunkts ar atsauci un II piel. 10. punkta d) apakšpunkts.

²¹¹ IVN direktīvas (2011) I piel. 22. un 23. punkts; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009. gada 23. aprīļa Direktīva 2009/31/EK par oglekļa dioksīda ģeoloģisko uzglabāšanu un grozījumiem Padomes Direktīvā 85/337/EEK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvās 2000/60/EK, 2001/80/EK, 2004/35/EK, 2006/12/EK, 2008/1/EK un Regulā (EK) Nr. 1013/2006: ES tiesību akts. OV, 2009. 5. jūnijs, L 140/114.

(piem., dzelzceļa līnijas jaunas trases posms līdzās jau esošam sliežu ceļam pat, ja tas pats par sevi ir neliels un nesavieno divas apdzīvotas vietas, bet ietilpst garākā dzelzceļa līnijā²¹², un pilsētu celtniecības projekti²¹³), kā arī rekomendatīva rakstura avotiem.

Dažkārt konkrētā projekta veida raksturojums ir sastopams vairākos tiesiski saistošos avotos, kā EST praksē un starptautiskajos līgumos, piem., pilsētas ceļu pārbūves un uzlabošanas darbi, kas “pēc apmēra un veikšanas kārtības” var būt līdzvērtīgi jauna ceļa būvei²¹⁴, vai EST praksē un citos ES tiesību aktos, piem., neapstrādātās zemes vai daļēji neskarto platību izmantošana zemkopībā²¹⁵.

ES citu direktīvu definīcijas nav nekritiskā veidā attiecināmas uz IVN direktīvas (2011) piemērošanu (piem., attiecībā uz jēdzienu “iekārta”²¹⁶ vai “projekts”²¹⁷). Tas nozīmē, ka noteikta projekta klasifikācija vienā direktīvā obligātā veidā nenorāda, kā tas pats projekta veids ir interpretējams citas direktīvas kontekstā²¹⁸, jo tiesību normas interpretācija ir jāveic, “pamatojoties uz tiesību akta, kurā tā ietverta, vispārējo sistēmu un mērķi”.²¹⁹

Vienlaikus ir atzīstams, ka praksē sektorālie normatīvie akti un vadlīniju dokumenti var nodrošināt noderīgu references informāciju, jo īpaši (bet ne tikai) attiecībā uz tehnisko terminu skaidrojumu.²²⁰ Tāpat, piem., ES tiesībās ir gadījumi, kad tiesiski saistošie avoti daļēji raksturo konkrētā projekta veidu vai tā skaidrojumu nesniedz vispār. Tad, lai noteiktu, vai konkrētais projekts ietilpst IVN direktīvas (2011) piemērošanas jomā, ir izmantojama tā dēvētā **kombinētā pieeja**, kuras ietvaros arī EK vadlīnijas un ziņojumi nodrošina lietderīgu informāciju dalībvalstu kompetentajām iestādēm. Šādu projektu piemēri cita starpā ir cauruļvadi, ķīmiskās konversijas

²¹² IVN direktīvas (2011) I piel. 7. punkta a) apakšpunkts un II piel. 10. punkta c) apakšpunkts; EST 2004. gada 16. septembra sprieduma lietā C-227/01 44., 49.–54., 59. punkts.

²¹³ Turpat 1., II piel. 10. punkta b) apakšpunkts; CJEU. Arrêt du 16 mars 2006 dans l’affaire C-332/04, paras. 80–81.

²¹⁴ Turpat 1., I piel. 7. punkta b) un c) apakšpunkts, II piel. 10. punkta e) apakšpunkts, 13. punkta a) apakšpunkts; EST 2008. gada 25. jūlija sprieduma lietā C-142/07 25.–46. punkts; Eiropas nolīgums par galvenajām starptautiskajām maģistrālēm. Ženēva, 1975. 15. novembris, *Latvijas Vēstnesis*, 2013. gada 17. janvāris, Nr. 12 (4818).

²¹⁵ Turpat 1., II piel. 1. punkta b) apakšpunkts; CJEU. Judgement of 20 November 2008 in Case C-66/06, paras. 67–70; Dzīvotņu direktīva; Putnu direktīva. Sk. arī turpat 1., II piel. 1. punkta d) apakšpunkts; CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, paras. 71, 81.

²¹⁶ Piem., jēdziens “iekārta” nav definēts IVN direktīvā (2011). Industriālo emisiju direktīva (sk. zemāk) to definē, tomēr šī definīcija nav piemērojama IVN direktīvas vajadzībām. Industriālo emisiju direktīvas izpratnē iekārta ir “stacionāra tehniska vienība, kurā tiek veikta viena vai vairākas darbības, kas ir uzskaitītas [Direktīvas 2010/75/ES] I pielikumā vai VII pielikuma 1. daļā, kā arī visas citas darbības, kuras veic tajā pašā teritorijā un kuras ir tieši tehniski saistītas ar minētajos pielikumos uzskaitītajām darbībām un kurām varētu būt ietekme uz emisijām un piesārņojumu”. Šajā ziņā IVN direktīvai ir plašāka darbības sfēra. Industriālo emisiju direktīva (2010), 3. panta 3. punkts; EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, pp. 8–9.

²¹⁷ Kā norādīts EK vadlīnijās, tad Dzīvotņu direktīva attiecībā uz tās 6. panta 3. un 4. punktu “neierobežo ne “plāna”, ne “projekta” darbības sfēru, norādot uz kādām īpašām tā kategorijām. Tā vietā galvenais ierobežojošais faktors ir tas, vai tiem ir vai nav iespējami nozīmīga ietekme uz teritoriju. [...] jo šaurāk “plāns” un “projekts” ir definēti, jo potenciāli ierobežotāki ir līdzekļi, kas izmantojami, lai sabalansētu aizsardzības intereses pret postošām, aizsardzību neveicinošām interesēm. Tas var radīt neproporcionālus vai nekonekventus rezultātus.” EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments, 2004, 10. lpp.

²¹⁸ EST 2006. gada 23. novembra sprieduma lietā C-486/04, 43.–44. punkts.

²¹⁹ CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, para. 28; EST 2004. gada 16. septembra sprieduma lietā C-227/01 45. punkts.

²²⁰ Tāds gadījums ir attiecībā uz, piem., daudziem projektu veidiem, kas ir iekļauti gan IVN, gan Industriālo emisiju direktīvā, saskaņā ar kuru ir izstrādāti labāko pieejamo tehnisko paņēmieni atsaucēs dokumenti. EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, pp. 6, 8–9; EC. Directive 85/337/EEC on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment (EIA Directive). Luxembourg: EC, 2008, p. 6. Piem., apgrieztā veidā EST izmantoja jēdziena “projekts” definīciju, kas iekļauta IVN direktīvā, attiecībā uz Dzīvotņu direktīvu. EST 2004. gada 7. septembra sprieduma lietā C-127/02.

procesi, gaisvadu elektrolīnijas, atkritumu noglabāšanas iekārtas, integrētās ķīmiskās rūpnīcas, arī rūpnieciskās ražošanas iekārtas, ķīmiskās konversijas procesi.²²¹ Noteiktiem projektu veidiem, kā zivju audzēšanai, vēja saimniecībām, dziļurbumiem un naftas un dabasgāzes ieguvei komerciāliem mērķiem, ir pieejamas arī atsevišķi izstrādātas vadlīnijas.²²²

Ja iepriekšminēto skaidrojumu, norāžu vai papildinājumu vispār nav²²³, “tādu jēdzienu nozīme un tvērums [...] ir **jānoskaidro saskaņā ar to ierasto nozīmi ikdienas valodā**, ņemot vērā kontekstu, kādā tie tiek lietoti, un ar tiesisko regulējumu, kura daļu tie veido, sasniedzamos mērķus”.²²⁴

Situācijā, kad daudzas citas ES direktīvas definē paredzētās darbības vai ir saistītas ar tām, kas ir iekļautas IVN direktīvas (2011) I un II pielikumā, un/vai vienlaikus šo darbību konkretizēšanu nodrošina vadlīniju dokumenti, nav nepieciešamības, lai IVN direktīvas tekstā *expressis verbis* būtu sniegti projektu skaidrojumi, norādītas tiešas atsauces uz starptautiskajiem līgumiem vai citām direktīvām. Turklāt, ja IVN direktīvā (2011) vai tai “piesaistītajos” tiesību aktos ir sniegts projektu piemērveida uzskaitījums, tas ir uzskatāms par indikatīvu, t.i., nav izsmeļošs.²²⁵ Šādā ziņā ir jāņem vērā, ka var būt atsevišķi projektu veidi, kuri ir iekļauti IVN piemērošanas jomā nacionālajā tiesiskajā ietvarā atbilstoši konkrētās valsts ekonomikas apstākļiem un tajā īstenoto darbību specifikai, piem., degvielas uzpildes stacijas²²⁶, golfa laukumi, šautuves, atsāļošanas iekārtas, radio un televīzijas torņi²²⁷. Tādējādi ir iespējams veikt valstu prakses salīdzināšanu un ekstrapolēt vērtīgas atziņas un projektu kategorijas iekļaušanai IVN iekšzemes tiesiskajā regulējumā nolūkā to pilnveidot, ņemot vērā ne vien reģionālā līmeņa tiesiski saistošās un rekomendatīvās tiesības, bet arī izvērtējot pieredzi starptautiskā mērogā.

²²¹ EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, 61 p.

²²² *Zivju audzēšana*: EC. Guidance on Aquaculture and Natura 2000. Luxembourg: EU, 2012, 89 p.; *vēja saimniecības*: EC. Guidance document: Wind energy developments and Natura 2000. Luxembourg: EU, 2011, 116 p.; *dziļurbumi un naftas un dabasgāzes ieguve komerciāliem mērķiem*: EC. Guidance note on the application of Directive 85/337/EEC to projects related to the exploration and exploitation of unconventional hydrocarbon. Luxembourg: EU, 2011, 4 p. Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma kā globālo vides tiesību daļas recepcija un ģenēze”, 2.3. “Globālo vides tiesību ģenēze”, 2.3.2. “Rekomendatīvo tiesību raksturojums”, B. “Nacionālo rekomendatīvo tiesību izveide”.

²²³ Piem., IVN direktīvas (2011): I piel. – atomelektrostacijas un citi kodolreaktori (2. punkta b) apakšpunkts), ceļa būve (7. punkta c) apakšpunkts), dambji (15. punkts); II. piel. – jahtu ostas (12. punkta b) apakšpunkts), brīvdienų ciematiņi un viesnīcu kompleksi ārpus pilsētas robežām un ar to saistīti attīstības pasākumi (12. punkta c) apakšpunkts).

²²⁴ EST 2011. gada 15. decembra sprieduma lietā C-585/10 25. punkts. Sk. arī CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, para. 38; EST 2009. gada 22. janvāra sprieduma lietā C-473/07 24. punkts.

²²⁵ EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, pp. 21–22, 27–28, 42, 50–51, 56. Tāpat, piem., sk. attiecībā uz dziļurbumiem: EST 2015. gada 11. februāra sprieduma lietā C-531/13 31. punkts.

²²⁶ The High Court of South Africa. *BP Southern Africa (Pty) Limited v. Mec for Agriculture, Environment & Land Affairs*. (03/16337) [2004] ZAGPHC 18, 2004. March 31; Constitutional Court of South Africa. *Fuel Retailers Association of Southern Africa v. Director-General: Environmental Management, Department of Agriculture, Conservation and Environment, Mpumalanga Province and Others*. CCT67/06 [2007] ZACC 13, 2007. June 7. Sk. arī World Bank. Environmental, Health, and Safety Guidelines for Gas Distribution Systems. Washington, DC: World Bank Group, 2007, 9 p.

²²⁷ EC DG ENV / Cowi A/S / Milieu Ltd. Study concerning the report on the application and effectiveness of the EIA Directive. Final report. [B.v.]: Cowi, 2009, pp. 113–114. Sal. sk. arī Pubule J., Romagnoli F., Blumberga D. Improvement of Environmental Impact Assessment in the Baltic States. In: *Environmental Engineering*, the 8th International Conference. Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, 2011, pp. 300–307.

2.2. "Ietekme uz vidi"

Vispārējā nozīmē "ietekme"²²⁸ ir "vienu apstākļu, procesu u. tml. iedarbība uz citiem apstākļiem, procesiem u. tml., mainot to raksturu, pazīmes"²²⁹. Turklāt viens no vārda "ietekme" sinonīmiem ir termins "iedarbība", kas ir skaidrojams kā "spēka, parādības, **lietas, rīcības** tieša, nepastarpināta ietekme uz cilvēku, citām lietām, notikumiem".²³⁰ Savukārt termins "iedarbība" ir sinonīms vārdam "iedarbe", kas nozīmē "**savstarpējo mijiedarbību**" jeb "mijiedarbību".²³¹ IVN un ietekmju analīzes kontekstā mijiedarbības aspektam ir izšķiroša nozīme, kas ir īpaši uzsvērtā arī normatīvajos aktos atrodamajos skaidrojumos.²³²

"Ietekmi uz vidi" var definēt kā atšķirību starp to, kas varētu notikt, veicot darbību (specifiskas izmaiņas vidē, tostarp "tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē"²³³ un "pašreizējo un iespējamo ietekmi"²³⁴), un to, kas notiktu, ja darbība netiktu veikta, ņemot vērā cēloņu un seku sakarības.²³⁵ Citiem vārdiem sakot, "ietekme uz vidi" ir jebkādas vides izmaiņas, ko ir izraisījusi vai var izraisīt paredzētā darbība,²³⁶ proti, IVN procesā tiek veikts **ļoti plašs** ietekmes uz vidi izvērtējums²³⁷. Latvijas Republikas Augstākās tiesas ieskatā, ietekmes sākotnējā izvērtējumā (Latvijas tiesiskajā regulējumā)²³⁸ jeb sākotnējā pārbaudē "ir pamatota prasība izvērtēt visus ietekmes veidus un neaprobežoties tikai ar ietekmju izvērtējumu, par kuru pastāvēšanu un raksturojumu nav nekādu šaubu un kas ir normatīvi regulēts"^{239, 240}.

Prof. Magnuss Virčavs, analizējot IVN jēdziena pamatelementus, ir minējis, ka termina "ietekme" lietojums ir apzīmējums gan procesam, gan arī, kas ir ļoti būtiski, – **galarezultātam**.²⁴¹ Šādā kontekstā ietekme ir drīzāk skatāma kā process, kas izraisa pārmaiņas, nevis rezultāts *per se*, jo **īstenais galarezultāts faktiski ir izmaiņas tagadnē vai nākotnē un cilvēku vērtību paradigmā**.²⁴²

²²⁸ Darbības vārds "ietekmēt" apzīmē darbību, kas var "būt par cēloni tam, ka rodas pārmaiņas" (dabā, tās norisēs) vai sabiedrībā. Latviešu literārās valodas vārdnīca. ©

²²⁹ Skujiņa V., Beļickis I., Blūma D. u.c. Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. © Tilde.

²³⁰ Turpat.

²³¹ Tildes Sinonīmu vārdnīca. © Tilde, 2009.

²³² Novērtējuma likuma 1. panta 1. punkts.

²³³ Analizējot Novērtējuma likumā sniegto legāldefinīciju, ir secināms, ka ar "ietekmi uz vidi" ir jāsaprot "tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē". Turpat.

²³⁴ Dienvidāfrikas Nacionālajā Vides vadības likumā ir norādīts, ka "ietekme uz vidi" ir pašreizējā un iespējamā ietekme uz vidi, sociālekonomiskajiem apstākļiem un kultūras mantojumu. National Environmental Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1998, 107, Arts. 23(2) (b), 24(1), 24(7) (b).

²³⁵ Lawrence D. P. Impact Assessment: Practical Solutions to Recurrent Problems and Contemporary Challenges. 2nd ed. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2013, p. 5.

²³⁶ Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds "Vide", 1994, 43. lpp.

²³⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmuma lietā Nr. A42991709, SKA-1064/2010 motīvu daļas 10. punkts.

²³⁸ Sk. darba nodaļu II "Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums", 1. "Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi", 1.1. "Sākotnējā pārbaude".

²³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmuma lietā Nr. A42991709, SKA-1064/2010 motīvu daļas 16. punkts.

²⁴⁰ Sk. šajā pašā apakšnodaļā 2.3.1. "Ietekmes būtiskums".

²⁴¹ Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 19. lpp.

²⁴² Līdzīgs viedoklis ir sastopams arī ārvalstu speciālajā literatūrā. Jaunzēlandiešu IVN pētnieks prof. Ričards Morgans (*Richard K. Morgan*) ir norādījis, ka "ietekmi" varētu definēt kā vienu vai vairāku daudzskaitlīgu komponentu, kas kopā veido vidi, izmaiņas struktūrā vai procesos, un šīs izmaiņas pašas par sevi ir neitrālas, tomēr cilvēki reaģē uz tām atkarībā no tā, kādu vērtību viņi piešķir ietekmētajai videi. Morgan R. K. Environmental Impact Assessment: A Methodological Approach. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, p. 31.

2.3. "Ietekmju veidi"

Vides izmaiņu raksturs nosaka ietekmju veidus, kuru *prognozēšana*²⁴³, kas sākas no IVN pirmajiem posmiem, kad projekts, tostarp tā alternatīvas, tiek plānots un izstrādāts, un beidzas ar mazināšanas un uzlabošanas pasākumiem, monitoringu un vides auditu jeb novērtēšanu, ir viens no būtiskākajiem IVN raksturlielumiem un *mikroatribūtiem*²⁴⁴. Ietekmju prognozēšanas mērķis ir noskaidrot identificēto vides izmaiņu apjomu un citas dimensijas jeb veikt noteiktu vides receptoru indikatoru (rādītāju) iespējamo izmaiņu jutīguma analīzi projekta īstenošanas rezultātā salīdzinājumā ar situāciju, ja projekts netiktu īstenots.

Autore, balstoties uz speciālajā IVN literatūrā sniegtajām atziņām un tiesiskā ietvara prasībām²⁴⁵, iedala ietekmju veidus divās lielās pamatgrupās: *ietekmju iedarbības veidi* un *ietekmju sektorālie veidi*.

Ietekmju iedarbības veidus var klasificēt četrās galvenajās grupās, proti, ietekme var būt: I – labvēlīga/nelabvēlīga; II – būtiska/nebūtiska; III – atgriezeniska (principa "piesārņotājs

---

²⁴³ Ņemot vērā gan projektu, gan ietekmes veidu pluralitāti nehomogēnā vidē praksē tiek izmantotas daudz dažādu ietekmju noteikšanas un paredzēšanas metožu (tostarp projekta alternatīvu izvērtēšanā un mazināšanas pasākumu noteikšanā), no kurām katrai ir savas priekšrocības un trūkumi, un vēlāmā piemērošana vides izmaiņu novērtēšanā. Jau 1980. gadu sākumā Nīderlandes valdības pasūtītajā pētījumā tika identificētas 150 atšķirīgas paredzēšanas metodes, kas bija izmantotas 140 IVN pētījumos, kas bija veikti Nīderlandē un Ziemeļamerikā. Neviena no tām nav panaceja paredzēšanas problēmas atrisināšanai. Ir divi galvenie metožu veidi: ekstrapolācijas, kurās tiek izmantoti tagadnes un pagātnes dati (piem., tendenču analīze, scenāriji, analogijas, intuitīvās prognozes, kā, piem., Delfi tehnika), un normatīvās, kas novērtē, vai projekts var sasniegt iepriekš izvirzītus mērķus. Metodes var klasificēt arī pēc to formas: cēloņsakarību tīkli; matemātiskie un statistikas modeļi (piem., attiecībā uz fosfora aizturi ezeros ir pieejams vismaz 21 matemātiskais modelis); plūsmas diagrammas; izlases veida apsekojumi; kontrollsaraksti (kontrollapas); mēroga, izklīdes ietekmes un svērtās matricas (daudzkritēriju analīze); pārklājumu kartes (ģeogrāfiskās informācijas sistēmas) (izvēloties elektrības līniju un ceļu alternatīvas vai novērtējot lielākus reģionāla mēroga attīstības projektus); dzīves kvalitātes novērtēšana (tiek izmantota vides pārvaldības ietvarā, plānojot konkrēta projekta nosacījumus vai ietekmes mazināšanas pasākumus, kā arī attiecībā uz plašākām teritorijām); fiziskie, grafiskie vai arhitektūras modeļi; lauka un laboratorijas eksperimentālās metodes; apsekošana. Šīs metodes ir pielietojamas gan ietekmju identifikācijai, gan citos IVN procesa posmos, kā ietekmes prognozēšana, novērtēšana, komunikācija, mazināšanas pasākumu un uzlabojumu prezentācija, monitorings un vides audits. Izvēloties metodi, ir jāņem vērā tās atbilstība attiecīgā uzdevuma (ietekmju daudzuma noteikšana, attiecīgā ģeogrāfiskā zona, dažādie IVN posmi) veikšanai pieejamo resursu (laiks, dati, ekspertīzes diapazons) kontekstā. Daudzos gadījumos var tikt piemērota vairāk nekā viena metode (piem., ļoti daudz metožu ir pieejamas, lai novērtētu ietekmes uz gaisa kvalitāti). Tāpat ir jāņem vērā arī šādi kritēriji: atkarotamība (metodes izvēle nav saistīta ar neobjektīviem apsvērumiem), konsekvence (metode var tikt lietota dažādu projektu gadījumā, lai varētu salīdzināt rezultātus) un arī pielāgošanas spēja. Piem., attiecībā uz ietekmju prognozēšanu praksē bieži vien ir tendence izmantot neformālākas metodes, kā, piem., eksperta viedoklis, ņemot vērā, ka sarežģītāku metožu izstrāde ir laikietilpīga un dārga, tomēr ir arī gadījumi, kad ir nepieciešams veikt daudz vienkāršu aprēķinu, ko labi spēj paveikt matemātiskie modeļi, vai izdarīt pieņēmumus, balstoties uz statistisko varbūtību. Tomēr jebkurā no metožu lietošanas gadījumiem ir nepieciešams eksperta/-u vērtējums, tostarp veicot salīdzināšanu: piem., visa projekta ar līdzīgu projektu; ekoloģisko apstākļu ar apstākļiem līdzīgā vietā; nezināmu vides ietekmi ar zināmu vides ietekmi. Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 94, 102–110, 114, 116, 117–122, 124. Sk. arī IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 7., 18., 42.–133., 138.–143., 189.–202. lpp.

²⁴⁴ Sk. darba nodaļu II "Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums", 3. "Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti", 3.2. "Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepti".

²⁴⁵ Ietekmju veidu analīze veikta, apkopojot šādu avotu atziņas: Ibid 1.; turpat 2.; Benders J. Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipi. Grām.: Ietekmes uz vidi novērtējums. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 6. lpp.; Vircaivs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 53.–61. lpp.; Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, pp. 19–21; de Sadeleer N. Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules. New York: Oxford University Press, 2002, pp. 16–17; Sheate W., Byron H., Dagg S., Cooper L. The Relationship between the EIA and SEA Directives. *Final Report to the EC*. London: Imperial College London Consultants, 2005, p. xiii; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), IV piel. 5. punkts; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 8. punkts.

maksā” piemērošanas dimensija)/neatgriezeniska²⁴⁶; IV – materializētā/garīgā²⁴⁷, no kuras izriet *ietekmju sektorālie veidi*.

Savukārt *ietekmes iedarbības veidu* grupas apakšgrupas ir: (1) tieša/netieša; (2) īstermiņa/ilgtermiņa; (3) noteikta/nenoteikta (4) mēroga: 1. lokāla; 2. pārrobežu: (a) reģionāla; (b) globāla; (c) starptautiski nozīmīga²⁴⁸.

Espo Konvencijas izpratnē “ietekme uz vidi” aptver izmaiņas uz “cilvēka veselību un drošību, floru, faunu, augsni, gaisu, ūdeni, klimatu, ainavu un vēsturiskos pieminekļus vai citas fiziskās struktūras, vai šo pārmaiņu savstarpējo iedarbību; [...] arī šo izmaiņu ietekmi uz kultūras mantojumu vai sociālekonomiskajiem apstākļiem”²⁴⁹.²⁵⁰ Tādējādi var runāt par tādiem *ietekmju sektorālajiem veidiem* kā ietekme, piem., uz nodarbinātību, drošību, kultūras mantojumu, kā arī estētiskajiem aspektiem, demogrāfiskajām izmaiņām, atbilstošu infrastruktūru un pakalpojumu pieejamību u.c. Tas nozīmē, ka mūsdienīgā IVN procesā ir izvērtējams *ietekmju sektorālo veidu* klāsts, t. i., ne vien ietekme uz a-biotisko un biotisko vidi, bet arī uz sociālekonomiskajiem faktoriem, t.i., ņemot vērā ne vien paredzētās darbības materializēto, bet arī garīgo ietekmi. Arī Latvijas IVN literatūrā, pamatojot IVN un ietekmes uz sociālo vidi novērtējuma integrācijas nepieciešamību, ir norādīts, ka “visām ietekmēm ir arī sociālā dimensija un dažādas ietekmes aplūkojamas arī no sociālās perspektīvas viedokļa”.²⁵¹ Kā ir norādījis Viņa Svētība Romas Pāvests Francisks, tad “patiesi ekoloģiska pieeja vienmēr kļūst par sociālu pieeju”²⁵².²⁵³

²⁴⁶ Otrā un trešā grupa ir savstarpēji cieši saistītas, jo ietekmes būtiskumu cita starpā nosaka arī tās novēršamais vai nenovēršamais (piem., pastāvīgas ietekmes gadījumā) raksturs.

²⁴⁷ Ceturto grupu autore ir modelējusi pēc prof. Magnusa Vircava piesārņojuma dalījuma: materializētajā, kuru veido fizikālais, ķīmiskais un bioloģiskais piesārņojums, un garīgajā, kas savukārt iedalāms estētiskajā un psiholoģiskajā. Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 19.–53., sk. arī 61.–68. lpp.

²⁴⁸ Minēto ietekmju veidi piemēri ir: tieša ietekme – piem., būvdarbu veikšana projekta atrašanās vietā, netieša ietekme – piem., karjera materiālu ieguve ceļu būvei. Šo ietekmju veidu gadījumā tiek lietoti arī tādi termini kā primārā (tūlītējas sekas, piem., spēkstacijas emisijas), sekundārā (primārās ietekmes tiešās sekas, piem., gaisa, ūdens un augsnes kvalitātes izmaiņas), terciārā (sekundārās ietekmes tiešās sekas, piem., piesārņojuma koncentrēšanās dārzenos) ietekme. Īstermiņa ietekmes piemērs ir plūdi pēc dambja uzcelšanas, un ilgtermiņa ietekmes piemērs – pakāpeniska sanesu veidošanās un upes erozija ilgākā laikā pēc dambja uzcelšanas. Var būt arī “vidēji ilga” ietekme. Kā īstermiņa un ilgtermiņa ietekmju sinonīmi ir zināmi “pagaidu/pastāvīgā” ietekme. Noteikta ietekme ir, piem., zemes applūšana dambja celtniecības rezultātā, nenoteikta ietekme – piem., pazemes ūdeņu piesārņojums. Lokālas ietekmes piemērs ir smaka, reģionālas ietekmes gadījumi var būt ekosistēmas degradācija, virszemes ūdeņu piesārņojums, CO₂ emisijas, Černobiļas avārijas ietekme, Lietuvas iebildumi pret Astravjecas AES darbības uzsākšanu Baltkrievijā. Globāla ietekme ir ozona slāņa noplicināšanās, savukārt starptautiski nozīmīga ir ietekme uz “Cilvēces kopīgo mantojumu” (*Common Heritage of Mankind*) (Brazīlijas lietus meži, starptautiskas nozīmes dabas un kultūras pieminekļi, kā Ēģiptes piramīdas, un starptautiskie ūdeņi). Par “Cilvēces kopīgā mantojuma” principu plašāk sk. Tladi D. The Common Heritage of Mankind and the Proposed Treaty on Biodiversity in Areas beyond National Jurisdiction: The Choice between Pragmatism and Sustainability. *Yearbook of International Environmental Law*, 2015, 25(1), pp. 113–132.

²⁴⁹ Espo Konvencijas 1. panta (vii) daļa.

²⁵⁰ Roberts Konelejs (*Robert G. Connelley*), viens no Espo Konvencijas veidotājiem, atminas, ka jēdziena “ietekme” bija viens no strīdīgākajiem jautājumiem Konvencijas pārrunu laikā un tika galīgi izlemts tikai tikšanās sestajā reizē. Izvēle tika izdarīta par labu **plašai** jēdziena “ietekme” definīcijai. Connelly R. G. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, p. 43.

²⁵¹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 134.–136. lpp.

²⁵² Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 25. tēze, 21. lpp.

²⁵³ Plašāk sk. darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.2. “Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi”, 2.2.3. “Sociālekonomisko faktoru izvērtēšana”.

2.3.1. Ietekmes būtiskums

“Ietekmes būtiskums” vienlaikus ir elements, uz kuru ir balstīta visa IVN sistēma, un viens no svarīgākajiem un metodoloģiski sarežģītākajiem IVN procesa posmiem, kas rada jautājumus par paredzētās darbības īstenošanas pieļaujamību. Tādējādi būtiskuma izvērtēšana sniedz lēmumu pieņemējiem informāciju, kāda ietekme var tikt uzskatīta par būtisku, tomēr pieņemamu. Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas praksi, “[v]ērtējot lēmumu par [IVN] nepiemērošanu, tiesas pārbaudei ir jābūt vērstai uz to, lai noskaidrotu, vai kompetentā iestāde ir **pietiekami apzinājusi ietekmes būtiskumu** un nepieciešamību tādēļ veikt [IVN]. Pat ja tiesa konstatē, ka iestāde ir pieļāvusi kļūdas ietekmes precīzā vērtējumā, ir jāvērtē, vai tas varētu mainīt iestādes secinājumu par to, ka nav sagaidāma tāda projekta ietekme, kurai nepieciešams [IVN].”²⁵⁴ No iepriekš minētā izriet, ka ietekmes būtiskuma konstatācija ir viens no svarīgākajiem priekšnosacījumiem IVN piemērošanai.

Atšķirībā no paredzētas darbības ietekmju prognozēšanas (attiecībā uz ietekmes apjomu, ilgumu, biežumu, iespējamību un atgriezeniskumu), kurai pēc iespējas jāatbilst objektīvai pieejai, praksē ietekmes būtiskuma **nozīmes** izvērtēšana notiek subjektīvās pieejas ietvaros un galvenokārt ir balstīta uz vērtību spriedumiem – izsvēršanu.²⁵⁵ Vienīgi veicot atbilstošu izvērtēšanu, ikviena ietekme var tikt izslēdzoši identificēta kā būtiska vai nebūtiska, to definējot “**relatīvi** attiecībā pret vides stāvokļa izmaiņām”.²⁵⁶ Tādējādi runa ir par individuāli relatīvo nozīmīgumu katra konkrētā projekta izvērtēšanas gadījumā, lai gan speciālajā IVN literatūrā ir atrodami svarīgākie ietekmes būtiskuma kritēriji, kas var būt kvantitatīvi (vides parametru izmaiņas un plānotais projekta apjoms) un kvalitatīvi.²⁵⁷ Citiem vārdiem sakot, būtiskuma novērtēšana ir “atlikušās ietekmes” (t.i., ietekmes, ko nevar mazināt) (*residual impact*) **relatīvā nozīmīguma un pieņemamības noteikšana**.²⁵⁸

Pat tādi pirmšķietami viennozīmīgi jēdzieni kā “labvēlīga” un “nelabvēlīga” ietekme ir relatīvi: kas var būt labvēlīga ietekme vienā gadījumā, var tāda nebūt citā. Līdzīgā veidā – arī ietekmes novērtēšanai attiecībā uz sociālekonomiskajiem aspektiem nav atzītu standartu, un robeža starp būtisku un nebūtisku/labvēlīgu un nelabvēlīgu ir meklējama vērtību skalā, kas pamatojas gan uz uztveri, gan uz faktiem²⁵⁹. Ietekmes novērtēšana tās variablā rakstura dēļ rada

²⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākā tiesa / Meiere S. Tiesu prakses apkopojums teritorijas plānošanas, būvniecības un vides lietās 2008–2012. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2013, 57. lpp. Sk. arī Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. A42991709, SKA–139, 3. tēze (nenumurēts), motīvu daļas 26. punkts.

²⁵⁵ Haug P. T., Burwell R. W., Stein A. et al. Determining the significance of environmental issues under the National Environmental Policy Act. *Environmental Management*, 1984, 18(1), pp. 15–24. Citēts pēc: Retief F., Bond A., Pope J. et al. Global megatrends and their implications for environmental impact assessment practice. *EIAR*, 2016, 61, p. 57.

²⁵⁶ Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 69. lpp.

²⁵⁷ Sk., piem., Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 69.–79. lpp.; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), III piel.; Novērtējuma likuma 11. pants. Sk. arī darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi”, 1.1. “Sākotnējā pārbaude”.

²⁵⁸ IAIA / Senécal P., Goldsmith B., Conover S. et al. Principles of Environmental Impact Assessment Best Practice. 1999, p. 4.

²⁵⁹ Nepastāv vienkārši piemērojamu “vietējās kopienas stāvokļa” standartu, pret kuriem varētu novērtēt paredzētās darbības ietekmi. Pat tādas parādības kā bezdarba mazināšana (labvēlīga ietekme) un noziedzības pieaugums (nelabvēlīga ietekme) neveido

daudz problēmu gan IVN sākotnējās pārbaudes ietvaros, gan pilnā IVN piemērošanas gadījumos. Iespējams, ietekmes būtiskuma dalījums “absolūtajā būtiskumā” (vērtība, kādu dabas resursam piešķir vietējā kopiena; sugu indivīdu skaits; ietekmētās dzīvotnes teritorija) un “relatīvajā būtiskumā” (resursa zaudējuma attiecība pret tā kopējo apjomu vai zaudējumu salīdzināšana, izvērtējot paredzētās darbības alternatīvas)²⁶⁰ var sniegt noderīgas norādes par būtiskuma klasifikāciju, tomēr šī pieeja nerada skaidrību par būtiskuma izvērtēšanas kritērijiem.

No otras puses, lai gan “būtiskas ietekmes iespējamība” nav definēta ne ES tiesību aktos, ne tiesu praksē,²⁶¹ jau no 1941. gada Treilas Kausēšanas rūpnīcas lietas (*Trail Smelter Case*) etalonsprieduma laikiem ir pastāvējis uzskats, ka pretlikumīgs ir tikai būtisks pārrobežu kaitējums, kas nosakāms ar skaidru un pārliecinošu pierādījumu palīdzību, tādējādi atbalstot “stingrās (objektīvās) atbildības pieeju”.²⁶² Līdzīgā veidā tiesa uzskatīja Lanū ezera lietas (*Lac Lanoux Case*) arbitrāžas gadījumā par Francijas un Spānijas strīdu attiecībā uz dalītu ūdensteci, kad tā norādīja, ka kaitējumam Francijas ierosinātās ūdens novirzīšanas gadījumā ir jābūt “nopietnam”.²⁶³ Tāpat starptautiskajos līgumos līdzīgā veidā ir izmantoti jēdzieni “būtisks” un “nozīmīgs”, lai noteiktu piemērotus vides kaitējuma sliekšņus, kas var būt par pamatu starptautiskajiem pienākumiem.²⁶⁴ Starptautisko tiesību komisija (*International Law Commission*) ir norādījusi, ka “būtiskuma” kritērijs ir nosakāms attiecībā pret faktiskiem un objektīviem standartiem un nepiešķir valstīm rīcības brīvību, lai tās noteiktu, kad starptautiskās sekas varētu izrietēt no to darbībām.²⁶⁵ 1978. gada ANO Vides programmas sagatavotajos principos ir norādīts, ka jēdziens “nozīmīgi ietekmēt” (*significantly affect*) nozīmē jebkuru jūtamu ietekmi un izslēdz *de minimis* ietekmi.²⁶⁶ Šādā aspektā “būtisks kaitējums” nozīmē tādas paredzētās darbības eventuāli radītas dabas, sociālās un ekonomiskās vides izmaiņas, kas izraisa vides kvalitātes neatgriezenisku pasliktināšanos.²⁶⁷ Savukārt saskaņā ar IVN direktīvu (2011) dalībvalstis var izvirzīt limitus vai kritērijus, “lai noteiktu, kuri šāda veida projekti būtu jānovērtē, pamatojoties

---

absolūtus standartus. Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 126.

²⁶⁰ Pritchard D. E. *Environmental Impact Assessment: Towards Guidelines for Adoption under the Ramsar Convention*. 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27.

²⁶¹ Arabadjeva K. ‘Better Regulation’ in *Environmental Impact Assessment: The Amended EIA Directive*. *Journal of Environmental Law*, 2016, 28, p. 163.

²⁶² Arbitral Tribunal Judgement of 11 March 1941. *Trail Smelter (United States v. Canada)*, RIAA, Vol. III, pp. 1905–1982.

²⁶³ Arbitral Tribunal Judgement of 16 November 1957. *Lac Lanoux (France v. Spain)*, RIAA XII, 281.

²⁶⁴ Konvencija par robežšķērsojošo gaisa piesārņošanu lielos attālumos: starptautisks līgums. Ženēva, 1979. 13. novembris. *MK lēmums*, 1994. 13. oktobris, 5. pants; Konvencija par ozona slāņa aizsardzību: starptautisks līgums. Vīne, 1985. 22. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 30. jūlijs, Nr. 243 (1703), 1. pants.

²⁶⁵ *International Law Commission. Draft Articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities with commentaries*. In: *Report of the International Law Commission*. Fifty-Third Session, UN GAOR, 56th Sess., Supp. No. 10, UN Doc. A/56/10 (2001) 377, Art. 2, Commentaries 4, 7, p. 153.

²⁶⁶ UNEP. *Governing Council Approval of the Report of the Intergovernmental Working Group of Experts on Natural Resources Shared by Two or More States*. UN Doc. UNEP/IG12/2. *I.L.M.*, 1978, 17(5), p. 1094.

²⁶⁷ Šī noteikuma izņēmums – zemāks sliekšnis IVN piemērošanai (“vismaz neliela vai pārejoša ietekme”) ir paredzēta Antarktīkas līguma režīmā, ņemot vērā Antarktīkas teritoriju jutīgumu. *Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty: starptautisks līgums*. Madrid, 1991. October 4, Art. 8(1); UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 35. Sk. plašāk: Warner R. M. *Environmental assessments in the marine areas of the polar regions*. In: *Law of the Sea and Polar Regions: Interactions Between Global and Regional Regimes*. Molenaar E., Elferink A. G. O., Rothwell D. R. [Eds.]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013, pp. 139–162.

uz to ietekmes uz vidi būtiskumu. Nevajadzētu būt prasībai dalībvalstīm katrā gadījumā pārbaudīt projektus, kas nesasniedz minētos limitus vai kas neatbilst minētajiem kritērijiem.”²⁶⁸

Būtiskas ietekmes izvērtēšana ir veicama, balstoties uz daudziem faktoriem un to jutīgumu²⁶⁹ “*inter alia* [projektu] rakstura, apjoma vai atrašanās vietas dēļ”²⁷⁰. Tomēr te ir jāņem vērā, ka “[a]tsevišķos gadījumos nelieli objekti, kuru ietekmes parametri nepārsniedz pieļaujamo sliekšni, ja tie plānoti jutīgā vai noslogotā teritorijā, ir potenciāli bīstamāki, un tiem jāpiemēro IVN procedūra. Bet tajā pašā laikā samērā lieli objekti, kuru iespējamās ietekmes parametri ir tuvi IVN piemērošanas apjomiem, var arī neprasīt šīs procedūras piemērošanu, jo optimāli izvēlēta atrašanās vieta un projektējamās tehnoloģijas nodrošina ietekmes samazināšanu līdz nenozīmīgai”.²⁷¹

Vērtējot ietekmes uz vidi būtiskumu (šaurākā nozīmē) Būvniecības likuma izpratnē, Latvijas Republikas Augstākā tiesa ir norādījusi, ka to “nosaka, izvērējot nodarītā vai prognozējamā kaitējuma sekū neatgriezeniskumu (jeb ilglaicīgumu, kādā kaitējumu var novērst) un apmēru”.²⁷² Savukārt Espo Konvencijas tvērums ir nelabvēlīgas pārrobežu ietekmes konstatācija attiecībā uz I pielikumā paredzētajām darbībām vai citām paredzētajām darbībām saskaņā ar III pielikumā norādītajiem vides būtiskuma vispārīgajiem kritērijiem, proti, Konvencijas piemērošana ietekmē ne vien projekta atrašanās robežas tuvumā, bet ietekmes uz vidi sekū kopums, kuram var būt būtiska nelabvēlīga pārrobežu ietekme.

Ietekmes būtiskuma noteikšanas grūtības rada divi galvenie faktori. Pirmkārt, “būtiskums” lielā mērā ir atkarīgs no zinātniskās izpratnes par piesārņojuma un dabas sistēmu raksturu un no zināšanām par vides izmaiņām.²⁷³ Vērtējot ietekmi uz vidi, vispārēji ir iespējamās vairākas situācijas: (1) noteiktības apstākļi, kad ietekme, tās iespējamība un konsekvences ir zināmas); (2) riska apstākļi (kad ietekme un tās iespējamība ir zināma, bet nav zināmas konsekvences); (3) nenoteiktības apstākļi (kad ietekme ir zināma, bet nav apzināta tās varbūtība un konsekvences); (4) nezināšanas apstākļi (ja nav informācijas ne par ietekmi, ne par tās varbūtību, ne konsekvencēm).²⁷⁴ Praksē lēmumu pieņemšana visbiežāk notiek pēdējos trīs gadījumos.

²⁶⁸ IVN direktīvas (2011) preambulas 10. apsvērumš.

²⁶⁹ CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, paras. 66–67.

²⁷⁰ ES un Latvijas nacionālajās tiesībās, izvērtējot to, vai projektam ir piemērojams IVN, tiek izmantotas trīs kritēriju grupas: projektu pazīmes (piem., apjoms un dizains, piesārņojums un traucējumi), projektu atrašanās vieta (piem., dabas rezervāti un parki, blīvi apdzīvotas teritorijas) un iespējamās ietekmes tips un pazīmes. IVN direktīvas (2011) 2. panta 1. punkts, III piel.; Novērtējuma likuma 11. pants.

²⁷¹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 25. lpp.

²⁷² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. SKA–255 16. tēze (nenumurēts), sk. arī 11. tēze, motīvu daļas 14.2.3., 15.2.2. punkts. Šobrīd attiecīgā norma ir ietverta Būvniecības likuma 14. panta piektajā daļā: Būvniecības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2013. 30. jūlijs, Nr. 146 (4952).

²⁷³ International Law Commission. Draft Articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities with commentaries. In: *Report of the International Law Commission*. Fifty-Third Session, UN GAOR, 56th Sess., Supp. No. 10, UN Doc. A/56/10 (2001) 377, Art. 2, Commentary 7, p. 153.

²⁷⁴ Adaptēts pēc: Gee D., Stirling A. Late lessons from early warnings: improving science and governance under uncertainty and ignorance. In: *The Precautionary Principle: Protecting Public Health, the Environment and the Future of Our Children*. Martuzzi M., Tickner J. A. [Eds.]. Copenhagen: World Health Organization (turpmāk vērēs – WHO) Regional Office for Europe, 2004, p. 95; Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 137.–138. lpp.

Otrkārt, daļa no grūtībām ir saistīta ar to, ka pastāv nenovēršama cirkularitāte, veicot ietekmes būtiskuma noteikšanu, jo tā prasa lēmuma pieņēmējam izdarīt secinājumus par ietekmes uz vidi raksturu kā priekšnosacījumu, lai sagatavotu pētījumu, kura mērķis ir pati ietekmes būtiskuma noteikšana.²⁷⁵

Lēmuma pieņēmējs var pieļaut pirmā veida kļūdu (“mānīgās trauksmes varbūtību” – “gadījumā, ja pārbaudāmā hipotēze ir pareiza, bet lēmuma pieņēmējs to noraida”) vai otrā veida kļūdu (“mērķī netrāpīšanas varbūtību” – “ja pārbaudāmā hipotēze ir nepareiza, bet tā tiek pieņemta”).²⁷⁶ “No vides aizsardzības prioritātes viedokļa bīstamāka ir kompetentās institūcijas pieļautā otrā veida kļūda. [...] Tai ir raksturīgs *a priori* pieņemts lēmums, ka ietekmes nav vai tā ir nenozīmīga. Latvijā otrā veida kļūda tika pieļauta, piem., veicinot mazo hidroelektrostaciju (HES) būvniecību, bet tikai dažām veikts IVN.”²⁷⁷

Ietekmes būtiskums var izraisīt gan tiesiskas, gan praktiskas sekas, “tādēļ ir svarīgi, lai, pirmkārt, šis svarīgais aspekts tiktu apsvērts, un, otrkārt, lai šie apsvērumi varētu izturēt zinātnisku un ekspertu pārbaudi”²⁷⁸. Proti, valsts iestādes rīcības brīvības robežas ir pārsniegtas, ja “attiecīgā novērtējuma apsvērumi par iespējamo nelabvēlīgo ietekmi tiek apstrīdēti bez pārliecinošiem, uz faktiem balstītiem argumentiem”.²⁷⁹ Nav nepieciešamības pierādīt reālu būtisku ietekmi, jo, ievērojot piesardzības principu un preventīvas darbības principu, ir pietiekami, ka pastāv būtiska kaitējuma **iespējamība**.²⁸⁰ Jāņem vērā, ka atbilstoši globāli kodificētajam piesardzības principam²⁸¹ “nav pieņemami neveikt novērtēšanu, pamatojoties uz to, ka par būtiskām ietekmēm nav droši zināms”²⁸² vai, pastāvot nopietnu vai neatgriežamu zaudējumu (ietekmju) draudiem, pilnīgas zinātniskās noteiktības trūkums nevar tikt izmantots kā iemesls, lai atliktu efektīvus izmaksu pasākumus vides kaitējuma novēršanai.²⁸³ Turklāt, “[t]ieši pastāvot neskaidrībai no zinātniskā viedokļa, ir iespējams iegūt vairāk informācijas par nelabvēlīgu ietekmi, izmantojot zinātniskus novērtējumus, un attiecīgi virzīt plānu vai projektu īstenošanu”.²⁸⁴ Vēl jo vairāk – kā norādījusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa, tad “[p]iesardzības principa jēga ir atturēties no

²⁷⁵ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 29, 62.

²⁷⁶ Vircavs M. *Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 137.–138. lpp.

²⁷⁷ Turpat, 138.–140. lpp.

²⁷⁸ Sal. sk. EK. *Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi*. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 34. lpp.

²⁷⁹ Ģenerālvokātes J. Kokotes 2004. gada 29. janvāra secinājumu lietā C-127/02 121. punkts.

²⁸⁰ Sal. sk. EK. *Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi*. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 26., 35. lpp.

²⁸¹ Sands P. The “Greening” of International Law: Emerging Principles and Rules. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1994, 1(2), pp. 297–302.

²⁸² EK. *Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi*. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 35. lpp.

²⁸³ Bergen Ministerial Declaration on Sustainable Development in ECE Region. UN GA Preparatory Committee for Conference on Environment and Development, 44th Sess., A/CONF.151/PC/10, 1990, Annex I, 19; Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874, Principle 15, 2nd sentence. Sk. arī Supreme Court of India. *Vellore Citizens Welfare Forum v. Union of India*. 1996 5 SCR 241, 1996. August 28.

²⁸⁴ Ģenerālvokātes J. Kokotes 2004. gada 29. janvāra secinājumu lietā C-127/02 120. punkts.

paredzētās darbības gadījumā, ja ir pamatotas aizdomas (bet nav pilnīga skaidrība) par negatīvu ietekmi. Respektīvi, neskaidrā situācijā, ja nav zināms, ka kāda noteikta negatīva ietekme nebūs, no darbības ir jāatturas.”²⁸⁵

Vadlīnijās attiecībā uz ietekmes būtiskuma izvērtēšanu Dzīvotņu direktīvas kontekstā EK ir norādījusi: “[D]alībvalstīm ir jāapzinās, ka, lai nonāktu pie tāda secinājuma [domāts – ietekmes nebūtiskuma konstatācijas], ir jābūt labam pamatojumam un ka laba un saprātīga pieeja ir šos pamatojumus uzkrāt.”²⁸⁶ Turklāt attiecībā uz IVN ir izmantojami arī citviet saistītajās direktīvās un vadlīnijās noteiktie kritēriji.²⁸⁷ Piem., saistībā ar Dzīvotņu direktīvu IVN būtiska kaitējuma kontekstā pierādījumus var sniegt “attiecīgās teritorijas populācijas dinamikas dati”, kas apliecina, ka “suga vairs nav dzīvotspējīga salīdzinājumā ar sākotnējo situāciju”.²⁸⁸ Ņemot vērā iepriekš minēto, tas nozīmē, ka ietekmes būtiskuma izvērtēšanai ir jānotiek objektīvi un to nevar veikt patvaļīgi.

Ņemot vērā iepriekš minēto, viens no risinājumiem ir balstīties uz pieeju “paredzēt, monitorēt un vadīt”, izmantot adaptīvā IVN novērtējumu, kas nozīmē periodisku IVN pārskatīšanu projekta dzīves cikla laikā²⁸⁹ un pēc būtības līdzinās monitoringa un vides audita (ieskaitot ietekmju vadību) pasākumiem, kas būtu obligātā veidā iekļaujami Novērtējuma likumā²⁹⁰ un citstarp var veicināt kumulatīvās ietekmes identificēšanu. Cita procesuāla pieeja ir pieprasīt ziņojuma par nenoteiktību veikšanu – ietekmes varbūtību noteikšanu, skaidri norādot pieņēmumus, iespējamības un ticamības jautājumus un prognozēm pievienojot to iespējamās īstenošanas varbūtības un ticamības diapazonus kā vienu no IVN ziņojuma sadaļām, atbilstoši izsakot MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. pielikuma 13. punktu šādā veidā: “Informācija par ietekmes varbūtības noteikšanu, ziņojumā iekļautās informācijas un novērtējuma nenoteiktību, skaidri norādot pieņēmumus un iespējamības un prognozēm pievienojot to iespējamās īstenošanas varbūtības un ticamības diapazonus.”

²⁸⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA-40/2013 motīvu daļas 14. punkts.

²⁸⁶ EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments, 2004, 34. lpp.

²⁸⁷ Rietumāstrālijā ir īpaši labi attīstīta IVN sistēma. Vides Aizsardzības iestāde, lemjot par to, vai paredzētajai darbībai varētu būt būtiska ietekme uz vidi, veic profesionālu izvērtējumu, kas ir balstīts uz zināšanām un pieredzi par IVN piemērošanu. Tā ņem vērā šādus faktorus: (a) ietekmētās vides vērtības, jutīgums un kvalitāte; (b) iespējamās ietekmes apjoms (intensitāte, ilgums, apjoms un ģeogrāfiskais novietojums), (c) iespējamās ietekmes sekas, (d) vides noturība pret pārmaiņām; (e) kopējā ietekme (ņemot vērā citus projektus), (f) paredzamās ietekmes ticamības pakāpe; (g) likuma mērķi, politikas virzieni, vadlīnijas, procedūras un standarti, saskaņā ar kuriem priekšlikums ir izvērtējams; (h) sabiedrības intereses; (i) stratēģiskās plānošanas politikas ietvars; (j) cik lielā mērā citi lēmumu pieņemšanas procesi atbilst Vides Aizsardzības iestādes mērķiem un IVN principiem. Angļu speciālajā literatūrā tiek minēts, ka šo sarakstu varētu papildināt vēl ar “atgriezeniskuma” (*reversibility*) izvērtējumu. West Australian Environmental Protection Authority. Environmental Impact Assessment: Administrative Procedures. Perth: EPA, 2010.

²⁸⁸ EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments, 2004, 29. lpp.

²⁸⁹ Holling C. S. [Ed.]. Adaptive environmental assessment and management. New York: Wiley, 1978. Citēts pēc un saskaņā ar: Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 124, 142.

²⁹⁰ Sk. darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.1. “Procesuālie kvalitātes mehānismi”, 2.1.3. “Monitoringa un vides audita obligātās piemērošanas prasība”.

Būtiskuma izvērtēšanā viens no lielākajiem draudiem ir tas, ka ietekmes novērtētāji, ne vienmēr apzinoties IVN procesa nepieciešamību un mērķi, izdara secinājumus par ietekmes būtiskumu, balstoties uz personiskajiem sociālo vērtību spriedumiem, nevis ņemot vērā to cilvēku, kurus ietekme varētu skart, vērtības.²⁹¹ Saskaņā ar labās prakses principiem ir pietiekami konstatēt tikai vienu būtisku nelabvēlīgu ietekmi (ietekmes faktoru, ietekmes veidu, kritēriju), lai piemērotu IVN, un nav nepieciešams veikt plašākus pētījumus, lai pierādītu, ka IVN piemērošana nav nepieciešama (turklāt – šādu pētījumu pastāvēšana pati par sevi apliecina IVN nepieciešamību)²⁹² (tā dēvētais *prima facie* pierādījums²⁹³). Tādējādi papildus Novērtējuma likumā būtu nepieciešams tiešā veidā norādīt, ka, konstatējot vismaz vienu būtisku nelabvēlīgu kritēriju ietekmes sākotnējā izvērtējuma posmā, tas ir jāvērtē kā *prima facie* pierādījums un jāpieņem lēmums par IVN piemērošanu. Līdzīgi kā adaptīvā IVN gadījumā šāds tiesiskais regulējums varētu palīdzēt identificēt kumulatīvo ietekmi un *expressis verbis* noteiktu nepieciešamību piemērot IVN paredzētajām darbībām ar pārrobežu ietekmi. Tādējādi autore iesaka Novērtējuma likuma 13. panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: “*Valsts vides dienests, ievērojot sākotnējā izvērtējuma rezultātu un konstatējot vismaz vienu būtisku nelabvēlīgu kritēriju (ietekmi), pieņem lēmumu par paredzētās darbības ietekmes uz vidi novērtējuma piemērošanu.*”

2.3.2. Kumulatīvā ietekme

Daudzi projekti (arī – to izmaiņas vai paplašinājumi) paši par sevi (individuāli) ir nelieli, bet kopumā var radīt būtisku ietekmi uz vidi, kaut gan katram atsevišķi tā ietekme uz vidi nebūtu būtiska. Šādā veidā var rasties kumulatīvā – kolektīvā (savstarpējā, summārā) ietekme, kurai ir cieša saistība ar ietekmes būtiskuma izvērtēšanu.

Kumulatīvā ietekme ir vides izmaiņu kombinētā ietekme²⁹⁴, ko rada paredzētā darbība un cita, jau īstenota/-s vai plānota/-s darbība/-s un kuras cēlonis ir ietekmju akumulācija, kas var būt attālināta laikā un telpā un eksponenciālā veidā un radīt apdraudējumu brīdī, kad efektīva reakcija vairs nav iespējama. Šādā gadījumā ietekmes būtiskumu **izraisa ietekmju savstarpējā saistība**, rodoties tā dēvētajai “ekoloģiskajai atbildei”. “Ekoloģiskā atbilde” var parādīties brīdī, kad vides medija/-u nestspēja tiek pārsniegta *ietekmes iedarbības veidu* kopējās iedarbes (kumulatīvās ietekmes) rezultātā,²⁹⁵ un tā izpaužas negaidītā un dramatiskā formā (piem., plūdi).²⁹⁶ Tā tiek

²⁹¹ Morgan R. K. Environmental Impact Assessment: A Methodological Approach. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, pp. 3, 44.

²⁹² UVP-Gesellschaft. Paderborn Declaration – Demands for Amendments to the German EIA Act. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 120.

²⁹³ Piesardzības principa piemērošanas ietvaros tas nozīmē, ka, balstoties uz pirmo iespaidu, pierādījums tiek pieņemts kā pareizs, kamēr nav pierādīts pretējais. UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 76.

²⁹⁴ Kumulatīvā ietekme var veidoties gan no lineāriem (kā summa no atsevišķām ietekmēm), gan nelineāriem (no ietekmēm, kuru efekti pakāpeniski uzkrājas un daudzkrāsojas) efektiem. Benders J. Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipi. Grām.: *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 6. lpp.

²⁹⁵ Novērtējuma likuma 4. panta pirmās daļas 4. punkts, 11. panta pirmās daļas 2. punkts, trešās daļas 6. punkts.

²⁹⁶ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 319.

dēvēta arī par “mazu lēmumu tirāniju”²⁹⁷ jeb “nāvi ar tūkstoš dūrieniem”.²⁹⁸ Līdzīgā veidā kumulatīvā ietekme var izpausties *ietekmju sektorālo veidu* gadījumā.²⁹⁹

Tādējādi, konstatējot objektīvu un hronoloģisku saikni projektu starpā³⁰⁰, ir nepieciešams ņemt vērā šādu projektu kumulatīvo jeb projekta **vispārējo** (izmaiņu vai paplašinājuma gadījumā³⁰¹) ietekmi. Tas nozīmē, ka ir jāveic novērtējums, kurā “atspoguļojas jau esošās un nākotnē varbūtējās ietekmes, to mijiedarbība un savstarpējā saistība, kas veido ietekmju summu uz visiem elementiem”.³⁰² Pretējā gadījumā – pietiktu sadalīt garas distances infrastruktūras projektu, piem., dzelzceļa līniju, mazākos posmos, lai “izvairītos no [IVN direktīvas] noteikumu ievērošanas gan saistībā ar visu attiecīgo projektu, gan posmiem, kas radušies sadalīšanas rezultātā”.³⁰³ Šāda prakse, sadalot lielākus projektus mazākos, lai novērstu IVN piemērošanu, tiek dēvēta par “segmentāciju”³⁰⁴ jeb žargonā – par “salami tehniku” (*salami slicing*)³⁰⁵. Ir zināms, ka Latvijas praksē tā ir tikusi īstenota, veicot ietekmes sākotnējo izvērtējumu katram atsevišķam darbības posmam, piem., sadalot derīgo izrakteņu projektus mazākās platībās, lai nesasniedtu Novērtējuma likuma I pielikumā noteikto 25 ha sliekšni.³⁰⁶

EST ir sistemātiski uzsvērusi, ka IVN direktīvas mērķis nevar tikt apiets, izmantojot projektu sadalīšanu. Tādējādi – ja vairākiem projektiem kopā var būt būtiska ietekme uz vidi IVN direktīvas 2. panta 1. punkta izpratnē, to ietekme uz vidi ir jāveic kopumā,³⁰⁷ jo sevišķi, ja tie ir saistīti, seko viens otram vai to ietekme uz vidi pārklājas³⁰⁸.³⁰⁹ Citiem vārdiem sakot, projektu kumulatīvās ietekmes uz vidi neievērošana praksē nozīmē, ka visi noteikta veida projekti tiek atbrīvoti no IVN

²⁹⁷ Jēdzienu “mazo lēmumu tirānija” 1966. gadā ieviesa amerikāņu ekonomists Alfrēds Kāns (*Alfred E. Kahn*), raksturojot vienu no tirgus ekonomikas galvenajām problēmām. 1982. gadā amerikāņu vides zinātnes pētnieks Viljams Odums (*William E. Odum*) to attiecināja uz vides jomas problemātiku. Odum E. W. Environmental degradation and the tyranny of small decision. *Bio Science*, 1982, 32, pp. 728–729.

²⁹⁸ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 319.

²⁹⁹ Piem., kad 1990. gadā Kanāda atcēla mencu zvejas ierobežojumus Ņūfaundlendā, 1992. gadā to resursi izsīka un 40 000 zvejniecībā nodarbināto cilvēku zaudēja darbu. Ridēns L. Ievads. Grām.: *Vide un ilgtspējīga attīstība*. Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 23. lpp.

³⁰⁰ Iesniedzējtiesas pamatotais arguments: EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 21. punkts.

³⁰¹ Ljēžas lidostas lietā EST norādīja, ka IVN ir jāņem vērā ne vien plānotie infrastruktūras darbi, bet arī lidostas darbības aktivitātes pieaugums, ko nodrošinās šīs izmaiņas, proti, ir jāņem vērā projekta vispārējā, nevis tikai tā tiešā ietekme. EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 28., 43. punkts.

³⁰² Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 61. lpp.

³⁰³ EST 2004. gada 16. septembra sprieduma lietā C-227/01 53. punkts.

³⁰⁴ Robinson N. A. Environmental Regulation of Real Property. *Revised version*. Reilly K. A. [Ed.]. New York: Law Journal Press, 2006, 4-27.

³⁰⁵ Jēdziens “salami tehnika” “nozīmē praksi sadalīt projektus divās vai vairākās atsevišķās daļās, lai katram individuālam elementam nav vajadzīgs IVN, un tādējādi projekts kopumā netiek izvērtēts; vai arī tiek saņemta atļauja par projektu, kas nepārsniedz noteikto robežvērtību (un tādējādi nav jāveic IVN), un vēlāk minētais projekts vai tā kapacitāte tiek paplašināta virs robežvērtības”. EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 5. lpp.

³⁰⁶ VARAM / Sprūdžs E., Balka S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2013, Nr. 90/TA-576; Novērtējuma likuma 1. piel. 25. punkts.

³⁰⁷ CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, para. 76; EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 27. punkts; EST 2008. gada 25. jūlija sprieduma lietā C-142/07 44. punkts; EST 2009. gada 10. decembra sprieduma lietā C-205/08 53. punkts; EST 2011. gada 17. marta sprieduma lietā C-275/09 36. punkts; EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 37. punkts; EST 2015. gada 11. februāra sprieduma lietā C-531/13 43. punkts.

³⁰⁸ Piem., 251 km garā dzelzceļa līnijā ietilpstoša papildu sliežu ceļu būvniecība 13,2 km garumā ar jauno trasi posmā – 7,64 km apdzīvotas vietas apbraukšanai. EST 2004. gada 16. septembra sprieduma lietā C-227/01 54. punkts.

³⁰⁹ EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, p. 15.

piemērošanas, kad, vērtējot tos kopumā, tiem ir iespējama būtiska ietekme uz vidi minētās tiesību normas izpratnē.³¹⁰

Arī saskaņā ar Novērtējuma likumu “paredzēto darbību, kurai ir vai var būt būtiska ietekme uz vidi, aizliegts sadalīt vairākās darbībās, jo tādējādi netiek pienācīgi novērtēta paredzētās darbības kopīgā ietekme”, kā arī tiek norādīts uz summārās ietekmes izvērtēšanas nepieciešamību.³¹¹ Šādā ziņā nevar piekrist tiesu praksē paustajai atziņai, ka “[v]ienlaikus minētais princips nenozīmē to, ka visi attiecībā uz noteikto teritoriju realizējamie projekti ir novērtējami kopā”, ja tiem ir dažādi mērķi, un “nav konstatējams, ka, realizējot minētos projektus atsevišķi un nevērtējot to ietekmi uz vidi kompleksi un vienlaicīgi”, tiktu veikta darbību sadalīšana (piem., secīgi un atbilstoši vajadzībām attīstot dažādus Rīgas brīvostas teritorijā esošos objektus).³¹² Pirmkārt, fakts, ka projektiem ir dažādi mērķi, neizslēdz to savstarpējās saistības rezultātā radītās kumulatīvās ietekmes iespējamību; otrkārt, darbību sadalīšana ne vienmēr ir priekšnosacījums, lai veidotos summārā ietekme. Citiem vārdiem sakot, darbību sadalīšana ir tikai viens no veidiem, proti, tas nav vienīgais, kas var izraisīt šādas ietekmes rašanos. Šādu ietekmi var izraisīt arī vienā un tajā pašā teritorijā esoši projekti, attiecībā uz kuriem nav veikta darbību segmentācija, kuriem ir dažādi mērķi un kas pēc būtības nav līdzīgi.³¹³ Kumulatīvās ietekmes identificēšanu ievērojami atvieglo Novērtējuma likumā paredzētās visaptverošās (*‘catch-all’*) pieejas izmantošana ietekmes sākotnējā izvērtējuma laikā, kad kompetentā iestāde lemj par IVN piemērošanas nepieciešamību katrā gadījumā attiecībā uz II pielikuma objektiem neatkarīgi no tā, vai tiek sasniegti noteiktie limiti vai izpildās paredzētie kritēriji.³¹⁴

Kumulatīvās ietekmes identifikācijas gadījumā sevišķa uzmanība ir jāvelta sinerģijas, proti, datu izmantošanas un hierarhiskās saiknes veidošanai starp IVN un stratēģisko IVN, kā tas izriet no ES tiesībām,³¹⁵ uzskatot, ka šī identifikācija efektīvāk var tikt īstenota hierarhiski augstākā līmenī.³¹⁶

³¹⁰ CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, para. 76.

³¹¹ Novērtējuma likuma 3. panta 7. punkts, 3.² panta pirmās daļas 4. punkts.

³¹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. A420581811, SKA–236/2017, aprakstošās daļas 4.5. punkts. Sk. arī Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2015. gada 26. februāra sprieduma lietā Nr. A420294914, A00470–15/20 motīvu daļas 11. punkts.

³¹³ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 37–38.

³¹⁴ Novērtējuma likuma 3.² panta pirmās daļas 5. punkts. “[P]aredzēto darbību kritēriju un limitu izvērtēšana ir jākombinē ar katra gadījuma pārbaudēm, lai novērstu tādu situāciju veidošanos, kad ierosinātais tīšuprāt var samazināt paredzētās darbības skaitļos izteikto apjomu, lai tā netiktu izvērtēta [sākotnējās ietekmes izvērtēšanas [sākotnējās pārbaudes]] procedūras ietvaros (piemēram, uzstādot iekārtas minerālvielu kausēšanai, kuru kausēšanas jauda ir 19 tonnas diennaktī, lai nesasneltu likumā noteikto 20 tonnu robežlielumu), vai sadalot paredzēto darbību vairākos posmos.” Neimane L. *Ietekmes uz vidi sākotnējās izvērtēšanas tiesiskā regulējuma aktuāli jautājumi*. Grām.: *Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas*. BSA II Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: BSA, 2014, 131. lpp.

³¹⁵ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 1. punkts; Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2001. 21. jūlijs, L 197/30, 3. panta 2. punkta a) apakšpunkts, 5. panta 3. punkts. Sk. arī Banfi P. *Emerging findings on coherence*. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums*. *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*.

³¹⁶ Piem., tiek uzskatīts, ka stratēģiskā IVN direktīva ir ietekmējusi plānu un programmu pamatā esošo projektu lokāciju, izstrādi un īstenošanu. Stratēģiskā IVN direktīvas ietekme ir atkarīga no, pirmkārt, plāna/programmas veida (piem., teritorijas plānojums, stratēģija, politika) un, otrkārt, novērtējamā plāna/programmas lēmumu pieņemšanas/pārvaldības līmeņa (piem., starptautiskais,

2.3.3. Reversais vides novērtējums

Klimata pārmaiņas kā “kosmisko, astronomisko un ģeofizisko faktoru kopums”³¹⁷, ko ir izraisījusi antropogēnā ietekme, ir “pasaules mēroga problēma ar smagām sekām gan attiecībā uz vidi, gan uz sociālo, ekonomisko, politisko un labumu sadales jomu. Tās ir viens no galvenajiem izaicinājumiem, ar ko cilvēce pašlaik sastopas.”³¹⁸

Tādējādi saskaņā ar jaunākajām zinātnes, politiskajām un normatīvajām, kā arī tiesu prakses attīstības tendencēm ASV, Austrālijā, Dienvidāfrikā, Kanādā, Kiribati, ES, jo sevišķi Nīderlandē, Lielbritānijā, ir vērtējama ne tikai projekta ietekme uz vidi, bet arī tā neaizsargātība pret klimata pārmaiņām un spēja piemēroties **jau pārveidotajai videi**³¹⁹.³²⁰ Iepriekš teiktais nozīmē, ka IVN procesā adaptīvās vadības ietvaros ir analizējami tādi aspekti kā projekta pakļautība (*exposure*), klimatnoturība (izturētspēja) (*resilience*) un neaizsargātība (ievainojamība) (*vulnerability*) pret klimata pārmaiņām, kā arī jāapsver atbilstošu adaptācijas (pielāgošanās) (*adaptation*) pasākumu piemērošanu.³²¹ Citiem vārdiem sakot, mūsdienās IVN būtiska sastāvdaļa ir arī klimata pārmaiņu aspektu pārbaude (*climate proofing*), kas ir arī atbilstoša pieeja, vērtējot valsts atbildību par tiesību uz dzīvību apdraudējumu, kuras cēlonis ir dabas katastrofa.³²²

---

nacionālais, reģionālais, vietējais). Identificējot stratēģiskā IVN piemērošanu ietekmējošos faktorus, ir secināms, ka cēloņsakarību noteikšana ir sarežģīta, jo kritiskie faktori mijiedarbojas sarežģītos veidos un parādās dažādās kombinācijās atšķirīgos ieviešanas procesa posmos. Špela K. Emerging findings on effectiveness. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 84–86, 110.

³¹⁷ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 93., sk. arī 94.–102. lpp.

³¹⁸ Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 49. tēze, 33. lpp.

³¹⁹ Šajā analizē attiecībā uz reverso vides novērtējumu ir izmantotas šādas publikācijas, kurās ir iespējams plašāk iepazīties ar “reversā vides novērtējuma” konceptu: Neimane L., Kance E., Rudusa I. “Rail Baltica” ietekme uz vidi un vides ietekme uz šo projektu. *Jurista Vārds*, 2016. 2. augusts, Nr. 31 (394). *El. vers.*; Neimane L. Reversā ietekmes uz vidi novērtējuma ieviešana Latvijā. Grām.: *Starptautiskās zinātniskās konferences “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2015” materiāli. II daļa. Valsts un tiesību aktu aktuālās problēmas*. Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes starptautisko zinātnisko konferenču rakstu krājums. Mešņikovs V. [zin. red.]. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2016, 97.–105. lpp.; Neimane L. Concept of Reverse Environmental Impact Assessment. In: *online proceedings of the annual conference of International Association of Impact Assessment (IAIA15) ‘Impact Assessment in the Digital Era’, 2015*, 5 p. Sk. arī Gerrard M. B. Reverse Environmental Impact Analysis: Effect of Climate Change on Projects. *New York Law Journal*, 2012. March 8, 247(45), [n.l.]; EC. Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Environmental Impact Assessment. Luxembourg: EU, 2013, 59 p.; Agrawala S., Kramer A. M., Prudent-Richard G., Sainsbury M. Incorporating climate change impacts and adaptation in Environmental Assessments: Opportunities and Challenges. *OECD Environmental Working Paper*, ENV/WKP(2010)10, No. 24. Paris: OECD Publishing, 2010, 37 p.

³²⁰ Atsauces uz klimata pārmaiņu un IVN savstarpējo saikni un sakarību ir atrodamas arī starptautiskajos līgumos. ANO Vispārējā Konvencija par klimata pārmaiņām: starptautisks līgums. Riodežaneiro, 1992. 4. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 3. marts, Nr. 37 (320), 4. panta 1. punkta f) apakšpunkts; ANO Vispārējās Konvencijas par klimata pārmaiņām Kioto protokols: starptautisks līgums. Kioto, 1997. 11. decembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 13. jūnijs, Nr. 89 (2664), 3. panta 14. punkts; ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Parīzes nolīgums: starptautisks līgums. Parīze, 2015. 12. decembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2017. 8. februāris, Nr. 30 (5857), 4. panta 15. apakšpunkts.

³²¹ Terminu detalizētākus skaidrojumus Sk., piem., Intergovernmental Panel on Climate Change / Parry M., Canziani O., Palutikof J. et al. [Eds.]. *Climate Change 2007 – Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2007, 869 p.; Latviešu valodā sk., piem.: Bruņiece I. Analīze un priekšlikumu sagatavošana informatīvā ziņojuma par piemērošanos klimata pārmaiņām izstrādei Vides politikas pamatnostādņu 2009.–2015. gadam īstenošanas ziņojuma ietvaros. Rīga: [B.i.], 2012, 79., jo sevišķi 10.–11. lpp.

³²² ECHR Judgement of 17 November 2015 of *M. Özel and others v. Turkey* (14350/05, 15245/05, 16051/05), paras. 170–172; ECHR Judgement of 20 March 2008 in Case of *Budayeva et. al. v. Russia* (15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02, 15343/02), paras. 128–130.

Šādā veidā IVN tiek integrēts klimata riska novērtējumā un uzsvērta šo aspektu izvērtēšanas nozīme arī sākotnējās pārbaudes laikā atbilstoši IVN direktīvas (2011) grozījumiem (2014).³²³ Tādējādi kā sākotnējās pārbaudes veikšanas laikā, tā detalizētajā IVN procesā ir jāveic *reversais vides novērtējums*, kas pēc būtības ir pārveidotās vides – klimata pārmaiņu nelabvēlīgo seku rezultāta – ietekmes uz projektu un projekta pielāgošanās spējas (*adaptive capacity*) ņemšana vērā.

Ir būtiski uzsvērt, ka reversais vides novērtējums nav atsevišķs ietekmes novērtējuma veids, bet gan IVN ietekmes iedarbības veids, kura izvērtēšana ir veicama pirms darbības veikšanas, kā tas izriet no Novērtējuma likuma grozījumiem, nosakot, ka ietekme uz vidi *inter alia* ir arī paredzētās darbības “iespējamā pakļautība avāriju vai katastrofu riskiem”.³²⁴ Vienlaikus reversais vides novērtējums ir daļa no klimata risku novērtējuma, kurā ir izvērtējami trīs pamataspekti: pirmkārt, apmērs, kādā paredzētā darbība izraisa siltumnīcefekta gāzu emisijas³²⁵ (proaktīvā pieeja); otrkārt, paredzētās darbības klimatnoturība³²⁶ pret tādiem faktoriem kā, piem., temperatūras paaugstināšanās, ūdens piegādes samazināšanās un ārkārtēji laika apstākļi (reaktīvā pieeja)³²⁷; treškārt, kā šo ietekmi var novērst, mazināt vai koriģēt, šādu izvērtējumu veicot **pirms** paredzētās darbības uzsākšanas attiecībā uz tās pilnu dzīves ciklu, kas sākas ar būvniecību un beidzas ar ekspluatācijas pārtraukšanu³²⁸.

Tomēr, pēc autorei domām, Latvijas tiesiskajā regulējumā IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014) ir nedaudz neprecīzi transponēti, jo nav precīzi identificēta 1. panta 1. punktā “klimata pārmaiņu saistība” ar “avāriju un katastrofu riskiem”, kā tas nepārprotami izriet no IVN direktīvas (2011) grozījumiem (2014), tādējādi jēdziena “ietekme uz vidi” būtu papildināma sekojoši – “*iespējamā pakļautība klimata pārmaiņu izraisītajiem avāriju vai katastrofu riskiem*”. Tāpat ir nepieciešams precizēt Novērtējuma likuma mērķi, to izsakot šādā redakcijā: “*Likuma mērķis ir novērst vai samazināt fizisko un juridisko personu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu īstenošanas nelabvēlīgo ietekmi uz vidi un novērtēt paredzēto darbību un plānošanas dokumentu neaizsargātības pret klimata pārmaiņām līmeni.*”

³²³ Te ir domāti lieli negadījumi un/vai dabas katastrofas, kā plūdi, jūras līmeņa celšanās vai zemestrīces. IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 15., arī 7., 13. apsvērumi; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 3. panta 2. punkts, IV piel. 4. punkts, 5. punkta f) apakšpunkts, 8. punkts.

³²⁴ Novērtējuma likuma 1. panta 1. punkts.

³²⁵ MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. piel. 5.5., 8., 8.7., 15. punkts.

³²⁶ Turpat, 2. piel. 5.6., 7.6., 8., 8.5., 8.7. punkts.

³²⁷ Piem., attiecībā uz paredzēto darbību “Rail Baltica” tas nozīmē, ka, vērtējot projekta mijiedarbību ar klimata pārmaiņām, “ir jāaptver divu veidu komplementāri un sinerģiski aspekti: 1. siltumnīcefekta gāzu emisiju izmaksu ietaupījums [...]; 2. to izmaiņu, kas jau ir “ieprogrammētas” klimata sistēmā un ar nenovēršamām sekām, paredzētās darbības neaizsargātības un risku vadība (klimata pārmaiņu ietekme). Neimane L., Kance E., Rudusa I. “Rail Baltica” ietekme uz vidi un vides ietekme uz šo projektu. *Jurista Vārdi*, 2016. 2. augusts, Nr. 31 (394). *El. vers.*

³²⁸ The High Court of South Africa. *Earthlife Africa Johannesburg v. The Minister of Environmental Affairs* (65662/16) [2017] ZAGPPHC 58; [2017] 2 All SA 519 (GP), 2017. March 8, paras. 6, 55, 71, 78–91, 98. Sk. arī US Court of Appeal of California. *Communities for a Better Environment v. City of Richmond*, 184 Cal.App.4th 70, 2010.

II IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA PROCESUĀLĪE POSMI UN PAMATOJUMS

Atbilstoši vides tiesību pamatpostulātam³²⁹ arī IVN gadījumā premisa nav tāda, ka jebkurai cilvēka izraisītai ekosistēmas transformācijai *per se* ir jābūt nelikumīgai³³⁰, izņemot, kā autore apzīmē, “galējās nepieļaujamības gadījumus”³³¹. Tomēr pārsvarā gadījumu vides pārveidošana, pirmkārt, ir nenovēršama un, otrkārt, ļoti bieži – arī vēlama, savukārt vides jomas tiesiskais regulējums mēģina ietekmēt šo antropogēnās slodzes izraisīto ekoloģisko transformāciju veidu, pakāpi un ātrumu.³³²

IVN nav uzskatāms par “tehnoloģisko pielāgojumu” vai videi “sliktu” lēmumu pieņemšanas panaceju; tas tika ieviests, ņemot vērā izvirzītās prioritātes vides jomā un nepieciešamību reformēt administratīvo lēmumu pieņemšanu.³³³ IVN pamatideja ir tāda, ka formālais process nodrošinās visaptveroša novērtējuma veikšanu, tādējādi tiks pieņemts lēmums, kas balstīts uz pēc iespējas pilnīgāku un kvalitatīvāku informāciju par paredzēto darbību.³³⁴

1. Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi

IVN ir daudzposmu process, kas sastāv no trīs galvenajām fāzēm (etapiem, pamatposmiem): (1) pirmslēmuma (*pre-decision*), (2) galīgā lēmuma un (3) pēclēmuma (*post-decision*). Tajos savukārt ietilpst vairāki apakšposmi (turpmāk – posmi jeb etapi). Tādējādi var teikt, ka IVN ir procedūra, kas “ietver vairākus savstarpēji saistītus etapus, kuri loģiskā secībā seko cits citam, un katrs nākamais balstās uz iepriekšējā etapā pieņemtiem lēmumiem vai sagatavoto informāciju”.³³⁵ Citiem vārdiem sakot, IVN izpaužas kā izpildāmu procesa posmu secīguma ievērošana optimizēta lēmumu pieņemšanas procesa ietvaros.³³⁶ Tādējādi IVN veido vairāki savstarpēji loģiski saistīti posmi, kuros notiek informācijas pārnese no viena posma uz nākamo.

³²⁹ Meiere S. Vides tiesības. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

³³⁰ Piem., par atbilstošu ekosistēmu pieejai ir uzskatāms tāds regulējums, kas paredz, ka līdz noteiktam laika periodam “ūdenim dabiskajās un mākslīgajās ūdenstilpnēs ir jābūt labā stāvoklī”. Proti, “[i]r noteikts, ka par labu ir uzskatāms tāds ūdens stāvoklis, kurā, lai gan var konstatēt cilvēka darbības izraisītās sekas, tomēr tās neapdraud daudzveidīgo ūdens ekosistēmu turpmāku pastāvēšanu”. Meiere S., Zaļoksnis J. 3. Vides vadības likumdošanas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 36.–37. lpp. Sk. arī Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 60. tēze, 39. lpp.

³³¹ Piem., viens no šādiem “galējās nepieļaujamības gadījumiem” izriet no šāda starptautiskā līguma: Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques: starptautisks līgums. Geneva, 1977. December 18. Saskaņā ar šīs Konvencijas 1. panta 1. punktu katra Konvencijas dalībvalsts apņemas neiesaistīties vides izmaiņu paņēmieni militārā vai cita veida naidīgā izmantošanā, kas var izraisīt plaši izplatītu, ilgstošu vai nopietnu ietekmi, kā iznīcināšanas, bojājumu vai ievainojumu radīšanas līdzekli attiecībā uz citu līguma dalībvalsti. Lietuva un Igaunija ir pievienojušās šai Konvencijai, bet vēl nav veikušas tās ratificēšanu. Latvija tai nav pievienojusies.

³³² Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, pp. 1, 8. Sk. arī Meiere S., Zaļoksnis J. 3. Vides vadības likumdošanas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 33. lpp.; Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 90. lpp.

³³³ Sk. darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma globālo vides tiesību recepcija un ģenēze”, 2.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma recepcija”.

³³⁴ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. vi, 3.

³³⁵ IVN valsts birojs / Gavēna I., Lukšēvičs A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 10., 30. lpp.

³³⁶ Brodowska M. The analysis of the implementation of the environmental impact assessment of projects in the Polish legal system. *Polish Yearbook of Environmental Law*, 2014, 4, p. 29.

Tradicionāli pastāv samērā vienota pieeja attiecībā uz pirmslēmuma fāzi, kaut gan, jo sevišķi atkarībā no IVN paveida, dažādos literatūras avotos šīs fāzes posmi tiek interpretēti atšķirīgi, tādējādi, balstoties uz teorētisko un praktisko pētījumu priekšlikumiem³³⁷, autore izvirza šādus IVN pirmslēmuma fāzes posmus:

- I.1. sākotnējā pārbaude – IVN piemērošanas nepieciešamības noteikšana;
- I.2. tvēruma – darbības sfēras jeb piemērošanas jomas noteikšana;
- I.3. IVN ziņojuma sagatavošana;
- I.4. IVN ziņojuma pārbaude (apspriešana).

“Galīgā lēmuma fāze” (II) sastāv no galvenajiem procesa lēmumiem: atzinuma par IVN ziņojumu (II.5) un lēmuma par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu Latvijas tiesībās (ES tiesībās attiecīgi “kompetentās iestādes pamatotais secinājums” un “attīstības piekrišana”³³⁸) (II.6).³³⁹

Pēclēmuma fāzē ietilpst divi apakšposmi, kas dažviet tiek izdalīti kā atsevišķi pamatposmi un aptver ietekmju pēcpārbaudi (*follow-up*):

III.7. monitorings (*monitoring*) jeb vides stāvokļa kontrole, kurā ietilpst atbilstība, mazināšana un ietekmju monitorings;

III.8. vides audits jeb novērtēšana (*adaptive management*), ieskaitot ietekmju vadību.

Tomēr citviet ir atrodama pieeja, pēc kuras pēclēmuma fāzē tiek iekļauts arī atsevišķs vadības (*management*) apakšposms – lēmumu pieņemšana un atbilstošu darbību veikšana attiecībā uz jautājumiem, kas identificēti monitoringa un vides audita laikā (III.9), kā arī komunikācija (*communication*) – sabiedrības informēšana par IVN rezultātiem (sabiedrības līdzdalība) (III.10). Pētījuma ierobežotā apjoma dēļ autore šos aspektus detalizēti neanalizēs, tomēr nosaka, ka šajā pētījumā “monitorings un vides audits (ieskaitot ietekmju vadību)” veido pēcpārbaudi paplašinātā nozīmē.³⁴⁰

Atkarībā no procesa posmu skaita normatīvais regulējums var paredzēt IVN posmu sadalījuma un apjoma atbilstmi divetapu, trīsetapu vai četrsetapu procedūras modelim.

---

³³⁷ Pārskats par IVN pamatposmiem veidots, balstoties uz šādiem avotiem: Arts J., Caldwell P., Morrison-Saunders A. Environmental impact assessment follow-up: good practice and future directions – findings from a workshop at the IAIA 2000 conference. *IAPA*, 2001, 19(3), pp. 175–185; Lawrence D. P. *Impact Assessment: Practical Solutions to Recurrent Problems and Contemporary Challenges*. 2nd ed. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2013, p. 7; Mostert E. *Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment*. Delft: Delft University Press, 1995, p. ii; Neimane L. Ietekmes uz vidi sākotnējās izvērtēšanas tiesiskā regulējuma aktuāli jautājumi. Grām.: *Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas*. BSA II Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: BSA, 2014, 129. lpp.; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, 125 p.; Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 88.–89., 133.–148., 160.–168., 212., 227. lpp.; IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 10.–11., 13., 29.–30. lpp.

³³⁸ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 1. panta 2. punkta g) apakšpunkts, sk. arī, piem., 8.a panta 1.–3. punkts; IVN direktīvas (2011) 1. panta 2. punkta c) apakšpunkts.

³³⁹ Sk. šīs nodaļas apakšnodaļu 1.4. “Citi procesuālie elementi”, 1.4.2. “Procesa lēmumi” un nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.1. “Procesuālie kvalitātes mehānismi”, 2.1.2. “Kompetentās iestādes pamatotā secinājuma derīguma ilgums”.

³⁴⁰ Sk. arī darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.1. “Procesuālie kvalitātes mehānismi”, 2.1.3. “Monitoringa un vides audita obligātās piemērošanas prasība”.

ES tiesībās obligāti paredzētie IVN posmi ir IVN ziņojuma sagatavošana, apspriešanās organizēšana, kompetentās iestādes pārbaude un pamatotais secinājums par būtisku ietekmi uz vidi, un šī secinājuma integrēšana lēmumā par attīstības piekrišanas piešķiršanu vai nepiešķiršanu,³⁴¹ savukārt sākotnējā pārbaude un darbības sfēras noteikšana atkarībā no projekta rakstura vai citiem apstākļiem ne vienmēr var tikt piemērotas.³⁴² Piem., Grieķijā vispārēji tiek uzskatīts, ka IVN process sākas ar IVN ziņojuma sagatavošanu, jo visi projektu veidi, kuriem ir nepieciešama IVN piemērošana, ir noteikti saskaņā ar IVN direktīvas (2011) I un II pielikumu, tādējādi sākotnējā pārbaude nav nepieciešama. Savukārt, tā kā IVN ziņojuma saturs ir noteikts ar speciālu ministrijas lēmumu, arī darbības sfēras noteikšana netiek veikta.³⁴³ Šādā gadījumā var runāt par sašaurināto divetapu modeli, tomēr salīdzinājumā ar IVN direktīvas prasībām dalībvalstu normatīvie akti ierasti paredz un definē plašāku IVN procesa tvērumu.

Latvijā spēkā esošajā normatīvajā regulējumā paredzētais IVN procedūras modelis atbilst klasiskajam divetapu modelim, kurā ietilpst sākotnējā pārbaude (I.1. punkts) un etaps no IVN programmas pieprasīšanas līdz lēmumam par projekta akceptu (I.2.–I.4. punkts, II.5 fāze).³⁴⁴ No vienas puses, kopš Novērtējuma likuma grozījumiem, saskaņā ar kuriem ir paredzēta monitoringa pasākumu noteikšanas iespējamība³⁴⁵, iespējams, precīzāk Latvijas IVN procedūras modeli būtu dēvēt par paplašināto divetapu modeli. No otras puses, saskaņā ar Novērtējuma likuma 14.² pantu monitorings nav iekļauts kā obligātā IVN procesa sastāvdaļa³⁴⁶, turklāt ir jāņem vērā, ka monitorings ir tikai viens no pēcpārbaudes elementiem.

1.1. Sākotnējā pārbaude

Sākotnējā pārbaude ir IVN “procedūras vienkāršots paveids vai sastāvdaļa, posms, kurā notiek paredzēto darbu [projektu] izsijāšana [*screening*] – atlase”³⁴⁷ attiecībā uz noteikta veida projektiem (IVN direktīvas (2011) II pielikums, Novērtējuma likuma 2. pielikums).

Novērtējuma likumā izmantotajā terminoloģijā “sākotnējā pārbaude” ir apzīmēta kā “ietekmes sākotnējais izvērtējums” un definēta kā “procedūra, kas šajā likumā noteiktajā kārtībā veicama paredzētajai darbībai, kurai var būt būtiska ietekme uz vidi, lai izvērtētu šīs darbības

³⁴¹ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 1. panta 2. punkta g) apakšpunkts.

³⁴² Sākotnējā pārbaude nav nepieciešama IVN direktīvas (2011) I pielikuma projektiem, savukārt darbības sfēras noteikšana ir obligāta tikai tādā gadījumā, ja to pieprasa attīstītājs vai saskaņā ar pašu dalībvalstu izvēli. EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, p. 11; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 2. punkts.

³⁴³ Grieķijas Republikas kontaktpunkts. Directorate of Environmental Licencing [Vides licencēšanas direkcija]. Ministry of Environment and Energy [Vides un enerģijas ministrija]. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

³⁴⁴ Novērtējuma likuma 14.² pants.

³⁴⁵ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 24. maijs, Nr. 101 (6187); turpat 1., 20. panta desmitā daļa.

³⁴⁶ Turpat 1., turpat 2., 14.² pants. Sk. arī darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.1. “Procesuālie kvalitātes mehānismi”, 2.1.3. “Monitoringa un vides audita obligātās piemērošanas prasība”.

³⁴⁷ Neimane L. Ietekmes uz vidi sākotnējais izvērtēšanas tiesiskā regulējuma aktuāli jautājumi. Grām.: *Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas*. BSA II Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: BSA, 2014, 129., 131. lpp.

īstenošanas iespējamās nelabvēlīgās ietekmes būtiskumu un lemtu par ietekmes novērtējuma piemērošanu”.³⁴⁸

Sākotnējā pārbaude faktiski ir sava veida miniatūrs IVN process³⁴⁹, tādējādi – “viens no “nozīmīgākajiem un atbildīgākajiem”³⁵⁰ IVN posmiem, jo tā laikā tiek pieņemts lēmums par detalizētas jeb pilnas IVN procedūras piemērošanu vai nepiemērošanu, vērtējot, vai projektam var būt būtiska ietekme uz vidi. Šeit notiek divu apsvērumu sadursme. No vienas puses, ir **svaīgi nodrošināt, lai darbībām, kurām ir būtiska ietekme uz vidi, tiktu piemērots detalizēts IVN**; savukārt, no otras puses, būtiski ir arī tas, lai, piemērojot detalizēto IVN, netiktu iekļautas pārāk daudz paredzēto darbību, jo tā būtu neefektīva sabiedrisko un privāto resursu izmantošana, proti, nevajadzīgs administratīvais slogs³⁵¹. ES, Kanādā un ASV sākotnējā pārbaude ir tas IVN sistēmas elements, kas rada vislielāko tiesvedību risku.³⁵²

Saskaņā ar IVN direktīvas (2011) 4. panta 2. punkta prasībām sākotnējās pārbaudes veikšana ir iespējama, izmantojot divu veidu metodes, lai noteiktu projekta ietekmes būtiskumu: pirmkārt, **katra gadījuma (case-by-case) pārbaudes** (diskrecionārā, tā dēvētā “uz vidi orientētā” pieeja) un/vai, otrkārt, **dalībvalsts noteiktie limiti vai kritēriji** (“slietšķņu” vērtības³⁵³) (kategoriskā, tā dēvētā “uz attīstību orientētā” pieeja), un tās ir iespējams pielietot arī kumulatīvi.³⁵⁴ Par hibrīdpieeju ir uzskatāma ASV izmantotā “negatīvo iesniegumu” prakse.³⁵⁵

Izvēloties diskrecionāro vai kategorisko pieeju, ir jāņem vērā, ka katrai no metodēm piemīt savas priekšrocības un trūkumi.³⁵⁶ Tomēr, lai arī kādu metodi dalībvalsts izvēlētos izmantot IVN

³⁴⁸ Novērtējuma likuma 1. panta 2.¹ punkts.

³⁴⁹ Būvētā sākotnējā pārbaude ir miniatūrs IVN process, tomēr tā nav pakļauta tik stingrām prasībām, attiecīgi sākotnējās pārbaudes veikšanai tiek patērēts mazāk laika un resursu. Mostert E. *Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment*. Delft: Delft University Press, 1995, p. 24.

³⁵⁰ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Rīga: Landmark, 2002, 26. lpp.

³⁵¹ EK. Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedriski un privāti projektu ietekmes uz vidi novērtējumu. Brisele, 2012. 26. oktobris, COM(2012) 628 final, 3. lpp.; EC. *Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening*. Luxembourg: EU, 2017, p. 23.

³⁵² UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 31.

³⁵³ “Ietekmju nozīmīgumu kvantitatīvi raksturo ar vides parametru izmaiņām vai plānoto projektu apjomu – saražotās produkcijas daudzums, iekārtu jauda vai kāds cits raksturīgs projekta parametrs.” Vircavs M. *Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 73.–77., 83., 224. lpp.

³⁵⁴ IVN direktīvas (2011) 4. panta 2. punkts. Sk. arī Rajaram T., Das A. *Screening for EIA in India: Enhancing effectiveness through ecological carrying capacity approach*. *Journal of Environmental Management*, 2011, 92, p. 141.

³⁵⁵ Saskaņā ar Kalifornijas Vides kvalitātes likumu (*Environmental Quality Act*) paredzētās darbības ierosinātājs var sagatavot “negatīvo iesniegumu” (*negative declaration*), kurā tiek norādīts, ka projektam būs minimāla būtiska ietekme uz vidi un tam nav nepieciešams piemērot pilno IVN procedūru. Iesniegumam ir jābūt pamatotam ar sākotnējo pētījumu, kas parasti ir vienkāršs kontrolosaraksts, kurā attiecībā uz ietekmju veidiem ir jānorāda apstiprinājums (“jā”), iespējamība (“varbūt”) vai noliegums (“nē”). Ja atbildes attiecībā uz ietekmēm ir galvenokārt “nē”, tad ir iespējams piemērot mazināšanas pasākumus un nav nepieciešams veikt projekta pilnu IVN. Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 86.

³⁵⁶ Piem., robežvērtību gadījumā salīdzinājumā ar katra gadījuma pārbaudēm to pielietošana ir vienkāršāka, ātrāka, nodrošina lielāku noteiktību un konsekventāku piemērošanu attiecībā uz dažādām atrašanās vietām, lēmumiem vienā un tajā pašā atrašanās vietā un projektu veidiem. Savukārt kā to trūkumi tiek minēti: iespējamā patvaļība un neelasība, zināmas “veselā saprāta” vai laba vērtējuma veikšanas iespējamības trūkums, varbūtēja nekonsekvence, grūtības to noteikšanā vai vēlākā izmainīšanā, kā arī robežvērtības var radīt papildu obligātā novērtējuma kategorijas un pašas par sevi nenodrošina pietiekamu pamatojumu lēmumam par ietekmes būtiskumu. Turpretī katra gadījuma pārbaudes sniedz iespēju izmantot “veselo saprātu” un veikt labu vērtējumu, un ņemt vērā projektu un vides daudzveidību, nozīmīgus vietējos ekoloģiskos un sociālekonomiskos apstākļus. Piem., projektam, kas nesasniedz norādītās robežvērtības vai neatbilst noteiktiem kritērijiem, jebkurā gadījumā var būt būtiska ietekme uz vidi. Katra gadījuma pārbaudē “ēnas puses” savuties ir to sarežģītība un neskaidrība, lēmums un izmaksu dārdzība, “atvērtība” ļaunprātīgai izmantošanai (ko var veikt lēmumu pieņēmēji kādu politisku vai finansiālu interešu dēļ) un nekvalitatīvu izvērtējumu izdarīšanai. Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 88; Wathern P. *The EIA directive of the European Community*. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*.

piemērošanas vai nepiemērošanas noteikšanā, tā nedrīkst “graut” vai “apiet”, vai negatīvi skart IVN direktīvas mērķi, kas paredz, ka neviens projekts, kuram var būt būtiska ietekme uz vidi, nav atbrīvots no IVN veikšanas.³⁵⁷ Projektu izvērtēšanai ir jānotiek kumulatīvi saskaņā ar tādām kritēriju grupām kā projektu pazīmes, projektu atrašanās vieta un iespējamās ietekmes³⁵⁸, un projekta izslēgšana nevar notikt, vienīgi balstoties uz viena projekta kritērija, piem., tā lieluma, ņemšanu vērā.

Saskaņā ar IVN direktīvas (2011) grozījumiem (2014) ir nostiprināta kategoriskās pieejas “luksofora” principa izmantošana sākotnējā pārbaudē, nosakot šādus limitu/kritēriju veidus: kategoriskās “iekļaušanas” jeb pozitīvo, inkluzīvo (sarkanā krāsa: “IVN ir piemērojams vienmēr”) un kategoriskās “izslēgšanas” jeb negatīvo, ekskluzīvo (zaļā krāsa: “IVN nekad nav piemērojams”).³⁵⁹ Negatīvā pieeja tiek izmantota piem., ASV, kā Kalifornijā, kur nav noteikti gadījumi, kad IVN ir jāveic, bet gan – kad tas nav jāveic.³⁶⁰ Tomēr šī pieeja ir izmantojama valstīs, kurās tiek veikts liels IVN skaits un kurām ir ievērojama pieredze IVN veikšanā, jo projektu iekļaušana sarakstos ir balstīta uz empīriskajiem novērojumiem.³⁶¹

Kā papildiespēja pastāv izmantot indikatīvo jeb vadlīniju limitu/kritēriju veidu (oranžā krāsa: “IVN var būt piemērojams”), ko var izmantot kā palīgīdzekli katra gadījuma pārbaudēs. Citiem vārdiem sakot, saskaņā ar šo pieeju nevar pieņemt, ka attiecībā uz projektiem, kas pārsniedz indikatīvos limitus, IVN vienmēr būs piemērojams, vai ka tie projekti, kuri nesasniedz šos limitus, nevar izraisīt būtisku ietekmi.³⁶²

Kopumā dalībvalstīs fakultatīvi noteiktie kritēriji atsevišķām projektu kategorijām – atkarībā no katras valsts paredzēto darbību īstenošanas specifikas – var būtiski atšķirties. Turklāt dažas dalībvalstis ir noteikušas obligātu IVN piemērošanu vairākiem projektu veidiem, neatkarīgi no to lieluma; tas nozīmē, ka rodas atšķirīgas situācijas dažādās dalībvalstīs – piem., viens un tas pats projekta veids var būt priekšmets obligātai IVN piemērošanai vienā valstī, savukārt vienlaikus

---

Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, p. 202; Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, p. 24; Rajaram T., Das A. Screening for EIA in India: Enhancing effectiveness through ecological carrying capacity approach. *Journal of Environmental Management*, 2011, 92, p. 141; EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, p. 29; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 31–40.

³⁵⁷ EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 37. punkts. Sk. arī CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, para. 76; EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 27. punkts; EST 2008. gada 25. jūlija sprieduma lietā C-142/07 44. punkts.

³⁵⁸ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), III, arī II.A piel.

³⁵⁹ Turpat 1., 4. panta 3. punkts; EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, pp. 30–31.

³⁶⁰ Piem., visas ASV federālās aģentūras ir apkopojušas īpašus sarakstus, kuros ir ietverti projekti, attiecībā uz kuriem ir uzskatāms, ka ne individuāli, ne kumulatīvi tiem nevar būt būtiskas ietekmes uz vidi. Tādējādi, ja projekts ir šajā sarakstā, IVN piemērošana nav nepieciešama; savukārt, ja darbība nav **kategoriski** izslēgta, ir jāveic vides novērtējums, lai noteiktu ziņojuma sagatavošanas nepieciešamību, vai konstatētu, ka būtiskas ietekmes nebūs. Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 34, 86.

³⁶¹ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 86.

³⁶² EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, pp. 30–31. Sk. arī CEC. Report from the Commission to the European Parliament and the Council On the Application and Effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC as amended by Directive 97/11/EC). Brussels, 23.06.2004, COM(2003) 334 final, p. 3; EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, p. 12.

tikt izvērtēts pēc “katra gadījuma” pārbaudes metodes citā valstī³⁶³. Šādā ziņā atšķirīga dalībvalstu prakse ir novērota tādiem projektu veidiem kā, piem., apmežošana un atmežošana, intensīvās lopkopības kompleksi un zivju audzēšana, vēja parki un pilsētu celtniecības projekti.³⁶⁴

Tiek arī uzskatīts, ka pamatpienākums nodrošināt IVN veikšanu IVN direktīvas (2011) II pielikuma projektiem ir vispārējais noteikums, un vienīgi **izņēmuma gadījumos**, ja var konstatēt, ka būtiskas ietekmes uz vidi nebūs, nav jāpiemēro IVN.³⁶⁵ Tādējādi par neatbilstošu IVN direktīvas garam ir uzskatāma tāda nacionālo normatīvo aktu pieeja, kas sākotnējās pārbaudes laikā no IVN piemērošanas izslēdz pārlietu lielu projektu skaitu, jo “valstij ir pienākums nodrošināt, lai sākotnējā izvērtējuma gaitā tiktu identificēts ikviens tāds projekts, kuram ir iespējama būtiska ietekme”³⁶⁶. Iepriekš minētā pieeja nozīmē, ka “minēto limitu un/vai kritēriju mērķis ir veicināt konkrētā projekta īpašību izvērtēšanu, lai noteiktu, vai uz to attiecas pienākums veikt novērtējumu [lai atvieglotu projekta faktisko īpašību pārbaudi], nevis lai no šī pienākuma [priekšlaicīgi] atbrīvotu veselās [IVN] direktīvas II pielikumā minētu projektu kategorijas” (noteikta veida projektus).³⁶⁷ Kā ir norādīts Latvijas IVN literatūrā, tad “[n]epamatoti samazinot IVN procedūrai pakļauto projektu skaitu, tiek ierobežotas sabiedrības tiesības iesaistīties projekta apspriešanā un tai nav iespējams paust savu viedokli par projektu”.³⁶⁸

Jautājums par to, vai, nosakot kritērijus un/vai limitus, dalībvalsts ir pārkāpusi rīcības brīvības robežas, nav atbildams, vērtējot vienīgi viena projekta īpašības, bet tas ir atkarīgs no tāda rakstura projektu, kas varētu tikt īstenoti dalībvalstī, īpašību kopējā novērtējuma.³⁶⁹ Tas nozīmē: ja vairāki nelieli projekti (“projektu kopa”) neizveido vienu lielu projektu, kurš ir IVN subjekts,

---

³⁶³ CEC. Report from the Commission to the European Parliament and the Council On the Application and Effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC as amended by Directive 97/11/EC). Brussels, 23.06.2004, COM(2003) 334 final, p. 3.

³⁶⁴ EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, pp. 39–40, 42, 44–45.

³⁶⁵ UVP-Gesellschaft. Paderborn Declaration – Demands for Amendments to the German EIA Act. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 120. Sk. arī “[...] tā kā citu tipu projektiem var vienmēr nebūt nozīmīga ekoloģiska ietekme; tā kā šie projekti būtu jānovērtē, ja dalībvalstis uzskata, ka tiem var būt nozīmīga ekoloģiskā ietekme.” Padomes 1997. gada 3. marta Direktīva 97/11/EK, ar kuru groza Direktīvu 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1997. 14. marts, L73/5, preambulas 7. apsvēruma. Sal. sk. arī Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. A42991709, SKA–139 3. tēze (nenumurēts), motīvu daļas 23. punkts.

³⁶⁶ “Ja kompetentā iestāde nav pareizi izvērtējusi, vai II pielikumā ietvertajam projektam piemīt pazīmes, kuru dēļ bija jāveic ietekmes uz vidi novērtējums, tas nozīmē, ka valsts nav izpildījusi pienākumus, ko tai uzliek šīs direktīvas 4. panta 2. punkts.” Meiere S. Vides aizsardzības principu tiesiskais saturs un to ievērošana lēmumu pieņemšanā. *Grām.: Aktuālas tiesību realizācijas problēmas*. Latvijas Universitātes 69. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 90. lpp. Sk. arī EST 2005. gada 2. jūnija sprieduma lietā C-83/03 23. punktu.

³⁶⁷ Piem., kad IVN piemērošana ir noteikta vienīgi izmaiņām tajās lidostās, kuras var uzņemt 20 000 vai vairāk lidaparātu reisu gadā, nozīmē to, ka “tik augsta limita noteikšanas rezultātā mazu vai vidēja izmēru lidostu infrastruktūras pārveides projektiem praksē nekad nebūtu jāpiemēro [IVN], kaut arī [...] šādiem darbiem var būt ievērojama ietekme uz vidi”. EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 30.–31., 34. punkts. Sk. arī CJEU. Judgement of 2 May 1996 in Case C-133/94, paras. 41–43; CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, paras. 51, 53; CJEU. Judgement of 22 October 1998 in Case C-301/95, para. 45; CJEU. Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97, para. 37; CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, paras. 73, 75; EST 2015. gada 11. februāra sprieduma lietā C-531/13 41. punkts; CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, para. 73.

³⁶⁸ IVN valsts birojs / Gavēna I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 22. lpp.

³⁶⁹ CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, paras. 74, 76.

katram no tiem ir veicams individuāls IVN.³⁷⁰ Izņēmums ir situācija, “ja visus atbrīvotos projektus varētu, tos novērtējot kopumā, uzskatīt par tādiem, kuriem nevar būt nozīmīga ietekme uz vidi”.³⁷¹

Līdzīgi kā, piem., Nīderlandē, arī Latvijā tiek izmantota kā katra gadījuma pārbaudes, tā limitu vai kritēriju noteikšanas pieeju kombinācija, kas speciālajā literatūrā tiek uzskatīta par efektīvu sākotnējās pārbaudes veikšanas pieeju³⁷², “[f]ormalizējot un vienkāršojot dažādu darbību izvērtēšanu”³⁷³ (tā dēvēta visaptverošā (*‘catch-all’*) pieeja). Tas nozīmē, ka lielākajām darbībām vienmēr ir nepieciešams IVN (Novērtējuma likuma I pielikums), vidēja lieluma darbībām ir nepieciešams IVN, ja kompetentā iestāde nolemj, ka tām var būt būtiska ietekme uz vidi, izvērtējot Novērtējuma likuma 11. panta kritērijus (diskrecionārā pieeja) (Novērtējuma likuma II pielikums) ietekmes sākotnējā izvērtējuma ietvaros³⁷⁴, savukārt mazāka mēroga aktivitātēm – tas netiek piemērots (kategoriskā pieeja) (MK Tehniskie noteikumi Nr. 30 (2015)³⁷⁵). Atsevišķa projektu kategorija, kurai ir piemērojams IVN, ietver paredzētās darbības saskaņā ar Latvijas Republikas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem,³⁷⁶ kā arī citas darbības, kas var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamas dabas teritorijas (*Natura 2000*) (piemērojama atsevišķi noteikta kārtība)³⁷⁷ vai vidi saskaņā ar Novērtējuma likuma 11. panta kritērijiem.³⁷⁸

Pēc autores domām šādas visaptverošās projektu izvērtēšanas pieejas izmantošana, kā paredzēts Novērtējuma likumā, ir saglabājama, jo ir uzskatāma par piemērotu un atbilstošu paredzēto darbību būtiskuma izvērtēšanā. Tomēr par trūkumu līdzšinējā nacionālajā IVN praksē ir uzskatāms tas, ka līdz šim ir bijusi visai maza skaidrība, kādā veidā paredzētās darbības iespējamā ietekme ir noteikta un tās būtiskums ir novērtēts.³⁷⁹ Atbilstoši Latvijas Republikas Augstākās tiesas praksei, kurai ir pausts atbalsts arī doktrīnā, ir atzīstams, ka ietekmes sākotnējā izvērtējuma

³⁷⁰ EK. Darba dokuments: Vadlīnijas Eiropas Savienības vides likumdošanas saskaņošanai. [B.v.]: ES Komisija, 1998, 28. lpp.

³⁷¹ EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 31. punkts; EST 2009. gada 16. jūlija sprieduma lietā C-427/07 42. punkts. Sk. arī CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, para. 53; CJEU. Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97, para. 38; CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, para. 75; CJEU. Judgement of 20 November 2008 in Case C-66/06, para. 65.

³⁷² Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, p. 24; Rajaram T., Das A. Screening for EIA in India: Enhancing effectiveness through ecological carrying capacity approach. *Journal of Environmental Management*, 2011, 92, p. 141; EC DG ENV / Cowi A/S / Milieu Ltd. Study concerning the report on the application and effectiveness of the EIA Directive. Final report. [B.v.]: Cowi, 2009, p. 112; EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, pp. 37, 39.

³⁷³ “[D]ažādu darbību radītā ietekme uz vidi ir ļoti atšķirīga kā pēc bīstamības, tā ietekmes apjoma”. IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 9., 16.–17., 22. lpp.

³⁷⁴ Novērtējuma likuma 3.² panta pirmās daļas 1., 3., 4. punkts, sk. arī 4., 8., 10. un 11. pants.

³⁷⁵ Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai: MK 2015. gada 27. janvāra noteikumi Nr. 30. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 29. janvāris, Nr. 20 (5338), 1. piel. “Darbības, kuru veikšanai nepieciešami tehniskie noteikumi”.

³⁷⁶ Novērtējuma likuma 4. panta pirmās daļas 2. punkts. Piem.: Espo Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Espo, 1991. 25. februāris. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193; Līgums starp Latvijas Republikas valdību un Igaunijas Republikas valdību par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Pērnavā, 1997. 14. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 2. aprīlis, Nr. 86 (801).

³⁷⁷ Novērtējuma likuma 3.² panta pirmās daļas 2. punkts. Sk. arī Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz vidi Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*): MK 2011. gada 19. aprīļa noteikumi Nr. 300. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 26. aprīlis, Nr. 64 (4462).

³⁷⁸ Novērtējuma likuma 3.² panta pirmās daļas 5. punkts, sk. arī 11. panta otrās daļas 3. punkts.

³⁷⁹ Pubule J., Blumberga D. Use of Benchmark Methodology in Environmental Impact Assessment. *Scientific Journal of Riga Technical University. Environmental and Climate Technologies*, 2010, 4, p. 91. Sk. arī Kovarzina O. Non-state Actors and Compliance with EU law: the Case of the EIA Directive. Thesis No. 1245. Geneva: Graduate Institute for International and Development Studies, 2018, p. 106.

lēmumā nav pietiekami vienā teikumā uzskaitīt iespējamās ietekmes, tās neaplūkojot detalizēti un neanalizējot šo ietekmju būtiskumu konkrētā situācijā un nevērtējot to samazināšanas iespējamību un nepieciešamību.³⁸⁰ Tas radītu tādu situāciju, ka “iestādes praksē vispār nevarētu identificēt gadījumus, kad ir nepieciešams [IVN] tā iemesla dēļ, ka šīs ietekmes ir padziļināti pētāmas.”³⁸¹ Ņemot vērā vēlākās Augstākās tiesas nostājas maiņas³⁸² apsvērumu cirkularitāti par ietekmes būtiskuma izvērtēšanu un attiecīgo iemeslu, pamatojumu un papildu informācijas norādīšanu ietekmes sākotnējā izvērtējuma laikā, autore pievienojas Silvijas Meieres viedoklim: “daudzos gadījumos tieši sākotnējā izvērtējuma rezultāts ir vienīgais profesionāļu veikts ietekmju izpētes dokuments, ko lēmuma vides aspekta sakarā var izmantot projekta atļaujas izsniedzējs”³⁸³. Tādējādi “iestādes izvērtējumam šajā gadījumā ir pakļaujami arī citi ietekmes [nevis tikai būtiskās ietekmes – autores piebilde] aspekti, lai sākotnējā izvērtējuma rezultāts ietvertu pietiekami skaidru informāciju par attiecīgā projekta iespējamo ietekmi”.³⁸⁴ Piem., Valsts vides dienests (turpmāk – VVD), kas lēmumus par IVN piemērošanu vai nepiemērošanu ir uzsācis pieņemt no 2017. gada 1. janvāra³⁸⁵, atbildes vēstulē autori informēja, ka, veicot ietekmes sākotnējo izvērtējumu, iestādes eksperti “konsultējas ar Dabas aizsardzības pārvaldi, Valsts meža dienestu, pašvaldību būvvaldēm, valsts SIA “[Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs]”, izmanto ļoti daudzus materiālus/vadlīnijas, datubāzes, kuru klāsts ir atkarīgs no darbības veida, norises vietas (piemēram: tiesu praksi, Vides pārraudzības valsts biroja lēmumus)”³⁸⁶. Šajā atbildes vēstulē ir sniegta informācija arī par dažādām vadlīnijām, kuras VVD speciālisti izmanto ietekmes sākotnējā izvērtējuma laikā. Tomēr vienlaikus tajā ir atrodama norāde, ka minētie materiāli nav brīvi pieejami (piem., digitāli), bet tos var aplūkot, ierodoties fiziski VVD. Savukārt gadījumā, ja VVD pieņem lēmumu par IVN nepiemērošanu, tiek uzskatīts, ka tas ir “starplēmums, kurš nav atsevišķi apstrīdams, jo 7 darbdienu laikā tiek izsniegti tehniskie noteikumi, ar kuriem var iepazīties” VVD interneta vietnē.³⁸⁷ Tajā arī ir pieejami lēmumu par IVN piemērošanu vai nepiemērošanu

³⁸⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmuma lietā Nr. A42991709, SKA–1064/2010 motīvu daļas 18. punkts; Meiere S. Vides aizsardzības principu tiesiskais saturs un to ievērošana lēmumu pieņemšanā. Grām.: *Aktuālas tiesību realizācijas problēmas*. Latvijas Universitātes 69. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 91. lpp.

³⁸¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmuma lietā Nr. A42991709, SKA–1064/2010 motīvu daļas 18. punkts.

³⁸² Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. A42991709, SKA–139 3. tēze (nenumurēts), motīvu daļas 23.–26. punkts.

³⁸³ Meiere S. Vides aizsardzības principu tiesiskais saturs un to ievērošana lēmumu pieņemšanā. Grām.: *Aktuālas tiesību realizācijas problēmas*. Latvijas Universitātes 69. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 91. lpp.

³⁸⁴ Turpat.

³⁸⁵ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 10. decembris, Nr. 241 (5813).

³⁸⁶ Valsts vides dienests (turpmāk vērēs – VVD). Valmieras reģionālā vides pārvalde. Par ietekmes uz vidi novērtējumu. 2018. gada 25. oktobris, Nr. 8.5.-20/2237. *Atbilde uz L. Neimanes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls*.

³⁸⁷ VVD. Valmieras reģionālā vides pārvalde. Par ietekmes uz vidi novērtējumu. 2018. gada 25. oktobris, Nr. 8.5.-20/2237. *Atbilde uz L. Neimanes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls*; VVD. Izsniegtie tehniskie noteikumi. Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/izsniegtie-tehniskie-noteikumi/> [aplūkots 2019. gada 31. janvārī]. Sk. arī darba nodaļu “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma kā globālo vides tiesību daļas recepcija un ģenēze”, 2.3. “Globālo vides tiesību ģenēze”, 2.3.2. “Rekomandatīvo tiesību raksturojums”, B. “Nacionālo rekomandatīvo tiesību izveide”.

informatīvie paziņojumi.³⁸⁸ Tādējādi lēmuma saturs par IVN nepiemērošanu netiek publicēts, un ar to var iepazīties, pieprasot informāciju VVD un šo iesniegumu atbilstoši pamatojot. Šādā ziņā, ņemot vērā dokumentu pieejamības apgrūtinājumus, joprojām ir uzskatāms, ka sabiedrībai ir ierobežotas iespējas novērtēt veidu, kādā paredzētās darbības iespējamā ietekme ir (tiks) noteikta un tās būtiskums – novērtēts ietekmes sākotnējā izvērtējuma laikā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, lai nodrošinātu lielāku skaidrību par ietekmes noteikšanu un būtiskuma izvērtēšanu, ietekmes sākotnējā izvērtējumā ir jāietver ar projektu saistīto ietekmju izvērtējums tādā veidā, lai būtu saprotama būtiskās ietekmes attiecība pret pārējām ietekmēm.

1.2. Tvēruma – darbības sfēras jeb piemērošanas jomas noteikšana

IVN tvēruma – darbības sfēras jeb piemērošanas jomas (tvēruma) noteikšana (*scoping*) (turpmāk – darbības sfēras noteikšana) ir process, kurā tiek noteikti IVN kritēriji, robežas un jautājumu saturs un apjoms, kas jāietver vides informācijai, kā novērtējamās ietekmes, alternatīvas, ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumi u.c.³⁸⁹ Attīstītājs šo informāciju IVN ziņojuma formā iesniedz kompetentajai iestādei pamatotā secinājuma pieņemšanai.

IVN darbības sfēras noteikšanas mērķis ir fundamentālo vides aizsardzības likumu nolūku un izteiksmes veidu pārveidošana vienotā tehnisko prasību un procedūru kompleksā, ļaujot sistemātiski un pietiekami labi novērtēt ierosinātos pasākumus, pirms tie tiek īstenoti.³⁹⁰ Proti, “IVN programma atspoguļo jēdzienu *vide, ietekme un ietekmes uz vidi novērtējums* izpratni un [...] valstī esošo vides politiku kopumā [...] vides politiku gan valstī, gan starpvalstu mērogā [IVN pārrobežu kontekstā] atbilstīgi esošajām vides politikas tendencēm valstī un pasaulē. Tāpēc katrai IVN programmai vienlaikus ir lokāla un arī globāla nozīme.”³⁹¹ IVN darbības sfēras noteikšanai ir arī praktiska nozīme, jo IVN ziņojuma satura definēšana novērš situācijas, kurās būtu iespējams dokumentu sagatavot, nekritiski izmantojot jau iepriekš sagatavotus ziņojumus, un neņemt vērā attiecīgā novērtējuma īpatnības.³⁹²

Parasti IVN darbības sfēras noteikšanas rezultāts ir formālas IVN ziņojuma vadlīnijas, kuras izsniedz kompetentā iestāde un kuras vairāku valstu kā, piem., Dānijas, Kamerūnas, Kanādas, Ķīnas, Mongolijas, Peru un Vanuatu, tiesiskajos ietvaros tiek dēvētas par darba uzdevumiem

---

³⁸⁸ VVD. Sabiedrības līdzdalība. Iesniegumi un informatīvie paziņojumi. Informatīvie paziņojumi par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN). Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/sabiedribas-lidzdaliba/iesniegumi-un-informativie-pazinojumi/-informativie-pazinojumi-par-ietekmes-uz-vidi-novertejumu-ivn/> [aplūkots 2019. gada 31. janvārī].

³⁸⁹ Novērtējuma likuma 16. pants, 17. panta trešā daļa; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 1.4., 16., 29.–34. punkts, 2. piel.

³⁹⁰ Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 31. lpp.

³⁹¹ Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 141.–142. lpp.

³⁹² UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 44. Sk. arī Brooks S. E., Wright M. A. P. Strengthening governance of the oil sector with respect to biodiversity: Country situation analysis for Uganda and Kenya. Cambridge, UK: UNEP World Conservation Monitoring Centre, 2016, p. 17.

(*terms of reference*).³⁹³ Latvijā tā tiek apzīmēta ar jēdzienu “IVN programma”³⁹⁴, bet ES IVN direktīvā – “atzinums par [IVN] sniedzamās vides informācijas detalizācijas apjomu un pakāpi”³⁹⁵. Kaut gan parasti normatīvajos aktos ir paredzētas IVN darbības sfēras pamatprasības, katrā konkrētā gadījumā tās ir jādetalizē, jo nav divu identisku IVN, kuriem pat hipotētiski varētu būt viena un tā pati darbības sfēra.³⁹⁶ Tādējādi Latvijas IVN “praksē normu, kas reglamentē ziņojuma saturu, interpretāciju konkrētajam piemērošanas gadījumam veic [Vides pārraudzības valsts birojs], savukārt ierosinātāja pienākums ir ievērot [programmā] ietvertās prasības”³⁹⁷. Kā IVN programma, tā attiecīgi IVN ziņojumi “ietver divus savstarpēji atšķirīgus blokus: [pirmkārt], esošā vides stāvokļa un projektējamo darbību raksturojoši dati, parametri un fakti; [otrkārt], iespējamo ietekmju noteikšana un esošā vides stāvokļa izmaiņu prognoze un interpretācija dažādu alternatīvu variantos”³⁹⁸.

IVN programmas derīguma termiņš ir pieci gadi, tomēr ierosinātājam ir tiesības pieprasīt atkārtotu programmas izsniegšanu.³⁹⁹ Ziņojuma sagatavošanas gaitā ierosinātājs var arī atteikties no paredzētās darbības īstenošanas, par to paziņojot pašvaldībai un Vides pārraudzības valsts birojam.⁴⁰⁰ Šāda sistēma “nodrošina informāciju ieinteresētajām personām, kā arī sekmē efektīvāku paralēlo procesu virzību, ja tie teritoriāli vai citādi saistīti ar pieteikto darbību”⁴⁰¹.

Neraugoties uz to, ka tiek uzskatīts: darbības sfēras noteikšana raksturo **pareizu** IVN sistēmu, jo uzlabo IVN kvalitāti⁴⁰², šī atzinuma pieprasīšana un līdz ar to darbības sfēras noteikšana ir opcionāls procesa posms ES tiesību izpratnē un tiek veikts pēc attīstītāja pieprasījuma.⁴⁰³ Tā ir atšķirīga nostādne no vispārējās prakses, saskaņā ar kuru darbības sfēras noteikšana ir uzskatāma par IVN *mikroatribūtu*⁴⁰⁴.

1.3. Ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums

Starpdisciplināras informācijas nodrošināšana par nozīmīgu projekta ietekmi uz vidi IVN ziņojuma veidā ir IVN režīmu centrālā tiesiskā prasība. Spriedumā, kas tika pieņemts lietā par

³⁹³ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 42.

³⁹⁴ Programma “ietver prasības attiecībā uz informācijas apjomu un detalizācijas pakāpi, kā arī ietekmes novērtējuma veikšanai nepieciešamo pētījumu un organizatorisko pasākumu kopumu”. Novērtējuma likuma 16. panta otrā un pārējās daļas; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 29.–33. punkts.

³⁹⁵ IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) 30. apsvērums. Sk. arī IVN direktīvas (2011) 13. apsvērums; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 2. punktu.

³⁹⁶ Novērtējuma likuma 17. panta trešā daļa; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. piel.

³⁹⁷ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 20. lpp.

³⁹⁸ Turpat, 32.–33. lpp.

³⁹⁹ Novērtējuma likuma 16. panta ceturtdaļa.

⁴⁰⁰ Turpat, 17. panta astotā daļa.

⁴⁰¹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 20. lpp.

⁴⁰² EC. *Guidance note on the application of Directive 85/337/EEC to projects related to the exploration and exploitation of unconventional hydrocarbon*. Luxembourg: EC, 2011, p. 2; EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 3. lpp.; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 41.

⁴⁰³ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 2. punkts.

⁴⁰⁴ Morrison-Saunders A., Pope J., Gunn J. A. E. et al. *Strengthening impact assessment: a call for integration and focus*. IAPA, 2014, 30(1), p. 5; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 42.

Fulhemas futbola kluba nodomu uzbūvēt stadionu ar 28 000 sēdvietām un dzīvojamo māju Temzas krastā, lords Bingams (*Lord Bingham*) nodēvēja IVN ziņojumu par IVN režīma “stūrakmeni”.⁴⁰⁵

Precīzs IVN ziņojuma raksturojums ir sniegts, skaidrojot, ka veicamās darbības ir “iedalāmas divos principāli atšķirīgos posmos. Viens no tiem ir saistīts ar [IVN] ziņojuma sagatavošanu un normatīvajos aktos ir ļoti minimāli reglamentēts, savukārt otrs ietver ziņojuma izvērtēšanu, ko veic valsts institūcija, iesaistot ekspertus un nodrošinot sabiedrības līdzdalību.”⁴⁰⁶

IVN ziņojums ir dokuments vai dokumentu apkopojums, kuru sagatavo attīstītājs vai viņa nolīgti speciālisti, lai nodrošinātu vides informāciju saskaņā ar normatīvo aktu prasībām, un kas veido sabiedrības līdzdalības un konsultēšanās ar vides iestādēm pamatu un tiek iesniegts izskatīšanai kompetentajā iestādē.⁴⁰⁷ IVN ziņojumu veido informācija par projektu un tā nepieciešamības pamatojums, pašreizējā vides stāvokļa raksturojums (“pamatscenārija apraksts”), paredzētās darbības būtiskās ietekmes uz vidi aprakstošā analīze (tostarp uz Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām (*Natura 2000*)), alternatīvu identificēšana un to seku rūpīga pārbaude, ieskaitot mazināšanas pasākumus un iemeslus, kāpēc kāda ietekme ir atzīstama par nebūtisku, sabiedriskās apspriešanas rezultāti un kā obligāts tiesisks noteikums – netehnisks kopsavilkums.⁴⁰⁸ Vienkāršākiem vārdiem sakot, IVN ziņojums ir “ietekmju izvērtējums un alternatīvo variantu salīdzinājums, kā arī sabiedrības attieksmes apkopojums”.⁴⁰⁹

Praksē bieži vien konstatētās problēmas ir saistītas ar to, ka IVN ziņojumi mēdz būt pārāk apjomīgi, neieintegrēti, tajos apkopojot dažādu speciālistu veidotos atzinumus nodaļās, kas savā starpā nav sasaistītas un kuru saturs ir grūti saprotams lielākajai daļai IVN procesa dalībnieku.⁴¹⁰ Labā prakse ir tāda, ka IVN ziņojumiem ir jābūt pēc iespējas īsākiem, izvairoties no liekas informācijas iekļaušanas, jo IVN ziņojuma sagatavošana nenozīmē “dzīšanos pēc papīriem”.⁴¹¹ Piem., ASV rekomendējamais IVN ziņojuma garums ir ne lielāks par 150 lapaspusēm.⁴¹² Arī saskaņā ar Lielbritānijā veiktajiem praktiskajiem pētījumiem⁴¹³ tika secināts, ka IVN ziņojumu

⁴⁰⁵ House of Lords of the United Kingdom. *Berkeley v. Secretary of State for the Environment and Others*, 2000. July 6.

⁴⁰⁶ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 19. lpp.

⁴⁰⁷ CEC. Report from the Commission to the European Parliament and the Council On the Application and Effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC as amended by Directive 97/11/EC). Brussels, 23.06.2004, COM(2003) 334 final, p. 13.

⁴⁰⁸ Novērtējuma likuma 17. panta trešā daļa; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. piel. Sk. arī IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 1. punktu, IV piel.

⁴⁰⁹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 35., sk. arī 149–151. lpp.

⁴¹⁰ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 24.

⁴¹¹ House of Lords of the United Kingdom. *Berkeley v. Secretary of State for the Environment and Others*, 2000. July 6, *Lord Hoffmann*, para. 9.

⁴¹² Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 154.

⁴¹³ Lee N., Brown D. Quality control in environmental assessment. *Project Appraisal*, 1992, 7(1), pp. 41–45; Department of Environment, Lielbritānija (turpmāk – DoE). Changes in the quality of environmental impact statements. London: HMSO, 1996; IEMA (Institute of Environmental Management and Assessment, UK). The state of environmental impact assessment practice in the UK. Lincoln: IEMA, 2011.

garumam ir korelācija ar IVN kvalitāti, uzsverot, ka pārāk īsi (mazāk par 20–25 lapām) vai pārāk gari (vairāk nekā 150 lapas) IVN ziņojumi var liecināt par sliktas organizācijas un koordinācijas simptomātiskumu, kā arī mazina novērtējuma rezultātu vērtību attiecībā uz visām ieinteresētajām pusēm, jo sevišķi – vietējām kopienām.⁴¹⁴

Ir apšaubāmi, ka, ņemot vērā paredzēto darbību daudzveidību, būtu iespējams normatīvi noteikt tādas detālas prasības, kā, piem., IVN ziņojumu lappušu skaitu un citus nosacījumus, kuru variācijas var būtiski ietekmēt katras konkrētās situācijas (attiecīgi – paredzētās darbības) specifika. Tomēr šādā ziņā ievērojami var palīdzēt IVN ziņojumu analīzes praktisko pētījumu veikšana⁴¹⁵, kas jo sevišķi populāra ir speciālajā IVN literatūrā, tostarp Igaunijā⁴¹⁶ un Lietuvā⁴¹⁷, identificējot IVN ziņojumu labās puses un trūkumus, kas var sniegt vērtīgu informāciju IVN procesa un dokumentācijas kvalitātes un arī tiesiskā regulējuma uzlabošanai. Šāds priekšlikums ir vienlīdz attiecināms arī uz citas IVN procesa dokumentācijas (piem., IVN programmu vai ietekmes sākotnējo izvērtējumu analīzi) kvalitatīvo analīzi. Latvijā vismaz plašākai publikai pieejami pētījumi šādā aspektā nav veikti, turklāt viens no ierobežojumiem ir informācijas pieejamība, jo praksē IVN ziņojumi netiek publicēti vienuviet, kā arī bažas rada arī to temporālā pieejamība. Saskaņā ar tiesiskā regulējuma prasībām ziņojumu pieejamības nodrošināšana ir ierosinātāja pienākums, kas nozīmē, ka sabiedriskās apspriešanās laikā ziņojumam ir jābūt pieejamam ierosinātāja tīmekļvietnē, uz kuru Vides pārraudzības valsts birojs kā kompetentā institūcija nodrošina saiti.⁴¹⁸ Šāds tiesiskais regulējums rada situāciju, kurā ierosinātājam ir interese rūpēties IVN ziņojumu pieejamību tik ilgi, kamēr pastāv nepieciešamība nodrošināt atbilstību citu ar IVN veikšanu saistīto tiesisko nosacījumu izpildei. Saskaņā ar MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 61. punktu: “Ziņojums ierosinātāja vai tās pilnvarotas personas tīmekļa vietnē ir pieejams ne mazāk kā trīs mēnešus vai arī līdz dienai, kad attiecīgā valsts institūcija, Ministru kabinets vai pašvaldība pieņēmusi lēmumu par paredzēto darbību.” Tādējādi praksē ir novērojamas situācijas, ka saites, kas sasaista Vides pārraudzības valsts biroja mājaslapu ar ziņojumu atrašanās vietni, laika gaitā kļūst neaktīvas. Tādā veidā tiek ierobežota ne vien IVN ziņojumu potenciālā pētniecība, bet arī informācijas pieejamība sabiedrībai un datu uzkrāšanas veidošanas iespēja būtiskuma izvērtēšanas un monitoringa nepieciešamības kontekstā. Ņemot vērā, ka IVN ziņojums ir IVN procesa primārais informācijas avots⁴¹⁹, šādā ziņā būtu pamatoti

⁴¹⁴ Diskusijas par nesamērīga apjoma un satura IVN ziņojumiem Lielbritānijas praksē ir raksturotas Fothergill J. Streamlining EIA: A Proportionate National Example – The UK’s Proportionate EIA Strategy. *Nordic-Baltic Impact Assessment Conference*. Tallinn, Estonia. 2018. 30 September–2 October.

⁴¹⁵ IVN ziņojumu analīzes algoritms ir piedāvāts: Laivina L., Pubule S., Rosa M. A multi-factor approach to evaluate environmental impact statements. *Agronomy Research*, 2014, 12(3), pp. 967–976.

⁴¹⁶ Piem., Peterson, K. Quality of Environmental Impact Statements and variability of scrutiny by reviewers. *EIAR*, 2010, 30(3), pp. 169–176.

⁴¹⁷ Piem., Dagiliūtė R., Juozapaitienė G. Socio-economic assessment in environmental impact assessment: experience and challenges in Lithuania. *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 2015, 23(03), pp. 211–220; Kruopienė J., Židonienė S., Dvarionienė J. Current practice and shortcomings of EIA in Lithuania. *EIAR*, 2009, 29, pp. 305–309.

⁴¹⁸ Novērtējuma likuma 17. panta otrā daļa; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18. 52., 56. punkts.

⁴¹⁹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 149. lpp.

sabiedrības interešu vārdā IVN ziņojumus līdz ar citu procesā saistīto dokumentāciju publicēt digitālā veidā vienuviet.

1.3.1. Alternatīvas, to noteikšana – izvēle

Alternatīvu⁴²⁰ analīze sniedz sniedz informāciju par attīstības priekšlikuma ietekmi uz vidi un alternatīvām salīdzinošā veidā. ASV Vides kvalitātes padome ir apzīmējusi, ka alternatīvu analīze ir IVN procesa būtība un IVN ziņojuma “sirds”, precīzi nosakot problēmjautājumus un nodrošinot **pamatotu argumentāciju** izvēles izdarīšanai saskaņā ar piesardzības principu.⁴²¹

Alternatīvu izvēle nozīmē, ka vides vērtībām tiek izrādīta tikpat līdzvērtīga cieņa kā attīstības vērtībām un mazināšana ne vienmēr būs pieņemams risinājums; tādējādi darbība, kas var radīt ekosistēmu vērtību degradāciju, ir veicama tikai tad, ja nepastāv citu pieņemamu alternatīvu.⁴²² Alternatīvu prasības pamatojums ir tāds, ka alternatīvu novietošana viena otrai blakus un katras ietekmes uz vidi pārbaude visskaidrāk parāda relatīvo vides, ekonomisko un sociālo slogu un labumus, kas rodas, turpinot darbību. Tas ir process, kas vēl jo būtiskāku nozīmi iegūst skaidru standartu trūkuma gadījumā un darbojas kā kvantitatīvo vērtību “vērtējošs aizstājējs”.⁴²³ Tomēr ir jāņem vērā, ka IVN procesa ietvaros netiek aplūkotas ar konkrēto paredzēto darbību nesaistītas alternatīvas attiecībā uz cita projekta īstenošanu pat tad, ja no vides aizsardzības viedokļa tās būtu uzskatāmas par labākām.⁴²⁴

Sevišķi liela nozīme tiek piešķirta alternatīvu izvērtējumam politikas dokumentos, plānos un programmās.⁴²⁵ Tādējādi saprātīgu alternatīvu esamības nepieciešamība ir iekļauta jau stratēģiskā IVN direktīvas prasībās⁴²⁶. Tomēr šīs direktīvas pārskatīšanas kontekstā tiek aktīvi diskutēts, ka lielāka uzmanība ir jāpievērš ilgtermiņa alternatīvu izvērtēšanai pretēji tā dēvēto īstermiņa alternatīvu ņemšanai vērā, piem., attiecībā uz konkrētu projektu lokāciju.⁴²⁷ Šādā ziņā ir runa par divlīmeņu alternatīvām – pirmkārt, tādām, kas ir ilgtermiņa rakstura un aplūkojamas stratēģiskā

⁴²⁰ Alternatīvas var definēt kā “atšķirīgus līdzekļus vai paņēmienus paredzēto mērķu sasniegšanai”. IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 26. lpp. Citviet alternatīvas ir skaidrotas kā “vienas paredzētās darbības ietvaros iespējamie tās īstenošanas veidi”, arī – “savstarpēji izslēdzoši paredzētās darbības veidi, no kuriem izvēlas vienu plānotā mērķa sasniegšanai”. Tiek nošķirtas alternatīvas (“dažādi veidi mērķa sasniegšanai”) un alternatīvie līdzekļi (“mērķa sasniegšanas līdzīgi tehniskā vai funkcionālā rakstura veidi”). Alternatīvas ir arī sinonīms vārdam “varianti”. Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 148.–152. lpp.

⁴²¹ US Council on Environmental Quality. Regulations for Implementing The Procedural Provisions of the National Environmental Policy Act, 1978, 40 CFR, Art. 1502.14.

⁴²² Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), p. 250.

⁴²³ Craik N. The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 31.

⁴²⁴ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 103. lpp.

⁴²⁵ Špela K. Emerging findings on effectiveness. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

⁴²⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. OV, 2001. 21. jūlijs, L 197/30, 14. apsvēruma, 5. pants, 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts.

⁴²⁷ Piem., liela nozīme ilgtermiņa alternatīvu izvērtēšanai tiek īstenota Nīderlandes stratēģiskā IVN praksē. Ten Holder V. Reactions from the panel to ‘Emerging findings on effectiveness’. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

līmenī, lai citastarp agrīnā stadijā risinātu jautājumus saistībā ar paredzēto darbību kumulatīvo ietekmi⁴²⁸, un otrkārt, tādām, kas nosaka projekta raksturlielumus un ir nepieciešama IVN procesa sastāvdaļa.

Saskaņā ar vispārpieņemto pieeju IVN procesā izskatāmo alternatīvu analīze ietver “darbības neuzsākšanas alternatīvu; darbības realizācijas vietas alternatīvas; alternatīvu tehnoloģiju izmantošanu; alternatīvu darbības apjomu; alternatīvus ietekmes uz vidi [mazināšanas] pasākumus”⁴²⁹, kā arī saskaņā ar ES tiesībām projektu izstrādes alternatīvas.⁴³⁰ Alternatīvu piemērošanas prakse tomēr nav viennozīmīga, kā tas, piem., tika novērots “Rail Baltica” projekta IVN īstenošanas gadījumā, tāpēc ir nepieciešams izvērtēt teorētiskos uzstādījumus alternatīvu noteikšanai. Turklāt jāņem vērā, ka alternatīvu neesamība var radīt “iespaidu par jau iepriekš izlemta varianta formālu apstiprināšanu IVN procesā”⁴³¹.

Pirmkārt, kā tiesiski noteikta prasība ir “pamatscenārija” (*baseline scenario*) izstrāde, proti, “vides stāvokļa ticamākās attīstības aprises projekta neīstenošanas gadījumā”⁴³² (darbības neuzsākšanas alternatīva jeb tā dēvētā nulles alternatīva (*do minimum*)).

Otrkārt, atbilstoši vispārīgajam “alternatīvu samērīguma, saprātīguma, pieņemamības un pamatotības” testam, kas ir atvasināms no IVN normatīvā regulējuma prasībām⁴³³ un IVN mācības atziņām, ir runa par saprātīgu reālu alternatīvu skaitu, kas neietver tehniski neiespējamās (arī – nesaprātīgas) vai nelegālas pieejas objekta būvniecības un tā ekspluatācijas periodam. Te ir jāņem vērā, ka dažādu projektu īstenošanas gadījumā pastāv atšķirības attiecībā uz iespējām izskatīt alternatīvas, piem., atrašanās vietas, apjoma un mēroga aspektā. Tādējādi par nesaprātīgu ir uzskatāma atrašanās vietas alternatīva attiecībā uz zemes gabala, kur ir iespējama smilts un grants ieguve, bet nav novērojams atbilstošs vēja ātrums, izmantošana vēja enerģijas ražošanā.⁴³⁴ Savukārt apjoma alternatīvas bieži vien tiek izskatītas tādos “projektos, kuri tieši ietekmē vidi – hidroelektrostacijas, ūdens ņemšana, derīgo izrakteņu ieguve, meliorācija, irigācija u.c. Šajos gadījumos liela nozīme ir pieļaujamā ietekmes uz vidi sliekšņa noteikšanai, kas ir viens no alternatīvas variantiem,”⁴³⁵ ja projekts šāda apjoma samazināšanas dēļ pilnībā nezaudē savu ekonomisko atdevi. Mēroga alternatīvas ir iespējamās, īstenojot tādus projektus kā atkritumu

---

⁴²⁸ Sk. arī darba nodaļu I “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”, 2. “Palīgējdziedu skaidrojums”, 2.4. “Ietekmju veidi”, 2.4.2. “Kumulatīvā ietekme”.

⁴²⁹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 26., 144.–148. lpp. Sal. sk. Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 151.–152. lpp.

⁴³⁰ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), IV piel. 2. punkts.

⁴³¹ Neimane L., Kance E., Rudusa I. “Rail Baltica” ietekme uz vidi un vides ietekme uz šo projektu. *Jurista Vārds*, 2016. 2. augusts, Nr. 31 (394). *El. vers.*

⁴³² IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 31. apsvēruma; Novērtējuma likuma 17. panta trešās daļas 1. un 2. punkts.

⁴³³ Turpat 1.; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 1. punkta d) apakšpunkts, IV piel. 2. punkts. Sk. arī Novērtējuma likuma 17. panta trešās daļas 1. un 2. punktu.

⁴³⁴ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 94.

⁴³⁵ “[V]ēja ģeneratoru būvniecības gadījumā daudz piemērotāka vieta būs atklātas lauksaimniecībā izmantojamās zemes, nevis mežsaimniecībā izmantojamās zemes, kur jāveic mežu zemes transformācija. [...] ražošanas uzņēmumu, kas rada gaisa un trokšņa piesārņojumu, var novietot tuvāk vai tālāk no daudzdzīvokļu apbūves teritorijas.” IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 29., 51. lpp.

apglabāšanas vietas, vēja elektrostaciju parki, bet, piem., būvējot atomelektrostaciju, ir jāreķinās, ka tā ir liela, diskrēta izbūve un cauruļvadi un tilti ir tās imanenti funkcionālās struktūras, kuru mērogu praktiski nevar samazināt.⁴³⁶ Šādā ziņā var piekrist iestādes viedoklim, ka lēmuma pieņemējam “nav nepieciešams detalizēti vērtēt alternatīvu, kura **praktiski** nav īstenojama, tādējādi nepamatoti izlietojot resursus šādam izvērtējumam”.⁴³⁷

Treškārt, ES tiesībās ir detalizēts, ka viena no IVN ziņojuma obligātajām sastāvdaļām ir “pieņemamo alternatīvu apraksts (piemēram, saistībā ar projekta izstrādi, tehnoloģiju, atrašanās vietu, apjomu un mērogu), kuras ir piemērotas ierosinātajam projektam un tā specifiskajām īpašībām, un norāde uz galvenajiem iemesliem, kas lika izvēlēties konkrēto variantu, iekļaujot ietekmes uz vidi salīdzinājumu”.⁴³⁸ Tādējādi par neskaidriem ir uzskatāmi Novērtējuma likuma un attiecīgo MK noteikumu grozījumi, kas ievieš izmaiņas saistībā ar alternatīvu izvērtēšanas nepieciešamību:

1. Novērtējuma likumā, nosakot, ka IVN ziņojumā ir jābūt sniegtai informācijai par “iespējamām un samērīgām alternatīvām attiecībā uz paredzētās darbības vietu vai izmantojamo tehnoloģiju veidiem (arī par atteikšanos no paredzētās darbības)”⁴³⁹;
2. MK Paredzētās darbības noteikumos Nr. 18, nosakot, ka IVN ziņojumā ir savukārt jābūt ietvertam “alternatīvu aprakstam (piemēram, attiecībā uz tās īstenošanas vietu vai izmantojamo tehnoloģiju, apjomu un mērogu), kas ir piemērotas paredzētās darbības veidam un tās specifiskajām īpašībām”⁴⁴⁰.

Neskaidrība veidojas par Novērtējuma likuma un attiecīgo MK noteikumu tiesību normu savstarpējo sakarību, jo likumā noteiktā prasība par iespēju “atteikties no paredzētās darbības” neatspoguļojas MK noteikumu detalizētajās prasībās, kur savukārt ir pieprasīts alternatīvu apraksts attiecībā uz paredzētās darbības īstenošanas vietu, izmantojamo tehnoloģiju, apjomu un mērogu.

Tomēr – kas, pēc autores domām, ir svarīgāk, – šajā uzskaitījumā nav ietvertas IVN direktīvā piemērveidā sniegtās “projekta izstrādes” alternatīvas. Alternatīvu izskatīšanai ir jābūt vērstai uz to, lai nodrošinātu, ka ierosinātais ir apsvēris ne vien tādus jautājumus kā īstenošanas vieta, izmantojamās tehnoloģijas, apjoms, mērogs un iespēju “projektu neīstenot”, bet arī tostarp – procesus, izkārtojumus, ekspluatācijas apstākļus un projekta dizaina (izstrādes) jautājumus.⁴⁴¹ Līdz ar to tiesiskais regulējums – atbilstoši MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. pielikums

---

⁴³⁶ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 94.

⁴³⁷ Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, AA43–0179–12/12 aprakstošās daļas 7.1. punkts.

⁴³⁸ IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 31. apsvērums; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), IV piel. 2. punkts, sk. arī 5. panta 3. punkta d) apakšpunkts.

⁴³⁹ Novērtējuma likuma 17. panta trešās daļas 1. un 2. punkts, sk. arī 7., 8. pants.

⁴⁴⁰ MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. piel. 4. punkts.

⁴⁴¹ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 5, 91; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 46.

“Informācija, kas ir iekļaujama paredzētās darbības ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumā” būtu papildināms šādi:

1. 4. punktā: *“Paredzētās darbības alternatīvu apraksts (piemēram, attiecībā uz tās izstrādi, īstenošanas vietu vai izmantojamo tehnoloģiju, apjomu un mērogu), kas ir piemērotas paredzētās darbības veidam un tās specifiskajām īpašībām”;*

2. 5.1. punktā: *“fizikālo raksturlielumu (arī nepieciešamo nojaukšanas darbu) apraksts, zemes izmantošanas prasības būvniecības un ekspluatācijas laikā, kā arī paredzētās darbības procesu, izkārtojumu, ekspluatācijas apstākļu un izstrādes jautājumu raksturojums.”*

1.3.2. Ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumi

Ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumi (turpmāk – mazināšanas pasākumi) ir balstīti uz prevencijas principa un principa “piesārņotājs maksā”⁴⁴² loģiku. Tie ir definējami kā paredzētās darbības papildu pasākumi, kas ir cieši saistīti ar alternatīvu izvēli divu aspektu dēļ. Pirmais no tiem skar to izvērtējamo jautājumu loku, lai, izdarot izvēli par labu vienai vai otrai alternatīvai, “novērstu, nepieļautu [tostarp neveicot paredzēto darbību] vai mazinātu un, ja iespējams, atlīdzinātu paredzētās darbības būtisku nelabvēlīgu ietekmi uz vidi”⁴⁴³. Otrais aspekts ir saistīts ar to, ka tie paši var būt kā alternatīvas, izmantojot speciāli iekārtotas aizsargjoslas (kā aizsargstādījumi, nogāžu stiprināšana u.c.), vides stāvokļa kontroli (monitorings).⁴⁴⁴ Lai nodrošinātu mazināšanas pasākumu efektivitāti, tie ir jāplāno integrētā un saskaņotā veidā, novēršot pretrunas dažādu pasākumu starpā un iespēju, ka notiek problēmas “pārnešana” no viena vides medija uz citu.⁴⁴⁵ Tomēr jāņem vērā, ka mazināšanas pasākumu klāsts ir ļoti plašs un atkarīgs no paredzētās darbības un projekta veida.⁴⁴⁶

Lai varētu izvirzīt konkrētus mazināšanas pasākumus, primārais priekšnosacījums ir vienoties par relatīvo ietekmju būtiskumu un nelabvēlīgu ietekmi konkrētajā gadījumā, vienlaikus ņemot vērā to, ka mazināšana attiecas uz paredzētās darbības īstenošanas pilnu ciklu; tas nozīmē, ka tās pasākumu raksturs un veids var mainīties gan IVN procesa, gan paredzētās darbības īstenošanas laikā.⁴⁴⁷ Tādējādi, kā norādīts ASV Vides kvalitātes padomes noteikumos, mazināšanas pasākumi var ietvert arī skartās vides rehabilitācijas vai atjaunošanas pasākumus, to

⁴⁴² Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 3. panta pirmās daļas 1., 3. punkts; Novērtējuma likuma 3. panta 5. punkts.

⁴⁴³ MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. piel. 14. punkts. Sk. arī, piem., Novērtējuma likuma 17. panta trešās daļas 4. punktu, 24. panta pirmās daļas 2. punktu.

⁴⁴⁴ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 29., 143.–148. lpp. Sk. arī darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.1. “Procesuālie kvalitātes mehānismi”, 2.1.3. “Monitoringa un vides audita obligātās piemērošanas prasība”.

⁴⁴⁵ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 138.

⁴⁴⁶ Sk. plašāk: Morris P., Therivel R. [Eds.]. *Methods of Environmental Impact Assessment*. 3rd ed. Oxon: Routledge, 2009, 560 p.; Rodriguez-Bachiller A., Glasson J. *Expert Systems and Geographic Information Systems for Impact Assessment*. London: Taylor & Francis, 2004, 408 p.

⁴⁴⁷ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 137–138.

paredzēšanu un veikšanu, kā arī resursu aizvietošanas iespējas **projekta īstenošanas laikā**.⁴⁴⁸ Vēl precīzāk tas ir skaidrots Latvijas speciālajā IVN literatūrā, norādot, ka attiecībā uz konkrēto objektu “mazināšanas pasākumus veic trijos posmos: 1. būvniecības laikā, 2. [...] ekspluatācijas laikā, 3. pēc tā ekspluatācijas izbeigšanās”.⁴⁴⁹

Mūsdienīgas izpratnes mazināšanas pasākumu koncepcijā ir jāņem vērā vairāki apsvērumi.

Pirmkārt, pirms projekta uzsākšanas obligāti ir jāveic siltumnīcefekta gāzu emisiju mazināšanas pasākumu apzināšana.⁴⁵⁰

Otrkārt, svarīgi ir arī ņemt vērā tā dēvēto mazināšanas pasākumu hierarhiju (*mitigation hierarchy*), kas ietver secīgas darbības, lai paredzētu un novērstu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu pakalpojumiem, un tiek uzskatīta par labo praksi, piem., Dienvidāfrikā, Indonēzijā, Omānā, Mikronēzijas Kosrae štatā.⁴⁵¹

Treškārt, mazināšanas pasākumi var būt arī uzlabošanas pasākumi (*enhancement (ameliorative) measures*), kuriem ir labvēlīga ietekme uz vidi, jo sevišķi liela mēroga projektu īstenošanas gadījumos.⁴⁵² Šādā ziņā ir izšķirami tiesiski noteiktie, atbilstoši rīcības brīvībai noteiktie un neformālie uzlabošanas pasākumi, kas izriet no ierosinātāja labās gribas, lai saņemtu sabiedrības akceptu projekta īstenošanai. Šādu tiesiski noteiktu pasākumu tipiskākais piemērs ir kompensējošie pasākumi, kas tiek veikti attiecībā uz Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām (*Natura 2000*), ja tiek īstenota paredzētā darbība kā vienīgais risinājums un nepieciešamība sabiedrības veselības aizsardzības, sabiedrības drošības vai vides aizsardzības interesēs, kā arī sabiedrībai citu sevišķi svarīgu interešu apmierināšanai, saņemot atzinumu no EK.⁴⁵³ Savukārt atbilstoši rīcības brīvībai kompetentā iestāde var paredzēt nosacījumu par nelabvēlīgo ietekmju kompensēšanu, piem., apmežojot atkritumu poligonam piegulošās teritorijas⁴⁵⁴. Attiecībā uz sociālekonomisko jomu pārsvarā darbojas neformālie vides labumu

⁴⁴⁸ US Council on Environmental Quality. Regulations for Implementing The Procedural Provisions of the National Environmental Policy Act, 1978, 40 CFR, Art. 1508.20.

⁴⁴⁹ Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 153.–154. lpp. Sk. arī IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 10.–11., 13. lpp.; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 138.

⁴⁵⁰ MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. piel. 5.5., 7.6., 8.7., 15. punkts. Sal. sk. arī darba nodaļu I “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”, 2. “Palīgiedzienu skaidrojums”, 2.4. “Ietekmju veidi”, 2.4.3. “Reversais vides novērtējums”.

⁴⁵¹ Cross Sector Biodiversity Initiative / Ekstrom J., Bennun L., Mitchell R. A cross-sector guide for implementing the Mitigation Hierarchy. Cambridge: Cross Sector Biodiversity Initiative, 2015, 87 p.; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. vii, 43, 48–49. Sk. arī Brooks S. E., Wright M. A. P. Strengthening governance of the oil sector with respect to biodiversity: Country situation analysis for Uganda and Kenya. Cambridge, UK: UNEP World Conservation Monitoring Centre, 2016, p. ii; IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 74.–92. lpp.; Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 34.–42. tēze, 25.–29. lpp.

⁴⁵² UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 6–7, 21, 23; Sánchez L. E., Croal P. Environmental impact assessment from Rio-92 to Rio+20 and beyond. *Ambiente & Sociedad*, 2012, 15, p. 51.

⁴⁵³ Novērtējuma likuma 17. panta trešās daļas 5. punkts, 20. panta astotā daļa, Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. 25. marts, Nr. 5, 43. panta septītā, astotā, devītā daļa, 44. pants. Sk. arī Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz vidi Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*): MK 2011. gada 19. aprīļa noteikumi Nr. 300. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 26. aprīlis, Nr. 64 (4462), 1.2., 9.10., 40.11., 45.–48. punkts, piel. 4. un 5. tabula.

⁴⁵⁴ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 143. lpp.

radīšanas mehānismi, kas ir saistīti ar vietējās kopienas ierastā dzīvesstila izmaiņu korekciju. Tādi piemēri ir sabiedriskās rekreācijas vietas zaudēšanas gadījumā tās izveide citviet; attīstītāja pienākums iegādāties nekustamos īpašumus, kurus ietekmē paredzētā darbība⁴⁵⁵; atomelektrostacijas būvniecības gadījumā piedāvājot dažādu labdarības, sociālo un atpūtas projektu, kas sniedz labumu vietējai sabiedrībai, dotācijas vai slēdzot īpašus sadarbības līgumus, kas ietver daudzveidīgus veicamo pasākumu un iniciatīvu kompleksus, starp attīstītāju un skarto sabiedrību vietējā līmenī⁴⁵⁶.⁴⁵⁷ “Sociālās licences” konceptā⁴⁵⁸ tiek izmantoti tādi hibrīdmehānismi kā “privātie-sociālie” (*private-social*) un “publiskie-privātie” (*public-private*) pasākumi, kas tiek plaši izmantoti Ziemeļkanādā derīgo izrakteņu ieguves jomā. Privāto-sociālo pasākumu piemērs ir tā dēvētie “ietekmes un ieguvumu līgumi” (*Impact and Benefit Agreements*), kas tiek slēgti starp attīstītājiem un iezemiešu kopienām (nereti – bez valsts līdzdalības). Šajos līgumos tiek atrunātas kopienas locekļu tiesības, atlīdzības maksājumi, nodarbinātības, apmācības un kopienas ekonomikas attīstība, kā arī papildu vides un kultūras aizsardzības pasākumi. Savukārt publisko-privāto pasākumu forma ir sociālekonomiskie līgumi, kas attiecas uz teritoriālo ekonomisko attīstību un nodrošina ziņojumu iesniegšanu par derīgo izrakteņu ieguves projektu sociālekonomiskajiem aspektiem, un vides līgumi, kas tiek slēgti starp valsti un attīstītājiem attiecībā uz projekta mazināšanas, monitoringa un slēgšanas pasākumiem.⁴⁵⁹ Te gan ir jāņem vērā, ka, lai paredzētu uzlabošanas pasākumus, pirmām kārtām ir jāizvērtē ietekme uz sociālekonomiskajiem apstākļiem.

Ceturkārt, vispārēji vērtējot hierarhiskās saiknes starp IVN un stratēģisko IVN veidošanu, līdz ar kumulatīvās ietekmes un alternatīvu izvērtēšanu mazināšanas pasākumu apsvērumu ņemšanai vērā sākotnēji ir jānotiek stratēģiskā līmenī,⁴⁶⁰ tomēr detalizēta, proti, novērtējumu

⁴⁵⁵ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 137.

⁴⁵⁶ Baxamusa M. Empowering communities through deliberation: the model of the community. *Journal of Planning Education and Research*, 2008, 27, pp. 61–276; Department of the Environment, Transport and the Regions (Lielbritānija). Mitigation measures in environmental statements. London: DETR, 1997.

⁴⁵⁷ Tomēr tāda mazināšanas pasākumu veida kā kompensācijas izmantošana, piem., finansiāli, ir piemērojama kā galīgais līdzeklis, ja nav iespējama citāda ietekmes mazināšanas īstenošana, jo finansiālā kompensācija reizēm var tikt uzskatīta par “kukuļdošanu”. Arī ES tiesības paredz novēršanas, mazināšanas un kompensēšanas pasākumu nodrošināšanu, tomēr kompensēšanas pasākumu izvērtēšana faktiski netiek pieļauta sākotnējās pārbaudes ietvaros. Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, p. 22; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 4. panta 4. un 5. punkts, 5. panta 1. punkta c) apakšpunkts, 8.a panta 4. punkts, IV piel. 7. punkts, IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 11. un 35. apsvērumi.

⁴⁵⁸ “Sociālā licence” (*social license*, arī – *social license to operate*) ir salīdzinoši jauns koncepts, kas plaši tiek izmantots derīgo izrakteņu ieguves jomā. Tas nozīmē, ka atsevišķos gadījumos valsts institūciju sniegtais akcepts ir nepietiekams un ka paredzētās darbības uzsākšanai ir nepieciešama sabiedrības un jo sevišķi ietekmētās sabiedrības – vietējās kopienas piekrišana ilgtermiņa un atbalstošu attiecību iedibināšanai, lai nodrošinātu projekta nepārtrauktību. Prno J., Slocombe D. S. Exploring the origins of ‘social license to operate’ in the mining sector: Perspectives from governance and sustainability theories. *Resources Policy*, 2012, 37, pp. 346–357; Sánchez L. E., Croal P. Environmental impact assessment from Rio-92 to Rio+20 and beyond. *Ambiente & Sociedade*, 2012, 15, p. 50.

⁴⁵⁹ Turpat 1., p. 354.

⁴⁶⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2001. 21. jūlijs, L 197/30, preambulas 14. apsvērumi, 5. panta 1. punkts, 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts; Špela K. Emerging findings on effectiveness. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

pakāpeniskās izvērtēšanas (*tiering*) problēmjaudājumu izpēte ievērojami pārsniegtu šī pētījuma robežas.

1.4. Citi procesuālie elementi

IVN atsevišķo procesa posmu sasaistīšanai ir nepieciešami citi procesuālie elementi, kas nodrošina šo posmu efektīvu īstenošanu un mūsdienīgai izpratnei atbilstošas IVN sistēmas funkcionēšanu. Šādā ziņā autore kā svarīgākos izšķir sabiedrības līdzdalību un procesa lēmumus.

1.4.1. Sabiedrības līdzdalība

Sabiedrības⁴⁶¹ līdzdalība ir vispārēji atzīta kā IVN procesa fundamentāla sastāvdaļa un efektīva IVN priekšnosacījums⁴⁶² visdažādākajos tiesiskajos ietvaros.⁴⁶³

Starptautiskā Ietekmes novērtējumu asociācija (*International Association for Impact Assessment*) sabiedrības līdzdalību IVN ir definējusi kā grupu un indivīdu iesaisti gadījumā, ja viņus pozitīvi vai negatīvi ietekmē paredzētā darbība, attiecībā uz kuru tiek pieņemts lēmums, vai arī šīm grupām un indivīdiem ir interese par to.⁴⁶⁴ Pasaules Banka ir raksturojusi, ka sabiedrības līdzdalība ir process, kurā dažādas ieinteresētās personas ietekmē un sadala kontroli pār attīstības iniciatīvām, lēmumiem un resursiem, kuri viņas ietekmē.⁴⁶⁵ Citviet sabiedrības līdzdalība IVN ir skaidrota kā process, kas ļauj indivīdiem vai organizācijām, kuras skar ierosinātais projekts, **būtiski** ietekmēt lēmumu pieņemšanu.⁴⁶⁶ Amerikāņu pētniece Šerija Arnšteina (*Sherry R. Arnstein*) ir definējusi, ka sabiedrības līdzdalība ir pilsoņu varas kategorisks termins, kas ietver varas pārdalīšanu, apzinātā veidā iekļaujot pilsoņus, kuri pašlaik ir izslēgti no politiskajiem un ekonomiskajiem procesiem.⁴⁶⁷ Paplašinātā veidā sabiedrības līdzdalība tiek definēta kā jebkura

⁴⁶¹ Fiziskas un juridiskas personas, kā arī to apvienības, organizācijas un grupas. Novērtējuma likuma 3. panta 4. punkts. Sk. arī IVN direktīvas (2011) 1. panta 2. punkta d) apakšpunktu. Sk. arī Orhūsas Konvencijas 2. panta 4., 5. punktu.

⁴⁶² Sk. piem.: Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. maija Direktīvu 2003/35/EK, ar ko paredz sabiedrības līdzdalību dažu ar vidi saistītu plānu un programmu izstrādē un ar ko attiecībā uz sabiedrības līdzdalību un iespēju griezties tiesās groza Padomes Direktīvas 85/337/EEK un 96/61/EK, grozījumiem: ES tiesību akts. *OV*, 2003. 25. jūnijs, L 156/17, preambulas 3. apsvērumš; Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, p. 104; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 3, 6, 50–52; Hughes R. Environmental Impact Assessment and stakeholder involvement. *Environmental Planning Issues*, 1998, 11, p. 1; Salomons G. H., Hoberg G. Setting boundaries of participation in environmental impact assessment. *EIAR*, 2014, 45, p. 60; Hartley N., Wood C. Public participation in environmental impact assessment – implementing the Aarhus Convention. *EIAR*, 2005, 25, p. 319; Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 277; Neimane L. Sabiedrības līdzdalības paradigma ietekmes uz vidi novērtējuma procesā. *Jurista Vārds*, 2014. 23. septembris. Nr. 37 (389), 6.–13. lpp. Dažādos aspektos sabiedrības līdzdalība ir aplūkota arī: IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvičs A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 8.–10., 13.–14., 33.–34., 36., 137., 145.–146. lpp.

⁴⁶³ Piem., Dienvidāfrikā ir vieni liberālākajiem un plašākajiem noteikumiem attiecībā uz sabiedrības līdzdalību, piekļuvi informācijai un *locus standi* visā pasaulē. Retief F. Sustainability Assessment in South Africa. Ch. 12. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 191; Kidd M. Environmental Law. 2nd ed. Cape Town: Juta, 2011, p. 38; OECD. Environmental Performance Reviews: South Africa 2013. OECD Publishing, 2013, p. 40.

⁴⁶⁴ IAIA / André P., Enserink B., Connor D., Croal P. Public Participation International Best Practice Principles. Special Publication Series No. 4. Fargo: IAIA, 2006, p. 1.

⁴⁶⁵ World Bank. The World Bank Participation Sourcebook. Washington, D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 1996, pp. xi, 3.

⁴⁶⁶ Hughes R. Environmental Impact Assessment and stakeholder involvement. *Environmental Planning Issues*, 1998, 11.

⁴⁶⁷ Sherry A. R. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 1969, 35(4), p. 216.

mijiedarbības forma, kas notiek kā daļa no IVN procesa, starp valsts pārvaldi un privāto sektoru, un sabiedrību^{468 469}.

Gan tiesiskajos ietvaros iekļautās, gan praksē izmantotās pieejas un viedokļi par tām sabiedrības līdzdalības jomā var būtiski atšķirties.⁴⁷⁰ Tā kā sabiedrības līdzdalība ir iespējama vairākos IVN procedūras posmos, to nosaka, pirmkārt, IVN posmu skaits un, otrkārt, tas, vai sabiedrības līdzdalības pasākumi konkrētajā posmā ir paredzēti.⁴⁷¹

IVN procesā sabiedrības iesaiste ir iespējama tādos pamatposmos kā sākotnējā pārbaude, IVN darbības jomas noteikšana un IVN ziņojuma pārbaude (apspriešana), kā arī pēdējā laikā aizvien vairāk tiek uzsvērtā sabiedrības iesaistes nepieciešamība pēclēmuma posmā, kas aptver monitoringu un vides auditu jeb novērtēšanu, ja šie posmi ir paredzēti nacionālajā IVN sistēmā.⁴⁷²

Arī ES nepastāv vienotas standartprakses (labās prakses) šajā jomā, piem., “[n]av kopīga atsauces punkta, kad jāsāk apspriešanās”⁴⁷³. ES tiesībās aizvien vairāk tiek akcentēta **efektīvas** sabiedrības līdzdalības nepieciešamība,⁴⁷⁴ kā obligātu priekšnosacījumu izvirzot vismaz terminētu sabiedrības daļas viedokļa apzināšanu par IVN ziņojumu.⁴⁷⁵ Tādējādi nav pārsteidzoši, ka šāda prasība ir iekļauta visu dalībvalstu tiesiskajā regulējumā (sk. 1. pielikumu), un ir konstatējams, ka sabiedrības iesaistīšanu IVN ziņojuma apspriešanā var uzskatīt par vispārēji atzīto procesa *mikroatribūtu*. Tomēr attiecībā uz sabiedrības iesaisti citos IVN procedūras posmos dalībvalstu pieejas ir atšķirīgas. Latvijas IVN procesā sabiedrība tiek iesaistīta divos IVN posmos, proti, IVN programmas sagatavošanā (tomēr sākotnējā sanāksme tiek rīkota tikai tad, ja to pieprasa

---

⁴⁶⁸ O’Faircheallaigh C. Public participation and environmental impact assessment: purposes, implications, and lesson for public policy making. *EIAR*, 2010, 30, p. 20.

⁴⁶⁹ Saskaņā ar speciālās literatūras atziņām sabiedrības līdzdalībai IVN ir deviņi visaptveroši mērķi, kurus var iedalīt trīs pamatojumu veidos: normatīvajā, materiālajā un instrumentālajā. Normatīvais pamatojums ietver lēmumu ietekmēšanu, demokrātiskās kapacitātes uzlabošanu, sociālo mācīšanos un varas piešķiršanu marginālajiem indivīdiem un grupām un to emancipāciju. Materiālajā pamatojumā ietilpst vietējās informācijas un zināšanu izmantošana, eksperimentālās un vērtībās balstīto zināšanu izmantošana un citu informācijas avotu ticamības pārbaude. Instrumentālo pamatojumu veido leģitimitātes radīšana un konflikta atrisināšana. Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, pp. 106–109. Sk. arī Salomons G. H., Hoberg G. Setting boundaries of participation in environmental impact assessment. *EIAR*, 2014, 45, p. 71; National Research Council / Dietz T., Stern P. C. [Eds.]. Public participation in environmental assessment and decision making. Washington, DC: The National Academy Press, 2008, 305 p.

⁴⁷⁰ Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, p. 104; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 50–51.

⁴⁷¹ Piem., saskaņā ar IVN labo praksi sabiedrības līdzdalības pasākumu paredzēšana ir nepieciešama arī projekta īstenošanas un ekspluatācijas laikā. Verheem R., Lembrechts J. The good, the bad, the ugly. The quality of ESIA practice for port development in emerging countries. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 21.

⁴⁷² UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 76–79.

⁴⁷³ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 6., sk. arī 12. lpp.

⁴⁷⁴ IVN direktīvas (2011) preambulas 16. apsvērumis; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 6. panta 2. punkta ievaddaļa, 6. punkts. Sk. arī IVN direktīvas (2011) 6. panta 2.–4. punktu; IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 6. panta 5. punktu, 9. panta 1. punktu.

⁴⁷⁵ Turpat 2., 6. panta 7. punkts.

kompetentā iestāde vai pašvaldība vai attīstītājs pēc savas iniciatīvas⁴⁷⁶) (sākotnējā sabiedriskā apspriešana) un IVN ziņojuma apspriešanā^{477, 478}.

Analizējot pieejamos EK un arī šī pētījuma rezultātā iegūtos dalībvalstu kontaktpunktu aptaujas datus, papildus var izdarīt secinājumus, ka vairāk nekā vienā trešdaļā dalībvalstu sabiedrības līdzdalības pasākumi ir paredzēti jau sākotnējās pārbaudes procedūras laikā,⁴⁷⁹ kā arī šāda prakse pastāv citviet pasaulē. Aptuveni 70% gadījumos dalībvalstīs obligāts sabiedrības iesaistes pienākums ir paredzēts IVN darbības sfēras noteikšanas posmā.

Tādējādi kopumā ir secināms, ka pārrēdzamā nākotnē sabiedrības līdzdalība darbības sfēras noteikšanā varētu kļūt par IVN *mikroatribūtu*, savukārt tālākā nākotnē arī sabiedrības līdzdalība sākotnējā pārbaudē – par *sine qua non* attiecībā uz IVN procesa īstenošanu.⁴⁸⁰

1.4.2. Procesa lēmumi

IVN procedūrā tiek pieņemti vairāki lēmumi. Tieši šo lēmumu daudzums, veidi, juridiskais rangs un loma var būt atšķirīgi dažādās nacionālajās jurisdikcijās atkarībā no vidi ietekmējošo lēmumu pieņemšanas procedūras struktūras. Iepriekš minēto apstākļu dēļ turpmāk ir aplūkoti Latvijas normatīvajā regulējumā paredzētie, ar IVN saistītie lēmumi:

- 1) Vides pārraudzības valsts birojs pieņem lēmumu par IVN procedūras piemērošanu attiecībā uz Novērtējuma likuma 1. pielikumā minētajiem objektiem, kā arī darbībām saskaņā ar noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem un darbībām, kas, ņemot vērā to kumulatīvo ietekmi, rada iespaidu uz vienu un to pašu teritoriju vai kuru izmaiņas sasniedz 1. pielikumā minētās robežvērtības (vai veido 50% no šīm robežvērtībām gadījumā, ja IVN šim objektam nekad ticis veikts)⁴⁸¹;
- 2) Valsts vides dienests pieņem lēmumu par IVN procedūras piemērošanu vai nepiemērošanu gadījumā, kad jāveic ietekmes sākotnējais izvērtējums (sākotnējā pārbaude).⁴⁸² Šādā gadījumā tiesiskās sekas var būt divējādas, Valsts vides dienestam pieņemot lēmumu par IVN procedūras: 1) piemērošanu, 2) nepiemērošanu.⁴⁸³ Pirmajā gadījumā likumsakarīgi notiek IVN procedūras piemērošana saskaņā ar Novērtējuma likuma un to pavadošo noteikumu prasībām. Otrajā gadījumā ir piemērojami MK Tehniskie noteikumi Nr. 30 (2015), kas paredz tehnisko noteikumu nepieciešamību

⁴⁷⁶ Novērtējuma likuma 15. panta otrā daļa; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 8.2., 13.6., 16., 2. piel. 16., sk. arī 22.–28. punkts.

⁴⁷⁷ Turpat 1., 17. panta ceturtdaļa; turpat 2., 40.–49. punkts.

⁴⁷⁸ Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, nr. 183 (3551), 8. panta pirmās daļas 2. punkts, otrā daļa.

⁴⁷⁹ Bulgārijā, Čehijā, Horvātijā, Lietuvā, Maltā, Rumānijā, Slovākijā, Spānijā, Ungārijā un Zviedrijā. Sk. darba 2. pielikumu “Sabiedrības iesaistes termiņi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā”.

⁴⁸⁰ Plašāk šo jautājumu sk. darba nodaļā V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.3. “Plurālisma nodrošināšanas mehānismi”, 2.3.1. “Sabiedrības iesaiste sākotnējā pārbaudē”.

⁴⁸¹ Novērtējuma likuma 4. panta pirmās daļas 1., 3., 4., 5. punkts, 7. panta pirmā daļa.

⁴⁸² Turpat, 3.² pants, 8. pants.

⁴⁸³ Turpat, IVN piemērošana – 13. panta pirmā daļa, IVN nepiemērošana – 13. panta otrā, ceturtdaļa.

visām darbībām, kurām saskaņā ar ietekmes sākotnējā izvērtējuma rezultātiem nav nepieciešams IVN⁴⁸⁴, kā arī šo noteikumu pielikumā minētajām darbībām.⁴⁸⁵

Pēc tam, kad tiek pabeigta IVN ziņojuma izstrādāšana un ja nav konstatēta nepilnība, tiek pieņemts kompetentās institūcijas – Vides pārraudzības valsts biroja atzinums par IVN ziņojumu, un tas ir spēkā trīs gadus, kuriem paejot ir veicams jauns IVN.⁴⁸⁶ Šī atzinuma “obligātie nosacījumi ir saistoši darbības ierosinātajam turpmākajā darbības realizācijas gaitā. Tāpat tajos ietvertās prasības ir pamats vides aizsardzības nosacījumu izstrādei, izsniedzot tehniskos noteikumus, atļaujas piesārņojošai darbībai un dabas resursu ieguvei un izmantošanai”.⁴⁸⁷

ES tiesību terminoloģijā kompetentās institūcijas atzinums tiek apzīmēts kā “kompetentās iestādes pamatotais secinājums”⁴⁸⁸ – procesa centrālais rezultāts un “galaprodukts”.⁴⁸⁹ Kā ir norādījusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa, tad šis atzinums “sniedz informāciju lēmuma pieņēmējiem par paredzētās darbības akceptu. Atzinums nav administratīvais akts, ar ko tiktu atļauta paredzētā darbība.”⁴⁹⁰ Tādējādi gan IVN ziņojums, gan Vides pārraudzības valsts biroja atzinums par to ir “pamatdokumenti un galvenais informācijas avots lēmuma pieņēmējiem, kuri katrā atsevišķā gadījumā pieņem lēmumu par ierosinātās darbības akceptu”.⁴⁹¹

Tādējādi ir nepieciešama lēmuma par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu pieņemšana (ES tiesībās – attīstības piekrišana⁴⁹²) (turpmāk – paredzētās darbības akcepts), ko veic dažādas iestādes vai institūcijas, kuru kompetence izriet no Novērtējuma likuma un citiem normatīvajiem aktiem.⁴⁹³ Novērtējuma likumā ir sniegts “paredzētās darbības akcepta” jēdziens, to apzīmējot kā “šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā pieņemtu attiecīgās valsts institūcijas, pašvaldības citas likumā noteiktās institūcijas vai Ministru kabineta lēmumu par **atļauju uzsākt paredzēto darbību**”.⁴⁹⁴

⁴⁸⁴ “Izņemot gadījumu, ja darbības veikšanai dienestā jāsaņem zemes dzīļu izmantošanas licence.” Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai: MK 2015. gada 27. janvāra noteikumi Nr. 30. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 29. janvāris, Nr. 20 (5338), 2. punkts.

⁴⁸⁵ Turpat.

⁴⁸⁶ Novērtējuma likuma 20. pants; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 50.–61. punkts, 1. piel. Sk. darba nodaļu “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.1. “Procesuālie kvalitātes mehānismi”, 2.1.2. “Kompetentās iestādes pamatotā secinājuma derīguma ilgums”.

⁴⁸⁷ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 21., sk. arī 35., 37.–38. lpp.

⁴⁸⁸ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 1. panta 2. punkta g) apakšpunkts.

⁴⁸⁹ Pölonen I. The revised EIA directive from the perspective of the Finnish EIA system – Legal push for real improvements? *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 72; IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 35. lpp.

⁴⁹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmuma lietā Nr. A42991709, SKA–1064/2010 motīvu daļas 10. punkts.

⁴⁹¹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 21. lpp.

⁴⁹² IVN direktīvas (2011) 1. panta 2. punkta c) apakšpunkts.

⁴⁹³ Latvijā lēmuma par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu pieņemšana ir institucionāli strikti sadalīta starp vairākām institūcijām. Atkarībā no paredzētās darbības veida tas var būt vienas institūcijas vai vairāku institūciju kolektīvs lēmums. Analizējot Novērtējuma likuma normas kopsakarā ar citiem normatīvajiem aktiem, autore secina, ka paredzētās darbības akcepts var būt šādu institūciju kompetencē: (1) valsts institūcija, (2) pašvaldība (3) citas likumā noteiktā institūcija, (4) MK, piem., attiecībā uz valsts nozīmes jonizējošā starojuma objekta izveidošanu vai būtisku pārmaiņu veikšanu tajā vai – ja paredzētā darbība ir plānota LR iekšējos jūras ūdeņos, teritoriālajā jūrā vai ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā, vai ja darbība skar teritoriju, kas ir lielāka par attiecīgās pašvaldības teritoriju savukārt cita pašvaldība, kuras teritoriju šī darbība var ietekmēt, ir izteikusi ierosinājumu. Novērtējuma likuma 21.–23. pants. Sk. piem. arī: Par radiācijas drošību un kodoldrošību: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 7. novembris, Nr. 394/395 (2305/2306), 12. panta pirmā daļa.

⁴⁹⁴ Turpat 1., 21. panta pirmā daļa.

Tādējādi, no vienas puses, IVN ir tas “ideoloģiskais” pamats, saskaņā ar kuru var tikt uzsākts paredzētās darbības būvniecības process. “Tas nozīmē, ka būvniecības process nav uzsākams, pirms IVN nav paveikts un ietekmi uz vidi izvērtēta”⁴⁹⁵, un tādējādi ar būvniecības procesu saistīto “administratīvo aktu izdošanā ir ņemamas vērā gan [IVN] ziņojumā, gan [Vides pārraudzības valsts biroja] atzinumā izvirzītās prasības ieceres īstenošanai”.⁴⁹⁶ Šādā veidā IVN rezultāti ietekmē “galējo lēmumu atļaujas piešķiršanas procesā”⁴⁹⁷.

No otras puses, “IVN ir administratīva procedūra, kuras noslēgumā sagatavotie dokumenti paši par sevi nav uzskatāmi par atļauju uzsākt būvniecību”.⁴⁹⁸ Lai gan šis secinājums nav tieši izteikts Novērtējuma likumā, kā izriet no tiesu prakses, “[I]ēmums par paredzētās darbības akceptu pats par sevi nedod galīgu atļauju ierosinātajam veikt to darbību, kuras akceptam ierosinātais ir vērsies kompetentajā institūcijā. [...] akceptētās ieceres īstenošanas process šajā gadījumā paredz tālāku patstāvīgu administratīvo aktu – būvatļaujas un atļaujas piesārņojošas darbības veikšanai – saņemšanu.”⁴⁹⁹ Lai gan “lēmums par paredzētās darbības akceptu nošķirams no paredzētās darbības ieceres īstenošanas procesā turpmāk pieņemamiem lēmumiem”⁵⁰⁰, saskaņā ar likuma ietvarā noteikto un tiesu praksē pārapstiprināto atziņu “**[I]ēmums, ar kuru paredzētā darbība tiek akceptēta, ir izšķirošais lēmums, pēc kura pieņemšanas jebkuram publisko vai privāto tiesību subjektam ir jārēķinās, ka paredzētā darbība tiks īstenota**”⁵⁰¹. Proti, tas nozīmē, ka “paredzētās darbības akcepts uzskatāms par tādu lēmumu, ar kuru **konceptuāli tiek atbalstīta paredzētā darbība**”⁵⁰².⁵⁰³ Tāpat – Baldones radioaktīvo atkritumu glabātavas lietā tika atzīts, ka MK rīkojums par paredzētās darbības akceptu⁵⁰⁴ arī ir starplēmums ar būtisku ietekmi un “tas ir vērtējams atsevišķi no galīgā lēmuma – būvatļaujas izdošanas”.⁵⁰⁵

⁴⁹⁵ Neimane L. Ietekmes uz vidi novērtējuma un būvniecības tiesību normu savstarpējā saskaņotība. Grām.: *Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika*. Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 211., 215. lpp.

⁴⁹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 motīvu daļas 9. punkts.

⁴⁹⁷ Meseršmits K., Meiere S., Ūšiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 86. lpp.

⁴⁹⁸ Neimane L. Ietekmes uz vidi novērtējuma un būvniecības tiesību normu savstarpējā saskaņotība. Grām.: *Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika*. Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 211., 215. lpp.

⁴⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 motīvu daļas 9. punkts.

⁵⁰⁰ Turpat.

⁵⁰¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA–40/2013 motīvu daļas 11. punkts.

⁵⁰² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 motīvu daļas 9. punkts.

⁵⁰³ Gan IVN ziņojums, gan kompetentās iestādes atzinums veido administratīvā akta – paredzētās darbības akcepta pamatojumu. Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, AA43–0179–12/12 motīvu daļas 16. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. A42322905, SKA–294/2007 motīvu daļas 9. punkts. “Tiesa norāda [:] tiesu praksē vairākkārt atzīts, ka administratīvais akts var sastāvēt arī no vairākiem dokumentiem, kuri vērtējami kopsakarā.” Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. A42672309, A02627–10/3 motīvu daļas 11. punkts; Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2012. gada 4. jūlija sprieduma lietā Nr. A420581811, A02422–12/17 motīvu daļas 36. punkts.

⁵⁰⁴ Par radiācijas drošību un kodoldrošību: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 7. novembris, Nr. 394/395 (2305/2306), 12. panta pirmā daļa.

⁵⁰⁵ Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, AA43–0179–12/12 aprakstošās daļas 5.4. punkts, motīvu daļas 11., sk. arī 18.2. punkts. Sk. arī Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. A42672309, A02627–10/3 motīvu daļas 9.–10. punkts.

Iepriekš minētajā kontekstā ir secināms, ka IVN teorijas izpratnē Latvijā paredzētās darbību akceptu faktiski veido divu lēmumu kopums, un šādā ziņā ir uzskatāms, ka atļaujošais lēmums ir, piem., būvatļauja, atļauja piesārņojošas darbības veikšanai u.c. atkarībā no paredzētās darbības specifikas, savukārt paredzētās darbības akcepts kā attīstības piekrišana – izšķirošais jeb konceptuālais lēmums (starplēmums ar būtisku ietekmi). Šādā ziņā, lai nodrošinātu atbilstīgu ES tiesībām un iekļautos nacionālās administratīvās sistēmas kārtībā, ir nepieciešams veikt atbilstošus grozījumus:

- 1) Novērtējuma likuma 21. panta pirmajā daļā precizējot: “*Paredzētās darbības akcepts ir attiecīgās valsts institūcijas, pašvaldības, citas likumā noteiktas institūcijas vai Ministru Kabineta pieņemts lēmums par piekrišanu paredzētās darbības uzsākšanai, ievērojot šajā likumā un citos normatīvajos aktos paredzētās prasības*”;
- 2) aizstājot Novērtējuma likuma 22. panta pirmajā daļā vārdus “atļauju uzsākt paredzēto darbību” un 14. panta pirmajā daļā, kā arī MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 20. punktā vārdus “lēmumu par atļauju uzsākt paredzēto darbību” ar jēdzienu “*paredzētās darbības akcepts*” atbilstošā locījumā.

Līdzīga veida lēmumu pieņemšanas sistēma kā Latvijā darbojas arī, piem., Maltā, kur atzinumu izsniedz Vides un resursu pārvalde, savukārt lēmumu par attīstības piekrišanu – Plānošanas iestāde. Vienlaikus ir iespējama situācija, kad IVN procesu koordinē vairākas iestādes, savukārt lēmumu pieņemšanas funkcija ir atdalīta atsevišķi, kā, piem., Spānijā. Atšķirīga sistēma darbojas Slovēnijā, kur ir viena kompetentā iestāde – Vides aģentūra, kas, ieviešot apvienoto procedūru, ir vienlaikus arī lēmuma pieņēmēja par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu. Savukārt Dānijā, Īrijā un Vācijā var būt vairākas kompetentās iestādes, kas gan koordinē IVN procesu, gan pieņem lēmumu par attīstības piekrišanu. Tomēr Vācijas tiesībās ir paredzēts, ka gadījumā, ja kompetentā iestāde ir arī attīstītājs, lai nodrošinātu iestādes lēmuma neatkarību un objektivitāti, ir jāveic atbilstoši organizatoriski pasākumi konfliktējošo funkciju nodalīšanai^{506, 507}.

Igaunijā, kur iepriekš Vides ministrija un Vides pārvalde ar tās sešiem reģionālajiem birojiem bija IVN kompetentās iestādes attiecībā uz visiem IVN procesiem valstī,⁵⁰⁸ kopš 2015. gada 1. jūlija ir noteikta jauna sistēma, kas ir līdzīga Norvēģijā⁵⁰⁹ izmantotajai. Igaunijas vietējās pašvaldības, citas valsts iestādes un ministrijas, kas darbojas gan kā lēmumu pieņēmēji, gan kā IVN kompetentās iestādes, veic pieteikumu ietekmes sākotnējo izvērtēšanu, motivē IVN

⁵⁰⁶ Sk. atbilstošo dalībvalstu sniegto kontaktpunktu informāciju attiecīgi: Dānijas Karalistes kontaktpunkts, Īrijas Republikas kontaktpunkts, Maltas Republikas kontaktpunkts, Slovēnijas Republikas kontaktpunkts, Spānijas Karalistes kontaktpunkts, Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*

⁵⁰⁷ Tāpat Latvijas tiesiskais regulējums paredz, ka “paredzētās darbības ierosinātājs, lai tiktu novērsts interešu konflikts, nedrīkst pieņemt paredzētās darbības akcepta lēmumu”. Novērtējuma likuma 3 pants 8. punkts.

⁵⁰⁸ Arī šobrīd Vides pārvaldes turpina darboties kā IVN kompetentā iestāde, bet vienīgi attiecībā uz piesārņojošo darbību (vides) atļaujām.

⁵⁰⁹ Norvēģijas Karalistes kontaktpunkts. Norwegian Environment Authority. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*

piemērošanu vai nepiemērošanu, pārbauda IVN programmu kvalitāti un IVN ziņojumu, kā arī novērtē sabiedrības iesaistes pietiekamību.⁵¹⁰ Lai gan pēc 2017. gada administratīvi teritoriālās reformas Igaunijas vietējo pašvaldību skaits ir samazināts no 213 uz 79⁵¹¹, joprojām ir uzskatāms, ka kopējais IVN kompetento iestāžu skaits ir ievērojams, padarot sarežģītu gan informācijas izsekošanu, gan viendabīgi augstu kompetences līmeņa nodrošināšanu visās šajās iestādēs.⁵¹²

Latvijā informācija par ietekmes sākotnējiem izvērtējumiem, IVN programmām, atzinumiem par IVN ziņojumiem un lēmumiem par paredzētās darbības akceptēšanu ir pieejama Vides pārraudzības valsts biroja mājaslapā. Tomēr kopš grozījumiem⁵¹³, kas paredz Valsts vides dienesta kompetenci, lemjot par IVN piemērošanu vai nepiemērošanu (sk. iepriekš)⁵¹⁴, visa ar IVN procesu saistītā informācija vairs nav izvietota vienuviet, piem., attiecībā uz ietekmes sākotnējiem izvērtējumiem. Šis ir būtisks aspekts, jo ar IVN procesu saistītās informācijas esamība, kas ietver arī tās publisko pieejamību, nodrošina ne vien monitoringa un vides vadības efektīvu īstenošanu un veicina izpildi neatbilstības gadījumā,⁵¹⁵ bet arī vispārēji uzlabo IVN procesa efektivitāti⁵¹⁶, tostarp attiecībā uz atbilstošu sabiedrības informēšanu.

Ņemot vērā iepriekš minēto, būtu nepieciešams tiesiski reglamentēt, ka ar IVN procesu saistītajai dokumentācijai (ietekmes sākotnējiem izvērtējumiem, IVN programmām, atzinumiem par IVN ziņojumiem un lēmumiem par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu) būtu jābūt publiski pieejamai digitāli vienuviet atbilstoši starptautisko tiesību⁵¹⁷ un ES tiesību prasībām un to attīstības tendencēm. Pēdējās paredz, ka attiecīgajai informācijai, kas plašākā nozīmē var ietvert arī IVN ziņojumus, ir jābūt pieejamai, “izmantojot vienu centrālo portālu vai viegli pieejamus piekļuves punktus”⁵¹⁸, “kas sabiedrībai sniegtu vieglu un efektīvu piekļuvi minētajai

---

⁵¹⁰ Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation in Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 78.

⁵¹¹ Ministry of Finance (Igaunija). Administrative-Territorial Reform. Pieejams: <https://www.rahandusministeerium.ee/en/objectivesactivities/local-governments-and-administrative-territorial-reform/administrative> [aplūkots 2018. gada 1. oktobrī].

⁵¹² Bažas tiek izteiktas par to, ka ir dažāda pieredze ar attīstības projektiem un IVN īstenošanu un atļauju izsniegšanas kārtību, piem., starp pašvaldībās ar mazu un ar lielu iedzīvotāju skaitu, kā arī par ekspertu kompetenci un laika sadalījumu, kas tiek izmantots vides jautājumu risināšanai, un interešu konfliktu rašanās iespējamību. Tā, piem., 2005.–2006. gadā veiktais pētījums apliecina, ka pašvaldībās ar mazāk nekā 1 000 iedzīvotājiem, 75% speciālistu veltīja mazāk kā pusi no viņu laika vides jautājumu risināšanai, savukārt pašvaldības ar iedzīvotāju skaitu, kas pārsniedz 5 000, tie paši speciālisti vides jautājumiem veltīja lielāko daļu sava laika. Poltimäe H., Peterson K. Kohaliku omavalitsuse keskkonnaspetsialistide töödülesannete ja tööks ettevalm istuse uuring [Study of the tasks and competences of environmental specialists of local governments]. In: *Ülevaade keskkonnamõju hindamise praktikast Eestis (Overview of the practice of environmental assessment in Estonia)*. Tallinn: SEI Tallinna väljaanne, 9, 2006, pp. 268–285. Citēts pēc un saskaņā ar: Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation in Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 78–79.

⁵¹³ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 10. decembris, Nr. 241 (5813).

⁵¹⁴ Sk. arī šīs nodaļas apakšnodaļu 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi”, 1.1. “Sākotnējā pārbaude”.

⁵¹⁵ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. vii.

⁵¹⁶ Pölönen I. Legal system, capacity building and guidance as a drivers of effectiveness of IA. *Nordic-Baltic Impact Assessment Conference*. Tallinn, Estonia. 2018. 30 September–2 October.

⁵¹⁷ Orhūsas Konvencijas 5. panta 3. punkts; UNECE. Report of the second meeting of the parties. Decision II/3. On electronic information tools and the clearing-house mechanism. Distr. General, ECE/MP.PP/2005/2/Add.4, Annex, 2005. June 8.

⁵¹⁸ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 6. panta 5. punkts.

informācijai”^{519, 520} Pēc autore domām, šo prasību vēl vairāk pastiprina Vides informācijas direktīvas prasības, turklāt uz IVN dokumentāciju nav attiecināmi šajā direktīvā paredzētie informācijas izpaušanas izņēmumi⁵²¹.

2. Ietekmes uz vidi novērtējuma piemērošanas pieejas

Ņemot vērā IVN iepriekš aplūkoto terminoloģiski un procesuāli daudzšķautņaino raksturu, būtu nepieciešams definēt IVN mērķus – nolūkus un funkcijas – uzdevumus, radot vispārējus priekšnosacījumus, lai varētu analizēt un noteikt IVN efektivitāti.

Mūsdienās, pateicoties IVN lielajai popularitātei un dažādām pieejām, ir sastopama plaša IVN definīciju pluralitāte un **vienotas**, vispārēji atzītas IVN definīcijas nav⁵²². Tomēr ir jāpiekrīt viedoklim, ka, kaut gan IVN ir ieviests un tiek piemērots dažādos kontekstos un apstākļos, tā pamatmērķi, funkcijas un elementi ir vispārēji atzīti⁵²³. Faktiski var runāt, ka pastāv zināma vienošanās par IVN *materiālprocesuālajiem mikroatribūtiem*⁵²⁴, tomēr speciālās literatūras definīcijas un arī valstu tiesiskie regulējumi atklāj to, ka ne vienmēr šie *mikroatribūti* tiek atzīti, atbilstoši iekļauti un attiecīgi piemēroti konkrētajā IVN sistēmā. Tādējādi speciālajā literatūrā, normatīvajos aktos un rekomendatīvajās tiesībās ir sastopamas atšķirīgas pieejas attiecībā uz IVN definēšanas veidu saistībā ar tā mērķiem un funkcijām.

2.1. Ietekmes uz vidi novērtējuma mērķa definēšana

Pilnveidojot speciālajā literatūrā sastopamo teoriju⁵²⁵, kas klasificē IVN definīcijas pēc divu pieeju modeļa: *materiālorientētā pieeja* (labuma nodrošināšana) (A) un *normatīvā jeb procesuālorientētā pieeja* (B), autore saskaņā ar veikto izpēti papildus ir izstrādājusi šo pieeju apakšgrupas, turpmāk sniedzot to konspektīvu raksturojumu.

Lai gan speciālajā literatūrā un normatīvajos aktos praktiski neviena no šīm pieejām/apakšpieejām netiek izmantota “tīrā” veidā⁵²⁶, šāda veida teorētiskā analīze, izmantojot

⁵¹⁹ IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 18. apsvērumš. Sk. arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 28. janvāra Direktīva 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu: ES tiesību akts. *OV*, 2003. 14. februāris, L 41/26, 2. panta 1. punkta c), e) apakšpunkts.

⁵²⁰ Piem., patlaban Spānijas centrālā valdība strādā, lai nodrošinātu, ka visa dokumentācija, ieskaitot IVN ziņojumus, darbības sfēras noteikšanas dokumentus, kompetentās iestādes pamatos secinājumus u.c., būtu pieejama Ekoloģiskās Pārejas ministrijas mājaslapā. Līdzīgā veidā arī Grieķijā tiek veidota vietne, kurā digitāli tiks apkopota visa ar IVN saistītā informācija. Spānijas Karalistes kontaktpunkts. Ministry for the Ecological Transition. General Directorate of Biodiversity and Environmental Quality. Subdirectorate General for Environmental Evaluation; Grieķijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Energy. Directorate of Environmental Licencing. Abos gadījumos: *autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls*.

⁵²¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 28. janvāra Direktīva 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu: ES tiesību akts. *OV*, 2003. 14. februāris, L 41/26, 2. panta 1. punkta c), e) apakšpunkts, 4. panta 1., 2. punkts.

⁵²² Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, p. 17.

⁵²³ Jay S., Jones C., Slinn P., Wood C. Environmental Impact Assessment: Retrospect and Prospect. *EIAR*, 27, 2007, p. 288.

⁵²⁴ Sk. šīs nodaļas apakšnodaļu 3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti”, 3.2. “Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepts”.

⁵²⁵ Peterson K. Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, pp. 13–18.

⁵²⁶ Ir novērojama tendence, ka, mēģinot definēt IVN mērķus un funkcijas, autori definīcijas apvieno dažādus elementus, kas vienlaikus var atbilst vairākām IVN definīciju klasificēšanas pieejām. Piem.: IVN ir nepārtraukts process: vides informācijas vākšana un novērtēšana, vides ziņojuma sagatavošana, konsultēšanās ar daudzām iesaistītajām pusēm un vides informācijas

definīciju klasifikācijas pieeju/apakšpieeju algoritmu, sniedz skaidrību un pamatojumu, identificējot IVN mērķus un funkcijas. Tādējādi autore nepretendē uz dažādu pieeju/apakšpieeju pārklāšanās skaidru robežu novilkšanu, jo tās pēc būtības ir izplūdušas. Praktiski tas nozīmē, ka viena un tā pati definīcija var ietvert kā *materiālorientētās pieejas (A)*, tā *procesuālorientētās pieejas (B)* uzstādījumus, proti, abu pieeju elementus vienlaikus.

2.1.1. Materiālorientētā pieeja

Atbilstoši *materiālorientētajai pieejai (A)* tiek uzskatīts, ka tas, kā IVN rezultāts ietekmē lēmumu pieņemšanu, ir centrālais IVN mērķa aspekts,⁵²⁷ jo IVN sistēma ir vērsta uz vēlamu iznākumu – “ekoloģiski jutīgu” lēmumu pieņemšanu⁵²⁸, nevis vienīgi uz visu procesuālo formalitāšu ievērošanas nodrošināšanu.⁵²⁹ Jeb, citiem vārdiem sakot, valsts iestāžu lēmumu panākumu tests un lielā mērā – arī to leģitimitāte ir nosakāma, pamatojoties uz to, cik labi un efektīvi tie spēj īstenot specifiskos mērķus, nevis vērtējot fiksētu noteikumu objektīvu piemērošanu.⁵³⁰

Izpētes rezultātā autore secina, ka *materiālorientētā pieeja* savukārt ir iedalāma vēl trīs apakšgrupās, proti, tajās definīcijās, kas ataino *vides labuma per se nodrošināšanu (A1)* vai kas ir vērstas uz *sabiedrības kopējā labuma nodrošināšanu (A2)*, vai uz šo abu labumu nodrošināšanu kopā ilgspējas ietvaros (A3).

Materiālorientēto apakšpieeju, kurā ietilpst vides labuma per se nodrošināšana (A1), atbalsta IVN *ekotaisnīguma (ekocentrisma)* mācības skola, kas ir attīstījusies no vides ētikas ekoncentrisma koncepcijas virzienā. Tā aplūko IVN ciešā sasaistē ar visaptverošo ekoloģiju (*deep ecology*), skatot IVN “ekosistēmisko tiesību” dimensijas⁵³¹ un tā dēvētās noturīgās ilgspējas (*strong sustainability*) izpratnē.⁵³² Saskaņā ar šo izpratni IVN galvenais mērķis ir novērst dabas kapitāla samazinājumu, neraugoties uz sociālekonomiskajiem ieguvumiem, kas tiktu radīti. Piem., ceļa izveide caur bioloģiski vērtīgu mežu būtu nepieņemama un raksturotu trauslo ilgspēju (*weak*

---

analīze. Carroll B., Turpin T., Boyden A. et al. Environmental Impact Assessment Handbook: A Practical Guide for Planners, Developers and Communities. 2nd ed. London: Thomas Telford, p. 1.

⁵²⁷ CEC. Report from the Commission to the European Parliament and the Council On the Application and Effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC as amended by Directive 97/11/EC). Brussels, 23.06.2004, COM(2003) 334 final, p. 8.

⁵²⁸ Pirmkārt, vidiska novērtējuma “tūlītējs” mērķis ir nodrošināt pamatotu, integrētu lēmumu pieņemšanu, tajā tieši iekļaujot vides apsvērumus. Otrkārt, vidiskā novērtējuma process parasti (bet ne vienmēr) ir vērsts uz vides aizsardzības un ilgspējīgas attīstības gala mērķu sasniegšanu. Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, p. 13.

⁵²⁹ Sadler B. Canadian Experience with Environmental Assessment. *Australian Journal of Environmental Management*, 1995, 2, pp. 112–129.

⁵³⁰ Galligan D. J. Discretionary Powers. Oxford: Clarendon Press, 1990, pp. 76, 129, 170.

⁵³¹ Ekosistēmiskās tiesības (*ecosystemic laws*) ir tiesības, kuru mērķis ir regulēt cilvēku darbības ar skaidru izpratni par ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības struktūru, funkcijām un integritāti sistēmās, ko ietekmē šīs darbības. Brooks R., Jone R., Virginia R. Law and Ecology: The Rise of the Ecosystem Regime. Aldershot: Ashgate, 2002, pp. 2–3; Holder J. The prospects for ecological impact assessment. Ch. 9. In: *Taking Stock of Environmental Assessment: Law, Policy and Practice*. Holder J., McGillivray D. [Eds.]. Abingdon: Routledge-Cavendish, 2008, p. 261.

⁵³² Šīs izpratnes ietvaros tiek uzskatīts, ka vienkāršota pieeja ilgspējīgai attīstībai veicina antropocentrisku pasaules skatījumu, kurā cilvēkiem ir tiesības dominēt pār dabu. Grey W. Anthropocentrism and deep ecology. *Australasian Journal of Philosophy*, 1993, 71(4), pp. 463–475; Jacob M. Sustainable development and deep ecology: an analysis of competing traditions. *Environmental Management*, 1994, 18(4), pp. 477–488; Williams C. C., Millington A. C. The diverse and contested meanings of sustainable development. *The Geographical Journal*, 2004, 170(2), pp. 99–104.

sustainability) saskaņā ar virspusējās ekoloģijas (*shallow ecology*) perspektīvu⁵³³. Citiem vārdiem sakot, noturīgā ilgtspēja nepieļauj viena kapitāla aizvietošanu ar otru, savukārt trauslā ilgtspēja to pieļauj tiktāl, ciktāl kopējais kapitāls, kas tiks nodots nākamajām paaudzēm, nemazinās^{534, 535}

Materiālorientētās apakšpieejas, kas ir vērsta uz sabiedrības kopējā labuma nodrošināšanu (A2), ietvaros tiek uzskatīts, ka svarīgākais IVN mērķis ir novērst sajūtu, ka novērtējums ir izmantots, lai attaisnotu jau pieņemtu lēmumu, un *radīt iespaidu*, ka novērtējums patiešām ietekmē informēta lēmuma pieņemšanu vadības procesa ietvarā⁵³⁶ un ir īstenots visas sabiedrības interesēs. Kādreizējās Eiropas Kopienų tiesas vārdiem tas skanētu, ka IVN mērķis ir “sabiedrības sensibilizācij[a] saistībā ar projekta ietekmi uz vidi, pamatojoties uz ierosinātāja sniegto informāciju”.⁵³⁷

Kombinētās materiālorientētās apakšpieejas (A3), kas ir vērsta gan uz vides labuma per se nodrošināšanu (A1), gan uz sabiedrības kopējā labuma nodrošināšanu (A2), pamatojums ir rodams IVN *ilgtspējas atbalsta skolas* pārstāvju uzskatos, ka IVN process ir vērsts uz vides aizsardzības un ilgtspējīgas attīstības gala mērķu sasniegšanu. Saskaņā ar šīs pieejas atbalstītāju viedokli primārais IVN mērķis ir atvieglot vides apsvērumu ieintegrēšanu plānošanā un lēmumu pieņemšanā un gala rezultātā nodrošināt tādu lēmumu pieņemšanu, kas ir videi ilgtspējīgi, ņemot vērā arī sabiedrības kopējo labumu.⁵³⁸

2.1.2. Procesuālorientētā pieeja

Procesuālorientētā pieeja (B) ir iedalāma “*tīrajā*” (B1) un *funkcionālajā* (B2) apakšpieejā.

“*Tīrās*” *procesuālorientētās apakšpieejas (B1)* ietvaros tiek uzsvērts IVN procesuālais raksturs, norādot, ka IVN ir jābūt cikliskai darbībai, ar atgriezenisko saiti un mijiedarbību starp

⁵³³ Bond A., Morrison-Saunders A. Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 38.

⁵³⁴ Ibid. Radikālāki noturīgās ilgtspējas atbalstītāji piedāvā jaunu pasaules skatījumu, kurā liberālisms, kapitālisms un demokrātija vairs nav sabiedrības organizējošie principi, dominējot ekocentrismam, tautas demokrātijai, decentralizācijai un plānošanai, kas balstās uz bioreģioniem. Prno J., Slocombe D. S. Exploring the origins of ‘social license to operate’ in the mining sector: Perspectives from governance and sustainability theories. *Resources Policy*, 2012, 37, p. 348.

⁵³⁵ Kā ir norādījis Valsts valodas centrs, “šiem terminiem latviešu valodā autoritatīvos avotos nav atrodamas atbilstmes, bet, balstoties uz šo terminu jēgu, centrs iesaka tos atveidot šādi: visaptverošā ekoloģija (*deep ecology*), virspusējā ekoloģija (*shallow ecology*), noturīga ilgtspēja (*strong sustainability*), trausla ilgtspēja (*weak sustainability*): Valsts valodas centrs. Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departaments / Krastiņš A. Par vides terminiem (atbilde saskaņota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāju un Valsts valodas centra direktoru *Dr. habil. med. prof. Māri Baltiņu*). *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls*. Citos avotos latviešu valodā šie termini tiek tulkoti: dziļā ekoloģija (*deep ecology*) un seklā ekoloģija (*shallow ecology*), raksturojot arī norvēģu filozofa Ārnes Nesa (*Arne Naess*) attīstīto virzienu “ekozofiju” jeb ekoloģisko filozofiju. Kellijs P., Dakombs R., Fārndons Dž. u.c. Politika. Janons Ā. [tulk.]. Rīga: Zvaigzne ABC, 2016, 290.–293. lpp. Sk. arī, piem., Naess A. The shallow and the deep, long-range ecology movement. A Summary. *Inquiry*, 1973, 16(1), pp. 95–100; Naess A. Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy. Rothenberg D. [translated]. Cambridge: Cambridge University Press, 2003 [reprinted], 223 p.

⁵³⁶ Harrison J. Measuring Human Rights: Reflections on the Practice of Human Rights Impact Assessment and Lessons for the Future. *Warwick School Research Paper No. 2010/26*. 2010. November 10, p. 18; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. Principles of International Environmental Law. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 601.

⁵³⁷ CJEU. Judgement of 11 August 1995 in Case C-431/92, para. 45. Citēts pēc: Meseršmits K., Meiere S., Ūšiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 90. lpp.

⁵³⁸ Piem.: Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, p. 13; Noble B. F. Introduction to Environmental Impact Assessment: A Guide to Principles and Practice. 2nd ed. Don Mills: Oxford University Press, 2010, pp. 3–4.

dažādiem tā posmiem,⁵³⁹ un definīcijās sniedzot galveno IVN posmu konspektīvu uzskaitījumu, piem., ES tiesībās.⁵⁴⁰

Funkcionālā procesuālorientētā pieeja (B2) attiecas uz tām definīcijām, kas IVN raksturo, balstoties uz tā funkcijām, nevis mērķiem jeb, citiem vārdiem sakot, tā funkcionālā dimensija tiek izvirzīta kā IVN mērķis.

Apkopojot tiesu prakses atziņas, normatīvo aktu regulējumu un speciālajā IVN literatūrā paustos viedokļus⁵⁴¹, ir konstatējams, ka par galveno, tā dēvēto primāro IVN funkciju tiek uzskatīta informatīvā, kas cita starpā var ietvert, piem.: (a) informācijas apzināšanu (identificēšanu) attiecībā uz ietekmju veidiem (ietekmes būtiskumu), iespējamām alternatīvām, mazināšanas pasākumiem, ieskaitot paredzēšanu; (b) informācijas apkopošanu, analīzi un apsvēršanu; (c) informācijas kvalitātes paaugstināšanu; (d) mazināšanas (atslogojošo un novērsošo) pasākumu noteikšanu; (e) cēloņsakarību noteikšanu.

Analizējot speciālo literatūru⁵⁴², autore identificēja vēl virkni citu IVN funkciju, kuru šeit sniegtais saraksts nav noslēdzošs un kas vairākviet arī pārklājas: (1) interešu koordinācija īstermiņā un interešu transformācija ilgtermiņā; (2) vides vērtību apstiprināšana; (3) ideju un iespēju radīšana valsts pārvaldes funkciju īstenošanā; (4) sociālās kārtības radīšana un varas īstenošana; (5) resursu efektīva izmantošana; (6) konfliktu atrisināšana; (7) vides problēmu noteikšana (arī iespējamo konfliktu paredzēšana un izvairīšanās no tiem); (8) paredzētās darbības pozitīvo ietekmju nodrošināšana; (9) tālāku uzlabojumu nodrošināšana, īstenojot nākotnes

⁵³⁹ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 5.

⁵⁴⁰ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 1. panta 2. punkta g) apakšpunkts.

⁵⁴¹ Sk. piem.: Carroll B., Turpin T., Boyden A. et al. *Environmental Impact Assessment Handbook: A Practical Guide for Planners, Developers and Communities*. 2nd ed. London: Thomas Telford, p. 1; Latvijas Republikas Augstākā tiesa / Meiere S. *Tiesu prakses apkopojums teritorijas plānošanas, būvniecības un vides lietās 2008–2012*. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2013, 57. lpp.; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 601; Dovers S., Connor D. *Institutional Policy and Policy Change for Sustainability*. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, p. 29; Benders J. *Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipi*. Grām.: *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 5. lpp.; Segliņš V. *Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām)*. Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds "Vide", 1994, 32. lpp.; Vircavs M. *Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 88.–89., 91. lpp.; Jha-Thakur U., Gazzola P., Peel D., Fischer T. B., Kidd S. *Effectiveness of strategic environmental assessment: the significance of learning*. *IAPA*, 2009, 27, pp. 133–144.

⁵⁴² Piem., Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 13, 228; Bartlett R. V. *The rationality and logic of NEPA revisited*. In: *Environmental Policy and NEPA: Past, present, and future*. Clark R. E., Canter L. W. [Eds.]. Boca Raton, FL: St Lucie Press, 1997, p. 54; EK. Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedriski un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu. Brisele, 2012. 26. oktobris, COM(2012) 628 final, 2. lpp.; Rabbinge R. [interview]. *Outgoing vice-chair of the NCEA*. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 6–7; Vircavs M. *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 541. lpp.; Benders J. *Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipi*. Grām.: *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 5. lpp.; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 4–5; Segliņš V. *Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām)*. Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds "Vide", 1994, 31. lpp.; Dovers S., Connor D. *Institutional Policy and Policy Change for Sustainability*. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, p. 29; Meredith T. C. *Environmental impact assessment, cultural diversity, and sustainable rural development*. *EIAR*, 1992, 12, p. 130; EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 4. lpp.; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 3; IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Rīga: Landmark, 2002, 8., 10., 14., 36. lpp.

projektus; (10) ietekmes uz vidi seku pārbaude; (11) brīdināšana; (12) izglītošana; (13) vietējās kopienas zināšanu sasaistīšana; (14) savlaicīga vides apsvērumu ņemšana vērā; (15) lielākas pārredzamības nodrošināšana ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā, ieskaitot to atzīšanu sabiedrībā; (16) vietējās kopienas atbalsta un līdzatbildības attiecībā uz projektu veicināšana.

Šo IVN funkciju, kuru īstenošana ir atkarīga no primārās – informatīvās funkcijas veikšanas kvalitātes un pēc būtības ir saistīta ar lēmumu atbalsta nodrošināšanu, analīze parāda, ka IVN nav mērķis *per se*, kā arī tas nav viena metode, bet procedūru, metožu un instrumentu kombinācija jeb process.⁵⁴³ Savukārt informatīvā funkcija, analizējot IVN tiesību normās izteikto saturu, faktiski pārvēršas/kļūst par IVN mērķi. Tādējādi ir secināms, ka IVN mērķis nevar būt nelabvēlīgas ietekmes uz vidi novēršana. IVN pats par sevi neļauj samazināt paredzētās darbības radīto ietekmi uz vidi vai nodrošināt vispiemērotākās alternatīvas izvēli. Informācijas sniegšanas mērķa definēšana arī pamato IVN dihotomo raksturu, jo, lai arī veidots kā instruments nelabvēlīgas ietekmes uz vidi novēršanai, tomēr tas pats par sevi **negarantē** tās novēršanu. Citiem vārdiem sakot, IVN nav procedūra, ar kuras palīdzību tiek pilnībā novērsta darbību ar būtisku ietekmi uz vidi īstenošana; drīzāk IVN procedūras mērķis ir tāds, ka darbības tiek apstiprinātas, pilnībā apzinoties to iespējamo ietekmi uz vidi⁵⁴⁴. Instrumenta mērķis nav nodrošināt atbilstību konkrētam vides standartam, bet gan radīt priekšnoteikumus, lai tiktu iegūta visa nepieciešamā informācija par projekta nākotnes ietekmi uz vidi un tā tiktu ņemta vērā lēmumu pieņemšanas procesā, nosakot paredzētās darbības pieļaujamību.⁵⁴⁵ Tādējādi IVN “uzdevums ir iegūt informāciju par paredzēto darbību un apzināt darbības ietekmes, bet nevis saistoši izlemt, vai paredzētā darbība var tikt īstenota”,⁵⁴⁶ proti, IVN ir “**kompleksa procedūra**, kurā tiek ņemtas vērā dažāda rakstura ietekmes uz vidi un mēģināts rast risinājumu un izvirzīt nosacījumus, kādos **paredzētā darbība ir pieļaujama**”.⁵⁴⁷ Tomēr IVN kā politikas procesa mērķis ir arī noteikt, vai konkrētais projekts tiek īstenots kopējā labuma, t.i., sabiedrības interesēs.⁵⁴⁸ Šādā veidā IVN vienlaikus kā “ar citām nozarēm cieši saistīta lietišķās zinātnes un “pilsoņu” zinātnes disciplīnu kombinācija ar izmēģinājuma un nenoteiktības raksturu”⁵⁴⁹ nodrošina “cilvēka koplabumu tā dažādajās

⁵⁴³ Pritchard D. E. Environmental Impact Assessment: Towards Guidelines for Adoption under the Ramsar Convention. 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27; Kemm J. [Ed.]. Health Impact Assessment: Past Achievement, Current Understanding, and Future Progress. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 4.

⁵⁴⁴ Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 3.

⁵⁴⁵ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 3, 6, 82; Arabadjieva K. ‘Better Regulation’ in Environmental Impact Assessment: The Amended EIA Directive. *Journal of Environmental Law*, 2016, 28, p. 164. Sk. arī EC. Commission Staff Working Paper. Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/92/EU. SWD(2012) 355, p. 1; Pritchard D. E. Environmental Impact Assessment: Towards Guidelines for Adoption under the Ramsar Convention. 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27; Carroll B., Turpin T., Boyden A. et al. Environmental Impact Assessment Handbook: A Practical Guide for Planners, Developers and Communities. 2nd ed. London: Thomas Telford, p. 1.

⁵⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākā tiesa / Meiere S. Tiesu prakses apkopojums teritorijas plānošanas, būvniecības un vides lietās 2008–2012. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2013, 57. lpp.

⁵⁴⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. A420581811, SKA–236/2017 1. tēze (nenumurēts), motīvu daļas 13. tēze.

⁵⁴⁸ Salomons G. H., Hoberg G. Setting boundaries of participation in environmental impact assessment. *EIAR*, 2014, 45, p. 60.

⁵⁴⁹ Autores formulējums, sk. darba nodaļu I “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”.

dimensijās” un “jautājumā par attīstību un sociālekonomisko problēmu risināšanu [...] [izsver] visus elementus”⁵⁵⁰.

2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma satura noteikšana

No Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. panta izrietošajam tiesiskas valsts virsprincipam izpaužoties daudz un dažādos aspektos, “nav tādu jautājumu, attiecībā uz kuriem [tas] neuzliktu noteiktus kvalitātes kritērijus”⁵⁵¹ tādas mūsdienīgas demokrātiskas tiesiskas valsts izpratnē, saskaņā ar kuru taisnīguma princips ir galīgais mērķis, augstākā vadlīnija un valsts pamatvērtība⁵⁵².⁵⁵³ Tiesiskas valsts virsprincips paredz tiesību virsvadības, cilvēktiesību garantiju un varas dalīšanas nodrošināšanu,⁵⁵⁴ arī ideju daudzveidības un viedokļu plurālisma vērtību ievērošanu⁵⁵⁵ saistībā ar ētikas vērtību dimensiju.

Atbilstoši poļu izcelsmes Dienvidāfrikas vides tiesību pētnieka Jana Glazevska (*Jan Glazewski*) sniegtajam raksturojumam IVN ir teritorijas plānošanas, administratīvo un vides aizsardzības tiesību vienotais tiesiskais kopsaucējs, kas ir vērsts uz administratīvām procedūrām un administratīvās rīcības brīvības izmantošanu un rada plašākus jautājumus, kā ekonomiskā pieauguma nodrošināšana, no vienas puses, un nepieciešamība veicināt ilgtermiņa ekoloģiski ilgtspējīgu attīstību, no otras.⁵⁵⁶ Tādējādi IVN ir administratīvo tiesību tā dēvētās “zaļās gaismas”⁵⁵⁷ izpausme, nosakot valsts un tās iestāžu darbību rīcības brīvības robežas atbilstoši administratīvo tiesību principiem un konstitucionāli noteiktajiem standartiem un atainojot IVN piemērošanas atbilstību plaši atzītā un universālā tiesiskuma ideāla paradigmai.

Latvijas tiesiskajā ietvarā IVN, darbodamies Satversmes 115. pantā⁵⁵⁸ noteikto tiesību uz labvēlīgu vidi tvērumā nodrošina visaugstākās demokrātijas vērtības – “cilvēka cieņas saglabāšanas” ievērošanu caur tiesībpolitisku prizmu, atzīstot IVN kā vides politikas instrumenta un tiesību institūta duālo dabu.

⁵⁵⁰ Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Bisenieks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 31. tēze, 37. lpp.

⁵⁵¹ Ziemele I. Tiesiskuma audits: vai Latvija ir tiesiska valsts. *Jurista Vārds*, 2017. 7. novembris, Nr. 46 (1000). *El. vers.*

⁵⁵² Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Daiga Rezevska, 2015, 31. lpp.; Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība (iedaļa 1–44). *Likums un Tiesības*, 2003., 5. sēj., Nr. 6 (Nr. 46), 13. iedaļa, 162.–169. lpp.; Ījabs I. Politikas teorija: pirmie soļi. Red.: Kārklīņa R. Lasītava, 2017, *EPUB file*.

⁵⁵³ “Atbilstoši mūsdienu izpratnei tiesiska valsts ir tāda ne tikai formālā izpratnē (likuma valsts), bet arī materiālā izpratnē – taisnīguma valsts.” Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 127. lpp.

⁵⁵⁴ LR Konstitucionālo tiesību komisija. Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 85.–86. lpp.

⁵⁵⁵ Levits E. Eiropas Savienība kā vērtību savienība. *Jurista Vārds*, 2018. 8. maijs, Nr. 19 (1025). *El. vers.*; Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/47, 2. pants. Sk. arī Krūmiņa V. Pārdomas par mežonīgajiem rietumiem komunikācijas žanrā. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens*, 2018. aprīlis, Nr. 16, 104. lpp.

⁵⁵⁶ Glazewski J. *Environmental Law in South Africa*. Durban: Butterworths, 2000, pp. 10, 230.

⁵⁵⁷ “Sarkanās gaismas” teorija aplūko pamatā administratīvās tiesības kā valsts varas kontroles formu, kas izpaužas kā tiesu uzraudzība. “Zaļās gaismas” teorija arī atzīst kontroles nepieciešamību, tomēr dod priekšroku demokrātiskām vai politiskām atbildības formām un administratīvās tiesības aplūko kā politiskā progresa līdzekli, atzinīgi vērtējot “administratīvo valsti”. Harlow C., Rawlings R. *Law and Administration*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 880 p.; Tomkins A. In Defence of the Political Constitution. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2002, 22(1), pp. 157–175.

⁵⁵⁸ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas konstitūcija. *Valdības Vēstnesis*, 1922. 30. jūnijs, Nr. 141.

2.2.1. Ietekmes uz vidi novērtējums kā vides politikas instruments

IVN kā vides politikas instrumentu raksturo trīs fundamentālas – politiska rakstura iezīmes.

Pirmkārt, IVN ir “politikas integrācijas instruments”, kas prezumē divas atrunas:

- pirmā atruna – šī iezīme daļēji atbalsta skatījumu, ka politika ir pētīšana par varu, un tas nozīmē, ka visas darbības, kas attiecas uz varas iegūšanu vai izmantošanu, var tikt uzskatītas par politiskām, t. sk., procesi, kuros tiek pieņemti un ieviesti kolektīvi sabiedrības lēmumi.⁵⁵⁹ Tomēr šis uzskats tiek apšaubīts, norādot, ka **vides politika pamatā ir vērtību, nevis interešu politika** un ka tā drīzāk līdzinās morāles un reliģijas politikai, nekā politikai “kas dabū ko, kad un kā”⁵⁶⁰.⁵⁶¹ Atbilstoši šim uzskatam IVN darbojas “morāles ietvarā”, kas nodrošina saikni starp zināšanām un darbību⁵⁶², vienlaikus saglabājot zināmas varas īstenošanas funkciju;
- otrā atruna – balstoties uz pieņēmumu par IVN kā politikas integrācijas instrumentu un iepriekš teikto, teorētiskā premisa ir tāda, vienlaikus tas kļūst par politisko procesu, kas notiek vērtību un mērķu ietvarā, kurš savukārt ir (bet – var būt vairāk vai mazāk) skaidri formulēts noteiktā sabiedrībā konkrētā laikā. Šādā ziņā ir būtiski, lai šīs vērtības un mērķi tiktu ņemti vērā, jo pretējā gadījumā IVN var kļūt par mākslīgu procesu, kas ir nošķirts no politiskās vides, kurā tas ir jāievieš.⁵⁶³ Kā politisks process IVN nodrošina orientāciju (virzību) uz kopējo labumu, “par ko arī un vispirmām kārtām jā rūpējas politikajai kopienai”, jo, “atraujot saimniecisko darbību, kuras uzdevums būtu radīt bagātību, no politikas, kam, to pārdalot, būtu jāgādā par taisnīgumu, rodas nopietna nevienlīdzība”.⁵⁶⁴

Otrkārt, IVN centralizēti ņem vērā ar distributīvo taisnīgumu saistītos aspektus, kā resursu sadale vienas paaudzes ietvaros un starp paaudzēm, vajadzību apmierināšana individuālu lēmumu līmenī un brīvība demokrātiskas sabiedrības līdzdalības kontekstā,⁵⁶⁵ veicinot “administratīvo taisnīgumu”⁵⁶⁶ un “vides taisnīgumu” (*environmental justice*). Līdzdalības demokrātija nodrošina

⁵⁵⁹ Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, p. 373.

⁵⁶⁰ Viens no vadošajiem amerikāņu politikas zinātniekiem Harolds Lasvels (Harold D. Laswell) ir apzīmējis, ka politika veido cīņu par to, “kas dabū ko, kad un kā” (“who gets what, when, how”). Lasswell H. D. *Politics: Who Gets What, When, How*. Whitefish, MT: Literary Licencing, 274 p.

⁵⁶¹ Caldwell L. K. The National Environmental Policy Act. In: *Environment as a Focus for Public Policy*. Caldwell L. K., Bartlett R. V., Gladden J. N. [Eds.]. Gladden, College Station, TX: Texas A&M University Press, 1995, p. 171.

⁵⁶² Bartlett R. V., Kurian P. A. The Theory of Environmental Impact Assessment: Implicit models of policy making. *Policy & Politics*, 1999, 27(4), p. 427. In: *Environmental Assessment*. Vol. II. Environmental Assessment Theory. Fischer T. B. [Ed.]. New York: Routledge, 2016.

⁵⁶³ Adaptēts pēc: WHO Regional Office for Europe, European Centre for Health Policy. Health Impact Assessment: main concepts and suggested approach. Gothenburg Consensus Paper. Brussels: WHO Regional Office for Europe, 1999, p. 4.

⁵⁶⁴ Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Bisenieks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 36. tēze, 44. lpp.

⁵⁶⁵ Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, pp. 372–374.

⁵⁶⁶ Administratīvās tiesības ir šaurāks jēdziens salīdzinājumā ar straujā attīstībā esošo “administratīvo taisnīgumu”, kas aptver alternatīvu metožu izmantošanu, lai pārbaudītu administratīvās rīcības godīgumu un taisnīgumu. Ir vairāki iespējamie ceļi, lai nodrošinātu “administratīvo taisnīgumu”, izmantojot apelācijas tribunālus (atsevišķi vai kā daļu no administratīvās iestādes), ombudus (Dienvidāfrikā, piem., sabiedriskais prokurors), alternatīvās tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metodes (samierināšana, mediācija un šķīrējtiesa), cilvēktiesību komisijas. Corder H. *The Development of Administrative Law in South*

to, ka sabiedrības locekļiem tiek dota iespēja piedalīties vai citādi tikt iesaistītiem lēmumu pieņemšanā jautājumos, kas ietekmē viņu dzīvi, pievienojot līdzdalības elementu reprezentatīvajai demokrātijai, proti, palielinot un uzlabojot, bet neaizvietojojot to, jo mandāta piešķiršana ievēlētiem pārstāvjiem nenozīmē to, ka sabiedrība pilnībā tiek izslēgta no lēmumu, kas to skar, pieņemšanas.⁵⁶⁷ Tādējādi sabiedrības līdzdalība ir cieši saistīta gan ar “cilvēka pašrealizācijas iespēju kopienas publiskajā dzīvē”⁵⁶⁸, gan ar labuma iegūšanu, gan ar zināmas varas īstenošanu. Piedaloties IVN procedūrā, cilvēki izrāda, ka ir gatavi **līdzdarboties** varas realizēšanā, īstenojot **komunikatīvās varas koncepciju**, kas “tiek realizēta kā **leģitīmācija ar procedūru**”⁵⁶⁹ un atbilstoši kurai nevienai interesei nedrīkst izslēgt un visiem ir jāpiedalās uz vienādiem nosacījumiem.⁵⁷⁰ Te ir arī jāņem vērā, ka “[e]fektīvas vides aizsardzības (pārvaldības) sistēmas pazīme ir arī tā, ka vides aizsardzības mērķi tiek sasniegti un uzdevumi tiek pildīti, cieši līdzdarbojoties valstij, pašvaldībām, kā arī nevalstiskajām organizācijām un privātajam sektoram”⁵⁷¹ un visiem sabiedrības locekļiem,⁵⁷² izmantojot procesuālās vides tiesības.

Treškārt, ņemot vērā vides politikas ietvaru un iepriekš raksturotās sabiedrības procesuālās vides tiesības, kas “ir atvasinātas no konstitūcijā garantētajām tiesībām uz labvēlīgu vidi”⁵⁷³, IVN konkretizē noteiktas pārvaldības normas un nosaka robežas, kurās tiek formulēti, analizēti un diskutēti sabiedrībai būtiski jautājumi. Lai gan pastāv praksē ir konstatētas atkāpes⁵⁷⁴, pēc būtības paredzētās darbības akcepts nevar un nedrīkst tikt pieņemts tikai kā politisks lēmums.⁵⁷⁵

Africa. In: *Administrative Justice in South Africa: An Introduction*. Quinot G. [Ed.]. Cape Town: Oxford University Press, 2015, *ADE file*, p. 25.

⁵⁶⁷ de Vos P., Freedman W. [Ed.]. *South African Constitutional Law in Context*. Cape Town: Oxford University Press, 2014, p. 94.

⁵⁶⁸ Termins aizgūts no: Ījabs I. *Politikas teorija: pirmie soļi*. Red.: Kārklīņa R. Lasītava, 2017. *EPUB file*, 193. lpp.

⁵⁶⁹ Turpat, 348., 353.–354., 356–359. lpp.; Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. *Eiropas vides tiesības*. Rīga: Euro Faculty, 2003, 90. lpp. (Šī pieeja ir konstruēta saskaņā ar vāciešu sociologa Niklasa Lūmana (*Niklas Luhmann*) filozofiju).

⁵⁷⁰ Sager T. A planning theory perspective on the EIA. In: *EIA, large development projects and decision-making in the Nordic countries*. Hilding-Rydevik T. [Ed.]. Stockholm: Nordregio report, 2001, 6, p. 200.

⁵⁷¹ Citēts vairākkārt, Sk., piem., Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2013-19-03 sec. daļas 12. punkts; Satversmes tiesas 2011. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2010-56-03 sec. daļas 10. punkts; Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 sec. daļas 9.1. punkts. Kā pārfrāzēts pēc: Satversmes tiesas 2007. gada 8. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-09-03 sec. daļas 11. punkts.

⁵⁷² Šajā apakšnodaļā paustais saskan ar sabiedrības līdzdalības mērķu normatīvo pamatojumu, kurā ietilpst varas piešķiršana marginālajiem indivīdiem un grupām un to emancipācija. Saskaņā ar amerikāņu pētnieces Šerijas Arnšteinas (*Sherry R. Arnstein*) viedokli tas ir galīgais sabiedrības līdzdalības mērķis, novēršot nevienlīdzīgu varas sadali sabiedrībā un modificējot pastāvošās lēmumu pieņemšanas struktūras. Sherry A. R. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 1969, 35(4), pp. 216–224; O’Faircheallaigh C. Public participation and environmental impact assessment: purposes, implications, and lesson for public policy making. *EIAR*, 2010, 30, pp. 19–27; Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, pp. 107–108. Sk. arī darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.3. “Plurālisma nodrošināšanas mehānismi”, sevišķi 2.3.2. “Alternatīvie sabiedrības iesaistes mehānismi”, kā arī darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi”, 1.4. “Citi procesuālie elementi”, 1.4.1. “Sabiedrības līdzdalība”.

⁵⁷³ Meiere S. *Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 128. lpp.

⁵⁷⁴ Praksē var veidoties situācijas, kurās “tomēr kādai sabiedrības daļai projekta realizācija traucē. Tā ir ieteikusi citu projekta risināšanas variantu, bet diemžēl tas nav ņemts vērā. [...] Atsevišķos gadījumos pat lieto apzīmējumu “politisks lēmums”, lai akcentētu projekta nozīmīgumu, kas liek saprast, ka projekta realizēšanai jānotiek.” Piem., Getliņu sadzīvisko atkritumu poligona ierīkošanas projekts. Vircavs M., Vircavs V. *Vides būtība. Environment. Technology. Resources*, 1999, 235. lpp.

⁵⁷⁵ Sal. sk. Briede J., Danovskis E. Politiska lēmuma nozīme administratīvajās tiesībās. *Jurista Vārds*, 2015. 11. augusts, Nr. 31 (883). *El. vers.*

2.2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma tiesiskie pamataspekti

IVN kā vides politikas instruments ir vienlaikus arī tiesību institūts tiktāl, ciktāl vides politikas mērķi ir izteikti tiesību normās.⁵⁷⁶ Šādā ziņā trāpīgs ir Egila Levita teiktais, ka “[t]iesības un politika veido savstarpēji saistītu sistēmu: *politika* veido un groza tiesības, *tiesības* savukārt nosaka politikas robežas, t.i., politikas rīcības brīvības ietvarus”⁵⁷⁷.⁵⁷⁸ Vienlaikus politikas instrumenti nevar grozīt jau spēkā esošas vides normatīvo aktu prasības.⁵⁷⁹ Tādējādi var runāt par IVN tiesiskā regulējuma, kuros ir izteikti vides politikas mērķi, efektīvas tiesiskās ieviešanas un interešu koordinēšanas aspektiem tiesiskuma nodrošināšanas kontekstā.

A. Efektīva tiesiskā ieviešana

Efektīvas tiesiskās ieviešanas aspekts ir cieši saistīts ar valsti un tās funkcijām un aptver kā nacionālo, tā reģionālo vai pārrobežu vides problēmu identificēšanu un koordinētu atbildes reakciju veicināšanu. Vienlaikus tas nodrošina cilvēktiesību īstenošanu un aizsardzību vides kontekstā,⁵⁸⁰ balstoties uz neregresijas principu (*principle of non-regression*), kas aizliedz vides tiesību aktu vai esošā vides aizsardzības līmeņa recesiju.⁵⁸¹ Pirmkārt, tas nozīmē, ka efektīvam vides aizsardzības tiesiskajam režīmam ir jānodrošina, ka tiek izvērtēta sarežģītība, kas izriet no ekosistēmas rakstura un augsti industrializētas ekonomikas⁵⁸² īpatnībām, pieņemot lēmumu, kādā apmērā vides izmaiņas ir pieļaujamas, un jānosaka veids, kādā vislabāk ir sasniedzams šis mērķis.⁵⁸³ Otrkārt, ir jāņem vērā, ka ikviena vidi ietekmējoša lēmuma pieņemšana un īstenošana efektīvas vides aizsardzības sistēmas ietvaros ietilpst tiesību uz labvēlīgu vidi tvērumā.⁵⁸⁴ Šādā aspektā var runāt par tā dēvēto *makro efektīvu tiesisko ieviešanu*, kas aptver efektīvas vides aizsardzības sistēmas izveidi kopumā, un *mikro efektīvu tiesisko ieviešanu*, kas attiecas uz efektīvas IVN sistēmas izveidi. Abos gadījumos tiesiskie priekšnosacījumi un prasības pārklājas.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa (turpmāk – Satversmes tiesa) ir interpretējusi Satversmes 115. pantu, nosakot, ka šī tiesību norma, pirmkārt, valstij “uzliek pienākumu izveidot

⁵⁷⁶ Paparinskis M. Piezīmes par vides tiesībām. *Jurista Vārds*, 2006. 7. novembris, Nr. 44 (447). *El. vers.*

⁵⁷⁷ Levits E. Priekšvārds. Grām.: *Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte*. Ziemeļi I. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, VII.

⁵⁷⁸ “Vides politikas mērķis ir apzināt un atrisināt vides problēmas, izveidot vides likumdošanas sistēmu un izvirzīt uzdevumus kvalitatīvas vides nodrošināšanai.” Zaļoksnis J. Vides politikas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 45. lpp.

⁵⁷⁹ The High Court of South Africa. *Earthlife Africa Johannesburg v. The Minister of Environmental Affairs* (65662/16) [2017] ZAGPPHC 58; [2017] 2 All SA 519 (GP), 2017. March 8, para. 96.

⁵⁸⁰ UN GA. Human Rights Council. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. A/HRC/37/59, 2018. January 24, pp. 7–8.

⁵⁸¹ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 80; Prieur M. Non-regression in environmental law. *Sapiens*, 2012, 5(2).

⁵⁸² Arī makroekonomiskā politika var ietvert daudzus tiesiskos pienākumus, kuru izpildi ir jānodrošina valdībai. Segger M.-C. C., Khalfan A. Sustainable Development Law: Principles, Practices and Prospects. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp. 303–304.

⁵⁸³ Lazarus R. J. The Making of Environmental Law. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. 16.

⁵⁸⁴ Satversmes tiesas 2017. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-24-03 sec. daļas 7. punkts; Satversmes tiesas 2014. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2013-19-03 sec. daļas 12. punkts; Satversmes tiesas 2011. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2010-56-03 sec. daļas 10. punkts; Satversmes tiesas 2011. gada 24. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-48-03 sec. daļas 6.1. punkts; Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 sec. daļas 9.2. punkts.

un nodrošināt efektīvu vides aizsardzības sistēmu. Otrkārt, tā indivīdam noteiktā kārtībā piešķir tiesības iegūt vides informāciju un līdzdarboties ar vides izmantošanu saistītu lēmumu pieņemšanas procesā.”⁵⁸⁵ Tas nozīmē, ka nacionālās tiesiskās sistēmas ietvaros “privātpersona, pamatojoties uz Satversmes 115. pantu, ir tiesīga vērsties tiesā par tādu publisko tiesību subjekta darbību (bezdarbību), kas aizskar tās tiesības un likumīgās intereses”.⁵⁸⁶

Tādējādi augsta vides aizsardzības līmeņa sasniegšanas nolūkos valsts pienākums ir ne vien ieviest **efektīvas vides tiesības**, izmantojot vides standartus, balstoties uz vadības prioritātēm un mērķiem un atainojot vides un attīstības kontekstu, kuram tie tiek piemēroti,⁵⁸⁷ bet arī nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību atbilstoši starptautisko un reģionālo tiesību prasībām⁵⁸⁸ un piesardzības principa paradigmai.⁵⁸⁹ Satversmes tiesa ir arī uzsvērusi, ka “[p]ubliskās varas institūciju pienākums izveidot un nodrošināt efektīvu vides aizsardzības sistēmu nozīmē pienākumu ņemt vērās vides aizsardzības intereses tad, kad notiek politikas mērķu vai tiesību aktu izstrādāšana un pieņemšana, kā arī tad, kad pieņemtie tiesību akti tiek piemēroti un politikas mērķi īstenoti”.⁵⁹⁰ Dienvidāfrikas Konstitucionālā tiesa ir formulējusi, ka vienīgi atbilstošu normatīvo aktu pieņemšana pati par sevi neatbilst Konstitūcijas 24. pantā⁵⁹¹ noteiktajam valsts pienākumam veikt nepieciešamās darbības vides aizsardzības jomā, jo **valstij ir arī pienākums sasniegt paredzēto rezultātu**,⁵⁹² veicot interešu koordinēšanu.

B. Interešu koordinēšana

*Interešu koordinēšanas*⁵⁹³ aspekts citstarp ietver aktīvas, brīvas un jēgpilnas⁵⁹⁴ sabiedrības līdzdalības mehānismus, kurus sabiedrība var izmantot, lai ietekmētu ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanas procesu.⁵⁹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas vārdiem tas skanētu, ka IVN “mērķis ir iegūt visplašāko informāciju par paredzēto darbību, arī iegūstot sabiedrības sniegtu informāciju, viedokļus un priekšlikumus”, un ka sabiedrības iesaistīšana ir būtiska IVN procedūras sastāvdaļa, kas “zināmā mērā **uzrāda arī visa novērtējuma procesa būtību**”.⁵⁹⁶

Efektīvas tiesiskās ieviešanas kontekstā “Satversmes 115. pants ne vien noteic personai personai tiesības labvēlīgu vidi, bet arī uzliek par pienākumu publiskās varas institūcijām, tostarp

⁵⁸⁵ Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04 sec. daļas 1. punkts.

⁵⁸⁶ Satversmes tiesas 2007. gada 8. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-09-03 sec. daļas 11. punkts.

⁵⁸⁷ Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874, Principle 11.

⁵⁸⁸ Sk., piem., EST 2011. gada 8. marta sprieduma lietā C-240/09 36., 50. punkts.

⁵⁸⁹ Satversmes tiesas 2014. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2013-19-03 sec. daļas 18.1. punkts; Satversmes tiesas 2011. gada 3. maija sprieduma lietā Nr. 2010-54-03 sec. daļas 12.2.1. punkts.

⁵⁹⁰ Satversmes tiesas 2007. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-12-03 sec. daļas 13. punkts.

⁵⁹¹ Constitution of the Republic of South Africa: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1996, 108, Art. 24(b).

⁵⁹² Constitutional Court of South Africa. *Government of the Republic of South Africa and Others v Grootboom and Others*. (CCT11/00) [2000] ZACC 19; 2001 (1) SA 46; 2000 (11) BCLR 1169, 2000. October 4, para. 42.

⁵⁹³ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 44.

⁵⁹⁴ UN GA. Declaration on the Right to Development. 4 December 1986, A/Res/41/128, Preamble, 2nd indent.

⁵⁹⁵ Knox J. H., Markell D. L. *The Innovative North American Commission for Environmental Cooperation*. In: *Greening NAFTA: The North American Commission for Environmental Cooperation*. Markell D. L., Knox J. H. [Eds] Stanford: Stanford University Press, 2003, p. 13.

⁵⁹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmuma lietā Nr. A42991709, SKA-1064/2010 motīvu daļas 10. punkts.

pašvaldībām, nodrošināt šo tiesību īstenošanu”⁵⁹⁷.⁵⁹⁸ Konkretizējot šo valsts pozitīvo pienākumu, Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka Satversmes 115. panta kontekstā tas uzliek par pienākumu gan “veicināt un nodrošināt sabiedrības iesaistīšanu ar vides aizsardzību saistītu lēmumu pieņemšanā”, gan “efektīvi [informēt] sabiedrību par tās tiesībām un iespējām saņemt vides informāciju un līdzdarboties lēmumu pieņemšanā”.⁵⁹⁹ Tādējādi, lai gan Latvijas Republikas Augstākā tiesa *expressis verbis* ir norādījusi, ka “arī pašas sabiedrības pienākums [ir] būt aktīvai un iesaistīties tajos pasākumos, kurus ierosinātājs veic, lai nodrošinātu šo sabiedrības iesaisti”⁶⁰⁰, un sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošana ir fakultatīva, tomēr “[p]ubliskās varas subjektiem nekādā gadījumā nav tiesību prezumēt sabiedrības kūtrumu un tādējādi attaisnot savu bezdarbību gadījumos, kad jādara viss iespējama (saprātīgi jācenšas), lai informētu sabiedrību par paredzamo darbību”.⁶⁰¹

Saskaņā ar Satversmes tiesas izkristalizēto un tiesu praksē vispārēji iedibināto atziņu “sabiedriskajai apspriešanai jākalpo diviem galvenajiem mērķiem: pirmkārt, iegūt informāciju, kas sekmētu pamatota un taisnīga lēmuma pieņemšanu, otrkārt, pārliecināt sabiedrību par to, ka tās izteiktie viedokļi tiek apspriesti”, nodrošinot vislabākā iespējamā lēmuma pieņemšanu sabiedrības interesēs un katra cilvēka iebildumu izvērtēšanu un iespēju robežās to taisnīgu ņemšanu vērā.⁶⁰² Līdzīgā veidā EST ģenerālvokāte Juliana Kokote (*Juliane Kokott*) ir norādījusi, ka sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošana IVN procesā, pirmkārt, pozitīvā veidā sekmē lēmuma pieņemšanu, jo “var uzlabot lēmuma pieņemšanas pamatus un tā pamatojumu. Otrkārt, šajā procedūrā iegūtā un izplatītā informācija palīdz ieinteresētām personām izmantot citas tiesības, kas nostiprinātas vides aizsardzības materiālo tiesību normās, piemēram, apkārtējās vides gaisa kvalitātes konkrētas robežvērtības. Katrā ziņā šī informācija ļauj ieinteresētām personām sagatavoties projekta radītajai ietekmei uz vidi, piemēram, uzlabojot sava nekustamā īpašuma aizsardzību pret troksni.”⁶⁰³

Interesu koordinēšanas aspektā tādējādi ir nepieciešama apsvērumu balansēšana, kas sastāv no diviem dotajiem, kā *pamattiesību aizsardzība* un *izvērtēšanas paradigma*.

B1. Pamattiesību aizsardzība

⁵⁹⁷ Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 sec. daļas 11. punkts.

⁵⁹⁸ Turklāt Latvijas Republikas Satversmes 115. pants sasaistē ar 101. pantu (tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā), 112. pantu (tiesības uz izglītību), 100. pantu (tiesības uz vārda brīvību), 102. pantu (biedrošanās brīvība), 104. pantu (tiesības vērsties ar iesniegumiem valsts un pašvaldību iestādēs), ir jāņem vērā, ka “[v]alstij ne tikai jāgarantē pilsonim formālas tiesības piedalīties, bet tai ir pienākums radīt arī priekšnoteikumus (iespēju), lai pilsonis būtu spējīgs piedalīties valsts un pašvaldību darbā, šo piedalīšanos veicot apzināti un izprotot piedalīšanās būtību”. Kusiņš G. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redaklēģija]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 385. lpp. Sk. arī Neimane L. Sabiedrības līdzdalības paradigma ietekmes uz vidi novērtējuma procesā. *Jurista Vārds*, 2014. 23. septembris. Nr. 37 (389), 12.–13. lpp.

⁵⁹⁹ Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04 sec. daļas 3. punkts. Sk. arī Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, nr. 183 (3551), 12. panta pirmā daļa.

⁶⁰⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 2. tēze, motīvu daļas 11. punkts. Sk. arī IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 41. lpp.

⁶⁰¹ Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 sec. daļas 3.1. punkts.

⁶⁰² Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04 sec. daļas 3. punkts.

⁶⁰³ Ģenerālvokātes J. Kokotes 2014. gada 13. novembra secinājumu lietā C-570/13 50. punkts.

Viens no precīzākajiem cilvēktiesību un vides aizsardzības – tostarp IVN procesa savstarpējās sakarības un atkarības atspoguļojumiem – ir rodams AN publicētajos 16 ietvara principos, kuros izvirzīti valstu pamatpienākumi attiecībā uz drošas, tīras, veselīgas un ilgtspējīgas vides baudīšanu. Pirmajā ietvara principā ir norādīts, ka valstīm ir jānodrošina droša, tīra, veselīga un ilgtspējīga vide, lai cienītu, aizsargātu un īstenotu cilvēktiesības. Savukārt otrais ietvara princips paredz, ka valstīm ir jācieņa, jāaizsargā un jāīsteno cilvēktiesības, lai nodrošinātu drošu, tīru, veselīgu un ilgtspējīgu vidi.⁶⁰⁴ Kā minēts abu principu komentārā, tad cilvēktiesību, kas ietver tiesības uz vārda brīvību un biedrošanos, izglītību un informāciju un līdzdalību un efektīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem, īstenošana ir būtiska vides aizsardzības kontekstā. Tādējādi vides aizsardzība, tostarp IVN veikšana, ir mūsdienu cilvēktiesību doktrīnas būtiska daļa, ņemot vērā tās *sine qua non* attiecībā uz virkni tiesību īstenošanu⁶⁰⁵, kā tiesības uz brīvību, vienlīdzību, veselību un dzīvību, kā arī cieņu.⁶⁰⁶

Pakāpeniski arī evolucionējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei no pirmās lietas, kurā tika minēts jēdziens “vides cilvēktiesības” (*environmental human rights*)⁶⁰⁷, aizvien vairāk ir nostabilizējusies pieeja, ka “tiesības uz labvēlīgu vidi” ir ielasāmas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas normās⁶⁰⁸, tostarp saistībā ar piesardzības principa piemērošanu. Tas cita starpā var ietvert kā tiesas, tā netiesas valsts darbības, piem., gan izsniedzot atļauju kādas darbības īstenošanai, gan nodrošinot vidisko un ietekmes uz sociālo vidi novērtējumu veikšanu⁶⁰⁹, kā arī informējot sabiedrību par vides stāvokli.⁶¹⁰ Turklāt gadījumos, kad darbības,

⁶⁰⁴ UN GA. Human Rights Council. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. A/HRC/37/59, 2018. January 24, p. 7.

⁶⁰⁵ Kaitējums videi var vājināt un “graut” visas pārējās cilvēktiesības. *Separate Opinion of Vice-President Weeramantry. International Court of Justice (turpmāk vērēs – ICJ, I.C.J.) Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia), I.C.J. Reports 1997, p. 91.*

⁶⁰⁶ Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. 16 June, 11 *I.L.M.* 1416; Federal Court of Nigeria. *Gbemre v. Shall Petroleum Development Company of Nigeria et al.* FHC/B/CS/53/05, 2005. November 14; Meiere S., Čepāne I. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.* Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 719.–720., 730. lpp.; Satversmes tiesas tiesnešu Kaspara Baloža un Viktora Skudras atsevišķās domas lietā Nr. 2007-11-03: 2008. gada 23. janvāris, 1.2. punkts; Strautmanis J. *Ekoloģisko tiesību pamati. Dabas vides tiesiskā aizsardzība.* Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 29. lpp.

⁶⁰⁷ ECHR Judgement of 8 July 2003 in Case of *Hatton and others v. United Kingdom* (36022/97), para. 122; Joint dissenting opinion of Judges Costa, Ress, Türmen, Zupančič and Steiner of 8 July 2003 in Case of the ECHR of *Hatton and others v. United Kingdom* (36022/97), para. 1, sk. arī paras. 2–5.

⁶⁰⁸ 2. pants – tiesības uz dzīvību; 6. pants – tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu; 8. pants – tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi; 10. pants – vārda brīvība; 13. pants – tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu; arī 1. protokola 1. pants – tiesības uz īpašumu. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks līgums. Roma, 1950. 4. novembris. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūlijs, Nr. 143/144(858/859); ECHR Judgement of 30 November 2004 in Case of *Öneryildiz v. Turkey* (48939/99); ECHR Judgement of 20 March 2008 in Case of *Budayeva et. al. v. Russia* (15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02, 15343/02); ECHR Judgement of 9 December 1994 in Case of *López Ostra v. Spain* (16798/90); ECHR Judgement 19 February 1998 in Case of *Guerra and others v. Italy* (116/1996/735/932); ECHR Judgement of 21 October 2009 in Case of *Kania v. Poland* (12605/03); ECHR Judgement of 10 November 2004 in Case of *Taşkin and others v. Turkey* (46117/99); ECHR Judgement of 10 January 2012 in Case *Di Sarno v. Italy* (30765/08).

⁶⁰⁹ ECHR Judgement of 27 January 2009 in Case of *Tătar v. Romania* (657021/01).

⁶¹⁰ ECHR Judgement of 8 July 2003 in Case of *Hatton and others v. United Kingdom* (36022/97), para. 119; ECHR Judgement of 30 November 2004 in Case of *Öneryildiz v. Turkey* (48939/99), paras. 89–90; ECHR Judgement of 20 March 2008 in Case of *Budayeva et. al. v. Russia* (15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02, 15343/02), paras. 129–133; ECHR Judgement 19 February 1998 in Case of *Guerra and others v. Italy* (116/1996/735/932). Tāpat: Joint dissenting opinion of Judges Costa, Ress, Türmen, Zupančič and Steiner of 8 July 2003 in of the ECHR of Case of *Hatton and others v. United Kingdom* (36022/97), para. 6. Šādā ziņā sk. arī African Commission on Human and Peoples’ Rights Communication of 27 May 2002. *Social and Economic Rights Action Centre and the Centre for Economic and Social Rights v. Nigeria* (155/96).

kurai indivīdi var tikt pakļauti, bīstamas ietekmes izvērtēšana ir iekļauta kā daļa no IVN procedūras, var veidoties tiesību uz privāto un ģimenes dzīvi pārkāpums, jo, tiesas vārdiem sakot, pretējā gadījumā valsts pozitīvais pienākums attiecībā uz šo tiesību nodrošināšanu netiktu īstenots.⁶¹¹ Lai gan sašaurināta un antropocentriska ar vidi saistīto materiālo tiesību jautājumu skaidrojuma veidā, Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē ir iedibināta pieeja, ka taisnīga līdzsvara prasība vienlīdz lielā mērā ir attiecināma arī uz vides apsvērumu mijiedarbību ar ekonomiskiem apsvērumiem⁶¹² un citām pamattiesībām, kā, piem., īpašumtiesībām.⁶¹³

Satversmes tiesa *Rīgas brīvostas lietā* ir uzsvērusi: tā kā lēmumi, kas “var aizskart personas pamattiesības, kas izriet no Satversmes 115. panta, visbiežāk mēdz būt saistīti ar nozīmīgu ekonomisku interešu īstenošanu”, tad, “vērtējot iespējamos 115. panta pārkāpumus, pēc iespējas jālīdzsvaro sabiedrības ieinteresētība dzīvot labvēlīgā vidē, no vienas puses, un saimnieciskās attīstības veicināšana, no otras puses”.⁶¹⁴ Tādējādi “tiesības uz labvēlīgu vidi” kā patstāvīgas pamattiesības caur svāra dimensijas pieeju ir saskaņojamas un saprātīgi līdzsvarošanas ar citu pamattiesību ievērošanu atbilstoši konkrētās situācijas apstākļiem.⁶¹⁵

B2. Izvērtēšanas paradigma

Ir jāņem vērā, ka, pieņemot ar vidi saistītu lēmumu, “Satversmes 115. pants *a priori* neparedz pastāvošās vides saglabāšanu un [pats par sevi] neliedz īstent ar ekonomiskajām [vai sociālajām] interesēm saistītus projektus. Satversmes 115. pants, tieši pretēji, prasa līdzsvarotu un atbildīgu apkārtējās vides uzlabošanu, kas ietver arī cilvēku dzīvei piemērotu apstākļu un sabiedrības labklājības nodrošināšanu.”⁶¹⁶ Tas nozīmē, ka “sociālie un ekonomiskie apsvērumi nebūt nav atmetami vispār”, kā arī nav uzskatāms, “ka šiem apsvērumiem ikvienā gadījumā [būtu] jāatkāpjas vides apsvērumu priekšā”; tomēr “tas vienlaikus aizliedz arī pacelt ekonomiskās intereses pāri vides aizsardzības apsvērumiem”, jo “visi apsvērumi ir vienlīdz nozīmīgi, un ilgtspējīgas attīstības princips noteic to līdzsvarotu piemērošanu”⁶¹⁷ rīcības brīvības ietvaros

---

⁶¹¹ ECHR Judgement of 10 November 2004 in Case of *Taşkin and others v. Turkey* (46117/99), para. 113. Sk. arī ECHR Judgement of 9 December 1994 in Case of *López Ostra v. Spain* (16798/90).

⁶¹² ECHR Judgement of 30 March 2010 in Case of *Bacila v. Romania* (19234/04); ECHR Judgement of 10 January 2012 in Case of *Di Sarno and others v. Italy* (30765/08).

⁶¹³ ECHR Judgement of 27 November 2007 in Case of *Hamer v. Belgium* (21861/03), para. 79.

⁶¹⁴ Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 sec. daļas 13.2. punkts.

⁶¹⁵ Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 44.–46., 117.–123., 172.–173., 179. lpp.

⁶¹⁶ Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03, sec. daļas 13.2. punkts. Sk. arī Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2012. gada 4. jūlija sprieduma lietā Nr. A420581811, A02422–12/17 motīvu daļas 24. punkts.

⁶¹⁷ Turpat 1., sec. daļas 17.2. punkts; Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 sec. daļas 5. punkts. Precīzi citēts pēc: Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2008-03-03: 2008. gada 7. oktobris, 1.3., 5.2. punkts. Sk. arī Opinion of Advocate General P. Léger of 7 November 2000 in Case C-371/98, para. 54. Sk. arī The High Court of South Africa. *BP Southern Africa (Pty) Limited v. Mec for Agriculture, Environment & Land Affairs*. (03/16337) [2004] ZAGPHC 18, 2004. March 31; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 3.

atbilstoši procesuālā taisnīguma principiem⁶¹⁸. Tā, piem., arī ES Dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. un 4. punktu nosacījumi “nodrošina to, ka negatīvās ekonomiskās un citas ar ekoloģiju nesaistītās prasības var sabalansēt, ievērojot aizsardzības mērķus”.⁶¹⁹ Kā trāpīgi ir raksturojusi ANO Ģenerālā asambleja, iekšzemes kopprodukts nav veidots kā indikators, lai izmēritu antropogēnās slodzes rezultātā izraisīto vides degradāciju.⁶²⁰ Tādējādi, piem., “sekmējot vienīgi pilsētas ekonomisko izaugsmi (peļņas gūšanu), neņemot vērā īpašās dabas un kultūras vērtības vai arī pārkāpjot rīcības brīvības ārējās robežas, tiek panākts prettiesisks rezultāts”.⁶²¹

Noteikta rīcības brīvības kā tiesību normas fleksibilizācijas instrumenta⁶²² piešķiršana IVN procesa dažādo posmu veikšanā ir neizbēgama un nepieciešama, jo katru gadījumu nav iespējams paredzēt normatīvajos aktos.⁶²³ Tomēr kompetento iestāžu plašai rīcības brīvībai piemīt arī noteikti trūkumi, jo tā var radīt nenoteiktību attiecībā uz procesu un nekonsekventu tiesību normu piemērošanu.⁶²⁴

Tādējādi, lai gan izvēles izdarīšana par to, kādā apmērā ekonomiskajiem faktoriem ir atļauts piekāpties vai gūt pārsvaru pār vides mērķiem, un otrādi, ir politiska rakstura jautājums, tomēr rīcības brīvība šajā ietvarā nav absolūta. Tas nozīmē, ka rīcības brīvības izmantošanai ir jānotiek atbilstoši rīcības brīvības ārējām un iekšējām robežām un lietderības apsvērumiem.⁶²⁵ Un ir jāņem vērā, ka IVN gadījumā ir runa par vājākas rīcības brīvības formu, nevis rīcības brīvību stiprākā nozīmē⁶²⁶.

No vienas puses, kā ir norādījusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa attiecībā uz pieteicēju prasību par radioaktīvo atkritumu glabātavas izbūvi jaunā vietā, tad, “kamēr vien paredzētās darbības paplašināšana neliek domāt par pretrunām ar tiesisko regulējumu vai nepieļaujami

---

⁶¹⁸ “Valsts pārvaldes rīcības brīvība ir izmantota nepareizi, ja tās izmantošana ir pretrunā ar noteikumiem, kas reglamentē rīcības brīvības pareizu izmantošanu – tai skaitā, procesuālā taisnīguma principus.” Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2004. gada 7. septembra sprieduma lietā Nr. SKA-120 9. punkts.

⁶¹⁹ “6. panta 3. un 4. punktu nosacījumi nosaka attīstības režīma veidu, norādot visus apstākļus, kuros ir vai nav pieļaujami plāni un projekti ar negatīvu ietekmi.” EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments, 2004, 30. lpp.

⁶²⁰ UN GA. Harmony with Nature: resolution. A/RES/71/232, 1972. February 6, 15th indent (unnumbered).

⁶²¹ Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 sec. daļas 5. punkts.

⁶²² Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība (I). *Likums un Tiesības*, 2003., 5. sēj., Nr. 6 (Nr. 46), 24. iedaļa, 166. lpp. Rīcības brīvības piešķiršana attīstījās pamatā divu vēsturisku faktoru ietekmē: 1) lai nodrošinātu efektīvas kontroles īstenošanu, jo sevišķi tādās jomās kā labklājība, ekonomika un vide; 2) ticība, ka tehniska vai zinātniska rakstura jautājumi ir jārisina specializētām aģentūrām. Sk. plašāk: Galligan D. J. *Discretionary Powers*. Oxford: Clarendon Press, 1990, pp. 74–76.

⁶²³ Piem., 1995. gada Kanādas Vides novērtējuma likums, kurā IVN process ir regulēts 85 pantos, specializētajā literatūrā ir ticis kritizēts par tā pārlielo detalizāciju, kas to padara pārlietu sarežģītu un grūti saprotamu. Wood C. *Environmental Impact Assessment: A Comparative Review*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 95.

⁶²⁴ Jo sevišķi gadījumos, kad ar IVN saistītie lēmumi nav publiski pieejami. UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. vii, 7.

⁶²⁵ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība (iedaļas 45–127). *Likums un Tiesības*, 2003., 5. sēj., Nr. 7 (Nr. 47), 59.–98. iedaļa, 194.–205. lpp.

⁶²⁶ Amerikāņu autoritatīvais tiesību filozofs Ronalds Dvorkins (*Ronald M. Dworkin*) ir sniedzis šādu “vājākas rīcības rīcības” un “rīcības brīvības stiprākā nozīmē” skaidrojumu. “Vājāka rīcības brīvība” ir novērojama šādās situācijās: pirmkārt, kad kāda iemesla dēļ standarti, kas amatpersonai ir jāpiemēro, nevar tikt izmantoti mehāniski, bet prasa novērtējuma veikšanu; otrkārt, kādai amatpersonai ir kompetence pieņemt lēmumu, un to nevar pārskatīt un grozīt cita amatpersona. Ar “rīcības brīvību stiprākā nozīmē” tiek raksturota ne vien standartu nenoteiktība vai sarežģītība vai persona, kas pieņem galavārdu to piemērošanā, bet gan darbības joma un lēmumi, kas tiek kontrolēti. Citiem vārdiem sakot, šāda veida rīcības brīvība nozīmē, ka lēmuma saturs pieņemšana ir amatpersonas ziņā un nepastāv iepriekšnoteiktu standartu saistošais spēks. Dworkin R. M. *The Model of Rules*. *Yale Law School Legal Scholarship Repository*, 1967, pp. 32–33.

būtisku ietekmi uz vidi, tiesa nevar uzlikt pienākumu valstij tās rīcības ietvaros izvēlēties citu radioaktīvo atkritumu apglabāšanas koncepciju. Tā visupirms ir valsts politiskā un tiesiskā rīcības brīvība – izvēlēties konceptuāli atkritumu glabāšanas risinājumus. Tiesas uzdevums, ievērojot varas dalīšanas principu, ir pārbaudīt, vai ir procesuāli pareizi [...] un pēc būtības (saturiski) pareizi apzinātas izvēlētas rīcības sekas (ietekme), un vai paredzētā rīcība nav pretrunā normatīvajiem aktiem, **vai rīcības brīvības ietvaros ir izdarīti visi nepieciešamie apsvērumi.**”⁶²⁷

Tomēr, no otras puses, Novērtējuma likumā ir *expressis verbis* norādīts, ka attiecīgajai valsts institūcijai, pašvaldībai vai citai likumā noteiktajai institūcijai lēmumu par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu ir jāpieņem, vispusīgi izvērtējot IVN ziņojumu, pašvaldības un sabiedrības viedokli un ievērojot kompetentās institūcijas atzinumu par IVN ziņojumu (turklāt arī kompetentās iestādes sniegtajam atzinumam par IVN ziņojumu ir jābūt izvērtētam⁶²⁸).⁶²⁹ Tas savukārt nozīmē, ka IVN procesā iestāde var īstenot vienīgi “vājākās rīcības brīvības modeli”, jo IVN procesa rezultātā pieņemtajam lēmumam ir jābūt pēc sava satura atbilstošam sabiedrības ilgtspējības izpratnei. Savukārt šīs izpratnes noskaidrošana ir viena no IVN procesa sastāvdaļām. Tādējādi, lai gan sabiedrības līdzdalības kontekstā ir jānorāda, ka iestādei, pieņemot lēmumu, ne vienmēr ir jāvadās pēc personu izteiktajiem priekšlikumiem vai iesniegtajiem iebildumiem, un tā “ir tiesīga noraidīt atsevišķu institūciju, arī ieinteresētās sabiedrības viedokli, paredzot citu lietderīgāku rezultātu”⁶³⁰, tomēr:

- 1) sabiedrības priekšlikumi, ierosinājumi un iebildumi ir **rūpīgi izvērtējami, balstoties uz lietderības apsvērumiem** un apsverot un analizējot to **piemērotību, vajadzību, atbilstību;**
- 2) noraidījumam ir jābūt **pietiekami argumentētam, sniedzot noraidījuma pamatojumu,**⁶³¹ tostarp norādes, “tieši kādi sabiedriskās apspriešanas laikā izteikti sabiedrības viedokļi, ieteikumi, priekšlikumi netika ņemti vērā”, pieņemot lēmumu par paredzētās darbības akceptēšanu.⁶³²

Tādējādi, ja “iestāde ir pamatojusi savu viedokli ar [IVN] iegūto informāciju [...], tad šo informāciju noliedzošs vai apšaubošs viedoklis ir saprātīgi jāpamato”⁶³³, kaut gan tas neprezumē,

⁶²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA-40/2013 motīvu daļas 15. punkts. Sk. arī The Supreme Court of Appeal of South Africa. *MEC for Environmental Affairs and Development Planning v Clairison's CC* (408/2012) [2013] ZASCA 82, 2013. May 31, para. 22.

⁶²⁸ Tostarp konsultējoties ar citām valsts institūcijām. Novērtējuma likuma 20. panta otrā daļa. Piem., Labklājības ministrijas, Zemkopības ministrijas, VARAM struktūrvienības un pakļautās institūcijas (Valsts meža dienests, valsts SIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs”, Dabas aizsardzības pārvalde), Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, Zinātņu akadēmija, augstākās mācību iestādes u.c. IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 39.–40., 151.–153., 202.–206. lpp.

⁶²⁹ Novērtējuma likuma 22. panta otrā daļa, 20. panta, jo sevišķi pirmā daļa. Sk. arī IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 8. pantu.

⁶³⁰ Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05, sec. daļas 5. punkts.

⁶³¹ Turpat.

⁶³² Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, AA43-0179-12/12 motīvu daļas 16. punkts.

⁶³³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA-40/2013 motīvu daļas 10. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA-356/2018 3. tēze, motīvu daļas 13. punkts.

ka “sabiedrības [iebildumiem] pret paredzēto darbību un iestāžu vērtējumu saistībā ar šo darbību [jābūt balstītiem] zinātniskā argumentācijā vai juridiskā pamatojumā”.⁶³⁴ Tas nozīmē, ka iedzīvotāju līdzdalība novērtējuma procesā pati par sevi un tās ietvaros paustie sabiedrības viedokļi un izvirzītās prasības neizslēdz paredzētās darbības īstenošanu, bet gan ir “instruments labāku risinājumu meklēšanai”.⁶³⁵ Tādējādi tas vien, ka atsevišķas iedzīvotāju daļas viedoklis ir negatīvs, pats par sevi nevar būt pamats:

- 1) nedz secinājumam, ka ir konstatējami būtiski sabiedrības tiesību uz informāciju un līdzdalību IVN procesā pārkāpumi;⁶³⁶
- 2) nedz lēmumam par paredzētās darbības atcelšanu.⁶³⁷

Saskaņā ar EST judikatūras atziņām, kas pārāpstiprinātas vairākos tās spriedumos, tad IVN direktīvas (2011) piemērošanas joma ir paplašināta un tās mērķis ir ļoti plašs un tālejošs, un tā ir piemērojama šādā garā,⁶³⁸ bet vienlaikus – tā ierobežo dalībvalstu rīcības brīvību. IVN direktīva ierobežo dalībvalstu rīcības brīvību, kā izriet no tiesību normām, kas kopsummā veido pienākuma veikt IVN saturu⁶³⁹, proti, 2. panta 1. punkts (noteiktais **vispārīgais** IVN veikšanas pienākums⁶⁴⁰), 4. panta 2. punkts (metožu izvēle⁶⁴¹) un 4. panta 3. punkts (III pielikuma kritēriju obligātums⁶⁴²). Iepriekš minētajām tiesību normām piemīt **tiešā iedarbība** gadījumā, ja dalībvalsts ir pārkāpusi rīcības brīvības robežas, kas izriet no šajās tiesību normās izklāstītajiem pienākumiem⁶⁴³.

---

⁶³⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 3. tēze, motīvu daļas 13. punkts.

⁶³⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. A420581811, SKA–236/2017 motīvu daļas 11. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 aprakstošās daļas 4.6. punkts, motīvu daļas 13. punkts.

⁶³⁶ Turpat 1., aprakstošās daļas 4.3. punkts. Sk. arī Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2012. gada 4. jūlija sprieduma lietā Nr. A420581811, A02422–12/17 motīvu daļas 21. punkts.

⁶³⁷ Sk. arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. A420407011, SKA–47/2015 motīvu daļas 10. punkts; Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, AA43–0179–12/12 motīvu daļas 16., sk. arī 17.3. punkts.

⁶³⁸ CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, paras. 31, 39; CJEU. Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97, para. 40; EST 2004. gada 16. septembra sprieduma lietā C-227/01 46. punkts; EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 32. punkts; EST 2008. gada 25. jūlija sprieduma lietā C-142/07 28. punkts; EST 2009. gada 10. decembra sprieduma lietā C-205/08, 50. punkts; EST 2011. gada 17. marta sprieduma lietā C-275/09 29. punkts; EST 2011. gada 24. novembra sprieduma lietā C-404/09 79. punkts; CJUE. Arrêt du 15 décembre 2011 dans l’affaire C-560/08, para. 103; CJUE. Arrêt du 27 mars 2014 dans l’affaire C-300/13, para. 22; EST 2008. gada 10. jūlija sprieduma lietā C-156/07 33. punkts; Ģenerālvokātes J. Kokotes 2014. gada 9. oktobra secinājumu lietā C-531/13 36., 55. punkts. Sk. arī EC. Environmental impact assessment of projects: Rulings of the Court of Justice. Luxembourg: EU, 2013, p. 8.

⁶³⁹ Ģenerālvokātes J. Kokotes 2014. gada 13. novembra secinājumu lietā C-570/13 7., 25.–28. punkts.

⁶⁴⁰ IVN direktīvas (2011) 2. panta 1. punktā noteiktais **vispārīgais** pienākums nodrošināt, ka “uz tiem projektiem, kuriem var būt būtiska ietekme uz vidi inter alia to rakstura, apjoma vai atrašanās vietas dēļ, attiektos prasība par attīstības piekrišanu un novērtējumu attiecībā uz to ietekmi” (rīcības brīvību ierobežojošā norma). Sk. arī CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, para. 50; CJEU. Judgement of 22 October 1998 in Case C-301/95, para. 45; CJEU. Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97, para. 36; CJEU. Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96, para. 64; EST 2008. gada 28. februāra sprieduma lietā C-2/07 37. punkts; CJEU. Judgement of 20 November 2008 in Case C-66/06, para. 61; CJUE. Arrêt du 15 octobre 2009 dans l’affaire C-255/08, para. 32; CJUE Arrêt du 24 mars 2011 dans l’affaire C-435/09, para. 52; EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 29. punkts; EST 2015. gada 11. februāra sprieduma lietā C-531/13, 40. punkts; EST 2009. gada 16. jūlija sprieduma lietā C-427/07 41. punkts; EST 2009. gada 30. aprīļa sprieduma lietā C-75/08 50. punkts.

⁶⁴¹ IVN direktīvas (2011) 4. panta 2. punkts, kas paredz “katra gadījuma pārbaudes” vai “dalībvalsts noteiktu limitu vai kritēriju”, vai abu metožu kombinācijas izmantošana attiecībā uz II pielikumā uzskaitītajiem projektiem.

⁶⁴² CJEU. Judgement of 20 November 2008 in Case C-66/06, para. 62; CJUE. Arrêt du 15 octobre 2009 dans l’affaire C-255/08, para. 33; CJUE. Arrêt du 24 mars 2011 dans l’affaire C-435/09, para. 53; EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 32., 35. punkts; EST 2015. gada 11. februāra sprieduma lietā C-531/13 42. punkts.

⁶⁴³ EST 2013. gada 21. marta sprieduma lietā C-244/12 48. punkts, sk. arī 41. punktu. Sk. arī CJEU. Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97, paras. 70–71; CJEU. Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95, paras. 60–61.

Var piekrist, ka IVN direktīva būtībā paredz noteiktas procesuālas prasības, nevis izvirza obligāti ievērojamus vides standartus.⁶⁴⁴ Tas nozīmē, ka, no vienas puses, “[k]ompetentajām iestādēm ir obligāti jāņem vērā apspriešanās rezultāti un apkopotā informācija un attīstības [atļaujas] piešķiršanas procedūras beigās jāsniedz konkrēta informācija”, tomēr tām nav pienākuma “izdarīt konkrētus secinājumus no IVN konstatējumiem”.⁶⁴⁵ No otras puses, lēmumi, kas tiek uzskatīti par pieņemtiem pretēji kaitējuma novēršanas uzstādījumam, “nes lielāku attaisnojumu slogu”⁶⁴⁶, un arī atbilstoši ES tiesībām IVN procesā iegūtā informācija ir **pienācīgi jāņem vērā**⁶⁴⁷.

Tādējādi viens no interešu koordinācijas veidiem IVN procesā ir veikt *apsvērumu balansēšanu* – novērtēšanu un izvērtēšanu, tostarp ņemot vērā sabiedrības līdzdalības rezultātus.⁶⁴⁸ Kā arī definēts Novērtējuma likumā, tad IVN ir procedūra, “lai **novērtētu** paredzētās darbības [...] īstenošanas iespējamo ietekmi uz vidi un izstrādātu priekšlikumus nelabvēlīgas ietekmes novēršanai vai samazināšanai vai aizliegtu paredzētās darbības uzsākšanu normatīvajos aktos noteikto prasību pārkāpumu gadījumos”.⁶⁴⁹ Tas nozīmē, ka “[IVN] laikā un paredzētās darbības akcepta laikā kompetentajām iestādēm ir jāizvērtē, kāda tieši ietekme uz vidi būs paredzētajai darbībai, jāapsver tādi darbības īstenošanas veidi, kas mazāk skartu vidi un cilvēkus, kā arī visbeidzot saprātīgi jāizšķiras par to, vai un kādas paredzētās darbības atļaut īstenot”⁶⁵⁰.

Līdz ar to IVN mērķa plašāka definēšana, kā autore to apzīmē, ir ne vien informācijas iegūšana, bet tās ieguve, novērtēšana un priekšlikumu izstrāde **izvērtējot**. Tā, piem., arī Starptautiskā Ietekmes novērtējumu asociācija (*International Association for Impact Assessment*) IVN ir definējusi kā procesu, kurā tiek **identificēta, paredzēta, novērtēta** un mazināta attīstības priekšlikumu biofizikālā, sociālā un citu attiecīgu efektu ietekme **pirms** lēmumu pieņemšanas un saistību uzņemšanās.⁶⁵¹

Tas nozīmē, ka IVN ir process ar mērķi novērtēt – izvērtēt ietekmi uz vidi, identificējot būtisku ietekmi uz vidi un izstrādājot nelabvēlīgas ietekmes novēršanas priekšlikumus, tādējādi vienīgi informācijas ieguve IVN procesā pati par sevi nav pietiekama. Proti, tas nozīmē, ka IVN procesā iegūtajai informācijai ir jābūt ne vien iegūtai, **bet arī izvērtētai, izmantojot apkopošanu, analīzi, apsvēršanu un pamatošanu** atbilstoši pamatojuma principam, kas “pilda tiesību

⁶⁴⁴ EC. Commission Staff Working Paper. Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/92/EU. SWD(2012) 355, p. 1.

⁶⁴⁵ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 5. lpp.

⁶⁴⁶ Craik N. The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 11, 76–77.

⁶⁴⁷ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 8. pants.

⁶⁴⁸ Orhūsas Konvencijas 3. panta 8. punkts.

⁶⁴⁹ Novērtējuma likuma 1. panta 2. punkts.

⁶⁵⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. A420407011, SKA–47/2015 motīvu daļas 12. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. A420581811, SKA–236/2017 motīvu daļas 13. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 motīvu daļas 9. punkts.

⁶⁵¹ IAIA / Senécal P., Goldsmith B., Conover S. et al. Principles of Environmental Impact Assessment Best Practice. 1999, p. 2.

aizsardzības funkciju”⁶⁵², un izvērtēšanas principam⁶⁵³. Kā akcentēts jau iepriekš, saskaņā ar Satversmes tiesas praksi tiesības uz labvēlīgu vidi nav absolūtas, proti, “[t]iesības uz labvēlīgu vidi var ierobežot, tās samērojot ar tādām interesēm kā līdzsvarota saimnieciskā attīstība un ekonomiskā labklājība [...] Tomēr Satversmes 115. pants liedz šīs intereses īstenot tikmēr, kamēr **nav rūpīgi izvērtēta** to īstenošanas ietekme uz vidi un līdz ar to uz ikvienu sabiedrības locekli, kā arī tad, ja nepieciešamība pēc attiecīgā risinājuma nav sociāli pamatota.”⁶⁵⁴

Šeit parādās izvērtēšanas principa duālā daba. Pirmkārt, tas paredz, ka izvērtēšanai ir jānotiek **pirms** paredzētās darbības atļaušanas vai uzsākšanas,⁶⁵⁵ vienlaikus veidojot sasaisti ar piesardzības principu, kas nosaka vides problēmu risināšanas uzsākšanu, “**pirms** vēl saņemti pilnīgi zinātniski pierādījumi par paredzētās darbības negatīvo ietekmi uz vidi”.⁶⁵⁶ Otrkārt, darbība ar negatīvām sekām videi ir pieļaujama “tikai tad, ja paredzamais pozitīvais rezultāts sabiedrībai kopumā pārsniedz attiecīgās darbības [...] nodarīto kaitējumu videi”.⁶⁵⁷

Izvērtēšanas princips cita starpā “nozīmē arī to, ka ietekmes novērtējumā fiziskajām un juridiskajām personām, kā arī to apvienībām, organizācijām un grupām ir tiesības iegūt informāciju par paredzētajām darbībām un piedalīties ietekmes novērtēšanā”.⁶⁵⁸ Šo pieeju pamato tas, ka daļa no IVN lomas ir dažādu grupu vērtību identificēšana saistībā ar iespējamo ietekmi⁶⁵⁹ un ka sabiedrības pretestība kādas noteiktas paredzētās darbības īstenošanai var kalpot arī kā “instrumentis labāku risinājumu meklēšanai”.⁶⁶⁰ Tādējādi ir “[b]ūtiski ir sabiedrības izteikto viedokli apsvērt”.⁶⁶¹

Ņemot vērā iepriekš minēto, autore piedāvā šādu IVN procedūras skaidrojuma ietveršanu Novērtējuma likuma 1. panta 2. punktā, nosakot, ka IVN ir: “procedūra, kas veicama šajā likumā noteiktajā kārtībā, lai, *pirmkārt, paredzētu un identificētu, otrkārt, novērtētu paredzētās darbības būtisku ietekmi uz vidi un, treškārt, izstrādātu priekšlikumus šīs ietekmes novēršanai vai samazināšanai, balstoties uz informācijas apkopošanu, analīzi, apsvēršanu un pamatošanu, lai*

⁶⁵² Briede J. 14.¹ pants. Procesuālā taisnīguma princips. A. daļa, 1. nodaļa. Grām.: *Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa*. Sagatavojis autoru kolektīvs. Briede J. [zinātniskā red.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 210.–222. lpp.

⁶⁵³ Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 3. panta pirmās daļas 4. punkts, arī 12. panta septītā daļa.

⁶⁵⁴ Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2012. gada 4. jūlija sprieduma lietā Nr. A420581811, A02422–12/17 motīvu daļas 24. punkts, kā pārfrāzēts pēc: Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 sec. daļas 13.2. punkts.

⁶⁵⁵ Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 3. panta pirmās daļas 4. punkta 1. teikums.

⁶⁵⁶ Novērtējuma likuma 3. panta 5. punkts. Sk. arī Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 3. panta pirmās daļas 2. punkts.

⁶⁵⁷ Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 3. panta pirmās daļas 4. punkta otrais teikums.

⁶⁵⁸ Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2012. gada 4. jūlija sprieduma lietā Nr. A420581811, A02422–12/17 motīvu daļas 21. punkts; Novērtējuma likuma 3. panta 4., 6. punkts.

⁶⁵⁹ Morgan R. K. *Environmental Impact Assessment: A Methodological Approach*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, pp. 3, 44–45.

⁶⁶⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. A420581811, SKA–236/2017 motīvu daļas 11. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 aprakstošās daļas 4.6. punkts, motīvu daļas 13. punkts.

⁶⁶¹ Turpat 2.

veiktu izvērtēta paredzētās darbības akcepta lēmuma pieņemšanu attiecībā uz paredzētās darbības pieļaujamību vai nepieļaujamību”.

3. Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti

Iepriekš aplūkoto IVN definēšanas pieeju pamatā ir diskusijas par šī tiesību institūta procesuālo/materiālo raksturu. IVN pārsvarā tiek raksturots kā procesuāla rakstura mehānisms, uzskatot, ka “taisnīgumu iespējams sasniegt, vienīgi pienācīgi ievērojot tiesību normās (tiesību avotos) paredzēto procesuālo kārtību”.⁶⁶² Tas ir līdzīgi kā vispārējo vides tiesību gadījumā, kad būtībā tiek izslēgta stingru noteikumu piemērošana un notiek tiesību virzīšana uz procesu, nevis konsekventu iznākumu⁶⁶³. Tādējādi tiek piešķirta izšķiroša nozīme procesuālajiem noteikumiem, saskaņā ar kuriem ir ticis sasniegts konkrēts iznākums. Tomēr ne vienmēr atbilstme procesuālajiem principiem ir pietiekama, lai attaisnotu pieņemto lēmumu, jo tā var *pro forma* pastāvēt, savukārt pieņemtais lēmums pats par sevi var nebūt attaisnojams saskaņā ar labas pārvaldības principiem⁶⁶⁴.⁶⁶⁵

3.1. Ietekmes uz vidi novērtējuma rematerializācija

Amerikāņu tiesību doktrīnā⁶⁶⁶ tiek uzskatīts, ka diskusijas par IVN procesuālo/materiālo raksturu ir par “visu vai neko”, neproduktīvas un nepareizas, jo šādā veidā konflikts attiecībā uz fundamentālām vērtībām un sociālās kārtības vīzijām tiek maskēts aiz diskusijām par juridisko tehniku. Citiem vārdiem sakot, šādas diskusijas ir balstītas IVN procesa kā pašmērķa un līdzekļa radikālā nošķiršanā, uzskatot, ka IVN informācijas vākšanas un novērtēšanas rezultātā tiek ietekmēts materiālo lēmumu raksturs.⁶⁶⁷ Tomēr IVN procesuālās prasības ir materiālas tādā veidā, kādā tās piešķir tiesības sabiedrības līdzdalības ietvaros un ietekmē konkrētu lēmumu rezultātu (saturu) un pamatotu lēmumu pieņemšanu.⁶⁶⁸ Šādas pieejas izmantošana, nenoliedzot IVN procesuālā rakstura nozīmi, var būt argumentācijas sastāvdaļa un ņem vērā to, ka IVN nav tikai

⁶⁶² Statkus S. Tiesību avoti, kas regulē sabiedrības līdzdalību. *Jurista Vārds*, 2008. 13. maijs, Nr. 18 (522). *El. vers.*

⁶⁶³ Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), pp. 239–240.

⁶⁶⁴ “Labas pārvaldības principi ir tiesiskums, vienlīdzība, objektivitāte, samērīgums, tiesiskā palāvība, saprātīgu termiņu ievērošana, līdzdalība, privātuma ievērošana, caurskatāmība un atklātība.” Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 67. lpp.; Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration. 2007. June 20, pp. 4, 6–9.

⁶⁶⁵ Laba pārvaldība nozīmē ne tikai labus rezultātus attiecībā uz vienu vai otru politisko mērķu komplektu; tā ir daļēji atkarīga no virknes vērtību un ideālu ņemšanas vērā un rīkošanos saskaņā ar tiem, lai sasniegtu konkrētus rezultātus. Galligan D. J. *Discretionary Powers*. Oxford: Clarendon Press, 1990, pp. 97–98.

⁶⁶⁶ Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas”, 1.1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatsistēmas izveide Amerikas Savienotajās Valstīs”.

⁶⁶⁷ Bartlett R. V. The rationality and logic of NEPA revisited. In: *Environmental Policy and NEPA: Past, present, and future*. Clark R. E., Canter L. W. [Eds.]. Boca Raton, FL: St Lucie Press, 1997, p. 52; Boggs J. P. Procedural vs. substantive in NEPA law: cutting the Gordian knot. *The Environmental Professional*, 1993, 15, pp. 25–26; Tarlock D. A. Balancing Environmental Considerations and Energy Demands: A Comment on Calvert Cliffs’ Coordinating Committee Inc. v AEC. *Indiana Law Journal*, 1972, 47(4), p. 657; Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), pp. 239–240.

⁶⁶⁸ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 37; Holder J. *Environmental Assessment: The Regulation of Decision Making*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 8.

process pats par sevi, bet gan process, kas, noritot atbilstošā institucionālā ietvarā, var izmainīt rezultātu⁶⁶⁹. Šādā ziņā ir arī nošķirami IVN procedūras un procesa jēdzieni, jo procedūra attiecas uz procesā balstītu noteikumu ievērošanu, kurai ir jābūt akurātai un precīzai, un pati par sevi tā ir neitrāls jēdziens, kas nav attiecināms uz rezultāta pareizību, savukārt procesam ir cits un augstāks leģitimitātes standarts.⁶⁷⁰ Procedūra ir kārtība, kādā veic secīgus pasākumus, jeb secīgu darbību, pasākumu kopums (tādējādi nesaistīta ar rezultātu kā tādu), savukārt process – secīga darbību virkne **kāda rezultāta** sasniegšanai.⁶⁷¹ Savukārt tiesiskas valsts kontekstā “[g]alvenais nav kārtības ievērošana, bet no procesa izrietošo materiālo vērtību – tiesību aizsardzības, strīdu atrisināšanas un tiesiskās noteiktības – sasniegšana”⁶⁷². Saskaņā ar iepriekš paustajām atziņām var teikt, ka IVN ir ne vien procesuālu darbību kopums (*procesuālais aspekts*), bet arī secīgu un interaktīvu darbību virkne, kas tiek veikta atbilstošā sistēmā (*institucionālais aspekts*) kāda rezultāta sasniegšanai (*materiālais aspekts*).

Procesuālā specifika tiek piemērota, pastāvot satura (materiālās) specifikas trūkumam, bet tā tiek izmantota, lai virzītu lēmumus materiālā virzienā,⁶⁷³ tādējādi rematerializējot IVN. Tiesa gan, IVN tiesību rematerializācijas aspekts nenozīmē tiesības, kas tieši regulē sociālo uzvedību, nosakot normu materiālo saturu vai materiālos standartus, bet gan – aprakstīt IVN izmantošanu kā līdzekli, lai veicinātu un leģitimizētu noteiktu projektu konkrētā vietā, iekļaujot attiecīgas intereses vai vērtības vai sekojot tām lēmumu pieņemšanas procesā.⁶⁷⁴ Tā, piem., aizvien aktuālākas kļūst diskusijas par IVN ziņojumu materiālās kvalitātes pārbaudes iespējām tiesā.⁶⁷⁵ Austrālijas Jaunās Dienvidzemes tiesiskajā ietvarā ir paredzēta iespēja apstrīdēt IVN ziņojuma materiālo kvalitāti. Pretendentam, kas iesniedz attīstības priekšlikumu noteiktā laika periodā, ir tiesības vērsties ar prasību Jaunās Dienvidzemes Zemes un vides tiesā, kas izskata ar vides tiesībām un teritorijas plānošanu saistītos jautājumos un kurā ietilpst gan tiesneši, gan vērtēšanas eksperti, attiecībā uz attīstības piekrišanas (un tās nosacījumu) materiālo saturu. Šis ir ļoti svarīgs vides tiesību attīstības aspekts, jo sasaista IVN derīgumu (atbilstību) ar lēmumu pieņemšanas procesu. Tiesām tiek

---

⁶⁶⁹ Tarlock D. A. Balancing Environmental Considerations and Energy Demands: A Comment on Calvert Cliffs' Coordinating Committee Inc. v AEC. *Indiana Law Journal*, 1972, 47(4), p. 657. Piem., amerikāņu vides tiesību literatūrā tiek apšaubīts, ka materiālā un procesuālā dihotomija vispār jebkad ir pastāvējusi. Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), p. 239.

⁶⁷⁰ Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), p. 240.

⁶⁷¹ Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca. © Apgāds “Jumava”, 1999; © Tilde, 2009.

⁶⁷² Litvins G. Alternatīvās tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metodes administratīvajā procesā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 33. lpp.

⁶⁷³ Craik N. The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 37.

⁶⁷⁴ Holder J. Environmental Assessment: The Regulation of Decision Making. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 8.

⁶⁷⁵ Pölönen I. Quality control and the substantive influence of environmental impact assessment in Finland. *EIAR*, 2006, 26, pp. 484–486, 489–490; Soppe M., Pieters S. The Dutch courts and EIA: troubleshooter or troublemaker? In: *Enviromenmanl Impact Assessment in the Netherlands: Views from the Commission for EIA in 2002*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2002, pp. 31–34.

sniegta iespēja veikt IVN materiālās kvalitātes pārbaudi, lai gan praksē tās nelabprāt vēlas izvirzīt pārāk augstus standartus IVN ziņojumu materiālajam saturam.⁶⁷⁶

3.2. Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepts

No vienas puses, tiek uzskatīts, ka IVN sistēmu salīdzināšana valstu starpā ir noderīga tikai noteiktā apmērā, jo IVN sistēmas ir attīstījušās dažādos veidos.⁶⁷⁷ Turklāt risks, kas rastos, kodificējot ar IVN saistītus principus, kas darbotos ikvienā pasaules valstī, ir tāds, ka tie būtu pārlieku vienkārši un vispārīgi, kā rezultātā tiem nebūtu vēlamā ietekme.⁶⁷⁸ Tomēr, no otras puses, vispārēji ir atzīts, ka IVN plašās piemērošanas rezultātā, “neraugoties uz atšķirībām tā formā un procedūrā, tā pamatuzdevumi ir līdzīgi visās valstīs”⁶⁷⁹. Līdz ar to var runāt par IVN vispārīgajiem principiem, kas prof. Magnusa Vircava ieskatā ir “uztverami relatīvā nozīmē kā ideālas, pilnīgas IVN sistēmas veidošanas nosacījumi”⁶⁸⁰.

AN pētījumā izmantotajā terminoloģijā IVN pamatuzdevumi, vispārīgie principi tiek dēvēti par IVN “kopējo globālo pieeju”, no kuras ir atvasināmi “izšķirošie elementi” jeb “kopējās globālās pieejas izšķirošie elementi” (*crucial elements of the common global approach*).⁶⁸¹ Šī pētījuma vajadzībām tie tiek apzīmēti kā *materiālprocesuālie mikroatribūti*⁶⁸², ar šo jēdzienu saprotot IVN pamatprincipu, prasību un raksturlielumu kopuma elementus, kas ir līdzīgs visās jurisdikcijās vai lielā daļā jurisdikciju⁶⁸³.

Pēc autores domām, nav nepieciešams veikt IVN *mikroatribūtu* kategorizāciju – materiālajos vai procesuālajos, jo ikviens IVN procesuālais elements rada materiālu pienesumu un otrādi. Piem., ES tiesībās gan stratēģiskais IVN, gan IVN ir procesuāls instruments, ar materiālu sastāvu (ko tam, piem., piešķir IVN direktīvas (2011) saistība arī ar citām direktīvām).⁶⁸⁴ Tādējādi, no vienas puses, tāpat kā stratēģiskā IVN direktīva⁶⁸⁵, arī IVN direktīva ir procesuāla, tomēr, no otras puses, tajās noteiktajām procesuālajām vides tiesībās “var rasties zināma vispārējā

⁶⁷⁶ Craig D., Jeffery M. Legal pluralism: notions of standing and legal process constraining assessment. Ch. 6. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 92, 95. Sk. arī Environmental Planning and Assessment Act: Austrālijas Jaunās Dienvidzemes štata likums. 1979, 203.

⁶⁷⁷ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 8.

⁶⁷⁸ Pritchard D. E. Environmental Impact Assessment: Towards Guidelines for Adoption under the Ramsar Convention. 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27.

⁶⁷⁹ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 8. lpp.

⁶⁸⁰ Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 95. lpp.

⁶⁸¹ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 7–8.

⁶⁸² Jēdziens mikroatribūti tiek lietots šādā nozīmē: atribūts (filozofijas termins) – “norises vai priekšmeta neatņemama īpašība vai sastāvdaļa, bez kuras tas nevar pastāvēt un par to nav iespējams pat domāt”. Latvijas Enciklopēdiskā vārdnīca. © Nacionālais Apgāds, 2002.

⁶⁸³ Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, 405 p.; Pölonen I., Hokkanen P., Jalava K. The effectiveness of the Finish EIA system – What works, what doesn't, and what could be improved? *EIAR*, 2011, 31, p. 121.

⁶⁸⁴ Public discussion. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

⁶⁸⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2001. 21. jūlijs, L 197/30.

atgriezeniskā saite uz piedāvāto materiālo vides aizsardzību”⁶⁸⁶. Turklāt ES tiesībās līdz ar Industriālo emisiju direktīvas⁶⁸⁷ pieņemšanu, “ietverot tajā arī materiāli tiesiskās prasības, šī problēma ir zaudējusi savu nozīmi, jo ar IVN direktīvu ieskicētā materiāli tiesiskā programma ir ieguvusi tik skaidrus apveidus, ka vairs nav apstrīdama nacionālo vides tiesību aktu materiāli tiesiskas pielāgošanas nepieciešamība”⁶⁸⁸. Kā ir norādījis pašreizējais rumāņu izcelsmes EK Vides ģenerāldirektorāta Ieviešanas un dalībvalstu atbalsta direktorāta E vadītājs Aurels Čobanu-Dordja (*Aurel Ciobanu-Dordea*), “dažas cīņas, kas ir saistītas ar šo direktīvu jautājumu materialitāti, balstoties uz subsidiariātes principu, ir jāpaveic “mājās””.⁶⁸⁹ IVN efektivitāte nav atkarīga tikai no IVN *per se*, “bet arī un tieši no materiālajiem standartiem, kuru īstenošanai tas kalpo”⁶⁹⁰. Iepriekš minēto apsvērumu dēļ šī pētījuma ietvaros tiek izmantots termins *mikroatribūts* vai *materiālprocesuālais mikroatribūts* atkarībā no konteksta.

Mikroatribūti nodrošina specifisku starptautisku standartu universalizāciju nacionālā vai reģionālā līmenī dažādos kontekstos⁶⁹¹, vienlaikus veicinot atbilstību un saskaņotību ar citiem normatīvajiem aktiem, sektorālajām politikām un starptautiskajām saistībām.⁶⁹² Analizējot detalizētāk, ir konstatējams, ka šie *mikroatribūti* veidojas no tiesiski saistošo un *paratiesisko* (rekomendatīvo tiesību) veseluma⁶⁹³ un citastarp var tikt atvasināti no ASV Nacionālās Vides politikas likuma, ES tiesību prasībām⁶⁹⁴, vides aizsardzības principu – tā dēvēto “virziena

---

⁶⁸⁶ Tā, piem., “daudzu valstu vides tiesībās ietvertā apsvēruma prasība [vides faktoru mijiedarbība, kas izriet no IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 3. panta 1. punkta d) apakšpunkta] var kalpot kā tiesiska sasaiste starp IVN un materiāli tiesiskām prasībām, bet šāda vispārēja klauzula var nebūt visos gadījumos pietiekama”. Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 89.–91., arī 118. lpp.

⁶⁸⁷ Padomes 1996. gada 24. septembra Direktīva 96/61/EK par piesārņojuma integrētu novēršanu un kontroli: ES tiesību akts. *OV*, 1996. 10. oktobris, L 257/26; Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 15. janvāra Direktīva 2008/1/EK par piesārņojuma integrētu novēršanu un kontroli (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2008. 29. janvāris, L 24/8; Industriālo emisiju direktīva (2010), preambulas 11. apsvēruma, 5. panta 3. punkts, 12. panta 2. punkts.

⁶⁸⁸ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 91. lpp.

⁶⁸⁹ Ciobanu-Dordea A., Directorate – General for Environment, Directorate E – Implementation & Support to Member States. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Npublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

⁶⁹⁰ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 115. lpp.

⁶⁹¹ Feichtner I., Wörsdörfer M. 10 Years Equator Principles: A Transdisciplinary Inquiry. *Transnational Legal Theory*, 2014, 5(3), pp. 409–416; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 16.

⁶⁹² Sal. sk. arī Banfi P. Emerging findings on coherence. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Npublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

⁶⁹³ IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma kā globālo vides tiesību daļas recepcija un ģenēze”, 2.3. “Globālo vides tiesību ģenēze”, 2.3.2. “Rekomendatīvo tiesību raksturojums”, A. “Starptautisko rekomendatīvo tiesību nozīme”, B. “Nacionālo rekomendatīvo tiesību izveide”.

⁶⁹⁴ Piem., ES projektu saraksti un kritēriji tiek bieži vien izmantoti kā “atskaites punkts” speciālajā literatūrā. UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 37. Sk. arī: Rajaram T., Das A. Screening for EIA in India: Enhancing effectiveness through ecological carrying capacity approach. *Journal of Environmental Management*, 2011, 92, p. 141.

principu” (*directing principles*) tiesībfilozofiskajiem uzstādījumiem⁶⁹⁵, citu valstu pieredzes, labās prakses un jomas speciālās literatūras atziņām, tostarp detalizētu IVN kritēriju modeļiem.⁶⁹⁶

Šādā veidā nepieciešamo *materiālprocesuālo mikroatribūtu* noteikšana palīdz nodrošināt arī vides tiesību principu un uzstādījumu īstenošanu. Piem., attiecībā uz, iespējams, visuniversālāko IVN *mikroatribūtu* – sabiedrības līdzdalību, kas, pakāpeniski integrējoties starptautiskā un nacionālā kontekstā, ir nojaukusi robežas starp šiem abiem kontekstiem⁶⁹⁷, tiek īstenots nediskriminācijas – vienādas pieejas princips. Ja valsts saviem iedzīvotājiem nodrošina “dāsnas” līdzdalības tiesības, tas nozīmē arī vienlīdzīgu tiesību piešķiršanu ietekmētās valsts iedzīvotājiem. Tomēr, ja valsts piemēro ierobežojošus līdzdalības noteikumus, tie vienlīdz attieksies kā uz vietējiem, tā uz ārvalsts iedzīvotājiem. Valsts robežu ignorēšana pati par sevi nenodrošina līdzdalības tiesības, tādējādi rodas nepieciešamība noteikt minimālos sabiedrības līdzdalības standartus, ko nodrošina, piem., Orhūsas Konvencija.⁶⁹⁸

Saskaņā ar AN 2018. gada pētījumu, aplūkojot dažādu valstu normatīvos IVN ietvarus un vērtējot IVN procesa fāzes un pamatposmus, globālā mērogā kā *mikroatribūti* ir izvirzāmi vismaz: 1) sākotnējā pārbaude, 2) tvērums – darbības sfēras jeb piemērošanas jomas noteikšana, 3) IVN ziņojuma pārbaude (apspriešana), 4) lēmuma pieņemšana, 5) monitorings un vides audits (pēcpārbaude paplašinātā nozīmē), kā arī 6) sabiedrības līdzdalība kā šķērsgrīzenisks jautājums.⁶⁹⁹ Tomēr šeit sniegtais uzskaitījums nav pilnīgs, turklāt te ir jāņem vērā, ka *mikroatribūti* atrodas pastāvīgā attīstības dinamikā⁷⁰⁰, un laika gaitā tiem pievienojas jauni, piem., pēcpārbaude kā *mikroatribūts* ir salīdzinoši nesens fenomens. Kā papildus *mikroatribūti* ir izvirzāmi paredzētās darbības identificēšana, ņemot vērā ietekmju iedarbības veidus un ietekmju sektorālos veidus, to būtiskumu un jo sevišķi paredzētās darbības iespējamo kumulatīvo ietekmi, kā arī reversā vides novērtējuma aspektus (aptver gan sākotnējās pārbaudes, gan tvērums – darbības sfēras jeb piemērošanas jomas noteikšanas posmus), alternatīvu noteikšana un ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumi, kā arī sabiedrības līdzdalība IVN ziņojuma apspriešanas posmā un atbilstošie procesa dokumenti (piem., IVN programma, IVN ziņojums, atzinums par IVN ziņojumu un lēmums par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu). Par jaunās paaudzes *mikroatribūtu* ir atzīstama mazināšanas (pasākumu) hierarhija, lai mazinātu un novērstu

⁶⁹⁵ Plašāk sk. de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, 433 p. Latv. sk. Meiere S. Vides aizsardzības principu tiesiskais saturs un to ievērošana lēmumu pieņemšanā. Grām.: *Aktuālas tiesību realizācijas problēmas*. Latvijas Universitātes 69. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 83.–92. lpp.

⁶⁹⁶ Par šiem jautājumiem sk. darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, kā arī darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 1. “Efektivitātes noteikšanas algoritmu bāze”, 1.2. “Efektivitātes izvērtēšanas pieejas”.

⁶⁹⁷ Ebbesson J. Public participation. Ch. 29. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 684.

⁶⁹⁸ Ibid, pp. 697–698. Sk. plašāk: darba nodaļu III “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, 2. “Vides tiesību attīstības periodizācija”, 2.2.2. “Postmodernā ēra”, B. “Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem”.

⁶⁹⁹ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. vi.

⁷⁰⁰ Sal. sk. Vircavs M. *Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 96., sk. arī 121. lpp.

ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu pakalpojumiem. Tāpat šai kategorijai ir pieskaitāma akreditētu/licencētu konsultantu vai neatkarīgas ekspertīzes sistēmas esamība, kā arī plašāki sabiedrības līdzdalības pasākumi, iesaistot sabiedrību agrīnākos IVN procesa posmos. Ņemot vērā, ka pasaules praksē vispārēji sāk veidoties pieeja, ka noteiktu elementu – *materiālprocesuālo mikroatribūtu* trūkums, neiekļaušana vai vispārēja atsauce uz tiem bez atbilstošas detalizācijas nacionālajos tiesiskajos ietvaros rada būtiskus ieviešanas trūkumus⁷⁰¹, turpmākajā pētījuma daļā ir aplūkoti vairāki no iepriekš minētajiem IVN jaunās paaudzes *materiālprocesuālajiem mikroatribūtiem*.

---

⁷⁰¹ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 7.

III IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA ATTĪSTĪBA VISPĀRĒJO VIDES TIESĪBU EVOLŪCIJAS KONTEKSTĀ

Daudzu gadu laikā veidojusies sociālā evolūcija – civilizāciju gadsimtu griežos evolucionējusī vides apziņa pakāpeniski radīja nepieciešamību pēc vides un sabiedrības attiecību regulējuma, kas ir dinamiskā attīstībā esošs process, lai apmierinātu eksponenciāli pieaugošās patēriņa vajadzības. Tādējādi, balstoties uz sabiedrības domāšanas un izpratnes izmaiņām attiecībā uz vides problēmu risinājumiem un nostiprinātajiem ilgtspējas pamatpostulātiem globālā mērogā, vides aizsardzības atbilstoša līmeņa nodrošināšana ir kļuvusi par starptautisko tiesību *par excellence* un starptautiskās jurisdikcijas *a fortiori* jautājumu.⁷⁰²

Līdz ar to ir acīmredzami, ka IVN nav radies pats par sevi vēsturiskā izolācijā. Arī šodienas kontekstā IVN saistību attīstība nenotiek vakuumā, bet ataino starptautisko vides tiesību vispārējos principus un vērtības, kas ir kopīgas sistēmas daļbniekiem un kuru izpratne ir evolucionējusi no 19. gs. beigām, jo sevišķi piedzīvojot būtiskas transformācijas 20. gs. otrajā pusē un 21. gs. sākumā, kad izveidojās ilgtspējīgas attīstības pamatpostulāti mūsdienīgā izpratnē. Ilgtspējas paradigma ir pamatprincips un pamatnorma (*grundnorm*), ap kuru vides tiesību normas tiek veidotas kā starptautiskā, tā nacionālā līmenī,⁷⁰³ un, kā ir norādījis ganiešu izcelsmes ANO ģenerālsēkretārs (1997–2006) Kofi Annans (*Kofi A. Annan*), – priekšnosacījums visu citu mērķu sasniegšanai.⁷⁰⁴ Savukārt vides tiesību un IVN tiesībfilozofiskais pamatojums pēc būtības ir vienāds, proti, regulēt cilvēka darbību, lai mazinātu antropogēno slodzi uz vidi. Tādējādi tiek novērsts apdraudējums sabiedrības veselībai un bioloģiskajai daudzveidībai, ņemot vērā risku, kas ir mūsdienu vides tiesību aktivizējošā koncepcija un dominējošais organizējošais princips šodienas sabiedrībā.⁷⁰⁵

Mūsdienīgā vidē balstītas valdīšanas (*environmental governance*)⁷⁰⁶ kontekstā IVN nodrošina dažādu interešu regulēšanu: (1) valsts kā starptautiskās kopienas locekļa intereses; (2) valsts un tās administratīvo institūciju intereses attiecībā uz to, kā tiek īstenota valstiskā suverenitāte saskaņā ar starptautiskajām tiesībām jurisdikcijas robežās; (3) vietējās kolektīvās sabiedrības (kopienu) intereses; (4) atsevišķu indivīdu privātās un komercsabiedrību intereses nacionālā ietvarā; (5) vides intereses – neatkarīgi no šīm citām interesēm.⁷⁰⁷

⁷⁰² Joint dissenting opinion of Judges Costa, Ress, Türmen, Zupančič and Steiner of 8 July 2003 in Case of the ECHR of *Hutton and others v. United Kingdom* (36022/97), para. 1.

⁷⁰³ The High Court of South Africa. *BP Southern Africa (Pty) Limited v. Mec for Agriculture, Environment & Land Affairs*. (03/16337) [2004] ZAGPHC 18, 2004. March 31; Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, p. 59.

⁷⁰⁴ Annan K. Statement by the UN Secretary-General. South Africa, Johannesburg. 2002. September 3, *UN Press Release*, SG/SM/8358, AFR/468, ENV/DEV/693.

⁷⁰⁵ Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. 1; de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, p. 3.

⁷⁰⁶ Valsts valodas centrs. Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departaments / Krastiņš A. Par vides terminiem (atbilde saskaņota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāju un Valsts valodas centra direktoru Dr. habil. med. prof. Māri Baltiņu). *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls*.

⁷⁰⁷ Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, p. 4.

Tādējādi IVN kā vides politikas elementa, vides tiesību institūta un ilgtspējas mērķu īstenošanas instrumenta evolūcija un ģeogrāfiskā izplatība nav skatāma atsevišķi no sabiedrības vides aizsardzības izpratnes, vides tiesību un ilgtspējīgas attīstības vēstures globālā mērogā; tie ir cieši saistīti un viens otru papildinoši procesi.⁷⁰⁸

Šādā ziņā ir svarīga gan ilgtspējas pirmssākumu apzināšanās, gan vispārējo vides tiesību vēsturiskās attīstības periodizācija, jo vides problēmas un vides tiesību akti – līdz ar zinātnes straujo attīstību – atklāj dominējošas un sadursmē esošas telpas un laika dimensijas⁷⁰⁹ un izskaidro pasaules kā “noslēgtā apļa” fenomenu, ko ir radījuši zinātniskie sasniegumi, iedzīvotāju pieaugums un videi nodarītais kaitējums,⁷¹⁰ kura regulācijai ir izveidots IVN.

1. Ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas pirmssākumi

Ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas pamatnostādnes ir meklējamas jau virknē reliģisko tradīciju, to senajās mācībās un tradicionālajās kopienās⁷¹¹ kultivētajā cieņā pret dabu.⁷¹² Šādā ziņā jāpiekrīt Sanitas Osipovas teiktajam, ka seno kultūru tiesiskā regulējuma modeļi ļauj “bieži arī apzināties, ka lielās līnijās mēs nekur tālu neesam aizvirzījušies un mūsu šā brīža regulējums principā ir ticis lietots jau pirms ļoti daudziem gadsimtiem”⁷¹³.⁷¹⁴ Atēnu valstsvīra un likumdevēja

⁷⁰⁸ Pastāv gan starptautisko vides tiesību un ilgtspējīgas attīstības vēstures ciešā saistība, kas ir jēdzieniski paplašināma un attiecināma arī uz IVN, gan IVN tālākās attīstības un izplatības kā pārnacionālajā, tā nacionālajā tiesiskajā ietvarā sasaiste ar ilgtspējīgas attīstības principu konstelāciju. Tladi D. *Sustainable development in International Law: An Analysis of Key Environmental Instruments*. Pretoria: Pretoria University Law Press, 2007, p. 12; Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 24. Sk. arī Holder J. *Environmental Assessment: The Regulation of Decision Making*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. vii.

⁷⁰⁹ Te ir domāta saistība ar ebreju izcelsmes zinātnieka Alberta Einšteina (*Albert Einstein*) laika un telpas relativitātes teoriju. Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, pp. 55–57, 59–61, 63; Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 20.

⁷¹⁰ Sk. Commoner B. *The Closing Circle: Nature, Man, and Technology*. New York: Knopf, 1971, 339 p.

⁷¹¹ Āfrikas, Melanēzijas, Austrālijas aborigēnu, polinēziešu, āziešu, Amerikas indiāņu, inku impērijas un agrīno eiropeīšu. Piem., senās budisma hronikas vēsta par Šrilankas Karaļa ieviesto tiesisko sistēmu jau vismaz 3 gs. p. Kr. dzīvnieku rezervātu izveidei. Turklāt šī sistēma turpināja pastāvēt līdz pat 18. gs. *Separate Opinion of Vice-President Weeramantry*. ICJ Judgement of 25 September 1997. *Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia)*, I.C.J. Reports 1997, pp. 97–111. Sk. arī Bibeles: Vecās un Jaunās Derības Svētie Raksti. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 1993, piem., 5. Mozus grāmata 20:19, 22:6, 22:7; Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Biseniņš V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 48., 61.–63. lpp., sk. arī 43.–47., 49.–52. tēze, 55.–61., 64.–67. lpp.; Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 62., 63. tēze, 41.–42. lpp.; Konfūcijs. *Apkopotas runas*. Staburova J. [tulk.]. Rīga: Neputns, 2006, 58., 61. lpp.; Elliott M. *Environmental Impact Assessment in Australia: Theory and Practice*. 6th ed. Sydney: The Federation Press, 2014, p. 2.

⁷¹² ““**Laudato si', mi' Signore**” – “Esi slavēts, mans Kungs,” dziedāja svētais Asīzes Francisks. Šī viņa skaistā dziesma atgādina, ka mūsu kopējās mājas ir arī kā māsa, ar kuru dalāmies savā eksistencē, un kā brīnišķīga māte, kura mūs pieņem savās skavās: “Esi slavēts, mans Kungs, par māsu zemi, mūsu māti, kas mūs uztur un vada un nes dažādus augļus, krāsainas puķes un augus!”” Sv. Asīzes Francisks. *Dziesma par radībām*. Fonti Francescane (FF), 263. lpp. Citēts pēc un saskaņā ar: Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 1. tēze, 7. lpp.

⁷¹³ Osipova S., Gailīte D. Abstrakti domājošam juristam ir jāzina arī pasaules tiesību vēsture. *Intervija. Jurista Vārds*, 2018. 12. jūnijs, Nr. 24 (1030), 8. lpp.

⁷¹⁴ Cilvēku kopienas problēmas, ka saistītas ar ietekmi uz dabisko vidi, neradās līdz ar tā dēvēto “vides revolūciju” jeb “ekoloģisko atmodu” 20. gs. 60. gados vai Industriālās revolūcijas sākšanos, vai kristietības viduslaikos. Cilvēkiem vajadzēja atrast veidu, kā sadzīvot ar dabu no agrīniem laikiem, un daudzas no atbildēm šim pastāvīgajam izaicinājumam tika diskutētas jau senajās sabiedrībās. *Separate Opinion of Vice-President Weeramantry*. ICJ Judgement of 25 September 1997. *Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia)*, I.C.J. Reports 1997, pp. 97–111; Weeramantry C. *Sustainable Development: An Ancient Concept Recently Revived*. Speech. *The Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law*. Johannesburg, 2002, August 18–20, pp. 6–11; Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 1; Elliott M. *Environmental Impact Assessment in Australia: Theory and Practice*. 6th ed. Sydney: The Federation Press, 2014, pp. 1, 4–5. Sk. arī Shelton D., Kiss A. *Judicial Handbook on Environmental Law*. Nairobi: UNEP, 2005, pp. 4–6; Kļaviņš M. 2. *Vides problēmas un to risinājumi*. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 13. lpp.; Meiere S., Zaļoksnis J. 3. *Vides vadības*

Solona⁷¹⁵ ierosinājums aizliegt lauksaimniecību stāvās nogāzēs, lai novērstu eroziju, 6. gs. p. Kr. Senajā Grieķijā ir viens no zināmākajiem piemēriem⁷¹⁶, kas apliecina, ka vides aizsardzības ietvars ir veidojies, apzinoties cilvēka darbības radītās sekas uz apkārtējo vidi jau senos laikos. Savukārt senie romieši ticēja, ka pasaule ir radīta, lai cilvēki to izmantotu. Tādējādi attieksme pret vidi deformējās no tās pielūgsmes, kura reliģisku tabū ietekmē liedza veikt būtiskas izmaiņas tajā, Romas karaļvalsts laikā līdz utilitārai un ekspluatējošai dabas resursu izmantošanai Romas Republikas un Romas impērijas periodā.⁷¹⁷ Raugoties no ekoloģiskā viedokļa, šāda antropocentriskā – *Homo faber* fona ietekmē cilvēces attīstības vēsturē ir izšķirami divi galvenie pārejas posmi, kas veicināja vides kaitējuma attīstīšanos un mainīja to saikni ar dabu, kas izriet no tradicionālajām kultūrām.⁷¹⁸

1.1. Tradicionālo kultūru nozīme

Māte Zeme (Andu kultūrās – *Pachamama*, Senajā Grieķijā – *Gaja*), apzīmējot simbiozi starp cilvēci un dabu⁷¹⁹, ir viens no tradicionālo kopienu kultūru kodola pamataspekciem,⁷²⁰ kas, piem., senajās baltu tautās izpaudās kā koku, lauku, ūdeņu un uguns godināšana un noteica to savveidīgā panteona sastāvu.⁷²¹ Tā, piem., arī mūsdienu IVN procesā kultūrvēsturiskās ainavas sastāvdaļas ir “arheoloģiskie objekti, arhitektūras pieminekļi, tautas celtniecības objekti [...], daiļliteratūrā un tautasdziesmās aprakstītās un apdziedātās vietas un ainavas elementi, kas raksturo noteiktu

---

likumdošanas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 27. lpp.

⁷¹⁵ Solons (apt. 640–560 p. Kr.) “vienlaikus arī ieviesa priekšnosacījumus jaunai politiskajai iekārtai, jo vecais aristokrātijas princips, kas balstījās uz stāvokli sabiedrībā, ņemot vērā izcelsmi, bija laužts. Viņš satricināja līdzšinējo varu, kas piederēja nedaudzām aristokrātu ģimenēm, un paplašināja līdzdalības tiesības, piešķirot tās tautas zemākajiem slāņiem. [Savukārt] Kleistens (570.–506. g.p.m.ē.) 508./507. g.p.m.ē. reformēja kopējo sociālo struktūru un tādējādi lika pamatus demokrātijai Atēnās.” Forlenders H. Īsi par demokrātiju: rakstu krājums. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2017, 18. lpp.

⁷¹⁶ Piem., arī Pisistratus, Atēnu valdnieks (561–527 p. Kr.), ieviesa īpašus apbalvojumus lauksaimniekiem, kas stādīja olīvkokus, lai cīnītos ar atmežošanu un pārmērīgu ganīšanu. Davies N. Europe: A History. Vintage Digital, 2010. September 30. *KDL file*. Sk. arī Elliott M. Environmental Impact Assessment in Australia: Theory and Practice. 6th ed. Sydney: The Federation Press, 2014, p. 1; Jendroška J. Roots of Modern Environmental Law. [n.d.] *Nepublicēts materiāls*.

⁷¹⁷ Elliott M. Environmental Impact Assessment in Australia: Theory and Practice. 6th ed. Sydney: The Federation Press, 2014, pp. 1–2.

⁷¹⁸ Sk. plašāk, piem.: Radkau J. Nature and Power: A Global History of the Environment. New York: Cambridge University Press, 2008, 450 p.; Simmons I. G. Global Environmental History. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd, 2008, 288 p.; Ponting C. A New Green History of the World: The Environment and the Collapse of Great Civilizations. London: Penguin, 2007, 464 p.; Hughes D. J. An Environmental History of the World: Humankind's changing role in the community of life. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2009, 320 p.; Jendroška J. Roots of Modern Environmental Law. [n.d.] *Nepublicēts materiāls*.

⁷¹⁹ UN. Economic and Social Council. Study on the need to recognize and respect the rights of Mother Earth. E/C.19/2010/4, 2010. January 15, para 2. Sk. arī Villavicencio Calzadilla P., Kotzé L. J. Environmental Constitutionalism: the rights of nature in Ecuador and Bolivia. Approach. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 175–189.

⁷²⁰ Ksentini F. Z., UN special rapporteur on Human Rights and the Environment. Preliminary Report, E/CN.4/Sub.2/1991/8 1991. August, para. 25; UN GA. The future we want: resolution. A/RES/66/288, 2012. September 11, para. 39; UN GA. Harmony with Nature: resolution. A/RES/71/232, 2017. February 6, Preamble, 8th, 12th, 18th indents (unnumbered).

⁷²¹ Piem., tautasdziesmas ir viens no svarīgākajiem avotiem, kas sniedz informāciju par latviešu attieksmi pret dzīvo dabu. Gan latviešu, gan lietuviešu folklorā ir atrodami tādi dievi kā Pērkons (lietuviešu val. – *Perkūnas*), Meža māte un Meža tēvs (lietuviešu val. – *Medeinė; Giraitis*), Jūras māte (lietuviešiem: Viļņu dievs (*Bangpūtys*)) u.c. Gimbutas (*Gimbutienė*) M. The Balts. London: Thames and Hudson, 1963, pp. 179–204. Sk. arī Šmits P. Latviešu mītoloģija. Rīga: Valters un Rapa, 1926, 151 lpp.; Brastiņš E. Latvju dievadziesmas. Chicago: Latvju dievturu draudze, 1970, 127 lpp.; Biezais H. Seno latviešu debesu dievu ģimene. Rīga: Mīnerva, 1998, 367 lpp.; Kokare E. Latviešu galvenie mitoloģiskie tēli folkloras atveidē. Rīga: Mācību apg. “NT”, 1999, 199 lpp.; Vīķe-Freiberga V. Trejādas saules. Meteoroloģiskā saule. Gaišā saule. Rīga: Pētergailis, 2011, 245 lpp.

periodu konkrētā teritorijā”, kā arī “ieteicams papildus uzmanību pievērst vēsturiski saglabājušajām viensētām un ar to saistītām lauksaimniecības zemēm, ceļiem un alejām”.⁷²²

Tādējādi jau senlaikos attīstījās cilvēces ētiskās sistēmas, reliģijas un daudzas politiskās idejas, tostarp demokrātijas, kas faktiski nozīmē arī sociālās līdzdalības kā cilvēka dzīves un labklājības būtisko vērtību atklāšanu, pamatsistēmas, kurās ekonomika tika “iebūvēta” morāles reliģijā vai politikā⁷²³. Tās ietvēra sabiedrības līdzdalības organizāciju kopienas dzīvē un harmonijā ar dabu ne vien Senajā Grieķijā⁷²⁴, bet arī citviet, kā, piem., Āzijā⁷²⁵ (tostarp atbilstoši budisma filozofijā dibinātajai “bruto nacionālajai laimei”⁷²⁶), Okeānijā saskaņā ar maoru kultūras *kaitiakitanga*⁷²⁷ izpratni, kā arī Latīņamerikas starpkultūru *Sumak Kawsay*⁷²⁸ izpratnes un Āfrikas kolektīvās sabiedrības *uBuntu*⁷²⁹ koncepta, kas faktiski ir viena no Āfrikas Cilvēka tautu un tiesību hartas 24. pantā nostiprināto tiesību uz apmierinošu vidi sastāvdaļām⁷³⁰, attīstību. Kā precīzi ir raksturojis Dienvidāfrikas Konstitucionālās tiesas tiesnesis Johans Fronemans (*Johan Froneman*), tad “paražu tiesībām piemīt tām raksturīgi demokrātiski aspekti. **Šie demokrātiskie aspekti nav saprotami tādā pašā veidā, kā tie tiek skaidroti Rietumu izpratnē. Bet tā joprojām ir demokrātiska sistēma un ietver kopienas līdzdalību.**”⁷³¹ Šādā ziņā var piekrist, ka “nav nejaušs

⁷²² IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 65.–66. lpp.

⁷²³ Legofs Ž. Priekšsvārds. Grām.: *Vēstures apoloģija jeb vēsturnieka amats*. Bloks M. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 36.–37. lpp.

⁷²⁴ Arī Atēnu valdnieka Perikla (ap 500–429 p. Kr.) demokrātijas izpratne sasaistās ar IVN izmantošanas pieejas filozofiju: “[P]aši mēs darām patiesi pareizi, apspriežamies par valsts lietām vai izstrādājam projektus, jo nedomājam, ka apspriešanās ir darbiem kaitīga, bet drīzāk kaitīgi ir – stāties pie darba bez iepriekšējas apspriedes un atziņas. Tiešām, lielā mērā mums piemīt arī tā īpašība, ka mēs ne vien rādām vislielāko drosmi, bet arī pamatīgi apsveram savus nodomus, kamēr pie citiem drosmi modina nezināšana, bet skaidra atziņa bailēs. Ar pilnu tiesību vislielāko gara stiprumu var nu pierakstīt tiem, kas gan skaidri redz kā priekus, tā bēdas un tomēr tamdēļ nebēg no briesmām.” Tukidīds. Peloponēsiešu karš / no grieķu valodas pārcēlis F. Garais. Rīga: F. Garais, 1930–1932, 120.–122. lpp. Citēts pēc: Forlenders H. Īsi par demokrātiju: rakstu krājums. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2017, 15. lpp.

⁷²⁵ Viens no agrākajiem un izcilākajiem apgalvojumiem, kas aizstāv plurālisma toleranci, ir atrodams Indijas imperatora Ašoka ierakstos 3. gs. p. Kr. Sen A. K. Democracy as a Universal Value. *Journal of Democracy*, 1999, 10(3), pp. 3–17.

⁷²⁶ Turner S. J. Quantitative Standards within the Environmental Provisions of National Constitutions – Bhutan and Kenya. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 213–214.

⁷²⁷ *Kaitiakitanga* (no maoru val. – piesardzība) – apzīmē cilts aizbildnību pār dabas resursiem, tostarp ietverot šīs pārvaldības ētikas aspektus. Piem., *Vanganui* upes ciltis ir zināms sakāmvārds: “Es esmu upe, un upe ir es” (maoru val. – *Ko au te Awa, ko te Awa ko au*). Resource Management Act: Jaunzēlandes Republikas likums. 1991, 69, Arts. 7, 9; Te Awa Tupua Act [*Vanganui* upes prasību noteikšanas likums]: Jaunzēlandes Republikas likums. 2017, 7, Art. 13(c).

⁷²⁸ *Sumak Kawsay* (no kečvu val. – dzīvot labi, labs dzīvesveids) nozīmē, ka cilvēkiem ir jādzīvo, jāsteno savas tiesības un jāpilda savi pienākumi dažādu kultūru ietvarā, jāievēro daudzveidība un harmonija (līdzpastāvēšana) ar dabu. Constitución de la República del Ecuador [Konstitūcija]: Ekvadoras Republikas likums. 2008, 449, Art. 275.

⁷²⁹ *uBuntu* (zulu val. – *Umuntu ngumuntu ngabantu*) ir Āfrikas filozofijas tradīciju un paražu koncepts ar plašu nozīmi. To konkretizējot, *uBuntu* būtu apzīmējams kā “cilvēcība”, “morāle” un “cilvēka cieņas respektēšana”, savukārt precīzāk to raksturo šāds domas savirkņējums: “es esmu, tāpēc ka tu esi; tu esi, tāpēc ka esam mēs”, uzsverot kopienas solidaritāti un savstarpējību tās locekļu starpā. Dienvidāfrikā tiesiskā izpratnē šis jēdziens tiek saistīts ar demokrātijas veidošanas procesiem pēc-aparteīda republikā. Vairāki Dienvidāfrikas Konstitucionālās tiesas tiesneši ir izmantojuši *uBuntu* konceptu kā konstitucionālo vērtību avotu. Church J. A South African perspective on balancing interests: economic, environmental and social. *Journal of the Australasian Law Teachers Association*, 2009, p. 65; Hughes A. Human Dignity and fundamental rights in South Africa and Ireland. Pretoria: Pretoria University Law Press, 2014, p. 73. Par eiropisko pieeju šādā aspektā sk. Neimane L. The Interrelation of Social Aspects of the Old Testament and the Law. In: *Proceedings of the International Conference of PhD Students and Young Researchers 'Integrating Social Sciences into Legal Research'*. Vilnius: Vilnius University, 2014, pp. 257–263.

⁷³⁰ African. [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 *I.L.M.* 58, 1982 [pieņemta 1981. gada 27. jūnijā, stājās spēkā 1986. gada 21. oktobrī].

⁷³¹ Grunenwald R. [director]. The Shore Break: dokumentālā filma. A Marie-Vérité F.I.L.M.s & Frank F.I.L.M.s, South Africa, 2014: Froneman J. Episode in the court room of the Constitutional Court of South Africa [1:05:35–1:05:53]. Sk. arī Constitutional Court of South Africa. *Justice Mpondombini Sigcau v. President of the Republic of South Africa*. CCT 84/12 [2013] ZACC 18, 2013. June 13.

Aristoteļa secinājums 4. [gs. p. m. ē]: “Bet tagad daži domā, ka pastāv tikai viena demokrātija [...], taču tas vienkārši nav tiesa.”⁷³²

Tāad **ciēna pret vidi un kopienas līdzdalība ir universālas vērtības⁷³³ un cilvēces kopējās kultūras daļa**, un ir uzskatāms, ka **Planētas sistēmas pašas par sevi ir cienīgas saņemt atbilstošu aizsardzību.**⁷³⁴ Kādreizējais šrilankiešu izcelsmes Starptautiskās tiesas tiesnesis Kristofers Vīramantrijs (*Christopher G. Weeramantry*), izceļot seno priekšstatu un attiecību ar dabu organizācijas *par excellence* piemērus, uzskata, ka, neņemot vērā tradīcijas, mēs zaudējam vienu no bagātākajiem gudrības avotiem, un norāda, ka **ikvienas civilizācijas “iesakņojušās” vērtības ir sākotne, no kuras tiek atvasināti juridiskie koncepti, un galīgais to spēkā esamības kritērijs.**⁷³⁵ Viņš arī atzīmē, ka mūsdienu tiesību sistēmu formālisms var likt aizmirst seno civilizāciju principus, bet – ir pienācis laiks, kad tie atkal ir jāiesaista “dzīvo” tiesību veidošanā.⁷³⁶ Šādā ziņā var runāt, ka “tiesības uz labvēlīgu vidi”, līdzīgi pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, pieder tai tiesību kategorijai, kas attiecas uz pašsaglabāšanos un pašturpināšanos, kas ir pastāvējusi no cilvēces izveidošanās pirmssākumiem – pirms valstu un konstitūciju tapšanas un kuras ierakstīšana konstitūcijā nav pat nepieciešama; **šīm tiesībām piemīt transcendentāls svarīgums, radot sekas nākamajām paaudzēm,**⁷³⁷ un imanents raksturs. Citiem vārdiem sakot, ir uzskatāms, ka “dabisko tiesību pozitīvizācijas rezultāts”, līdzīgi citām cilvēktiesībām (kā tiesībām uz dzīvību, tiesībām uz brīvību un tiesībām uz īpašumu), kas “izteic tiesiskās sistēmas [...] augstākās vērtības (atspoguļo noteiktu dzīvesveidu)” un ir vispārējie tiesību principi⁷³⁸, ir arī tiesības uz labvēlīgu vidi. Turklāt izpratne par *Mātes Zemes* virsvērtību jau senos laikos ir bijusi par pamatu tam, ka ilgtspēja ir veidojusi dažādu sabiedrību dabas izmantošanas un kultūru mijiedarbības būtību, kļūstot par vienu no cilvēces mantojuma fundamentālākajām idejām.⁷³⁹ Tādējādi mūsdienīgā izpratnē “tiesības uz labvēlīgu vidi” un “ilgtspēja” ir uzskatāmi par savstarpēji saistītiem

⁷³² Forlenders H. Īsi par demokrātiju: rakstu krājums. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2017, 9. lpp.

⁷³³ Universālas vērtības atzīšanas pamatnosacījums ir tāds, ka cilvēkiem jebkurā vietā **var būt** iemesls to uzskatīt par vērtīgu. Sen A. K. Democracy as a Universal Value. *Journal of Democracy*, 1999, 10(3), pp. 3–17. Vispārēji “[v]ērtības ir garīgas un materiālas reālījas, kas ļauj cilvēkiem apmierināt viņu vajadzības, vēlmes, intereses un liek piepūlēties, lai tās sasniegtu, iegūtu un saglabātu”. *Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, с. 1007.* Cītēts pēc: Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 124. lpp.

⁷³⁴ Sal. sk. Weeramantry C. Sustainable Development: An Ancient Concept Recently Revived. Speech. *The Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law*. Johannesburg, 2002, August 18–20, p. 11. Sk. arī “Civilizācija sakņojas dabā, kas ir veidojusi cilvēka kultūru un ietekmējusi visus mākslinieciskos un zinātniskos sasniegumus, un dzīvošana harmonijā ar dabu dod cilvēkam vislabākās iespējas radošuma attīstībai, atpūtai un rekreācijai.” UN GA. World Charter for Nature: resolution. A/RES/37/7, 1982. October 28, Preamble (b1).

⁷³⁵ Separate Opinion of Vice-President Weeramantry. ICJ Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (*Hungary v. Slovakia*), I.C.J. Reports 1997, p. 108; Weeramantry C. Sustainable Development: An Ancient Concept Recently Revived. Speech. *The Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law*. Johannesburg, 2002, August 18–20, pp. 3–4, 6–7.

⁷³⁶ Ibid 1, p. 109.

⁷³⁷ Supreme Court of Philippines. *Juan Antonio Oposa et. Al. v. The Honorable Fulgencio S. Factoran, Jr.* G.R. No. 101083, 224 S.C.R.A. 792, 1993, July 30; Supreme Court of Philippines. *Metropolitan Manila Development Authority v. Concerned Residents of Manila Bay*. G. R. No. 171947-48, 2008. December 18.

⁷³⁸ Rezevska D. Kas ir vispārējie tiesību principi? Grām.: Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība. Balodis R. [zin. vad.], Rezevska B., Balodis K., Kārklīņa A., Danovskis E. [zin. redkol.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 18. lpp.

⁷³⁹ Ksentini F. Z., UN special rapporteur on Human Rights and the Environment. Preliminary Report, E/CN.4/Sub.2/1991/8 1991. August 2, para. 25; Separate Opinion of Vice-President Weeramantry. ICJ Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (*Hungary v. Slovakia*), I.C.J. Reports 1997, p. 110.

vispārējiem tiesību principiem ar imperatīvi atributīvu raksturu, no kuriem pirmais ietilpst cilvēktiesību kategorijā un otrais – ir saistīts ar “demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas uzbūvi un struktūru”⁷⁴⁰.

1.2. Cilvēces modernizācijas lielo pāreju ietekme

Cilvēces modernizācijas vēsturē “*pirmā pāreja*”, kas veicināja vides kaitējuma attīstīšanos, ir lauksaimniecības ieviešana, jo tā radīja pirmo mākslīgo biotopu – apstrādātus laukus un *inter alia* arī ekoloģisko katastrofu parādīšanos.⁷⁴¹ Vēlākajos vēsturiskās attīstības posmos dabas ekspluatācijas loģika aizvien nostiprinājās. Pēc Renesanses (apt. 15. gs. vidus–17. gs. beigas) *Zeitgeist* (laika gars), kurā dominēja pārliecība, ka cilvēks ir uzskatāms par pasaules centru,⁷⁴² un Apgaismības (apt. 17. gs. beigas–18. gs. beigas) laika, kura viens no ideāliem un virzošais spēks bija dažāda veida progress, ieskaitot nebeidzamu materiālu labumu iegūšanu, pasaule pietuvojās “*otrās pārejas*” periodam – industriālajai revolūcijai 19. gs.⁷⁴³ ⁷⁴⁴ Tā veicināja aizvien lielāku cilvēku skaita pieaugumu, pilsētu izplešanos, pārticības gaidas un patēriņa, piesārņojuma un dabas resursu izmantošanas intensitātes pakāpi un kāpināja cilvēces kapacitāti izraisīt ekoloģisko “traumu” neiedomājamā mērogā.⁷⁴⁵ Šādā ziņā par trāpīgu ir uzskatāms Nikolā de Sadelēra (*Nicolas de Sadeleer*) sniegtais raksturojums, kas vēsta: *Homo sapiens* vajadzēja piecus miljonus gadu, lai izveidotu savu izskatu, piecus tūkstošus gadu, lai radītu civilizāciju, un vienīgi vienu gadsimtu, lai metamorfizētos par *Homo economicus*.⁷⁴⁶

Ģeogrāfisko atklājumu “lielā laikmeta”, kas kalpoja kā galvenais daudzu zinātņu (piem., astronomijas, ģeogrāfijas, ģeoloģijas, navigācijas, astronautikas, kartogrāfijas, uzmērīšanas) un tehnoloģiju attīstības veicinātājs, noslēgums tika iezīmēts, tuvojoties 20. gs. pirmās puses beigām. Krievu zinātnieks, viens no ģeoķīmijas, bioģeoķīmijas un radioģeoloģijas dibinātājiem Vladimirs Vernadskis (*Владимир И. Вернадский*) tolaik raksturoja, ka pirmo reizi *Zemes* vēsturē cilvēks ir

---

⁷⁴⁰ Tradicionālā izpratnē “par demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas uzbūvi un struktūru” veidojošajiem vispārējiem tiesību principiem tiek uzskatīti “tādi kā varas dalīšanas princips, tiesību normu hierarhijas princips, tiesiskās drošības princips, samērīguma princips”. Rezevska D. Kas ir vispārējie tiesību principi? Grām.: Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā pašlīvība. Balodis R. [zin. vad.], Rezevska B., Balodis K., Kārklīņa A., Danovskis E. [zin. redkol.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 18.–21. lpp.

⁷⁴¹ Ibid.

⁷⁴² Bacon F. Of the Wisdom of the Ancients (1609). Jazzybee Verlag, 2016. 17 October. *KDL file*.

⁷⁴³ Davies N. Europe: A History. Vintage Digital, 2010. September 30. *KDL file*; Lazarus R. J. The Making of Environmental Law. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. 51. Vides aizsardzības paradigmu ir iespējams arī aplūkot, izdalot dažādos industrializācijas posmus. Sk., piem., Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 120. lpp.

⁷⁴⁴ Zviedru bioķīmijas profesors Lars Ridēns (*Lars Rydén*), norādot aptuvenus periodus, izdala astoņus nozīmīgākos cilvēces attīstības virzienus pēdējo 500 gadu laikā: zinātniskā revolūcija (1600), Apgaismība (1750), rūpnieciskā revolūcija un urbanizācija (1775), sociālisms un demokrātija (1900), marksisms un kapitālisms (1920), modernisms (1950), neoliberalais kapitālisms (1980) un jauna attīstības virziena meklējumi (2000). Ridēns L. Ievads. Grām.: *Vide un ilgtspējīga attīstība*. Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 18. lpp.

⁷⁴⁵ Davies N. Europe: A History. Vintage Digital, 2010. September 30. *KDL file*.

⁷⁴⁶ de Sadeleer N. Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules. New York: Oxford University Press, 2002, p. 14.

apzinājis un aptvēris visu biosfēru, pabeidzot planētas kartēšanu, un kolonizējis visu tās virsmu; cilvēce ir kļuvusi par vienotu kopumu *Zemes dzīvē*.⁷⁴⁷

Vides problēmu aktualizācija un ietekmes novērtējumu institucionalizācija notika 20. gs. otrajā pusē. To katalizēja liberālais politiskais klimats Rietumu nācijās, šo sabiedrību un starptautiskās kopienas arvien pieaugošās raizes un izpratne attiecībā uz vides problēmām, kuru galvenie iemesli bija straujais iedzīvotāju pieaugums un tehnoloģiskā un ekonomiskā izaugsme pēc Otrā Pasaules kara un kas tika pakāpeniski atzītas par universālām.⁷⁴⁸ Piem., pēc “mazā Ledus laikmeta” beigšanās, kas ilga aptuveni no 14. līdz 19. gs. un kuram “bija raksturīgas garas, aukstas ziemas, sniegs vēl pavasara mēnešos un palielināts nokrišņu daudzums vasarā”, “[g]lobālā gada vidējā temperatūra 20. [gs.] kļuva ap 0,6⁰ C augstāka”.⁷⁴⁹

Kopumā vides tiesību straujo attīstību 20. gs. otrajā pusē veidoja plašs politisko, sociālo un ekonomisko apstākļu kopums un ģeopolitiskās situācijas īpatnības. Neapšaubāmi, *inter alia* Aukstais karš izmainīja starptautisko attiecību raksturu. Tāpat ļoti straujā pasaules tirdzniecības liberalizācija – jo sevišķi, kopš Pasaules Tirdzniecības organizācijas dibināšanas 1995. gadā un ekonomiskās kooperācijas reģionālo organizāciju (piem., Eiropas Savienības) izveide – līdzīgā veidā ir atstājusi būtisku ietekmi uz vides tiesību, tostarp IVN evolūciju, tās procesa saturu un virzienu.⁷⁵⁰ Šo periodu arī raksturo tā dēvētās Ziemeļu-Dienvidu valstu dihotomijas izveidošanās dekolonizācijas seku rezultātā⁷⁵¹, spriedze starp Rietumu un Austrumu valstīm⁷⁵², kā arī Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (turpmāk – PSRS) sabrukuma sekas un tai sekojošā

---

⁷⁴⁷ Vernadsky V. I. The Biosphere and the Noosphere. *American Scientist*, 1945. January, p. 8. Citēts pēc un saskaņā ar: Caldwell L. K. International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, pp. 14–16, 392.

⁷⁴⁸ Caldwell L. K. Environmental Impact Analysis (EIA): Origins, Evolution, and Future Directions. *Impact Assessment*, 1988, 6(3-4), p. 76; Richardson B. J., Wood S. Environmental Law for Sustainability. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, p. 3; Cashmore M., Kjørnø L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 18; Jay S., Jones C., Slinn P., Wood C. Environmental Impact Assessment: Retrospect and Prospect. *EIAR*, 27, 2007, p. 289; Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 4; Meyer J. W., Frank D. J., Hironaka A. et al. The Structuring of a World Environmental Regime, 1870–1990. *International Organization*, 1997, 51(4), p. 624; Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 5. lpp. Šeit ir jāatzīmē Egila Levita atmiņu stāstu par notikumiem pēc studentu nemieriem 1968. gadā un Vācijā 1980. gadā izveidoto pasaulē pirmo Zaļo partiju “kā alternatīvu līdzšinējai politiskajai kārtībai”. Partija joprojām darbojas Vācijas Bundestāgā, un tās dibināšanas kongresā piedalījās arī Egils Levits. Gailīte D., Litvins G. Vai ilgtspēja varētu kļūt par jaunu tiesību principu. *Jurista Vārds*, 2015. 4. augusts, Nr. 30 (882). *El. vers. (atsauce uz E. Levita atmiņu stāstu)*.

⁷⁴⁹ Intergovernmental Panel on Climate Change. Climate Change 2001. Contribution of Working Groups I, II, III to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2001. Citēts pēc: IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 94. lpp.

⁷⁵⁰ Connelly R. G. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, p. 38; Florini A., Pascual C. United Nations Reform. In: *Global Governance Reform: Breaking the Stalemate*. Bradford C. I., Linn J. F. [Eds.]. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2007, p. 61; Koivoruva T. Introduction to International Environmental Law. Oxon: Routledge, 2014, p. 31.

⁷⁵¹ Dupuy P.-M., Viñuales J. E. International Environmental Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, p. 7; Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 39; Koivoruva T. Introduction to International Environmental Law. Oxon: Routledge, 2014, p. 36; Craik N. 21. Principle 17. Environmental Impact Assessment. In: *The Rio Declaration on Environment and Development. A Commentary*. Viñuales E. J. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 453; Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2010, p. 30.

⁷⁵² Connelly G. R. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, p. 38; Craik N. The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 101.

postpadomju valstu vēlme pēc “identitātes maiņas”, pieprasot reformas politikā, ekonomikā un tieslietās, cita starpā vides jautājumos^{753, 754}.

Turklāt arvien lielākā mērā procesus sāka ietekmēt zināšanas, kuras nodrošināja tehnoloģiju attīstība, pateicoties kurai katra indivīda ietekme uz biosfēru ir eksponenciāli palielinājusies. Šī ietekme būtiski paātrinājās 20. gs. beigās, kad arī aizvien vairāk iezīmējās vides tiesiskās sistēmas polarizācijas konflikti starp dabas resursu izmantošanas attīstību, no vienas puses, un vides aizsardzību un saglabāšanu, no otras puses.⁷⁵⁵ Kā ir norādījis Viņa Svētība pāvests Francisks: “Lai gan izmaiņas ir sarežģītu sistēmu dinamikas sastāvdaļa, ātrums, ko cilvēku darbība tām uzspiež, šodien ir pretstatā bioloģiskās evolūcijas dabiski lēnajam tempam.”⁷⁵⁶

Nepārprotams ir fakts, ka, pieaugot pasaules iedzīvotāju skaitam⁷⁵⁷ un attīstoties tehnoloģijām un pateicoties zināšanām, cilvēki un sabiedrības arvien vairāk tiek homogenizētas gan fiziski, gan kulturāli. Tomēr, kā norāda Lintons Koldvels (*Lynton K. Caldwell*), jebkuras ilgstošas civilizācijas eksistences galvenais priekšnosacījums ir stabilas attiecības starp cilvēkiem un viņu vidi – lai arī okeāni, salas, sugas un ekosistēmas ir integrālas *Zemes* sastāvdaļas un zināšanas ir mūsdienu globālās sabiedrības “armatūra”, *pasaule* nav integrēta – tās kultūras un vērtības nav saliedētas un neveido vienotību.⁷⁵⁸ Bruntlandes komisijas vārdiem tas skanētu, ka Zeme ir viena, bet pasauli – daudz.⁷⁵⁹ Mūsdienās starptautiski atzīto, ar vidi saistīto globālo problēmu kontekstā tas nozīmē, ka, no vienas puses, pastāv kultūru ekumenisms attiecībā uz izpratni par vides līdzsvara neatsveramo nozīmi sabiedriskās dzīves organizācijā un labai piemītošo imanento vērtību un kultūru līdzvērtību. No otras puses, “globāla, kosmopolītiska pārvalde patiesībā nonāk pretrunā ar kādu būtisku cilvēku brīvības elementu – viņu **autonomiju**”,

---

⁷⁵³ Jacobsson B. Europeanization and organization theory. In: *The European Union and the Baltic States*. Jacobsson B. [Ed.]. Abingdon: Routledge, 2010, p. 28; Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd edition. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 4.

⁷⁵⁴ “[P]āvests Jānis Pāvils II [...] [Austrumeiropas komunistisko valstu ekonomisko un politisko sistēmu un tā dēvēto “pretējo bloku”] eksistenci 1987. gadā uzskatīja par vienu no galvenajiem attīstības kavēkļiem*, jo politika atņēma līdzekļus ekonomikā un kultūrai, kā arī ideoloģija slāpēja brīvību. 1991. gadā, pēc 1989. gada notikumiem, viņš prasīja arī, lai šo bloku likvidācijai sekotu attīstības globāla pārplānošana, turklāt ne tikai attiecīgajās valstīs, bet arī Rietumos un tajās pasaules daļās, kas atradās attīstības stadijā. * Pope John Paul II. Encyclical letter *Sollicitudo Rei Socialis*, 20: min. v., 536-537, 1987. December 30; ** Pope John Paul II. Encyclical letter *Centesimus Annus*, 22-29: min. v., 819-830, 1991. September 1. Citēts pēc un saskaņā ar: Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Bisenieks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 23. tēze, 27. lpp.

⁷⁵⁵ Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 15; Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, pp. 57, 59; Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, p. 10.

⁷⁵⁶ Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 18. tēze, 17. lpp.

⁷⁵⁷ Patlaban pasaulē dzīvo 7,5 mljrd. cilvēku, savukārt pasaulē kopumā ir dzīvojuši apmēram 96 000 mljrd. cilvēku. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. Preface. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, loc. 285–438.

⁷⁵⁸ Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 10.

⁷⁵⁹ The World Commission on Environment and Development. Report: Our Common Future, Annex to A/42/427, 1987. Šī komisija tiek dēvēta arī par “Bruntlandes komisiju” un tās ziņojums par “Bruntlandes ziņojumu”, jo komisijas vadītāja bija toreizējā Norvēģijas premjerministre Gro Hārlema-Bruntlande (*Gro Harlem Brundtland*).

ar to saprotot “cilvēku grupas tiesības pārvaldīt pašai sevi bez citu iejaukšanās” un pietuvinoties “**nāciju pašnoteikšanās**” jēdzienam^{760, 761}.

Attiecīgi – “jebkura nacionāla valsts ir [arī] kultūrvalsts, jo tās specifisko identitāti nodrošina tās tautas nacionālā kultūra, kas šo valstu izveidojusi”⁷⁶². Vide veido kultūru, tāpat kā kultūra veido vidi, un kopā tās konstruē funkcionējošu, attīstībā esošu sistēmu, kurai – un nevis abstraktam, domājams, it kā objektīvam mērķim “vide” vai vienkārši nediferencētam cilvēku kopumam – ir jāveido ilgtspējīgas attīstības plānošanas pamatus.⁷⁶³ “Cilvēks izskaidro un veido dabisko vidi caur kultūru, ko savukārt nosaka atbildīga brīvības lietošana, ievērojot morālā likuma prasības.”⁷⁶⁴ Šeit politiskās kopienas izpratnē parādās vēsturiski arī veidojusies **emocionālās identificēšanās** (jeb nacionālās identitātes) dimensija, kas nozīmē to, ka “katram atsevišķajam tās loceklim ir svarīgi tai piederēt, izjust īpašu solidaritāti ar citiem kopienas locekļiem, kā arī uzņemties personisku atbildību par tās likteņiem”.⁷⁶⁵

Nacionālais kultūrvēsturiskais uzslāņojums veido attieksmi pret dabu, tās saglabāšanu un ietekmē vēlāk mūsdienu izpratnei atbilstošu **vides tiesību**, kuru attīstības virzienus ir noteikuši 20. gs. globalizācijas procesi, **transformēšanos katrā konkrētā sabiedrībā atbilstoši tās tradīcijām**, “balstoties uz priekšteču ieliktiem kopdzīves pamatiem” un kolektīvo atmiņu par iepriekšējās paaudzēs piedzīvoto.⁷⁶⁶ Šādā ziņā zīmīgs ir 1972. gada konferences “Par cilvēka vidi” deklarācijas 23. principa formulējums, kas cita starpā paredz, ka, neraugoties uz tiem kritērijiem, par kuriem ir vienojusies starptautiskā kopiena, vai standartiem, kas ir noteikti nacionālā līmenī, visos gadījumos **ir būtiski ņemt vērā vērtību sistēmas, kas ir dominējošas katrā valstī**^{767, 768}.

Arī, vērtējot IVN efektivitāti, kas ir šī pētījuma mērķis, ir jāņem vērā, ka IVN būs visefektīvākais tur, kur vides vērtības, pirmkārt, ir pastāvošas un konsekventas nacionālajā kultūrā un, otrkārt, skaidri formulētas publiskajās tiesībās un politikā.⁷⁶⁹ Tā, piem., Latvijas tiesiskajā

⁷⁶⁰ Ījabs I. Politikas teorija: pirmie soļi. Red.: Kārklīņa R. Lasītava, 2017, EPUB file.

⁷⁶¹ Mūsdienu kultūru mijiedarbības aspektā Pāvests Benedikts XVI norāda, ka “[p]irmkārt, vērojama bieži vien nekritiski pārņemta kultūras eklektika: kultūras tiek vienkārši nostādītas līdzās un uzlūkotas kā būtībā līdzvērtīgas un savstarpēji apmaināmas. Tas veicina ieslīgšanu relatīvismā, kas maz ko var dot patiesam starpkultūru dialogam; sabiedriskajā līmenī kultūras relatīvisma sekas ir dažādu kultūras grupējumu šķirta līdzāspastāvēšana bez īsta dialoga un tāpat arī bez īstenas integrācijas. Otrkārt, pretējs drauds ir uzvedības kultūru un dzīves stilu nonivelēšana un pieņemšana bez izšķiršanas. Šādā veidā zūd dažādo nāciju kultūras un dažādo tautu tradīciju nozīme, kuru ietvaros cilvēks veido savu nostāju eksistences pamatjautājumos*. Eklektika un kultūras nonivelēšana noved pie tā, ka kultūra tiek atrauta no cilvēka dabas.” * Pope John Paul II. Encyclical letter *Centesimus Annus*, 24: min. v., 821-822, 1991. September 1. Citēts pēc un saskaņā ar: Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Bisenieks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 26. tēze, 30.–31. lpp.

⁷⁶² Gailīte D., Lītvins G. Vai ilgtspēja varētu kļūt par jaunu tiesību principu. *Jurista Vārds*, 2015. 4. augusts, Nr. 30 (882). *El. vers.* (atsauce uz diskusiju ar Egilu Levitu). Sk. arī Bozeman B. A. Civilizations Under Stress: Reflections on Cultural Borrowing and Survival. *The Virginia Quarterly Review*, 1975, 51(1), p. 1.

⁷⁶³ Meredith T. C. Environmental impact assessment, cultural diversity, and sustainable rural development. *EIAR*, 1992, 12, p. 127.

⁷⁶⁴ Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Bisenieks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 48. tēze, 63. lpp.

⁷⁶⁵ Ījabs I. Politikas teorija: pirmie soļi. Red.: Kārklīņa R. Lasītava, 2017, EPUB file.

⁷⁶⁶ Osipova S. Eiropas tiesību priekšvēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 7. lpp.

⁷⁶⁷ Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.

⁷⁶⁸ Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, 2. “Vides tiesību attīstības periodizācija”, 2.2. “Aktīvās attīstības posmi”, 2.2.1. “Modernā ēra”, A. “Stokholmas konference”.

⁷⁶⁹ Caldwell L. K. Understanding Impact Analysis: Technical Process, Administrative Reform, Policy Principle. In: *Policy Through Impact Assessment. Institutionalized Analysis as a Policy Strategy*. Bartlett R. V. [Ed.]. Westport, CT: Greenwood Press, 1989, p. 12.

sistēmā iedibinātais “populārsūdzības” institūts attiecībā uz vides lietu izskatīšanu administratīvajās tiesās, kā minējusi Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa, ir “viens no veidiem, kā juridiskā līmenī apliecināt, ka **vides aizsardzība ir kopēja vērtība visai sabiedrībai**. Paredzot šādu iespēju, likumdevējs ir uzsvēris, ka videi ir nepieciešama pastiprināta tiesiskā aizsardzība, un izvēlēties ļoti atvērtu pieeju, ieviešot nacionālajās tiesības Orhūsas Konvencijas 9. pantu.”⁷⁷⁰ Tādā veidā, kā norādījis Mārtiņš Paparinskis, tad attiecībā uz sabiedrības tiesībām piedalīties ar vidi saistītu jautājumu apspriešanā “plaši aizstāvošs normatīvs regulējums ir izveidots apzināti. Likumdevēja tiesības noteikt normatīvu regulējumu ierobežo Satversme un starptautisko tiesību normas, bet gadījumos, kad regulatorais eksperiments neiziet ārpus konstitucionālo normu robežām, tas būtu jārespektē, pat ja konkrētā lietā iznākums šķiet netaisnīgs.”⁷⁷¹ Pēc autores domām, vides aizsardzības tiesiskā regulējuma plaša pieeja arī ir nacionālā IVN ieviešanas un piemērošanas kārtības, veidu un formu konceptuālais pamats.

Šādā kontekstā var piekrist, ka sevišķi būtiska ir tiesu nozīme, kas savos spriedumos, raugoties vienlaikus kā plaši, tā kontekstuāli uz vides tiesību normu interpretāciju,⁷⁷² var ne tikai definēt juridiski īstenojamo tiesību apjomu, bet arī izvirzīt sociālās vērtības, šādā veidā informējot sabiedrisko diskursu un iefiltrējoties sociālajā apziņā, kas savukārt var palīdzēt mainīt gan sabiedrisko, gan privāto dalībnieku uzvedību.⁷⁷³ Tiesa, kas nepārtraukti uzsver ilgtspējas nozīmi un līdzsvara saglabāšanu ar dabu, palīdzēs ieviest kultūrā vides vērtības⁷⁷⁴: cilvēki prasīs, lai valsts ierēdņi rīkotos tādos veidos, kas respektē dabu un to darīs ne vien tiesas procesos, bet arī visās politiskā diskursa formās un privātās darbībās, kā rezultātā vides vērtību definēšana tiesā var būt tikpat instrumentāla vides aizsardzības veicināšanā kā juridiskais vērtējums par izmantojamo tiesību apjomu.⁷⁷⁵

2. Vides tiesību attīstības periodizācija

Ārvalstu literatūrā parasti tiek izšķirti trīs vai četri galvenie vides tiesību vēsturiskās attīstības periodi, posmi vai fāzes.⁷⁷⁶ Autore, balstoties uz speciālās literatūras izpēti, piedāvā šādu vides tiesību attīstības posmu dalījumu, kas tā universalitātes dēļ ir izmantojams, gan veicot IVN detalizētāku analīzi, gan klasificējot vispārējās vides tiesības (tostarp analizējot citus vides tiesību institūtus):

---

⁷⁷⁰ Krūmiņa V. Videi ir nepieciešama pastiprināta tiesiskā aizsardzība. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens*, 2017. novembris, Nr. 15, 41. lpp.

⁷⁷¹ Paparinskis M. Piezīmes par vides tiesībām. *Jurista Vārds*, 2006. 7. novembris, Nr. 44 (447). *El. vers.*

⁷⁷² Supreme Court of India. *M.C. Mehta v. Union of India and others*. 1987 SCR (1) 819, 1986. December 20.

⁷⁷³ May J. R., Daly E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, *KDL file*, p. 10.

⁷⁷⁴ Sal. sk. Strautmanis J. *Vides ētika un vides tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 55.–56. lpp

⁷⁷⁵ May J. R., Daly E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, *KDL file*, p. 10.

⁷⁷⁶ Sk. piem.: Sand P. H. *The Evolution of International Environmental Law*. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 30–42; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, pp. 22–49.

1. **tradicionālā ēra** – no 19. gs. beigām līdz 1945. gadam;
2. **premodernā ēra** – no 1945. gada līdz 1960.–70. gadiem;
3. **modernā ēra** – no 1960.–70. gadiem līdz 1990. gadu sākumam;
4. **postmodernā ēra** – no 1990. gadu sākuma līdz šī gadsimta pirmajai dekādei, to ieskaitot;
5. **globālās ilgtspējā balstītā valdīšanas ēra**⁷⁷⁷ – no šī gadsimta pirmās dekādes beigām līdz mūsdienām.

Te ir jāņem vērā, ka faktiski neviens no šiem posmiem faktiski secīgi neaizvieto, bet gan papildina viens otru ar jaunu vides jomas regulācijas izpratnes dimensiju, proti, nevis “likvidē” iepriekš veidoto, bet uz esošās bāzes turpina evolūciju, pievienojot jaunus instrumentus un regulatīvās pieejas.⁷⁷⁸ IVN institucionalizācija pakāpeniski un ievērojami ir progresējusi tieši pēdējo 15–20 gadu laikā,⁷⁷⁹ tādējādi, lai arī pats tiesību institūts bija radies vēl vides tiesību modernisma ēras ietvaros, tā turpmāko attīstību ir būtiski ietekmējuši un virzījuši postmoderno vides tiesību uzstādījumi un IVN ir kļuvis par savdabīgu moderno-postmoderno vides tiesību kombinācijas rezultātu.

Turklāt, kaut gan šeit sniegtā vides tiesību attīstības periodizācija presumē arī to, ka ir iespējama tādu jēdzienu kā, piem., “modernās vides tiesības” un “postmodernās vides tiesības” lietošana, noteikti ir jāņem vērā, ka attiecīgo vides tiesību attīstības periodizācijas terminu tvērums ir ekstensīvāks un aptver ne vien vides tiesības, bet arī vides jomas regulāciju plašākā izpratnē. Tas nozīmē arī tos vēsturiskos, t.sk. politiski, sociāli un ekonomiski **nozīmīgos**, apstākļus, kādos vides regulācija ir veidojusies un kas ir ietekmējuši tās attīstības virzienus un IVN formēšanos, šobrīd tam kļūstot par **globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas instrumentu**.

Vērtējot vides tiesību un IVN regulējuma attīstību nacionālā un reģionālā mērogā, no vienas puses, un starptautiskā un reģionālā mērogā, no otras puses, autore konstatē, ka vides tiesību attīstības ēru dalījums ir attiecināms vienlaikus uz visiem līmeņiem. “Vides aizsardzība” ir galvenā koncepcija, savukārt īpašības vārdi, kā “starptautisks”, “reģionāls” un “nacionāls”, ir tikai līmeņu raksturlielumi, kuriem var piemist svarīgas tiesiskas un tehniska rakstura konsekvences un kas modificē konceptu, tomēr nerada barjeras tēmas visaptverošai analīzei.

⁷⁷⁷ Jēdziens “globālā ilgtspējā balstītā valdīšana” (*global sustainability governance*) ir modelēts pēc Valsts valodas centra ieteikuma par jēdziena “*environmental governance*” atveidošanu latviešu valodā kā “vidē balstīta valdīšana”. Kā autorei norādīja Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija, tad šī termina ekvivalents ir atkarīgs no konteksta, kuram, pēc autores domām, dotajā gadījumā ir pielāgots jēdziena “globālā ilgtspējā balstītā valdīšana” lietojums. Valsts valodas centrs. Terminoloģijas un tiesību aktu tulkšanas departaments / Krastiņš A. Par vides terminiem (atbilde saskaņota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāju un Valsts valodas centra direktoru *Dr. habil. med. prof. Māri Baltiņu*). *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls*; Latvijas Zinātņu akadēmijas terminoloģijas komisija. Par terminu atveidi vides jautājumu jomā. *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls*.

⁷⁷⁸ de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, pp. 234, 245, 251; Sand P. H. *The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2*. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 31. Sk. arī Bodansky D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 21; Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, pp. 8–10; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, pp. 24–25.

⁷⁷⁹ Morgan R. K. *Environmental impact assessment: the state of the art*. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 6.

Augstāk minēto iemeslu dēļ autore uzskata par nepieciešamu konspektīvi raksturot visus vides tiesību attīstības posmus, tos iedalot divās lielākās grupās, kā “pasīvās attīstības posmi” un “aktīvās attīstības posmi”. Šādā veidā autore nodrošina pietuvināšanos izpratnei par mūsdienu IVN *raison d'être* (franču val. – pamatojums): deontoloģiju, teleoloģiju, epistemoloģiju, ontoloģiju un iekšējo loģiku, un piemērošanas variācijām praksē.

2.1. Pasīvās attīstības posmi

Pieeja, kurai ir pausts atbalsts arī Latvijas tiesību zinātnē, ir tāda, ka objektīvā izpratnē mūsdienu vides tiesību rašanās sākums ir 20. gs. 60. gadi un 70. gadu sākums⁷⁸⁰, kad dabas aizsardzības mērķiem tika izmantots ne vien tiesiskais ietvars, bet arī ieviesta jomas administratīvā pārraudzība.⁷⁸¹ Tomēr, lai gan var piekrist, ka tolaik vides tiesības neapšaubāmi ieguva to viziteiktāko formālo izpausmi, vienlaikus ir atzīstams, ka vides tiesību vēsturiskās saknes ir daudz plašākas un dziļākas, kas ir meklējamas jau dabas resursu likumos.⁷⁸² Šo apsvērumu dēļ autore rezumējošā veidā aplūko vides tiesību un IVN evolūcijas “pasīvās attīstības posmus”, kas ietver “tradicionālo ēru” un “premoderno ēru”.

2.1.1. Tradicionālā ēra

Tradicionālās vides tiesības, kuru aptverošais posms tiek dēvēts arī par “dabas saglabāšanas fāzi” laikā no 19. gs. beigām līdz 1945. gadam, sāka pakāpeniski veidoties, kad 19. gs. industrializācijas un urbanizācijas procesu rezultātā⁷⁸³ sabiedrība sāka apsvērt savas līdzšinējās pieejas dabai pareizību. Tādējādi jau 19. gs. beigās notika noteikta sociālās uztveres un paradigmas maiņa attiecībā uz dabas vērtībām: veidojās “dabas saglabāšanas kustība”, sākotnēji pārsvarā nacionālā līmenī – Eiropā un Ziemeļamerikā. Tolaik tika dibinātas valsts vides jomu uzraugošas iestādes, kā arī noslēgti pirmie divpusējie līgumi un veidoti dabas parki.⁷⁸⁴

Šajā periodā valdošo noskaņojumu uzskatāmi ataino 1893. gada Beringa jūras roņu lieta (*Bering Sea Fur Seals Case*), kurā ASV centās novērst britu kuģu jūras vaļu medīšanu Beringa

---

⁷⁸⁰ Sk., piem., Richardson B. J., Wood S. Environmental Law for Sustainability. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, p. 3; Lazarus R. J. The Making of Environmental Law. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, pp. 43–44, 48–49.

⁷⁸¹ Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 5.–6. lpp.; Strautmanis J. Ekoloģisko tiesību pamati. Dabas vides tiesiskās aizsardzība. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 52. lpp.

⁷⁸² Lazarus R. J. The Making of Environmental Law. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. 44.

⁷⁸³ Abbot C. Environmental Command Regulation. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, p. 62; Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 23.

⁷⁸⁴ Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 19, 23, 278; Dupuy P.-M., Viñuales J. E. International Environmental Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, p. 4; Fisher D. E. Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, p. 10; Elliott M. Environmental Impact Assessment in Australia: Theory and Practice. 6th ed. Sydney: The Federation Press, 2014, p. 2; Lazarus R. J. The Making of Environmental Law. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, pp. 51–52; Hey E. Advanced Introduction to International Environmental Law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, p. 8.

jūrā.⁷⁸⁵ Lai gan šī lieta tiek uzskatīta par mūsdienu ilgtspējīgas attīstības koncepta pirmssākumu⁷⁸⁶, tajā tiesa nolēma, ka piekrastes valstis – pat ar nolūku glābt sugas no izmirstības – nav tiesīgas ierobežot citu valstu darbību brīvību atklātajā jūrā.

Šajā laikā parādījās “labu kaimiņattiecību” (*neighbourship*) tiesības – mūsdienu vides tiesību priekšvēstnesis⁷⁸⁷, kas, piem., rada atspoguļojumu vienā no tā laika populārākajiem spriedumiem, šķīrējtiesā izskatītajā 1941. gada Treilas Kausēšanas rūpnīcas lietā (*Trail Smelter Case*)⁷⁸⁸. Tajā pirmo reizi tika deklarēts, ka valsts suverenitāte nav absolūta un ka valstij ir pienākums novērst **būtisku** pārrobežu piesārņojumu saskaņā ar *sic utere tuo* principu⁷⁸⁹. Tādējādi šis spriedums – dēvēts par “starptautisko vides tiesību polārvaigzni”⁷⁹⁰ – noteica starptautisko vides tiesību pamatus, kā arī iezīmēja pārrobežu piesārņojuma standartus⁷⁹¹ un līdz ar to IVN attīstības pamatā esošos tiesībfilozofiskos uzstādījumus. Tie, pirmkārt, izriet no mūžsenās suverenitātes un “pacta sunt servanda” tematiskās dihotomijas risinājumu meklējumiem un, otrkārt, suverenitātes un pakāpeniski starptautiskajās tiesībās attīstītā pienākuma nenodarīt kaitējumu videi (kaitējuma novēršanas princips (*no harm principle*)), kas nosaka robežas valstu suverēno tiesību īstenošanai un uz kura bāzes nākamo dekāžu laikā tika veidots piesardzības princips.⁷⁹²

Vēlākie vides tiesību attīstības tradicionālo ēru raksturojošie centieni pievērsta starptautisko uzmanību dabas saglabāšanas jautājumiem bija par pamatu pirmo daudzpusējo līgumu pieņemšanai, arī pirmo starptautisko NVO dibināšanai un reģionālajās konvencijās noteikto rezervātu izveidei.⁷⁹³ Tomēr kopumā šo periodu, lai gan tas veido vides tiesību agrīnos pamatus,

---

⁷⁸⁵ Arbitral Tribunal Judgement of 15 March 1839. Bering Sea Fur Seals Case (*Great Britain v. United States*), RIAA, Vol. XXVIII, pp. 263–276.

⁷⁸⁶ Marong A. B. M. From Rio to Johannesburg: Reflections on the Role of International Legal Norms in Sustainable Development. *Georgetown International Environmental Law Review*, 2003, 16(21), pp. 22–23.

⁷⁸⁷ Saskaņā ar “labu kaimiņattiecību” teoriju tiem, kas ir izraisījuši kaitējumu, ir jāuzņemas atbildība par tā kompensēšanu pat tādā gadījumā, ja ir saņemta atļauja piesārņojošo darbību veikšanai. de Sadeleer N. Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules. New York: Oxford University Press, 2002, p. 16.

⁷⁸⁸ Jau, sākot no 1896. gada, Treilā, Britu Kolumbijā, Kanādā, izvietots metalurģijas – milzīgs cinka un svina kausēšanas uzņēmums, kas atradās tikai dažas jūdzes no ASV robežas, daudzu gadu garumā radīja sēra dioksīda emisijas, kuras izraisīja kaitējumu ASV Vašingtonas štatam. Arbitral Tribunal Judgement of 11 March 1941. *Trail Smelter (United States v. Canada)*, RIAA, Vol. III, pp. 1905–1982.

⁷⁸⁹ Latīņu val. – *sic utere tuo ut alienum non laedas* princips, latv. – “Lieto savu, nenodarot zaudējumus citam!” Tas nozīmē, ka nevienai valstij nav tiesību izmantot vai atļaut izmantot tās teritoriju tādā veidā, lai radītu kaitējumu citas valsts teritorijai vai tās personu īpašumam, ja ir runa par nopietnām sekām un kaitējums ir nosakāms, balstoties uz skaidriem un pārliecinošiem pierādījumiem (“objektīvās (stingrās) atbildības pieceja”). *Ibid.*

⁷⁹⁰ Bodansky D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 11.

⁷⁹¹ Shelton D., Kiss A. *Judicial Handbook on Environmental Law*. Nairobi: UNEP, 2005, p. 17; Morrison F. L. *The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law*. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 131.

⁷⁹² Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, pp. 69–70, 72–73, 75, 77–78, 87–88; Sands P. *Environmental Protection in the Twenty-First Century: Sustainable Development and International Law*. In: *Environmental Law, the Economy and Sustainable Development*. Revesz R. L., Sands P., Stewart R. B. [Eds.]. New York: Cambridge University Press, 2000, p. 372; Dupuy P.-M., Viñuales J. E. *International Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, p. 7.

⁷⁹³ Bodansky D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, pp. 22–25, 279; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, pp. 23–25; Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, pp. 8–9, 11–13; Sand P. H. *The Evolution of International Environmental Law*. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 32–33; Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 25.

raksturo tas, ka pieeja dabas saglabāšanai bija fragmentāra, utilitāra un antropocentriska, uzsverot dabas resursu racionālu izmantošanu, un saistīta ar ierobežota skaita dabas resursu aizsardzību atbilstoši nacionālajām vajadzībām un ekonomiskajiem apsvērumiem.⁷⁹⁴ IVN evolūcijas kontekstā kā svarīgāko šīs ēras sasniegumu var minēt iepriekš minēto arbitražas tiesas spriedumu pirmatziņas, kas tālāk jau veidoja pamatu kaitējuma novēršanas principa saturam starptautiskā mērogā un IVN turpmākajai attīstībai.

2.1.2. Premodernā ēra

Premoderno ēru, ko autore apzīmē kā “jaunās pasaules kārtības fāzi” laika posmā no 1945. gada līdz 1960.–70. gadiem, raksturo institucionālās reformas, kas ietver ANO un tagadējās ES dibināšanu, spēcīgu NVO veidošanos vides aizsardzības jomā⁷⁹⁵, tiesu prakses evolūciju, nodrošinot starptautisko vides un administratīvo tiesību plašāku nostiprināšanos, un priekšvēstnešus 1960. gadu “vides revolūcijai”⁷⁹⁶.

Reformējot līdzšinējo pasaules politiskās kārtības organizāciju, par šīs ēras nozīmīgāko notikumu ir uzskatāma ANO un tās specializēto aģentūru dibināšana 1945. gadā. Tiesa gan, tā kā tolaik Pasaules karu nomocītās valstis vides jautājumus visdrīzāk uzskatīja par margināliem, organizācijas dibināšanas Statūtos nebija nevienas atsauces uz vides aizsardzību vai dabas saglabāšanu, un tā vietā darbības koncentrēšanās bija vērsta uz cilvēktiesību aizsardzību kā centrālo mērķi.⁷⁹⁷ Tomēr nākamajās dekadēs ANO darbība radīja svarīgas implikācijas attiecībā uz vides aizsardzības jautājumu risināšanu, šai organizācijai pakāpeniski kļūstot par mēroga ziņā autoritatīvāko starptautisko likumdevēju vides jomā. Kā ir norādījis Dienvidāfrikas Republikas prezidents (1994–1999) un pretaparteīda aktīvistis Nelsons Mandela (*Nelson Mandela*), tad, ņemot vērā pasaules tautu savstarpējo atkarību, tieši ANO ir jāuzņemas mūsu laikmeta lielais izaicinājums un jāatbild uz jautājumu, ko mēs varam paveikt un kas mums ir jā dara, lai visur nodrošinātu demokrātijas, miera un labklājības dominanci.⁷⁹⁸

Vides tiesību attīstību premodernās ēras laikā raksturo tas, ka regulējošas metodes, kas ņemtu vērā pieaugošo virkni aktuālo jautājumu, bija ierobežotas un nebija attīstīti procesuālo pienākumu noteikumi, kas attiecas uz IVN vai vides informācijas izplatīšanu un pieejamību.

⁷⁹⁴ Sk. atsauci 793 (kā apkopots).

⁷⁹⁵ Piem., 1956. gadā, apvienojot divas iepriekš dibinātas organizācijas, tika izveidota unikālā Starptautiskā dabas un dabas resursu aizsardzības savienība (*International Union for the Conservation of Nature (IUCN)*). Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, p. 11; Bodansky D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, pp. 24–25; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, p. 27; Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 28.

⁷⁹⁶ Bodansky D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 26.

⁷⁹⁷ Ibid, p. 26; Bodansky D., Brunnée J., Hey E. *International Environmental Law: Mapping the Field*. Ch. 1. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 1.

⁷⁹⁸ UN. Commemorating the centenary of the birth of *Nelson Mandela*: 18 July 1918–18 July 2018. *Nelson Mandela International Day* [Nelsona Mandelas uzruna ANO Ģenerālajā asamblejā 1994. gada 3. oktobrī]. Pieejams: <http://www.un.org/en/events/mandeladay/assets/pdf/mandela-exhibit-panels.pdf> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].

Tomēr premodernās ēras ietvaros notiekošie procesi (tostarp inovatīvu nacionālo normatīvo aktu pieņemšana⁷⁹⁹) katalizēja modernās ēras paradigmu evolūciju un formāciju.⁸⁰⁰

2.2. Aktīvās attīstības posmi

Mūsdienu vides tiesību saturs ir veidojies visu attīstības ēru elementu ģenēzes rezultātā vienlaikus, tomēr atkarībā no analizējamā vides tiesību institūta specifikas prioritāte var tikt piešķirta attīstības dinamikai kādā konkrētā posmā. IVN kontekstā vislielākā nozīme ir bijusi vides tiesību evolūcijai pēdējo trīs ēru ietvaros – tā dēvētajos “aktīvās attīstības posmos”.

2.2.1. Modernā ēra

Modernās ēras jeb “piesārņojuma novēršanas fāze”⁸⁰¹ ilgst laikā no 1960.–70. gadiem līdz 90. gadu sākumam. Autore par šīs ēras “oficiālo” sākumu apzīmē ANO 1972. gada konferenci “Par cilvēka vidi” (turpmāk – Stokholmas konference (1972)) un “oficiālajām” beigām – 1992. gada konferenci “Par vidi un attīstību” (turpmāk – Riodežaneiro konference (1992)). Abi šie notikumi tiek uzskatīti par vides tiesību attīstības “pagrieziena punktiem”⁸⁰² jeb pārejas momentiem, attiecīgi vispirms uz modernajām un tad uz postmodernajām vides tiesībām, ko nosaka attiecīgajās konferenču deklarācijās (Stokholmas deklarācija (1972)⁸⁰³ un Riodežaneiro deklarācija (1992)⁸⁰⁴) principu kodifikācijas.

Neraugoties uz to, ka starptautiskās tiesības neietver stingru *stare decisis* precedentu sistēmu, brīdī, kad pārrobežu piesārņojums sāk pakāpeniski pievērst plašāku sabiedrības uzmanību, 1941. gada Treilas Kausēšanas rūpnīcas lieta (*Trail Smelter Case*) ieguva “orientiera statusu”.⁸⁰⁵ 1949. gadā Starptautiskā tiesa šīs lietas atziņas pārformulēja Korfu kanāla lietā (*Corfu Channel Case*) vispārīgākā principā par kaitējuma izraisīšanas aizliegumu citai valstij, nosakot **katras valsts** pienākumu apzināti nepieļaut darbības, kas pārkāpj citu valstu tiesības.⁸⁰⁶ Tas ir *dictum*, kas tālāk tika attīstīts 1957. gada Lanū ezera lietā (*Lac Lanoux Case*)⁸⁰⁷ un 1960. gadu

⁷⁹⁹ Japānas 1967. gada *Kogai* likums, 1969. gada zviedru *Miljoskyddslag* un 1970. gada ASV Nacionālās Vides politikas likums. Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 34, 36.

⁸⁰⁰ Piem., 1962. gadā ANO Ģenerālā asambleja pieņēma rezolūciju, kas aicināja valdības integrēt dabas resursu aizsardzības pasākumus ekonomiskās attīstības plānos, norādot uz to savstarpējo atkarību, kas savukārt vēlāk tika formulēta kā integrācijas princips. UN GA. Economic Development and the Conservation of the Nature: resolution. A/RES/1831 (XVII), 1962. Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, 3. “Ietekmes uz vidi novērtējums ilgtspējas kontekstā” ar attiecīgajām apakšnodaļām.

⁸⁰¹ Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 21.

⁸⁰² Caldwell L. K. International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 2; Tladi D. Sustainable development in International Law: an Analysis of Key Enviro-economic Instruments. Pretoria: Pretoria University Law Press, 2007, p. 12.

⁸⁰³ Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.

⁸⁰⁴ Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874.

⁸⁰⁵ Pirms 20. gs. 60. gadiem piesārņojuma problēmas tika uzlūkots kā lokalizēts fenomens, un pirmais starptautiskais dokuments gaisa piesārņojuma jomā bija 1966. gada Eiropas Padomes rezolūcija. Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, pp. 27–28.

⁸⁰⁶ ICJ Judgement of 9 April 1949. *Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania)*, I. C. J. Reports, 1949, p. 22.

⁸⁰⁷ Arbitral Tribunal Judgement of 16 November 1957. *Lac Lanoux (France v. Spain)*, RIAA XII, 281.

Gata dambja lietā (*Gut Dam Case*)⁸⁰⁸ un vēlāk tika izteikts Stokholmas deklarācijas (1972) 21. principā un Riodežaneiro deklarācijas (1992) 2. principā. Turklāt Korfu kanāla lietā (*Corfu Channel Case*) un Lanū ezera lietā (*Lac Lanoux Case*) tika noteikts arī “pienācīgas rūpības” (padziļinātas izpētes (*due diligence*)) pienākums, kas pēc būtības nozīmē vienīgi to, ka valstij ir jāveic visi nepieciešamie un praktiski izpildāmie pasākumi, lai novērstu kaitējumu (sadarbības pienākums). Šāda “pienācīgas rūpības” pienākuma interpretācija savukārt rada noteiktas implikācijas IVN piemērošanai. Proti, šajās lietās detalizēti aplūkots “labas ticības princips”⁸⁰⁹ un “labu kaimiņattiecību”⁸¹⁰ būtības saturs atspoguļojas mūsdienu saistošajos juridiskajos dokumentos attiecībā uz pārrobežu IVN veikšanas procesuālajām un materiālajām prasībām, tostarp saistībā ar nediskriminācijas – vienādas pieejas principa⁸¹¹ ievērošanu. Citiem vārdiem sakot, IVN “var uzskatīt par sadarbošanās pienākuma galveno pīlāru”.⁸¹²

1960. gados aizvien plašāku sabiedrības uzmanības pievēršanu vides jautājumiem, jo sevišķi ASV, sāka strauji veicināt ne vien šajā laikā iznākušās grāmatas⁸¹³ un izdarītie zinātnes atklājumi⁸¹⁴, bet arī vispārējā politiskā situācija un sabiedriskais sentiments, kā arī dažāda veida ekoloģiskās katastrofas.⁸¹⁵ Vispārējās intereses par vidirezultātā izveidojās tā dēvētā “vides revolūcija” jeb vides kustība, kas tiek pielīdzināta otrajai Kopernika revolūcijai⁸¹⁶ un kas veido daļu no plašāka 20. gs. “identitātes politikas” (*identity politics*) strāvojuma.⁸¹⁷ Tādējādi vides

⁸⁰⁸ Goodman C. F. Canada-United States Settlement of Gut Dam Claims: Report of the Agent of the United States before the Lake Ontario claims Tribunal. *I.L.M.*, 1969. 1 January, 8(I), pp. 118–143.

⁸⁰⁹ Šķīrējtiesa šajā lietā izvirzīja divus priekšnoteikumus šajā kontekstā. Pirmkārt, “[v]alsts, kas cieš sekas to darbību rezultātā, kuras rada kaimiņvalsts, ir vienīgais tās interešu tiesnesis; un tad, ja kaimiņvalsts nav uzņēmusies iniciatīvu, pirmajai valstij nevar tikt liegtas tiesības pieprasīt paziņojumus par būvdarbiem vai koncesijām”. Otrkārt, visu interešu ievērošanas nodrošināšanai informācijas sniegšana “nevar būt aprobežota ar tīri formālām prasībām, kā upes lejteces valsts sūdzību, iebildumu vai formālā viedokļa ņemšana vērā. Saskaņā ar šķīrējtiesas viedokli un atbilstoši labas ticības principam upes augšteces valstij ir pienākums ņemt vērā dažādas iesaistītās intereses un pierādīt, ka tā ir patiesi rūpējusies, lai nodrošinātu savu un otras valsts interešu saskaņošanu.” Arbitral Tribunal Judgement of 16 November 1957. *Lac Lanoux (France v. Spain)*, RIAA XII, 281 [UN Ecolex, pp. 31–32].

⁸¹⁰ Tomēr, balstoties gan uz starptautiskajām tiesībām, gan uz abu valstu noslēgtā līguma normām, šķīrējtiesa uzsvēra, ka *kaimiņvalsts iepriekšēja piekrišanas nepieciešamība* nozīmētu to, ka gadījumā, ja valstis nespētu vienoties, tad otra “valsts, kas parasti ir kompetenta, zaudētu tās tiesības rīkoties citas valsts bezierunu un patvaļīgas opozīcijas rezultātā. Tas līdzinātos “piekrišanas”, “veto” tiesību atzīšanai, kas vienas valsts rīcības brīvības ietvaros paralizētu citas valsts teritoriālās jurisdikcijas īstenošanu.” Ibid [UN Ecolex, pp. 22–28].

⁸¹¹ Plašāk sk. darba nodaļu III “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, 2. “Vides tiesību attīstības periodizācija”, 2.2.2. “Postmodernā ēra”, A. “Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā”.

⁸¹² Gailis G. Piesardzības principa piemērošana jūras vides aizsardzībai. *Jurista Vārds*, 2007. 7. februāris, Nr. 6 (409). *El. vers*

⁸¹³ Ierasti kā populārākā tiek citēta amerikāņu jūras bioloģes Reičelas Kārsones (*Rachel L. Carson*) grāmata “Klusais pavasaris”: Carson R. *Silent Spring*. Boston, MA: Houghton Mifflin Company, 1962, 368 p. 1960.–1970. gados arī citi autori ir pievērsuši uzmanību vides jautājumiem, kā, piem.: Udall S. *The Quiet Crisis*. New York: Holt Rinehart and Winston, 1963 [reprinted 2018], 258 p.; Commoner B. *The Closing Circle: Nature, Man, and Technology*. New York: Knopf, 1971, 339 p.; Meadows D. H., Meadows D. L., Randers J., Behrens W. W., III. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome’s Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books, 1972, 205 p.

⁸¹⁴ Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, pp. 18, 392.

⁸¹⁵ Piem., naftas noplūdes jūrā. 1967. gadā tankkuģis *Torrey Canyon* avarēja pie Anglijas krastiem, izraisot naftas noplūdi jūrā. Tas bija pirmā lielākā vides katastrofa, kurā bija iesaistīts jaunās paaudzes tankkuģis. Bodansky D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 27; Sand P. H. *The Evolution of International Environmental Law*. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 34.

⁸¹⁶ Pirmā revolūcija novirzīja Zemi no Visuma centra; otrā novirza cilvēci no biosfēras centra. Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 1.

⁸¹⁷ Ījabs I. *Politikas teorija: pirmie soļi*. Red.: Kārklīņa R. Lasītava, 2017. *EPUB file*.

tiesības radās tā dēvētajā “republikas brīdī”⁸¹⁸ – “demokrātiskās līdzdalības un ideoloģiskās politikas uzliesmojuma laikā”, ko radīja plaši izplatīta un tolaik pieaugoša sabiedrības prasība pēc vides aizsardzības.⁸¹⁹ Lintons Koldvels (*Lynton K. Caldwell*) grāmatas “Starptautiskā vides politika: no 20. uz 21. gadsimtu” trešā izdevuma ievadā atsaucās uz amerikāņu sociologa Roberta Nisbeta (*Robert Nisbet*) vārdiem: “Tad, kad 20. gadsimta vēsture beidzot būs uzrakstīta, par šī perioda vienīgo svarīgāko sociālo kustību tiks uzskatīta vides kustība”⁸²⁰,⁸²¹

A. Stokholmas konference

Stokholmas konference (1972) pievērsa sabiedrības un politiķu uzmanību vides problēmām, dramatiskā veidā ilustrējot, ka vide ir kļuvusi par starptautiska mēroga jautājumu, un radot arī atbilstošu institucionālo ietvaru vides jomā.⁸²² Tika dibināta ANO Vides programma, un šis solis nozīmēja starptautiskās vides aizsardzības kā atsevišķas disciplīnas nošķiršanu arī no institucionālā viedokļa.

Stokholmas konferences (1972) ietvaros sagatavotā noslēguma deklarācija⁸²³ – Stokholmas deklarācija (1972), kuru apstiprināja 113 dalībvalstis, ietvēra 26 principus un Darbības plāns cilvēkvidei ar 109 rekomendācijām⁸²⁴ apvienoja zem viena “jumta” esošos un plānotos starptautiskos vides tiesiskos procesus. Šajās rekomendācijās tika iekļautas atsauces uz IVN, tādējādi iezīmējot pakāpenisku *sui generis* pāreju no vides tiesībām, kuru galvenais mērķis ir piesārņojuma novēršana vai mazināšana, uz vides regulācijas režīmu globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas izpratnē, un sniedzot iespēju paredzēt nelabvēlīgu ietekmi uz vidi, nevis vien epizodiski reaģēt uz vides kaitējumu ar atsevišķu piesārņojuma novēršanas likumu⁸²⁵ pieņemšanas un citu fragmentāru pasākumu veikšanas palīdzību. Tā kā, piem., vairāk nekā viena trešdaļa Stokholmas deklarācijas (1972) principu ir vērsti uz vides un attīstības harmonizāciju, ir uzskatāms, ka šie dokumenti izveidoja “iestatījumu” ilgtspējīgas attīstības koncepta tālākajai evolūcijai, nosakot “integrētās pieejas” izmantošanas nepieciešamību. Tomēr doktrīnā tiek pausts arī viedoklis, ka Stokholmas deklarācijā (1972) iekļautie principi ir uzskatāmi par politiski orientētiem, nevis

⁸¹⁸ Jēdziens “republikas brīdis” (*republic moment*) ir saistīts ar politisko tradīciju “pilsoniskais republikānisms”, kas uzsver indivīdu vēlmi nest upurus, lai veicinātu sabiedriskā labuma sasniegšanu. “Republikas brīdis” ir paaugstinātas pilsoniskās apziņas laiks, kurā tiek uzskatīts, ka ir iespējams pārvarēt ievērojamas institucionālas un politiskas problēmas, lai panāktu, iespējams, radikālas sociālas izmaiņas. Šī fenomena teorētiskais nozīmīgums balstās uz apgalvojumu, ka bez šādas kustības vides tiesību akti nevarētu pastāvēt, ņemot vērā to radikāli redistributīvo raksturu. Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, pp. 43–44. Sk. arī Plater Z. J. B. *Dealing With Dumb and Dumber: The Continuing Mission of Citizen Environmentalism*. *Journal of Environmental Law & Litigation*, 2006, 20, p. 14; Yang T., Percival R. V. *The Emergence of Global Environmental Law*. *Ecology Law Quarterly*, 2009, 36, p. 633.

⁸¹⁹ Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, pp. 43, 66.

⁸²⁰ Ar jēdzienu “vides kustība” tiek saprasta sociālās mācīšanās (*social learning*) vēsture – process, kas apvieno pieredzi, informāciju, interpretāciju komunikāciju un darbību. Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 12.

⁸²¹ Nisbet R. *Environmentalism*. In: *Prejudices: A Philosophical Dictionary*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982, p. 101. Citēts pēc: Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 1.

⁸²² UN GA. Resolution. A/RES/2997(XXVII), 1972. December 15; UN GA. Resolution. A/RES/3004(XXVII), 1972. December 15.

⁸²³ Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.

⁸²⁴ UN. Action Plan for the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 5–16.

⁸²⁵ Wood C. *Environmental Impact Assessment: A Comparative Review*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 18.

normatīviem,⁸²⁶ ar samērā vāju praktisko pielietojamību, piem., attiecībā uz vides standartu metožu, kā IVN, vides informācijas un administratīvo un tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamību, ieviešanu.⁸²⁷ Autore nepiekrīt šim viedoklim, jo Stokholmas deklarācijas (1972) fundamentālajam 1. principam, normatīvi svarīgajiem 21.–24. principiem, kā arī politiski orientētajiem 14. un 15. principiem ir bijusi būtiska nozīme turpmākajā IVN attīstībā.⁸²⁸

1. princips ir formulēts tolaik inovatīvajā cilvēktiesību dimensijā, sasaistot cilvēka fundamentālās tiesības uz brīvību, vienlīdzību ar atbilstošiem dzīves apstākļiem kvalitatīvā vidē un nosakot viņa morālo pienākumu aizsargāt un uzlabot vidi gan tagadējām, gan nākotnes paaudzēm.⁸²⁹ Tieši pēc Stokholmas konferences (1972) cilvēktiesību pieejas izmantošana vides aizsardzībā ieguva vērību un sāka nostiprināties prakse, kas tika dēvēta par “tiesību zaļināšanu”, saskaņā ar kuru cilvēktiesības tika infuzētas ar vides standartiem, izmantojot progresīvo interpretāciju, un tika uzsākta vides aizsardzības tiesību principu izstrāde, kas sasaistītu vides tiesības ar cilvēktiesībām.⁸³⁰

Lai gan Stokholmas deklarācijas (1972) principos IVN netika tieši noteikts kā nacionālās vai starptautiskās politikas instruments, IVN pamatojums izriet no šīs deklarācijas 14. un 15. principiem⁸³¹, kas reglamentē plānošanas jautājumus.

IVN kontekstā jo sevišķi svarīgais 21. princips⁸³² ir skatāms mījsakarībā ar 22. principu⁸³³, kas attiecas uz sadarbību un tiesību attīstīšanu vides kaitējuma atbildības un atbilstošas kompensēšanas jautājumos, rezumējot vides aizsardzības galvenos pīlārus un kodificējot 1941. gada Treilas Kausēšanas rūpnīcas lietas (*Trail Smelter Case*) atziņas.⁸³⁴ Šādā veidā tika

⁸²⁶ Birnie P., Boyle A., Redgwell C. *International Law & The Environment*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 49; Bodansky D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 28.

⁸²⁷ Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, p. 32.

⁸²⁸ Autore uzskata, ka Stokholmas deklarācijas principus ir iespējams sadalīt divās lielās grupās: normatīvie (21.–24.) un politiski orientētie (2.–20., 25. un 26.). Politiski orientēto principu tematiskie tvērumi ir šādi: dabas resursu aizsardzība (2.–5.), piesārņojuma novēršana (6.–7.), attīstības un vides aizsardzības mijiedarbība (8.–10.), vides politika un attīstības plānošana (11.–16.), institucionālais ietvars (17.–25.), zinātne un tehnoloģija (18., 20.), izglītība (19.) un kodolieroči (26.).

⁸²⁹ Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.

⁸³⁰ Te ir domāti tādi principi kā, piem., nediskriminācijas – vienādas pieejas princips, prevencijas princips, piesardzības princips, princips “piesārņotājs maksā”.

⁸³¹ 14. princips. “Racionāla plānošana ir būtisks instruments, lai saskaņotu konfliktu, kas varētu rasties starp nepieciešamību pēc attīstības un nepieciešamību pēc vides aizsardzības un uzlabošanas.” Savukārt 15. principā ir norādīts: “Plānošana ir jāpiemēro apdzīvotām vietām un pilsētvidei, lai novērstu nelabvēlīgu ietekmi uz vidi un gūtu maksimālo sociālo, ekonomisko un vides labumu visiem. No projektiem, kas ir par pamatu koloniālismam un rasu kundzībai, ir jāatsakās.” Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.

⁸³² 21. princips. “Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem un starptautisko tiesību principiem valstīm ir suverēnas tiesības izmantot savus resursus saskaņā ar savu vides politiku un pienākums nodrošināt, ka darbības to jurisdikcijā vai kontrolē nerada kaitējumu videi citās valstīs vai teritorijās, kas pārsniedz valsts jurisdikcijas robežas.” Ibid.

⁸³³ 22. princips. “Valstis sadarbojas, lai tālāk izstrādātu starptautiskās tiesības attiecībā uz atbildību un kompensāciju par piesārņojuma upuriem un citu kaitējumu videi, ko nodarījušas darbības, kuras ir šo valstu jurisdikcijā vai kontrolē, uz teritorijām, kas atrodas ārpus to jurisdikcijas.” Ibid.

⁸³⁴ Sākotnējā Stokholmas deklarācijas variantā IVN bija iekļauts 20. principā ar mērķi noteikt valstu pienākumu sniegt informāciju, ja to rīcība apdraud citas valsts vidi, un bija daļa no diskusijām, gatavojoties Stokholmas konferencei. Tomēr šis priekšlikums netika atbalstīts, balstoties uz jaunattīstības valstu iebildumiem, ka pienākumu konsultēties pirms darbību vai attīstības projektu, kam varētu būt būtiska nelabvēlīga (negatīva) ietekme uz vidi, varētu ļaunprātīgi izmantot attīstītās valstis, lai kavētu jaunattīstības valstu projektu īstenošanu. Tādējādi bija novērojama IVN un tiesību uz attīstību sadursme. Pieņemtais Stokholmas deklarācijas 20. princips pamatā satur vienīgi norādes uz zinātniskās pētniecības, vides problēmu informācijas, kā arī pieredzes apmaiņu starp valstīm un vides tehnoloģiju pieejamību, īpaši akcentējot jaunattīstības valstu vajadzības. Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 602.

paplašināta kaitējuma novēršanas principa piemērošana arī uz visām, ārpus nacionālās jurisdikcijas esošajām teritorijām, kas ietver “starptautisko teritoriju”, un jautājumiem, kuri attiecas uz kopīgām problēmām globālā mērogā.⁸³⁵ Šādā kontekstā ir aplūkojams 24. princips⁸³⁶, kas paredz valstu vienlīdzību un nepieciešamību iesaistīt visas valstis starptautiskajā vides aizsardzībā, atbilstoši 23. principam⁸³⁷ ņemot vērā katrā valstī dominējošās vērtību sistēmas.

Tādējādi Stokholmas konference (1972) veicināja vides tiesību attīstību nacionālā mērogā, jo tā bija daļa no plašāka procesa, kura rezultātā vides aizsardzība kļuva par modernas nacionālās valsts definīcijas satura daļu.⁸³⁸

B. Starp Stokholmu un Riodežaneiro

Pēc Stokholmas konferences (1972), attīstoties starptautiskajām vides tiesībām kā atsevišķai disciplīnai, bija novērojama starptautiska mēroga aktivitāte gan politiskā, gan normatīvā ziņā.

1982. gadā ANO Ģenerālā asambleja pieņēma jaunu rezolūciju – Pasaules dabas hartu⁸³⁹. Tā noteica ne vien daudzus principus, tostarp piesardzības principu, bet arī ietvēra vairākas būtiskas norādes saistībā ar IVN ieviešanu, nosakot atbilstošu nacionālo normatīvo aktu un prakses, kā arī starptautiskā regulējuma nepieciešamību un sabiedrības līdzdalības pirmnosacījumus.⁸⁴⁰ Savukārt 1987. gadā Pasaules vides un attīstības komisija – Bruntlandes komisija publicēja ziņojumu “Mūsu kopējā nākotne” (Bruntlandes ziņojumu), popularizējot ilgtspējīgas attīstības koncepciju, kuras ietvaros ir nodrošināmas mūsdienu paaudžu vajadzības, neapdraudot arī nākamo paaudžu iespējas apmierināt savas vajadzības, kā arī uzsverot indivīdu tiesības piekļūt informācijai par vides stāvokli un dabas resursiem, tikt uzklautiem un piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā par darbībām, kurām var nozīmīga ietekme uz vidi, un saņemt tiesisko aizsardzību cilvēka veselības vai vides nopietna apdraudējuma gadījumā.⁸⁴¹

Šajā laikā par vienu no vides problēmu kontroles mehānismiem un precīzas valsts atbildības noteikšanas mehānismiem kļuva starptautisko vides līgumu un konvenciju slēgšana vides jomā,

---

⁸³⁵ Fogels A. *Modernās starptautiskās tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 174. lpp.; Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 82.

⁸³⁶ 24. princips. “Starptautiskie jautājumi vides aizsardzības un uzlabošanas jomā visām valstīm, neatkarīgi no to lieluma, ir jāveic kopīgā garā uz vienlīdzības nosacījumiem. Sadarbība, izmantojot daudzpusējus vai divpusējus nolīgumus vai citus atbilstošus līdzekļus, ir būtiska, lai efektīvi kontrolētu, novērstu un mazinātu nelabvēlīgu ietekmi uz vidi, ko rada darbības, kas tiek veiktas visās jomās, tādējādi pienācīgi ņemot vērā visu valstu suverenitāti un intereses.” Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.

⁸³⁷ 23. princips. “Neattiecoties uz kritērijiem, par kuriem var vienoties starptautiskā sabiedrība, vai arī standartiem, kas būs nosakāmi valsts līmenī, visos gadījumos ir būtiski ņemt vērā vērtību sistēmas, kas ir dominējošās katrā valstī, un piemērojamības apjomu, kas attiecas uz attīstītākajām valstīm, bet var radīt neatbilstošus un nepamatotus sociālos izdevumus jaunattīstības valstīm.” *Ibid.*

⁸³⁸ Frank D. J., Hironaka A., Schofer E. *The Nation-State and the Natural Environment over the Twentieth Century*. *American Sociological Review*, 2000, 65, pp. 96–116.

⁸³⁹ UN GA. World Charter for Nature: resolution. A/RES/37/7, 1982. October 28.

⁸⁴⁰ “23. princips: Visām personām saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem ir jābūt iespējai individuāli vai kopā ar citiem piedalīties tādu lēmumu, kas tieši skar viņu vidi, pieņemšanā, un jābūt pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, ja ir noticis vides kaitējums vai degradācija.” UN GA. World Charter for Nature: resolution. A/RES/37/7, 1982. October 28.

⁸⁴¹ The World Commission on Environment and Development. Report: Our Common Future, Annex to A/42/427, 1987. Par Bruntlandes ziņojuma priekšvēstnesi tiek uzskatīts Stokholmas konferences (1972) vajadzībām sagatavotais ziņojums: Ward B., Dubos R. J. Only one earth: the care and maintenance of a small planet. *An unofficial report commissioned by the Secretary-General of the UN Conference on the Human Environment*. New York, 1972, W.W. Norton, 268 p.

turklāt pakāpeniski mainījās izpratne par līgumu saturu un īstenošanas mehānismiem.⁸⁴² Priekšplānā izvirzījās aizvien sarežģītākas vides problēmas, kā klimata pārmaiņas un bioloģiskā daudzveidība, industriālais piesārņojums un kaitējums, ko izraisa bīstamas vielas vai darbības.

Vides starptautisko tiesību evolūcijas ietekmē arī IVN strauji guva atzinību pieaugoša skaita valstu un starptautisko organizāciju starpā,⁸⁴³ plaši recipējoties visā pasaulē. Stokholmas deklarācijas (1972) ietekmē ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcijā tika atzīta tehnisko datu apmaiņas nozīmība attiecībā uz dabas resursu izpēti, ieguvu un attīstību, lai novērstu pārrobežu kaitējumu.⁸⁴⁴ 1978. gadā ANO Vides programma sagatavoja principus par divu vai vairāk valstu dabas resursu saglabāšanu un harmonisku izmantošanu, iekļaujot 4. principā specifisku atsauci uz IVN.⁸⁴⁵

Tāpat IVN veikšanas pienākums tika noteikts vairākos starptautiskos līgumos. Pirmais līgums, kurā tiešā veidā bija ietverts IVN veikšanas pienākums, ir 1978. gada Kuveitas konvencija par sadarbību jūras vides aizsardzībā pret piesārņojumu.⁸⁴⁶ Līdzīgā veidā tas tika iekļauts daudzās citās 1980. gados pieņemtajās konvencijās ANO Vides programmas reģionālo jūru programmas ietvaros.⁸⁴⁷ IVN veikšanas prasības ir atrodamas arī 1982. gada ANO Jūras tiesību konvencijā,⁸⁴⁸

---

⁸⁴² Līdz pat 1970. gadiem, to vidū tika uzskatīts par pietiekamu starptautiskajos līgumos noteikt vienīgi materiālos pienākumus, neparedzot pēcekošanas vai ieviešanas mehānismus; cerības bija tādas, ka valstis apzinīgi pildīs līgumu saskaņā ar *pacta sunt servanda* principu. Kā piemēru te var minēt 1974. gada Vides aizsardzības konvenciju starp Dāniju, Somiju, Norvēģiju un Zviedriju. Kaut arī tā garantēja citu valstu iestādēm un iedzīvotājiem piedalīties administratīvajos un tiesiskajos procesos attiecībā uz paredzēto projektu, ja projektam būtu pārrobežu ietekme, netika organizētas pušu sanāksmes, lai kontrolētu Konvencijas ieviešanu un piemērošanu. Koivoruva T. Introduction to International Environmental Law. Oxon: Routledge, 2014, pp. 64–65. Līgumu veidošanas modelis mainījās no ad hoc viena-jautājuma risināšanas konvencijām uz dinamiskākiem regulācijas režīmiem, kas ir atvērti nākotnes izmaiņām, izmantojot papildu pārskatīšanu un pārrunas, periodisku standartu pielāgošanu ar tehnisko pielikumu palīdzību un aizvien vairāk esot vēršoties uz kaitējuma prevenciju, nevis sanāciju. Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 35.

⁸⁴³ Connelly R. G. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, pp. 37, 44; Craik N. The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 23; Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, p. 29.

⁸⁴⁴ UN GA. Co-operation between States in the field of the environment: resolution. A/RES/2995/XXVII, 1972. December 15.

⁸⁴⁵ “4. princips. Valstīm ir jāveic vides novērtējums pirms iesaistīšanās jebkurā darbībā, kas skar kopīgu dabas resursu un kas varētu radīt būtiskas ietekmes risku uz citas valsts vai valstu, kas izmanto šo resursu, vidi.” UNEP. Governing Council Approval of the Report of the Intergovernmental Working Group of Experts on Natural Resources Shared by Two or More States. UN Doc. UNEP/IG12/2. *I.L.M.*, 1978, 17(5), p. 1094.

⁸⁴⁶ Kuveitas konvencija ir veidota kā vispārējā konvencija, un saskaņā ar to tika pieņemts darbības plāns, kurā arī tika ietverti IVN noteikumi. Kuwait Regional Convention for Co-operation on the Protection of the Marine Environment from Pollution: starptautisks līgums. Kuwait, 1978. April 24, Art. XI. Netiešā veidā IVN veikšanas saistība izrietēja jau no: Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution; since 1995 – Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of Mediterranean: starptautisks līgums. Barcelona, 1976. February 16, Art. 6. 1985. gada septembra ceturrtās pušu tikšanās laikā Ženēvā tās ziņojuma 89. punktā ir norāde par piemērotu IVN metodoloģiju attīstīšanu. Arī ceturrtās pušu tikšanās laikā apstiprinātās Deklarācijas par otro Vidusjūras desmitgadi ietvaros kā viens no mērķiem ir norādīta IVN piemērošana, jo tas ir svarīgs instruments atbilstošas attīstības nodrošināšanai. UNEP. Goals and Principles of Environmental Impact Assessment. WG. 152/4 Annex. UNEP Governing Council, Dec. 14/25, 1987, p. 32.

⁸⁴⁷ Nepretendējot uz pilnīgu uzskaitījumu, šeit tiek sniegti vairāki to konvenciju, kurās tika iekļauta IVN veikšanas prasība, piemēri: Convention for Co-operation in the Protection and Development of the Marine and Coastal Environment of the West and Central African Region: starptautisks līgums. Abidjan, 1981. March 23, Art. 13; Convention for the Protection of the Marine Environment and Coastal Area of the South-East Pacific: starptautisks līgums. Lima, 1981. 12. novembris, Art. 8; Regional Convention for the Conservation of the Red Sea and Gulf of Aden Environment: starptautisks līgums. Jeddah, 1982. February 14, Art. XI; Convention for the Protection and Development of the Marine Environment of the Wider Caribbean Region: starptautisks līgums. Cartagena, 1983. March 24, Art. 12; Convention for the Protection, Management and Development of the Marine and Coastal Environment of the Eastern African Region: starptautisks līgums. Nairobi, 1985. June 21, Art. 13; Convention for the Protection of the Natural Resources and Environment of the South Pacific Region: starptautisks līgums. Nouméa, 1986. 25. novembris, Art. 16.

⁸⁴⁸ ANO Jūras tiesību konvencija: starptautisks līgums. Montego Beja, 1982. 10. decembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 17. novembris, Nr. 183 (3131), 206. pants.

kas bija vienlaikus starptautisko tiesību kodifikācija un to progresīvās attīstības atainojums, sasaistot IVN veikšanu ar pienākumu informēt citas valstis par iespējami kaitīgu ietekmi uz vidi.⁸⁴⁹ Šajā laikā arī iepriekš pieņemto konvenciju pušu konferencēs aizvien lielāka uzmanība tiek pievērsta IVN kā piemērotam instrumentam, lai sasniegtu konvencijās paredzētos mērķus un laika gaitā tiek pieņemtas rekomendācijas un vadlīnijas attiecībā uz IVN izmantošanu.⁸⁵⁰ Kā vērtē kanādiešu vides tiesību zinātnieks Nīls Kreiks (*Neil Craik*), tad IVN veikšanas pienākums, sākotnēji būdams samērā normatīvi “vājš”, laika gaitā ieguva konkrētākas aprises un tika izteikts obligāta un ierobežojoša rakstura valodā, kas noteica IVN piemērošanu ne tikai attiecībā uz jūras vidi⁸⁵¹, bet arī cita veida konvencijās.⁸⁵²

Turklāt 1985. gadā tika pieņemta ES IVN direktīva⁸⁵³, kas veicināja IVN ieviešanu tās dalībvalstu tiesiskajās sistēmās⁸⁵⁴ un kurai sekoja daudzu citu starptautisko institūciju aktivitāšu īstenošana (piem., ANO Vides programmas 1987. gada IVN mērķi un principi, kas ietvēra IVN procesa veikšanas pamatuzstādījumus nacionālā, reģionālā un starptautiskā mērogā⁸⁵⁵, kā arī Brunlandes ziņojumā bija uzsvērtā vides novērtējumu izmantošanas biežuma nozīme ilgtspējīgas attīstības kontekstā⁸⁵⁶). Turklāt pienākums veikt IVN noteiktām projektu kategorijām pakāpeniski kļuva arī par plaši sastopamu nosacījumu starptautiskās attīstības finanšu organizāciju aizdevumu saņemšanai.⁸⁵⁷

---

⁸⁴⁹ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 97–99; Craik N. 21. Principle 17. Environmental Impact Assessment. In: *The Rio Declaration on Environment and Development. A Commentary*. Viñuales E. J. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 453.

⁸⁵⁰ Konvencija par starptautiskas nozīmes mitrājiem, īpaši kā par ūdensputnu dzīves vidi: starptautisks līgums. Ramsāre, 1971. 2. februāris. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 11. maijs, Nr. 53 (336); 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Recommendation 6.2: Environmental impact assessment. *Annex to Recommendation 6.2. Summary of Convention References and Previous Conference Decisions Relating to Environmental Impact Assessment*. Brisbane, Australia, 1996. 19–27 March; Konvencija par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību. Bonna, 1979. 23. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 25. marts, Nr. 96/97 (1556/1557); 7th Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. Resolution 7.2. Impact Assessment and Migratory Species. Bonn, 2002. September 18–24; 12th meeting of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. Resolutions to Repeal in Part. Resolution 7.2. Impact Assessment and Migratory Species. Manila, Philippines, 2017. October 23–28.

⁸⁵¹ Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzības konvencija (Helsinku konvencija): starptautisks līgums. Helsinki, 1992. 9. aprīlis. *Latvijas Vēstnesis*, 1994. 10. marts, Nr. 30 (161), 7. pants; Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution: starptautisks līgums. Bucharest, 1992. April 21, Art. XV(5); Framework Convention for the Protection of the Marine Environment of the Caspian Sea: starptautisks līgums. Tehran, 2003. November 4, Art. 17.

⁸⁵² Agreement on the Conservation of Nature and Natural Resources of the Association of South East Asian Nations: starptautisks līgums. Kuala Lumpur, 1985. July 9, Art. 14; Agreement Between the Government of Canada and the Government of the United States of America on Air: starptautisks līgums. Ottawa, 1991. March 13, Art. 5; C169– Indigenous and Tribal Peoples Convention: starptautisks līgums. Geneva, 1991. June 27, Art. 4(1), 6, 7.

⁸⁵³ Padomes 1985. gada 27. jūnija Direktīva 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1985. 5. jūlijs, L 175/40.

⁸⁵⁴ Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma sistēma”, 1.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma reģionālās sistēmas izveides piemērs Eiropas Savienībā”.

⁸⁵⁵ UNEP. Goals and Principles of Environmental Impact Assessment. WG. 152/4 Annex. UNEP Governing Council, Dec. 14/25, 1987, 35 p.

⁸⁵⁶ The World Commission on Environment and Development. Report: Our Common Future, Annex to A/42/427, 1987, piem., Ch. 8, paras. 59–60.

⁸⁵⁷ Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma un globālo vides tiesību recepcija un ģenēze”, 2.3. “Globālo vides tiesību ģenēze”, 2.3.2. “Rekomendatīvās tiesības nacionālā līmenī”, A. “Starptautisko rekomendatīvo tiesību ietekme”.

C. Riodežaneiro konference

Riodežaneiro konference (1992) (jeb tā dēvētais Zemes samits (*Earth Summit*)) netiek uzskatīta par vienkāršu Stokholmas konferences (1972) atkārtojumu, bet gan par fundamentālu mirkli pašu par sevi⁸⁵⁸ – kulminācijas konferenci un starptautiskās vides politikas un tiesību smaili,⁸⁵⁹ kas veidoja daļu “no starptautisko vides tiesību kodifikācijas un attīstības, [...] [iezīmējot] pāreju no starptautiskajām vides tiesībām un starptautiskajām ekonomiskajām tiesībām uz starptautiskajām tiesībām par ilgtspējīgu attīstību”.⁸⁶⁰ Tādējādi Riodežaneiro konferencei (1992) bija nozīmīga loma, veicinot kā plašāku vides apsvērumu ņemšanu vērā attīstības kontekstā⁸⁶¹, tā IVN konsolidāciju un starptautisko ekspansiju.⁸⁶²

Riodežaneiro konferencē (1992) tika pieņemta Riodežaneiro deklarācija (1992)⁸⁶³ ar visautoritatīvāko starptautisko vides tiesību principu kodifikāciju⁸⁶⁴, rekomendatīvs starptautisko tiesību dokuments – “Darba kārtība 21. gadsimtam” (*Agenda 21*) ar mērķi precizēt Riodežaneiro deklarācijas (1992) darbības jomu ieviešanai starptautiskā, reģionālā, nacionālā un vietējā līmenī, kā arī divi detalizēti līgumi – ANO Vispārējā Konvencija par klimata pārmaiņām un Konvencija par bioloģisko daudzveidību, un paziņojums par mežu ilgtspējīgas apsaimniekošanas principiem.

Kaut gan atsaucēs attiecībā uz IVN izmantošanu ir atrodamas gan Riodežaneiro deklarācijā, gan “Darba kārtībā 21. gadsimtam”⁸⁶⁵, gan ANO Vispārējā Klimata pārmaiņu konvencijā⁸⁶⁶ un Konvencijā par bioloģisko daudzveidību⁸⁶⁷, par būtiskākajiem šajā kontekstā ir uzskatāmi divi deklarācijas principi. Pirmais no tiem ir 17. princips⁸⁶⁸, kas *expressis verbis* paredz IVN veikšanas pienākumu, kas savukārt ietver tiesiski saistošu prasību valstij izveidot IVN sistēmu⁸⁶⁹. Otrais ir 10. princips⁸⁷⁰, kas reglamentē sabiedrības līdzdalības jautājumus vides aizsardzības kontekstā un

⁸⁵⁸ Riodežaneiro konference (1992) bija kļuvusi par pagrieziena punktu vides tiesību attīstības vēsturē. Tādējādi konferences, kas tika organizētas vēlāk, neformāli tika dēvētas pēc tās parauga par “Rio+5”, “Rio+10” un “Rio+20”. Ja Stokholmas konference (1972) tiek dēvēta par moderno starptautisko vides tiesību dzimšanas brīdi, tad Riodežaneiro konference (1992) apzīmē to “pīlņgadības” sasniegšanu. Dupuy P.-M., Viñuales J. E. *International Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, p. 16.

⁸⁵⁹ Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, pp. 44, 48.

⁸⁶⁰ Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2008-03-03: 2008. gada 7. oktobris, 5.2. punkts.

⁸⁶¹ Sands P. The “Greening” of International Law: Emerging Principles and Rules. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1994, 1(2), p. 296.

⁸⁶² Sánchez L. E., Crael P. Environmental impact assessment from Rio-92 to Rio+20 and beyond. *Ambiente & Sociedade*, 2012, 15, p. 53.

⁸⁶³ Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874.

⁸⁶⁴ Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, p. 58.

⁸⁶⁵ Agenda 21. UN GA 47th Sess. A/CONF.151/26/Rev. 4 (Vol. I), 1992, piem., Section I, Chs. 8, 17.

⁸⁶⁶ ANO Vispārējā Konvencija par klimata pārmaiņām: starptautisks līgums. Riodežaneiro, 1992. 4. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 3. marts, Nr. 37 (320), 4. panta 1. punkta (f) apakšpunkts.

⁸⁶⁷ Konvencija par bioloģisko daudzveidību: starptautisks līgums. *Riodežaneiro*, 1992. 5. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 8. septembris, Nr. 137 (420), 14. panta 1. punkts.

⁸⁶⁸ 17. princips. “Ietekmes uz vidi novērtējumu kā nacionāls instruments tiek veikts attiecībā uz ierosinātajām darbībām, kurām varētu būt būtiska nelabvēlīga ietekme uz vidi un attiecībā uz kurām ir jāpieņem kompetentas valsts iestādes lēmums.” Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874.

⁸⁶⁹ Šādā ziņā Riodežaneiro deklarācijas 17. principu var uzskatīt nevis par principu, bet konkrētu tiesību normu. Verschuuren J. Sustainable development and the nature of environmental legal principles. *Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2006, 9(1), pp. 229–230.

⁸⁷⁰ 10. princips. “Vides jautājumus vislabāk var risināt, izmantojot visu iedzīvotāju, kuri tie skar, līdzdalību attiecīgajā līmenī. Nacionālā līmenī katram iedzīvotājam ir jābūt nodrošinātai atbilstoši piekļuvei valsts iestāžu rīcībā esošajai informācijai par vidi, tostarp informācijai par bīstamiem materiāliem un darbībām savās kopienās, un iespējai piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos. Valstis veicina sabiedrības izpratni un iedrošina līdzdalību, padarot informāciju plaši pieejamu. Ir jānodrošina efektīva piekļuve

kā vienu no IVN pīlāriem, akcentē pieeju informācijai, kura ir viens no IVN mērķiem,⁸⁷¹ priekšplānā izvirzot “vides demokrātijas” paradigmu.⁸⁷² Papildus IVN kontekstā interpretatīvā nozīme piemīt šādiem deklarācijas principiem: (1) 1. principam⁸⁷³ – nostāda cilvēci ilgtspējīgas attīstības problēmjautājumu centrā un paredz tās tiesības uz veselīgu un produktīvu dzīvi harmonijā ar dabu; (2) 2. principam⁸⁷⁴ – izvirza kaitējuma novēršanas pienākumu; (3) 4. principam⁸⁷⁵ – ataino “integrētās pieejas” izmantošanu, sasaistot vides aizsardzību un attīstības procesu ilgtspējas kontekstā; (4) 7. principam⁸⁷⁶ – nosaka valstu sadarbības pienākumu, (5) 11. principam⁸⁷⁷ – *inter alia* paredz valstu pienākumu ieviest efektīvus vides aizsardzības normatīvos aktus; (6) 13. principam⁸⁷⁸ – nosaka regulācijas nepieciešamību attiecībā uz atbildību un kompensācijām ar vidi saistīta kaitējuma nodarīšanas rezultātā; (7) 15. principam⁸⁷⁹ – kodificē piesardzības principu; (8) 19. principam⁸⁸⁰ – nosaka valsts pienākumu sniegt iepriekšēju un savlaicīgu brīdinājumu un attiecīgu informāciju ietekmētajām valstīm nelabvēlīgas pārrobežu ietekmes rezultātā.

Riodežaneiro konferences (1992) sasniegumi nostiprināja vides politikas veidošanas kārtības izmaiņas, starptautiskajiem režīmiem pakāpeniski transformējot nacionālo vides politiku kompetenci,⁸⁸¹ un fundamentāli ietekmēja turpmāko vides tiesību un arī IVN attīstības virzienu⁸⁸² dažādos regulācijas (pārvaldības) līmeņos. Piem., mūsdienās Riodežaneiro deklarācijas (1992) 4. principā noteiktais, ka ilgtspējīgu attīstību nevar sasniegt, ja vides aizsardzība tiek aplūkota

---

tiesas un administratīvajām procedūrām, tostarp tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.” Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874.

⁸⁷¹ Sánchez L. E., Croal P. Environmental impact assessment from Rio-92 to Rio+20 and beyond. *Ambiente & Sociedade*, 2012, 15, p. 45.

⁸⁷² UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 11. Sk. arī Jendroška J. Introduction. Procedural Environmental Rights in Theory and Practice. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, p. xvii.

⁸⁷³ “1. princips. Cilvēks atrodas ilgtspējīgas attīstības problēmjautājumu centrā. Cilvēkam ir tiesības uz veselīgu un produktīvu dzīvi harmonijā ar dabu.” Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874.

⁸⁷⁴ 2. princips. “Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem un starptautisko tiesību principiem valstīm ir suverēnas tiesības izmantot savus resursus saskaņā ar savu vides politiku un pienākums nodrošināt, ka darbības to jurisdikcijā vai kontrolē nerada kaitējumu videi citās valstīs vai teritorijās, kas pārsniedz valsts jurisdikcijas robežas.” *Ibid.*

⁸⁷⁵ 4. princips. “Lai sasniegtu ilgtspējīgu attīstību, vides aizsardzībai ir jābūt neatņemamai attīstības procesa sastāvdaļai, kuru nevar aplūkot izolācijā no pēdējās.” *Ibid.*

⁸⁷⁶ 7. princips (pirmais teik.). “Valstīm ir jāsadarbojas globālās partnerības garā, lai saglabātu, aizsargātu un atjaunotu Zemes ekosistēmas veselību un integritāti.” *Ibid.*

⁸⁷⁷ 11. princips. “Valstīm ir jāievieš efektīvi tiesību akti vides jomā. Vides standartiem, pārvaldības mērķiem un prioritātēm ir jāatspoguļo vides un attīstības konteksts, uz kuru tie attiecas. Dažās valstīs izmantojamie standarti var būt nepiemēroti un radīt nepamatotas ekonomiskās un sociālās izmaksas citām valstīm, jo īpaši jaunattīstības valstīs.” *Ibid.*

⁸⁷⁸ 13. princips. “Valstīm ir jāizstrādā valsts tiesību akti par atbildību un kompensāciju cietušajiem piesārņojuma un cita vides kaitējuma gadījumā. Valstīm arī jāsadarbojas steidzamā un noteiktā veidā, lai attīstītu turpmākos starptautisko tiesību aktus attiecībā uz atbildību un kompensāciju par videi nodarītā kaitējuma nelabvēlīgu ietekmi, ko izraisījušas darbības to jurisdikcijā vai kontrolē esošajās teritorijās.” *Ibid.*

⁸⁷⁹ 15. princips. “Lai aizsargātu vidi, valstīm saskaņā ar to spējām ir plaši jāizmanto piesardzības pieeja. Ja pastāv nopietna vai neatgriezeniska kaitējuma draudi, pilnīgas zinātniskās noteiktības trūkums nedrīkst tikt izmantots kā iemesls, lai atliktu vides kaitējuma novēršanas pasākumus, kas saistīti ar finansu ieguldījumiem.” *Ibid.*

⁸⁸⁰ 19. princips. “Valstīm ir jānodrošina iepriekšēju un savlaicīgu brīdinājuma sniegšanu iespējami ietekmētajām valstīm par darbībām, kurām var būt būtiska nelabvēlīga pārrobežu ietekme, un jākonsultējas ar šīm valstīm agrīnā stadijā un saskaņā ar labas ticības principu.” *Ibid.*

⁸⁸¹ Eckerberg K., Joas M. Multi-level Environmental Governance. *Local Environment*, 2004, 9(5), p. 405.

⁸⁸² Var apgalvot, ka arī mūsdienās globālā ilgtspējā balstītā valdīšana joprojām darbojas to plašo principu ietvaros, kas tika noteikti 1992. gada Riodežaneiro konferences deklarācijā. Dupuy P.-M., Viñuales J. E. *International Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, pp. 16–17.

izolēti no vispārējā attīstības procesa, acīmredzami tiek apstiprināts ar faktu, ka aizvien vairāk pasākumu, kuriem var būt kaitīga ietekme uz vidi, tiek pakļauti IVN un stratēģiskā IVN prasībām.⁸⁸³ Tāpat tika nostiprināta ilgtspējas dimensija kontekstā ar sabiedrības pieeju informācijai, līdzdalību un piekļuvi tiesai ar vidi saistītos jautājumos – procesuālo tiesību “revolūciju”, kas kalpoja kā spēcīgs atgādinājums par pilsoniskās sabiedrības leģitīmajām pretenzijām piedalīties lēmumu pieņemšanā⁸⁸⁴ (IVN mācību skolas izpratnē šis fenomens tiek apzīmēts kā tā dēvētais plurālisms). Tieši šis – tā dēvētais “zaļās piekļuves tiesību” trio⁸⁸⁵ turpmāk veicinās ilgtspējīgas attīstības principa ieviešanu un piemērošanu nacionālajā līmenī,⁸⁸⁶ kalpojot kā praktisks un funkcionāls hibrīds starp cilvēktiesībām un vides tiesībām.⁸⁸⁷

Riodežaneiro konferencē (1992) attīstītā plurālisma pieeja ir cieši saistīta ar fundamentālu paradigmas maiņu postmodernajā ekoloģijas teorijā, pārejot no prezumētā “dabas balansa” (t.i., stabila līdzsvara, kas ir jāpasargā no izmaiņām) teorijas uz holistisku un biocentrisku “jauno ekoloģiju”, kas ir balstīta uz dinamisku bezlīdzsvaru.⁸⁸⁸ Turklāt ilgtspējas tvērumā tas nozīmē taisnīguma starp pašreiz dzīvojošajiem un nākotnes paaudzēm ievērošanu un sociālo attiecību organizāciju, ieskaitot nabadzības un sociālas atstumtības novēršanu, bažas par dzīves kvalitāti, uzmanības pievēršanu cilvēciskas būtnes ētiskajiem aspektiem un skarto dalībnieku līdzdalības sistemātisku organizāciju.⁸⁸⁹ Refleksīvo vides tiesību terminoloģijā šī pieeja tiek definēta arī kā pašorganizējošs process⁸⁹⁰, kuru radīja jaunā “informācijas regulācijas” paaudze, kas balstās uz piespiedu lēmumu pieņemšanas caurskatāmību, nevis uz tradicionālajiem “komandas un kontroles” un tirgus instrumentiem vides aizsardzības jomā.⁸⁹¹

2.2.2. Postmodernā ēra

“Postmodernā ēra”, kuras organizējošie principi ir “ilgtspējīga attīstība” un “integrācijas periods”⁸⁹², ilga laikā no 1990. gadu sākuma līdz šī gadsimta pirmās desmitgades beigām. Postmodernajā ērā politisko virzību un starptautisko vides tiesību attīstību noteica lielākās ANO

⁸⁸³ Koivoruva T. Introduction to International Environmental Law. Oxon: Routledge, 2014, p. 46.

⁸⁸⁴ Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 40–41.

⁸⁸⁵ Pring G., Pring C. Twenty-first century environmental dispute resolution – is there an ‘ECT’ in your future? *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2015, 33(1), p. 15.

⁸⁸⁶ Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2008-03-03: 2008. gada 7. oktobris, 5.3. punkts.

⁸⁸⁷ Turner S. J. A Global Environmental Right. Abingdon: Routledge, 2014, p. 24.

⁸⁸⁸ Wiener J. B. Law and the New Ecology: Evolution, Categories, and Consequences. *Ecology L.Q.*, 1995, 22, pp. 325–357; Tarlock D. A. The Nonequilibrium Paradigm in Ecology and the Partial Unraveling of Environmental Law, *Loy. L.A.L. Rev.*, 1994, 27, pp. 1121–1144; Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 41.

⁸⁸⁹ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 9.

⁸⁹⁰ Vāciešu sociologa Niklasa Lūmana (*Niklas Luhmann*) terminoloģijā “autopiesis”.

⁸⁹¹ Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 41.

⁸⁹² Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, pp. 21, 33; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. Principles of International Environmental Law. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, pp. 22–23.

vides un attīstības konferences, kuru laikā tika pieņemtas deklarācijas un darbības plāni⁸⁹³. Savukārt 1996. gada Starptautiskā tiesa atzina, ka kaitējuma novēršanas princips ir daļa no starptautisko vides tiesību korpusa.⁸⁹⁴

2002. gada ANO Johanenburgas Ilgtspējīgas attīstības pasaules samitā (turpmāk – Johanenburgas samits (2002)) fokuss tika pārvietots no normatīvās attīstības uz ieviešanu un izvirzīts uzsvars uz attīstības sociālo dimensiju kā ilgtspējīgas attīstības neatņemamu sastāvdaļu, apstiprināti tūkstošgades mērķi un izvirzīti jauni vides mērķi.⁸⁹⁵ Turklāt Johanenburgas samita (2002) rezultātā “ilgtspējīgas attīstības” koncepcija tika papildināta vēl ar diviem raksturlielumiem, nosakot, ka tai ir jābūt taisnīgai un videi draudzīgai, kā arī uzsverot integrācijas pieejas izmantošanas nepieciešamību globālā kontekstā.⁸⁹⁶ Tādējādi, atšķirībā no Stokholmas konferences (1972), kuru būtiski ietekmēja industrializēto un jaunattīstības valstu savstarpējās aizdomas un neuzticēšanās, un Riodežaneiro konferences (1992), kurā “vides” un “attīstības” koncepti tika konstruēti, it kā tie būtu konkurējošas vērtību sistēmas, Johanenburgas samitā (2002) uzsvars uz ilgtspējīgu attīstību pirmo reizi uzskatāmi parādīja, ka starptautiskā sabiedrība sāk sasniegt vienprātību par pieeju vides/attīstības dihotomijas risinājumam.⁸⁹⁷

2012. gada ANO konferencē – Rio+20 centrālā tēma bija ilgtspējīgas attīstības koncepcijas pamatā esošie principi, kas tālāk koncentrējās uz specifiskākiem mērķiem un inovatīvām pieejām, kā zaļā ekonomika un ilgtspējīgas attīstības institucionālais ietvars, jo īpaši uzsverot saikni starp ilgtspējīgu attīstību un nabadzības izskaušanu un **netieši (caur citu valstu pieredzi) atzīstot neatropocentriskas attiecības ar vidi**⁸⁹⁸. Tās turpmāk veido pamatu dabas vai to daļu kā juridisku personu atzīšanai nacionālajos normatīvajos aktos.⁸⁹⁹

Tomēr iepriekšminēto divu konferenču ietvaros tika pievērsta neliela uzmanība IVN lomas būtiskās lomas akcentēšanai, atkārtoti pārformulējot vien iepriekš deklarēto⁹⁰⁰ un ietekmes novērtējumu pieminot tikai attiecībā uz jūras ekosistēmu aizsardzību un jauno tehnoloģiju kontekstā⁹⁰¹. Taču, apzinoties, ka cilvēka (galvenokārt sociālekonomisko) vajadzību apmierināšanu ierobežo pieejamie dabas resursi, kopumā postmodernajā ērā regulēšanas fokuss ir vērsts ekonomisko, sociālo un vides interešu⁹⁰² savstarpējo iedarbību un mēģinājumiem atrast veidu, kā vislabāk nodrošināt līdzsvaru starp šiem apsvērumiem kā starptautiskā, tā nacionālā

⁸⁹³ Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, p. 44.

⁸⁹⁴ ICJ Advisory Opinion of 8 July 1996. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, I.C.J. Reports 1996, pp. 241–242, para. 29.

⁸⁹⁵ Sk. plašāk: Dupuy P.-M., Viñuales J. E. *International Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, pp. 16–17; Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, pp. 39, 41–42, 45, 48.

⁸⁹⁶ Church J. *Sustainable development and the Culture of uBuntu*. *De Jure*, 2012, 45(2), p. 516.

⁸⁹⁷ Marong A. B. M. *From Rio to Johannesburg: Reflections on the Role of International Legal Norms in Sustainable Development*. *Georgetown International Environmental Law Review*, 2003, 16(21), p. 28.

⁸⁹⁸ UN GA. *The future we want: resolution. A/RES/66/288*, 2012. September 11, jo sevišķi – para. 39.

⁸⁹⁹ Sk. šīs nodaļas apakšnodaļu 3. “Ietekmes uz vidi novērtējums ilgtspējas kontekstā”, 3.2. “Ietekmes uz vidi novērtējumu virzošās pamatteorijas”, 3.2.1. “Ilgtspējas vērtībās balstītā teorija”.

⁹⁰⁰ UN GA. *The future we want: resolution. A/RES/66/288*, 2012. September 11, piem., para. 99.

⁹⁰¹ *Ibid*, paras. 168, 275.

⁹⁰² Segger M.-C. C., Khalfan A. *Sustainable Development Law: Principles, Practices and Prospects*. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp. 276–278, 282–283.

līmenī.⁹⁰³ Šie procesi tādējādi veicina otrās vides tiesību paaudzes – refleksīvo tiesību, kuru viens no raksturojošākajiem piemēriem ir IVN regulējums,⁹⁰⁴ tālāku nostiprināšanos, izvirzot jautājumu par šo tiesību raksturu. Viens no sastopamajiem skaidrojumiem precīzi definē, ka postmodernās refleksīvas tiesības ir **radikāls pārrāvums** pozitīvisma, socioloģiskās jurisprudences un juridiskās revolūcijas formā, nevis vispārējs anglosakšu un romāņu-ģermāņu tiesiskās tradīcijas pagarinājums.⁹⁰⁵

Postmoderno tiesību ērā pieaug arī vides regulācijas institucionalizācija dažādos līmeņos un tālāka vides institūciju un dalībnieku proliferācija. Aktuālākas kļūst arī starpnozaru vides tiesību kodifikācijas iniciatīvas un vides jautājumu aktualizācija starptautiskajās organizācijās⁹⁰⁶, virzība uz pastāvošo starptautisko vides pienākumu ieviešanu, risinājumu meklēšanu, lai novērstu starptautisko vides tiesību pārklāšanos un fragmentāciju un atrastu sinerģiju starp dažādiem līgumu režīmiem. Valsts aizvien vairāk pakāpeniski sāk zaudēt tās monopolistes lomu, nosakot normas daudzpusējām un pārnacionālajām institūcijām, savukārt tiesības – to aksioloģisko neitralitāti, vispārīgumu, sistemātiskumu un stabilitāti, izaicinot moderno tiesību pamatkonceptijas, kā tiesību normu un izpildnormu hierarhija, tiesiskās sistēmas autonomija un tiesību subjekta identitāte.⁹⁰⁷

A. Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā

1991. gada 25. februārī tika pieņemta ANO Eiropas Ekonomiskās komisijas Espo Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā (iepriekš un turpmāk – Espo

---

⁹⁰³ Starptautiskā mērogā šo ēru raksturo vairāki simti divpusējie, reģionālie un globālie līgumi, kā arī rekomendatīvās tiesības un vadlīnijas. Tomēr, lai gan līgumu režīmi pavairojās iespaidīgā ātrumā un valstu un nevalstisko dalībnieku skaits, kas iesaistījās vides regulācijā, eksponenciāli pieauga, šo periodu raksturo arī vienlīdz visaptveroša reģionālo un nacionālo vides tiesību aktu un vides aģentūru attīstība. Kotzé L. J. *Global Environmental Governance: Law and Regulation for the 21st Century*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012, p. 6.

⁹⁰⁴ Refleksīvās tiesības atzīst sociālās dzīves sarežģītību un institūciju, kas ir radītas, lai sasniegtu dažādus mērķus, daudzveidību. Citi refleksīvo tiesību veidi ir, piem., vides pārvaldības un audita sistēma (EMAS), vides audita un ieviešanas politikas. Brīvprātība, informācijas publiskums, trešo pušu sertifikācija, sabiedrības interešu grupu līdzdalība un procedūras, kas paredzētas institucionālajai pašrefleksijai un paškritikai, ir refleksīvā modeļa pamatelementi. Orts E. W. A Reflexive Model of Environmental Regulation. *Business Ethics Quarterly*, 1995, 5(4), pp. 780, 785–788.

⁹⁰⁵ Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), pp. 235–237.

⁹⁰⁶ ES, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā, AN reģionālo komisiju un vairāku autonomo reģionālo režīmu ietvaros. Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 38–39.

⁹⁰⁷ de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, pp. 233, 235, 245–248.

Konvencija⁹⁰⁸), kas ir viens no diviem juridiski saistošajiem līgumiem ar **detalizētu** IVN veikšanas prasības regulējumu⁹⁰⁹ un apzīmējams kā tā dēvētais “evolūcijas līgums”⁹¹⁰.

Espo Konvencijas svarīgumu⁹¹¹ nosaka trīs aspekti.

Pirmkārt, Espo Konvencija kļuva par pirmo daudzpusējo līgumu,⁹¹² kas ietvēra 1941. gada Treilas Kausēšanas rūpnīcas lietas (*Trail Smelter Case*) atziņu Stokholmas deklarācijas (1972) 21. principa un Riodežaneiro deklarācijas (1992) 2. principa kodifikācijas juridiski saistošā formā, nosakot, ka “[d]alībvalstīm individuāli vai kopīgi jāveic visi nepieciešamie vai lietderīgie pasākumi, lai novērstu, samazinātu un kontrolētu paredzēto darbību būtisku nelabvēlīgo pārrobežu ietekmi uz vidi”.⁹¹³ Proti, dalībvalstīm ir pienākums veikt projektu IVN attiecībā uz Konvencijas I pielikumā minētajām paredzētajām darbībām, par kurām *a priori* ir uzskatāms, ka šīs darbības var izraisīt būtisku nelabvēlīgu pārrobežu ietekmi⁹¹⁴ un kuru saraksts nav noslēdzošs.⁹¹⁵ Espo Konvencija ir balstīta uz nediskriminācijas – vienādas pieejas principu, kas paredz, ka valstis visām personām, kuras ietekmē vides lēmumi, nodrošina vienlīdzīgu pieeju līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesos, neskatoties uz to, vai viņas dzīvo konkrētajā valstī vai ārpus tās⁹¹⁶.⁹¹⁷ Tā nosaka skaidru procesuālo kārtību pārrobežu IVN veikšanas gadījumā, detalizējot katras puses

---

⁹⁰⁸ Espo Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Espo, 1991. 25. februāris. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193 (1253/1254) (iepriekš un turpmāk vērēs – Espo Konvencija). Stājās spēkā 1997. gada 10. septembrī. Sk. arī UNECE. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Adopted in Espoo, Finland, on 25 February 1991 as amended on 27 February 2001 and on 4 June 2004). New York and Geneva: UN, 2017, 62 p. (turpmāk vērēs – Espoo Convention as amended (ed. 2017)). 2018. gada 15. jūnijā Konvencijai ir 45 dalībvalstis. UN Treaty Collection. Chapter XXVII. Environment. 4. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. Espoo, 1991. February 25. Pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-4&Ch.=27&lang=en#1 [aplūkots 2018. gada 15. jūnijā].

⁹⁰⁹ Otrs līgums ir Antarktīkas līguma protokols par vides aizsardzību. Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty: starptautisks līgums. Madrid, 1991. October 4; Craik N. The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration: Process, Substance and Integration. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 101.

⁹¹⁰ Tā dēvētie “evolūcijas līgumi” ir tie līgumi un konvencijas, kuriem ir grozāmi pievienoti pielikumi vai saraksti vai kuriem laika gaitā tiek pievienoti protokoli. Morrison F. L. The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, pp. 117, 121.

⁹¹¹ Tā kā Espo Konvencijas saturs un tajā paredzētie pienākumi daudzos gadījumos bija plašāki, salīdzinot ar tiem, kas bija paredzēti valstu līmenī, tā tika uzskatīta par inovatīvu un efektīvu starptautisko juridisko instrumentu, lai sasniegtu ilgtspējīgu attīstību un novērstu, mazinātu un kontrolētu pārrobežu ietekmi uz vidi. Tolaik, 1996. gadā, ANO Eiropas Ekonomiskā komisija puda cerību, ka Espo Konvencija veicinās aktīvu, tiešu un uz darbību vērstu starptautisko sadarbību reģionālā līmenī un ka tās strauja un efektīva ieviešana palīdzēs likvidēt pastāvējušo robežlīniju starp Austrumiem un Rietumiem un integrēt pārejas ekonomikas valstis pan-Eiropas juridiskajā un ekonomiskajā telpā. UNECE. Current Policies, Strategies and Aspects of Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. ECE/CEP/9. Geneva: UN, 1996, pp. vii– iii; Connelly R. G. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, p. 44.

⁹¹² Rausch H. Panorama du droit de l'environnement. Cahier de l'environnement n° 226. 4ème ed. Berne: Office fédéral de l'environnement, des forêts et du paysage, 2005, 101 p.

⁹¹³ Espo Konvencijas 2. panta pirmā daļa.

⁹¹⁴ Turpat, 2. panta otrā, trešā, ceturtā daļa.

⁹¹⁵ Turpat, 2. panta piektā daļa.

⁹¹⁶ Turpat, 2. panta sestā daļa. Pirmo reizi šis princips pro forma izrietēja no 1974. gada Ziemeļeiropas Vides aizsardzības konvencijas 2.–5. panta un vēlākajām Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas rekomendācijām. The Nordic Environmental Protection Convention: starptautisks līgums. Stockholm, 1974. February 19, Art. 3; OECD. Recommendation of the Council on Principles Concerning Transfrontier Pollution. C(74)224, 1974. November 14; OECD. Recommendation of the Council on Equal Right of Access in Relation to Transfrontier Pollution. May 11, 1976, C(76)55 Final; OECD. Recommendations on the Implementation of a Regime of Equal Access and Non-discrimination in Relation to Transfrontier Pollution. C(77)28 Final, 1977, May 17, Annex para. 4(a). Sk. arī International Law Commission. Draft Articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities with commentaries. In: *Report of the International Law Commission*. Fifty-Third Session, UN GAOR, 56th Sess., Supp. No. 10, UN Doc. A/56/10 (2001) 377, Art. 15, Commentary 2, 3, p. 167.

⁹¹⁷ Plašāk par nediskriminācijas – vienādas pieejas principu sk. arī Ebbesson J. Public participation. Ch. 29. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 696–697.

tiesības un pienākumus attiecībā uz paziņošanu, dokumentācijas sagatavošanu, konsultācijām, galīgo lēmumu, pēcprojekta analīzi.⁹¹⁸

Otrkārt, Espo Konvencija ir tieši piemērojama tās dalībvalstīs,⁹¹⁹ tomēr tās tiešā piemērojamība neizslēdz citu divpusēju vai daudzpusēju līgumu slēgšanu, paredzot stingrāku prasību izvirzīšanu par Konvencijā noteiktajām,⁹²⁰ un būtībā šie līgumi ir izmantojami kā Konvencijas ieviešanas instrumenti.⁹²¹ Piem., Francija, Vācija un Šveice ir izveidojušas trīspusējo starpvaldību komisiju, kuras ietvaros šis valsts viena otru informē un konsultē par darbībām, kurām var būt būtiska nelabvēlīga ietekme uz vidi ārpus valstu teritoriālajām robežām.⁹²²

Treškārt, kaut gan sākotnējais Espo Konvencijas pamattvērums bija projektu IVN procedūras veikšanas regulējums būtiskas nelabvēlīgas pārrobežu ietekmes gadījumā, tomēr tajās ietvertās normas bija piemērojamas arī attiecībā uz stratēģisko IVN: “Ciktāl tas iespējams, dalībvalstīm jācenšas attiecināt [IVN] principus uz politiku, plāniem un programmām.”⁹²³

2016. gada 21. jūnijā⁹²⁴ Latvijā stājās spēkā Espo Konvencijas *pirmais un otrais grozījums*⁹²⁵, kā arī *Protokols par stratēģisko vides novērtējumu* (tā dēvētais *Kijevas protokols*⁹²⁶).

*Pirmajā grozījumā*⁹²⁷ tiek precizēta “sabiedrības” definīcija⁹²⁸ un paredzēta iespēja, ka Espo Konvencijai ar pušu sanāksmes piekrišanu var pievienoties arī valstis, kas nav ANO Eiropas Ekonomiskās komisijas locekles⁹²⁹, proti, Konvencijas tvērums ir kļuvis globāls.

*Otrā grozījuma*⁹³⁰ būtiskākās izmaiņas skar ietekmētās puses iespējas piedalīties IVN dokumentu satura noteikšanā⁹³¹, atbilstības procedūras ieviešanu⁹³² un I pielikumā ietverto paredzēto darbību pārskatīšanu un labojumus⁹³³.

⁹¹⁸ Espo Konvencijas 3.–7. pants, I, II, IV, V piel.

⁹¹⁹ Sākotnējā doma bija veidot vispārēju konvenciju, lai veicinātu starptautisko sadarbību šajā jomā un nodrošināt vadlīnijas tās satura tālākai detalizēšanai ar divpusējo un daudzpusējo līgumu palīdzību, ņemot vērā ANO Vides programmas IVN mērķus un principus. Tomēr Espo Konvencijas apspriešanas trešās reizes tikšanās laikā tika noteikts, ka tā būs atsevišķs starptautisks līgums bez nepieciešamības to “ievieš” ar citu līgumu palīdzību. Espo Konvencijas satura apspriešanas attīstība ir detalizēti aprakstīta: Connelly R. G. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, pp. 37–46.

⁹²⁰ Espo Konvencijas 2. panta devītā daļa, arī 8. pants.

⁹²¹ UNECE. Current Policies, Strategies and Aspects of Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. ECE/CEP/9. Geneva: UN, 1996, p. 20. Piem., arī Līgums starp Latvijas Republikas valdību un Igaunijas Republikas valdību par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Pērnavā, 1997. 14. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 2. aprīlis, Nr. 86 (801).

⁹²² *Ibid* 1, p. 21.

⁹²³ Espo Konvencijas 2. panta septītās daļas otrais teikums.

⁹²⁴ LR Ārlietu ministrija. Par Konvencijas grozījumu spēkā stāšanos. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 30. marts, Nr. 61 (5633).

⁹²⁵ Likums “Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvencijas par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā pirmo un otro grozījumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597) (turpmāk – Espo Konvencijas grozījumu likums).

⁹²⁶ Likums “Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvencijas par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā 2003. gada 21. maija Protokolu par stratēģisko vides novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597); Konvencijas “Par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā” Protokols par stratēģisko novērtējumu: starptautisks līgums. Kijeva, 2003. 21. maijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597) (turpmāk vērēs – Kijevas protokols). Stājās spēkā 2010. gada 11. jūlijā, Latvijā – 2016. gada 21. jūnijā.

⁹²⁷ Pirmais Espo Konvencijas grozījums tika pieņemts 2001. gadā un stājās spēkā 2014. gada 26. augustā.

⁹²⁸ ““Sabiedrība” nozīmē vienu vai vairākas fiziskās vai juridiskās personas un atbilstīgi valsts tiesību aktiem vai praksei to asociācijas, organizācijas vai grupas.” Espo Konvencijas grozījumu likums; Espoo Convention as amended (ed. 2017), Art. 1 (x), p. 4.

⁹²⁹ Espo Konvencijas grozījumu likums; Espoo Convention as amended (ed. 2017), Art. 17(3), p. 10.

⁹³⁰ Otrais Espo Konvencijas grozījums tika pieņemts 2004. gadā un stājās spēkā 2017. gada 23. oktobrī.

⁹³¹ Espo Konvencijas grozījumu likums; Espoo Convention as amended (ed. 2017), Art. 2, para. 11, p. 5.

⁹³² Turpat 1.; *ibid* 2, Art. 14 bis, p. 9.

⁹³³ Turpat 1.; *ibid* 2, Appendix I, pp. 12–13.

Kijevas protokols, kas tāpat kā Konvencija ir atvērts parakstīšanai visām ANO dalībvalstīm,⁹³⁴ paredz stratēģiskā IVN piemērošanu attiecībā uz plāniem un programmām saistībā ar nākotnes projektu IVN īstenošanu,⁹³⁵ t. i., plāniem un programmām, kas veido pamatu turpmākiem projektu apstiprinājumiem,⁹³⁶ un nosaka kārtību, pušu tiesības un pienākumus pārrobežu stratēģiskā IVN procesā.⁹³⁷ Protokolā ietvertais regulējums, ciktāl tas ir iespējams, ir attiecināms arī politikas un normatīvo aktu projektu sagatavošanu.⁹³⁸ Kā nozīmīgākā *Kijevas protokola* nozīme IVN kontekstā ir tajā izveidotā sinerģija starp projektu IVN un stratēģisko IVN, kas piemērojams attiecībā uz plāniem un programmām, ja tajos ir paredzēti galvenie pamatprincipi “attiecībā uz vietas izvēli, darbības veidu, apjomu, realizācijas nosacījumiem vai resursu piešķiršanu” noteikta veida paredzētajām darbībām.⁹³⁹

Arī pēc Espo Konvencijas pieņemšanas IVN integrēšana citās konvencijās⁹⁴⁰ turpinājās.

B. Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem

1998. gada 25. jūnijā tika pieņemta Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem (iepriekš un turpmāk – Orhūsas Konvencija), kas būtībā detalizē Riodežaneiro deklarācijas (1992) 10. principu un piešķir IVN regulējumam *inter alia* cilvēktiesību dimensiju, sasaistot tādus jautājumus kā caurskatāmība, atbildība un vides aizsardzība un novietojot sabiedrības līdzdalību ilgtspējīgas attīstības centrā.⁹⁴¹ Tādējādi Orhūsas Konvencija ir uzskatāma par pirmo starptautisko vides līgumu, kas ir vērsts uz valsts pienākumu noteikšanu attiecībā pret tās pilsoņiem un nevalstiskajām organizācijām,⁹⁴² *inter alia* nodrošinot inovatīvu kvazi-tiesisku valsts pārkāpumu izskatīšanu tās Atbilstības komitejā.⁹⁴³

⁹³⁴ Kijevas protokols, 23. panta 3. punkts.

⁹³⁵ Turpat, preambulas 1., 4. un 8. apsvērumi (nenumurēti), 4. pants.

⁹³⁶ Rausch H. Panorama du droit de l'environnement. Cahier de l'environnement no 226. 4ème édition. Berne: Office fédéral de l'environnement, des forêts et du paysage, 2005, 102 p.

⁹³⁷ Kijevas protokols, piem., šādos pantos: 5. (Izsvēršana), 6. (Prasību apjoms), 7. (Vides ziņojums), 8. (Sabiedrības līdzdalība), 9. (Konsultācijas ar vides un veselības iestādēm), 10. (Pārrobežu konsultācijas), 11. (Lēmums), 12. (Monitoringi).

⁹³⁸ Turpat, preambulas 1., 4. un 8. apsvērumi (nenumurēti), 13. pants, 24. panta 4. punkts.

⁹³⁹ Turpat, preambulas 4. apsvērumi (nenumurēti), 4. panta 1.–3. punkts, 5. panta 1. punkts, 24. panta 4. punkts, III piel. 2. punkts.

⁹⁴⁰ Konvencija par robežšķērsojošo ūdensteču un starptautisko ezeru aizsardzību un izmantošanu: starptautisks līgums. Helsinki, 1992. 17. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1996. 1. novembris, Nr. 184/185 (669/670), 3. panta 1. punkta h) apakšpunkts; Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty: starptautisks līgums. Madrid, 1991. October 4, Art. 8, Annex 1; Konvencija par rūpniecisko avāriju pārrobežu iedarbību: starptautisks līgums. Helsinki, 1992. 17. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 23. aprīlis, Nr. 64 (3012), 4. pants; Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses: starptautisks līgums. New York, 1997. May 21, Art. 12.

⁹⁴¹ Craig D., Jeffery M. Legal pluralism: notions of standing and legal process constraining assessment. Ch. 6. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 89; Koivoruva T. Introduction to International Environmental Law. Oxon: Routledge, 2014, p. 55.

⁹⁴² Kravchenko S. The Aarhus Convention and Innovations in Compliance with Multilateral Environmental Agreements Compliance Mechanisms. *Yearbook of European Environmental Law*, 2007, 7, p. 1; Kravchenko S., Bonine J. Human Rights and the Environment: Cases, Law, and Policy. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2008, p. 200; Jendroška J., Stec S. The Aarhus Convention: Towards a New Era in Environmental Democracy. *Environmental Liability*, 2001, 9(3), p. 148; Jendroška J. Introduction. Procedural Environmental Rights in Theory and Practice. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. xvii–xix.

⁹⁴³ Sk. plašāk: Jendroška J. Aarhus Convention Compliance Committee: Origins, Status and Activities. *Journal for European Environmental and Planning Law*, 2011, 8(4), pp. 301–314; Ebbesson J. Public participation. Ch. 29. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 693–694.

Tādējādi Orhūsas Konvencija līdz mūsdienām ir uzskatāma par visaptverošāko un ambiciozāko mēģinājumu ietekmēt vides tiesību jomas transformācijas procesus, ieviešot individuālo vides tiesību starptautiskos juridiskos standartus.⁹⁴⁴ Orhūsas Konvencijas noteikumiem kļūstot par ES “tiesību sistēmas neatņemamu sastāvdaļu”⁹⁴⁵, tā ne vien tiek uzskatīta par vienu no “ieročiem” Savienības progresīvas vides politikas attīstīšanai globālā līmenī,⁹⁴⁶ bet arī ir radījusi plašākas implikācijas attiecībā uz reģionālās stabilizācijas un drošības, demokratizācijas un sadarbības jautājumiem.⁹⁴⁷

Orhūsas Konvencijas galvenie uzdevumi ir: “pirmkārt, veicināt vides jomā pieņemto valsts varas lēmumu kvalitāti un sekmēt to īstenošanu; otrkārt, sniegt sabiedrībai saprotamu informāciju vides jomā; treškārt, dot sabiedrībai tiesības izteikt savu viedokli, savukārt valsts varas subjektam uzlikt pienākumu izvērtēt sabiedrības viedokli; ceturtkārt, sekmēt lēmumu pieņemšanas procesu atklātumu un caurskatāmību, tādējādi radot sabiedrības atbalstu pieņemtajam lēmumam.”⁹⁴⁸ Citiem vārdiem sakot, Orhūsas Konvencijas normu galvenais pamatojums ir dažādu sabiedrības interešu un problēmu iekļaušana lēmumu pieņemšanas procesā, nodrošinot projektu uzlabojumus un tādējādi to ilgtspējību un pieņemamību no sabiedrības viedokļa.⁹⁴⁹

Par inovatīvām ir uzskatāmas Orhūsas Konvencijas prasības, kas paredz pozitīvu valsts pienākumu veikt vides informācijas apkopošanu un izplatīšanu atbilstoši nepieciešamo funkciju īstenošanai un obligātu sistēmu ieviešanu informācijas nodrošināšanai par plānotajām un esošajām darbībām, kurām var būt nozīmīga ietekme uz vidi.⁹⁵⁰ Konvencijas ietvaros vides informācija ir definēta ļoti plaši,⁹⁵¹ un valsts iestādēm ir pienākums, neprasot intereses pamatošanu⁹⁵² un nesamērīgu izmaksu segšanu,⁹⁵³ ir sniegt informāciju par vidi noteiktos termiņos.⁹⁵⁴ “Ieinteresētajai sabiedrībai”, kuru ietekmē vai varētu ietekmēt ar vidi saistītu lēmumu pieņemšana,

⁹⁴⁴ Pallemerts M. Introduction. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemerts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, pp. 3, 5. Orhūsas Konvencija tiek dēvēta par “vides demokrātijas virzošo spēku”. Wates S. The Aarhus Convention: a Driving Force for Environmental Democracy. *Journal for European Environmental and Planning Law*, 2005, 2(1), pp. 2–11.

⁹⁴⁵ EST 2011. gada 8. marta sprieduma lietā C-240/09 30. punkts. Eiropas Kopiena parakstīja Orhūsas Konvenciju 1998. gadā. Balstoties uz Padomes 2005. gada 17. februāra lēmumu Nr. 2005/370, tika deponēts ratifikācijas dokuments, Konvencijai stājoties spēkā 2005. gada 18. maijā.

⁹⁴⁶ Stec S. EU Enlargement, Neighbourhood Policy and Environmental Democracy. Ch. 2. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemerts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 45. Sk. arī Ebbesson J. Public participation. Ch. 29. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 686, 698.

⁹⁴⁷ Piem., saistībā ar ES kaimiņattiecību politikas īstenošanu, jo Orhūsas Konvencija nodrošina arī normu standartizāciju ārpus ES robežām un tādējādi veicina atbilstošu iekšzemes normatīvo aktu ieviešanu. Ibid 1, pp. 35–54. Kā vienu no jaunākajiem izdevumiem par Orhūsas Konvencijas lomu “jaunas Eiropas tiesiskās kultūras radīšanā”, tostarp par citu valstu pieredzi tās piemērošanā sk. Caranta R., Gerbrandy A., Müller B. [Eds.]. *The Making of a New European Legal Culture: The Aarhus Convention. At the Crossroad of Comparative Law and EU Law*. Groningen: European Law Publishing, 2018, 467 p.

⁹⁴⁸ Meiere S. Sabiedrības iespējas ietekmēt publiskās varas lēmumu būvniecības un vides jomā, [b.g]: Delna, 5. lpp. Citēts pēc: Statkus S. Tiesību avoti, kas regulē sabiedrības līdzdalību. *Jurista Vārds*, 2008. 13. maijs, Nr. 18 (522). *El. vers.* Sk. arī UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 18.

⁹⁴⁹ Squintani L., Schoukens H. Towards equal opportunities in public participation in environmental matters in the European Union. Ch. 3. In: *Managing facts and feelings in environmental governance*. Squintani L., Darpö J., Lavrysen L., Stoll P. T. [Eds.]. 2019 – in print, [n.l.].

⁹⁵⁰ Orhūsas Konvencijas 5. panta 1. punkta a) un b) apakšpunkts.

⁹⁵¹ Turpat, 2. panta 3. punkts.

⁹⁵² Turpat, 4. panta 1. punkta a) apakšpunkts.

⁹⁵³ Turpat, 4. panta 8. punkts.

⁹⁵⁴ Turpat, 4. panta 2. punkts, sk. arī 3.–7. punkts.

ir tiesības piedalīties šajā procesā un iespēja vērsties tiesu iestādēs, lai tiktu pārskatīti normatīvo aktu pārkāpumi, ja sabiedrībai ir pamatota interese vai noticis tiesību aizskārums.⁹⁵⁵

Tomēr te ir jāņem vērā, ka Orhūsas Konvencija piedāvā tikai vispārējo ietvaru, kurā sabiedrības līdzdalība var norisināties. Kā ir norādījis poļu vides tiesību pētnieks Ježijs Jendroska (*Jerzy Jendroska*) – viens no Orhūsas Konvencijas tēviem, tad tas būtu pārpratums, ja tiktu uzskatīts, ka Konvencija piedāvā skaidru vīziju un saskaņotu un visaptverošu tiesisko ietvaru attiecībā sabiedrības līdzdalību, atainojot kādu īpašu jomas teoriju, jo šī Konvencija ir tikai to pārrunu, kurās tika pretstatītas dažādas pieejas un ekspektācijas, rezultāts, un “gala produkts” ataino šos kompromisus.⁹⁵⁶ Turklāt IVN kontekstā ir jāņem vērā, ka, lai gan sabiedrības līdzdalība ir obligāta IVN daļa, IVN nav obligāta sabiedrības līdzdalības procedūras sastāvdaļa Orhūsas Konvencijas izpratnē, jo Konvencija aptver plašāku darbības jomu,⁹⁵⁷ kā arī neparedz IVN piemērošanas nepieciešamības situācijas.⁹⁵⁸ Vienlaikus Orhūsas Konvencija “nosaka minimālos standartus un neierobežo valsts tiesības īstenot pasākumus, kas nodrošina plašākas tiesības”.⁹⁵⁹

2.2.3. Globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ēra

“Globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas” (turpmāk – GIBV) ēra ir mūsdienu tiesiskās kārtības pārvaldības sistēma, kas apvieno visas kopienas personu un institūciju centienus nodrošināt vides un tās dabas resursu izmantošanu un attīstīšanu ilgtspējīgā veidā.⁹⁶⁰ Tā ir balstīta uz ilgtspējas principu kā šīs sistēmas saskaņotības un vienotības veicinātāju un “piespiedmehānismu” jaunu pieeju un struktūru radīšanai vides tiesībās.⁹⁶¹ GIBV ir veidojusies kā

---

⁹⁵⁵ Orhūsas Konvencijas 2. panta 5. punkts, 6. pants, 9. pants. Ir jāņem vērā, ka Orhūsas Konvencijas 6. pants ir attiecināms ne vien uz IVN, bet arī citām vides atļauju izsniegšanas procedūrām, piem., Industriālo emisiju direktīvas kontekstā. Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 24. novembra Direktīva 2010/75/ES par rūpnieciskajām emisijām (piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole) (pārstrādāta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2010. 17. decembris, L 334/17; Jendroska J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 100.

⁹⁵⁶ Konvencijas noteikumiem jāatbilst dažādām tiesību sistēmām un tradīcijām, nodrošinot noteiktu minimālo juridisko pamatu sabiedrības līdzdalībai un neietekmējoties no tās modeļa, kas dominē kādā konkrētā valstī. Neatkarīgi no tā, vai tas ir vadības, plurālistiskais vai tā dēvētais “tautas demokrātijas” modelis, vai vēl kāds cits (ieskaitot tos, kas darbojas nepilnīgi izstrādātās tiesību sistēmās), Konvencijas noteikumi ir etalons, attiecībā pret kuru var novērtēt visu sistēmu vai konkrētus tās darbības gadījumus. Jendroska J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, pp. 98–99.

⁹⁵⁷ UNECE / Ebbesson J., Gaugitsch H., Jendroska J. et. al. *The Aarhus Convention: An Implementation Guide*. 2nd ed. Geneve: UNECE, 2014, p. 122; Mikosa Ž. Līdzdalība būvniecībā. 2013. 26. aprīlis. Pieejams: <http://providus.lv/article/orhusas-konvencijas-prasibas-un-buvniecibas-process> [aplūkots 2016. gada 25. martā].

⁹⁵⁸ Jendroska J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 101.

⁹⁵⁹ Grišāne A., Lagzdiņa Ē. Pieeja tiesu varai vides jautājumos. Rīga: VARAM, 2008, 3., arī 10. lpp.; Orhūsas Konvencijas 3. panta 5. punkts.

⁹⁶⁰ Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, p. 62.

⁹⁶¹ Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, pp. 7–8.

iepriekšējo vides tiesību attīstības posmu kulminācijas punkts un apvieno ANO konferenču ietvaros izvirzītos uzstādījumus un pamatziņas, tostarp IVN kontekstā.⁹⁶²

GIBV ir kļuvusi par vadošo vidē balstītas valdīšanas retorisko “ierīci” un dominējošo diskursu ar vidi saistīto lēmumu pieņemšanā lielākajā daļā jurisdikciju, uzskatot, ka tiesiskās sistēmas tradicionālā struktūra kā varas, saistību, tiesību un pienākumu kopums, iespējams, ir izrādījusies nepiemērota un lielāks uzsvars ir liekams uz sabiedrības tiesībām un pienākumiem šīs sistēmas ietvaros.⁹⁶³ Citiem vārdiem sakot, ilgtspējas koncepcija nopietni “izaicina” pieņēmumu, ka pastāvošās institūcijas un varas dalīšanas sistēma ir pietiekamas, lai nodrošinātu labu pārvaldību, lielāko cerību liekot uz pilsonisko sabiedrību, kas varētu vadīt šo transformāciju.⁹⁶⁴ Šādas pārvaldības koncepcijas ietvaros tiek īstenota pārvaldības principu transformācija, radot radikālas izmaiņas attiecībā uz suverēno valstu varas un autoritātes izpratni, un uzsvērta līdzdalība un interaktīva un reflektīva dialoga (nevis vienkāršas apspriešanās) procesi, caurredzamība, atbildība un taisnīgums.⁹⁶⁵ Tādējādi GIBV varētu arī apzīmēt kā vertikālu daudzlīmeņu vidē balstītu valdīšanu (*Multi-level Environmental Governance*), tomēr, pēc autores domām, šis jēdziens nepilnīgi ataino šīs pārvaldības ēras procesus, kas ir plašāki nekā tradicionālās vides politikas veidošanas kārtības izmaiņas, nacionālajai valstij zaudējot dominējošo lomu un šajos procesos plaši iesaistoties institucionālajiem un neinstitucionālajiem dalībniekiem: starpnacionālajām institūcijām, nevalstiskajām organizācijām, vietējām pašpārvaldes iestādēm, pilsoniskajām un kopienas organizācijām un tīkliem, privātā sektora pārstāvjiem⁹⁶⁶.⁹⁶⁷

GIBV ir postmodernās vides tiesību ēras turpinājums, rezultāts un reakcija vienlaikus, tai izvirzoties kā stratēģijai, lai samierinātu konfliktus, ko rada **ilgtspējīga attīstība** globalizētā pasaulē. Tā ir pasaule, kurā notiek būtiski, to savpatīgi raksturojošie procesi: pirmkārt, vides aizsardzības un piesārņojuma regulācijas un ilgtspējas konverģence; otrkārt, pirmšķietami specializētu, pašpietiekamu, autonomu režīmu, kā vides aizsardzība, cilvēktiesību un citu tiesību nozaru, sistēmiskā integrācija⁹⁶⁸; treškārt, vides aizsardzības apsvērumu globalizācijas un ekonomiskās attīstības deinternacionalizācijas – reģionalizācijas tendenču līdzsvarošana.

---

⁹⁶² UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 10.

⁹⁶³ Adger W. N., Brown K., Fairbrass J. et al. *Governance for sustainability: towards a “thick” analysis of environmental decisionmaking*. *Environment and Planning A*, 2003, 35, pp. 1095–1110; Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, p. 10; Bond A., Morrison-Saunders A. *Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment*. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 37.

⁹⁶⁴ Craig D., Jeffery M. *Legal pluralism: notions of standing and legal process constraining assessment*. Ch. 6. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 86.

⁹⁶⁵ Cashmore M., Kørnøv L. *The changing theory of impact assessment*. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 23–24.

⁹⁶⁶ Eckerberg K., Joas M. *Multi-level Environmental Governance*. *Local Environment*, 2004, 9(5), pp. 405–412.

⁹⁶⁷ Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma kā globālo vides tiesību daļas recepcija un ģenēze”, 2.3. “Globālo vides tiesību ģenēze”, 2.3.2. “Rekomendatīvās tiesības nacionālā līmenī”, A. “Starptautisko rekomendatīvo tiesību ietekme”.

⁹⁶⁸ Tiesa gan, ir pārlietu agri un pārdroši apgalvot, ka visas starptautisko tiesību jomas, kas aptver cilvēktiesības, starptautiskās vides tiesības un brīvās tirdzniecības tiesības, ir saplūdušas vienās kopējās ilgtspējīgas attīstības tiesībās, bet tā tomēr ir viena

Saskaņā ar autores iztrādāto vides tiesību ēru periodisko iedalījumu GIBV ēras sākuma datēšana ar šī gadsimta pirmās desmitgades beigām ir izvēlēta, jo tā iezīmē pāreju uz aizvien globalizētāku vides regulējuma un valdīšanas režīmu izveidi, ko cita starpā raksturo plaši IVN recepcijas procesi un starptautiskās paražu tiesības normas statusa noteikšana pārrobežu IVN veikšanas pienākumam⁹⁶⁹. Šajā laikā aktīvi arī noris vides un ilgtspējas konstitucionālisma vilnis un vides tiesu aktīva izveide.

2015. gadā tika konstatēts, ka vairāk nekā 165 valstu pasaules valstu konstitūciju ir iekļauti vides aspekti, atsaucoties uz vides aizsardzību, atzīstot tiesības uz labvēlīgu vidi tiešā veidā vai nodrošinot sabiedrības tiesības uz informāciju un līdzdalību un iespējas vērsties tiesu iestādēs ar vidi saistītos jautājumos.⁹⁷⁰ Attiecībā uz ilgtspējas konstitucionālismu ir zināms, ka pasaulē vairāk nekā 30 valstu ir iekļāvušas ilgtspēju konstitūciju tekstā, un tiek atzīts, ka IVN regulējošie likumi pietuvojas ilgtspējas veicināšanai kā tiesiskai prerogatīvai.⁹⁷¹ Šādā ziņā arī Latvija ir pievienojama šīm valstu lokam.⁹⁷²

Laika posmā no 2010. gada līdz 2015. gadam specializēto vides tiesu skaits ir pieaudzis no 350, kuru esamība tika konstatēta 41 valstī, uz vairāk nekā 800 visā pasaulē.⁹⁷³ 2015. gadā, turpinot Tūkstošgades attīstības mērķu iesākto virzienu, tika pieņemti ANO 17 Ilgtspējīgas attīstības mērķi ar 169 apakšmērķiem, lai mazinātu nabadzību un nodrošinātu ilgtspējīgu pasaules attīstību⁹⁷⁴. Kā to ir raksturojis pašreizējais portugāliešu ANO ģenerālsekretārs Antoniu Gutērrešs (*António Guterres*), šie mērķi mobilizē cilvēkrīcību kā globālais miera, taisnīguma un labklājības projekts veselīgā planētā.⁹⁷⁵ 2015. gadā tika noslēgta arī vēsturiski nozīmīgā Parīzes klimata vienošanās, kas paredz ierobežot globālo temperatūras kāpumu par mazāk nekā 2° C⁹⁷⁶.

---

iespējamība, kas pastāv. Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, p. 46. Var izveidoties situācija tirdzniecības konference izveido līgumu, kas cita starpā paredz, ka nav pieļaujama diskriminācija pret citu valstu precēm, savukārt vides konference vienlaikus sastāda līguma projektu, kas paredz tirdzniecības sankcijas neatbilstības gadījumā; neraugoties uz šo pretrunu, valstis var ratificēt abus instrumentus, neņemot vērā to savstarpējo ietekmi. Morrison F. L. *The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law*. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 125.

⁹⁶⁹ Sk. darba nodaļu IV "Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija", 2. "Ietekmes uz vidi novērtējuma globālo vides tiesību recepcija un ģenēze", 2.2. "Ietekmes uz vidi novērtējuma recepcija".

⁹⁷⁰ May J. R. Symposium on Global Environmental Constitutionalism: An Introduction and Overview *Widener Law Review Symposium Issue 2015*. *Widener Law Review*, 2015, 21 (139), [n.l.]. Vides procesuālās tiesības ir iekļautas aptuveni 30 valstu konstitūcijās. May J. R., Daly E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, *KDL file*, pp. 236–254. Sk. arī *Explore Constitutions*. Pieejams: <https://www.constituteproject.org> [aplūkots 2018. gada 12. augustā].

⁹⁷¹ Piem., tādās valstīs kā Albānija, Andora, Angola, Austrumtimora, Beļģija, Benina, Bolīvija, Dienvidsudāna, Dominikāna, Kolumbija, Kuba, Ekvadora, Eritreja, Francija, Gajāna, Grieķija, Gruzija, Katāra, Malāvija, Maldīvija, Melnkalne, Mozambika, Namībija, Nepāla, Peru, Polija, Seišelas, Serbija, Somālija, Sudāna, Šveice, Taizeme, Zambija, Zviedrija. May J. R., Daly E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, *KDL file*, pp. 329–342; May J. R. *Sustainability and Global Environmental Constitutionalism*. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 310, 315–316, 318.

⁹⁷² Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 8. jūlijs, Nr. 131 (1591).

⁹⁷³ Pring G., Pring C. Twenty-first century environmental dispute resolution – is there an 'ECT' in your future? *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2015, 33(1), pp. 10–11.

⁹⁷⁴ UN GA. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable development: resolution. A/RES/70/1, 2015. September 25. Sk. arī LR Pārresoru koordinācijas centrs. Valsts attīstības plānošana. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki> [aplūkots 2018. gada 20. jūlijā].

⁹⁷⁵ UN / Guterres A. 2019 New Year's Message. Pieejams: <https://www.unodc.org/lpo-brazil/en/frontpage/2019/01/in-2019--reasons-for-hope-in-a-world-still-on-red-alert--un-chief-guterres.html> [aplūkots 2019. gada 8. janvārī].

⁹⁷⁶ Lai to sasniegtu, siltumnīcefekta gāzu emisijas ir jāsamazina par 80–95%, salīdzinot ar 1990. gadu. Jongejans P., Draaijers G. Our towns energy neutral in 2030? How SEA can tell us if this is realistic. A case study from Netherlands. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 25.

Šādā kontekstā GIBV ir izmantojams kā diskurss, lai raksturotu nepieciešamību “pārvaldīt” līdzsvaru starp vides, sociālajiem un ekonomiskajiem apsvērumiem sadrumstalotā globālā kontekstā – labāk saprast sociālo mijiedarbību ar vidi, cilvēka darbības ietekmi uz vidi un veidus, kā reaģēt uz vides problēmām aizvien sarežģītākā pasaulē, kur nacionālās robežas kļūst aizvien mazsvarīgākas, kādreiz visvarenās valsts loma pakāpeniski mainās, nevalstiskie dalībnieki kļūst arvien ietekmīgāki politikas veidošanā un izpildē un vides problēmu aktualitāte pastiprinās ar līdz šim neaptvertu ātrumu un pakāpi.⁹⁷⁷ Citiem vārdiem sakot, GIBV ir radusies no globalizācijas “virpuļa” – “pasaules mēroga savstarpējās atkarības sprādziena”⁹⁷⁸ laikā, kurā aizvien vairāk tiek atzīta nepieciešamība attīstīt aprakstošus “jumta” nosacījumus, kas rūpīgi ņem vērā sarežģītās mūsdienu sabiedrības bažas⁹⁷⁹ un veido “universālas piemērošanas integratīvus konceptus”⁹⁸⁰.

GIBV var apzīmēt kā savstarpēji saistītu institūciju un starptautisko, reģionālo un nacionālo režīmu sistēmu,⁹⁸¹ kur faktiskā darbība notiek apakšrežīmu⁹⁸², tostarp IVN apakšrežīma, ietvaros. Režīmu pamatlīmeņi ir raksturojami šādā veidā:

- 1) starptautiskais, kurā darbojas ANO Ģenerālā asambleja, ANO Ekonomisko un sociālo lietu padome, kā arī citas aģentūras un starptautiskās organizācijas;
- 2) reģionālais, kas ietver ANO reģionālās komisijas un citas reģionālās un apakšreģionālās struktūras, ieskaitot reģionālās attīstības bankas;

---

⁹⁷⁷ No vienas puses, valsts atbalsta un aktīvi cenšas panākt ekonomikas attīstību, veicinot dažādas iniciatīvas. Tā negribētu, lai pārmērīga regulācija palēlinātu to un kavētu ekonomiskās labklājības sasniegšanu. No otras puses, valsts pašas izdzīvošanas vārdā tā nevar pieļaut vides kaitējuma turpināšanos izaugsmes vārdā, kā arī ignorēt sociālos protestus pret nepārtrauktu ekonomisko attīstību uz ekoloģiskā kapitāla rēķina. Šādā ilgspējīgas attīstības konfliktējošā realitātē rodas veidojas šīs ēras konteksts gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī. Kotzé L. J. *Global Environmental Governance: Law and Regulation for the 21st Century*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012, pp. 6–7.

⁹⁷⁸ Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Biseniņš V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 32. tēze, 40. lpp.

⁹⁷⁹ Kotzé L. J. *Global Environmental Governance: Law and Regulation for the 21st Century*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012, p. 7.

⁹⁸⁰ *Termins aizgūts no*: Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 25.

⁹⁸¹ Segger M.-C. C., Khalifan A. *Sustainable Development Law: Principles, Practices and Prospects*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 231.

⁹⁸² “Režīmu teorija” attīstījās tad, kad pētnieki sāka saprast, ka noteikumiem ir nozīme starptautiskajā politikā. Iespējams, vislabāk zināmo šīs teorijas skaidrojumu ir sniedzis amerikāņu starptautisko attiecību profesors Stīvens Krasners (*Stephen D. Krasner*) 1982. gadā. Viņš definēja, ka režīmi ir netieši vai tieši principi, normas, noteikumi un lēmumu pieņemšanas procedūras, ap kurām dalībnieku cerības konverģējas kādā noteiktā jomā. Starptautiskajās vides tiesībās savukārt “režīmu”/“apakšrežīmu” nozīme ir tāda, ka juristiem ir labākas iespējas saprast starptautiskos līgumus, kas patiesībā ir konstanti mainīgi procesi, kuros rekomendatīvo tiesību un formāli saistošie pasākumi var funkcionēt kā integrāls veselums. Tas ir pretstatā klasiskajām starptautiskajām tiesībām, kuras starptautiskos līgumus uzlūko kā noteikumus, kas ir fiksēti un nemainīgi, kādi tie bija to pieņemšanas laikā. “Režīmu teorija” ir veids, kā darbojas lielākā daļa vides līgumu. Daži vides režīmi sāk ar to, ka pieņem vispārēju ietvara līgumu, kura pienākumi nav sevišķi aprūtināši un kuram pievienojas iespējami vislielākais valstu skaits. Šis process garantē ātri veicamu darbību īstenošanu. Ietvara līguma rekomendatīvos noteikumus var pakāpeniski precizēt un padarīt stingrākus un darbotiespējīgus, izmantojot protokolus, kas izveidoti sākotnējā ietvara līguma kontekstā, tomēr pievienošanās protokolam nav obligāta prasība. Tas var būt problemātiski, jo režīms var radīt dalījumu dažādās grupās, piem., ja pirmo protokolu ratificē tikai daļa no līguma pusēm, savukārt lielākā daļa piedalās otrajā protokolā. Šādas problēmas bieži vien tiek atrisinātas laika gaitā, kad valstis pakāpeniski pievienojas ietvara līguma dažādajiem protokoliem. Ietvara līgums rada tiesisko saikni starp līgumiem, kuru pieņemšana notiek ilgākā laika periodā. Tā kā vienošanās par protokoliem notiek saskaņā ar ietvara līgumu un tā pusēm, vispārējais “mātes” līguma regulējums parasti ir piemērojams arī tā protokoliem. Atšķirībā no citiem starptautiskajiem līgumiem, kas paredz strīdu izšķiršanas mehānismu, kā šķīrējtiesu vai vēršanos Starptautiskajā tiesā, starptautiskajos vides līgumos tiek izmantota atšķirīga pieeja, pārkāpumus regulējot ar kolektīvās ieviešanas komiteju palīdzību. Pušu sanāksmes vispārēji nosaka ziņošanas procedūras un nominē ieviešanas komiteju, kurai ir sniegtas pilnvaras radīt dažādus veidus, kā risināt pārkāpumu situācijas tādā veidā, ka tās rada pēc iespējas mazāku kaitējumu vispārējai līguma darbības sistēmai. Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, pp. 66–69. Sk. arī Stewart R. *The Global Regulatory Challenge to U.S. Administrative Law*. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2005, 37(4), p. 699; Yang T., Percival R. V. *The Emergence of Global Environmental Law*. *Ecology Law Quarterly*, 2009, 36, pp. 636–637.

3) nacionālais, kurā ietilpst valsts struktūras un vietējās varas iestādes.⁹⁸³

Kā norāda austrāliešu vides tiesību pētnieks Duglass Fišers (*Douglas E. Fisher*), tādējādi ilgtspējā balstītās valdīšanas normatīvajai kārtībai, kas ir vides tiesību attīstības rezultāts pēdējo gadu laikā un kas ir pamatojama ar ilgtspējas principu, ir divas daļas: *mikro-tiesiskā sistēma* un *makro-tiesiskā sistēma*.⁹⁸⁴ Pirmā no tām ir formālo jeb statisko tiesību, pienākumu, varas un atbildības sadale starp vidē balstītajā valdīšanā iesaistītajām pusēm (šie elementi pēc būtības ir īstenojami, attiecīgi – tie iegūst tiesību normu formu), bet otra aptver lēmumu pieņemšanas politikas, mērķus vai nolūkus, norādot uz to, ko sistēma vēlas sasniegt.⁹⁸⁵

3. Ietekmes uz vidi novērtējums ilgtspējas kontekstā

Kaut gan vispārēji IVN tiek uzskatīts par ilgtspējas mērķu īstenošanas instrumentu, tā izpratni un pielietojamību šajā kontekstā ir ietekmējušas neskaidrības, kas apvij pašu jēdzienu “ilgtspēja”.⁹⁸⁶ Tā rezultātā ir radusies liela apjoma akadēmiskā literatūra un politikas analīze, kas aplūko IVN ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā un IVN procesu reformas, lai labāk tiktu ņemti vērā ilgtspējas kritēriji.⁹⁸⁷

Speciālajā IVN literatūrā dominējošā, kā autore to apzīmē, *ilgtspējas atbalsta skola* ir veidojusies līdz ar globālo ilgtspējas izpratnes nostiprināšanos, sākot no 1980. gadu beigām un 1990. gadu sākuma. Šīs skolas pārstāvji uzskata, ka IVN ir ticis pakāpeniski inkorporēts plašākā ilgtspējīgas attīstības kontekstā, aptverot šīs paradigmas elementus, un tā sākotnējais mērķis par attīstības ilgtspējīgāku veidu veicināšanu savā ziņā ir ticis jaunatklāts.⁹⁸⁸ *Ilgtspējas atbalsta skolas* mācība aplūko IVN ilgtspējas paradigmas ietvaros, iekļaujot vides faktorus līdz ar sociālajiem un ekonomiskajiem apvērsumiem, lai nodrošinātu ilgtspējīgāku pieeju attīstībai.⁹⁸⁹ Tā kā ekonomiskais pīlārs ir katra projekta priekšlikuma neatņemama sastāvdaļa, IVN nodrošina vides

⁹⁸³ Segger M.-C. C., Khalfan A. *Sustainable Development Law: Principles, Practices and Prospects*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 231.

⁹⁸⁴ Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, pp. 62–64.

⁹⁸⁵ *Ibid.*, p. 62.

⁹⁸⁶ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 78.

⁹⁸⁷ Kā nozīmīgākos darbus šajā jomā var minēt tāds kā: Sadler B. *International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment*. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, 248 p.; Abaza H., Bisset R., Sadler B. *Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach*. Nairobi: UNEP, 2004, 147 p.; Dalal-Clayton B., Sadler B. *Strategic Environmental Assessment: A Sourcebook and Reference Guide to International Experience*. London: Earthscan Publications, 2005, 470 p.

⁹⁸⁸ Sk. piem.: Jay S., Jones C., Slinn P., Wood C. *Environmental Impact Assessment: Retrospect and Prospect*. *EIAR*, 27, 2007, p. 288; Noble B. F. *Introduction to Environmental Impact Assessment: A Guide to Principles and Practice*. Second ed. Don Mills: Oxford University Press, 2010, pp. 3–4; Carroll B., Turpin T., Boyden A. et al. *Environmental Impact Assessment Handbook: A Practical Guide for Planners, Developers and Communities*. 2nd ed. London: Thomas Telford, p. 1.

⁹⁸⁹ Piem.: Carroll B., Turpin T., Boyden A. et al. *Environmental Impact Assessment Handbook: A Practical Guide for Planners, Developers and Communities*. 2nd ed. London: Thomas Telford, p. 1; Kidd M., Retief F. *Environmental Assessment*. Ch. 27. In: *Fuggie & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggie F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, pp. 971, 973.

apsvērumu ņemšanu vērā, turklāt pēdējā laikā valstu praksē aizvien lielāks uzsvars tiek likts arī uz sociālo apsvērumu integrāciju IVN lēmumu pieņemšanas kontekstā.⁹⁹⁰

3.1. Ilgtspējas paradigma

Visbiežāk sastopamā jēdziena “ilgtspējīga attīstība” definīcija mūsdienu izpratnē tiek saistīta ar 1987. gada Pasaules vides un attīstības komisijas ziņojumu “Mūsu kopējā nākotne” (iepriekš un turpmāk – Bruntlandes ziņojums)⁹⁹¹, izvirzot divus virsuzdevumus – pirmkārt, dzīves kvalitātes un pieejas dabas resursiem saglabāšana un, otrkārt, vides kaitējuma novēršana. Šī ziņojuma ietvaros ilgtspējīga attīstība tiek definēta kā attīstība, kas nodrošina pašreizējās vajadzības, neapdraudot nākamo paaudžu spēju apmierināt savas vajadzības. Šādā kontekstā ilgtspējīga attīstība nozīmē nodot nākotnes paaudzēm ne vien “cilvēka veidoto kapitālu” (kā ceļus, skolas un vēsturiskas ēkas) un “cilvēkkapitālu” (kā zināšanas un prasmes), bet arī “dabas/vides kapitālu” (kā svaigu gaisu, tīru ūdeni, lietus mežus, ozona slāni un bioloģisko daudzveidību)⁹⁹² atbilstoši Amerikas indiāņu sakāmviņam: “Mēs nemantojam Zemi no mūsu senčiem: mēs aizņemamies to no mūsu bērniem.”⁹⁹³

3.1.1. Ilgtspējas būtības tradicionālais skaidrojums

Kopš Bruntlandes ziņojuma laikiem jēdzienu “ilgtspējīga attīstība” apvij vairākas pretrunas attiecībā uz noturīgās un trauslās ilgtspējas nošķiršanu⁹⁹⁴, taisnīguma iespējamību starp pašlaik dzīvojošajiem un nākamajām paaudzēm⁹⁹⁵, tomēr laika gaitā ir izkristalizēties vispārēji tradicionālais uzskats par ilgtspējīgas attīstības izpaušmi. Atbilstoši tam ilgtspējīga attīstība ir aksioloģisks koncepts, kas ietver vides aizsardzības, ekonomiskās attīstības un sociālā **taisnīguma** dimensijas, kuras ir izteiktas kā trīs pīlāri vai trīs krustošanās apļi, un šādā izpratnē arī ir formulēta Latvijas Republikas Vides aizsardzības likumā.⁹⁹⁶ Savukārt jo sevišķi Dienvidāfrikas tiesību

⁹⁹⁰ Plašāk sk. darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.2. “Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi”, 2.2.3. “Sociālekonomisko faktoru izvērtēšana”.

⁹⁹¹ The World Commission on Environment and Development. Report: Our Common Future, Annex to A/42/427, 1987. Ziņojums ieguva nosaukumu – Bruntlandes ziņojums, jo komisijas vadītāja bija toreizējā Norvēģijas premjerministre Gro Hārlema-Bruntlande (*Gro Harlem Brundtland*).

⁹⁹² Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 8–9.

⁹⁹³ Norādes par šī teiciena izcelsmi sk. arī May J. R. Sustainability and Global Environmental Constitutionalism. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, p. 308.

⁹⁹⁴ Noturīgā ilgtspēja (*strong sustainability*), trauslā ilgtspēja (*weak sustainability*). Valsts valodas centrs. Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departaments / Krastiņš A. Par vides terminiem (atbilde saskaņota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāju un Valsts valodas centra direktoru *Dr. habil. med. prof. Māri Baltiņu*). *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī*. Sk. arī darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma piemērošanas pieejas”, 2.1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma mērķa definēšana”, 2.1.1. “Materiālorientētā pieeja”.

⁹⁹⁵ Tiek uzskatīts, ka taisnīgums starp “pašlaik dzīvojošajiem”, no vienas puses, un nākamajām paaudzēm, no otras puses, ir savstarpēji izslēdzošs, jo dabas kapitāla aizsardzība nākamo paaudžu vārdā tiek veikta uz šodienas nabadzīgo cilvēku rēķina. Barrett C. B., Grizzle R. E. A holistic approach to sustainability based on pluralistic stewardship. *Environmental Ethics*, 1999, 21, pp. 23–42.

⁹⁹⁶ Ilgtspējīga attīstība ir “sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrēta un līdzsvarota attīstība, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides aizsardzības prasību ievērošanu, neapdraudot nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanas iespējas, kā arī nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu”. Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 1. panta 4. punkts.

zinātnē, ņemot vērā sabiedrības polarizācijas sekas, kuras ir radījis kādreiz valstī praktizētais aparteīda režīms, tiek uzsvērta ilgtspējas taisnīguma dimensija kā šīs koncepcijas centrālais elements, to ielasot caur *transformatīvā vides konstitucionālisma* prizmu.⁹⁹⁷

Ņemot vērā, ka ilgtspējas trīs sastāvdaļas ir uzskatāmas par savstarpēji atkarīgām, papildinošām un nesaraucjami saistītām un šo dažādo pīlāru starpā netiek nodrošināta hierarhija, jo tie veido nesadalāmu veselumu⁹⁹⁸, tieši sinerģijas novērtēšana starp šiem trim dotajiem rada īpašus izaicinājumus. Nav runa vienīgi par trīs pīlāru kombināciju vai apvienošanu, bet drīzāk gešalta formu, veselumam atšķiroties no daļu summas,⁹⁹⁹ kā rezultātā problēmas vai situācijas ir aplūkojamas, izmantojot integrācijas pieeju¹⁰⁰⁰ un priekšplānā izvirzot integrētās vides vadības modeli plašākā nozīmē. Kā norādīts Dienvidāfrikas Nacionālajā Vides vides likumā, tad vidē balstītajai valdīšanai ir jābūt **integrētai**, atzīstot, ka visi vides elementi ir nesaraucjami saistīti, un ir jāņem vērā visu lēmumu ietekme uz visiem vides aspektiem un cilvēkiem vidē, izvēloties labākās iespējas no praktiskā viedokļa.¹⁰⁰¹ Citiem vārdiem sakot, visi trīs pīlāri savstarpēji mijiedarbojas un paši par sevi ir integrāli, savukārt integrācija nodrošina to savstarpēju līdzsvarošanu un nosaka katra pīlāra robežas attiecībā pret pārējiem diviem.¹⁰⁰² Līdz ar to integrācijas pieeja faktiski nozīmē, ka, piem., ekoloģisko apsvērumu integrēšana lēmumā notiek nevis tādēļ vien, lai veicinātu vides aizsardzību, bet arī lai aizsargātu un veicinātu attīstību, un otrādi.¹⁰⁰³

Tādējādi ilgtspējīgas attīstības paradigma tika uztverta kā pozitīva alternatīva, pieņemot izaugsmes ierobežojumus, un vienlaikus arī radīja ideju, ka tādi jautājumi kā vides kaitējums un nabadzība ir jāsasaista un jāskata kopsakarībā¹⁰⁰⁴, kā arī atzina, ka pastāv daudzas citas savstarpējās atkarības.¹⁰⁰⁵ To “mugurkauls”¹⁰⁰⁶ jeb “saistviela” ir integrācijas princips, veidojot

⁹⁹⁷ “Transformatīvais vides konstitucionālisms” ir Dienvidāfrikas vides tiesību termins, kas apvieno divas koncepcijas: transformatīvo konstitucionālismu un vides konstitucionālismu. Murcott M. *Introducing Transformative Environmental Constitutionalism in South Africa*. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 280–293; Murcott M. *Transformative Environmental Constitutionalism’s Response to the Setting Aside of South Africa’s Moratorium on Rhino Horn Trade*. *Humanities*, 2017, 6(84), pp. 10–11.

⁹⁹⁸ de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 17.

⁹⁹⁹ Gešalts (vācu val. – Gestalt) – forma, veids, struktūra; (psiholoģijas termins) savstarpēji saistītu psihisku veidojumu kopums, kura būtība nav atklājama, pētot atsevišķas sastāvdaļas. Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca. © Apgāds “Jumava”, 1999; © Tilde, 2009.

¹⁰⁰⁰ Church J. *Sustainable development and the Culture of uBuntu*. *De Jure*, 2012, 45(2), p. 514.

¹⁰⁰¹ National Environmental Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1998, 107, Arts. 2(4) (a), (b), 23(2). Sk. arī Spatial Planning and Land Use Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 2013, 36730, piem., Art. 12(1).

¹⁰⁰² Church J. *Sustainable development and the Culture of uBuntu*. *De Jure*, 2012, 45(2), pp. 513–514.

¹⁰⁰³ The World Commission on Environment and Development. *Report: Our Common Future*, Annex to A/42/427, 1987, Ch. 1, para. 42.

¹⁰⁰⁴ Par šo aspektu plašāk sk. Squintani L., Schoukens H. *Towards equal opportunities in public participation in environmental matters in the European Union*. Ch. 3. In: *Managing facts and feelings in environmental governance*. Squintani L., Darpö J., Lavrysen L., Stoll P. T. [Eds.]. 2019 – in print, [n.l.].

¹⁰⁰⁵ Gibson R. B. *Why sustainability assessment? In: Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 11.

¹⁰⁰⁶ UN Commission on Sustainable Development. *Identification of Principles of International Law for Sustainable Development*, Report of the CSD Expert Group, 1995, Paper No. 3, para. 15.

“ilgtspējīgas attīstības normatīvo kodolu”¹⁰⁰⁷, kas tiek izteikts *expressis verbis* caur tiesību normu prasībām¹⁰⁰⁸.

3.1.2. Ilgtspēja – jaunais vispārējais tiesību princips

Tēma par ilgtspēju kā jaunu **tiesību principu** pašu par sevi attiecībā uz tā juridisko rangu starptautiskā mērogā un normatīvo saturu, ir saistīta daudzveidīgām akadēmiskajām diskusijām, kuru detalizēta atainošana ievērojami pārsniegtu šī pētījuma apjomus, tāpēc autore atspoguļo šī diskursa dominējošos viedokļus tādā mērā, cik tas ir nepieciešams darba mērķa sasniegšanai.

Nīderlandiešu Eiropas un starptautisko publisko tiesību pētnieks Džonatans Veršūrens (*Jonathan Verschuuren*) uzskata, ka ilgtspējīga attīstība ir nevis tiesību princips, bet ideāls, augstas morāles standarta mērķis jeb vērtība, kas ir tieši vai netieši izpausta (izteikta) tiesībās, sabiedrībā vai tās morālajā kultūrā. Ņemot vērā ilgtspējīgas attīstības neskaidro saturu, tā nespēj radīt ietekmi uz tiesisko virzību, savukārt citu tiesību principu, veidojot savpatīgu “tiltu” starp ideāliem un konkrētām tiesību normām, piemērošana un atbilstoša īstenošana var palīdzēt sasniegt ilgtspējīgu attīstību.¹⁰⁰⁹ Tomēr viena no atzītākajām ir jau iepriekš minētā integratīvās pieejas izmantošana, kas ilgtspējīgai attīstībai piešķir juridisko dimensiju, vienlaikus pašu ilgtspēju neatzīstot par “pilnvērtīgu” tiesību principu. Angļu starptautisko publisko tiesību pētnieka Vona Lova (*Vaughan Lowe*) vārdiem tas skanētu, ka ilgtspējīga attīstība neiedarbojas tieši uz valsti vai citiem dalībniekiem kā primārā norma vai noteikums, bet drīzāk darbojas netieši, nosakot virzienu, kā primārajām normām būtu jā mijiedarbojas.¹⁰¹⁰ Līdzīgā veidā rezumējot ir norādījusi Satversmes tiesas tiesnese Kristīne Krūma: “[I]lgtspējīgas attīstības jēdzienam ir normatīvs statuss kā tiesvedības argumentācijas procesa elementam. Tas ir princips, kas darbojas uz citu tiesību normu un principu bāzes. Tas nozīmē, ka šis princips ir uzskatāms drīzāk par integratīvu analīzes un lēmuma pieņemšanas metodi nekā par noteiktu dabas resursu izmantošanas standartu.”¹⁰¹¹

Šīs ilgtspējas principa integratīvās interpretācijas izmantošana noteiktā apjomā rezonē arī ar angļu vides tiesībzinātnieka Alana Boila (*Alan Boyle*) viedokli, ka ilgtspējīga attīstība var paredzēt saistības attiecībā uz sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā, IVN un piesardzības principa piemērošanu, tomēr tā nenosaka īpašu iznākumu vai rezultātu un dod pusēm brīvību šīs

¹⁰⁰⁷ Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 83. lpp.

¹⁰⁰⁸ Tā, piem., kā ir norādījusi EK, tad plašākā – ES dibināšanas līguma – kontekstā Dzīvotņu direktīvas 6. pants ir uzskatāms par “integrācijas principa īstenošanas juridisko pamatu, jo tas mudina dalībvalstis uz ilgtspējīgu aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanu un ierobežo darbības, kuras var negatīvi ietekmēt aizsargājamās teritorijas, bet atkarībā no konkrētiem apstākļiem pieļauj arī dažas atkāpes. [...] Šis juridiskais pamats ir galvenais līdzeklis vides integrācijas principa īstenošanai un tālākā mērķa – ilgtspējīgas attīstības – nodrošināšanai”. EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments, 2004, 10–11. lpp.

¹⁰⁰⁹ Verschuuren J. Sustainable development and the nature of environmental legal principles. *Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2006, 9(1), pp. 219–223, 229, 234–236, 247, 251.

¹⁰¹⁰ Lowe V. Sustainable Development and Unsustainable Arguments. In: *International Law and Sustainable Development: Past Achievements and Future Challenges*. Boyle A., Freestone D. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2001, pp. 19–31.

¹⁰¹¹ Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2008-03-03: 2008. gada 7. oktobris, 5.3. punkts.

fundamentālās vērtības ieviešanai gandrīz jebkurā veidā, ko tās izvēlas¹⁰¹². Tādējādi “par ilgtspējīgu ir uzskatāms tāds attīstības risinājums, kas ir vispusīgi izvērtēts un kam ir sniegts pamatojums” “argumentētā procesā”.¹⁰¹³ Tādā veidā tas nozīmē, ka tiesību piemērotājam ir jāpārlicinās, ka lēmuma pamatā ir pilnīga informācija un ka tiek pieņemts izsvērts lēmums.¹⁰¹⁴

Pēdējā laikā aizvien biežāk tiek uzskatīts, ka ilgtspējas neskaidrais saturs nebūt nenozīmē, ka tā nav “pilnvērtīgs” tiesību princips. Kā norāda beļģu vides tiesību pētnieks Nikolā de Sadelērs (*Nicolas de Sadeleer*), ir jāņem vērā, ka vispārēji tiesību principa būtība nav izsakāma pilnīgā un izsmeļošā definīcijā, kas ietverta pozitīvajās tiesībās. Ikviens mēģinājums definēt tiesību principu ar pārāk precīzu formulējumu noteikti ierobežotu tā nozīmi, padarot to par bezjēdzīgu, tāpēc, lai gan tiesību principa saturs nav nepārprotami skaidrs, tā darbības joma pakāpeniski tiek noteikta, ņemot vērā tā spēju piemēroties heterogēnām situācijām.¹⁰¹⁵ Viens no pirmajiem un galvenajiem ilgtspējīgas attīstības principa aizstāvētajiem Kristofers Vīramantrijs (*Christopher G. Weeramantry*) ir uzsvēris, ka tiesības nevar funkcionēt normatīvās anarhijas stāvoklī, kurā vides aizsardzības un attīstības jomas tiek nostādītas vienu otram blakus, to mijiedarbībai radot kolīziju un nenodrošinot nepieciešamo abu pieeju samierināšanas pamatu; līdz ar to hipotēze, ka ilgtspējas principam nav normatīva rakstura, ir neiespējama.¹⁰¹⁶ Arī Egils Levīts, raksturojot, ka “ilgtspēja ir kā plaša, attīstībā esoša ideja ar aptuvenām kontūrām, kas tiek precizētas pastāvīgā multidisciplinārā diskursā”, ir izteicis iespējamību, ka ilgtspēja “varētu kļūt par jaunu vispārējo tiesību principu”.¹⁰¹⁷ Šo viedokli ir apstiprinājusi Satversmes tiesa, norādot, ka “[i]lgtspējība ir viens no konstitucionālajiem principiem, kas vērsts uz Satvermsē ietverto mērķu un vērtību aizsardzību, kā arī to īstenošanu”¹⁰¹⁸.

Filipa Senda (*Philippe Sands*) pieeja, dēvējot ilgtspējīgu attīstību par tiesību principu, bet vienlaikus atsaucoties uz principiem, kas veido ilgtspējīgas attīstības pamatu¹⁰¹⁹, rezumē iepriekš aprakstītos viedokļus par šīs koncepcijas tvērumu, ko ir grūti, pat neiespējami izteikt tikai juridiskajā dimensijā. No amerikāņu autoritatīvā tiesību filozofa Ronalda Dvorkina (*Ronald M. Dworkin*) sniegtajām definīcijām izriet, ka “politika” ir tāda veida standarts, kas nosaka sasniedzamo mērķi – parasti kopienas ekonomisko, politisko vai sociālo iezīmju uzlabojumu. Savukārt “principi” ir standarts, kas ir jāievēro, nevis lai veicinātu vai nodrošinātu vēlamu ekonomisku, politisku vai sociālu situāciju, bet gan tāpēc ka tas ir taisnīguma prasība vai tam

¹⁰¹² Boyle A. The Gabčíkovo-Nagymaros Case: New Law in Old Bottles. *Yearbook of International Environmental Law*, 1997, 8(1), p. 18; ICJ Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (*Hungary v. Slovakia*), I.C.J. Reports 1997, p. 7.

¹⁰¹³ Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2008-03-03: 2008. gada 7. oktobris, 5.2., 5.3. punkts.

¹⁰¹⁴ Turpat, 5.3. punkts.

¹⁰¹⁵ de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, pp. 172–173.

¹⁰¹⁶ Separate Opinion of Vice-President Weeramantry. ICJ Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (*Hungary v. Slovakia*), I.C.J. Reports 1997, p. 90.

¹⁰¹⁷ Gailīte D., Litvins G. Vai ilgtspēja varētu kļūt par jaunu tiesību principu. *Jurista Vārds*, 2015. 4. augusts, Nr. 30 (882). *El. vers.* [atsauce uz E. Levīta referātu].

¹⁰¹⁸ Satversmes tiesas 2017. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-24-03 sec. daļas 11. punkts.

¹⁰¹⁹ Sands P. *International Law in the Field of Sustainable Development: Emerging Legal Principles*. In: *Sustainable Development and International Law*. Lang W. [Ed.]. The Hague: Graham & Trotman/Martinus Nijhoff, 1995, pp. 57–58.

piemīt cita morāles dimensija.¹⁰²⁰ Šādā ziņā, vērtējot ilgtspējīgu attīstību, ir konstatējams, ka tai piemīt kā politikas, tā principa iezīmes, vienlaikus kalpojot kā sasniedzamam mērķim un taisnīguma prasībai.

Prof. Jānis Zaļoksnis ir minējis, ka “[v]eidojot principu sistēmu, iespējama hierarhiskas struktūras rašanās, kur ilgtspējīgas attīstības princips kļūst par dominējošo un ietver vai pakārto pārējos principus. Starp tiem iezīmējas divi ļoti svarīgi principi – vides saglabāšanas, aizsardzības un uzlabošanas princips un demokrātiskas sabiedrības attīstības princips.”¹⁰²¹ Savukārt vācu izcelsmes Jaunzēlandes vides tiesību prof. Klauss Boselmens (*Klauss Bosselman*) ir minējis, ka ilgtspēja ir sasniegusi tādu brieduma pakāpi, ka tās jēgu un juridisko saturu var pārbaudīt līdzīgi kā citu pamatprincipu – piem., taisnīguma un brīvības, – gadījumā.¹⁰²² To var uzskatīt par tiesību un pārvaldības pamatprincipu, kas ietver pienākumu saglabāt Zemes ekoloģisko sistēmu vienotību un nodrošināt taisnīguma principa piemērošanu vides ētosa aspektā,¹⁰²³ šādā veidā par jauno vispārējo tiesību uzskatot tieši “ekoloģisko ilgtspēju”, nevis ilgtspējīgu attīstību tās tradicionālajā izpratnē. Šis autors argumentē, ka laika gaitā diskusija par ilgtspēju ir zaudējusi fokusu, jo tā nenozīmē *nedz pašreizējo un nākamo paaudžu, nedz vides, sociālo un ekonomisko apsvērumu līdzsvaršanu*. Sākotnējais ilgtspējīgas attīstības uzstādījums ir **attīstība, kas ir balstīta uz ekoloģisko ilgtspēju, lai nodrošinātu pašreizējo un nākamo paaudžu vajadzības**, un šī pieeja veido jēdziena juridisko kvalitāti.¹⁰²⁴

Šāds uzskats saskan ar IVN *ekotaisnīguma* skolas pārstāvju viedokli un tālākā nākotnē var radīt būtiskas implikācijas IVN tiesiskajā regulējumā un piemērošanā, priekšplānā izvirzot *pieeju videi tās immanentās vērtības dēļ*.¹⁰²⁵

3.2. Ietekmes uz vidi novērtējumu virzošās pamatteorijas

Ir jāņem vērā, ka, no vienas puses, katrai valstij ir savas īpašas vides problēmas, kas ir saistītas ar unikālām ekosistēmām, kuras apdraud sevišķi politiskie, ekonomiskie un kultūras apstākļi (*pirmais gadījums*), tomēr, no otras puses, nepieciešamība līdzsvarot vides aizsardzību un attīstību ir kopīga visās pasaules daļās un var runāt par “civēces rūpēšanos par kopīgiem pasaules resursiem” (*common concern of human kind*), kas attiecas uz klimata pārmaiņām, bioloģisko

¹⁰²⁰ Dworkin R. M. *The Model of Rules*. Yale Law School Legal Scholarship Repository, 1967, p. 23.

¹⁰²¹ Zaļoksnis J. *Vides politikas sistēma*. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Briķe I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 48.–49. lpp.

¹⁰²² Bosselman K. *The Principle of Sustainability: Transforming law and governance*. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2017, *KDL file*, p. 3.

¹⁰²³ *Ibid*, pp. 3, 5.

¹⁰²⁴ Bosselman K. *The Principle of Sustainability: Transforming law and governance*. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2017, *KDL file*, p. 10. Sk. arī Lubbe WD. Access to justice in light of the Atabong case: a means to ensure the realization of article 24 of the Banjul Charter. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, p. 265.

¹⁰²⁵ Sk. arī šīs nodaļas apakšnodaļu 3.2. “Ietekmes uz vidi novērtējumu virzošās pamatteorijas”, 3.2.1. “Ilgspējas vērtībās balstītā teorija”.

daudzveidību, apdraudētām sugām, stratosfēras ozona slāni”¹⁰²⁶ (*otrais gadījums*). Šādā aspektā autore izvirza pirmšķietami atšķirīgu, bet pēc būtības cieši saistītu divu teoriju – *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* (*otrais gadījums*) un *vidiskās kontekstteorijas* (*pirmais gadījums*) – aplūkošanu.

3.2.1. Ilgtspējas vērtībās balstītā teorija

Vērtējot jēdzienu “vide” saskaņā ar Lintona Koldvela (*Lynton K. Caldwell*) pieeju ir izšķiramas divas koncepcijas: *Zeme – planēta*, kas eksistē neatkarīgi no cilvēka un viņa darbiem, un *pasaule*, kas ir cilvēka prāta radīta. *Zeme* un tās biosfēra veido sarežģītu, mijiedarbībā esošu sistēmu sintēzi organisku un neorganisku, dzīvu un nedzīvu struktūru ietvaros; savukārt *pasaule* ir veids, kā cilvēce saprot un ir organizējusi tās eksistenci uz *Zemes*: tā ir iedomu un mērķu izpausme, kas ir materializēta, izmantojot izpēti, izgudrojumus, darbaspēku un vardarbību.¹⁰²⁷ Šādā ziņā priekšplānā izvirzās **cilvēku piešķirtā vērtība ne vien dabai, bet videi kopumā un tās elementiem**, proti, šajā gadījumā ir runa par autores definēto **“ilgtspējas vērtībās balstīto teoriju”**.

Ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas evolūcija un pamatpostulāti konspektīvi ir izklāstāmi šādā veidā:

1) *pieeja “videi” kā biofizikālai sistēmai*. Tā ataino objektīvo dimensiju, kas ir balstīta uz zinātniskiem kritērijiem – limitiem (robežvērtībām, kritērijiem), kuri ir noteikti saskaņā ar ekoloģisko risku novērtēšanas analīzi, lai, piem.,¹⁰²⁸ saglabātu noteiktu sugu *status quo*.¹⁰²⁹ Tādējādi pašos IVN ieviešanas un piemērošanas pirmssākumos – 1970. gados – valdošās ideoloģiskās paradigmas dēļ IVN kontekstā pastāvēja tendence definēt “vidi” vienīgi kā biofizikālu sistēmu¹⁰³⁰;

2) *moderno tiesību izpratnes pieeja “videi” kā cilvēkvidei*¹⁰³¹.¹⁰³² Atbilstoši subjektīvajai vīzijai par cilvēces attiecībām ar apkārtējo vidi¹⁰³³ – tā prezumē, ka ekosistēmas būtu jāaizsargā, nevis balstoties uz lomu, kāda tām ir ekosistēmā, bet ņemot vērā to nozīmi plašākā sabiedrības kontekstā, kā rezultātā biosfēras aizsardzība tiek attaisnota cilvēces vispārējo interešu vārdā.¹⁰³⁴ Šajā

¹⁰²⁶ Meiere S. Vides tiesības. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

¹⁰²⁷ Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, p. 11.

¹⁰²⁸ Arī – gaisa, ūdens kvalitātes, klimata, augsnes, lauksaimniecības produktīvo zemju, veselības un pārtikas drošības aizsardzības nodrošināšana. Nel G. J., Kotzé J. L. *Environmental Management: An Introduction*. Ch. 1. In: *Fuggie & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggie F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, pp. 2–3.

¹⁰²⁹ de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp. 5–6.

¹⁰³⁰ Morgan R. K. *Environmental Impact Assessment: A Methodological Approach*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, pp. 31–32; Ortolano L., Shepherd A. *Environmental Impact Assessment*. In: *Environmental and Social Impact Assessment*. Vanclay F., Bronstein A. D. [Eds.]. Chichester: John Wiley & Sons, 1996, p. 4.

¹⁰³¹ Pirmo reizi starptautiskajās vides tiesībās jēdziens “cilvēkvide” tika iekļauts 1972. gada AN konferences “Par cilvēka vidi” noslēguma deklarācijā (tā dēvētajā Stokholmas deklarācijā). Tās preambulas 1. apsvērumā cita starpā ir teikts, ka “[a]bi **cilvēkvides** aspekti, dabiskās un cilvēka veidotās, ir būtiski viņa labklājībai un pamattiesību – tiesību uz dzīvību baudīšanai”. Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.

¹⁰³² Līdzīgā veidā jēdziens “cilvēkvide” tika izvirzīts priekšplānā arī 1992. gada AN konferences “Par vidi un ilgtspējīgu attīstību” noslēguma deklarācijā (tā dēvētajā Riodežaneiro deklarācijā). Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874.

¹⁰³³ T. sk., ekonomiskajiem, estētiskajiem, kultūras un rekreācijas aspektiem.

¹⁰³⁴ de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 5.

gadījumā ir runa par *tiešo instrumentālo vides vērtību* kā materiālo labumu, kuru persona iegūst no dabas, iejaucoties tajā vai patērējot tās resursus¹⁰³⁵, jeb “brūno” perspektīvu, kuras ietvaros tiek uzskatīts, ka cilvēki ir integrāla un neatņemama Zemes sastāvdaļa un ka sociālie jautājumi (“brūnais” kapitāls¹⁰³⁶) nav atdalāmi no vides jēdziena.¹⁰³⁷ Tādā veidā tiek uzsvērta spēcīgā saikne starp dabu kā vides pakalpojumu un preču nodrošinātāju un cilvēkiem kā šo labumu saņēmējiem, proti, nenovēršamā cilvēku un viņu sociālās un ekonomiskās attīstības atkarība no vides.¹⁰³⁸ Šīs perspektīvas ietvaros *de facto* sekas ir tādas, ka vides aizsardzības jomas darbības sfērā tiek ieintegrēti arī ekonomiskie apsvērumi, kā tas tika uzskatāmi norādīts Dienvidāfrikas Konstitucionālās tiesas spriedumā Degvielas mazumtirgotāju lietā Nr. 2 (*Fuel Retailers case, Constitutional Court*).¹⁰³⁹ Šīs pieejas ietvaros jēdziena “vide” tvērumā “cilvēka elements” tiek uzskatīts par vadošo “dzinējspēku”. Šādā izpratnē bija veidots arī Latvijas Republikas 1991. gada 6. augusta likums “Par vides aizsardzību”¹⁰⁴⁰, veidojot dabas aizsardzības sistēmu, kurā “[c]ilvēks kā bioloģiska un sabiedriska būtne nostājās šīs sistēmas centrā, kļūstot par tās vissvarīgāko un racionālāko sastāvdaļu, kura spēkos ir regulēt un ietekmēt visu vides aizsardzības sistēmu, balstoties uz zinātnes un tehnikas jaunākajiem sasniegumiem”¹⁰⁴¹. Šāda pieeja, kad ar vidi saistīto materiālo tiesību jautājumi tiek interpretēti saskaņā ar to labumu, ko vide spēj sniegt cilvēka labklājības nodrošināšanai, joprojām tiek praktizēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē¹⁰⁴²;

3) *pieeja videi tās imanentās vērtības dēļ* – pieeja, kas ir daļēji rodama jau 1969. gada ASV Nacionālās Vides politikas likumā, kurā, no vienas puses, bija iekļauts jēdziens “cilvēkvide”, bet, no otras puses, uzsvērta tieksmība uz harmonijas, organizējot cilvēka un dabas attiecības ilgtspējīgā izpratnē, sasniegšanu.¹⁰⁴³ Šāda pieeja ir balstīta uz *netiešo vides vērtību*, kas aptver cilvēku uzskatus par dabas vērtību, neiejaucoties tajā vai neizmantojot to¹⁰⁴⁴, jeb tā dēvēto “zaļo”

¹⁰³⁵ Tas ietver arī vides piesārņošanu, jo vide tiek izmantota kā piesārņotāju asimilētājs. Relve K. *Kas loodusel vōib olla isevāartus* (Can Nature have Self Value) – Keskonnaeetikast säästva ūhiskonna eetikani (From Environmental Ethics to Ethics of the society). A. Oja [Ed.]. Tallinn: Säästva Eesti Instituut (Institute for Sustainable Estonia; SEI Tallinn), 2003, pp. 30–37. Citēts pēc: Veinla H. Basic Structures of the Draft General Part of the Environmental Code Act. *Juridica International*, XVII 2010, p. 132.

¹⁰³⁶ Arī tā dēvētie kultūras “resursi” bieži vien tiek uzskatīti par “brūnās” vides sastāvdaļu, un tie ietver nozīmīgas estētiskās, vēsturiskās, zinātniskās, garīgās vai sociālās vērtības pagātnes, tagadnes vai nākotnes paaudžu skatījumā. Nel G. J., Kotzé J. L. *Environmental Management: An Introduction*. Ch. 1. In: *Fuggle & Rabie’s Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, p. 3.

¹⁰³⁷ *Ibid*, p. 3.

¹⁰³⁸ Moreta M. A. L. *The Human Rights Fundaments of Conservation in the Context of the Extraction of Energy Resources*. Göttingen: Bonn University Press, p. 50.

¹⁰³⁹ Constitutional Court of South Africa. *Fuel Retailers Association of Southern Africa v. Director-General: Environmental Management, Department of Agriculture, Conservation and Environment, Mpumalanga Province and Others*. CCT67/06 [2007] ZACC 13, 2007. June 7.

¹⁰⁴⁰ Likums “Par vides aizsardzību”: Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1991. 29. augusts, Nr. 33/34. Zaudējis spēku.

¹⁰⁴¹ Strautmanis J. *Ekoloģisko tiesību pamati*. Dabas vides tiesiskā aizsardzība. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 10.–11. lpp.

¹⁰⁴² Sk., piem., ECHR Judgement of 22 May 2003 in Case of *Kyrtatos v. Greece* (41666/98); ECHR Judgement of 30 March 2010 in Case of *Bacila v. Romania* (19234/04); ECHR Judgement of 10 January 2012 in Case of *Di Sarno and others v. Italy* (30765/08).

¹⁰⁴³ ASV Nacionālās Vides politikas likuma 102. panta otrās daļas a) punktā ir apvienoti vides politikas mērķi ar ilgtspējīgas attīstības cerību: “Kongress, atzīstot cilvēka darbības dziļo ietekmi uz dabas vidi un vides kvalitātes svarīgo atjaunošanu un saglabāšanu, paziņo, ka tā ir federālās valdības nākotnes politika izmantot visus iespējamus līdzekļus un pasākumus, lai radītu un saglabātu apstākļus, kuros cilvēks un daba var pastāvēt produktīvā harmonijā un piepildīt tagadējo un nākotnes Amerikas paaudžu sociālos, ekonomiskos un citus mērķus.” The National Environmental Policy Act of 1969, as amended: ASV federālais likums. Sec. 101 [42 USC § 4331]. Sk. arī US Council on Environmental Quality. *Regulations for Implementing The Procedural Provisions of the National Environmental Policy Act*, 1978, 40 CFR, Arts. 1500–1508.

¹⁰⁴⁴ Relve K. *Kas loodusel vōib olla isevāartus* (Can Nature have Self Value) – Keskonnaeetikast säästva ūhiskonna eetikani (From Environmental Ethics to Ethics of the society). A. Oja [Ed.]. Tallinn: Säästva Eesti Instituut (Institute for Sustainable

(biofizikālo) perspektīvu, kas ietver Zemes sistēmas biotiskos (dzīvos) un abiotiskos (nedzīvos) elementus, kā arī to mijiedarbību.¹⁰⁴⁵ *Pieeja videi tās imanentās vērtības dēļ* ir arī balstīta tradicionālo tautu, kā, piem., Āfrikas, Jaunzēlandes maoru un Andu, kosmovīzijās, kas priekšplānā izvirza attīstības alternatīvu koncepciju, izvairoties no antropocentrisma, sabiedrības/dabas duālisma/antagonisma un lineārā progresa idejām, kas ir Rietumu epistemoloģijas centrā, tā vietā koncentrējoties uz cilvēka un dabas savstarpēju atkarību un atzīstot cilvēku kā dabas sastāvdaļu un dabiskās pasaules fiziskos un metafiziskos elementus¹⁰⁴⁶ (“noslēgtā apļa” fenomens). Tas nozīmē nobīdi no tradicionālās Rietumu pieejas, kuras ietvaros daba tiek aizsargāta atsevišķi no cilvēka. Dominējošā ir plaša un sabalansēta jēdziena “vide” skaidrojuma pieeja, kas aptver **visu organismu** (ieskaitot cilvēkus) kopumu, kuras teorētiskais pamatojums ir meklējams “ekosistēmu pakalpojumu” pieejā un “kuras saglabāšana atbilst ilglaicīgām un globālām vispārējām interesēm (*general interest*). Tās ir kopīgas visai cilvēcei (esošajām un nākamajām paaudzēm) un ievērojami pārsniedz individuālo (privāto) interešu līmeni.”¹⁰⁴⁷

Atainojot visu trīs iepriekš raksturoto pieeju attiecību ar cilvēku (cilvēks – daba) mijšakarību un cilvēka lomu, rezumējoši var teikt, ka *pieejā “videi” kā biofizikālai sistēmai* šī loma būtu raksturojama kā “dabas valdītājs”, *moderno tiesību izpratnes pieejā “videi” kā cilvēkvidei* – kā “dabas centrālais elements” (šīs abas pieejas ir atbilstošas vides ētikas antropocentrisma koncepcijai), *pieejā videi tās imanentās vērtības dēļ* – kā “dabas fiduciārs” saskaņā ar vides ētikas ekocentrisma koncepciju.

Arī IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulā ir norādīts, ka IVN ir veicams ne vien cilvēkvides kvalitātes veicināšanai, bet arī “lai nodrošinātu sugu daudzveidības saglabāšanos un lai saglabātu ekosistēmas reprodukcijas spēju kā dzīvības pamatavotu”.¹⁰⁴⁸ Tomēr IVN direktīva (2011) vispārēji nesniedz tādu tiesību un to aizsardzības mehānismus, izmantojot vides imanentās vērtības paradigmu, tādējādi IVN direktīva faktiski ir balstīta uz ekoloģiskās ietekmes jeb biofizikālā rakstura novērtējuma modeļa pamatiem (*pieeja “videi” kā biofizikālai sistēmai*).

Augstākā *pieejas videi tās imanentās vērtības dēļ* pakāpe ir novērojama biocentriskās pieejas ietvaros, kad dabai tiek piešķirts juridiskas personas statuss uz likuma pamata atbilstoši amerikāņu vides tiesību zinātnieka Kristofera Stouna (*Christopher D. Stone*) vēl 1970. gadu sākumā

Estonia; SEI Tallinn) 2003, pp. 30–37. Citēts pēc: Veinla H. Basic Structures of the Draft General Part of the Environmental Code Act. *Juridica International*, XVII 2010, p. 132.

¹⁰⁴⁵ Tas nozīmē arī vielu sadalīšanu biokīmisko ciklu rezultātā, kā arī enerģijas pārvietošanos caur ekosistēmām saskaņā ar termodinamikas pirmo un otro likumu. “Zaļā” perspektīva aptver arī vides degradāciju, apdraudēto sugu un ekosistēmu aizsardzību, jutīgās (ne aizsargātās) sugas un bioloģisko daudzveidību, svešzemju, invazīvo sugu izskaušanu un ekosistēmu pakalpojumu saglabāšanu (“zaļais” kapitāls). Nel G. J., Kotzé J. L. *Environmental Management: An Introduction*. Ch. 1. In: *Fuggie & Rabie’s Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggie F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, p. 2.

¹⁰⁴⁶ Adelman S. Rethinking Global Environmental Governance. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 301–302, 304–305; Iorns Magallanes C. Maori Cultural Rights in Aotearoa New Zealand: Protecting the Cosmology that Protects the Environment. *Widener Law Review*, 2015, 21, pp. 273–327.

¹⁰⁴⁷ Sk. arī Meiere S. Vides tiesības. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

¹⁰⁴⁸ IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 14. apsvērumš.

izstrādātajai koncepcijai¹⁰⁴⁹, kā, piem., Ekvadorā¹⁰⁵⁰, Bolīvijā¹⁰⁵¹, Jaunzēlandē¹⁰⁵², izsakot tradicionālo tautu kosmovīzijas tiesiskās sistēmas terminoloģijā. Šīs normatīvās izmaiņas ienes jaunas tiesiskās teorijas, kā “Zemes jurisprudences” (*Earth Jurisprudence*) un “Savvaļas likumu” (*Wild Law*), ar mērķi attīstīt biocentriskus likumus, kas spēj aizsargāt ekosistēmu integritāti un veselību¹⁰⁵³ atbilstoši “Leopoldiāna ētikas”¹⁰⁵⁴ pamatprincipiem. Zemes jurisprudences mērķis ir “neantropocentrisks” zemes taisnīgums, saskaņā ar kuru dabas tiesībām tiek piešķirts vienāds vai pat lielāks svars nekā cilvēktiesībām. Tā ietvaros tiek uzskatīts, ka cilvēkiem kā fiduciāriem (pārvaldniekiem) ir ētiska atbildība novērst darbības, kas kaitē planētai, un ka starp visiem dzīvajiem un nedzīvajiem subjektiem pastāv dabiska saikne, kas nosaka dabiskās tiesības un tādējādi ir pozitīvo tiesību pamats.¹⁰⁵⁵ Tā, piem., 2011. gadā Ekvadorā tika izskatīta pirmā lieta, kurā tika aizstāvētas dabas tiesības saistībā ar to, ka bez IVN veikšanas vai vietējās kopienas piekrišanas saņemšanas tika plānota ceļa paplašināšana nolūkā samazināt upes Vilcabamba (*Vilcabamba*) platumu un divkārtot tās ātrumu atkritumu izgāšanas dēļ.¹⁰⁵⁶ Divi vietējie iedzīvotāji vērsās tiesā, apgalvojot, ka **ir pārkāptas upes tiesības**, nevis tradicionālās īpašumtiesības. Tiesa apstiprināja, ka pierādīšanas pienākums par to, ka videi nav nodarīts kaitējums, gulstas uz atbildētāju un ka dabas tiesībām ir lielāks svars nekā citām konstitucionālajām tiesībām, jo “veselīga” vide ir svarīgāka par jebkuru citu konstitucionālo tiesību.

Ne vienmēr *ilgtspējas vērtībās balstītās pieejas* atainojums ir novērojams arī tad, kad sabiedrības apziņā kāds dabas resurss iegūst “virsvērtības” statusu. Tas bija konstatējams gadījumā, kad hidroelektrostaciju būvniecība uz Daugavas padomju laikā mobilizēja sabiedrības pretošanos kultūras disintegrācijai. Daugava ir gan pārticības simbols, pateicoties tās ekonomiskajai nozīmei tirdzniecībā jau senākos laikos, un jo sevišķi “kultūras centralitātes” (*cultural identity*)¹⁰⁵⁷ objekts, kas ir dabas resursu bagātības avots un spēcīgi simbolizē tautas folklorisko dzīvesziņu un nacionālas valsts pastāvēšanas idejas gan historiogrāfiski, gan mūsdienu

¹⁰⁴⁹ Stone C. Should trees have standing? Law, Morality, and the Environment. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 264 p.

¹⁰⁵⁰ Constitución de la República del Ecuador [Konstitūcija]: Ekvadoras Republikas likums. 2008, 449, Arts. 10, 71–74, 83.

¹⁰⁵¹ Constitución de 2009 del Estado Plurinacional de Bolivia [Konstitūcija]: Bolīvijas Republikas likums. 2009, Arts. 33, 306S; Ley de Derechos de la Madre Tierra [Mātes Zemes tiesību likums]: Bolīvijas Republikas likums. 2010, 071; Ley Marco de la Madre Tierra y Desarrollo Integral para Vivir Bien [Mātes Zemes un integrētas attīstības ietvarlikums labai dzīvošanai]: Bolīvijas Republikas likums. 2012, 300.

¹⁰⁵² Te Urewera Act [Nacionālā parka *Te Urewera* likums]: Jaunzēlandes Republikas likums. 2014, 51; Te Awa Tupua Act [*Vanganui* upes prasību noteikšanas likums]: Jaunzēlandes Republikas likums. 2017, 7.

¹⁰⁵³ Adelman S. Rethinking Global Environmental Governance. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, p. 301. Sk. arī Burdon P. [Ed.]. *Exploring Wild Law: the Philosophy of Earth*. Kent Town: Wakefield Press, 2011, 370 p.; Maloney M., Burdon P. *Wild Law – in Practice*. Abingdon: Routledge, 2014, 288 p.

¹⁰⁵⁴ Termins “Leopoldiāna ētika” ir modelēts, balstoties uz amerikāņu filozofa Aldo Lepolda (*Aldo Leopold*) “Zemes ētikas” filozofiju, saskaņā ar kuru tiek uzskatīts, ka “lieta ir taisnīga tikai tad, kad tā cenšas saglabāt biotiskās kopienas integritāti, stabilitāti un skaistumu. Pretējā gadījumā – tā ir nepareiza.” Leopold A. *A Sound County Almanac*. New York: Oxford University Press, 1989, pp. 224–225.

¹⁰⁵⁵ Adelman S. Rethinking Global Environmental Governance. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, p. 301. Par šādas pieejas attīstīšanu IVN procesa ietvaros sk. arī: Hamlyn O. Reassessing environmental impact assessment: a role for wild law? *Environmental Law & Management*, 2011, 23, pp. 7–19.

¹⁰⁵⁶ Corte Provincial de Justicia de Loja. *Wheeler c. Director de la Procuraduría General Del Estado de Loja*. Juicio No. 11121–2011–0010, 2011. Marzo 30.

¹⁰⁵⁷ Stoffle R. W., Stoffle B. W., Sjöllander A. Contested time horizons. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 53.

kontekstā¹⁰⁵⁸. Atšķirībā no padomju laikiem vides aizsardzības pašreizējais ietvars paredz IVN regulējuma piemērošanu, plānojot projektus, kuriem varētu būt būtiska ietekme uz Daugavu. Līdzīgā veidā arī “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekraste ir uzskatāma par nacionālu vērtību”, kurai atbilstoši aizsargjoslu izveides mērķim “jābūt pieejamai pēc iespējas plašākai sabiedrībai”.¹⁰⁵⁹ Šajā gadījumā IVN procedūras veikšana vai tehnisko noteikumu izdošana saskaņā ar Novērtējuma likuma prasībām līdz ar vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu, kurā ir paredzēta attiecīgā buve, ir divi kumulatīvi nepieciešamie priekšnosacījumi¹⁰⁶⁰ būvniecības atļaušanai Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes krasta kāpu aizsargjoslā atbilstoši Aizsargjoslu likuma prasībām.

Tomēr – atbilstoši *pieejai videi tās imanentās vērtības dēļ* – mūsdienīgi tiesiskā izpratnē “iet vēl tālāk” nozīmētu piešķirt, piem., “Daugavai” un “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes krasta kāpu aizsargjoslai” juridiskas personas statusu līdzīgā veidā, kā tas ir īstenots Jaunzēlandes Vanganui (*Whanganui*) upes un nacionālā parka Te Urevera (*Te Urewera*) gadījumā. Jaunzēlandē īpašā likumā ir noteikts, ka Vanganui upe no kalniem līdz jūrai, ietverot visus tās fiziskos un metafiziskos elementus, ir nedalāms un vesels kopums, kuram piemīt juridiskas personas tiesības, pilnvaras, pienākumi un saistības.¹⁰⁶¹ Pats svarīgākais ir tas, ka šādas tiesības nav vien simboliskas, jo normatīvais regulējums paredz to īstenošanas un aizsardzības tiesiskos mehānismus, kā īpašas padomes, kuras pārstāvji ir atbildīgi par attiecīgo dabas resursu interešu pārstāvēšanu, izveidošanu.¹⁰⁶² Šādā veidā tiek nodrošināta šo dabas resursu holistiska pārvaldība ilgtspējīgas attīstības kontekstā.

3.2.2. Vidiskā kontekstteorija

Šajā apakšnodaļā aplūkotā, uz IVN aspektu izpēti attiecināmā *vidiskā kontekstteorija* izriet no *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* un ir balstīta pētījumā izmantotās starpdisciplinārās pieejas divos pamatpieņēmumos.

¹⁰⁵⁸ Daugavas simbolam kā tautas likteņupei un teiku avotam ir bijusi nozīmīga nozīme tautas atmodas kustībai ievadīšanai 1980. gadu beigās un 1990. gadu beigās, un sabiedrības emocionālā atmiņa aplāpē dažādas politiskās un ekonomiskās iniciatīvas arī mūsdienās. Īvāns D., Snips A. Par Daugavas likteni domājot. *Literatūra un Māksla*, 1986. 17. oktobris, 18. lpp.; Muktupāvels Z. sarunā ar Īvānu D., Kursīti J., Ķipuru R. Nacionālie dārgumi. 100 g kultūras. Daugava: Latvijas Televīzija, 2018. 20. maijs. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/v/raksts/20.05.2018-nacionalie-dargumi.100-g-kultur.-daugava.id131082/> [aplūkots 2018. gada 30. maijā].

¹⁰⁵⁹ “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjosla izveidota, lai samazinātu piesārņojuma ietekmi uz Baltijas jūru, saglabātu meža aizsargfunkcijas, novērstu erozijas procesu attīstību, aizsargātu piekrastes ainavas, nodrošinātu piekrastes dabas resursu, arī atpūtai un tūrismam nepieciešamo resursu un citu sabiedrībai nozīmīgu teritoriju saglabāšanu un aizsardzību, to līdzsvarotu un ilgstošu izmantošanu.” Aizsargjoslu likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 25. februāris, Nr. 56/57 (771/772), 6. panta pirmā daļa. Čepāne I. Kuģis vai māja – tāds ir jautājums. Daži Baltijas jūras un jūras līča piekrastes un tās aizsargjoslas tiesiskie aspekti. *Jurista Vārds*, 2018. 10. aprīlis, Nr. 15 (1021). *El. vers.*

¹⁰⁶⁰ Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2008. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. A42147904, AA43-0094-08/8 aprakstošās daļas 3.7. punkts, motīvu daļas 9. punkts.

¹⁰⁶¹ Te Awa Tupua Act [*Vanganui* upes prasību noteikšanas likums]: Jaunzēlandes Republikas likums. 2017, 7, Arts. 12, 14(1). Līdzīgi – sk. Te Urewera Act [*Nacionālā parka Te Urewera* likums]: Jaunzēlandes Republikas likums. 2014, 51, Art. 11(1).

¹⁰⁶² *Ibid* 1, piem., Arts. 18, 19, 27–28. Līdzīgi – sk. *ibid* 2, piem., Arts. 17, 20, 21. Plašāk par šādas pieejas īstenošanu sk. arī Iorns Magallanes C. Using human rights to recognize human responsibilities toward nature. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 237–247.

Pirmkārt, *vidiskā kontekstteorija* paredz, ka IVN vienmēr ir saistīts ar specifisku politisko, tiesisko un administratīvo, kā arī kultūras un sabiedrības kontekstu, kas ir raksturīgs attiecīgajai jurisdikcijai,¹⁰⁶³ un **situāciju daudzveidības – *cas d'espèce* un augstas sarežģītības apstākļiem**. Tātad lēmumu pieņemšanu, kuras atvieglošanai (informēšanai) IVN sākotnēji tika veidots, līdz ar kognitīvajiem ierobežojumiem, mērķu nesaskaņotību un atšķirīgām un mainīgām opcijām ilgspējas izpratnē ietekmē arī vērtību un kultūras, vēsturiskais un ģeogrāfiskais, sociālais, organizatoriskais, institucionālais un politiskais konteksts.¹⁰⁶⁴ Citiem vārdiem sakot, nacionālā IVN sistēma nevar būt nošķirta no plašākiem pārvaldības, kultūras tradīciju¹⁰⁶⁵, kā arī demokrātijas¹⁰⁶⁶ jautājumiem.

Otrkārt, otrs pieņēmums, balstīts politikas zinātnē un tiesību teorijā, izriet no pirmā: augstas sarežģītības, nepārtrauktu lēmumu pieņemšanas un situāciju daudzveidības apstākļos tiesību normas nereti var nodrošināt vien pazeminātu izvīrētā mērķa līmeņa sasniegšanu. Tā kā ir maldīgi uzskatīt, ka faktisko situāciju modeļi veidosies ātri un ka visas situācijas būs kārtīgi aptvertas, mainīgo apstākļu augstās prasības var apmierināt atvērtu standartu (tostarp principu ar svara dimensiju), nevis precīzu – tā dēvēto “visu vai neko” tiesību normu vide.¹⁰⁶⁷

Politikas zinātnes aspektā vispārīgi var teikt, ka noteikumi vienmēr ir nenoteikti¹⁰⁶⁸ un, izsakoties nīderlandiešu politikas teorijas un tiesību filozofijas profesora Hermana van Gunsterena (*Herman van Gunsteren*) vārdiem, problemātiski, jo nekas abstraktā, no konteksta brīvā noteikumā nevar garantēt tā viennozīmīgu piemērošanu; noteikumi vienmēr ir loģiski sarežģīti, un tie var būt un var nebūt socioloģiski problemātiski.¹⁰⁶⁹ Te ir arī jāņem vērā, ka tiesības pēc būtības ir kontekstuālas, un normu tiesiskais saturs ir atbilstošs rīcības vai darbības, kuru tas reglamentē,

¹⁰⁶³ Lai nodrošinātu patiesas izmaiņas, piešķirot svaru vides apsvērumiem lēmumu pieņemšanā, IVN procedūrai ir **pozitīvi jāiedarbojas** ar tās jurisdikcionālo kontekstu. Wood C. *Environmental Impact Assessment: A Comparative Review*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 8. Sk. arī Gulis G., Soeberg M., Martuzzi M., Nowacki J. Strengthening the implementation of health impact assessment in Latvia. Copenhagen: WHO, 2012, p. 35.

¹⁰⁶⁴ Bina O. A critical review of the dominant lines of argumentation on the need for strategic environmental assessment. *EIAR*, 2007, 27, pp. 585–606; Bina O. Context and systems: thinking more broadly about effectiveness in strategic environmental assessment in China. *Environmental Management*, 2008, 42(4), pp. 717–733; Kjørnø L., Thissen W.A.H. Rationality in decision and policy-making: implications for strategic environmental assessment. *IAPA*, 2000, 18, pp. 191–200; Gibson R. B. Why sustainability assessment? In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 13; Cashmore M., Kjørnø L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 25–26; Bond A., Morrison-Saunders A. Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 40–41; Черп. О. М., Виниченко В. Н., Хотулёва М. В. и др. Экологическая оценка и экологическая экспертиза. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: РОО «Эколайн», 2000, [n.l.].

¹⁰⁶⁵ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 8.

¹⁰⁶⁶ “[N]av viena patiesa vai “universāla” demokrātijas modeļa, un tāda arī nekad nav bijis. Vēl jo vairāk – demokrātiskas iekārtas cita no citas atšķiras to vēsturiskajās, sociālajās un kultūras izpausmēs, tāpat arī ikreiz atšķiras to priekšnoteikumi, nosacījumi un demokrātijas saturs.” Forlenders H. *Īsi par demokrātiju: rakstu krājums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2017, 10. lpp.

¹⁰⁶⁷ Galligan D. J. *Discretionary Powers*. Oxford: Clarendon Press, 1990, pp. 172–173. Sk. arī Dworkin R. M. *The Model of Rules*. *Yale Law School Legal Scholarship Repository*, 1967, pp. 22–29.

¹⁰⁶⁸ Ar nenoteiktību šeit tiek saprasta noteikumu pazīme, kas to sekotājiem nodrošina iespējas noteikumu piemērošanā izmantot dažādas interpretācijas un izvēles attiecībā uz kādu darbību. Svensson J. *Governance through mediation: EU twinning in Lithuania*. In: *The European Union and the Baltic States*. Jacobsson B. [Ed.]. Abingdon: Routledge, 2010, p. 60.

¹⁰⁶⁹ Gunsteren H. R. *The Quest for Control: A Critique of Rational-Central-Rule Approach in Public Affairs*. New York: John Wiley & Sons, 1976, p. 120. Citēts pēc: Svensson J. *Governance through mediation: EU twinning in Lithuania*. In: *The European Union and the Baltic States*. Jacobsson B. [Ed.]. Abingdon: Routledge, 2010, p. 60.

raksturam¹⁰⁷⁰. Jau no postmodernās ēras laikiem vides tiesības lielā mērā raksturo abstraktas “atvērtas” un procesuālas tiesību normas, kuru piemērošana var būt saistāma ar pretējām vērtībām, vienlaikus piedāvājot dialoga iespējas, padarot neskaidas tiesību sistēmas robežas un nodrošinot lielāku atvērtību ekonomiskās, ētiskās un politiskās jomas un vides tiesību principu ietekmei.¹⁰⁷¹ Tādējādi, “[I]emjot par vides aizsardzības prasību izvirzīšanu, prasības nevar uzlūkot atrauti no darbības vietas un vides konteksta, un vides aizsardzības jomu regulējošie normatīvie akti ir uzlūkojami kontekstā”.¹⁰⁷² Mūsdienīgā vides regulējuma izpratnē tas arī nozīmē, ka ikvienai personai un institūcijai ir pienākums censties sasniegt ekoloģiski ilgtspējīgu attīstību, bet tādā veidā un atbilstoši līdzekļiem, kas atspoguļo viņu atšķirīgos apstākļus.¹⁰⁷³

Kā izriet no iepriekšminētā, *vidisko kontekstteoriju* atspoguļo tāpat starptautisko vides aizsardzības principu jeb “virziena principu” piemērošana. No vienas puses, tie ir formulēti kā vidē balstītas valdīšanas principi neatkarīgi no to konteksta¹⁰⁷⁴, proti, tiem piemīt nevis starptautiska, bet universāla rakstura dimensija. Tomēr, no otras puses, tos piemērojot attiecībā uz konkrētu darbību vai notikumu un tā sekām, ir jāņem vērā katra gadījuma fakti un apstākļi un jāvērtē vairāki faktori, kā principa avots, tā teksta saturs un valoda, konkrētās darbības raksturs, vides un citas sekas, kas rodas darbības rezultātā, un notikuma apstākļi (kā arī iesaistītās puses un ģeogrāfiskais reģions).¹⁰⁷⁵ Citiem vārdiem sakot, tiesību principu materiālā tiesiskā nozīme ir atkarīga no to noteikumu, kas piemērojami konkrētam gadījumam, konteksta¹⁰⁷⁶ jeb, citiem vārdiem sakot, atklājas, tikai tos piemērojot attiecībā uz noteiktu fakti kopumu¹⁰⁷⁷. Tas nozīmē, ka mērķis “novērst vai samazināt pārrobežu kaitējumu” nevar tikt noreducēts uz vienotu standartu. Par to liecina kaitējuma novēršanas principa divdaļīgā struktūra, kas nozīmē to, ka valsts nedrīkst ne uzstāt uz neierobežotām tiesībām veikt darbības tās jurisdikcijā, neņemot vērā ietekmi uz vidi ārpus tās teritorijas, ne pieprasīt to, ka citas valstis atturas no visām darbībām, kurām varētu pārrobežu ietekme uz vidi. Atzīstot, ka kaitējuma principa pamatā ir šie divi konkurējošie mērķi, ir izveidojušās divas galvenās pienākuma “novērst kaitējumu” kvalifikācijas. Pirmkārt, kaitējuma princips tiek piemērots vienīgi tajās situācijās, kurās pastāv “būtiska” kaitējuma iespējamība.

---

¹⁰⁷⁰ Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. 1. Atēnu valstsvīrs un likumdevējs Solons (apt. 640–560 g. p. Kr.) uzskatīja, ka, lai “likumi varētu “sekot dzīvei”, tos nedrīkstēja pārāk konkretizēt, dodot iespēju to darīt likumu piemērošanas gaitā”. Meļķis E. *No tiesību filozofijas vēstures: Pirmsokrata perioda domātāji*. Sokrats. Platons. Grām.: *Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 28. lpp.

¹⁰⁷¹ de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, p. 249. Sk. arī Verschuuren J. Sustainable development and the nature of environmental legal principles. *Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2006, 9(1), pp. 237–239.

¹⁰⁷² Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 26. februāra sprieduma lietā Nr. A420647511, AA43–0191–15/14 moģīvu daļas 11. punkts.

¹⁰⁷³ Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, p. 10.

¹⁰⁷⁴ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 81.

¹⁰⁷⁵ Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, pp. 187–188.

¹⁰⁷⁶ Verschuuren J. Sustainable development and the nature of environmental legal principles. *Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2006, 9(1), p. 231.

¹⁰⁷⁷ Sands P. *International Law in the Field of Sustainable Development: Emerging Legal Principles*. In: *Sustainable Development and International Law*. Lang W. [Ed.]. The Hague: Graham & Trotman/Martinus Nijhoff, 1995, p. 56.

Otrkārt, kaitējuma novēršanas pienākums ir uzvedības (nevis rezultāta) pienākums. Šajā gadījumā ir izmantojama līdzīga pieeja kā “saprātīguma standarta” izmantošana nacionālajās tiesībās, kur tas, kas ir saprātīgs, būs atkarīgs no katra gadījuma individuālajiem apstākļiem, tai skaitā iespējamā kaitējuma rakstura un riska.¹⁰⁷⁸

Pārfrāzējot EK vārdus, var teikt, ka konkrēti jautājumi ir risināmi, ņemot vērā katru specifisko situāciju un vienlaikus saglabājot kā normatīvajos aktos, tā vadlīniju dokumentos noteikto orientāciju.¹⁰⁷⁹ Tas ir viens no *vidiskās kontekstteorijas* pamatuzstādījumiem, kas paredz to, ka, tā kā nav zināms, kur zinātniskā nenoteiktība beidzas un noteiktība sākas, atbilde ir meklējama katra specifiskā gadījuma detaļās.¹⁰⁸⁰ Tādējādi ar IVN piemērošanu saistītās ES Dzīvotņu direktīvas pasākumi ir veicami, ņemot vērā “ekonomiskās, sociālās un kultūras prasības, kā arī reģionālās un vietējās īpatnības”.¹⁰⁸¹ Izvērtējot paredzētās darbības ietekmi uz Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām (*Natura 2000*), kontekstuāli tas ir veicams paredzētās darbības IVN procedūras ietvaros vai saskaņā ar atsevišķi noteiktu kārtību,¹⁰⁸² ņemot vērā “ekoloģiskās prasības”¹⁰⁸³, kas ir “zinātniski pamatotas, un tās var definēt **vienīgi katrā konkrētā gadījumā**”.¹⁰⁸⁴ Iepriekš teikto varētu formulēt arī šādi, tiesību uz attīstību pareizais formulējums ir tāds, ka šī tiesība neeksistē absolūtā ziņā, bet vienmēr ir relatīva (kontekstuāla) attiecībā uz tās toleranci pret vidi¹⁰⁸⁵, tostarp saistībā ar klimata pārmaiņu integrāciju IVN¹⁰⁸⁶.

Vidiskā kontekstteorija darbojas arī IVN lēmuma pieņemšanas kontekstā institucionālajā un lēmuma tiesiska rakstura dimensijā. Pašvaldībai, rīcības brīvības robežās pieņemot lēmumu par paredzētās darbības akceptu¹⁰⁸⁷, ir jāņem vērā Novērtējuma likuma mērķis un vietējo apstākļu

¹⁰⁷⁸ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 61–63, 75.

¹⁰⁷⁹ Sal. sk. EK. *Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi*. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 7. lpp.

¹⁰⁸⁰ Veinla H. Basic Structures of the Draft General Part of the Environmental Code Act. *Juridica International*, XVII 2010, p. 136.

¹⁰⁸¹ Dzīvotņu direktīva, 2. panta 3. punkts, sk. arī 6. panta 3. un 4. punkts, “kur definēta procedūra, kas attiecas uz konkrētiem apstākļiem”. EK. *Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi*. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 9.–10. lpp.

¹⁰⁸² Novērtējuma likuma 4.¹ pants, jo sevišķi pirmā daļa: “Ja paredzēta darbība, kuras īstenošana saskaņā ar Valsts vides dienesta lēmumu var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), bet kura nav minēta šā likuma 1. pielikumā un kuras īstenošanai nav jāveic ietekmes novērtējums saskaņā ar šā likuma 14.¹ pantu, tās ietekmi uz Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*) novērtē saskaņā ar atsevišķi noteiktu kārtību.” Sk. arī Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz vidi Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*): MK 2011. gada 19. aprīļa noteikumi Nr. 300. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 26. aprīlis, Nr. 64 (4462).

¹⁰⁸³ Dzīvotņu direktīva, 6. panta 1. punkts.

¹⁰⁸⁴ Šī definēšana ir atkarīga “no I pielikuma dabisko biotopa veida, II pielikuma sugām, kā arī teritorijām, kurās tie sastopami. [...] Ekoloģiskās prasības var būt atšķirīgas gan dažādām sugām, gan vienas sugas ietvaros, ja tā sastopama dažādās teritorijās. [...] Ekoloģisko prasību noteikšana teritorijās sastopamajiem I pielikumā minētajiem dabisko biotopu veidiem un II pielikumā minētajām sugām ir **dalībvalstu pienākums**.” EK. *Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi*. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 20. lpp.

¹⁰⁸⁵ Separate Opinion of Vice-President Weeramantry. ICJ Judgement of 25 September 1997. *Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia)*, I.C.J. Reports 1997, p. 92.

¹⁰⁸⁶ The High Court of South Africa. *Earthlife Africa Johannesburg v. The Minister of Environmental Affairs* (65662/16) [2017] ZAGPPHC 58; [2017] 2 All SA 519 (GP), 2017. March 8, paras. 89, 95.

¹⁰⁸⁷ Saskaņā ar Egila Levita izstrādāto pašvaldību deleģētās un autonomās kompetences modeli ir uzskatāms, ka IVN jomā, pieņemot lēmumus, pašvaldības veic **deleģēto uzdevumu (deleģēto funkciju)**, kas, “atšķirībā no autonomajām funkcijām netiek pildītas tieši konkrētās pašvaldības iedzīvotāju, bet gan visas Latvijas sabiedrības interesēs, un ka tikai efektivitātes dēļ tās pilda nevis Latvijas tiešās pārvaldes iestādes resp. netiek veidotas to vietējās nodaļas, bet to izpilde tiek uzdots pašvaldības

specifiku.¹⁰⁸⁸ Līdzīgā veidā – ja runa ir par valsts nozīmes objekta īstenošanu, par kuru lēmumu pieņem cita iestāde, “rodas nepieciešamība valsts interesēm iepretim apsvērt vietējo situāciju” un “pašvaldība varētu būt labs atbalsts tiesai vietējo apstākļu novērtēšanā”.¹⁰⁸⁹ Arī Orhūsas Konvencijas izpratnē, nošķirot tajā regulēto sabiedrības dalību “lēmumu pieņemšanā par īpašām darbībām” un “ar vidi saistīto plānu, programmu un politikas sagatavošanā”, ir izmantojama kontekstuālā pieeja, vērtējot katra lēmuma tiesisko raksturu pēc būtības.¹⁰⁹⁰ *Vidiskā kontekstteorija* arī nozīmē to, ka nacionālās tiesas ir katras valsts iespēja noteikt sev piemērotāko attīstības un ilgtspējas līdzsvaru, veidus, kā valsts mazinās vai pielāgosies klimata pārmaiņām, līdzekļus, ko tā izmantos, lai aizsargātu vidi cilvēces vai pašas dabas labā, kā arī konkrētos veidus, kā tā līdzsvaros pašreizējās un nākamās paaudzes bieži konkurējošās vajadzības.¹⁰⁹¹

Iepriekšminētie piemēri liecina, ka noteikumu interpretācija un piemērošana vienmēr ir atkarīga no konteksta¹⁰⁹², proti, **IVN piemērošana ir kontekstspecifiska**¹⁰⁹³. Savukārt IVN mācībā šī fenomena apzīmēšanai tiek norādīts, ka IVN efektivitāte ir kontekstspecifiska,¹⁰⁹⁴ vienlaikus atzīstot, ka ikviena ietekmes novērtējuma kā ilgtspējas novērtējuma stiprā (un objektīvā) puse ir tā, ka tas spēj mobilizēt dažādas ilgtspējas koncepcijas atkarībā no konteksta, kādā tas tiek piemērots.¹⁰⁹⁵ Citiem vārdiem sakot, pastāvīgu pārmaiņu pasaulē darbība būs jo efektīvāka, jo vieglāk tā ir maināma, ņemot vērā dažādus kontekstus.¹⁰⁹⁶

Tomēr pēc būtības *vidiskā kontekstteorija* ir cieši saistīta ar *ilgtspējas vērtībās balstīto teoriju* un varētu tikt uzskatīta par tās papildinošu apakšteoriju, kas izšķirošu nozīmi piešķir reģionālajām vietējām īpatnībām un apstākļiem. No vienas puses, te ir jāņem vērā, ka arī

---

administrācijai. [...] Kuros gadījumos šāda valsts funkciju pildīšanas “lokalizēšana” ir vēlama, atkarīgs no konkrētās funkcijas. Piemēram, vietējo īpatnību ievērošana nav pieļaujama pasu izdošanas jomā – tā visā valstī jāīsteno vienādi. Turpretim būvniecības jomā dažu būvnormatīvu piemērošanā var tikt ievērotas vietējās īpatnības (piemēram, **lai veicinātu lokālās kultūrvides tradīcijas**.)” Levits E. Pašvaldību likuma koncepcija. Pirmā daļa: 1.–4. nodaļa. 2003. 26. oktobris, 16.–28. punkts, 1-4.–1-8., 2-1.–2-3. pantu priekšlikums.

¹⁰⁸⁸ “[D]otās tiesības [...] nozīmē tādu rīcību, kas vislabākajā veidā saskaņotu dabas vērtību saglabāšanas un attīstības intereses.” Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 sec. daļas 5.4. punkts.

¹⁰⁸⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA-40/2013 motīvu daļas 16. punkts.

¹⁰⁹⁰ UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2005/12 (*Albania*), ECE/MP.PP/C.1/2007/4/Add.1, 2007. July 31, paras. 67–68; UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2006/16 (*Lithuania*), ECE/MP.PP/2008/5/Add.6, 2008. March 7, para. 58; Jendroška J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, pp. 116–118.

¹⁰⁹¹ May J. R., Daly E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, *KDL file*, p. 8.

¹⁰⁹² Svensson J. Governance through mediation: EU twinning in Lithuania. In: *The European Union and the Baltic States*. Jacobsson B. [Ed.]. Abingdon: Routledge, 2010, p. 60.

¹⁰⁹³ Tā, piem., *Trailas Kausēšanas rūpnīcas lietā (Trail Smelter Case)* tiesa skaidri norādīja, ka nevienai valstij nav tiesību izmantot vai atļaut izmantot tās teritoriju tādā veidā, kas varētu izraisīt piesārņojuma kaitējumu citas valsts teritorijā vai tajā esošo cilvēku īpašumiem (ja tam var būt nopietnas sekas un kaitējums ir konstatējams, pamatojoties uz skaidriem un pārliecinošiem pierādījumiem), tādā veidā sasaistot tradicionālo atbildību par kaitējuma izraisītu traucējumu ar ģeogrāfisko atrašanās vietu jēdziena “vide” (kontekstuālā) izpratnē. Arbitral Tribunal Judgement of 11 March 1941. *Trail Smelter (United States v. Canada)*, RIAA, Vol. III, pp. 1905–1982.

¹⁰⁹⁴ Arts J., Runhaar H., Fischer T. B. et al. The Effectiveness of EIA as an Instrument for Environmental Governance – A Comparison of the Netherlands and the UK. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 2012, 14(4), p. 3.

¹⁰⁹⁵ Owens S. and Cowell R. *Land and Limits: Interpreting Sustainability in the Planning Process*. London: Routledge, 2002, p. 65.

¹⁰⁹⁶ de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, p. 246.

“vērtību praktiska iedarbība nevar tikt vērtēta *in abstracto*. Vērtības parādās tikai konkrētos gadījumos. Izšķirošais ir tas, kā tiek saskaņota spriedze un pretrunas starp dažādām vērtībām.”¹⁰⁹⁷ No otras puses, sabiedrībām attīstoties it īpaši ātrā tempā, vides jomā tiesas sastopas ar tā dēvētajām “pirmā iespaida” problēmām, proti, tādām, kas ir mazāk saistītas ar katras valsts vēsturi un konstitucionālo izcelsmi kā ar mūsdienu pieredzi un izpratni, un šie izaicinājumi ir risināmi, tostarp atsaucoties uz dažādu valstu labo praksi.¹⁰⁹⁸ Tādējādi, lai gan IVN piemērošanas apstākļi paši par sevi ir kontekstspecifiski, *vidiskās kontekstteorijas* ietvaru nosaka no *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* izrietošie *mikroatribūti* (piem., ietekmju identifikācija, atbilstošie procesa dokumenti (kā IVN programma, IVN ziņojums, atzinums par IVN ziņojumu un lēmums par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu), alternatīvu izskatīšana, ietekmes būtiskuma izvērtēšana un sabiedrības līdzdalība), kurus nevar interpretēt patvaļīgi un kuri ir lietojami objektīvā kontekstā¹⁰⁹⁹ un kas veido daļu no plašākā “IVN sistēmu vienotības principa”.¹¹⁰⁰ Izpratni par šiem *mikroatribūtiem* citastarp papildina arī citu valstu prakse un rekomendatīvās tiesības.¹¹⁰¹

3.3. Ietekmes uz vidi novērtējums kā ilgtspējas un vidiskais kontekstuālais novērtējums

Ņemot vērā iepriekš minēto, pastāv iespējamība, ka IVN var būt vienlaikus gan ilgtspējas novērtējums, gan vidiskais kontekstuālais novērtējums. Tā ir sabiedrības un likumdevēja izšķiršanās, uz kādiem no iepriekš minēto pieeju pamatiem – uztverot vidi kā biofizikālu sistēmu, cilvēkvidi vai ņemot vērā tās imanento vērtību – tiek konstruēts katras valsts vides aizsardzības nacionālais tiesiskais ietvars ilgtspējas izpratnē. No vienas puses, paplašināta jēdziena “vide” tiesiskā izpratne ir pirmais solis uz ilgtspējas integrāciju normatīvajos aktos un tās piemērošanu praksē, tomēr, no otras puses, tas nav pietiekami, ja ir konstatējama pārējā tiesiskā ietvara neatbilstība attiecīgi izvēlētajās pieejas tiesībfilozofiskajiem uzstādījumiem. Latvijā vides aizsardzības sistēma ir balstīta uz vides normatīvajos aktos noteiktas kvalitātes ekosistēmu apstākļu nodrošināšanu, un, piem., paredzētās darbības gadījumā tiesiskais ietvars garīgās (estētiskās un psiholoģiskās) ietekmes novērtēšanu skar vienīgi selektīvā veidā.¹¹⁰²

¹⁰⁹⁷ Levits E. Eiropas Savienība kā vērtību savienība. *Jurista Vārds*, 2018. 8. maijs, Nr. 19 (1025). *El. vers.*

¹⁰⁹⁸ May J. R., Daly E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, *KDL file*, p. 5.

¹⁰⁹⁹ Sal. sk. EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotoņu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departaments, 2004, 34. lpp.

¹¹⁰⁰ IVN sistēmu “vienotības princips” balstās uz diviem pieņēmumiem. Pirmkārt, visas IVN sistēmas ir līdzīgas, raugoties no to gala mērķa perspektīvas, un šis mērķis ir cilvēka darbības negatīvās ietekmes uz vidi minimizēšana. Otrkārt, visu IVN sistēmu pamatā lielākā vai mazākā mērā ir vides novērtējuma pamatprincipi, kas ir prevencija, integrēta pieeja un demokrātija. Черп О. М., Виниченко В. Н., Хотулева М. В. и др. Экологическая оценка и экологическая экспертиза. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: ООО «Эколайн», 2000, [n.l.]. Autore šim uzskatam pievienojas daļēji, jo turpmākajā pētījuma gaitā tiks atspoguļotas dažādas variācijas attiecībā uz IVN mērķu formulēšanu un integrētās pieejas izmantošanu, turklāt jāņem vērā, ka IVN darbojas arī nedemokrātiskās iekārtās.

¹¹⁰¹ Sk. arī darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti”, 3.2. “Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepts”.

¹¹⁰² Novērtējuma likuma 11. panta pirmās daļas 7. punkts; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 7.1. punkts.

Latvijas tiesiskajā ietvarā nav atrodams tāds koncepts kā “ilgtspējas novērtējums”, proti, netiek sniegta šāda tiesību institūta legāldefinīcija. Tomēr, vērtējot spēkā esošās vides tiesību normas IVN jomā kopsakarā, ir konstatējams, ka normatīvais regulējums sniedz atbilstošu pilnvarojumu ilgtspējas apsvērumu integrēšanai IVN procesā līdzīgi kā Dienvidāfrikā.¹¹⁰³ Šādā ziņā kā izejas punkts ir ilgtspējības tiesiskais konteksts un tā saistība ar vidiskā novērtējuma juridisko mandātu, ņemot vērā tā spēju nodrošināt Satversmes 115. pantā nostiprinātās “tiesības uz labvēlīgu vidi”: “Valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu.”¹¹⁰⁴ *Pirmkārt*, Vides aizsardzības likumā ir skaidri definēts jēdziens “vide”, savukārt Teritorijas attīstības plānošanas likumā ir sniegta “ilgtspējības principa” definīcija.¹¹⁰⁵ *Otrkārt*, atsauce uz šo principu ir noteikta arī Novērtējuma likumā¹¹⁰⁶, veidojot nepieciešamo sasaisti ar IVN procesu un tā īstenošanu. *Treškārt*, ņemot vērā šo jēdzienu iekļaušanos Satversmes 115. pantā nostiprināto “tiesību uz labvēlīgu vidi”¹¹⁰⁷ tvērumā, kuru stiprina arī kombinācija ar hierarhiski augstāko valsts attīstības politikas plānošanas dokumentu – nacionālo ilgtspējīgas attīstības stratēģiju¹¹⁰⁸, veidojas skaidra vīzija, ka IVN piemērošana Latvijas tiesiskajā ietvarā ir saistīta ar ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu un tādējādi IVN būtu traktējams kā “ilgtspējas novērtējums”. Kā ir norādījis prof. Magnuss Vircavs, tad Satversmes 115. panta kontekstā “labvēlīga dzīves vide veidojama, saistot vienotā veselumā sabiedrības, kā arī jebkura tās locekļa fiziskās un garīgās vajadzības un nodrošinot to apmierināšanu”.¹¹⁰⁹ Ceturtkārt, šādā veidā arī Satversmes preambulā ietvertā norāde par “ilgtspējīgu attīstību”¹¹¹⁰ kalpo kā “izejas punkts tiesiskajiem apsvērumiem par vērtībām un ar tām saistītiem valsts mērķiem”¹¹¹¹ un nosaka to ilgtspējas ietvaru, kurā būtu jādarbojas IVN. Turklāt papildinoši var argumentēt, ka plašāku konstitucionālo ideālu un no konstitūcijas izrietošo vērtību, kā, piem., vienlīdzības un cilvēktiesību aizsardzības specifisko mērķu sasniegšanu, var nodrošināt tikai tad, ja attīstība tās plašākajā nozīmē ir sociāli, ekonomiski un ekoloģiski ilgtspējīga.¹¹¹² Kā arī iepriekš norādīts, Satversmes tiesa ir definējusi, ka “[i]lgtspējība ir viens no

¹¹⁰³ Šādā ziņā sk. Retief F. Sustainability Assessment in South Africa. Ch. 12. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 185–187. Sk. arī Field T.-L. Sustainable Development Versus Environmentalism: Competing Paradigms for the South African EIA Regime. *South African Law Journal*, 2006, 123, pp. 409–436.

¹¹⁰⁴ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas konstitūcija. *Valdības Vēstnesis*, 1922. 30. jūnijs, Nr. 141.

¹¹⁰⁵ Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, nr. 183 (3551), 1. panta 17. punkts; Teritorijas attīstības plānošanas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 2. novembris, Nr. 173 (4571), 3. panta 1. punkts.

¹¹⁰⁶ Novērtējuma likuma 3. panta 6. punkts.

¹¹⁰⁷ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas konstitūcija. *Valdības Vēstnesis*, 1922. 30. jūnijs, Nr. 141.

¹¹⁰⁸ LR Pārresoru koordinācijas centrs. Valsts attīstības plānošana. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki> [aplūkots 2018. gada 20. jūlijā].

¹¹⁰⁹ Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 64. lpp.

¹¹¹⁰ Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 8. jūlijs, Nr. 131 (1591), preambulas 6. apsvērumus.

¹¹¹¹ Levits E. Eiropas Savienība kā vērtību savienība. *Jurista Vārds*, 2018. 8. maijs, Nr. 19 (1025). *El. vers.*

¹¹¹² Kotzé L. J. Sustainable development and the rule of law of nature. A Constitutional Reading. Ch. 7. In: *Rule of Law for Nature. New Dimensions and Ideas for Environmental Law*. Voigt C. [Ed.]. Cambridge: Cambridge University Press, p. 136. Sk. arī National Environmental Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1998, 107, Art. 3(2).

konstitucionālajiem principiem, kas vērsts uz Satversmē ietvertu mērķu un vērtību aizsardzību, kā arī to īstenošanu”¹¹¹³.

Tādējādi IVN ir īstenojams saskaņā ar konstitucionālās sistēmas normatīvajiem mērķiem, lai veicinātu to sasniegšanu saistībā ar tiesību uz labvēlīgu vidi un ilgtspējas uzstādījumu īstenošanu. Citiem vārdiem sakot, tas nozīmē, ka normatīvās ilgtspējas mērķi ir jāņem vērā un jāiekļauj lēmumu pieņemšanā, kas skar vidi, tieši vai netieši atzīstot stipro korelāciju attiecībā uz sistēmu sarežģītību un nepieciešamību ņemt vērā starppaudžu taisnīgumu, socioekoloģiskās sistēmas vienotību, labumu maksimālu nodrošināšanu un piesardzību.¹¹¹⁴

Tomēr te ir jāņem vērā, ka ir novērojama pieeju dažādība. Saskaņā ar vienu no tām tiek pausts uzskats, ka ilgtspējas novērtējums ir atsevišķs novērtējuma veids, kas ir ietegrējams IVN, tostarp pirms tā uzsākšanas, savukārt cita veida pieeja ir uzskatīt, ka ilgtspējas novērtējums ir attiecināms uz stratēģisko IVN,¹¹¹⁵ un būtībā nozīmē nepieciešamību veidot atbilstošu hierarhisko saikni starp projektu IVN un stratēģisko IVN. Tādējādi ir novērojamas atšķirības, salīdzinot Latvijas tiesiskajā sistēmā atrodamo IVN kā ilgtspējas novērtējuma interpretāciju un ES tiesību izpratni, saskaņā ar kuru, līdzīgi kā Lielbritānijā, ilgtspējas novērtējums plašākā izpratnē ir nevis projektu IVN, bet stratēģiskais IVN (otrās paaudzes ietekmes novērtējums).¹¹¹⁶ Pirmajā IVN direktīvā (1985) bija skaidri norādītas atsauces uz “ekoloģisko ietekmes novērtējumu”¹¹¹⁷, un arī pēc vairākkārtējām ES tiesiskā ietvara izmaiņām IVN ir klasificējams kā biofizikālā rakstura novērtējums. To apliecina arī EK sniegtais skaidrojums, ar 2014. gada grozījumiem nosakot izmaiņas IVN direktīvas (2011) 3. pantā un norādot, ka tiešā un netiešā ietekme ir izvērtējama attiecībā uz “iedzīvotājiem un cilvēku veselību”, tomēr uzsverot, ka pareizas IVN direktīvas transponēšanas nolūkos šis faktors nav saprotams plaši un neietver sociālekonomisko ietekmi.¹¹¹⁸ Savukārt vēl lielākas neskaidrības skar ilgtspējīgas attīstības koncepta piemērošanas paradigmu

¹¹¹³ Satversmes tiesas 2017. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-24-03 sec. daļas 11. punkts.

¹¹¹⁴ Retief F. Sustainability Assessment in South Africa. Ch. 12. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 189.

¹¹¹⁵ Craig D., Jeffery M. Legal pluralism: notions of standing and legal process constraining assessment. Ch. 6. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 92–93, 96.

¹¹¹⁶ Sk. darba nodaļu I “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”, 1. “Vispārīgais terminoloģijas lietojums”, 1.1. “Ietekmes novērtējumu grupa”, 1.1.1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma paaudzes”.

¹¹¹⁷ Padomes 1985. gada 27. jūnija Direktīva 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1985. 5. jūlijs, L 175/40, piem., preambulas apsvērumi, 1. panta 1. punkts,

¹¹¹⁸ IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014); EC DG ENV. Checklist for transposition. Directive 2014/52/EU amending Directive 2011/92/EU on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment. Luxembourg, 2015. November 1, 13 p. *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*.

ES¹¹¹⁹, lai gan atsauces uz to ir atrodamas vairākos ES pamatdokumentos.¹¹²⁰ Līdz ar to institūcijām ir plaša rīcības brīvība attiecīgo tiesību normu piemērošanā.¹¹²¹

Kā iepriekš norādīts, IVN direktīva (2011) ir balstīta uz biofizikālā rakstura modeli. Arī tās pašreizējā redakcijā nav ietvertu tieši izteiktu cilvēkvides un vides imanentās vērtības paradigmu. Tas lielā mērā ir ietekmējis Novērtējuma likuma normas, kurās tiek precīzi transponētas direktīvas prasības, tās atbilstoši nepieskaņojot tiem uzstādījumiem, kas izriet no konstitucionālo tiesību ietvara un ietvarlikumiem, kā Vides aizsardzības likuma un Teritorijas attīstības plānošanas likuma, un nozīmētu iekļaut sociālekonomiskās ietekmes izvērtēšanu kā *expressis verbis* tiesiski noteiktu prasību.¹¹²²

---

¹¹¹⁹ de Sadeleer N. EU Environmental Law and the Internal Market. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp. 15–16; Krämer L. Sustainable Development in EC Law. In: *Sustainable Development in International and National Law*. Part IV, Ch. 4.1. Bugge H.-C. and Voigt C. [Eds]. Groningen: Europa Law, 2008, p. 378.

¹¹²⁰ Attiecībā uz terminoloģiju jānorāda, ka dažviet “ilgtspējīga attīstība” ir tulkota no angļu valodas latviešu valodā kā “noturīga attīstība”, “stabila attīstība”. Līgums par Eiropas Savienību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/13, preambulas 9. apsvērums, 3. panta 3. un 5. punkts, 21. panta 2. punkta d) un f) apakšpunkts; Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/47, 3. panta trešā daļa; 11. pants; Eiropas Savienības Pamattiesību harta: ES tiesību akts, *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/389, 37. pants.

¹¹²¹ de Sadeleer N. EU Environmental Law and the Internal Market. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp. 15–16.

¹¹²² Sk. darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.2. “Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi”, 2.2.3. “Sociālekonomisko faktoru izvērtēšana”.

IV IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA INSTITUCIONALIZĀCIJA, SISTĒMU IZVEIDE UN RECEPCIJA

Atzīstot, ka empīriskie un cēloņsakarību vispārinājumi un teorētiskie modeļi¹¹²³ mijiedarbojoties tiek pārnesti no viena līmeņa citā (piem., no starptautiskā uz nacionālo vai reģionālo, un otrādi), ir pieļaujams, ka atsevišķos vides tiesību un IVN evolūcijas posmos virzības procesi ir bijuši izteiktāki vienā vai otrā mērogā. Balstoties uz iepriekš minēto, ir aplūkojamas arī IVN sistēmas, kādas tās veidojas reģionālā un nacionālā līmenī vides tiesību un IVN “aktīvās attīstības posmu” laikā.

1. Ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas

Attiecībā uz IVN sistēmām, kas “ietver tiesību aktu IVN jomā izstrādāšanu un nepieciešamo izmaiņu veikšanu tajos; infrastruktūru un procedūras, lai kompetentā iestāde varētu pārraudzīt un koordinēt IVN procesu; tiesisko normu ievērošanas kontroli”¹¹²⁴, autore mūsdienīgā izpratnē izšķir pamatsistēmu, reģionālās sistēmas un nacionālās apakšsistēmas (konkrētu valstu IVN sistēmas).

Pamatsistēmu konstruē IVN pamatprincipi un *materiālprocesuālo mikroatribūtu* skaits un veidi, kas ir nepieciešami efektīvai IVN funkcionēšanai.¹¹²⁵ To piemērošana nav obligāti noteikta, un valsts var izvēlēties, kurus pamatsistēmas *mikroatribūtus* tā izmanto iekšzemes IVN sistēmas veidošanā. Šīs pamatsistēmas svarīgākie *mikroatribūti* izriet no ASV Nacionālās Vides politikas likumā (turpmāk – NVPL) izvirzītajiem uzstādījumiem. Tomēr dažādu apstākļu ietekmē šī sistēma ir tālāk attīstījusies un mūsdienās paplašinājusi IVN efektivitātes izpratni un sastāv no vairāku IVN sistēmu prakses, principu un vadlīniju elementu kopuma. Tādējādi mūsdienās šīs pamatsistēmas *mikroatribūtus* citastarp var noteikt kā labās prakses principi un speciālās literatūras atziņas, tā IVN veikšanas pieredze citās valstīs. Tādējādi, no vienas puses, pamatsistēma pati par sevi ir neitrāls modelis, kas, laika gaitā attīstoties, var kalpot kā paraugs konkrēta nacionālā IVN regulējuma – nacionālās apakšsistēmas uzlabošanai. No otras puses, pamatsistēma faktiski ir zināma veida abstrakcija, jo praksē ir maz ticams, ka kādas valsts tiesiskais regulējums varētu tai atbilst pilnībā (veidojot tiesisko regulējumu, piem., var notikt izšķiršanās starp IVN ekspertu licencēšanu vai IVN komisijas izveidi, lai gan būtu uzskatāms, ka efektīvā IVN sistēmā būtu jāizmanto abi šie *mikroatribūti*¹¹²⁶).

---

¹¹²³ Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 30.

¹¹²⁴ Virčavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 541. lpp.

¹¹²⁵ Sk. arī darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti”, 3.2. “Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepts”.

¹¹²⁶ Sk. darba nodaļu V “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”, 2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms”, 2.2. “Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi”, 2.2.1. “Kompetentie eksperti” un 2.2.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma komisijas”.

Reģionālās sistēmas ir tās sistēmas, kas paredz IVN regulācijas nosacījumus konkrētos reģionālajos klāstos, kā, piem., Āfrikā, Āzijā, Eiropā, Krievijā un daudzviet kādreizējās PSRS valstīs, Okeānijā, Ziemeļamerikā un Dienvidamerikā, bet nacionālās apakšsistēmas ir konkrētu valstu IVN tiesiskie regulējumi un piemērošanas prakse.

Te ir būtiski norādīt, ka atsevišķām reģionālajām sistēmām vai nacionālajām apakšsistēmām var būt būtiska ietekme uz pamatsistēmas attīstību, kā tas bija ASV gadījumā IVN attīstības pirmssākumos. Savukārt mūsdienās, ņemot vērā ES vides aizsardzības jautājumu risināšanas progresīvo pieeju, varētu uzskatīt, ka šīs organizācijas piedāvātais IVN modelis un tā elementi var kalpot kā papildinājums pamatsistēmas uzstādījumiem un *mikroatribūtiem*. Tomēr šādā ziņā, kā tiks analizēts turpmāk, ES modelis izvirza tikai IVN minimālās prasības un šī iemesla dēļ neattiecināma ideālas IVN sistēmas paraugu, bet drīzāk vien pārņemstiprina jau iepriekš zināmo IVN *mikroatribūtu* skaitu un veidus. Pētniecības gaitā autore secina, ka būtisku pienesumu IVN pamatsistēmas attīstībai sniedz tieši atsevišķu valstu apakšsistēmas, kuru ietvaros citastarp ir spēcīgi attīstījušies arī jomas speciālā pētniecība un starp kurām kā nozīmīgākās var minēt Austrāliju, Dienvidāfriku, Kanādu un Lielbritāniju. Šajos gadījumos ir runa ne vien par spēcīgu IVN regulācijas ietvaru, bet arī jomas dominējošās domas veidošanu un ietekmi uz IVN pamatsistēmas izpratni, tostarp attiecībā uz tās *mikroatribūtu* skaitu un veidiem.

Ņemot vērā ASV NVPL būtisko nozīmi IVN pamatsistēmas formācijā, ir nepieciešams ielūkoties šī likuma veidošanas politikā un sabiedrībā valdošā noskaņojuma kontekstā un tā tēvu nodomos. Šāds ieskats sniedz daudz vērtīgas informācijas, kas izskaidro IVN un tā *materiālprocesuālo mikroatribūtu* tālāko evolūciju un tā specifiku arī mūsdienās. Pētījuma noteikto apjomu dēļ autore līdz ar ASV sistēmu aplūko tikai atsevišķus IVN sistēmiskos piemērus, kā Eiropas (reģionālās sistēmas) un Latvijas (apakšsistēmas) gadījumu.

1.1. Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatsistēmas izveide Amerikas Savienotajās Valstīs

Lai gan atsevišķu IVN procesuālo elementu praksē jau bija novērojama iepriekš¹¹²⁷, ASV 1960. gados vispārējās “vides kustības” un “pierošanas ētikas”¹¹²⁸ ietekmē sabiedrībā aizvien vairāk nostiprinājās pārliecība, ka līdzšinējos lēmumu pieņemšanas procesos federālās aģentūras nav ņēmušas vērā vides apsvērumus pietiekamā mērā, t.sk., izvērtējot videi mazāk kaitīgas

¹¹²⁷ Piem., mazināšanas un monitoringa pasākumu veikšana. Ortolano L., May C. L. Appraising Effectiveness of Mitigation Measures: The Grand Coulee Dam's Impacts on Fisheries. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, pp. 98–99.

¹¹²⁸ ASV dominējošā sabiedrības kultūra “pierošanas ētika” (*frontier ethic*) nozīmē to, ka zeme tiek uzskatīta par vienreizēju aktīvu un kontrole pār zemes izmantošanu – par individuālās brīvības ierobežošanu. To arī raksturo vēsturiska neuzticēšanās valdības institūcijām un no tās izrietoša vēlme, lai lēmumu pieņemšanā tiktu nodrošināta sabiedrības iesaiste. Wood C. *Environmental Impact Assessment: A Comparative Review*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 17. Līdzīgā veidā arī prof. Sanita Osipova, analizējot Latvijas sabiedrības tiesiskās apziņas un tiesiskās kultūras attīstību vēsturiskā griezumā un akulturācijas ietekmi, ir norādījusi, ka “[L]atviešu tautai vēsturiski nav tradīcijas uzticēties valsts varai un justies piederīgi valstij [...] Tauta jūt atsvešinātību no valsts un valdības.” Osipova S. Latvijas tautas tiesiskā apziņa un Latvijas valsts. *Jurista Vārds*, 2012. 25. decembris, Nr. 52 (751). *El. vers.*

alternatīvas.¹¹²⁹ Valdīja uzskats, ka šo procesu rezultātā pieņemtie lēmumi bieži vien ir radījuši negatīvas, postošas sekas videi, un tieši federālā valdība ir uzskatāma par vienu no galvenajām vides kaitējuma cēloņu izraisītājām.¹¹³⁰ Arī NVPL likumdošanas vēsture atklāj iesaistīto pušu (kongresmeņu, personāla un konsultantu) pieaugošās bažas par šauru aģentūru mandātu disfunkcionālajām konsekvencēm, birokrātiskās lēmumu pieņemšanas struktūru segmentēto raksturu, koordinācijas trūkumu starp aģentūrām, specifiskām organizatoriska rakstura grūtībām un neatbilstošu tiesisko bāzi vides vērtību ņemšanai vērā.¹¹³¹

NVPL likumdošanas vēsture ir datējama, sākot ar 1959. gada 20. augustu, kad Džeimss Marejs¹¹³² Kongresā iesniedza izskatīšanai Resursu un saglabāšanas likumu (*Resources and Conservation Act* (S.2549)), tomēr Dvaita Eizenhauera¹¹³³ administrācija, vairākas federālās aģentūras un uzņēmējdarbības pārstāvji izrādīja sīvu pretestību viņa priekšlikuma tālākai apstiprināšanai. Tiesa gan, minētā priekšlikuma vairāki elementi, kā politikas deklarācija, Prezidenta Izpildvaras ofisa konsultatīvās padomes izveide un ikgadējais ziņojums, vēlāk tika iekļauti NVPL. Neraugoties uz vairākkārtējiem vēlākiem senatoru mēģinājumiem virzīt līdzīga veida likumprojektus izskatīšanai,¹¹³⁴ tie bija nesekmīgi.

Laika posms no 1959. gada, kad Kongresā tika iesniegts pirmais IVN līdzinieks, līdz 1960. gadu vidum, iezīmējās ar būtiskiem izpratnes transformācijas procesiem par jēdzienu “vides problēma” gan politiskā līmenī, gan zinātnē un sabiedrībā. Sākotnēji politiķi, likumdošanas un federālās aģentūras, neraugoties uz to, ka “vides problēmas” nozīmība bija vispārēji atzīta, to turpināja definēt “dabas resursu saglabāšanas” terminoloģijā, un netika uzskatīts, ka tās risinājumi varētu būt politiski rakstura (vismaz daļēji un iespēju robežās). Vēl 1960. gadu sākumā arī vadošie zinātnieki pretenzijas par ekoloģiju kā zinātnes disciplīnu neuzskatīja par nopietnām, tomēr šīs pašas desmitgades laikā ekoloģisko pētījumu nozīmīgums, apjoms un ietekme uz likumdošanu pieauga.

---

¹¹²⁹ Tarlock D. A. Balancing Environmental Considerations and Energy Demands: A Comment on Calvert Cliffs' Coordinating Committee Inc. v AEC. *Indiana Law Journal*, 1972, 47(4), p. 658.

¹¹³⁰ Autores šajā apakšnodaļā veiktā analīze ir veidota, izmantojot šādus literatūras avotus: Bartlett R. V. Rationality and the logic of the National Environmental Policy Act. *The Environmental Professional*, 1986, pp. 105–111; Bartlett R. V. The rationality and logic of NEPA revisited. In: *Environmental Policy and NEPA: Past, present, and future*. Clark R. E., Canter L. W. [Eds.]. Boca Raton, FL: St Lucie Press, 1997, p. 57; Caldwell L. K. The National Environmental Policy Act: an Agenda for the Future. Bloomington, IN: Indiana University Press, 1998, pp. 27–30; Caldwell L. K. Environmental Impact Analysis (EIA): Origins, Evolution, and Future Directions. *Impact Assessment*, 1988, 6(3-4), p. 76; Boggs J. P. Procedural vs. substantive in NEPA law: cutting the Gordian knot. *The Environmental Professional*, 1993, 15, pp. 25–33; Caldwell L. K. Science and the National Environmental Policy Act. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1983, 178 p.; Miller D. M. The National Environmental Policy Act and Judicial Review after *Robertson v. Methow Valley Citizens Council* and *Marsh v. Oregon Natural Resources Council*. *Ecology Law Quarterly*, 1991, 18(1), pp. 223–355. Sk. arī US Senate Commission on Interior & Insular Affairs. National Environmental Policy Act of 1969: report to accompany S. Rep. No. 91-296, 91st Cong., 1st Sess. 10–12, 1969, p. 4; Ortolano L., Shepherd A. Environmental Impact Assessment. In: *Environmental and Social Impact Assessment*. Vanclay F., Bronstein D. A. [Eds.]. Chichester: John Wiley & Sons, 1996, pp. 4–5; Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 18.

¹¹³¹ Toreizējās politikas izmaiņas vajadzēja veikt sarežģītā multiorganizāciju un multipolitikas vidē, kurā vecās kārtības atbalstītāji, individuāli un kolektīvi spēcīgi, paliktu un turpinātu darboties.

¹¹³² Džeimss Marijs (*James E. Murray*), senators no Montanas (1934–1961).

¹¹³³ Dvaitis Eizenhauers (*Dwight D. Eisenhower*), ASV 34. prezidents (1953–1961).

¹¹³⁴ Līdzīga veida likumprojektus vēlāk iesniedza arī: 1) Klērs Engls (Clair Engle), senators no Kalifornijas (1959–1964), un Geils Makgī (Gale W. McGee), senators no Vaiomingas (1959–1977), 2) 1963. gadā – atkal Geils Makgī, 3) 1965. gadā – Džordžs Makgoverns (*George S. McGovern*), senators no Dienviddakotas (1963–1981).

Pirmo reizi terminu – “ekoloģija” un “vides zinātne” – juridiskais lietojums likumdošanas priekšlikumos parādījās 1965. gadā Geilorda Nelsona¹¹³⁵ ierosinātajā Ekoloģiskās pētniecības un apsekojumu likumprojektā (*Ecological Research and Surveys Bill* (S.2882)), kura mērķis ietvēra zinātniskās informācijas un ekspertīzes izmantošanu vides lēmumu pieņemšanā, kā arī ekoloģisko principu iekļaušanu politiku veidošanā.¹¹³⁶ Kaut gan šo priekšlikumu Kongress neapstiprināja, daļa tā noteikumu, piem., attiecībā uz Vides kvalitātes padomes izveidi, vēlāk tie tika ietverti NVPL. Līdzīga institūcija bija minēta arī 1966. gadā Henrija Džeksona¹¹³⁷ un Džona Dingela¹¹³⁸ iesniegtajos likumprojektos.

1967. un 1968. gadā “vide” nostabilizējās kā “aktīvs” un no dabas resursu un saglabāšanas jautājumiem nošķirts likumdošanas jautājums, 90. un 91. Kongresu laikā¹¹³⁹ pakāpeniski rezultējoties vairāk nekā 40 dažādos likumdošanas priekšlikumos saistībā ar vides politiku un aizsardzību. 1968. gada 11. jūnijā Iekšlietu un salu lietu komiteja¹¹⁴⁰ npublicēja ziņojumu “Nacionālā vides politika” (*A National Policy for the Environment*), kuru bija sagatavojis Lintons Koldvels¹¹⁴¹ ar Viljama Van Nesa¹¹⁴² palīdzību, balstoties uz Džeksona 1966. gada likumprojektu, kas arī vēlāk ieguva NVPL formu pēc šādas notikumu gaitas 1969. gadā:

- 1) gada pirmajā pusē – Džeksona priekšlikums ar jaunu numuru S.1075 atkārtoti tika iesniegts 91. Kongresā;
- 2) 16. aprīlī – notika priekšlikuma vienīgā uzklauššana Senātā, bet turpinājās stratēģiskie manevri starp Senātu un Pārstāvju palātu attiecībā uz konkurējošiem likumdošanas priekšlikumiem un jurisdikcijām, senatoru cīņas un pat cīkstēšanās dažādu komiteju personāla starpā;
- 3) 9. jūlijā – priekšlikums S.1075 tika ievietots Senāta balsošanas kalendārā;
- 4) 10. jūlijā – likums tika pieņemts bez jebkādām diskusijām, kā arī tajā netika veikti nekādi grozījumi;
- 5) 20. decembrī – Senāta un Pārstāvju palātas īpašās komitejas ziņojums pēc Džeksona un Dingela priekšlikumu atšķirību novēršanas tika apstiprināts Senātā;
- 6) 22. decembrī – ziņojums tika apstiprināts Senātā.

---

¹¹³⁵ Geilords Nelsons (*Gaylord A. Nelson*), Viskonsīnas štata gubernators un senators (1963–1981). Viņš bija arī zināmās Zemes dienas iedibinātājs 1970. gadā, tā veidā veicinot jaunu vides aktīvismu vilni.

¹¹³⁶ Te ir jāpiebilst, ka, kaut gan IVN ir pamatojams ar vairākām zinātnes disciplīnām jeb, precīzāk izsakoties, IVN ir dažādo zinātnisko disciplīnu sajaukums, visspēcīgākā ietekme tā izveidošanā ir bijusi ekoloģijai.

¹¹³⁷ Henrijs Džeksons (*Henry M. Jackson*), senators no Vašingtonas (1953–1983).

¹¹³⁸ Džons Dingels, Juniors (*John D. Dingell, Jr.*) bija ASV Pārstāvju palātas loceklis no Mičigānas (1955–2015).

¹¹³⁹ 90. Kongress bija laika periodā no 1967. gada 3. janvāra līdz 1969. gada 3. janvārim; 91. Kongress bija laika periodā no 1969. gada 3. janvāra līdz 1971. gada 3. janvārim.

¹¹⁴⁰ *Committee on Interior and Insular Affairs* (1948–1977), šobrīd – ASV Senāta Enerģijas un dabas resursu komiteja (*Energy and Natural Resources Committee of the United States Senate*).

¹¹⁴¹ Lintons Koldvels (*Lynton K. Caldwell*), ievērojams amerikāņu politikas zinātnieks, dēvēts par ASV Nacionālās Vides politikas likuma tēvu.

¹¹⁴² Viljams Van Nesa, Juniors (*William Van Ness, Jr.*), jurists, Iekšlietu un salu komitejas īpašais padomnieks (1966–1969) un vecākais padomnieks (1970–1979) senatora Džeksona vadībā.

Prezidents Ričards Niksons¹¹⁴³ parakstīja NVPL 1970. gada 1. janvārī, ievadot gadu, kad tika atzīmēta arī pirmā Zemes diena (*Earth Day*)¹¹⁴⁴. Drīz vien NVPL ieguva tādus tēlainus apzīmējumus kā vides tiesību *Magna Carta*, arī – veiksmes stāsts un vides revolūcijas pirmais solis.¹¹⁴⁵

ASV NVPL nopelni ir IVN pamatsistēmas ietvara radīšana, nosakot primāri nepieciešamos *mikroatribūtus* efektīvai IVN funkcionēšanai, kā, piem., būtiskuma un alternatīvu izvērtēšana, sabiedrības iesaiste. Taču vienlaikus NVPL īstenošanas praksē implikācijas un tiesu prakse aizsāka IVN procesuālās/materiālās dihotomijas diskusijas, sākotnēji veidojot priekšstatu par IVN kā procesuāla rakstura instrumentu un šādam šablonam kalpojot par pamatu IVN sistēmu ieviešanai visā pasaulē.¹¹⁴⁶

Atšķirībā no NVPL tēvu sākotnējām iecerēm, kas bija balstītas uz NVPL kā materiālo (kas ietver vērtības un mērķus), tā procesuālo (formālo) racionalitāti un ar tā palīdzību paredzēja arī risināt fundamentālas institucionālās nepilnības, likuma **materiālo nolūku** mainīt federālo lēmumu pieņemšanas raksturu gadu laikā daļēji “sagrāva” tiesas, priekšplānā izvirzot stingru, procesuālu prasību ievērošanu attiecībā uz IVN veikšanu un ziņojumu sagatavošanu.¹¹⁴⁷ Tas arī nozīmēja, ka tiesas nepieprasīja, lai federālās aģentūras ņemtu vērā alternatīvas ar vismazāko ietekmi uz vidi vai obligātā veidā noteiktu identificētā vides kaitējuma mazināšanas pasākumus. To skaidri formulēja ASV Augstākā tiesa, kad tā norādīja, ka NVPL tikai **aizliedz neinformētu aģentūras darbību, nevis pieprasa veikt saprātīgu rīcību**,¹¹⁴⁸ proti, tika uzsvērts, ka nav nepieciešamības nodrošināt atbilstību iepriekš noteiktiem standartiem.¹¹⁴⁹ Tādējādi, no vienas puses, NVPL ietvaros IVN raksturoja procesuāli racionālā pieeja attiecībā uz lēmumu pieņemšanu, veidojot to par normatīvo ideālu, kuru stiprināja arī tolaik dominējošās lēmumu pieņemšanas ekonomiskās un matemātiskās teorijas un to principu, pieņēmumu un metodoloģijas piemērošana

---

¹¹⁴³ Ričards Niksons (*Richard M. Nixon*), ASV 37. prezidents (1969–1974).

¹¹⁴⁴ 1970. gada 22. aprīlis. Burdge R. J. A brief history and major trends in the field of impact assessment. *Impact Assessment*, 1991, 9(4), p. 97.

¹¹⁴⁵ ASV Vides aizsardzības aģentūras vadītājs no 1973. līdz 1977. gadam Rasels Treins (*Russel E. Train*) ir teicis: “Es nevaru iedomāties nevienu citu iniciatīvu mūsu vēsturē, kurai ir bijis tāds plašs vēriens, kas skartu tik daudzas valdības funkcijas un kuram būtu tāda fundamentāla ietekme uz to, kā valdība veic uzņēmējdarbību... Man ir jāatzīst, ka šis process ir patiesa revolūcija valdībā un lēmumu pieņemšanā.” Bartlett R. V. Impact Assessment as a Policy Strategy. In: *Policy Through Impact Assessment: Institutionalized Analysis as a Policy Strategy*. Bartlett R. V. [Ed.]. Westport: Connecticut, 1989, p. 2; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 31; Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, pp. 17–18; Lazarus R. J. The Making of Environmental Law. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. 68.

¹¹⁴⁶ Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), p. 239; Miller D. M. The National Environmental Policy Act and Judicial Review after *Robertson v. Methow Valley Citizens Council* and *Marsh v. Oregon Natural Resources Council*. *Ecology Law Quarterly*, 1991, 18(1), pp. 224–225.

¹¹⁴⁷ Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, pp. 94–95.

¹¹⁴⁸ US Supreme Court. *Robertson v. Methow Valley Citizens Council*, 490 U.S. 332, 1989. Sk. arī US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Calvert Cliffs' Coordinating Committee, Inc. v. U.S. Atomic Energy Commission*, 449 F.2d 1109, 1971; US Supreme Court. *Stryker's Bay Neighborhood Council v. Karlen*, 444 U.S. 223, 1980.

¹¹⁴⁹ Craik N. 21. Principle 17. Environmental Impact Assessment. In: *The Rio Declaration on Environment and Development. A Commentary*. Viñuales E. J. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 452.

IVN.¹¹⁵⁰ Tomēr, no otras puses, ASV tiesu praksē paralēli attīstījās arī “cietā skatiena” (*hard look*) doktrīna.¹¹⁵¹ Tas nozīmē, ka, no vienas puses, tiesas pārbaude *prima facie* attiecas uz lēmuma procesuālajiem aspektiem, un tik lielā mērā, cik federālā aģentūra var pierādīt, ka tā ir izskatījusi jautājumu labā ticībā, tās lēmums nav apšaubāms. Tomēr, no otras puses, minētās doktrīnas ietvaros tika izvirzīti paaugstināti tiesas kontroles standarti, nosakot, ka lēmuma pieņemēja labās ticības pārbaude paredz iemeslu novērtēšanu, proti, vai tie ir pamatoti attiecībā uz pieņemto lēmumu, nav patvaļīgi un vai tiem nepiemīt cita veida trūkumi.¹¹⁵²

1.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma reģionālās sistēmas izveides piemērs Eiropas Savienībā

1957. gada Romas līgums tika veidots laikā, kad vides jautājumi līdz ar patērētāju aizsardzību un veselības apsvērumiem nebija aktuāli.¹¹⁵³ Tomēr jau 1967. gadā Eiropas Kopiena pieņēma pirmo tiesību aktu vides aizsardzības jomā attiecībā uz bīstamo preču iepakojumu un marķēšanu. Savukārt par ES vides politikas sākumu tiek uzskatīta 1973. gada 22. novembra Eiropas Kopienas Padomes un dalībvalstu valdību pārstāvju deklarācija, kuras preambulā ir uzsvērtas vides jautājumu un iekšējā tirgus funkcionēšanas savstarpējā sakarība¹¹⁵⁴ un ar kuru tika apstiprināta pirmā vides rīcības programma.¹¹⁵⁵ IVN direktīvas pieņemšanas brīdī 1985. gadā Kopienas vides politika tika deklarēta trīs vides rīcības programmās vispārējas terminoloģijas valodā, tostarp ietverot attiecīgas atsauces uz IVN.¹¹⁵⁶ Zīmīgi ir arī tas, ka tieši šajā pašā gadā Eiropas Kopienas tiesa Direktīvas par atkritumellū apglabāšanu lietā pirmo reizi atzina vides

¹¹⁵⁰ Jay S., Jones C., Slinn P., Wood C. Environmental Impact Assessment: Retrospect and Prospect. *EIAR*, 27, 2007, pp. 287–300; Owens S., Rayner T., Bina O. New agendas for appraisal: reflections on theory, practice, and research. *Environment and Planning A*, 2004, 36, pp. 1943–1959; Kørnø L., Thissen WAH. Rationality in decision and policy-making: implications for strategic environmental assessment. *IAPA*, 2000, 18, pp. 191–200; Cashmore M., Kørnø L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 19–21.

¹¹⁵¹ US Supreme Court. *Citizens to Preserve Overton Park v. Volpe*, 401 U.S. 402, 1971; US Supreme Court. *Motor Vehicle Mfrs. Ass'n v. State Farm Mut. Auto. Ins. Co.*, 463 U.S. 29, 1983.

¹¹⁵² Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 37.

¹¹⁵³ de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp. 7–8; Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, p. 29.

¹¹⁵⁴ Minētās deklarācijas preambulā ir uzsvērtas nepieciešamība pēc “ekonomisko darbību harmoniskas attīstības un to pastāvīgas un balansētas izplatīšanās”, kas ir neiedomājama, ja “netiek ieviesta efektīva kampaņa pret piesārņojumu un traucējumiem”. Council. Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment. *Official Journal of the European Communities*, 1973. December 20, C 112/1.

¹¹⁵⁵ ES ir pieņemtas septiņas vides vispārējās rīcības programmas: pirmā – 1973. gadā, vēlākās – attiecīgi 1977., 1983., 1987., 1992., 2001. un 2013. gadā. Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/47, 192. panta trešā daļa; de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 8.

¹¹⁵⁶ Kaut arī preventīvā politika tika minēta 1973. gada Pirmajā vides rīcības programmā, pirmā tiešā atsauce uz IVN kā politikas mērķi tika iekļauta vienīgi Otrajā vides rīcības programmā. Council. Resolution of the Council of the European Communities and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council of 17 May 1977 on the continuation and implementation of a European Community policy and action programme on the environment. *Official Journal of the European Communities*, 1977. June 13, C 139/1; Council. Resolution of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States, meeting within the council, of 7 February 1983 on the continuation and implementation of a European Community policy and action programme on the environment (1982 to 1986). *Official Journal of the European Communities*, 1983. February 17, C 46/1.

aizsardzību par vienu no Kopienas būtiskajiem mērķiem un, precizējot tiesas vārdus, **vispārējās intereses principiem**.¹¹⁵⁷

Savukārt 1987. gadā, stājoties spēkā Vienotajam Eiropas aktam, “tika noteikts juridiskais pamats Kopienas darbībām vides aizsardzības jomā”¹¹⁵⁸ Eiropas Ekonomikas Kopienas dibināšanas līgumā.¹¹⁵⁹

Šobrīd Līguma par ES darbību XX sadaļa, kas pilnībā veltīta videi,¹¹⁶⁰ neaprobežojas tikai ar ES kompetences (t.sk. – ārējās) noteikšanu vides jautājumos: tā izvirza mērķus, definē principus un paredz kritērijus. Vides jautājumi ES pamatlīgumos ir regulēti arī citviet.¹¹⁶¹

Balansējot starp iekšējā tirgus un vides attiecību raksturīgo asimetriju,¹¹⁶² ES bija divi galvenie bažu iemesli, lai vēlētos ieviest vienotu IVN sistēmu, kas būtu piemērojama visās tās dalībvalstīs:

1) saistībā ar fiziskās vides stāvokli un tā tālāku pasliktināšanos;

2) attiecībā uz konkurences kropļojumiem, kas varētu rasties vienotā tirgus darbības rezultātā, piemērojot savstarpējās atzīšanas principu kombinācijā ar atšķirīgajām nacionālo vides normatīvo aktu prasībām. Tas nozīmē, ka viena dalībvalsts gūtu negodīgas priekšrocības, pieļaujot tāda veida attīstības projektu (piem., izvirzot zemas produkta kvalitātes prasības ar nolūku veicināt tā ražošanu), kas vides apsvērumu dēļ būtu aizliegti citā, īstenošanu.¹¹⁶³

1.2.1. Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas pieņemšana

1975. gadā, kad Komisija pasūtīja pirmo pētījumu par IVN¹¹⁶⁴ un faktiski atradās uz pārrunu par IVN direktīvas ieviešanu sliekšņa, situācija reģionā un dalībvalstu attiecībās bija vērtējama kā sarežģīta. To apliecina ilgais IVN direktīvas izveides periods, kopumā paejot tieši desmitgadei no

¹¹⁵⁷ Šajā spriedumā Eiropas Kopienas tiesa attaisnoja ierobežojumus, kas tika uzlikti Kopienas fundamentālajiem (vispārējiem) principiem, kā brīvā preču kustība un konkurences brīvība, un brīvajai tirdzniecībai kā pamattiesībām **vides aizsardzības vārdā**. CJEU. Judgement of 7 February 1985 in Case C-240/83, paras. 9, 13, 15.

¹¹⁵⁸ Ģenerāldāvokāta F. Ležē 2004. gada 23. septembra secinājumu lietā C-277/02 4. punkts; Single European Act. *OV*, 1987. June 29, L 169/11–12, Art. 25.

¹¹⁵⁹ Treaties establishing the European Communities. Vol. I. Treaty establishing the European Economic Community. Brussels, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1987, pp. 343–346, Arts. 130r, 130s, 130t. Sk. arī Sands P. The “Greening” of International Law: Emerging Principles and Rules. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1994, 1(2), pp. 304–306.

¹¹⁶⁰ Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/47, 191.–193. pants.

¹¹⁶¹ Turpat, 202/53, 202/94, 202/47, 11. pants, 114. panta 3.–5. punkts, 194. panta 1. punkts; Līgums par Eiropas Savienību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/13, 3. panta 3. punkts, 21. panta 2. punkta d) apakšpunkts.

¹¹⁶² de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp. Iii–Iiii; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 44.

¹¹⁶³ Tomēr te ir jāņem vērā, ka, dalībvalstīm ieviešot stingrākus pasākumus vides aizsardzības jomā, ekonomiskais protekcionisms var tikt “ietērpts vides aizsardzības drānās”. Shapiro M. *The Globalization of Law*. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1993, 1, pp. 53–54.

¹¹⁶⁴ Autores šajā apakšnodalā veiktā analīze ir veidota, izmantojot šādus literatūras avotus: Wathern P. The EIA directive of the European Community. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, pp. 192–209; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 31, 41, 44; Haigh N. The EEC Directive on environmental assessment of development projects. *Journal of Planning and Environmental Law*, 1983, September, pp. 585–595; Milne R. Strange bedfellows from Brussels. *New Scientist*, 1986, p. 55; House of Lords. Environmental assessment of projects, 11th Report of the Select Committee on the European Communities. London: HMSO, 1981; Anon B. Redrafting the EEC Commission’s draft directive on EIA. *ENDS*, 44, pp. 17–28; Lee N., Wood C. Training for environmental impact assessment within European Economic Community. *Journal of Environmental Management*, 1985, 21, pp. 271–286; Robinson N. A. International Trends in Environmental Impact Assessment. *Boston College Environmental Affairs Law Review*, 1992, 19(3), pp. 591, 612.

sākotnējām diskusijām par IVN kā Kopienas vides politikas elementu un tā īstenošanu līdz IVN direktīvas pieņemšanai. 1980. gadā pēc vairāk nekā 20 melnrakstu¹¹⁶⁵ sagatavošanas Komisija iesniedza IVN direktīvas projektu¹¹⁶⁶ Ministru Padomei. Vēlāk sekoja ilgstošas apspriedes dalībvalstu starpā, līdz 1985. gada 7. martā Ministru Padome apstiprināja priekšlikumu, un šī paša gada 27. jūnijā tika pieņemta Direktīva 85/337/EEK (turpmāk – IVN Direktīva (1985))¹¹⁶⁷, stājoties spēkā 1988. gada 3. jūlijā un ieviešot vienādas IVN prasības Kopienas mērogā.

Nav pārsteidzoši, ka 1980. gada IVN direktīvas projekta salīdzināšana ar tās gala teksta versiju 1985. gadā atklāj daudz ieviesto izmaiņu. Tās pieņemšana kļuva par vienu no ekstrēmākajiem piemēriem, kas uzskatāmi nodemonstrēja grūtības toreizējās Kopienas vides politikas formulēšanā un pieņemšanā. Kopienas vides politikas evolūciju IVN jomā un arī tās nostāju ietekmēja kā politiskais fons, tā nacionālā uztvere dalībvalstīs par vides jomas prioritātēm.¹¹⁶⁸ Nav iespējams noteikt, kuras valstis ir atbildīgas par konkrētām izmaiņām IVN direktīvas (1985) gala versijā, jo diskusijas pārvarā notika “aizkulisēs”. Tomēr, izmantojot “iekšējās informācijas” un tā laika “vides preses” avotus, var identificēt atsevišķu dalībvalstu ietekmi, nosakot konkrētu tiesību normu gala versiju (kā Dānijas parlamenta suverēnās varas gadījums, Francijas nostāja saistībā ar priekšlikumu par pienākumu konsultēties ar kaimiņvalstīm pārrobežu piesārņojuma gadījumos un jo sevišķi spilgtais Lielbritānijas piemērs un manevri).¹¹⁶⁹

Turklāt – vēl jo svarīgāks IVN direktīvas (1985) pieņemšanas kontekstā ir fakts, ka 1970. gadu beigās un 1980. gadu vidū kā vispārējā vides aizsardzības panorāma, tā arī IVN regulējums nacionālā līmenī atklāja neviendabīgu ainu. Vairākām dalībvalstīm uz direktīvas pieņemšanas brīdi jau bija gan diezgan progresīvs IVN tiesiskais ietvars, gan tā – tiesa gan, atšķirīga – piemērošanas pieredze, piem., Īrijā, Francijā, Luksemburgā, Nīderlandē¹¹⁷⁰. Tādējādi šīs kategorijas valstis bija ieinteresētas nodrošināt, lai IVN direktīva atainotu to stingro IVN

¹¹⁶⁵ Literatūrā tiek minēti dažādi šīs direktīvas projektu skaitļi, sākot no nedaudz vairāk kā 20 līdz pat nedaudz mazāk kā 50.

¹¹⁶⁶ 1980. gada IVN direktīvas projekts vienlaikus mēģināja apvienot vairākas lietas: pirmkārt, ne vien “iemiesot” ASV Nacionālās Vides politikas likuma pieredzi, bet arī ņemt vērā, lai IVN būtu atbilstošs Eiropas prasībām; otrkārt, piemērot to visām darbībām, kuru ietekme uz vidi būtu būtiska, taču tāpat nodrošināt, lai procedūras būtu praktiski izpildāmas; treškārt, ieviest pēc iespējas elastīgākas IVN prasības, lai to piemērotu dažādu dalībvalstu vajadzībām un institucionālajām struktūrām, vienlaikus cenšoties tās veidot pietiekami vienotas un preventīvi novēršot pārāk atšķirīgas procedūru interpretācijas.

¹¹⁶⁷ Padomes 1985. gada 27. jūnija Direktīva 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1985. 5. jūlijs, L 175/40.

¹¹⁶⁸ Tiesa gan, ar atsevišķiem izņēmumiem. Piem., lai gan Lielbritānija iebilda Komisijai pret to projektu, kuriem IVN ir piemērojams obligāti, sarakstu noteikšanu, tādi tomēr tika izveidoti.

¹¹⁶⁹ Dānijas pārstāvji novērsa IVN direktīvas pieņemšanu 1983. gada novembrī, pamatojoties uz to, ka tā “grautu” Dānijas parlamenta suverēno varu, apstiprinot attīstības projektus. Šis iebildums tika ņemts vērā IVN direktīvas (1985) gala versijā nosakot, ka tā “neattiecas uz projektiem, kuru sīku izklāstu pieņem ar īpašu valsts tiesību aktu” (1. panta 5. punkts). Francijas gadījumā par problemātiskām tika uzskatītas prasības, kas *inter alia* paredzēja ietekmes uz vidi novērtēšanu citā dalībvalstī un nepieciešamību nosūtīt informāciju par projektu ikvienas ietekmētās valsts attiecīgajai iestādei komentāru sniegšanai. Gan ilgstošās pārrobežu piesārņojuma problēmas, kas bija saistītas ar minerālu ieguvu un to izraisītajām noplūdēm Reinā, gan strīdi par atomelektrostacijām, kas atradās pīrobežu teritorijās un kurām IVN piemērošana būtu obligāta, padarīja Franciju īpašu jutīgu šajā jautājumā. Galīgajā teksta versijā konsultācijās ar dalībvalstīm attiecībā uz pārrobežu ietekmi tika ievietotas klasisku divpusējo attiecību ietvarā, bet prasība ņemt vērā ietekmi uz kaimiņvalstīm tika izslēgta. Savukārt Lielbritānija IVN direktīvas projekta apspriešanās laikā izcēlās ar vairākiem iebildumiem pēc būtības, uzsverot, ka IVN nav Kopienas tiesību jautājums un ka IVN direktīvai ir jābūt pragmatiskākai un elastīgākai, nekā tas ir iecerēts.

¹¹⁷⁰ Piem., Francijā, kur IVN tiesiskais ietvars tika ieviests jau 1970. gadu beigās, tika sagatavoti ap 8 000 IVN ik gadus. Šie skaitļi gan varētu būt nedaudz pārspīlēti, jo citviet Francijā paveikto IVN skaits tiek vērtēts 4 000 – 5 000. Luksemburgā un Nīderlandē IVN piemērošanas gadījumi sākotnēji nepārsniedza pāris desmitus, savukārt Īrijā tika pabeigti vien daži IVN.

sistēmu noteikumus. Citās dalībvalstīs, kā Beļģijā, Dānijā, Grieķijā, Itālijā, Portugālē, Spānijā, Vācijā, savukārt notika kavēšanās ar atbilstoša regulējuma attīstīšanu, direktīvas pieņemšanas brīdī izmantojot tobrīd spēkā esošajos dažādu nozaru normatīvajos aktos paredzētās, lai gan – daudzos gadījumos – fragmentārās, sadrumstalotās un nepilnīgās tiesību normas.¹¹⁷¹ Tā faktiski ir bijusi tipiska ES vides politikas veidošanās iezīme, ka dalībvalstis vienmēr ir bijušas iedalāmas divās lielās grupās: vienas, kas atbalstīja vides politikas pastiprināšanu, un otras, kas iestājas pret tās plašāku integrāciju, tādējādi nereti pārvēršot reģionālās vides tiesības par savdabīgu kompromisa rezultātu.¹¹⁷²

1.2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas konsekvences un evolūcija

IVN direktīvas (1985) pieņemšanas rezultātā IVN likumīgi kļuva par toreizējās Kopienas “juridisko transplantu”, balstoties uz tiesību aktu, kas bija mazāk spēcīgs (kaut gan vietumis elastīgāks) instruments salīdzinājumā ar sākotnējām Komisijas iecerēm. Šī direktīva, ņemot vērā tās ilgstošo pieņemšanu, dalībvalstu neviennozīmīgo ietekmi, kas bieži vien mazināja tās potenciālo nākotnes iedarbību, un vietumis visai vispārīgo regulējumu, tās toreizējā redakcijā nebija uzskatāma par “veiksmes stāstu”.

Tomēr šādā ziņā būtu izšķirami divu perspektīvu argumenti.

No vienas puses, var teikt, ka vienošanās par IVN direktīvu, pirmkārt, faktiski nenodrošināja neko vairāk kā vien to noteikumu, kas jau eksistēja daļā dalībvalstu, formalizēšanu, rezultējoties attīstības veicinātāju un birokrātijas kumulatīvās pretestības “gala produktā”, nevis vides aizsardzības labāko ideju sintēzē.¹¹⁷³ Tas bija “vājš” kompromiss, kas atainoja pieņemamo pasākumu minimālo kopumu, par kuru bija notikusi vienošanās dalībvalstu vidū.¹¹⁷⁴ Otrkārt – šīs pašas perspektīvas ietvaros – toreizējais direktīvas teksts lielā mērā reprezentēja IVN kā “informācijas apstrādes modeli”, kas pēc būtības ir samērā neefektīvs,¹¹⁷⁵ un šādā ziņā nebija uzskatāms par veiksmīgāko risinājumu.

No otras puses, IVN direktīva bija būtisks sasniegums, kāds bija panākams toreizējos apstākļos 1985. gadā, un noteica vismaz minimālās prasības, kuras ir jānodrošina dalībvalstu IVN tiesiskajiem ietvariem. Pretēja nostāja, kā tēlaini ir izteikusies EST ģenerālvokāte Eleanora

---

¹¹⁷¹ Attiecībā uz atšķirībām, kādas var pastāvēt, ieviešot IVN direktīvu, no vienas puses, valstīs ar augstām vides aizsardzības prasībām un, no otras puses, valstīs ar mazāk attīstītu vides aizsardzības sistēmas tiesisko ietvaru sk. Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 92.–93. lpp.

¹¹⁷² de Sadeleer N. EU Environmental Law and the Internal Market. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 8; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 45.

¹¹⁷³ Anon B. Bad environmental science- or impoverished scientists? *ENDS*, 1985, 126, p. 2. Citēts pēc: Wathern P. The EIA directive of the European Community. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, p. 200.

¹¹⁷⁴ Brouwer H.C.G.M. Experience in implementing environmental impact assessment in the Netherlands. Paper to the CEMP Conference on the EEC Environmental Assessment Directive, 30–31 January 1986, London. Citēts pēc un saskaņā ar: Wathern P. The EIA directive of the European Community. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, pp. 192–193, 200–201.

¹¹⁷⁵ Bartlett R. V., Kurian P. A. The Theory of Environmental Impact Assessment: Implicit models of policy making. *Policy & Politics*, 1999, 27(4), p. 418. In: *Environmental Assessment*. Vol. II. Environmental Assessment Theory. Fischer T. B. [Ed.]. New York: Routledge, 2016.

Šarpstone (*Eleanor Sharpston*) (tiesa gan, citā, tomēr nosacīti salīdzināmā jautājumā), “ne tikai nevajadzīgi līdzsvarotu eņģelus uz kniepadatas galviņas, bet arī apgādātu šos eņģelus ar liesmojošiem zobeniem”¹¹⁷⁶. IVN direktīva bija “pirmais horizontālais tiesību akts, kas neaprobežojās ar atsevišķām, galvenokārt vides sfērai piemītošām problēmām. Tādējādi Kopiena “salauza” agrāko tiesību jaunrades modeli ar atsevišķiem *ad hoc* pasākumiem par labu instrumentam, kas ir vispārēji pielietojams un aptver visus vides aizsardzības sektorus.”¹¹⁷⁷ Tādējādi mūsdienās IVN direktīvas (1985) karkass, to vēlāk grozot un kodificējot, veido ES modernās IVN sistēmas pamatstruktūru. Turklāt IVN direktīva (1985) kalpoja par modeli Orhūsas Konvencijas pieņemšanas pārrunu procesā, kā rezultātā vairākas direktīvas tiesību normas un liela daļa projektu, kuriem piemērojams IVN, tika inkorporētas Konvencijā.¹¹⁷⁸

IVN direktīvas (1985) grozījumi tika veikti trīskārt.

1997. gadā¹¹⁷⁹ tika izdarīti atbilstoši grozījumi, lai IVN direktīvu saskaņotu ar Espo Konvencijas prasībām attiecībā uz IVN pārrobežu kontekstā. Ar šiem grozījumiem vienlaikus tika paplašināta IVN direktīvas darbības joma, ietverot papildus projektu veidus un skaitu tās I pielikumā un grozot II pielikumu. Tāpat tika paredzēti jauni sākotnējās pārbaudes kritēriji III pielikumā un noteiktās minimālās sniedzamās informācijas prasības. 2003. gada¹¹⁸⁰ grozījumi citastarp noteica sabiedrības līdzdalības pasākumus saskaņā ar Orhūsas Konvenciju, definējot “sabiedrības jēdzienu” un paredzot vides informācijas sniegšanas nosacījumus, papildus procesuālos noteikumus sabiedrības iesaistei un pieejas tiesai nodrošināšanu, mainīja prasības attiecībā uz IVN veikšanu pārrobežu kontekstā un papildināja I un II pielikumu. Savukārt 2009. gadā¹¹⁸¹ tika grozīts IVN direktīvas I un II pielikums, pievienojot tiem projektus, kas saistīti ar oglekļa dioksīda (CO₂) transportēšanu, uztveršanu un uzglabāšanu.

Sākotnējā IVN direktīva (1985) un tās atbilstošie trīs grozījumi tika kodificēti 2011. gadā (IVN direktīva (2011))¹¹⁸²). 2014. gadā tika pieņemti jauni IVN direktīvas (2011) grozījumi, proti, Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu.¹¹⁸³ Šīs direktīvas prasības bija jātransponē dalībvalstu normatīvajos aktos līdz 2017. gada 16. maijam,

¹¹⁷⁶ Ģenerālvokātes E. Šarpstones 2010. gada 15. jūlija secinājumu lietā C-240/09 60. punkts.

¹¹⁷⁷ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 89. lpp.

¹¹⁷⁸ Krämer L. The EU and Public Participation in Environmental Decision-Making. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, p. 132.

¹¹⁷⁹ Padomes 1997. gada 3. marta Direktīva 97/11/EK, ar kuru groza Direktīvu 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1997. 14. marts, L73/5.

¹¹⁸⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. maija Direktīva 2003/35/EK, ar ko paredz sabiedrības līdzdalību dažu ar vidi saistītu plānu un programmu izstrādē un ar ko attiecībā uz sabiedrības līdzdalību un iespēju griezties tiesās groza Padomes Direktīvas 85/337/EEK un 96/61/EK, grozījumiem: ES tiesību akts. *OV*, 2003. 25. jūnijs, L 156/17.

¹¹⁸¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009. gada 23. aprīļa Direktīva 2009/31/EK par oglekļa dioksīda ģeoloģisko uzglabāšanu un grozījumiem Padomes Direktīvā 85/337/EEK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvās 2000/60/EK, 2001/80/EK, 2004/35/EK, 2006/12/EK, 2008/1/EK un Regulā (EK) Nr. 1013/2006: ES tiesību akts. *OV*, 2009. 5. jūnijs, L 140/114.

¹¹⁸² Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2012. 28. janvāris, L 26/1.

¹¹⁸³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2014. 25. aprīlis, L 124/1.

un tā tiek uzskatīta par nozīmīgāko IVN direktīvas pārskatīšanu kopš tās pieņemšanas 1985. gadā.¹¹⁸⁴ Tās galvenie grozījumi ir iedalāmi četrās galvenajās kategorijās: procesuālās prasības, sākotnējā pārbaude, kvalitāte un monitorings, ar to palīdzību direktīvai kļūstot par detalizētāku, strukturētāku un izmalcinātāku juridisko instrumentu, kas rada plašāku attīstītāju un kompetento iestāžu vides apziņas veidošanos un dziļāku iesaisti vides jautājumos, un tādējādi iezīmējot jaunu posmu ES IVN režīma attīstībā.¹¹⁸⁵ Pie kvalitātes jautājumiem ir pieskaitāma arī “ietekmes uz cilvēka veselību” ieviešana, paredzot to kā izvērtējamo faktoru gan sākotnējā pārbaudē, gan pilnā IVN piemērošanas gadījumā.

Kā ir norādījis IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) pieņemšanas laikā amatā esošais grieķu izcelsmes EK Vides ģenerāldirektorāta vadītājs Georgis Kremlis (*Georges Kremlis*), pārskatītā direktīva ir ambiciozāka nekā iepriekšējā daudzos aspektos, kaut gan diemžēl ne tik ambicioza kā Komisijas priekšlikums, un tomēr tās ieviešana rada daudz izaicinājumu ne vien attiecībā uz tās transponēšanu, bet arī praktisko piemērošanu attiecībā uz katastrofu riskiem, pielāgošanos klimata pārmaiņām, cilvēku veselības jautājumu integrēšanu un “vienas pieturas aģentūru”.¹¹⁸⁶ Papildus kā grozījumu būtiskās priekšrocības tiek minētas precīzi noteiktās IVN ziņojuma satura minimālās prasības un tā kvalitātes nodrošināšanas mehānismu ieviešana¹¹⁸⁷.¹¹⁸⁸ Tomēr tiek pausta arī kritika par jaunajiem IVN grozījumiem, uzskatot, ka tie neietver vairākus būtiskus IVN elementus, proti, saskaņā ar tiem tvēruma noteikšana ir brīvprātīga, nav stingru prasību attiecībā uz alternatīvu ņemšanu vērā, kā arī tajos netiek pieminēts jaunais svarīgais koncepts “ekosistēmu pakalpojumi”¹¹⁸⁹.¹¹⁹⁰

Neraugoties uz ES valdošo “lietpratīga regulējuma” (*smart regulation*) paradigmu, šī organizācija kā *sui generis*¹¹⁹¹ sistēma paredz vienīgi prasību minimumu IVN regulācijas jomā¹¹⁹², dalībvalstīm atstājot plašu rīcības brīvību attiecībā uz dažādu procesa elementu detalizāciju. Tādējādi ES tiesībās lietotais apzīmējums “ietekmes uz vidi novērtēšanas principi” ir vienīgi tie *mikroatribūti*, kas nosaka minimālās prasības tādos aspektos kā novērtējamais projekta tips, attīstītāja galvenie pienākumi, novērtējuma saturs un kompetento iestāžu un sabiedrības

---

¹¹⁸⁴ Pölönen I. The revised EIA directive from the perspective of the Finnish EIA system – Legal push for real improvements? *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 71.

¹¹⁸⁵ Arabadžieva K. ‘Better Regulation’ in Environmental Impact Assessment: The Amended EIA Directive. *Journal of Environmental Law*, 2016, 28, pp. 159–160, 168.

¹¹⁸⁶ Kremlis G. Greeting Note. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 58.

¹¹⁸⁷ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 1.–3. punkts.

¹¹⁸⁸ Pölönen I. The revised EIA directive from the perspective of the Finnish EIA system – Legal push for real improvements? *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 73.

¹¹⁸⁹ “Ekosistēmu sniegtos pakalpojumus iedalās piecās pakalpojumu grupās: izdzīvošanas nodrošināšana; vides parametru regulācija; atbalsta pakalpojumi; sistēmas pašglabāšanās nodrošināšana.” Kļaviņš M. 1. Vides vadības koncepcijas un principi. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 7. lpp.

¹¹⁹⁰ Fischer T. B. Implications of the revised EIA Directive – Editorial. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 59.

¹¹⁹¹ ES bieži vien tiek apzīmēta kā *sui generis* organizācija, kas ir kaut kur starp starptautisku organizāciju un nacionālo valsti, kurā ir gan starpvaldību, gan pārnacionālas iezīmes. Wouters J., Cuyckens H., Ramopoulos T. The European Union: A Federation in All but Name. Ch. 8. In: *Federalism and Legal Unification: A Comparative Empirical Investigation of Twenty Systems*. Halberstam D., Reimann M. [Eds.]. Dordrecht: Springer, 2014, p. 191.

¹¹⁹² EC. Commission Staff Working Paper. Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/92/EU. SWD(2012) 355, p. 1.

līdzdalība.¹¹⁹³ Tā kā “[d]alībvalstis saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienības darbību (LESD) var brīvi noteikt stingrākus aizsardzības pasākumus”¹¹⁹⁴, pietiekami efektīva IVN nodrošināšanai nacionālā līmenī faktiski nepieciešamais *mikroatribūtu* skaits var būt lielāks nekā ES līmenī noteiktais. Tā, piem., “it īpaši no prasības ievērot mijiedarbību starp vides faktoriem [...] var rasties nepieciešamība pielāgot nacionālās vides tiesības”¹¹⁹⁵. Šie *mikroatribūti* izriet no pamatsistēmas, kuras “sastāvdaļas” nosaka kā labās prakses principi un jomas speciālās literatūras atziņas, tā IVN veikšanas pieredze citās valstīs un individuāli nacionālā līmenī, un to ieviešana ir atkarīga no politiskās un pilsoniskās kultūras ietvara, kā arī valsts starptautiskajām saistībām.¹¹⁹⁶ Vienlaikus nenoliedzami ES vides tiesību, tostarp IVN, attīstība ir dinamiska un progresīva, tāpēc tās tiesiskais regulējums sniedz noderīgas indikācijas par turpmāko IVN *mikroatribūtu* attīstības virzienu.

1.3. Ietekmes uz vidi novērtējuma Latvijas apakšsistēmas vispārējs raksturojums un ģenēze

Pastāvot utilitārai attieksmei pret vidi¹¹⁹⁷ un atbilstoša tiesiskā regulējuma, kas reglamentētu cilvēka darbību ietekmi uz vidi, neesamībai, okupētās Latvijas laikā notika vairāku paredzēto darbību īstenošana, kas ir radījusi būtiskas izmaiņas nacionālajā dabas mantojumā un pēc neatkarības atjaunošanas veidoja vides problēmu kopumu¹¹⁹⁸. To starpā kā būtiskākās ir minamas: Daugavas appludināšana Pļaviņu hidroelektrostacijas un vēlāk arī Rīgas hidroelektrostacijas būvniecībai¹¹⁹⁹. Savukārt 1986. gadā sabiedrības aktīvistu iniciētā kampaņa pret Daugavas hidroelektrostacijas būvniecību bija *sui generis* “vides kustība” ar izteiktu politisko nokrāsu

¹¹⁹³ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 10. lpp.; EK. Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedriski un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu. Brisele, 2012. 26. oktobris, COM(2012) 628 final, 2. lpp.

¹¹⁹⁴ IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 1., arī 41. apsvēruma Tāpat sk. IVN direktīvu (2011), 3 apsvēruma; Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. OV, 2016. 7. jūnijs, C 202/47, 193. pants.

¹¹⁹⁵ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 91. lpp.

¹¹⁹⁶ Sk. darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti”, 3.2. “Materiālprocesuālo mikroatribūtu koncepts”.

¹¹⁹⁷ “Okupācijas laikos attieksmi pret vidi “vislabāk ataino tam raksturīgie saukļi un lozungi – “Cilvēks – radības kronis”, “Neizsmelamās dabas bagātības...”, “Daba gaida, lai nāktu un ņemtu tās bagātības...” un līdzīgi.” Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 5. lpp. Prof. Māris Kļaviņš, izmantojot jēdzienu “cilvēks – radības kronis”, raksturo arī Rietumu sabiedrībā vēsturiski pastāvējošo cilvēka dominējošo lomu pār dabu. Kļaviņš M. 2. Vides problēmas un to risinājumi. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 13.–14. lpp.

¹¹⁹⁸ Pastāvēja virkne būtisku problēmu: notekūdeņu attīrīšana pilsētās, atkritumu pārvaldība, ražošana, kas bija balstīta uz novecojušām tehnoloģijām, būtisks augsnes piesārņojums, lauksaimniecības ķīmikāliju atklāta uzglabāšana, industriālais un upju un pazemes ūdeņu piesārņojums, dabas resursu (koksnes, izrakteņu, kurināmā un ūdens) neefektīva izmantošana un novārtā atstāti kodol drošības jautājumi. Kontio P., Kuitto P. Environmental Governance in the Baltic States: Lithuania, Latvia and Estonia. In: *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region*. Joas M., Detlef J., Kern K. [Eds.]. London: Earthscan, 2008, pp. 84–85.

¹¹⁹⁹ Spilgtu tā laika attieksmes pret vidi atainojumu sniedz arī Rīgas hidroelektrostacijas atklāšanas raksturojums 1973. gadā: “Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas pirmais sekretārs Augusts Voss daudz nacionālo celtnieku saimi apsveic ar lielo darbu uzvaru. 5. novembrī PSRS 50. gadadienas Rīgas hidroelektrostacija sāks strādāt ar pilnu jaudu. Tā ir celtnieku velte Padomju Savienības Komunistiskās partijas 25. kongresam. [...] Šie ir vēsturiski kadri, kad gribam uzsākt sarunu par gaisu. Te, pie pašas Daugavpils, top Daugavas kaskādes ceturtnā spēkstacija. Maskaviešu izstrādātais projekts tiks realizēts nākamajā piecgadē. Saskaņotā, cik tad gaismas dos Daugava, ja Pļaviņu un Rīgas HES-am pievienos paplašinātā Ķeguma jaudu un vēl Daugavpils spēkstacijā ieprojektēto. Kopā iznāk miljons un 770 tūkstošs kilovatu.” Arhīva materiāli no: Rikards R., Īvāns D. Sirdsdaugava: dokumentālā filma, 1987.

saistībā ar PSRS īstenoto ģeopolitiku¹²⁰⁰. Šī vides kustība bija daļa no 1980. gadu beigū un 1990. gadu sākuma PSRS notiekošā “etnopolitiskā aktīvisma”, kura attīstības virzienu lielā mērā noteica baltu etnopolitiskā mobilizācija,¹²⁰¹ būtiskākajām sastāvdaļām un arī nacionālās atmodas un Latvijas neatkarības atjaunošanas priekšvēstnesis.¹²⁰²

Padomju industrializācijas mantojuma sekas arī mūsdienās joprojām ir izjūtamas daudzās Latvijas vietās¹²⁰³, piem., Baldones novada radioaktīvo atkritumu glabātavā “Radons”¹²⁰⁴ sērskābā gudrona dīķos Inčukalna apkaimē¹²⁰⁵ u.c.¹²⁰⁶

1959. gada tika pieņemts pirmais dabas aizsardzības likums Latvijā¹²⁰⁷, tomēr nepilnību dēļ 1968. gadā tas tika aizstāts ar jaunu – šķietami progresīvāku likumu,¹²⁰⁸ kas būtībā vien kalpoja kā viens no PSRS dabas aizsardzības “paradoksālās sistēmas”¹²⁰⁹ elementiem^{1210, 1211}. Līdz Latvijas valsts neatkarības atjaunošanai šis likums bija vienīgais juridiskais nodrošinājums dabas aizsardzības un dabas resursu izmantošanas jomā, kā rezultātā praksē drīzāk tika veikti resoriska rakstura projektu vērtējumi kā dažādu iestāžu profesionālā viedokļa paušana un īstenota vien

¹²⁰⁰ Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 126. lpp.

¹²⁰¹ Muiznieks N. R. The Baltic popular movements and the disintegration of the Soviet Union. Ann Arbor, MI: University of California, 1993, pp. 2–3.

¹²⁰² “Zaļā” kustība Latvijā sākās “kā protests pret PSRS iestāžu iecerēto Daugavpils HES un Rīgas metro celtniecību, kas ne vien apdraudēja vidi, bet arī nozīmēja jaunu imigrantu ievešanu okupētajā Latvijā”, tāpēc tai atšķirībā no ASV un Rietumeiropas piemēriem piemita nacionāls raksturs”. Citēts pēc: Gailīte D., Litvins G. Vai ilgtspēja varētu kļūt par jaunu tiesību principu. *Jurista Vārds*, 2015. 4. augusts, Nr. 30 (882). *El. vers. (atsauce uz U. Rotberga atmiņu stāstu)*. Sk. arī, piem., Feldmanis G. Beigsim dzīvot “pagaidām”! *Padomju Jaunatne*, 1988. 20. februāris, Nr. 36, 6. lpp. Sk. arī Strautmanis J. Ekoloģisko tiesību pamati. Dabas vides tiesiskā aizsardzība. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 222 lpp.

¹²⁰³ “Latvijā ir apzināts vairāk nekā 3 000 vietu, piemēram, augsnes platības un ūdeņi, kuri ir faktiski vai iespējami piesārņoti ar kaitīgām vielām. [...] Latvijā ir izveidots vēsturiski piesārņotu (un potenciāli piesārņotu) vietu reģistrs.” Meiere S., Zaļoksnis J. 3. Vides vadības likumdošanas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 33.–36. lpp.

¹²⁰⁴ Baldones novada radioaktīvo atkritumu glabātavā “Radons” atkritumi tiek uzkrāti kopš 1962. gada. Tāpat papildus ir iecerēta divu jaunu radioaktīvu atkritumu tvertņu un lietoto slēgto starojuma avotu ilgtermiņa glabātavas izbūve Salaspils kodolreaktora likvidēšanas un demontāžas rezultātā iegūto jaunu Latvijā radītu radioaktīvo atkritumu glabāšanai. Par Radioaktīvo atkritumu glabāšanas koncepciju: MK 2003. gada 26. jūnija rīkojums Nr. 444. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 1. jūlijs, Nr. 97 (2862); Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra spriedums lietā Nr. A42672309, SKA–40/2013.

¹²⁰⁵ Inčukalnā divos pamestos smilts karjeros tika ievesti naftas pārstrādes rūpnīcas ķīmiskie atkritumi – sērskābais gudrons. laikā no 1957. līdz 1977. gadam. IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 7. lpp. Sk. arī Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 32., arī 41.–42. lpp.

¹²⁰⁶ “Rumbulas lidostas teritorija, Mīlgrāvim un Sarkandaugavai piegulošās teritorijas Rīgā, Olaines toksisko atkritumu izgāztuves teritorija.” Meiere S., Zaļoksnis J. 3. Vides vadības likumdošanas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 33.–36. lpp.; Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 19.–20., 41.–42., 59.–60. lpp.

¹²⁰⁷ Likums “Par Latvijas PSR dabas aizsardzību”. 1959.

¹²⁰⁸ Likums “Par Latvijas PSR dabas aizsardzību”. 1968. 20. decembris.

¹²⁰⁹ Piem., lai gan tajā bija ietverti visi svarīgākie dabas objekti, no institucionālās uzraudzības viedokļa, tas bija uzskatāms par nepietiekami efektīvu. Strautmanis J. Ekoloģisko tiesību pamati. Dabas vides tiesiskā aizsardzība. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 10.–11. lpp.

¹²¹⁰ “PSRS bija vieni no vispamatīgāk izstrādātiem vides kontroles normatīviem pasaulē, arī to rādītāji bija ļoti strikti. PSRS bija pievienojusies arī visām svarīgākām dabas un vides aizsardzības konvencijām pasaulē, tai bija arī daudzi divpusēji starptautiski līgumi un saistības. Taču sistēmas paradoksalitāte jau iepriekš noteica likumu un normatīvu pasaules nesavienojamību ar reālo saimniecisko dzīvi.” Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 5. lpp.

¹²¹¹ Kā norāda amerikāņu profesors Martins Šapiro (*Martin Shapiro*), tad, neraugoties uz “sociālistiskās legalitātes” ārējo spožumu, Ļeņinistu režīma galvenā īpašība ir birokratizētās partijas un valsts (valdības) birokrātiskās rīcības brīvību saplūšana neatbilstošā tiesiskajam ietvaram. Valsts birokrātijai faktiski nebija īsta pienākuma ievērot valsts likumus vai pašas radītos noteikumus, kaut gan tai bija jāpakļaujas partijas diskrecionārajām norādēm (direktīvām). Viens no galvenajiem uzdevumiem post-ļeņinisma rekonstrukcijas procesā bija ieviest fundamentālo praksi, kas Rietumos tiek uzskatīta par pašsaprotamu un kas pieprasa valsts pārvaldes ierēdņiem ievērot likumus un noteikumus un saukt viņus pie atbildības, ja tas netiek darīts. Shapiro M. The Globalization of Law. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1993, 1, p. 57.

formāla projektu saskaņošana, nevis ietekmju novērtējuma algoritma piemērošana.¹²¹² Faktiski šajā laika periodā nevar runāt par vienotu praksi saskaņā ar starptautiskajiem un mūsdienīgi tiesiskai izpratnei atbilstošiem IVN principiem. Tādā veidā ir rodams izskaidrojums tam videi nodarītajam kaitējumam, ko izraisīja industrializācijas, centralizētās sociālistiskās plānošanas un totalitārās pārvaldes paradigmas padomju laikā.

Sākot no 1980. gadu vidus visā PSRS tika attīstīts valsts vides ekspertu pārskata jeb valsts ekoloģiskās ekspertīzes koncepts, kas darbojās saskaņā ar plašāku vides ietekmes novērtējuma¹²¹³ konceptu, kuru lielā mērā ietekmēja attīstītajās Rietumu valstīs izmantotais vidiskais novērtējums.¹²¹⁴ Tomēr, salīdzinot valsts ekoloģisko ekspertīzi ar mūsdienu IVN, tai gan tiesiskā ietvara, gan praktiskās piemērošanas ziņā bija novērojamas nozīmīgas atšķirības, piem., attiecībā uz sabiedrības informēšanas un iesaistes prasībām, praktisku alternatīvu analīzi, ietekmju kompleksu izvērtējumu un citiem būtiskiem jautājumiem.¹²¹⁵

Tādējādi vēsturiski Latvijas paredzēto darbību novērtēšanas tradīcijās ir izšķirami šādi laika periodi: *pārejas posms* līdz 1998. gadam, kad tika izmantots IVN substitūts – valsts ekoloģiskā ekspertīze (no 1993. gada – valsts vides ekspertīze), un *mūsdienu IVN ieviešanas process* – periods pēc *pārejas posma*, 1998. gada beigās stājoties spēkā Novērtējuma likumam.¹²¹⁶

---

¹²¹² Līdz 1988. gadam “Latvijā noteiktas valsts institūcijas (ministrijas, pārvaldes), kā arī sabiedriskās organizācijas **saskaņoja** projektus dabas aizsardzības un dabas resursu racionālas izmantošanas jomā, īstenojot resorisko jeb tautsaimniecības nozares pārvaldības principu.” Virčavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 547. lpp. “Ģeoloģijas pārvaldes kompetencē bija pazemes ūdeņu un karjeru aizsardzība, Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības – sauszemes ekosistēmas un dabas aizsargājamās teritorijas, Hidrometeoroloģijas pārvaldes – gaisa aizsardzība, Mežsaimniecības institūciju – medību limiti, Gaujas Nacionālā parka – rezervāti. Katra no šīm institūcijām sagatavoja projekta vērtējumu no sava profesionālā viedokļa, bet tas netika veidots kā vienots novērtējums no vides (dabas) aizsardzības viedokļa.” Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 126. lpp. Sk. arī Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 5. lpp.

¹²¹³ krievu val. – *оценка воздействия на окружающую среду*. Plašāk sk. UNECE. Meeting of the Parties to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. General guidance on enhancing consistency between the Convention and environmental impact assessment within State ecological expertise in countries of Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia. ECE/MP.EIA/2014/2, 2014. March 20.

¹²¹⁴ Cherp A., Martonakova H., Jurkeviciute A., Gachechiladze-Bozhesku M. SEA in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia. In: *Handbook of Strategic Environmental Assessment*. Sadler B., Aschemann R., Dusik J. et al. [Eds.] London: Earthscan, 2011, p. 110; Cherp O., Lee N. Evolution of SER and OVOS in the Soviet Union and Russia (1985–1996). *EIAR*, 1997, 17, p. 178.

¹²¹⁵ Cherp A., Martonakova H., Jurkeviciute A., Gachechiladze-Bozhesku M. SEA in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia. In: *Handbook of Strategic Environmental Assessment*. Sadler B., Aschemann R., Dusik J. et al. [Eds.]. London: Earthscan, 2011, p. 109–110, 112; Kobus D., Cherp O., George C., Norman L. Comparison and Evaluation of EIA Systems in Countries in Transition. In: *Environmental Assessment in Countries in Transition*. Bellinger E. G., George C., Lee N., Paduret A. [Eds.]. Budapest: Central European University Press, 2000, p. 164; Kontio P., Kuitto P. Environmental Governance in the Baltic States: Lithuania, Latvia and Estonia. In: *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region*. Joas M., Detlef J., Kern K. [Eds.]. London: Earthscan, 2008, p. 105; Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 90.–91., 124.–130., 148.–149., 155.–156. lpp.; Virčavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 546. lpp.; Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 8., 13.–14., 21., 34., 68. lpp.; IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 15. lpp.

¹²¹⁶ Sal. sk. Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 126.–128. lpp.; Virčavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 546.–552. lpp.; Neimane L. The revised EIA Directive – the case of Latvia. *UVP-report*, 2016, 30(3), p. 153; IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 15.–16. lpp.

1.3.1. Pārejas posms

Apzinoties saimnieciskās darbības kontrolējošu instrumentu nepieciešamību, īpaši pēc Černobiļas katastrofas 1986. gadā, institucionālu pārkārtojumu rezultātā 1988. gadā Latvijas PSR Ministru Padomes pakļautībā tika izveidota Valsts Dabas aizsardzības komiteja, kas “bija centrālais pārvaldes orgāns ar attiecīgajām pilnvarām un tiesībām dabas aizsardzības un dabas resursu racionālas izmantošanas jomā”¹²¹⁷ un kuras struktūrvienība bija “Valsts ekoloģiskā ekspertīze”. Ar šo laiku ir datējama valsts ekoloģiskās ekspertīzes (turpmāk – VEE) kā IVN priekšvēstneša Latvijā piemērošana, kuras ietvaros (nekoordinētā veidā) tika pārbaudīta projekta un pirmsprojekta dokumentācija, jaunu objektu celtniecības laukumu atbilstība dabas aizsardzības normatīvajiem aktiem.¹²¹⁸

Atjaunojot Latvijas Republikas neatkarību, no 1990. gada VEE īstenošanu noteica likums “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi”¹²¹⁹, tādējādi sākoties koordinētai projektu ekoloģiskā vērtējuma ieviešanai¹²²⁰, savukārt 1968. gada dabas aizsardzības likums tika aizstāts ar 1991. gada likumu “Par vides aizsardzību”¹²²¹.

Likums “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi” paredzēja, ka par VEE īstenošanu atbildīgā iestāde ir Latvijas Republikas Augstākajai Padomei pakļautā Vides aizsardzības komiteja¹²²², kurai VEE bija jāveic, izmantojot “ekspertu komisijas patstāvīgi vai kopīgi ar valsts varas un pārvaldes institūcijām”.¹²²³ Arī Vides aizsardzības komitejas sastāvā ietilpa “Valsts ekoloģiskā ekspertīze” kā atsevišķa struktūrvienība.

Turpmāko institucionālo reformu rezultātā, atjaunojot Latvijas Republikas Ministru kabineta kārtību¹²²⁴, Vides aizsardzības komiteju pārveidoja par Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju (VARAM), kuras pakļautībā atradās Vides valsts ekspertīzes pārvalde¹²²⁵ (iepriekš –

---

¹²¹⁷ Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 126. lpp. “Līdz tam projektus izvērtēja un atļaujas izsniedza specifiskas nozaru institūcijas (par gaisu – Hidrometeoroloģijas pārvalde, par ūdeni – Ūdens inspekcija, par zemes dzīlēm – Geoloģijas pārvalde).” IVN valsts birojs / Gavēna I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 15. lpp.

¹²¹⁸ krievu val. – *государственная экологическая экспертиза*. Kontio P., Kuitto P. Environmental Governance in the Baltic States: Lithuania, Latvia and Estonia. In: *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region*. Joas M., Detlef J., Kern K. [Eds.]. London: Earthscan, 2008, p. 105. Sk. arī Cherp A., Martonakova H., Jurkeviciute A., Gachechiladze-Bozhesku M. SEA in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia. In: *Handbook of Strategic Environmental Assessment*. Sadler B., Aschemann R., Dusik J. et al. [Eds.]. London: Earthscan, 2011, p. 109; Vircavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 547. lpp.; IVN valsts birojs / Gavēna I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 7.–8. lpp.

¹²¹⁹ “Valsts ekoloģiskās ekspertīzes mērķis ir izvērtēt saimnieciskās darbības ekoloģiskās bīstamības pakāpi, ekoloģisko situāciju konkrētos objektos un vietās un izstrādāt priekšlikumus vides kvalitātes uzlabošanai.” Likums “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi”: Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1990. 8. novembris, Nr. 45, 1. pants. Zaudējis spēku; Par likuma “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi” stāšanos spēkā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums, *Ziņotājs*, 1990. 8. novembris, Nr. 45.

¹²²⁰ IVN valsts birojs / Gavēna I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 8. lpp.

¹²²¹ Likums “Par vides aizsardzību”: Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1991. 29. augusts, Nr. 33/34. Zaudējis spēku.

¹²²² Likums “Par Latvijas Republikas Vides aizsardzības komiteju”: Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1990. 26. jūlijs, Nr. 30. Zaudējis spēku; Par likuma “Par Latvijas Republikas Vides aizsardzības komiteju” stāšanos spēkā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums, *Ziņotājs*, 1990. 26. jūlijs, Nr. 30.

¹²²³ Likums “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi”: Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1990. 8. novembris, Nr. 45, 5. pants. Zaudējis spēku.

¹²²⁴ Ministru kabineta iekārtas likums (uz pieņemšanas brīdi – likums “Par 1925. gada 1. aprīļa likuma “Ministru kabineta iekārta” atjaunošanu”): Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. 20. jūlijs, Nr. 52. Zaudējis spēku.

¹²²⁵ Par Vides valsts ekspertīzes pārvaldes izveidošanu: VARAM rīkojums, *Latvijas Valsts arhīvs*, 1993. 7. septembris, Nr. 11.025.

Valsts ekoloģiskā ekspertīze) un reģionālās vides aizsardzības komitejas.¹²²⁶ Šajā laikā VEE terminoloģiski tika dēvēta arī par “vides valsts ekspertīzi”¹²²⁷ (turpmāk apzīmēts arī – VEE).

Tomēr likumā “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi” tiesību normu īstenošanas kārtība nebija pietiekami detalizēta pavadošajos normatīvajos aktos, kā arī pats likums ne reizi netika grozīts.¹²²⁸ Vienīgi 1993. gada 15. aprīļa Vides aizsardzības komitejas instrukcija “Saimnieciskās darbības projektu valsts ekoloģiskās ekspertīzes organizēšana un izpildes kārtība” noteica VEE veikšanas kārtību, paredzot trīs posmus – sagatavošanas, galveno un nobeiguma posmu.¹²²⁹ Tomēr pirmposms visu projektu īstenošanas gadījumā bija vispirms vietas saskaņojums reģionālajās vides aizsardzības komitejās, kas izsniedza ekoloģisko uzdevumu, kurā bija izvirzīti vides aizsardzības noteikumi un prasības projektēšanai. Tā rezultātā projektētāju pienākums bija sagatavot deklarāciju par ekoloģiskajām sekām.

VEE *sagatavošanas posmā* Vides valsts ekspertīzes pārvaldes darbinieki novērtēja ar projektu saistītās vispārējās problēmas un dokumentāciju, un, izvērtējot deklarāciju par ekoloģiskajām sekām, tika pieņemts lēmums par projekta saskaņošanu vai VEE procedūras piemērošanu.¹²³⁰ Te jāpiebilst, ka, piem., atšķirībā no Igaunijas¹²³¹ šajā pašā periodā likums “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi” detalizēti neregulēja objektu, kam IVN ir piemērojams obligāti un kuriem ir nepieciešama ietekmes sākotnējā izvērtējuma veikšana, sarakstu. *Galvenajā posmā* Vides valsts ekspertīzes pārvaldes darbinieki un eksperti novērtēja ar projekta īstenošanu saistītos faktorus (piem., projekta atbilstību normatīvo aktu prasībām, projekta ietekmi uz konkrēto vietu, reģionu un valsti kopumā u.c.). *Nobeiguma posmā* darba grupā, kurā tika iekļauti arī sabiedrības pārstāvji, notika vērtēšanas gaitā iegūto rezultātu apspriešana un saistoša rakstura “rezolūcijas” – atzinuma pieņemšana, apstiprinot vai aizliedzot paredzēto attīstību un nosakot ieviešanas

---

¹²²⁶ Vides valsts ekspertīzi īstenoja VARAM pakļautībā esošā Vides valsts ekspertīzes pārvalde kopīgi ar reģionālo vides aizsardzības komiteju ekspertīzes nodaļām. VARAM nolikums: MK 1995. gada 21. marta noteikumi Nr. 57. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 21. marts. Nr. 47 (330). Zaudējis spēku; VVD. Par mums. Vēsture. Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/par-mums/vesture/> [aplūkots 2017. gada 12. decembrī]; Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 10.–12. lpp.

¹²²⁷ VARAM nolikums: MK 1995. gada 21. marta noteikumi Nr. 57. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 21. marts. Nr. 47 (330). Zaudējis spēku; Vides valsts ekspertīzes pārvaldes nolikums. *Latvijas Valsts arhīvs*, 1995. 15. decembris, identifikators: LV_LVA_I 0-11.025.

¹²²⁸ Piem., 1993. gada 15. aprīļa Vides aizsardzības komitejas instrukcija “Saimnieciskās darbības projektu valsts ekoloģiskās ekspertīzes organizēšana un izpildes kārtība”, kurā bija noteikta VEE veikšanas kārtība, bija saistoša tikai līdz VARAM (Vides ministrijas) izveidošanai 1993. gada septembrī, bet vēlāk tā tika izmantota kā vadlīnijas, Proti, pēc VARAM izveidošanas šī instrukcija bija saistoša tikai tajā strādājošiem speciālistiem. Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 125. lpp.; Vircavs M. Vide, ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 546.–548. lpp.

¹²²⁹ Zemāk sniegtais, konspektīvais ekoloģiskās ekspertīzes procedūras izklāsts adaptēts pēc: Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 10.–11., 19.–20. lpp.; Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 130.–132. lpp.

¹²³⁰ Likums “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi”: Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1990. 8. novembris, Nr. 45, 7. pants.

¹²³¹ Igaunijā pirmie noteikumi, kas regulēja IVN procesu, tika pieņemti ar valdības rīkojumu 1992. gadā un ietvēra projektu, kuriem IVN ir obligāti piemērojams, sarakstu. Savukārt 1994. gadā tika izdotas IVN vadlīnijas, kas paplašināja projektu, kam piemērojams IVN, tvērumu, un ieviesa jaunu projektu, attiecībā uz kuriem IVN piemērošana ir izvērtējama diskrecionāri, sarakstu. Gan 1992. gada noteikumi, gan 1994. gada vadlīnijas atbilda ES IVN direktīvas (1985) prasībām. Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation in Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 77–78.

nosacījumus.¹²³² Tādējādi VEE rezultāts bija saistoša atļauja īstenot projektu, pretēji IVN, kas bieži ir vienīgi rekomendācija, kura ir jāņem vērā, pieņemot atsevišķu atļaujas lēmumu.¹²³³

1.3.2. Mūsdienu ietekmes uz vidi novērtējuma ieviešanas process

Pārejas posmam, kas ilga līdz 1998. gadam, seko *mūsdienu IVN ieviešanas process*. Tā pamatu veidoja vairāki savstarpēji saistīti apstākļi, kā iepriekš izmantotās VEE procedūras nepilnīgums, ko radīja likuma “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi” “neatbilstība Latvijas ekonomiskās un politiskās dzīves izmaiņām pēc neatkarības atjaunošanas” un “nepieciešamība Latvijas tiesību aktus, tai skaitā arī vides jomā pielāgot ES juridiskajām prasībām un ieteikumiem”, īstenojot Latvijas ārpolitikas mērķi iestāties ES.¹²³⁴ Turklāt, neraugoties uz iepriekš minētajiem VEE trūkumiem, tā “izveidoja metodoloģisko un institucionālo pamatu IVN sistēmas ieviešanai Latvijā”.¹²³⁵ *Pārejas posmā* būtiskākās pārmaiņas mūsdienīgas IVN sistēmas ieviešanas kontekstā ir arī aktīva Latvijas pievienošanās starptautiskajiem līgumiem, saistībā ar kuriem izriet IVN veikšanas pienākums gan tiešā¹²³⁶, gan netiešā veidā,¹²³⁷ un nacionālā tiesiskā ietvara pielāgošana pārnacionālajām saistībām.

Mūsdienu IVN ieviešanas procesa juridiskās bāzes attīstības apakšposmi ir iedalāmi: no 1998. līdz 2004. gadam (pirmais posms), no 2005. līdz 2010. gadam (otrais posms), no 2011. līdz 2018. gadam (trešais posms), turpmāk konspektīvi raksturojot būtiskākos pieņemtos normatīvos aktus un to grozījumus attiecīgajos periodos, tostarp saistībā ar ES IVN tiesiskā regulējuma prasību ieviešanu¹²³⁸.

A. Pirmais posms – 1998.–2004. gads

Laika posms no 1998. gada līdz 2004. gadam būtu dēvējams par *mūsdienu IVN tiesību sistēmas pamatu veidošanas periodu*. To raksturo vides *acquis* pārņemšanas procesi saistībā ar Latvijas iestāšanos ES 2004. gada 1. maijā un IVN jomas tiesiskā regulējuma pielāgošana ne vien ES tiesību prasībām, bet arī dinamiskajām nacionālās tiesiskās sistēmas izmaiņām, kā, piem.,

---

¹²³² Likums “Par valsts ekoloģisko ekspertīzi”: Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1990. 8. novembris, Nr. 45, 4. pants, 6. panta trešā daļa, 15., 16. pants. Zaudējis spēku; Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds “Vide”, 1994, 19.–20., 24.–28. lpp.; Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 130.–131. lpp.; Cherp A., Martonakova H., Jurkeviciute A., Gachechiladze-Bozhesku M. SEA in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia. In: *Handbook of Strategic Environmental Assessment*. Sadler B., Aschemann R., Dusik J. et al. [Eds.]. London: Earthscan, 2011, p. 110.

¹²³³ Kontio P., Kuitto P. Environmental Governance in the Baltic States: Lithuania, Latvia and Estonia. In: *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region*. Joas M., Detlef J., Kern K. [Eds.]. London: Earthscan, 2008, p. 105.

¹²³⁴ Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 127. lpp.

¹²³⁵ Turpat, 132., 214., 225. lpp.; Virčavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 547. lpp.

¹²³⁶ Likums “Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvenciju par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193 (1253/1254).

¹²³⁷ Likums “Par 1979. gada Bernes konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 3. janvāris, Nr. 1/2 (716/717); Likums “Par 1992. gada 5. jūnija Riodežaneiro Konvenciju par bioloģisko daudzveidību”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 8. septembris, Nr. 137 (420).

¹²³⁸ Attiecībā uz ES IVN tiesiskā ietvara izmaiņām sk. šīs nodaļas apakšnodaļu 1.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma reģionālās sistēmas izveides piemērs Eiropas Savienībā”, 1.2.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas konsekvences un evolūcija”.

Administratīvā procesa likuma stāšanās spēkā 2004. gada 1. februārī¹²³⁹, nosakot vispārīgās tiesību normas attiecībā uz administratīvo procesu.

Šajā posmā tika pieņemti būtiskākie jomu regulējošie normatīvie akti. 1998. gada 8. augustā stājās spēkā MK noteikumi Nr. 278 “Noteikumi par ietekmes uz vidi novērtējumu”¹²⁴⁰ – faktiski mūsdienu likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” (iepriekš un turpmāk dēvētais – Novērtējuma likums) analogs, kas šos noteikumus aizvietoja jau šī paša gada novembrī.¹²⁴¹ 1999. gadā stājās spēkā MK noteikumi, ar kuriem tika konkretizēta IVN procesuālā norise,¹²⁴² kā arī izveidota IVN pārraudzības un koordinācijas kompetentā institūcija, kas bija “Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts birojs” – VARAM pārraudzībā esoša valsts iestāde.¹²⁴³ No 2005. gada 1. janvāra kompetentā institūcija tika pārdēvēta par “Vides pārraudzības valsts biroju”¹²⁴⁴.¹²⁴⁵ Sevišķi būtisku ieguldījumu kompetentās institūcijas profesionālās kompetences un vienlaikus Latvijas IVN jomas attīstībā ir nodrošinājuši tās vadītāji. Jānis Avotiņš institūcijas darbu organizēja no 1999. līdz 2008. gada vidum, savukārt Arnolds Lukšēvics to vada no 2008. gada vidus līdz šim brīdim un darbojies institūcijā no tās izveidošanas pirmssākumiem. Šeit ir jāpiemin arī Magnuss Vircavs, kas bija Vides valsts ekspertīzes vadītājs no 1994. līdz 1998. gadam un īpaši veicināja kā IVN teorētisko nostādņu, tā jomas prakses attīstību. Iepriekš minētie cilvēki ir aktīvi piedalījušies Latvijas IVN sistēmas metodoloģisko pamatu veidošanas procesos.

Laika posmā no 1998. līdz 2004. gadam Novērtējuma likums tika grozīts trīs reizes. Pirmkārt, 2001. gadā¹²⁴⁶ ar grozījumiem *inter alia* tika noteikta IVN kārtība darbībām ar būtisku nelabvēlīgu pārrobežu ietekmi atbilstoši Espo Konvencijas un IVN direktīvas (1985) grozījumu (1997) prasībām un paredzēta MK noteikumu izstrādes nepieciešamība par to darbību, kurām nav nepieciešams IVN, novērtēšanu. Tādējādi 2002. gadā tika pieņemti MK noteikumi “Kārtība, kādā reģionālā vides pārvalde izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai, kurai nav

¹²³⁹ Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 14. novembris, Nr. 164 (2551).

¹²⁴⁰ Noteikumi par ietekmes uz vidi novērtējumu: MK 1998. gada 4. augusta noteikumi Nr. 278. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386). Zaudējis spēku.

¹²⁴¹ Iepriekš un turpmāk vērēs dēvētais Novērtējuma likums: Likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386).

¹²⁴² Kārtība, kādā vērtējama ietekme uz vidi: MK 1999. gada 15. jūnija noteikumi Nr. 213. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 18. jūnijs, Nr. 198/199 (1658/1659). Zaudējis spēku.

¹²⁴³ Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums: MK 1998. gada 24. novembra noteikumi Nr. 445. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 27. novembris, Nr. 352/354 (1413/1415). Zaudējis spēku; Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums: MK 2001. gada 18. decembra noteikumi Nr. 521. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 21. decembris, Nr. 186 (2573). Zaudējis spēku; Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums: MK 2004. gada 6. janvāra noteikumi Nr. 4. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 9. janvāris, Nr. 4 (2952). “Reizē ar [IVN] valsts biroja izveidošanu sākās Vides valsts ekspertīzes pārvaldes likvidēšanas process, kuru beidza 1998. gada 30. decembrī.” Vircavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 549. lpp.

¹²⁴⁴ Grozījumi MK 2004. gada 6. janvāra noteikumos Nr. 4 “Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums”: MK 2004. gada 23. novembra noteikumi Nr. 969. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 26. novembris, Nr. 188 (3136).

¹²⁴⁵ “Birojs veic Vides aizsardzības likumā, likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, likumā “Par piesārņojumu”, likumā “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” un citos normatīvajos aktos par vides aizsardzību, rūpniecisko avāriju novēršanu un riska samazināšanu, ķīmisko vielu un ķīmisko produktu (preparātu) izmantošanu, ūdens apsaimniekošanu, kā arī atkritumu un iepakojuma apsaimniekošanu noteiktās funkcijas un uzdevumus.” Grozījumi MK 2004. gada 6. janvāra noteikumos Nr. 4 “Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums”: MK 2008. gada 17. marta noteikumi Nr. 185. *Latvijas Vēstnesis*, 2008. 20. marts, Nr. 45 (3829).

¹²⁴⁶ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 13. jūnijs, Nr. 91 (2478). Sk. arī VARAM / Makarovs V., Ruža S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” anotācija, 2001.

nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums”.¹²⁴⁷ 2004. gadā šos noteikumus aizstāj jauni – tāda paša nosaukuma MK noteikumi.¹²⁴⁸

Otrkārt, 2003. gadā¹²⁴⁹ Novērtējuma likumā tika ieviests stratēģiskais IVN, kā arī papildināta kārtība, kādā veicams ietekmes sākotnējais izvērtējums, un ieviests 2. pielikums, iekļaujot darbības, kurām veicams ietekmes sākotnējais izvērtējums.

Treškārt, 2004. gadā tika paplašināts paredzētās darbības tvērums kopsakarībā ar ietekmi uz Eiropas nozīmes aizsargājamām teritorijām (*Natura 2000*). Ņemot vērā, ka Novērtējuma likuma kompetentās iestādes pieņemtie lēmumi “pēc savas būtības atbilst normatīvajam aktam”¹²⁵⁰, ar grozījumiem šo lēmumu pieņemšanas termiņš, ņemot vērā jaunā Administratīvā procesa likuma prasības, tika noteikts 60 dienas.¹²⁵¹ Uz šo grozījumu pamata tiek pieņemti arī jauni MK noteikumi “Kārtība, kādā novērtējama paredzētās darbības ietekme uz vidi”.¹²⁵²

Ņemot vērā to, ka Latvijas vides aizsardzības tiesiskā ietvara prasības bija zemākas nekā ES tiesībās, tiek uzskatīts, ka vides *acquis communautaire* pārņemšana nacionālajās tiesībās bija “arī iespēja uz IVN direktīvas pamata radīt jaunas vides tiesības no “viena lējuma”. Tādējādi [Novērtējuma likumam] Latvijā ir lielāka nozīme Latvijas vides tiesībās nekā Vācijas attiecīgajam likumam Vācijas vides tiesībās.”¹²⁵³

B. Otrais posms – 2005.–2010. gads

Turpmākajā IVN sistēmas pilnveidošanas gaitā no 2005. līdz 2010. gadam nacionālais tiesiskais regulējums tiek atbilstoši pielāgots kā starptautiskajām prasībām sakarā ar Latvijas pievienošanos Orhūsas Konvencijai, tā ES tiesību prasību otrajam vilnim, ko iezīmē nepieciešamība nacionālajā IVN tiesiskajā regulējumā ieviest IVN direktīvas grozījumus un precizēt esošās prasības. Šajā posmā Novērtējuma likums tiek grozīts trīs reizes.

Pirmkārt, 2005. gadā¹²⁵⁴ tiek precizēti IVN procesa termiņi, sašaurināts IVN piemērošanas tvērums attiecībā uz Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām (*Natura 2000*), ieviests kumulatīvās ietekmes jēdziens, noteikta informatīvā ziņojuma iesniegšanas kārtība MK un nosūtīšana EK un precizēta “kompensējošo pasākumu” un attiecīgo atzinumu ņemšana vērā,

¹²⁴⁷ Kārtība, kādā reģionālā vides pārvalde izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai, kurai nav nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums: MK 2002. gada 8. janvāra noteikumi Nr. 14. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 25. janvāris, Nr. 14 (2589). Zaudējis spēku.

¹²⁴⁸ Kārtība, kādā reģionālā vides pārvalde izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai, kurai nav nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums: MK 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 91. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 24. februāris, Nr. 29 (2977). Zaudējis spēku.

¹²⁴⁹ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 10. jūlijs, Nr. 103 (2868). Sk. arī Latvijas Republikas Vides ministrija / Vējonis R., Ruža S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” anotācija. 2003. 21. februāris.

¹²⁵⁰ Latvijas Republikas Vides ministrija / Vējonis R., Matijesku Ž. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” anotācija. 2003. 22. decembris.

¹²⁵¹ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 12. marts, Nr. 40 (2988).

¹²⁵² Kārtība, kādā novērtējama paredzētās darbības ietekme uz vidi: MK 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 87. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 17. februāris, Nr. 27 (2975). Zaudējis spēku.

¹²⁵³ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 92.–93. lpp.

¹²⁵⁴ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 28. septembris, Nr. 154 (3312).

skaidrota “paredzētās darbības akcepta” nozīme, precizēti pielikumos minētie paredzēto darbību veidi, kā arī atceltas kompetentās institūcijas atzinuma obligātais raksturs, ja nav ievērotas citos normatīvajos aktos noteiktās prasības.

Otrkārt, 2007. gadā¹²⁵⁵ Novērtējuma likumā tiek precizēti termini “paredzētā darbība” un “ierosinātājs”, noteikta IVN nepiemērošana valsts aizsardzības projektiem, deleģējums MK valsts nodevas noteikšanai par sākotnējās pārbaudes veikšanu, paredzētās darbības pieteikšana un akcepts teritoriālajā jūrā vai ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā, precizēta pārrobežu IVN veikšanas kārtība, veikti redakcionāli labojumus likuma pielikumos.

Treškārt, ar 2010. gada¹²⁵⁶ grozījumiem likumā tiek ieviests termina “pārrobežu ietekme” skaidrojums, precizēti IVN procesa termiņi, IVN kārtība attiecībā uz iekšējiem jūras ūdeņiem, teritoriālo jūru un ekskluzīvo ekonomisko zonu, IVN programmas izstrādāšanas, IVN ziņojuma un tā sagatavošanas (tostarp vienpakāpes sistēmas procedūras ieviešana), sabiedrības līdzdalības kārtības (sākotnējā sabiedriskā apspriešana), kā arī kompetentās iestādes atzinuma izsniegšanas un paredzētās darbības akceptēšanas noteikumi. Vienlaikus tiek veikti redakcionāli labojumi arī likuma pielikumos.

C. Trešais posms – 2011.–2018. gads

Posmā no 2011. līdz 2018. gadam Novērtējuma likums tiek grozīts sešas reizes, no tām būtiski – četras reizes.¹²⁵⁷

Pirmkārt, no 2011. gada 1. janvāra Novērtējuma likuma redakcija tiek grozīta, aizstājot vārdus “Vides ministrija” ar “VARAM”. No vienas puses, to var uzskatīt par formālu grozījumu, ņemot vērā valdības veikto reorganizāciju un Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas likvidāciju. Tomēr te ir jāatzīmē, ka, no otras puses, pasaules praksē šādā ziņā pastāv divu veidu institucionālās pieejas, piem., izveidojot atsevišķu vides aizsardzības ministriju vai arī ministriju, kas ir saistīta ar tūrismu, dabas resursiem, savvaļu, kultūru, ūdeni, mežiem vai reģionālo attīstību, kā tas ir Latvijas gadījumā. Šādai pieejai var būt savas priekšrocības un trūkumi: vides sasaistīšana ar citiem sektoriem var veidot ciešāku sadarbību sektoru starpā, tomēr vienlaikus radīt arī situāciju, kurā ministrijai ir konfliktējošs mandāts, piem., gadījumos, kad tūrisms vai kalnrūpniecība tiek veicināta jutīgā vides sfērā.¹²⁵⁸ Kā piemēru var minēt ASV, kur saistībā ar pirmo etalonspriedumu

¹²⁵⁵ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2007. 27. jūnijs, Nr. 102 (3678).

¹²⁵⁶ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2010. 30. jūnijs, Nr. 102 (4294).

¹²⁵⁷ 1) 2011. gadā tiak veikti grozījumi atbilstoši ES direktīvai par oglekļa ģeoloģisko uzglabāšanu: Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 14. decembris, Nr. 196 (4594); Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009. gada 23. aprīļa Direktīva 2009/31/EK par oglekļa dioksīda ģeoloģisko uzglabāšanu un grozījumiem Padomes Direktīvā 85/337/EEK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvās 2000/60/EK, 2001/80/EK, 2004/35/EK, 2006/12/EK, 2008/1/EK un Regulā (EK) Nr. 1013/2006: ES tiesību akts. *OV*, 2009. 5. jūnijs, L 140/114; 2) 2015. gadā tika sakārtots jautājums par valsts nodevas piemērošanu Valsts vides dienesta tehnisko noteikumu izsniegšanas gadījumā: Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 18. decembris, Nr. 248 (5566).

ASV Nacionālās Vides politikas likuma interpretācijā politikas aprindās un tiesību zinātnē tika izteikts ierosinājums, ka vides aģentūrām būtu jāpiešķir *veto* tiesības pār tām aģentūrām, kuru primārā misija ir attīstība.¹²⁵⁹

Otrkārt, 2014. gadā¹²⁶⁰ stājās spēkā būtiski grozījumi attiecībā uz ietekmes sākotnējo izvērtējumu (tā dēvēto sākotnējo pārbaudi), nosakot likumā tā definīciju un piemērošanas gadījumus un detalizējot IVN piemērošanas gadījumus, kā arī paredzot projektu limitus un kritērijus. Tika ieviests paredzēto darbību segmentācijas (“salami tehnikas”) aizliegums un savstarpējo un summāro ietekmju izvērtējums, veicot izmaiņu kopējo summēšanu un salīdzināšanu, noteikts ierosinātāja pienākums konsultēties ar pašvaldību pirms IVN veikšanas un paredzēta iespēja atteikt novērtējuma veikšanu, ja citi normatīvie akti aizliedz paredzētās darbības īstenošanu (abos pēdējos gadījumos ir iespējami izņēmumi). Papildus tika precizēts 26. pants, kas reglamentē apstrīdēšanas/pārsūdzības kārtību sabiedrības tiesību uz informāciju vai līdzdalību pārkāpumu gadījumos IVN procesā.

Treškārt, 2016. gadā¹²⁶¹ tika pieņemti grozījumi, skaidri nodalot kompetenci par IVN un ietekmes sākotnējā izvērtējuma koordināciju un pārraudzību starp Vides pārraudzības valsts biroju un Valsts vides dienestu, pēdējam piešķirot tiesības lemt par IVN piemērošanu vai nepiemērošanu ietekmes sākotnējā izvērtējuma rezultātā un tādējādi ieviešot vienpakāpes pārbaudi.

Ceturtkārt, 2018. gadā¹²⁶² veikti grozījumi saskaņā ar IVN direktīvas (2011) grozījumiem (2014), precizējot jēdzienu “ietekme uz vidi”, kritērijus, saskaņā ar kuriem tiek novērtēta paredzētās darbības ietekme uz vidi, detalizēti IVN veikšanas posmi. Tāpat ir noteikts, ka IVN ziņojumu izstrāde ir jāveic speciālistiem ar atbilstošu izglītību, precizēts ziņojuma saturs un paredzēta iespēja ietvert monitoringa nosacījumus.

Analizējot IVN tiesību institūta attīstību Latvijā, ir konstatējams, ka ES IVN direktīvas mainīgo prasību transponēšana lielākoties ir notikusi pareizi un savlaicīgi.¹²⁶³ Tomēr, kā norādīts

---

¹²⁵⁸ Walmsley B., Patel S. SADC (Southern African Development Community) Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: Development Bank of Southern Africa (turpmāk – DBSA) in collaboration with the Southern African Institute for Environmental Assessment (turpmāk – SAIEA), 2011, p. 8.

¹²⁵⁹ Šajā lietā tika aplūkotas ASV Atomenerģijas komisijas pilnvaras un to duālā, konfliktējošā daba, veicinot atomenerģijas ieguvu un vienlaikus arī īstenojot šīs jomas regulāciju. US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Calvert Cliffs' Coordinating Committee, Inc. v. U.S. Atomic Energy Commission*, 449 F.2d 1109, 1971.

¹²⁶⁰ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 19. jūnijs, Nr. 119 (5179).

¹²⁶¹ Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 10. decembris, Nr. 241 (5813).

¹²⁶² Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 24. maijs, Nr. 101 (6187).

¹²⁶³ Saskaņā ar VARAM sniegto informāciju attiecībā uz IVN direktīvas transponēšanu un ar to saistītajām pārkāpuma procedūrām, tās pret Latvijas Republiku ir uzsāktas divkārt. Pirmkārt, pārkāpuma procedūra 2006/2276 par Eiropas Padomes 1997. gada 3. marta Direktīvas 97/11/EK, ar kuru groza direktīvu 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējuma transponēšanu, veicot attiecīgos grozījumus Novērtējuma likumā, tika slēgta. Otrkārt, pārkāpuma procedūra 2017/0386 par IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) transponēšanu uz informācijas izsniegšanas brīdi nebija slēgta, līdz ar to saskaņā ar atbilstošo MK noteikumu 9. punktu uz lietu attiecināmie dokumenti ir “uzskatāmi par ierobežotas pieejamības informāciju līdz dienai, kad “EU Pilot” sistēmas ietvaros nosūtītā lieta vai pārkāpuma procedūras lieta tiek izbeigta, vai līdz dienai, kad minētajās lietās spēkā stājas galīgs [EST] nolēmums”. VARAM. Par pieprasīto informāciju. 2018. gada 7. septembris, Nr. 1-17/7809. *Atbilde uz prof. I. Čepānes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls*; EC DG ENV / Speight P. Your request for information of 9 July 2018 concerning infringement procedures against Latvia. 2018. July 18, ENV.E.3/JLL/ad/. *Atbilde uz L. Neimanes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls*; Noteikumi par institūciju sadarbību Līguma par Eiropas Savienības darbību

iepriekš, te ir jāņem vērā, ka ES tiesībās ir ietverti vienīgi minimālo prasību *mikroatribūti*.¹²⁶⁴ Tādējādi šādā ziņā var apgalvot, ka ES tiesību IVN regulācijas prasību pareiza transponēšana nav vienīgais nacionālās IVN sistēmas efektivitātes rādītājs jeb, citiem vārdiem sakot, minimālas atbilstības nodrošināšana var neradīt sagaidāmos ieguvumus efektivitātes ziņā¹²⁶⁵.

2. Ietekmes uz vidi novērtējuma kā globālo vides tiesību daļas recepcija un ģenēze

IVN tiesību institūta attīstība starptautiskajās tiesībās, reģionālajā līmenī un nacionālajās jurisdikcijās visā pasaulē ir grūti nošķirama, jo, salīdzinoši izsakoties, vides tiesības nav vienvirziena iela¹²⁶⁶. Šo sistēmu jeb līmeņu iedarbība var būt gan vertikāla, gan horizontāla. Līdz ar to ir grūti saprast IVN nacionālo tiesisko regulējumu, neatsaucoties uz tiesisko kārtību, kas darbojas citos līmeņos vai citās valstīs, un neņemot vērā IVN starpjurisdikcionālo raksturu.

Šādā ziņā uzskatāms un klasisks piemērs ir strīds starp Īriju un Lielbritāniju par kodolenerģijas rūpnīcas darbību un ar to saistīto radioaktīvo vielu pārvietošanu caur Īrijas jūru tā dēvētajā Rūpnīcas “Mox” lietā (*MOX Plant case*), kas aizsākās 1990. gadu sākumā un ilga vairāk nekā desmitgadi. Šajā gadījumā strīds norisinājās ne vien Lielbritānijas tiesās, divās atsevišķās starptautiskās šķīrējtiesās, bet arī EST, līdz pēdējā nolēma, ka tai ir ekskluzīva kompetence šī strīda izskatīšanā.¹²⁶⁷ Kā to parāda šīs lietas apstākļi, tad, kaut arī pienākums veikt IVN izriet no starptautiskajām saistībām, process pats par sevi tiek veikts iekšzemes ietvarā, projicējot starptautiskās normas nacionālajā lēmumu pieņemšanas procesā.¹²⁶⁸

2.1. Ietekmes uz vidi novērtējuma starptautisko, reģionālo un nacionālo tiesību mijiedarbība

Nacionālo vides tiesību elementi ir tikuši “augšupielādēti” starptautiskajās un reģionālajās tiesībās, starptautiskās vides tiesību normas – “lejupielādētas” nacionālajās un reģionālajās sistēmās¹²⁶⁹, savukārt reģionālas vides tiesības – gan “augšupielādētas” starptautiskā līmenī, gan “lejupielādētas” nacionālajās tiesiskajās sistēmās.

---

pārkāpuma procedūras ietvaros un pirms pārkāpuma procedūras ierosināšanas: MK 2011. gada 12. jūlija noteikumi Nr. 550. *Latvijas Vēstnesis* 2011. gada 19. jūlijs, Nr. 111 (4509).

¹²⁶⁴ Sk. darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti”, 3.2. “Materiāprocesuālo mikroatribūtu koncepts”.

¹²⁶⁵ Arabadžieva K. ‘Better Regulation’ in *Environmental Impact Assessment: The Amended EIA Directive*. *Journal of Environmental Law*, 2016, 28, p. 167.

¹²⁶⁶ Morrison F. L. The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 131.

¹²⁶⁷ EST 2006. gada 30. maija spriedums lietā C-459/03.

¹²⁶⁸ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 6–10.

¹²⁶⁹ Sk., piem., Wiener B. J. Something Borrowed for Something Blue: Legal Transplants and the Evolution of Global Environmental Law. *Ecology L. Q.*, 2001, 27(1295), pp. 1309–1312; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 17, 19.

Viens no starptautisko vides tiesību galvenajiem dzinējspēkiem ir bijusi to ciešā mijiedarbība ar nacionālajām tiesībām un politiku,¹²⁷⁰ jo nacionālās tiesiskās sistēmas ir nodrošinājušas starptautisko normu un prakses bagātību.¹²⁷¹ Piem., fundamentālā 1941. gada Treilas Kausēšanas rūpnīcas lieta (*Trail Smelter Case*)¹²⁷² ir uzskatāms piemērs tam, kā iekšzemes tiesības tiek modificētas un vispārējā veidā piemērotas starptautiskā līmenī, tiesas viedokli lielā mērā balstot uz ASV iekšzemes tiesībām, kas saistītas ar kaitējuma nodarīšanu videi starpštatu attiecībās un kas ir veidojušās uz privāto anglosakšu “traucējumu” (*private common law rules of nuisance*) tiesību pamatiem.¹²⁷³

Līdzīgā veidā ASV iekšzemes tiesības ir būtiski ietekmējušas starptautisko vides tiesību attīstības virzienu jautājumos saistībā ar sabiedrības līdzdalību.¹²⁷⁴ Piem., 2010. gadā pieņemtās “Pamatnostādnes valsts tiesību aktu izstrādei attiecībā uz piekļuvi informācijai, sabiedrības līdzdalību un tiesu pieejamību vides jautājumos” (tā dēvētās Bali vadlīnijas)¹²⁷⁵, kuru mērķis ir palīdzēt valstu valdībām uzlabot savus tiesību aktus un praktiski īstenot Riodežaneiro deklarācijas (1992) 10. principa uzstādījumus par sabiedrības līdzdalību vides aizsardzības kontekstā, ir veidojušās divu dažādu procesu ietekmē. Tās ir balstītas, no vienas puses, uz nacionālo valstu pieredzi pirms Riodežaneiro deklarācijas (1992) 10. principa kodifikācijas starptautiskā līmenī un, no otras puses, – uz to praksi, kas ir attīstījusies pēc 1992. gada, šo principu atzīstot par globāli apstiprinātu ietvaru “vides demokrātijas” nacionālo standartu un tiesību attīstībai.¹²⁷⁶ Šī prakse savukārt *inter alia* ietekmēja “tiesību uz labvēlīgu vidi” atzīšanu nacionālajās tiesiskajās sistēmās¹²⁷⁷ un veicināja sabiedrības līdzdalībai piemērojamo normu un procedūru integrāciju starptautiskā un nacionālā kontekstā.¹²⁷⁸ Līdzīgā veidā Stokholmas konferences (1972) ietvaros pieņemtā “Darbības plāna cilvēkvidei” (*Action plan for the Human*

---

¹²⁷⁰ Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 30.

¹²⁷¹ Morrison F. L. The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 131. Starptautisko vides tiesību ciešo saistību ar nacionālajiem tiesiskajiem ietvariem tāpat apliecina fakts, ka tie ir svarīgi un, iespējams, vienīgie līdzekļi, ar kuru palīdzību starptautiskās vides tiesības var tikt ieviestas un piemērotas. Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, p. 4.

¹²⁷² Arbitral Tribunal Judgement of 11 March 1941. *Trail Smelter (United States v. Canada)*, RIAA, Vol. III, pp. 1905–1982.

¹²⁷³ Morrison F. L. The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 131; Sands P. The “Greening” of International Law: Emerging Principles and Rules. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1994, 1(2), p. 293.

¹²⁷⁴ Turpat 2.

¹²⁷⁵ UNEP. Guidelines for the development of national legislation on access to information, public participation and access to justice in environmental matters, adopted in Bali (Bali guidelines). Nairobi: UNEP, 2011, 10 p.

¹²⁷⁶ UNEP, WRI / Stec S., Worker J., Juras A., de Silva L. Putting Rio Principle 10 into action: An Implementation Guide for the UNEP Bali Guidelines for the Development of National Legislation on Access to Information, Public Participation and Access to Justice in Environmental Matters. Nairobi: UNEP, 2015, p. 11.

¹²⁷⁷ Boyd D. R. The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment. Vancouver, BC: UBC Press, 2012, pp. 106–107.

¹²⁷⁸ Ebbesson J. Public participation. Ch. 29. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 684.

Environment) ietekmē daudzas valstis ievieša vides normatīvos aktus un nodibināja administratīvās iestādes vides jautājumu pārraudzībai.¹²⁷⁹

Tādējādi, runājot par nacionālo līmeni, var piekrist, ka “[r]egulēt sociālās attiecības tā, lai cilvēka darbība postoši neietekmētu vidi, iespējams vienīgi tad, ja likumdevējam un sabiedrībai kopumā ir izpratne gan par procesiem vidē un to cēloņiem, gan arī par cilvēka dažādo darbības veidu ietekmi uz vidi”.¹²⁸⁰ Tomēr vienlaikus IVN tiesiskā regulējuma ģeogrāfiskajā izplatībā gandrīz visu pasaules valstu nacionālajās jurisdikcijās izšķiroša loma ir bijusi tieši starptautiskajam vides režīmam, tostarp starptautiskajām vides un starpvaldību organizāciju, starptautisko attīstības finanšu institūciju un zinātnes kopienas iniciatīvām. Vēsturiskā perspektīvā vērtējot, šo iniciatīvu ietekme ir guvusi pārsvaru pār citiem iespējami ietekmējošiem faktoriem, kā IVN procesuālā efektivitāte, iekšzemes atbalsta lielums vides jautājumu risināšanai un vides degradācijas pakāpe.¹²⁸¹ Tā, piem., Orhūsas Konvencijai kā reģionālajam dokumentam ir bijusi ievērojama ietekme uz vides tiesību nacionālajām sistēmām un administratīvo praksi daudzās valstīs Eiropā un pasaulē, kā arī ES institūcijās un starptautiskajās organizācijās, kalpojot kā pārnacionālo lēmumu pieņemšanas procesu demokratizācijas katalizatoram un modelim^{1282 1283}.

Līdzīga ietekme kā Orhūsas Konvencijai ir bijusi Espo konvencijai, kuras otrā grozījuma preambulā ir gan norādīta atsauce uz tolaik ES IVN regulējošajiem normatīvajiem aktiem, gan uzsvērts IVN nozīmes stiprināšanas svarīgums reģionā.¹²⁸⁴ No vienas puses, tā tika veidota nacionālajās valstīs notiekošo pasākumu, “lai nodrošinātu uz nacionālajiem juridiskajiem un administratīvajiem nosacījumiem un nacionālās politikas balstītu [IVN]”,¹²⁸⁵ gaisotnē. Tā, piem., ASV jau no pašiem pirmssākumiem tiesas pārbaudē darbojās prezumpcija par Nacionālās Vides politikas likuma ekstrateritoriālo piemērošanu gadījumos, kad federālās darbības būtiski ietekmēja citas valsts teritoriju.¹²⁸⁶ Tāpat citās valstīs bija zināma pārrobežu IVN piemērošanas prakse.¹²⁸⁷

¹²⁷⁹ Hunter D., Salzman J., Zaelke D. *International Environmental Law and Policy*. 3rd ed. Ch 4. New York: Foundation Press, 2007, p. 172.

¹²⁸⁰ Zaļoksnis J., Meiere S. 12. Vides vadība: politika, likumdošana un institūcijas. Grām.: *Vide un ilgtspējīga attīstība*. Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 260. lpp.

¹²⁸¹ Hironaka A. The Globalization of Environmental Protection: The Case of Environmental Impact Assessment. *International Journal of Comparative Sociology*, 2002, 43(1), pp. 67, 71–72, 74–75.

¹²⁸² Piem.: Organization of American States. *Inter-American Strategy for the Promotion of Public Participation in Decision-Making for Sustainable Development*, 2001. Sk. arī darba nodaļu III “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, 2. “Vides tiesību attīstības periodizācija”, 2.2.2. “Postmodernā ēra”, B. “Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem”.

¹²⁸³ Te gan ir jānorāda, ka vienlaikus, kā ir secinājusi Orhūsas Konvencijas Atbilstības komiteja, tad daļa ES dalībvalstu balstās tieši uz Savienības sekundārajām tiesībām, ieviešot to starptautisko līgumu, kuriem ir pievienojusies arī ES, prasības. UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2005/17 (*European Community*), ECE/MP.PP/2008/5/Add.10, 2008. May 2, para. 49.

¹²⁸⁴ Likums “Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvencijas par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā pirmo un otro grozījumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597), otrā grozījuma preambulas 5. un 6. apsvērums. Sk. arī Connelly R. G. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, p. 44.

¹²⁸⁵ Espo Konvencijas preambulas 6. apsvērums.

¹²⁸⁶ US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Wilderness Society v. Morton*, 463 F 2d 1261, 1972; US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Swinomish Tribal Community v. Federal Energy Regulation Commission*, 627 F 2d 499, 1980.

¹²⁸⁷ Padomes 1985. gada 27. jūnija Direktīva 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1985. 5. jūlijs, L 175/40, 7. pants; UNECE. *Current Policies, Strategies and Aspects of Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context*. Geneva: UN, 1996, pp. 19–20.

Tomēr, no otras puses, Espo Konvencijas pieņemšana bija nepieciešama, jo katrai valstij ir plaša preskriptīvā jurisdikcija, piemērojot IVN tās pašas teritorijā un izmantojot tās iestādes, bet tas, ko valsts noteikti nevar izvirzīt, ir prasība par IVN piemērošanu projektam, kas tiek īstenots citā valstī, jo tas būtu pretrunā ar priekšrakstiem par valsts ekstrateritoriālās jurisdikcijas īstenošanu un teritoriālās suverenitātes principu.¹²⁸⁸ Tādējādi Espo Konvencija ir kalpojusi par modeli citu reģionālo un divpusējo IVN līgumu attīstībai pārrobežu kontekstā, piem., Arktikas Vides aizsardzības stratēģijai un IVN līgumam Ziemeļamerikas Brīvā tirdzniecības līguma ietvaros.¹²⁸⁹

Tāpat liela nozīme ir bijusi starptautisko vides tiesību principu, kā piesardzības principa, prevencijas principa, nediskriminācijas principa, pienākuma novērst pārrobežu vides kaitējumu un sadarboties ar citām valstīm, lai saglabātu un aizsargātu dabas vidi, formācijai. No vienas puses, šo “principu saturu ir ietekmējusi starptautisko institūciju tendence vispārināt nacionālo praksi un no nacionālajām tiesībām izrietošos vispārējos tiesību principus”.¹²⁹⁰ Piem., piesardzības principa (vācu val. – *Vorsorgeprinzip*) pirmssākumi ir meklējami 1970. gadu Vācijas tiesībās, tā piemērošanai starptautiskā mērogā sākoties aptuveni 1980. gadu vidū.¹²⁹¹ No otras puses, piem., Līgumā par ES darbību minētie vides aizsardzības principi ir papildinājuši nacionālās tiesību sistēmas, pateicoties mijiedarbībai starp ES un nacionālo tiesisko kārtību.¹²⁹² Tādējādi vides aizsardzības principiem un to piemērošanai attīstoties plašākā kontekstā, tie ir veicinājuši IVN saistību recepciju un attīstību nacionālajos, reģionālajos un starptautiskajos lēmumu pieņemšanas procesos. Piem., tiek apgalvots, ka starptautiskās vides tiesības, tās projicējot specifiskos iekšzemes IVN procesos un izmantojot atkārtotas mijiedarbības, kad normas tiek ņemtas vērā specifisku projektu apstiprināšanas kontekstā, tiek internalizētas vietējo valsts iestāžu lēmumu pieņemšanas procesā.¹²⁹³

Vispārēji var teikt, ka starptautiskās tiesības iezīmē pamata universālos principus un regulē pārrobežu un globālo vides problēmu novēršanu. Reģionālās, kā ES tiesības, ir vērstas uz minimuma standartu noteikšanu,¹²⁹⁴ lai harmonizētu dalībvalstu vides aizsardzības sistēmas, savukārt nacionālajā līmenī noris noteikumu detalizācija un tiek nodrošināts institucionālais

---

¹²⁸⁸ Kaut arī nacionālās IVN prasības ar nolūku netiek strukturētas tā, lai privilēģētu tieši “nacionālo” vidi, tomēr IVN procesa pārklājuma dažādie līmeņi un valsts iestāžu un ierēdņu plašā rīcības brīvība attiecībā uz to, vai un kā piemērot IVN, norāda uz IVN procesu starpvalstu koordinācijas nepieciešamību. Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 48–51.

¹²⁸⁹ Connelly R. G. *The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective*. *EIAR*, 1999, 19, p. 46.

¹²⁹⁰ Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2008-03-03: 2008. gada 7. oktobris, 5.1. punkts.

¹²⁹¹ Cançado Trindade A. A. 19. Principle 15. Precaution. In: *The Rio Declaration on Environment and Development. A Commentary*. Viñuales E. J. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 404.

¹²⁹² de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, p. 1.

¹²⁹³ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 13, 23–24.

¹²⁹⁴ Sk. arī darba nodaļu IV “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas”, 1.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma reģionālās sistēmas izveides piemērs Eiropas Savienībā”, 1.2.2. “Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas konsekvences un evolūcija”.

ietvars, lai ieviestu un kontrolētu piemērojamās normas¹²⁹⁵. Citiem vārdiem sakot, starptautiskās un reģionālās tiesību normas nosaka noteiktus juridiskos pienākumus, savukārt nacionālās IVN struktūras ietekmē starptautiskās tiesības, nodrošinot piemēru bāzi un veicinot starptautisko saistību modernizēšanu.¹²⁹⁶ Līdzīgi darbojas arī reģionālās vides tiesības.¹²⁹⁷ Piem., ES direktīvas (2011) grozījumos (2014) ir norādīta atsauce uz konvencijām, tostarp Espo Konvenciju un Konvenciju par bioloģisko daudzveidību, kā arī arhitektūras un kultūras mantojuma, un ainavu konvencijām.¹²⁹⁸

Starptautiskajai, reģionālajai un nacionālajai regulācijas režīmu mijiedarbībai var būt arī praktiska nozīme. Piem., risinot IVN starptautiskās piemērošanas jautājumus, kas skar pārrobežu piesārņojumu un tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām, kā raksturojošu piemēru var minēt lietu strīdā starp ASV un Svazilandi par ziloņu importu. ASV tiesa atteicās piemērot ASV Nacionālās Vides politikas likuma normas importa licencei, norādot, ka saskaņā ar Konvencijas par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām¹²⁹⁹ prasībām Svazilandeij bija pienākums izsniegt eksporta atļauju, kas apliecina eksporta nekaitīgumu sugas izdzīvošanai, savukārt ASV Nacionālās Vides politikas likuma normu piemērošana nozīmētu Svazilandes pieņemtā lēmuma otrreizēju pārbaudi.¹³⁰⁰ Šajā gadījumā starptautiskās tiesībās skaidri nosaka analīzes raksturu, kas ir jāpiemēro attiecībā uz konkrēto sugu eksportu/importu, efektīvi definējot eksportējošās un importējošās valsts lomu, un norāda uz nepieciešamību pēc noteikta līmeņa koordinācijas valstu starpā, lai noteiktu, kurai no tām ir jāveic IVN gadījumos, kad projekts (paredzētā darbība) ir divu vai vairāku valstu jurisdikcijas priekšmets.¹³⁰¹

2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma recepcija

IVN recepcija, kas bija daļa no plašāka vides politikas un normatīvo aktu izplatības procesa, ir iedalāma tādos trīs posmos kā “horizontālā difūzija”, “politiskās prakses piespiedu uzspiešana”

¹²⁹⁵ Koivoruva T. The Case of Vuotos: Interplay Between International, Community and National Environmental Law. In: *Transboundary Environmental Impact Assessment in the European Union*. Marsden S., Koivoruva T. [Eds.]. Abingdon and New York: Earthscan, 2011, pp. 79–80.

¹²⁹⁶ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 25.

¹²⁹⁷ Piem., ES Dzīvotņu direktīvas – arī IVN piemērošanā būtiskais – 6. pants “palīdz sasniegt mērķus, kas izvirzīti attiecīgās starptautiskajās dabas aizsardzības konvencijās [...], vienlaikus radot detalizētāku teritorijas saglabāšanas un aizsardzības juridisko pamatu, nekā paredz pašas konvencijas”. EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 10. lpp.

¹²⁹⁸ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), preambulas 4., 10., 11., 16. apsvērumi.

¹²⁹⁹ Konvencija par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām: starptautisks līgums. Vašingtona, 1973. 3. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 3. janvāris, Nr. 1/2 (716/717).

¹³⁰⁰ US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Born Free USA v. Norton*: court opinion. 278 F Supp. 2d 5, 2003.

¹³⁰¹ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 51.

un “integrācija un kooperatīvā harmonizācija”. Tā ir norisinājusies viļņveidīgi, uzkrājot pieredzi un zināšanas un pakāpeniski notiekot pārejai uz nākamo kvalitātes pakāpi.¹³⁰²

Pirmā posma – *horizontālās difūzijas* – pamatā bija aizvien efektīvāka vides jomas regulējuma nepieciešamība, lai virzītu ekonomikas attīstību vides ilgtspējas pēdās, tādējādi radot nebijušu fenomenu, proti, līdztekus pārrobežu sadarbības pasākumiem, nacionālā mērogā tika transplantētas citu valstu likumu un regulācijas politikas inovācijas, pat pastāvot atšķirīgām tiesiskajām un kultūras tradīcijām.¹³⁰³ Šī tendence izpaudās kā “tiesisko formantu” (*legal formants*), tostarp IVN transplantācija – *savstarpēji atkarīga, bet nekoordinēta prakses difūzija, izmantojot starpvalstu imitāciju, emulāciju vai mācīšanos* (arī dēvēta par mīmikriju), un ilga no 1970. gadiem līdz 1980. gadu beigām, 1990. gadu sākumam. Tolaik, kā trāpīgi ir apzīmējis amerikāņu tiesību zinātnieks Nikolass Robinsons (*Nicholas A. Robinson*), pasaule novērtēja IVN nopelnus un IVN recepcija notika labprātīgi, proti, valstis ieviesa šo tiesību institūtu, nepastāvot starptautiskajām saistībām, kas uzliktu šādu pienākumu, vai īpašam pamudinājumam ANO rezolūcijas veidā.¹³⁰⁴ Jau 1980. gados precīzi noteiktas IVN procedūras bija paredzētas Ziemeļamerikas, Eiropas un vairāku citu pasaules valstu tiesiskajos ietvaros,¹³⁰⁵ savukārt 1990. gadu sākumā IVN tika piemērots jau vairāk nekā 75 jurisdikcijās.¹³⁰⁶

Kanādiešu vides tiesību zinātnieks Nīls Kreiks (*Neil Craik*) norāda, ka IVN procesu veidošanos nacionālajā ietvarā var labāk saprast, ja to izskaidro ar nepieciešamību nodrošināt politikas veidotājus ar sapratni par viņu lēmumu ietekmi uz vidi; viņš uzskata, ka šāds apgalvojums ir sākuma punkts IVN plašajai izplatībai visā pasaulē. Tas nozīmē, ka dažādās pasaules vietās aizvien vairāk veidojās un nostabilizējās izpratne, ka līdz šim lēmumu pieņēmēji bieži vien apsvērumus par ietekmi uz vidi ir marginalizējuši kā perifērus un neatbilstošus viņu politikas mērķiem. Tādējādi – prasība pēc nepieciešamības veikt IVN zināmā mērā attīstījās uz birokrātiskās reformas stratēģijas fona.¹³⁰⁷ Tomēr, pēc autores domām, šāds uzskats ir attiecināms

¹³⁰² Черп О. М., Виниченко В. Н., Хотулёва М. В. и др. Экологическая оценка и экологическая экспертиза. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: ООО «Эколайн», 2000, [b.l].

¹³⁰³ Yang T., Percival R. V. The Emergence of Global Environmental Law. *Ecology Law Quarterly*, 2009, 36, p. 616.

¹³⁰⁴ Robinson N. A. International Trends in Environmental Impact Assessment. *Boston College Environmental Affairs Law Review*, 1992, 19(3), p. 592.

¹³⁰⁵ Piem., Kanādā IVN tika ieviests 1973. gadā, Austrālijā – 1974. gadā, Taizemē – 1975. gadā, Brazīlijā – 1977. gadā, Filipīnās – 1978. gadā, Izraēlā – 1981. gadā. International Institute for Sustainable Development. Environmental Impact Assessment Online Learning Platform. EIA: Essentials. EIA Timeline. Pieejams: <https://www.iisd.org/learning/eia/eia-essentials/timeline/> [aplūkots 2018. gada 15. oktobrī]. Dati par IVN ieviešanu Eiropas valstīs ir pretrunīgi. Tiek uzskatīts, ka vēl pirms IVN direktīvas (1985) pieņemšanas ietekmes uz vidi regulācijas mehānismi jau darbojās tādās valstīs kā, piem., Īrijā, Francijā, Luksemburgā, Nīderlandē un Vācijā.

¹³⁰⁶ Robinson N. A. International Trends in Environmental Impact Assessment. *Boston College Environmental Affairs Law Review*, 1992, 19(3), p. 592; Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. Eds. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 37.

¹³⁰⁷ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 10–11, 25–26. Poļu vides tiesību zinātnieks Ježijs Jendroška (*Jerzy Jendroška*), atceroties IVN direktīvas pieņemšanas laiku ES, ir minējis tolaik īstenotās diskusijas citastarp ar ASV kolēģiem. Tajās tika minēts piemērs, ka mērķis nav noteikt, cik varžu nogalinās transporta politika, jo to vienkārši nav iespējams izdarīt. Mērķis (attiecīgi – gan IVN, gan stratēģiskā IVN gadījumā) ir tāds, lai “varžu jautājums” vispār tiktu apsvērts. Jendroška J. Reactions from the panel to ‘Emerging findings on effectiveness’. Jendroška J. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu*

uz tām valstīm, kas IVN ievieša atbilstoši horizontālās difūzijas pieejai, savukārt pamatojums IVN ieviešanai iekšzemes tiesiskajā regulējumā nākamo divu IVN receptijas posmu gadījumā bija atšķirīgs.

Otrajā – politiskās prakses piespiedu uzspiešanas, izmantojot ekonomiskos, politiskos vai pat militāros draudus, iejaukšanos vai noteikumus – posmā, sākot no 1980. gadu beigām un 1990. gadu sākuma līdz 2000. gadu pirmās dekādes beigām, situācija šajā ziņā būtiski mainījās. IVN veikšanas pienākums sāka izrietēt ne vien no valstu *bonne volonté* (franču val. – labās gribas), bet arī no starptautisko tiesību, reģionālās sadarbības un attīstības palīdzības organizāciju prasību eksogēnā spiediena, jo sevišķi attiecībā uz attīstības valstīm Klusā okeāna reģionā, Latīņamerikā un Āfrikā¹³⁰⁸. Arī, piem., pēc PSRS sabrukuma Baltijas valstīm bija vienoti centieni un kopējā vīzija integrācijai tādās Rietumu struktūrās kā ES un Ziemeļatlantijas Līguma organizācijā. Tādējādi straujā vides aizsardzības konvenciju parakstīšana 1990. gados zināmā mērā uzskatāmi demonstrēja to valstiskā neatkarīgā statusa pieteikšanu un apliecināšanu starptautiskajā arēnā, kā arī vēlēšanos atbilst starptautisko institūciju prasībām.¹³⁰⁹ No tā izriet, ka šo valstu pievienošanās starptautiskajām, jo sevišķi ANO Eiropas Ekonomiskās komisijas, konvencijām un reģionālā integrācija būtiski ietekmēja politikas virzienus un tiesību aktus, tai skaitā vides jomā, kā arī starptautiskajiem standartiem atbilstošas IVN sistēmas izveidi. Tādējādi 1990. gadu otrajā pusē un 2000. gadu sākumā speciālajā literatūrā bija minētas vairāk kā 100 valstu, kuras izmantoja IVN.¹³¹⁰ Savukārt jau 2000. gadu pirmās desmitgades beigās tika apgalvots, ka vairāk nekā 150 valstu tiesiskajās sistēmās ir ieviests IVN.¹³¹¹ Saskaņā ar 2011. gadā veikto apjomīgo pētījumu ECOLEX¹³¹² vietnē, tika konstatēts, ka, vērtējot 193 ANO dalībvalstis, 191 valstī (izņemot Korejas Tautas Republiku un Dienvidsudānu) ir nacionālie normatīvie akti, kas regulē IVN

---

apkopojums. *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*. Sk. arī Caldwell L. K. Environmental Impact Analysis (EIA): Origins, Evolution, and Future Directions. *Impact Assessment*, 1988, 6(3-4), p. 75.

¹³⁰⁸ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 8, 17, 19. 2000. gadu sākumā IVN bija noteikts kā standarta prasība 24 Subsahāras Āfrikas valstu tiesiskajos ietvaros. Bekhechi M. A., Mercier J.-R. The Legal and Regulatory Framework for Environmental Impact Assessments: A Study of Selected Countries in Sub-Saharan Africa. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2002, p. xiii.

¹³⁰⁹ Kontio P., Kuitto P. Environmental Governance in the Baltic States: Lithuania, Latvia and Estonia. In: *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region*. Joas M., Detlef J., Kern K. [Eds.]. London: Earthscan, 2008, pp. 83, 85, 98.

¹³¹⁰ No tām 60 valstīs IVN bija kā obligāta juridiska prasība, bet pārējās – nostiprināts drīzāk kā *ad hoc* procedūra. Petts J. Introduction to Environmental Impact Assessment in Practice: Fulfilled Potential or Wasted Opportunity? Ch. 1. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 2. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, pp. 3–4. Sk. arī: Ortolano L., Shepherd A. Environmental Impact Assessment. In: *Environmental and Social Impact Assessment*. Vanclay F., Bronstein D. A. [Eds.]. Chichester: John Wiley & Sons, 1996, p. 3; Sadler B. A Framework for Environmental Sustainability Assessment and Assurance. Ch. 2. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 1. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, p. 12; Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, pp. xvi, 5; Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEEA, IAIA, 1996, pp. i, 25, 36.

¹³¹¹ Piem.: Hunter D., Salzman J., Zaelke D. International Environmental Law and Policy. 3rd ed. Ch. 8. New York: Foundation Press, 2007, p. 533; Kidd M., Retief F. Environmental Assessment. Ch. 27. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, p. 986.

¹³¹² ECOLEX ir īpaša vides tiesību informācijas tiešsaistes datubāze, kas aptver nacionālos normatīvos aktus, starptautiskos līgumus, tiesu spriedumus un norādes uz speciālo literatūru. Ecolex – the gateway to environmental law. Pieejams: <http://www.ecolex.org> [aplūkots 2017. gada 12. martā].

piemērošanu, vai arī valsts ir vismaz parakstījusi kādu starptautisku dokumentu, kurā ir minēta atsauce uz IVN.¹³¹³ 2018. gadā ir publicēts AN pētījums, kas apliecina līdzīgus rezultātus¹³¹⁴.¹³¹⁵

2010. gadā Starptautiskā tiesa Uz Urugvajes upes esošo celulozes rūpnīcu lietā (*Pulp Mills on the River Uruguay Case*) definēja, ka IVN veikšana ir prakse, kas pēdējos gados ir guvusi tik plašu akceptu no valstu puses, ka tā būtu uzskatāma par **vispārējo starptautisko tiesību prasību** piemērot IVN gadījumos, kad pastāv būtisks risks, ka paredzētā darbība varētu radīt būtisku nelabvēlīgu ietekmi pārrobežu kontekstā.¹³¹⁶ Vispārīgi doktrīnā tiek uzskatīts, ka šādā veidā Starptautiskā tiesa ir apstiprinājusi **starptautiskās paražu tiesības normas statusu** pārrobežu IVN veikšanas pienākumam.¹³¹⁷ Amerikāņu tiesību profesors Cemins Jans (*Tseming Yang*) ir paudis viedokli, ka IVN veikšanas pienākumu varētu uzskatīt par “civilizētās valstīs atzītu vispārējo tiesību principu” Starptautiskās tiesas statūtu 38. panta pirmās daļas izpratnē.¹³¹⁸ Tas nozīmē paradigmas maiņu, jo paredz obligātu IVN veikšanas praksi ikvienai pasaules valstij atšķirībā no konvenciju regulējuma, kas ir piemērojams tikai starp līgumslēdzējpusēm, un neatkarīgi no IVN veikšanas pienākuma kategorizācijas ļauj apgalvot, ka tas ir kļuvis par saistošu tiesību normu, kas ir daļa no starptautiskajām publiskajām tiesībām,¹³¹⁹ iegūstot globalizētās tiesību normas juridisko rangū. No vienas puses, šāda pieeja nostiprina sabiedrības līdzdalības procesuālo tiesību juridisko rangū starptautiskā līmenī¹³²⁰. No otras puses, starptautiskā līmenī IVN veikšanas pienākuma specifiskās procedūras un saturs, tai skaitā attiecībā uz sabiedrības līdzdalību, nav pagaidām specifiski detalizēti.¹³²¹

Tādējādi var secināt, ka IVN recepcija faktiski ir pabeigta, IVN kā materiālorientētās un procesuālorientētās pieeju kombināciju piemērojot gandrīz ikvienā pasaules valstīs dažādos

¹³¹³ Minētajā pētījumā tika izmantots atslēgvārds “ietekmes uz vidi novērtējums” šādās valodās: *environmental impact assessment* (angļu val.), *l'évaluation de l'impact environnemental* (franču val.) un *evaluación de impacto ambiental* (spāņu val.). No 191 valsts tikai mazāk kā desmit nav nacionālo normatīvo aktu, kuros būtu iekļauts IVN vai līdzvērtīgs process, kaut arī reizēm tā izmantošana ir attiecināma vienīgi uz atsevišķiem sektoriem un saistīta ar specifiski noteiktiem mērķiem. Morgan R. K. Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 6.

¹³¹⁴ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 2, 6.

¹³¹⁵ Amerikāņu tiesību profesors Cemins Jans (*Tseming Yang*) min, ka saskaņā ar aptauju, kas veikta 197 jurisdikcijās, IVN veikšanas pienākuma iekļaušana nacionālajā vides vadības sistēmā ir konstatējama 183 valstīs jeb apmēram 93% gadījumu. Yang T. The Emergence of the Environmental Impact Assessment Duty as a Global Legal Norm and General Principle of Law. *Hastings Law Journal*, 2019, 70(2), p. 527.

¹³¹⁶ Starptautiskā tiesa arī piemēroja Vīnes konvencijas 26. pantu (“Pacta sunt servanda”) un 27. pantu (Nacionālo tiesību normas un līguma ievērošana: “Dalībnieks nevar atsaukties uz nacionālo tiesību normu prasībām, lai attaisnotu līguma neizpildi”). ICJ Judgement of 20 April 2010. *Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*, I.C.J. Reports 2010, pp. 82–83, para. 204; Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: starptautisks līgums. Vīne, 1969. 23. maijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 3. aprīlis, Nr. 52 (2817).

¹³¹⁷ Sk., piem., Anton D. K., Shelton D. L. Environmental Protection and Human Rights. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 29; Marsden S. Public participation in transboundary environmental impact assessment: closing the gap between international and public law? In: *Environmental Discourses in Public and International Law*. Jessup B., Rubenstein K. [Eds.]. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 249; Koch H.-J. Umweltrecht. 4., vollständig überarbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2014, S. 15–16, 29; Redgwell C. Transboundary pollution: principles, policy and practice. In: *Transboundary Pollution*. Jayakumar S., Koh T., Beckman R. et al. [Eds.]. Cheltenham: Edward Elgar, 2015, p. 16; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 13–14. Sk. arī Gailis G. Piesardzības principa piemērošana jūras vides aizsardzībai. *Jurista Vārds*, 2007. 7. februāris, Nr. 6 (409). *El. vers.*

¹³¹⁸ Yang T. The Emergence of the Environmental Impact Assessment Duty as a Global Legal Norm and General Principle of Law. *Hastings Law Journal*, 2019, 70(2), pp. 525, 527; ANO Starptautiskās tiesas statūti: starptautisks dokuments. Sanfrancisko, 1945. 26. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 29. janvāris, Nr. 20 (6106).

¹³¹⁹ *Ibid* 1, p. 527.

¹³²⁰ Turner S. J. A Global Environmental Right. Abingdon: Routledge, 2014, p. 24.

¹³²¹ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 13.

režīma tipos un attīstības līmeņos. Patlaban ir sācies nākamais – trešais posms, kurā notiek IVN *mikroatribūtu* pārņemšanas process, ar *integrācijas un kooperatīvās harmonizācijas* palīdzību, izmantojot pārnacionālās tiesības. Šī procesa izpausmes ir novērojamas tad, kad notiek, piem., IVN prasību izvirzīšana, izmantojot ES direktīvu grozījumus, vai reģionāla rakstura, ar IVN saistītu līgumu, kā Espo Konvencijas un Orhūsas Konvencijas, atvēršana parakstīšanai arī citām pasaules valstīm.

IVN ir uzskatāms par veiksmīgu un unikālu vides tiesību globalizētas normas piemēru¹³²², līdz ar demokrātiju vienu no ievērojamākajiem politikas izgudrojumiem 20. gs. un svarīgu instrumentu, lai īstenotu ilgtspējīgas attīstības mērķus plānošanas un lēmumu pieņemšanas procesā.¹³²³ Aptuveni 50 gadu laikā IVN ir pārvērties no prasības pēc valsts darbības ietekmes uz vidi detalizēta ziņojuma par vispusīgi zinātnisku, juridisku un politisku instrumentu, kas tiek izmantots gandrīz ikvienā pasaules valstī dažādos režīma tipos un visos attīstības līmeņos, tādējādi kļūdamas par universāli piemērojamu.¹³²⁴

Ir jāpiekrīt, ka, no vienas puses, ātrums, kādā notika IVN ģeogrāfiskā izplatība radīja paredzamus ierobežojumus attiecībā uz dažādu jurisdikciju IVN sistēmu procesuālajiem noteikumiem un efektivitāti, tomēr, no otras puses, tiek uzskatīts, ka IVN ir bijis veiksmīgs tieši tā iemesla dēļ, ka tas ir elastīgs un var tikt piemērots dažādiem biofizikālajiem, sociālekonomiskajiem un ģeopolitiskajiem kontekstiem.¹³²⁵

2.3. Globālo vides tiesību ģenēze

Starptautisko, reģionālo un nacionālo regulācijas režīmu transplantācijas, konverģences, integrācijas un harmonizācijas procesi¹³²⁶ ir veicinājuši tādu sistēmu, apakšsistēmu, normu, principu un procesuālo metožu, kuru raksturs ir globāls (un nevis tikai – pārnacionāls vai starptautisks), kopuma rašanos,¹³²⁷ kā tas, ņemot vērā iepriekš veikto analīzi, ir novērojams arī IVN gadījumā. Tā rezultātā ir identificējamās “**globālās vides tiesības**” – īpaša tiesību joma, kuras raksturs ir vienlaikus – starptautisks, nacionāls un pārrobežu¹³²⁸ un kas ir globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas daudzveidīgo procesu sintēzes rezultāts. Piem., *materiālprocesuālie mikroatribūti* veido IVN kā globālo vides tiesību daļu, kura “balstās visu pasaules reģionu un

¹³²² Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 51.

¹³²³ Sadler B. *International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance*. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, pp. I, IV, 1, 24, 36, 223. Sk. arī Bartlett R. V. *Policy and Impact Assessment: An Introduction. Impact Assessment Bulletin*, 6, 1988, pp. 73–74.

¹³²⁴ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, pp. 51–52.

¹³²⁵ Sal. sk. Cashmore M. *The role of science in environmental impact assessment: process and procedure versus purpose in the development theory. EIAR*, 2004, 24, pp. 404, 406.

¹³²⁶ Sk. arī Yang T. *The Emergence of the Environmental Impact Assessment Duty as a Global Legal Norm and General Principle of Law. Hastings Law Journal*, 2019, 70(2), p. 539.

¹³²⁷ Yang T., Percival R. V. *The Emergence of Global Environmental Law. Ecology Law Quarterly*, 2009, 36, pp. 616–617, 623.

¹³²⁸ Sk. arī Permanent Court of Arbitration Decision of 24 May 2005. *The Iron Rhine (“Ijzeren Rijn”) Railway (Belgium v. Netherlands)*, UN, 2008, Vol. XXVII, p. 66, para. 58.

vairuma valstu atzītos principos, un vienlaikus ir valsts (nacionālas) un starptautiskas tiesības, kas funkcionē, nojaucot tradicionālās atšķirības starp šiem tiesību līmeņiem (sistēmām). Rezultātā normatīvās regulēšanas mehānismi, tiesību principi, institucionālās struktūras kļūst līdzīgas (vai analogas) dažādu valstu, kā arī starptautiskajās tiesībās”¹³²⁹.

2.3.1. Tiesisko un paratiesisko noteikumu sistēma

Starptautisko tiesību avotu doktrīna ir vispārēji noteikta un zināma¹³³⁰, tomēr te ir jāņem vērā papildu aspekts. IVN regulējums nav aprobežots ar normatīvajiem aktiem pašiem par sevi vai to izpildi kontrolējošām iestādēm; šie normatīvie akti un tiesiski iedibinātās institūcijas ir vienīgi juridiskās transformācijas atpazīstamākā izpausme.¹³³¹

Mūsdienīgā izpratnē vides tiesību normatīvo attīstību, ņemot vērā plašo privāto un sabiedrisko interešu atzīstamību un tām nepieciešamo aizsardzību¹³³² un tradicionālo starptautisko tiesību avotu “trūkumus”¹³³³, veido arī jauni noteikumu radīšanas mehānismi, kā, piem., noteikumu atvasināšana no atzītiem vispārējiem starpvalstu uzvedības principiem; starptautisko paražu tiesību principu iedibināšana, ņemot par pamatu plaši, bet ne universāli akceptētus līgumus; evolūcijas līgumu režīma izveide¹³³⁴ (piem., Espo Konvencija). Tāpat šīs normatīvās attīstības saturu nosaka līgumu pušu konferenču lēmumi, starpvaldību rezolūcijas, nodomu paziņojumi, saprašanās memorandi, dažāda veida starptautisko organizāciju izstrādātās procedūras, vadlīnijas, ieteikumi un sertifikācijas standarti, proti, tā sauktās vājās intervences normas,¹³³⁵ kuras globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ērā ietekmē daļēji integrēts pasaules līmeņa organizāciju kopums.

Lielākā daļa no iepriekš minētajiem instrumentiem bieži vien tiek apzīmēti kā rekomendatīvās (ieteikuma) tiesības, nesaistošie noteikumi (*soft law*¹³³⁶) (dēvēti arī par *paratiesiskajiem* noteikumiem jeb normām), kas dažkārt aizvieto tiesiski saistošos noteikumus (*hard law*), kuru piemērošanu savukārt atbalsta “komandas un kontroles” sistēmas piekritēji.¹³³⁷

¹³²⁹ Meiere S. Vides tiesības. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

¹³³⁰ ANO Starptautiskās tiesas statūti: starptautisks dokuments. Sanfrancisko, 1945. 26. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 29. janvāris, Nr. 20 (6106); Koivoruva T. Introduction to International Environmental Law. Oxon: Routledge, 2014, p. 54; Hey E. Advanced Introduction to International Environmental Law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, p. 4.

¹³³¹ Lazarus R. J. The Making of Environmental Law. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, p. xiv.

¹³³² Fisher D. E. Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, p. 62.

¹³³³ Tladi D. State Practice and the Making and (Re)Making of International Law: The Case of the Legal Rules Relating to Marine Biodiversity in Areas Beyond National Jurisdiction. *State Practice and International Law Journal*, 2014, 1, pp. 97–98.

¹³³⁴ Morrison F. L. The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, pp. 115–117, 120–121.

¹³³⁵ Hey E. Advanced Introduction to International Environmental Law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, pp. 4–5; de Sadeleer N. Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules. New York: Oxford University Press, 2002, p. 246.

¹³³⁶ Latvijas tiesību zinātnē termins “soft law” tiek definēts divējādi: kā “ieteikuma tiesības” un “rekomendatīvās tiesības”. Sk., piem., Mieriņa A. Starptautiskās privāttiesības: ģenēze un sistēma. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 37. lpp.; Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 25.–26. lpp.; Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 146.–148., 13.–14. lpp.

¹³³⁷ de Sadeleer N. Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules. New York: Oxford University Press, 2002, p. 246.

Lai gan vispārēji tiek atzītas atšķirības starp tiesiski saistošajiem un *paratiesiskajiem* tiesību avotu veidiem, tomēr mūsdienīgā izpratnē to viennozīmīgs binārs pretstatījums ir neiespējams.¹³³⁸ Terminam “rekomendatīvās tiesības” var būt dažādas nozīmes, un tas bieži vien kalpo kā visaptverošs jēdziens, kurā tiek ietverti ļoti dažādi dokumenti, kurus apvieno kopīga pazīme: tie nav juridiski saistoši saskaņā ar klasisko starptautisko tiesību doktrīnu, tomēr faktiski to normatīvā ietekme ir ļoti atšķirīga.¹³³⁹ Vairāki rekomendatīvo tiesību instrumenti ietver *pacta* – specifisku normatīvu saturu, kas ir “saistošāks” kā atsevišķas līgumu normas, kā arī tie var kalpot kā nozīmīgi katalizatori tālāku darbību veikšanai starptautiskā mērogā vai veicināt tiesiski saistošu noteikumu pieņemšanu iekšzemē, vai ietvert īpašus pārraudzības mehānismus (piem., kā Ilgtspējīgas attīstības komisija, kas uzraudzīja “Darba kārtības 21. gadsimtam” ieviešanu).¹³⁴⁰

IVN saistības ir minētas tā dēvētajās politiskajās deklarācijās, kā Riodežaneiro deklarācijā (1992), kas *pro forma* nav saistoša, tomēr tās vispārāztītajam un uz valstu vienprātību balstītajam prestižam, to pieņemot, ir spēcīga, pārliecinoša vērtība.¹³⁴¹ Tāpēc, lai gan bieži vien starptautisko vides tiesību formulējumi skan kā vispārīga politiska rakstura labu nodomu pilna apņemšanās, proti, signalizē vien politisko vai morālo apņemšanos¹³⁴², tā ir vispārēja un ierasti sastopama starptautisko tiesību pazīme, ka visi to sākotnējie formulējumi ir balstīti uz sava veida “tiekšanos”, kuras formulētā ideja pamazām “sacietē”, pārvēršoties par konkrētām tiesībām,¹³⁴³ kad tiek pārņemta līgumos vai “kristalizējas” par starptautisko paražu un iegūst saistošu spēku.¹³⁴⁴ Piem., ANO Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija¹³⁴⁵ sākās ar virkni formulējumu attiecībā uz to, kas ir jāsasniedz, bet laika gaitā šīs idejas ieguva noteiktāku saturu, tās “izkristalizējās”, kļuva par atzīto starptautisko tiesību daļu, tādā veidā “injicējoties” iekšzemes tiesībās un iegūstot nacionālo tiesību avota statusu.¹³⁴⁶ Līdzīgi ir ar starptautiskajām vides tiesībām – tās sākas kā politiska rakstura “labu nodomu pilna apņemšanās”, bet, laikam ejot, to svarīgums top skaidrāks, tās arvien vairāk kļūst par iedibinātās tiesiskās kārtības daļu, tādā veidā integrējoties iekšzemes tiesiskajā

¹³³⁸ Sk. arī Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 88; Shelton D. *Introduction: Law, Non-Law and the Problem of ‘Soft Law’*. In: *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal Systems*. Shelton D. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 8.

¹³³⁹ Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, p. 6.

¹³⁴⁰ Turklāt rekomendatīvās tiesības nepastāv izolācijā no tiesiski saistošajiem noteikumiem, visbiežāk tās ir tiesiski saistošo noteikumu priekšvēstnesis, robu aizpildījums vai papildinājums. Shelton D. *Introduction: Law, Non-Law and the Problem of ‘Soft Law’*. In: *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal Systems*. Shelton D. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2000, pp. 4, 10–11, 14, 17.

¹³⁴¹ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 88; Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, pp. 27, 38.

¹³⁴² Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, p. 27.

¹³⁴³ Weeramantry C. *Sustainable Development: An Ancient Concept Recently Revived*. Speech. *The Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law*. Johannesburg, 2002, August 18–20, p. 1.

¹³⁴⁴ Meiere S. *Vides tiesības. Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].

¹³⁴⁵ ANO Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija. 1948. 10. decembris, A/RES/217.

¹³⁴⁶ Weeramantry C. *Sustainable Development: An Ancient Concept Recently Revived*. Speech. *The Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law*. Johannesburg, 2002, August 18–20, p. 1.

sistēmā.¹³⁴⁷ Kā cits rekomendatīvo tiesību piemērs ir minamas Almati vadlīnijas¹³⁴⁸, kuras izstrādāja speciāla darba grupa un kas skaidroja un stiprināja Orhūsas Konvencijas piemērošanu¹³⁴⁹.¹³⁵⁰

Citos gadījumos specifiskais pienākums veikt IVN mēdz būt iekļauts formāli saistošos instrumentos, tomēr tas ir izteikts tādā veidā, kas ir neatbilstošs saistošās dabas formālajam jēdzienam¹³⁵¹ vai pat divdomīgi skanošs¹³⁵², tādējādi tiesību normu nenoteiktais raksturs atstāj valstīm lielu rīcības brīvību to piemērošanā.¹³⁵³ Daži starptautiskie līgumi var radīt nacionālās ieviešanas problēmas, jo nav skaidrs, kādu precīzi valsts rīcību nosaka to “atvērtās” (*open-ended*) tiesību normas, kas var būt formulētas tādā veidā, ka nerada tiesisku pienākumu, izmantojot modālos darbības vārdus, kā, piem., “vajadzētu” (*should*).¹³⁵⁴ Tā rezultātā starptautiskajām tiesībām un tiesiski saistošajām tiesību normām veidojas dinamiska mijiedarbība, līdzīga tai, kāda pastāv nacionālo, reģionālo un starptautisko vides tiesību gadījumā.¹³⁵⁵ Tā, piem., Uz Urugvajes upes esošo celulozes rūpnīcu lietā (*Pulp Mills on the River Uruguay Case*) Starptautiskā tiesa norādīja uz ANO Vides programmas izstrādāto 1987. gada vadlīniju¹³⁵⁶ piemērošanas jomu. Tiesa uzskatīja, ka, lai arī starptautiskās tiesības nedetalizē IVN darbības sfēru un saturu, tomēr, ņemot vērā starptautiskajām valstīm noslēgto 1975. gada Urugvajes upes līguma regulējumu, Urugvajai minētās vadlīnijas bija jāpiemēro, pieņemot pasākumus tās iekšzemes tiesiskajā ietvarā.¹³⁵⁷

Austrāliešu vides tiesību pētnieks Duglass Fišers (*Douglas E. Fisher*) norāda, ka starptautisko vides tiesību gadījumā saistībā ar ilgtspējīgas attīstības kontekstu (ilgtspējā balstītas valdīšanas ērā) nošķirums starptautiskajām tiesībām un rekomendatīvajām tiesībām kļūst novecojis un nelietderīgs; drīzāk vides tiesības būtu apzīmējamas kā tiesību normu kopums, kuru veido un ievieš *paratiesisko* normu sistēmā. Saskaņā ar šī autora sniegto skaidrojumu tiesiski saistošās normas tiek īstenotas tradicionālā izpratnē, savukārt *paratiesiskie* noteikumi, kaut gan

¹³⁴⁷ Weeramantry C. Sustainable Development: An Ancient Concept Recently Revived. Speech. *The Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law*. Johannesburg, 2002, August 18–20, pp. 1–2.

¹³⁴⁸ UNECE. Report of the second meeting of the parties. Decision II/4. Promoting the application of the principles of the Aarhus Convention in International Forums (Almaty Guidelines). Distr. General, ECE/MP.PP/2005/2/Add.5, Annex, 2005. June 20.

¹³⁴⁹ “Katra puse veicina šīs konvencijas principu piemērošanu ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā starptautiskā līmenī un vides jautājumu risināšanā starptautiskajās organizācijās”. Orhūsas Konvencijas 3. panta 7. punkts.

¹³⁵⁰ Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, p. 55.

¹³⁵¹ Piem., Konvencijas par bioloģisko daudzveidību 14. panta, kas reglamentē IVN un nevēlamās ietekmes mazināšanu, 1. punktā minēts, ka katras līgumslēdzējpusēs rīcībai ir jābūt “iespēju un vajadzību” robežās. Konvencija par bioloģisko daudzveidību: starptautisks līgums. Riodežaneiro, 1992. 5. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 8. septembris, Nr. 137 (420).

¹³⁵² Piem., ANO Jūras tiesību konvencijas 206. pantā lietoti vārdi “cik vien tas praktiski iespējams”. ANO Jūras tiesību konvencija: starptautisks līgums. Montego Beja, 1982. 10. decembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 17. novembris, Nr. 183 (3131).

¹³⁵³ Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 88; Krämer L. *EU Environmental Law*. 7th ed. London: Sweet & Maxwell, 2011, 4-36.

¹³⁵⁴ Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, pp. 18, 59.

¹³⁵⁵ Sal. sk. Shelton D. Introduction: Law, Non-Law and the Problem of ‘Soft Law’. In: *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal Systems*. Shelton D. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 10.

¹³⁵⁶ UNEP. Goals and Principles of Environmental Impact Assessment. WG. 152/4 Annex. UNEP Governing Council, Dec. 14/25, 1987, 35 p.

¹³⁵⁷ Starptautiskā tiesa atsaucās uz šo statūtu 41. panta a) punktu, saskaņā ar kuru puses apņemas ieviest normatīvos aktus un veikt pasākumus atbilstoši starptautiskajiem līgumiem un, kur nepieciešams, starptautisko tehnisko organizāciju vadlīnijām un ieteikumiem, lai aizsargātu un saglabātu dabas vidi un, jo sevišķi, novērstu piesārņojumu. ICJ Judgement of 20 April 2010. *Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*, I.C.J. Reports 2010, pp. 82–84, paras. 203–205.

nav īstenojami paši par sevi, tieši ietekmē to, kā tiesību normas tiek interpretētas un piemērotas.¹³⁵⁸ Piem., vides aizsardzības principiem arī zināmā mērā piemīt *paratiesisko* noteikumu statuss, un kā “starpstadija starp vides politiku un vides tiesībām” tie veido saikni starp juridisko zinātni un tādām ārpusstiesiskām jomām kā ētika un politikas veidošana un atzīst zinātniska un tehniska rakstura nenoteiktību.¹³⁵⁹ Tādējādi, pievienojoties Duglasa Fišera (*Douglass E. Fisher*) pieejai un to papildinot, autore secina, ka IVN gadījumā **efektīvs tiesiskais regulējums ne vien starptautiskā, bet arī reģionālā un nacionālā līmenī veidojas no tiesiski saistošo noteikumu un rekomendatīvo tiesību kopsummas**. Šis kopums vienlaikus ir saistīts ar metodoloģijas jautājumiem attiecībā uz to, kā lēmumi tiek pieņemti attiecībā uz pastāvošām un iespējamām darbībām, kuras var būtiski ietekmēt resursu izmantošanu un vidi, un valstu rīcības atbilstību šī kopuma prasībām nodrošina nevis sankcijas, bet ilgtspējas kā kopējā labuma nodrošināšanas nepieciešamība.¹³⁶⁰

Tādējādi pienākumu novērtēt ietekmi uz vidi regulē gan globāla, gan reģionāla, gan nacionāla līmeņa tiesisko un *paratiesisko* normu kopums, saskaņā ar kura piemērošanas izpratni notiek IVN ieviešana un praktiskā īstenošana saistībā ar: (1) globālajiem vides jautājumiem, (2) pārrobežu ietekmi uz vidi, (3) starptautisko institūciju darbībām, (4) nacionālajiem likumiem, kas attiecas uz lokālo ietekmi uz vidi.¹³⁶¹

2.3.2. Rekomendatīvo tiesību raksturojums

Gan starptautiskajā, gan nacionālajā mērogā rekomendatīvās tiesības kā *paratiesiski* noteikumi izpaužas dažāda veida IVN rokasgrāmatu un piemērošanas vadlīniju formā. Šo vadlīniju izstrādi nodrošina arī starptautiskās institūcijas, valsts iestādes un profesionālās organizācijas. Šādā veidā tiek veicināta plašāka *paratiesisko* noteikumu kopuma nodrošināšana un tiesiski saistošo noteikumu ekspansija. Piem., attiecībā uz IVN procesā izvērtējamo ietekmju novērtējumu tā ir vispārēja prakse, ka tiesiskajā ietvarā ir sniegts konspektīvs faktoru uzskaitījums

---

¹³⁵⁸ Noteikuma statuss – tiesisks vai paratiesisks – ir atkarīgs no tā formālā avota un funkcijas, proti, abu veidu noteikumiem ir dažādi avoti un tie veic atšķirīgas funkcijas. Jaunizveidotā tiesiskā struktūra (sistēma) sastāv no sešiem elementiem ar atšķirīgām funkcijām: (1) relatīvi vispārēju un elastīgu normu kopumu, kas nosaka sistēmas pamatā esošās vērtības; (2) kompetences noteikumi, kas apraksta personas un institūcijas, kuras var veikt darbības vai pieņemt lēmumus attiecībā uz vidi; (3) stratēģisko normu kopumu, kas skaidri nosaka ar vidi saistīto operatīvo darbību un lēmumu pieņemšanas virzienu; (4) darbības (reglamentējošo) noteikumu kopumu, kas norāda, kādā veidā darbības ir jāveic un kā ir jāpieņem lēmumi; (5) atbildības noteikumu kopumu, kas aizsargā tiesības un nosaka pienākumus, definējot, ko drīkst un ko nedrīkst darīt un kādus lēmumus var un nevar pieņemt; (6) tirgus noteikumu kopumu, kura funkcija ir atbalstīt vai veidot tirgu kā regulācijas instrument, kad šāda veida ekonomiskie instrumenti tiek uzskatīti par vides pārvaldības veidu. Tā ir saikne starp šiem struktūras elementiem, kas atkarībā no apstākļiem nodrošina konsekveni un saskanību gan procesuāli, gan materiāli un līdz ar to sistemātisku vienotību ar sistēmu, kas pretējā gadījumā varētu tikt uztverta kā nesakārtots haoss. Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, pp. vi, 62–63, 64–65, 69, 103.

¹³⁵⁹ Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, pp. 61, 65; Zaļoksnis J., Meiere S. 12. Vides vadība: politika, likumdošana un institūcijas. Grām.: *Vide un ilgtspējīga attīstība*. Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 261. lpp.; de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, pp. 2, 250.

¹³⁶⁰ Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, p. vi; Shelton D. Introduction: Law, Non-Law and the Problem of ‘Soft Law’. In: *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal Systems*. Shelton D. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 14.

¹³⁶¹ Hunter D., Salzman J., Zaelke D. *International Environmental Law and Policy*. 3rd ed. New York: Foundation Press, 2007, p. 531.

(arī – tā dēvētās minimuma prasības), kuru papildina nesaistošas vadlīnijas par to, kā ir veicams konkrēts novērtējums. Šādā veidā tiek atzīta dažādu ietekmju novērtēšanas sarežģītība, nepieciešamība nodrošināt novērtējuma pieejas un metodoloģijas atbilstību konkrētam projektam un tā vides apstākļiem, ātra un nepārtraukta progresa būtiskā nozīme novērtēšanas metodikā un pieejās, veicot vadlīniju pārskatīšanu savlaicīgāk, nekā tas būtu iespējams tiesiskās reformas gadījumā.¹³⁶²

A. Starptautisko rekomendatīvo tiesību ietekme

Starptautiskā mērogā globālo vides tiesību avotus un to veidošanu cita starpā nosaka starptautisko institūciju birokratizācijas procesi, kurus plašākā nozīmē ietekmē dažāda veida dalībnieki, jo sevišķi NVO, kā arī indivīdi un sabiedrības grupas¹³⁶³, starpvalstu, korporatīvā sektora pārstāvji, vienlaikus ar dažādu intensitātes pakāpi piedaloties principu, standartu un noteikumu formulēšanā un piemērošanā arī IVN jomā.¹³⁶⁴

Starpvaldību organizācija, kurai bija izšķiroša loma IVN ieviešanā dažādās pasaules valstīs, bija arī ANO Vides programma, kas 1987. gadā publicēja IVN mērķus un principus, norādot saikni starp pienākumu informēt un konsultēties ar ietekmētajām valstīm iespējama pārrobežu kaitējuma gadījumā un nosakot vadlīnijas valstīm iekšzemes IVN sistēmu attīstīšanai.¹³⁶⁵ ANO Vides programma arī regulāri publicē IVN piemērošanas prakses gadījumus, nodrošinot informāciju par tā metodoloģiju, atbalstot starptautiskās un reģionālās konferences un gādājot tehnisko palīdzību vides aģentūrām attīstības valstīs.¹³⁶⁶ Līdzīgā veidā starptautisko konvenciju režīmi ir nodrošinājuši IVN labās prakses apkopošanu un izplatību gan autonomā veidā¹³⁶⁷, gan uz sadarbības pamata, piem., ar Nīderlandes Vides novērtējumu komisiju (*Netherlands Commission for Environmental Assessment*)¹³⁶⁸. Šī organizācija tika dibināta 1987. gadā kā neatkarīga

¹³⁶² UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, p. 45.

¹³⁶³ Mūsdienās aizvien biežāk ir sastopamas “tās jaunās līdzdalības formas nacionālajā un starptautiskajā politikā, kuras realizējas ar pilsoniskajā sabiedrībā strādājošo organizāciju darbību”. Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Bisenieks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 24. tēze, 28. lpp.

¹³⁶⁴ Sk. plašāk: Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, p. 6; Hironaka A. The Globalization of Environmental Protection: The Case of Environmental Impact Assessment. *International Journal of Comparative Sociology*, 2002, 43(1), pp. 68–69; Wathern P. An introductory guide to EIA. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, p. 4; Tladi D. The Proposed Implementing Agreement: Options for Coherence and Consistency in the Establishment of Protected Areas beyond National Jurisdiction. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2015, 30, pp. 654–673.

¹³⁶⁵ UNEP. *Goals and Principles of Environmental Impact Assessment*. WG. 152/4 Annex. UNEP Governing Council, Dec. 14/25, 1987, 35 p.

¹³⁶⁶ Piem.: UNEP. *Guidelines for assessing industrial environmental impact and environmental criteria for the siting of industry*. Paris: Industry and Environment Office, UNEP, 1980.

¹³⁶⁷ Piem.: 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Recommendation 6.2: Environmental impact assessment. *Annex to Recommendation 6.2. Summary of Convention References and Previous Conference Decisions Relating to Environmental Impact Assessment*. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27; Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Akwé: *Kon Voluntary Guidelines on Environmental and Socio-cultural Assessment*. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2004, 25 p.; Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity. *Marine and coastal biodiversity: revised voluntary guidelines for the consideration of biodiversity in environmental impact assessments and strategic environmental assessments in marine and coastal areas*. Hyderabad, India, 2012. August 21, UNEP/CBD/COP/11/23.

¹³⁶⁸ Slootweg R., Kollhoff A., Verheem R., Höft R. / NCEA / Secretariat of the Convention on Biological Diversity. *Voluntary Guidelines on Biodiversity-Inclusive Impact Assessment*. Utrecht: NCEA, 80 p.

nacionālā līmeņa konsultatīva iestāde vidisko novērtējumu jautājumos, 1993. gadā uzsākot arī starptautiskās aktivitātes un citastarp sniedzot padomus par projektu IVN un stratēģisko IVN ministrijām, jomas speciālistiem un NVO¹³⁶⁹.

Arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, kas bieži vien ir atradusies starptautiskās vides politikas vadībā, kopš 1970. gadiem rosināja tās dalībvalstis ieviest IVN, pieņemot daudzas rekomendācijas šajā jomā.¹³⁷⁰ Viena no nesenākajām šīs organizācijas iniciatīvām ir saistīta ar divpusējo finansēšanu, kuras ietvaros tā ir paredzējusi vidiskā un sociālā novērtējuma procedūras piemērošanu attiecībā uz eksporta kredītu aizdevumiem, kas ir saistīti ar lielu projektu attīstīšanu jaunattīstības valstīs.¹³⁷¹ Savukārt Pasaules Veselības organizācijai ir bijusi būtiska loma, veicinot veselības apsvērumu iekļaušanu vidiskajos novērtējumos, bet 1970. gados Ziemeļatlantijas Līguma organizācijai – , sniedzot skaidrojumu tās dalībvalstīm par IVN praksi, kas balstīta uz ASV Nacionālās Vides politikas likuma tiesību normu piemērošanu.¹³⁷²

Vidiskais novērtējums ir kļuvis par standarta politiku un procedūru lielāko starptautiskās attīstības finanšu institūciju un valstu attīstības palīdzības aģentūru iniciatīvām, aizvien vairāk pārejot no vides risku novērtēšanas prakses uz ilgtspējas integrēto pieeju, lai nodrošinātu, ka infrastruktūras attīstības programmas un īstenojamie projekti atbilstu starptautiski noteiktajām prasībām, būtu ilgtspējīgi un saistīti ar nelielu risku attiecībā uz vides kaitējuma izraisīšanu.¹³⁷³

Vides NVO un starpvaldību organizāciju spiediena rezultātā starptautiskās attīstības banku kopiena, kas vēsturiski piešķir zemu prioritāti vides jautājumiem, sāka pieprasīt IVN veikšanu to finansētajiem attīstības projektiem.¹³⁷⁴ Šīs kopienas pioniere – Pasaules Banka 1989. gadā publicēja vadlīnijas (izpilddirektīvu), kas noteica vidiskā novērtējuma piemērošanu visiem projektiem, kuriem var būt būtiska negatīva ietekme uz vidi, un vēlāk attīstīja īpašas Aizsardzības politikas (*Safeguard Policies*), iekļaujot tajās vides un sociālā novērtējuma procedūras.¹³⁷⁵ Tai

---

¹³⁶⁹ Rabbinge R. [interview]. Outgoing vice-chair of the NCEA. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 6–7.

¹³⁷⁰ OECD. Declaration on Environmental Policy. OECD/LEGAL/0134, 1974. 14 November; OECD. Recommendation on the Analysis of the Environmental Consequences of Significant Public and Private Projects. C(74)216, 1974. 14 November; OECD. Recommendation on the Assessment of Projects with Significant Impact on the Environment. C(79)116, 1979. 8 May; OECD. Recommendation on Environmental Assessment of Development Assistance Projects and Programmes, C(85)104, 1985. 20 June. Sk. plašāk: Robinson N. A. Environmental Regulation of Real Property. *Revised version*. Reilly K. A. [Ed.]. New York: Law Journal Press, 2006, p. 4-71.

¹³⁷¹ Morgan R. K. Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 6.

¹³⁷² Robinson N. A. Environmental Regulation of Real Property. *Revised version*. Reilly K. A. [Ed.]. New York: Law Journal Press, 2006, p. 4-66.

¹³⁷³ Walmsley B., Patel S. SADC Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: DBSA in collaboration with the SAIEA, 2011, pp. 30, 36–37.

¹³⁷⁴ Tika pausta kritika, ka daudzas jaunattīstības valstu vides problēmas ir saistītas ar multinacionālu projektu, kurus finansē industrializētās valstis, īstenošanu. Hironaka A. The Globalization of Environmental Protection: The Case of Environmental Impact Assessment. *International Journal of Comparative Sociology*, 2002, 43(1), pp. 68–70. Sk. arī, piem., Fox J. A., Brown D. The Struggle for Accountability: The World Bank, NGO's and Grassroots Movements, Cambridge, MA, London: The MIT Press, 570 p.

¹³⁷⁵ Pasaules Banka ir regulāri atjaunojusi tās sākotnējās vadlīnijas, attiecīgi – 1991., 1995., 1997., 1999., 2002., 2006. un 2013. gadā un izstrādājusi īpašas vispārējās vadlīnijas, kā arī daudzas praktiskās piemērošanas sektorālās vadlīnijas, piem., attiecībā uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas, ķīmisko vielu pārstrādes, mežsaimniecības, infrastruktūras un enerģijas ieguves projektiem u.c. Sk., piem., World Bank. Operational Policy 4.01 (OP 4.01), 1999. January, 6 p.; World Bank. Environmental Assessment Sourcebook. Vol. 1, 2. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 1991, 246 p. (Vol. 1), 302 p. (Vol. 2); World Bank. Environmental, Health, and Safety General Guidelines. Washington, DC: International Finance Corporation/World Bank Group, 2007, 99 p. Pasaules Bankas jaunākais vadlīniju atjaunojums ir bijis

labprātīgi sekoja citas bankas¹³⁷⁶, kā arī dažādu valstu attīstības palīdzības aģentūras (piem., ASV Starptautiskās attīstības aģentūra), kas pakāpeniski attīstīja IVN piemērošanas praksi attīstības valstīs, izmantojot rokasgrāmatas un vadlīnijas un izdodot šos materiālus izdevumos un papildinot tos ar atjauninājumiem.¹³⁷⁷ Tieši Pasaules Bankas Darbības politikas un procedūras, ANO Vides programmas un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas izstrādātie ieteikumi un vadlīnijas nodrošināja “skaidras un standartizētas IVN procedūru paketes” pārņemšanai nacionālā līmenī, kalpojot kā pievilcīga alternatīva pretēji iespējami “nekārtīgajai”, dārgajai un laikietilpīgajai vides aizsardzības programmu pielāgošanai dažādām vides problēmām un konkrētu ekosistēmu apstākļiem.¹³⁷⁸

Tomēr 1990. gados, kad Pasaules Banka konstatēja, ka tās izvirzītās IVN prasības tiek marginalizētas, jo daudzi lieli projekti, kurus finansēja no citiem resursiem, tomēr tika īstenoti bez vides un sociālā novērtējuma, tā sāka aicināt citus lielākos finansētājus – privātā sektora finansiālās institūcijas un divpusējas aizdevējaģentūras – piemērot līdzīgas prasības vides un sociālajam novērtējumam, pieņemot finansēšanas lēmumus.¹³⁷⁹ Šādā kontekstā 2002. gadā Starptautiskā finanšu korporācija, Pasaules Bankas struktūrvienība, organizēja tikšanos ar vairākām lielākajām finanšu institūciju grupām un uzsāka diskusijas. To rezultātā 2003. gadā tika pieņemti *Ekvatora principi (Equator Principles)*, kas nosaka IVN piemērošanas vadlīnijas attiecībā uz lieliem projektiem, kuru īstenošanu atbalsta finanšu institūcijas un kuri ir definējami kā uzskatāms vides tiesību globālās koverģences piemērs, ietekmējot arī tiesību normu un standartu veidošanu iekšzemē.¹³⁸⁰

2016. gada Vidiskais un sociālais ietvars, kas kopš 2018. gada 1. oktobra tiek attiecināts uz visu bankas investīciju projektu finansēšanas gadījumiem un kas ietver vairāku dokumentu kopumu. Sk. The World Bank. What we do. Projects & Operations. Environmental and Social Framework. Pieejams: <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/environmental-and-social-framework> [aplūkots 2019. gada 10. janvārī].

¹³⁷⁶ Piem.: Asian Development Bank. Environmental Assessment Guidelines. 2003, 167 p.; African Development Bank. Integrated Environmental and Social Impact Assessment Guidelines. 2003, October, 8 p.; European Investment Bank. EIB Environmental Assessment. 2007, 2 p.; European Bank for Reconstruction and Development. Environmental and social procedures. 2010, April, 33 p.

¹³⁷⁷ Sk. arī, piem., Richardson B. J. Environmental Regulation through Financial Organizations: Comparative Perspectives on the Industrialized Nations. The Hague: Kluwer Law International, 2002, 415 p.; Handl G. Multilateral Development Banking: Environmental Principles and Concepts Reflecting General International Law and Public Policy. The Hague: Kluwer Law International, 2001, 210 p.

¹³⁷⁸ Hironaka A. The Globalization of Environmental Protection: The Case of Environmental Impact Assessment. *International Journal of Comparative Sociology*, 2002, 43(1), pp. 67–68.

¹³⁷⁹ Morgan R. K. Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 6.

¹³⁸⁰ 2019. gada 10. janvārī Ekvatora principus ir parakstījušas 94 finanšu institūcijas no 37 valstīm. Tās pārstāv lielāko starptautisko projektu finanšu aizdevumu daļu jaunajos tirgos. Principi ir balstīti uz Starptautiskās Finanšu korporācijas (International Finance Corporation (IFC)) vides un sociālās ilgtspējas snieguma standartiem un Pasaules Bankas vides, veselības un drošības vadlīnijām, un to centrālais elements ir IVN. Tas nozīmē, ka attiecībā uz lielākajiem projektiem, kas pārsniedz noteiktu finansēšanas sliekšni, Ekvatora principu finanšu iestādēm ir jānodrošina ietekmes novērtējums, kas ir atkarīgs no projekta mēroga un veida (rakstura). Citiem vārdiem sakot, tās apņemas neaizdot naudu projektiem gadījumos, kad aizņēmējs nespēj nodrošināt atbilstību iekšzemes vai starptautiskajiem IVN standartiem (atkarībā no tā, kuri izvirza augstākas prasības). Finanšu institūcijas, kas ir pievienojušas šiem principiem, ir radījušas pārbaudes sistēmas, lai nodrošinātu, ka principi tiek ievēroti, turklāt arī NVO, ko dēvē par “banku sekotājiem” (banktrack), kontrolē šo principu ievērošanu. “Skartā” puse var iesniegt sūdzību par finansētā projekta ietekmi uz vidi; iesniegtās sūdzības pārbauda arī neatkarīgi eksperti. Kaut gan Ekvatora principu ievērošana ir brīvprātīga un tos nevar ieviest ar publisko tiesību tradicionālajiem piespiedu mehānismiem, finanšu institūciju motivācija ievērot principus ir balstīta uz to, ka uzticamība un reputācija ir to konkurētspējas pamatspēks, tāpēc tām ir interese pievienoties Ekvatora principiem un tos ievērot, lai palielinātu savu konkurētspēju. IFC. Performance Standards on Social & Environmental Sustainability. 2006. April 30, 34 p.; IFC. Performance Standards on Environmental and Social Sustainability. 2012. January 1, 50 p.; Feichtner I., Wörsdörfer M. 10 Years Equator Principles: A Transdisciplinary Inquiry. *Transnational Legal Theory*, 2014, 5(3), pp. 409–416; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 291; Morgan R. K.

Ņemot vērā Pasaules Bankas izstrādāto vidisko novērtējumu labo praksi, daudzu citu finanšu institūciju izmantoto sistēmu pamatā ir viens un tas pats ietvars,¹³⁸¹ kas pēc būtības līdzinās nacionālā līmenī piemērotā IVN modelim (lai gan ir novērojamas terminoloģiskas atšķirības) un faktiski būtu traktējams kā padziļinātas izpētes (*due diligence*) process saistībā ar, piem., sākotnējo pārbaudi, projektu kategorizāciju, darba uzdevumu izvirzīšanu, datu iegūvi, ziņojuma un darbības plāna izstrādi un monitoringa pasākumiem un starptautiskās finanšu institūcijas informācijas kvalitātes un atbilstības pārbaudes veikšanu¹³⁸². Tādējādi attīstības finanšu institūciju izstrādātās vadlīnijas kalpo kā daļa no labās prakses etalona starptautisko IVN efektivitātes pētījumu veikšanā.¹³⁸³

Gan vides NVO, gan profesionāla rakstura apvienībām ir bijusi sevišķi būtiska nozīme globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas režīma izveidē un vides tiesību veicināšanā un aizstāvēšanā, jo šo organizāciju veidotais diskurss ir bijis, piem., starpvalstu līgumu pieņemšanas un dažādu citu iniciatīvu uzsākšanas un vēlāk arī starpvaldību organizāciju izveides pamatā, tādējādi radot būtisku ietekmi kā uz spēcīgām reģionālajām institucionālajām organizācijām, tā arī privātā sektora dalībniekiem.¹³⁸⁴ Tostarp pasaules slavenāko starptautisko vides tiesvedību¹³⁸⁵ pamatā ir bijušas tieši nevalstisko organizāciju un arī vietējās sabiedrības iniciatīvas, reaģējot uz videi radītajām problēmām un izrādot spiedienu uz valsti, lai tā rīkotos¹³⁸⁶.¹³⁸⁷

Piem., viena no vides NVO, kas gan veicināja dažādu starptautisko vides līgumu pieņemšanu un popularizēja ilgtspējīgas attīstības konceptu, gan īpaši aktīvi atbalstīja IVN ieviešanu, jau kopš 1950. gadiem aicinot tās biedrus pieņemt IVN regulējošos normatīvos aktus, bija Starptautiskā dabas un dabas resursu aizsardzības savienība (*International Union for the Conservation of Nature*

Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 6; Koivoruva T. Introduction to International Environmental Law. Oxon: Routledge, 2014, p. 26; Yang T., Percival R. V. The Emergence of Global Environmental Law. *Ecology Law Quarterly*, 2009, 36, p. 633; Walmsley B., Patel S. SADC Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: DBSA in collaboration with the SAIEA, 2011, p. 34; The Equator Principles Association. The Equator Principles. June, 2013. Pieejams: <http://www.equator-principles.com> [aplūkots 2019. gada 10. janvārī]; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 15–16.

¹³⁸¹ Walmsley B., Patel S. SADC Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: DBSA in collaboration with the SAIEA, 2011, p. 31.

¹³⁸² Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 289–290.

¹³⁸³ Sk. Verheem R., Lembrechts J. The good, the bad, the ugly. The quality of ESIA practice for port development in emerging countries. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 18–23.

¹³⁸⁴ Sk., piem., Prno J., Slocombe D. S. Exploring the origins of ‘social license to operate’ in the mining sector: Perspectives from governance and sustainability theories. *Resources Policy*, 2012, 37, pp. 353–354.

¹³⁸⁵ Arbitral Tribunal Judgement of 11 March 1941. Trail Smelter (*United States v. Canada*), RIAA, Vol. III, pp. 1905–1982; ICJ Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (*Hungary v. Slovakia*), I.C.J. Reports 1997, p. 7; ICJ Judgement of 20 April 2010. Pulp Mills on the River Uruguay (*Argentina v. Uruguay*), I.C.J. Reports 2010, p.14.

¹³⁸⁶ Stephens T. International courts and sustainable development: using old tools to shape a new discourse. In: *Environmental Discourses in Public and International Law*. Jessup B., Rubenstein K. [Eds.]. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 200.

¹³⁸⁷ Tiesa gan, šādas organizācijas nespēj pilnvērtīgi piedalīties globālajā vides tiesību aktu izstrādē un diplomātiskajos procesos, jo tām nepiemīt starptautiskas juridiskās personas statusa. Tomēr tās aizvien vairāk ietekmē globālo juridisko procesu rezultātus, tādējādi netieši veicinot vides tiesību normu attīstību ārpus nacionālās valsts robežām un veicinot to piemērošanu iekšzemē. Soyapi C. B. The emerging transnationality of environmental rights. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, p. 278. *Plašāk par NVO aktīvismu sk. arī* Ebbesson J. Public participation. Ch. 29. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 681–703.

(IUCN)). Šobrīd tajā ietilpst vairāk nekā 1000 biedru organizācijas, tostarp valstis, valsts aģentūras, vides aizsardzības organizācijas, kuras kopā darbojas ilgtspējības nodrošināšanai.¹³⁸⁸

Savukārt 1981. gadā dibinātā Starptautiskā Ietekmes novērtējumu asociācija (*International Association for Impact Assessment*)¹³⁸⁹ ir vadošā institūcija pasaulē ietekmes novērtējuma izmantošanas un labās prakses veicināšanas jomā un ir uzskatāma par sava veida epistēmisko kopienu¹³⁹⁰ IVN regulācijas jomā. Tās publicētie pētījumi sniedz apkopojosu ieskatu par IVN piemērošanu, tās principiem un ietekmē IVN mācības un tiesiskās regulācijas turpmāko attīstību.¹³⁹¹ 1999. gadā tā publicēja IVN labās prakses principus, kas ir iedalāmi divos līmeņos – pamatprincipos un paplašinātajā hierarhiski zemākajā otrajā līmenī – operatīvajos (darbības) principos. Pamatprincipi ir plaši un vispārēji piemērojami visiem ietekmes novērtējuma veidiem un posmiem; tie ietver pamatvērtības, veido sistēmas ārējo ietvaru un izsaka vispārējos uzstādījumus (piem., starpdisciplināritāte un praktiskums).¹³⁹² Operatīvie principi savukārt nosaka veidu, kādā pamatprincipi ir piemērojami, tostarp – uz kurām darbībām IVN ir attiecināms, un sniedz izskaidrojumu, kādā veidā ir sasniedzami specifiski IVN apakšmērķi, piem., ņemot vērā apsvērumus par ietekmi uz veselību, un uzsver atsevišķu IVN elementu (kā sākotnējā pārbaude, ietekmes izvērtēšana uz biofizikālajiem un sociālekonomiskajiem faktoriem, kumulatīvās ietekmes nozīme, piemērošanas jomas noteikšana, alternatīvu izvērtējums, sabiedrības iesaiste un ieguldījums) nozīmību,¹³⁹³ tādējādi determinējot starptautiski atzītos IVN *mikroatribūtus*. IVN attīstības ziņā būtisku ieguldījumu ir nodrošinājušas arī reģionālas nozīmes organizācijas¹³⁹⁴ un akadēmisko institūciju pētnieciskais darbs kā starptautiskā¹³⁹⁵, tā nacionālā mērogā¹³⁹⁶.

---

¹³⁸⁸ Bosselman K. *The Principle of Sustainability: Transforming law and governance*. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2017, *KDL file*, p. 2; Marong A. B. M. From Rio to Johannesburg: Reflections on the Role of International Legal Norms in Sustainable Development. *Georgetown International Environmental Law Review*, 2003, 16(21), p. 24.

¹³⁸⁹ IAIA. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].

¹³⁹⁰ Haas P. Epistemic Communities. Ch. 34. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 791–806. *Starptautiskā Ietekmes novērtējumu asociācija (International Association for Impact Assessment) apvieno vairāk nekā 1 700 biedrus no 120 valstīm*. IAIA. About. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org/about.php> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].

¹³⁹¹ Piem., vidisko novērtējumu labās prakses, stratēģiskā IVN snieguma kritēriji, ietekmes uz sociālo vidi novērtējuma starptautiskie principi, ietekmes uz veselību novērtējuma labās prakses principi, kā arī labās prakses principi par bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu ietekmes novērtējumu, IVN pēcpārbaudi (monitoringu), sabiedrības līdzdalību, klimata pārmaiņām un tradicionālo zināšanu nozīmi ietekmes novērtējumā. IAIA. Best practice. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org/best-practice.php> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].

¹³⁹² Lai IVN atbilstu pamatprincipiem, tam ir jābūt mērķtiecīgam, precīzam, praktiskam, atbilstošam, ekonomiski izdevīgam, efektīvam, koncentrētam, pielāgotam, iesaistošam, starpdisciplināram, ticamam, integrētam, caurspīdīgam un sistemātiskam. Pamatprincipu saraksts ir jāpiemēro kā vienota pakete (“līdzsvarotā pieeja”), atzīstot, ka šie principi ir savstarpēji saistīti un atsevišķos gadījumos arī konfliktējoši, piem., precizitāte un efektivitāte. IAIA / Senécal P., Goldsmith B., Conover S. et al. *Principles of Environmental Impact Assessment Best Practice*. 1999, p. 3.

¹³⁹³ *Ibid*, pp. 2–4.

¹³⁹⁴ The Central American Commission for Environment and Development. *The Central American Integration System*. Pieejams: <https://www.sica.int> [aplūkots 2019. gada 12. janvārī]; SAIEA (Southern African Institute for Environmental Assessment). *Manual – Implementing Africa’s Environmental Assessment Barometer*. [B.v.]: SAIEA, 2013, 25 p; Walmsley B., Patel S. *SADC Environmental Legislation Handbook 2012*. 3rd ed. Pretoria: DBSA in collaboration with the SAIEA, 2011, 516 p.

¹³⁹⁵ International Institute for Environment and Development. Sk. plašāk: <https://www.iied.org> [aplūkots 2018. gada 15. augustā].

¹³⁹⁶ Piem., kādreizējais Mančesteras Universitātes IVN centrs (University of Manchester EIA Centre).

B. Nacionālo rekomendatīvo tiesību izveide

Dažādu IVN vadlīniju izstrādes attīstības pirmssākumi nacionālā līmenī ir meklējami jau 1970. gadu beigās un 1980. gadu sākumā gan starptautiskā līmenī, gan valstu jurisdikcijās, jo sevišķi Lielbritānijā un ASV, kur tiesvedību risks noteica ierēdņu un ekspertu pieprasījumu pēc vadlīnijām par IVN ziņojumu sagatavošanu. Sākotnēji šo vadlīniju saturs galvenokārt aptvēra ierosinājumus attiecībā uz IVN tehniskajiem aspektiem, kā IVN metodes un individuālas ietekmes noteikšanas tehnikas. Tomēr laika gaitā tajās aizvien lielāks uzsvars tika piešķirts IVN lomai vispārējā lēmumu pieņemšanas procesā un IVN ziņojumā iekļautās informācijas atbilstībai lēmumu pieņemšanas vajadzībām¹³⁹⁷, kā arī labās prakses indentifikācijas pozitīvajai nozīmei¹³⁹⁸, tostarp attiecībā uz sabiedrības līdzdalības aspektiem.

Mūsdienu attīstītas un efektīvas IVN sistēmas priekšnosacījums ir IVN vadlīniju esamība, kā, piem., Dānijā, Dienvidāfrikā, Īrijā, Kanādā, Lielbritānijā, Polijā, Spānijā, Šveicē, Norvēģijā, Vācijā, arī Igaunijā un Lietuvā.¹³⁹⁹ Dienvidāfrikā ir tiesiski reglamentēts, ka vadlīniju sagatavošana sadarbībā ar sabiedrību izriet no valsts pārvaldes iestādes pienākuma nodrošināt atbilstošas un piemērotas sabiedrības līdzdalības iespējas ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā.¹⁴⁰⁰ Arī starptautisko finanšu institūciju, kā, piem., Pasaules Bankas un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas, sagatavotajām vadlīnijām ir būtiska nozīme nacionālās IVN regulācijas izpratnē. Pateicoties tieši šīm vadlīnijām, nereti ir veidojušās situācijas, ka jaunattīstības valstu īstenoto projektu IVN prasības ir bijušas augstākas nekā attīstītajās valstīs.¹⁴⁰¹

Rekomendatīvo tiesību nozīme IVN regulācijā ir atzīta arī tiesu praksē. Piem., Dienvidāfrikā Degvielas mazumtirgotāju lietā Nr. 1 (*Fuel Retailers case, the High Court*) prasītājs apgalvoja, ka atbildīgais provinces departaments ir nepamatoti atsaucies uz tā sagatavotajām pamatnostādņēm, kas cita starpā paredzēja nosacījumu par to, ka jaunu degvielas uzpildes staciju izvietošana

¹³⁹⁷ Wathern P. An introductory guide to EIA. In: *Environmental Impact Assessment*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, pp. 4–5.

¹³⁹⁸ Vahtus S. Association Justice and Environment z.s. European Network of Environmental Law Organizations. Observation on the transposition of amended EIA Directive. Letter to Mr Aurea Ciobanu-Dordea, European Commission, Directorate – General for Environment, Directorate E – Implementation & Support to Member States. 2018. January 4.

¹³⁹⁹ Te ir minēts katras valsts viens informācijas avots, kas apliecina vadlīniju ar IVN saistītos jautājumus esamību: *Dienvidāfrikā* – Gauteng Provincial Department of Agriculture, Conservation, Environment and Land Affairs of Gauteng (Dienvidāfrika). EIA Administrative Guideline: Guideline for the Construction and Upgrade of Filling Stations and Associated Tank Installations, 2002. March; *Kanādā* – Canadian Environmental Assessment Agency (CEAA, Kanāda). Policy and Guidance. Sk. plašāk: <https://www.canada.ca/en/environmental-assessment-agency/services/policy-guidance.html> [aplūkots 2018. gada 23. maijā]; *Lielbritānijā* – Ministry of Housing, Communities and Local Government (Lielbritānija). Guidance on the Environmental Impact Assessment (EIA) regulations for England. London: Ministry of Housing, Communities and Local Government, 2011; *Šveicē* – Bundesamt für Umwelt (Šveice). UVP-Handbuch. Bern: Bundesamt für Umwelt, 2009; *Lietuvā* – Raulinaitis M. Poveikio aplikai vertinimo ir atrankos dėl poveikio aplinkai vertinimo procesų. Aiškinamsis vadovas [Paskaidrojošā rokasgrāmata par ietekmes uz vidi novērtējuma un sākotnējās pārbaudes procesiem], 2019. Sk. arī Dagiliūtė R., Juozapaitienė G. Socio-economic assessment in environmental impact assessment: experience and challenges in Lithuania. *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 2015, 23(03), pp. 211–220; *Polijā* – General Directorate for Environmental Protection (Polija). EIA system support. Pieejams: <http://www.gdos.gov.pl/eia-system-support> [aplūkots 2018. gada 15. augustā]; *pārējām valstīm sk. atbilstošo dalībvalstu sniegto kontaktpunktu informāciju attiecīgi*: Dānijas Karalistes, Igaunijas Republikas kontaktpunkts (2015), Īrijas Republikas, Norvēģijas Karalistes, Somijas Republikas, Spānijas Karalistes, Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. *Autores sarakste (dažādi laika periodi, sk. izmantotās literatūras sarakstu “Arhīva materiāli”), personiskā arhīva materiāls.*

¹⁴⁰⁰ National Environmental Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1998, 107, Arts. 1(4), 23(2) (d).

¹⁴⁰¹ Piem., Angolā lielākajiem attīstības projektiem ir tikušas piemērotas Pasaules Bankas IVN vadlīnijas, lai izpildītu kā valsts, tā aizdevēju izvirzītās prasības. Walmsley B., Patel S. SADC Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: DBSA in collaboration with the SAIEA, 2011, p. 50.

nedrīkst notikt 3 kilometru rādiusā no jau esošajām.¹⁴⁰² Tiesa norādīja, ka atbildīgajam departamentam bija ne tikai tiesības, bet pat pienākums ņemt vērā izstrādātās pamatnostādnes un attīstīt vides tiesības saskaņā ar tiesību normām, kurās noteikts tā mandāts. Tiesa uzsvēra, ka, interpretējot konstitucionālās tiesības uz drošu un veselīgu vidi, ir pieļaujams ņemt vērā starptautiskās tiesības un ka tieši to departaments arī ir darījis un, atsaucoties uz salīdzināmām pieejām citviet un konsultējoties ar nozares pārstāvjiem, izveidojis atbilstošu politikas dokumentu, kurā iekļāvis degvielas uzpildes staciju atrašanās vietas attāluma nosacījumu.¹⁴⁰³

Tāpat ES tiesībās EK vairākkārt ir uzsvērusi vadlīniju izmantošanas nozīmi IVN procesa efektivitātes uzlabošanai.¹⁴⁰⁴ Tā pašizdod dažāda veida vadlīnijas, kuru tipiskākie piemēri attiecas uz IVN dažādo posmu un ietekmju integrācijas, dokumentācijas un projektu skaidrojumiem.¹⁴⁰⁵

Jau 1998. gada EK informācijas ceļvedī par vides normatīvo aktu saskaņošanu cita starpā tika izteikts aicinājums par **valsts līmeņa** vadlīniju izstrādi attiecībā uz IVN kārtību, projektu grupām un dokumentāciju¹⁴⁰⁶. Latvija faktiski šim aicinājumam nav atsaukusies pilnvērtīgā izpratnē.¹⁴⁰⁷ Valstī izstrādāto vadlīniju skaits, piem., IVN jomā ir neliels un nepilnīgs, piedāvāts randomā un izkaisītā veidā, kā tas atrodams Vides pārraudzības valsts biroja¹⁴⁰⁸, Latvijas vides aizsardzības fonda administrācijas un Dabas aizsardzības pārvaldes mājaslapās¹⁴⁰⁹, kā arī atsevišķu – EK atbalsta programmu ietvaros īstenoto projektu vietnēs¹⁴¹⁰. Cits būtisks trūkums

---

¹⁴⁰² Minētajās vadlīnijās ir analizēta virkne “nozīmīgu kumulatīvu ietekmju”, kas var rasties, savairojoties degvielas uzpildes stacijām cieši viena otrai blakus, jo sevišķi pilsētvides / apbūvētās dzīvojamās teritorijās. Papildus citām ietekmēm, viena no būtiskākajām ir “virtuālais zemes izmantošanas sterilizācijas” process, kas nozīmē, ka pēc uzpildes staciju aizvēršanas tiek atstātas “pēdas” jeb “kapsētu vietas”. Gauteng Provincial Department of Agriculture, Conservation, Environment and Land Affairs of Gauteng (Dienvidāfrika). EIA Administrative Guideline: Guideline for the Construction and Upgrade of Filling Stations and Associated Tank Installations, 2002. March.

¹⁴⁰³ Minētais departaments salīdzinājumam bija izmantojis Dublinas, Singapūras, Vācijas un Dānijas vadlīnijās degvielas uzpildes staciju atrašanās vietu noteiktos attālumus. The High Court of South Africa. *BP Southern Africa (Pty) Limited v. Mec for Agriculture, Environment & Land Affairs*. (03/16337) [2004] ZAGPHC 18, 2004. March 31.

¹⁴⁰⁴ Piem., IVN sākotnējās pārbaudes, darbības sfēras noteikšanas, pārbaudes un kumulatīvās ietekmes vadlīnijas, kuras ir sagatavojuši EK, kā arī ANO Eiropas Ekonomiskās komisijas vadlīnijas par divpusējiem un daudzpusējiem līgumiem un pārrobežu IVN praksi. EC. Report from the Commission to the European Parliament and the Council On the Application and Effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC as amended by Directive 97/11/EC). Brussels, 23.06.2004, COM(2003) 334 final, pp. 7–8.

¹⁴⁰⁵ Sk., piem., EC. Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Environmental Impact Assessment. Luxembourg: EU, 2013, 59 p.; EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, 61 p.; EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, 80 p.; EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Scoping. Luxembourg: EU, 2017, 78 p.; EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on the preparation of the Environmental Impact Assessment Report. Luxembourg: EU, 2017, 126 p.

¹⁴⁰⁶ EK. Darba dokuments: Vadlīnijas Eiropas Savienības vides likumdošanas saskaņošanai. [B.v.]: ES Komisija, 1998, 28. lpp.

¹⁴⁰⁷ Līdzīgā veidā 1998. gadā Komisija izteica aicinājumu par rokasgrāmatas jeb priekšraksta publicēšanu attiecībā uz informācijas pieejamību, “lai nodrošinātu, ka sabiedrības izprot tās nozīmi un gūst no tās labumu. Viens no īstenošanas līdzekļiem ir publisku reģistru sistēmas izveide, kurā doti norādījumi par dokumentiem un lēmumiem, kas attiecas uz vidi un kas ir publiski pieejami.”

EK. Darba dokuments: Vadlīnijas Eiropas Savienības vides likumdošanas saskaņošanai. [B.v.]: ES Komisija, 1998, 29., arī 76. lpp.

¹⁴⁰⁸ Vides pārraudzības valsts birojs (turpmāk vērēs – VPVB). Stratēģiskais IVN. Informācija. Pieejams: <http://www.vpvb.gov.lv/lv/strategiskais-ivn/informacija> [aplūkots 2018. gada 15. augustā]. Piem.: Aigars J. Vides aspekti, kuriem būtu jāpievērš uzmanība plānojot, būvējot un ekspluatējot vēja turbīnu parkus jūrā. Rīga: [B.i.], 2011, 9 lpp.; Estonian, Latvian & Lithuanian Environment, SIA / VARAM. Vadlīniju izstrāde vēja elektrostaciju ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanai Latvijas apstākļos. Rīga: ELLE / VARAM, 2011, 19 lpp.

¹⁴⁰⁹ Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija. Projektu materiāli. Pieejams: <https://www.lvafa.gov.lv/materiali/> [aplūkots 2018. gada 3. augustā]; Dabas aizsardzības pārvalde. Publikācijas (sk. arī sadaļu – projekti). Pieejams: <https://www.daba.gov.lv/public/lat/publikacijas/> [aplūkots 2018. gada 4. augustā].

¹⁴¹⁰ Piem.: NAT-PROGRAMME eksperti. Aizsargājamo biotopu saglabāšanas vadlīnijas. Sigulda: Dabas aizsardzības pārvalde, 2017. Pieejams: https://nat-programme.daba.gov.lv/public/lat/publikacijas_un_dokumenti/#vadlinijas [aplūkots 2018. gada 20. jūnijā].

attiecībā uz šīm vadlīnijām ir tāds, ka, kā norāda Valsts vides dienests, tad, piem., atsevišķas vadlīnijas, kas tiek izmantotas ietekmes sākotnējā izvērtējuma laikā, ir iekšējās kārtības dokumenti, kā ““Procedūra, kādā tiek veikts sākotnējais izvērtējums”; blokshēma “Ietekmes uz vidi sākotnējā izvērtējuma sagatavošanas procedūra” un 9 pielikumi, kuros iekļauti algoritmi, lai palīdzētu pieņemt lēmumu par sākotnējā izvērtējuma piemērošanu” attiecībā uz Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamās dabas teritorijām (*Natura 2000*); ar šiem dokumentiem var iepazīties uz vietas Valsts vides dienestā.¹⁴¹¹ Tā, piem., 2018. gadā biedrība “Latvijas Vides pārvaldības asociācija” saistībā ar IVN ir pabeigusi projekta “VVD [Valsts Vides dienesta] kompetences un veikspējas stiprināšana sākotnējā izvērtējuma jomā”¹⁴¹² īstenošanu, tomēr projekta rezultāti tika publicēti tikai pēc īpaša pieprasījuma¹⁴¹³. Pavisam noteikti ir atzīstams, ka šāda prakse, saskaņā ar kuru tiek mazināta IVN procesa caurskatāmība, neatbilst ES tiesību prasībām attiecībā uz IVN procesa dokumentācijas pieejamību¹⁴¹⁴. Tā ir pretēja prakse labas pārvaldības principiem tiesiskā valstī un liedz sabiedrībai efektīvi piedalīties IVN procesā.

Saskaņā ar iepriekš minēto ir jāuzsver, ka formāla direktīvu prasību transponēšana nav vienīgais līdzeklis nacionālās IVN sistēmas pilnveidošanai un, ja pārlieka tiesību normu detalizācija varētu radīt nesamērīgas IVN normatīvo aktu skaidrības un pārskatāmības problēmas, vadlīniju veidošana ir alternatīvs veids IVN sistēmas efektivitātes nodrošināšanai. Turklāt materiāla rakstura vadlīniju ieviešana attiecībā uz IVN, piem., saistībā ar mazināšanas pasākumiem kā kompensācija, tostarp atsaucoties uz plašākām valdības politikām un mērķiem (neradot zaudējumus vai radot ieguvumus attiecībā uz bioloģisko daudzveidību)¹⁴¹⁵, atbilst jaunākajai tendencei, kuras ietvaros notiek fokusa pārmaiņa no procesuālajām prasībām uz labāku rezultātu nodrošināšanu ietekmes uz vidi seku ziņā IVN procesa rezultātā.

---

¹⁴¹¹ VVD. Valmieras reģionālā vides pārvalde. Par ietekmes uz vidi novērtējumu. 2018. gada 25. oktobris, Nr. 8.5.-20/2237. *Atbilde uz L. Neimanes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls*. Sk. arī IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 38. lpp.

¹⁴¹² Latvijas Vides pārvaldības asociācija. VVD [Valsts Vides dienesta] kompetences un veikspējas stiprināšana ietekmes sākotnējā izvērtējuma jomā. Sk. plašāk: http://www.lvpa.lv/?object_id=705 [aplūkots 2018. gada 30. jūlijā]. Kā liecina šīs asociācijas mājaslapā pieejamā informācija, tad līdz 2018. gada 30. decembrim tiek īstenoti arī tādi projekti kā “Nacionālā rīcības plāna dzīvnieku glābšanai piesārņojuma gadījumā jūrā un krastā izstrāde”, “Vadlīniju izstrāde vides trokšņa novērtēšanas metožu piemērošanai Latvijā”, “VVD [Valsts Vides dienesta] reģionālo vides pārvalžu veikspējas celšana tehnisko noteikumu sagatavošanā, izsniegšana un nosacījumu ievērošanas pārbaudē”. Sk. Latvijas Vides pārvaldības asociācija. Ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu Latvijas Vides pārvaldības asociācija 2018. gadā realizē šādus projektus. Sk. plašāk: http://www.lvpa.lv/?object_id=713 [aplūkots 2018. gada 30. jūlijā].

¹⁴¹³ Pēc autores lūguma biedrība “Latvijas Vides pārvaldības asociācija” nosūtīja minētās vadlīnijas elektroniski, kā arī Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija tās publicēja savā mājaslapā. Latvijas Vides pārvaldības asociācija. VVD kompetences un veikspējas stiprināšana ietekmes sākotnējā izvērtējuma jomā – informācijas pieprasījums. *Autores sarakste 2018. gada oktobrī, personiskā arhīva materiāls*; Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija. Par informācijas pieejamību. 2018. gada 11. oktobris, 1-06/792. *Atbilde uz L. Neimanes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls*. Sk. arī Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija. Pētījumi. Multisektorālie projekti. 2018. Vadlīnijas “Ietekmes sākotnējā izvērtējuma procedūras vadlīnijas”. Pieejams: <https://www.lvafa.gov.lv/materiali/petijumi/196-multisektoralie-projekti/pm2018/232-vadlinijas-ietekmes-sakotneja-izvertejuma-proceduras-vadlinijas> [aplūkots 2018. gada 29. oktobrī].

¹⁴¹⁴ Sk. darba nodāļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi”, 14. “Citi procesuālie elementi”, 1.4.2. “Procesa lēmumi”.

¹⁴¹⁵ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. vi–vii.

V IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMA EFEKTIVITĀTE

Vispārēji jēdziens “efektivitāte” ir definējams kā pakāpe, kādā tiek sasniegts vēlamais mērķis, t.i., IVN efektivitāte ir pakāpe, kādā IVN ir izdevies sasniegt tā mērķus un nolūku, veicinot procesa izpratni un gala rezultātā uzlabojot tā sniegumu.¹⁴¹⁶ Berija Sedlera (*Barry Sadler*) autoritatīvajā pētījumā “efektivitāte” tiek skaidrota šādi: vai kaut kas darbojas, kā paredzēts, un atbilst mērķim, kuram tas tika izstrādāts.¹⁴¹⁷

Lai IVN sistēma būtu efektīva, tad, no vienas puses, ir jānovērš iespēja, ka projekti, kuriem varētu būt būtiska ietekme uz vidi, tiktu īstenoti bez IVN piemērošanas, un, no otras puses, jāminimizē to IVN skaits, kas nenodrošina lēmumu pieņēmējus ar būtisku informāciju (attiecīgi – netiek uzlabots IVN rezultāts).¹⁴¹⁸

1. Efektivitātes noteikšanas algoritmu bāze

Kaut gan iepriekš citētā efektivitātes definīcija ir *prima facie* vienkārša, būtiskas grūtības rodas tad, kad ir nepieciešams izmantot empīriski noderīgu teoriju¹⁴¹⁹, un speciālajā literatūrā ir veikti simtiem pētījumu, kas veltīti vidisko novērtējumu efektivitātes jautājumiem¹⁴²⁰ un kuros sniegtās atziņas savstarpēji pārklājas, vietumis radot izplūdušu ainu par jomas teorētiskajiem aspektiem.

Ir izšķirama divu veidu efektivitātes novērtēšana: epistēmiskās nenoteiktības, kas skar mērķu sasniegšanas pakāpes noteikšanu, un konceptuālās nenoteiktības, kuras ietvaros noris mērķa satura vai nolūka identificēšana, un šādā ziņā IVN efektivitātes novērtēšana ir konceptuāli un metodoloģiski problemātiska.¹⁴²¹ Grūtības un sarežģījumus rada tādi aspekti kā efektivitātes interpretācijas, kas ir analīzes pamats (it īpaši attiecībā uz mērķu un to sasniegšanas definēšanu), robežu noteikšana (piem., telpiskais un temporālais mērogs, aplūkojamie jautājumi u.c.) un leģitīmo procedūru identifikācija, lai nonāktu pie lēmumiem (piem., kā tiek izlemts, kuru mērķu

---

¹⁴¹⁶ Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, pp. 9–10; Peterson K. Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, p. 13; Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, p. 372. Sk. arī Galligan D. J. Discretionary Powers. Oxford: Clarendon Press, 1990, pp. 110–111.

¹⁴¹⁷ Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, p. 37. Sk. arī Pölonen I., Hokkanen P., Jalava K. The effectiveness of the Finish EIA system – What works, what doesn't, and what could be improved? *EIAR*, 2011, 31, p. 121.

¹⁴¹⁸ Heinma K., Pöder T. Effectiveness of Environmental Impact Assessment System in Estonia. *EIAR*, 2010, 30, p. 272.

¹⁴¹⁹ Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, p. 372.

¹⁴²⁰ Bond A., Morrison-Saunders A. Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 44.

¹⁴²¹ Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, p. 372.

un to sasniegšanas interpretācijai tiek dota priekšroka),¹⁴²² kā arī iepriekš veiktie praktisko pētījumu rezultāti.

Pirmšķietami varētu uzskatīt, ka IVN efektivitāti zināmā mērā varētu apliecināt dati par veikto IVN skaitu – kopā, vidēji vai vidēji uz vienu miljonu iedzīvotāju. Dati par IVN pielietojumu (*practical compliance*¹⁴²³) dažādās dalībvalstīs nav viennozīmīgi, kaut gan ES dalībvalstīs var novērot tendenci, ka kopumā veikto IVN skaits palielinās, tomēr tas būtiski atšķiras, pat salīdzinot līdzīgas valstis.¹⁴²⁴ Piem., vēsturiski par trīs gadu periodu vidējais veikto IVN skaits svārstās robežās no 10 Maltā līdz 4 000 Polijā, savukārt uz vienu miljonu iedzīvotāju šī amplitūda ir no 3 Austrijā līdz 149 Luksemburgā.¹⁴²⁵ Ir jāņem vērā, ka IVN piemērošanu un īstenošanu lielā mērā ietekmē konkrētās valsts ekonomikas attīstības līmenis un tajā īstenoto darbību specifika. Piem., Bulgārijā liela daļa IVN gadījumu ir saistīta ar vēja elektrostacijām, rekreācijas īpašumiem Melnās jūras krastā un hidroelektrostacijām, Čehijā – ar rūpniecības nozari, infrastruktūras projektiem, biogāzes ražotnēm un vēja elektrostacijām, Ungārijā – ar autoceļu būvniecību, ieguves rūpniecību, atkritumu apsaimniekošanu un lielām dzīvojamo ēku teritorijām, Francijā – ar lauksaimniecības un infrastruktūras attīstības projektiem.¹⁴²⁶ Piem., Latvijas tiesiskajā ietvarā, ieviešot IVN direktīvu (1985), tika veikti papildinājumi, kas ietvēra kā direktīvā neminētus darbības veidus (kā sadzīves atkritumu apglabāšanas vietas vai meža apsaimniekošanas projekti), tā arī noteikto sliedzīgu lielumu samazinājumu. “Šādas izmaiņas, rēķinoties ar jebkuras ES dalībvalsts tiesībām nacionālajā likumdošanā pastiprināt vispārējās prasības, tika veiktas gan tādēļ, lai samērotu pielikumā minēto projektu parametrus ar Latvijas realitāti, gan arī vērstu pastiprinātu uzmanību uz darbībām, kas aktuālas tieši mūsu valstij.”¹⁴²⁷

Latvijas gadījumā par zināmu salīdzināmības pakāpi ekonomiskā ziņā var runāt attiecībā uz tās kaimiņvalstīm – Igauniju un Lietuvu, tomēr arī šajā gadījumā dati ir samērā atšķirīgi. EK uzdevumā savāktie dati aptuvenos skaitļos par laika periodu no 2005. līdz 2008. gadam attiecībā uz vidēji veikto ietekmes sākotnējo izvērtējumu un IVN skaitu ir šādi: Igaunijā ir veikti 830 ietekmes sākotnējie izvērtējumi un 80 IVN, Lietuvā – attiecīgi 895 un 142, bet Latvijā – attiecīgi 712 un vien 11 IVN (!).¹⁴²⁸ Te ir jāpiebilst, ka nesenāku datu ieguve par IVN kopskaitu

¹⁴²² Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, p. 372.

¹⁴²³ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 115. lpp.

¹⁴²⁴ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 5. lpp.

¹⁴²⁵ GHK. Collection of information and data to support the Impact Assessment study of the review of the EIA Directive. London: GHK, pp. 5, 8; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 87. Dati par veikto IVN skaitu 1990. gados pieejami arī: Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 80.–82. lpp. Sk. arī Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 96. lpp.

¹⁴²⁶ EC DG ENV / Cowi A/S / Milieu Ltd. Study concerning the report on the application and effectiveness of the EIA Directive. Final report. [B.v.]: Cowi, 2009, p. 59.

¹⁴²⁷ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševičs A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 16. lpp.

¹⁴²⁸ GHK. Collection of information and data to support the Impact Assessment study of the review of the EIA Directive. London: GHK, pp. 5, 8; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 87.

ir samērā sarežģīta. Piem., Igaunijā nav nacionālās datubāzes, kurā būtu atrodama oficiāla informācija par novērtējumu skaitu, projektu kategorijām un sākotnējiem izvērtējumiem,¹⁴²⁹ savukārt Lietuvā pēdējo gadu dati par IVN ir pieejami tikai lietuviešu valodā un nav veikta šo datu statistiskā akumulācija.¹⁴³⁰

Dati, kas ir pieejami par Latviju un Lietuvu, liecina, ka laika periodā no 2010. līdz 2014. gadam¹⁴³¹ Latvijā kopējais IVN skaits bija aptuveni 40, savukārt Lietuvā – vairāk nekā 130, kas ir divreiz vairāk, to pārrēķinot uz vienu miljonu iedzīvotāju. Līdzīga tendence ir novērojama, aplūkojot ilgāku periodu – no 2004. līdz 2014. gadam.¹⁴³² Veikto IVN skaits Latvijā bija apmēram 110, bet Lietuvā – ap 400. Tādējādi var teikt, ka, no vienas puses, lai gan dati par veikto IVN skaitu ir pietiekami ilustratīvi, tie nesniedz skaidrojumu par IVN efektivitāti. No otras puses, pārlietu lielas IVN veikšanas skaitliskās diferences līdzīga mēroga ekonomikas valstīs var likt aizdomāties par šo atšķirību iemesliem no sistēmu efektivitātes viedokļa. Pēdējo gadu dati par veikto IVN skaitu Latvijā ir šādi: 7 – 2014. gadā, 14 – 2015. gadā, 16 – 2016. gadā, 19 – 2017. gadā¹⁴³³ un 17 – 2018. gadā¹⁴³⁴,¹⁴³⁵ kopskaitā veidojot nedaudz vairāk kā 70 IVN.

Ņemot vērā iepriekš minēto, IVN efektivitātes noteikšana ir skatāma mijiedarbībā ar cēloņsakarību izpratni IVN un tā teorētiskajiem efektivitātes novērtēšanas modeļiem.

1.1. Cēloņsakarību izpratnes attīstība

Jau 1807. gadā prūšu ģeogrāfs, dabas vēsturnieks – barons Aleksandrs fon Humbolts (*F. W. H. Alexander Freiherr von Humboldt*) rakstīja, ka lielajā cēloņsakarību ķēdē neviena lieta un darbība nevar tikt skatīta izolēti.¹⁴³⁶ Vienu no pazīstamākajām ietekmes novērtējumu cēloņsakarību darbības modeļu klasifikācijām ir izstrādājuši amerikāņu politikas zinātnieks

¹⁴²⁹ Igaunijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Environmental Management Department. *Autores sarakste 2016. gada jūnijā, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁴³⁰ Konsultācija ar Lietuvas IVN ekspertu Mindaugu Raulinaiti (*Mindaugas Raulinaitis*). *Autores sarakste 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls*; Aplinkos apsargos agentūra (Lietuva). Poveikio aplinkiai vertinimas (PAV). Pieejams: <http://gamta.lt/cms/index> [aplūkots 2019. gada 30. janvārī].

¹⁴³¹ Šeit izmantotie dati iegūti: *par Lietuvu* – Aplinkos apsargos agentūra (Lietuva). Aplinkos būklē 2014. Tik faktai. Vilnius: 2015, Aplinkos apsargos agentūra, p. 167; *par Latviju* – VPVB. IVN. Projekti. Pieejams: <http://www.vpvp.gov.lv/lv/ivn/projekti> [aplūkots 2019. gada 20. janvārī]. VPVB. Arhīvs. Pieejams: <http://old.vpvp.gov.lv/ivn/Lprojekt.htm>. Sk. arī VPVB. Publikācijas. Publiskais pārskats 2004–2017. Pieejams: <http://www.vpvp.gov.lv/lv/publikacijas> [abi aplūkoti 2018. gada 20. augustā].

¹⁴³² No 2010. līdz 2014. gadam Latvijā tika veikti aptuveni 2 400 sākotnējo izvērtējumu, savukārt Lietuvā – apmēram 3 700. Šie paši dati periodā no 2004. līdz 2014. gadam ir attiecīgi vairāk nekā 6 150 Latvijā un vairāk nekā 8 000 Lietuvā.

¹⁴³³ T. sk. viena ietekmes uz Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritoriju (*Natura 2000*) ostādn procedūra 2015. gadā, trīs – 2016. gadā, divas – 2017. gadā. VARAM. Par pieprasīto informāciju. 2018. gada 7. septembris, Nr. 1-17/7809. *Atbilde uz prof. I. Čepānes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁴³⁴ VPVB. IVN. Projekti. Pieejams: <http://www.vpvp.gov.lv/lv/ivn/projekti> [aplūkots 2019. gada 20. janvārī].

¹⁴³⁵ Ir jāņem vērā, ka Latvijā saglabājas ļoti augsts to lēmumu, kas pieņemti par IVN procedūras nepiemērošanu, īpatsvars. Piem., 2014. gadā ir izskatīti 538 ietekmes sākotnējie izvērtējumi, no kuriem 24 gadījumos pieņemti lēmumi par IVN procedūras piemērošanu, četri lēmumi par Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritoriju (*Natura 2000*) procedūras piemērošanu un 510 lēmumi par IVN procedūras nepiemērošanu. 2015. gadā šie rādītāji bija 302 sākotnējie izvērtējumi, 19 lēmumi par IVN procedūras piemērošanu, trīs lēmumi par *Natura 2000* procedūras piemērošanu un 280 lēmumi par IVN procedūras nepiemērošanu. 2016. gadā bija 314 sākotnējie izvērtējumi, divi lēmumi par IVN procedūras piemērošanu, viens lēmums par *Natura 2000* procedūras piemērošanu un 311 lēmumi par IVN procedūras nepiemērošanu. 2017. gadā bija 450 sākotnējie izvērtējumi, 16 lēmumi par IVN procedūras piemērošanu, viens lēmums par *Natura 2000* procedūras piemērošanu un 433 lēmumi par IVN procedūras nepiemērošanu. VARAM. Par pieprasīto informāciju. 2018. gada 7. septembris, Nr. 1-17/7809. *Atbilde uz prof. I. Čepānes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁴³⁶ Major J. Historical Development of the Ecosystem Concept. In: *The Eco-system Concept in Natural Resource Management*. Van Dyne G. M. [Ed.]. New York: Academic press, 1969, p. 11.

Roberts Bārtlets (*Robert V. Bartlett*) un indiešu izcelmes politikas zinātniece Pria Kuriana (*Pryia A. Kurian*), strukturējot tālāko jomas teorētisko un empīrisko pētniecību un uzsverot svarīgākos pamatprincipus.¹⁴³⁷

Šie autori aplūko *informācijas apstrādes modeli*, saskaņā ar kuru ietekmes novērtējums nodrošina informāciju apolītiskai lēmumu pieņemšanai. *Politiskās ekonomikas modeļa* ietvaros ietekmes novērtējums piespiež tirgu internalizēt noteiktas (piem., vides, veselības, sociālās) politikas eksternalitātes. Saskaņā ar *simboliskās politikas modeli* ietekmes novērtējums darbojas, izraisot emocionālas reakcijas un atkārtoti apstiprinot morālās saistības attiecībā uz noteiktiem politikas jautājumiem, kas ir balstīti uz racionāliem apsvērumiem, kuri savukārt var tikt interpretēti kā taisnīgi vai netaisnīgi. *Plurālisma politikas modelis* paredz, ka ietekme rodas tad, kad lēmumu pieņemšana notiek valsts pārvaldes ietvaros. *Organizatoriskās politikas modelis* nosaka: izmaiņas rada tie reformu veidi, saskaņā ar kuriem tiek pieņemti iekšējie lēmumi organizācijās, savukārt *institucionālais modelis* nozīmē formālu un neformālu noteikumu piemērošanu politiskās administrācijas ietvarā ietekmētu un pārveidotu vērtību, ticību un pasaules uzskatu rezultātā.

Tieši pēdējais minētais – *institucionālais modelis* ir bijis pēdējā laikā ietekmes novērtējumu, tostarp IVN, akadēmiskās izpētes centrā, uzskatot, ka tam piemīt vislielākais potenciāls, lai rosinātu ilgstošas un tālejošas izmaiņas, kas nepieciešamas ilgtspējīgas attīstības sasniegšanai sabiedrībā.¹⁴³⁸ *Institucionālā modeļa* pamatkonceptija attiecas uz to, kā resursi (piem., personāla kapacitāte) un mācīšanās var ietekmēt formālos un neformālos noteikumus ilgākā laika periodā, pārveidojot vērtības, normas un pat pasaules uzskatus, kas ir šo noteikumu pamatā, piem., vērtējot institucionālo ietekmi un ietekmes novērtējuma integrāciju lēmuma pieņemšanā un to ierobežojumus, ieskaitot ietekmes novērtējuma kapacitātes prasības, politikas, organizatoriskās, administratīvās un tiesiskās kultūras sekas.¹⁴³⁹

Cēloņsakarību domāšanas modeļi¹⁴⁴⁰ savukārt veido četras galvenās teorētiskās pieejas jeb mācību skolas, kas raksturo lēmumu pieņemšanu ietekmes novērtējumu kontekstā kopš IVN izveides 1970. gados: 1) racionālo lēmumu pieņemšanas (no 1970. līdz 1985. gadam), 2) deskriptīvo ietekmes novērtējumu un lēmumu pieņemšanas modeļu (tā dēvētā “prakses teorija”) (no 1985. līdz 1995. gadam), 3) institucionālā (no 1995. gada), 4) konstruktīvisma (no 1990. gadiem).

¹⁴³⁷ Bartlett R. V., Kurian P. A. The Theory of Environmental Impact Assessment: Implicit models of policy making. *Policy & Politics*, 1999, 27(4), pp. 415–433. In: *Environmental Assessment*. Vol. II. Environmental Assessment Theory. Fischer T. B. [Ed.]. New York: Routledge, 2016.

¹⁴³⁸ Cashmore M., Kørnøv L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 26.

¹⁴³⁹ Stoeglehner G., Brown A. L., Kørnøv L. SEA and planning: “ownership” of SEA by the planners is the key to its effectiveness. *IAPA*, 2009, 27, pp. 111–120; Turnpenny J., Nilsson M., Russel D., Jordan A., Hertin J., Nykvist B. Why is integrating policy assessments so hard? A comparative analysis of the institutional capacities and constraints. *JEPM*, 2008, 51, pp. 759–775; Zhu D., Ru J. Strategic environmental assessment in China: motivations, politics, and effectiveness. *Journal of Environmental Management*, 2008, 88, pp. 615–626; Jha-Thakur U., Gazzola P., Peel D., Fischer T. B., Kidd S. Effectiveness of strategic environmental assessment: the significance of learning. *IAPA*, 2009, 27, pp. 133–144.

¹⁴⁴⁰ Cashmore M., Kørnøv L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 21–22, 26–28.

Mūsdienās dominējošās mācību skolas ir *institucionālā pieeja* un *konstruktīvisma pieeja*. *Institucionālā pieeja* uzsver ietekmes novērtējumu institucionālo un kontekstuālo sarežģītību, atziņas lielā mērā aizgūstot no citām disciplīnām, kā organizācijas un lēmumu pieņemšanas teorija, mācīšanās teorija un politikas zinātne. Piem., arī Dienvidāfrikas attīstības bankas stratēģiskajos mērķos ir norādīts, ka ilgtspējas radīšana ir iespējama eksternāli (no vides, sociālo un ekonomisko aspektu viedokļa) un iekšēji (ņemot vērā organizatoriskos faktorus),¹⁴⁴¹ tādējādi mūsdienīgā izpratnē ilgtspējīgu attīstību, kuras pamatstruktūru veido trīs pīlāri, šķērsgrīzeniski caurvij arī institucionālās kapacitātes celšana, kas ir nepieciešama dažādos līmeņos¹⁴⁴².

Konstruktīvisma pieejas uzstādījumi ir balstīti zinātnes filozofijā, kuras ietvaros zināšanas tiek skatītas kā sociāli konstruētas un līdz ar to – nenoteiktas. *Konstruktīvisma pieejas* uzsvars ir uz nenoteiktību un iesaistīto pušu plurālismu ar daudzām perspektīvām par to, kas ir labs, piemērots vai ilgtspējīgs lēmumu pieņemšanā.

1.2. Efektivitātes izvērtēšanas pieejas

Jomas nozīmīgākajos pētījumos Berijs Sedlers (*Barry Sadler*) ir identificējis, ka IVN efektivitāti raksturo trīs “klīrensi”, kas ir attiecināmi uz jebkuru no IVN elementiem, kā sabiedrības iesaistīšana, sākotnējā pārbaude un darbības sfēras noteikšana, mazināšanas pasākumi un monitorings: 1) nosacījumi (kas ir jāpaveic vai ko būtu vajadzējis darīt; tiesiskais un institucionālais ietvars un metodoloģija, noteikumu un principu piemērošana); 2) prakses stāvoklis (kas ir izdarīts; labās prakses makro- un mikrolīmeņa gadījumi); 3) efektivitāte un sniegums (kāds ir rezultāts; materiālo mērķu sasniegšana – ieguldījums attiecībā uz lēmumu pieņemšanu un vides labumu nodrošināšanu).¹⁴⁴³

Autoratīvie angļu IVN pētnieki Džons Glasons (*John Glasson*), Rikija Terivela (*Riki Therivel*) un Endrū Čedviks (*Andrew Chadwick*) piedāvā IVN efektivitātes izvērtēšanas teoriju, kas ietver divas galvenās pamatpieejas – *materiālo un procesuālo*, no kurām katra ir iedalāma šaurajā un plašajā apakšpieejā. Viņi norāda, ka *procesuāli šaurās apakšpieejas* ietvaros tiek noteikts, cik lielā mērā IVN tiek veikts atbilstoši attiecīgās valsts procesuālajām prasībām, savukārt saskaņā ar *procesuāli plašo apakšpieeju* tiek ņemts vērā apjoms, kādā IVN veicina informētību par vidi un mācīšanos starp ieinteresētajām pusēm. *Materiāli šaurā pieeja* koncentrējas uz to, vai IVN ir tieša ietekme uz lēmumu kvalitāti un attīstības raksturu, savukārt

---

¹⁴⁴¹ Walmsley B., Patel S. SADC Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: DBSA in collaboration with the SAIEA, 2011, pp. 26–27.

¹⁴⁴² Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 9.

¹⁴⁴³ Sk. plašāk: Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, 248 p.; Sadler B. Latest EA effectiveness study. 2012. *Nepublicēts materiāls*.

materiāli plašā pieeja aplūko to, vai IVN saglabā, atjauno un uzlabo vides kvalitāti un tādējādi veicina ilgtspējīgu attīstību.¹⁴⁴⁴

Speciālajā IVN literatūrā visbiežāk sastopamā pieeja, kas būtībā ir iepriekš aplūkoto teoriju modifikācija, ir vērsta uz IVN efektivitātes kategorizāciju sešās dimensijās, kā *procesuālajā, materiālajā, transaktīvajā, normatīvajā, plurālisma un zināšanu/mācīšanās*.¹⁴⁴⁵ Saskaņā ar šo pieeju IVN efektivitāte būtu definējama kā pakāpe, atbilstoši kurai, pirmkārt, IVN darbojas atbilstoši tiesiskajiem noteikumiem un principiem (*procesuāli*) un, otrkārt, sasniedz paredzētos mērķus un tā rezultāts veicina atbilstošu un videi draudzīgu lēmumu pieņemšanu attiecībā uz projektu (*materiāli*); treškārt, tiek noteikts apmērs, kādā novērtējuma mērķi tiek efektīvi sasniegti attiecībā pret finansiālajiem un temporālajiem resursiem (*transaktīvi*); ceturtkārt, tiek nodrošināta iesaistīto pušu mācīšanās, zināšanas un uzskatu maiņa (*normatīvi*¹⁴⁴⁶, *ietverot vai izdalot atsevišķi plurālismu un zināšanas/mācīšanos*).¹⁴⁴⁷

Tomēr dažādu autoru uzskati var būtiski atšķirties attiecībā uz IVN efektivitātes dimensiju pārklāšanos. Pirmās trīs dimensijas ir plaši atzītas jau agrāk¹⁴⁴⁸, savukārt pēdējās trīs attīstītas nesenākos pētījumos.¹⁴⁴⁹ Piem., laikmetīgā izpratnē tiek uzskatīts, ka novērtējuma materiālais mērķis ir pārvirzījies no informācijas nodrošināšanas funkcijas, lai novērstu un mazinātu ietekmi, uz lēmumu pieņemšanas kultūras izmaiņu veicināšanu un normatīvo principu, kas ir lēmuma pieņemšanas pamatā, noteikšanu, apvienojot IVN efektivitātes materiālo un normatīvo dimensiju.¹⁴⁵⁰ Turklāt vietumis plurālisma un zināšanu/mācīšanās dimensijas tiek aplūkotas kā daļa no normatīvās dimensijas, savukārt citviet tās tiek nodalītas atsevišķi. Tāpat pastāv diskusijas attiecībā uz iespējamību šīs efektivitātes dimensijas izvērtēt praktiski. Ir vispārēji atzīts, ka visplašāk ir pētīta tieši procesuālā dimensija¹⁴⁵¹, attiecībā uz kuru plašās pētniecības rezultātā ir mainījušies pamatuzstādījumi. Piem., Dienvidāfrikā procesuālās efektivitātes diskurss nav saistīts ar atbilstību specifiskiem procesuālajiem soļiem, bet drīzāk ar jautājumu, kā panākt procesa plānošanā elastību, lai sasniegtu ar kontekstu saistītus ilgtspējīgas attīstības mērķus, uzsvērot

¹⁴⁴⁴ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 24–25.

¹⁴⁴⁵ Turklāt atsevišķi tiek nošķirts teorētiskais (konceptiju veidošanas) un praktiskais (empīriskās analīzes) aspekts. Nesenākajos pētījumos izmantotā pieeja ir uzskatāmi apkopota un analizēta: Veronez F. A., Montaño M. EIA effectiveness: conceptual basis for an integrative approach. In: *online proceedings of the annual conference of International Association of Impact Assessment (IAIA15) 'Impact Assessment in the Digital Era', 2015*, 4 p.

¹⁴⁴⁶ Termina "normatīvs" lietojums šeit nav jāsaprot tiesiskā izpratnē, bet saskaņā ar speciālajā IVN literatūrā izmantoto lietojumu. Piem., normatīvie mērķi ir tie, kas veidojas sociālo un individuālo normu kombinācijas rezultātā, proti, tie ir standarti, kuru atbilstības nodrošināšanu sabiedrība sagaida. Ilgtspējas novērtējuma gadījumā šīs normas ataino tās gaidas, kas varētu tikt piepildītas novērtējuma rezultātā, un to, kā tās varētu tikt piepildītas. Bond A., Morrison-Saunders A. Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 44–45.

¹⁴⁴⁷ Veronez F. A., Montaño M. EIA effectiveness: conceptual basis for an integrative approach. In: *online proceedings of the annual conference of International Association of Impact Assessment (IAIA15) 'Impact Assessment in the Digital Era', 2015*, 4 p.

¹⁴⁴⁸ Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, p. 39.

¹⁴⁴⁹ Bond A., Morrison-Saunders A., Pope J. Sustainability assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), p. 57.

¹⁴⁵⁰ Retief F. Sustainability Assessment in South Africa. Ch. 12. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 188–189.

¹⁴⁵¹ Par vienu no fundamentālākajiem pētījumiem vispārēji ir atzīts: Wood C. Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, 405 p.

integratīvās domāšanas nozīmi.¹⁴⁵² Savukārt maz kas ir zināms – pētīts un izziņāts – par citām efektivitātes dimensijām¹⁴⁵³. Piem., transaktīvās dimensijas izpēti ierobežo tas fakts, ka labumi, kas tiek iegūti IVN procesā, ir gandrīz nenosakāmi, tāpēc IVN izmaksu analīze ir maz iespējama.¹⁴⁵⁴ Katrā ziņā, kā norādījusi EK, tad – “[p]at ja IVN radītos ieguvumus nevar izteikt naudas izteiksmē, pastāv plaši izplatīta vienprātība, ko apstiprina pieejamie pētījumi, ka ieguvumi, veicot IVN, ir vērtīgāki par izmaksām šāda novērtējuma sagatavošanai”.¹⁴⁵⁵

Ņemot vērā IVN procedūras daudzšķautņaino raksturu un komplicētību un pastāvot ievērojamam vienotības trūkumam par iespējām novērtēt IVN efektivitāti, pasaules mēroga IVN jomas pētnieki Metjū Kešmors (*Matthew Cashmore*), Alans Bonds (*Alan Bond*), Berijs Sedlers (*Barry Sadler*) un Anguss Morisons-Sonderss (*Angus Morrison-Saunders*) ir nonākuši pie secinājuma, ka ietekmes novērtējuma efektivitāte nefunkcionē kā absolūta mēraukla un efektivitātes kategorizācija iepriekš minētajās kategorijās (dimensijās), katrai no tām nosakot izvērtēšanas kritērijus, kas izvērtējami attiecībā pret ietekmes novērtējumu ilgspējas izpratnē, nesniegs atbildi, vai novērtējums ir efektīvs.¹⁴⁵⁶ Šo viedokli pamato fakts, ka, lai novērtētu materiālo un normatīvo efektivitāti, ir nepieciešams plurālisms (vairāk nekā viena viedokļa esamība), kura būtība ir balstīta uz diskursiem, kas veidojas saistībā ar ilgspējīga novērtējuma mērķu sasniegšanu. Šāda pieeja vienlaikus apstiprina uzskatu, ka vides lēmumu pieņemšanai ir jābūt “iekļaujošai”. Tas ir princips, kas ir radies no centieniem piespiest valsts un privātos dalībniekus ņemt vērā vides vērtības un nodrošināt iespējas zinātnisko un nezinātnisko perspektīvu apmaiņai,¹⁴⁵⁷ dažādās iesaistīto pušu ekspektācijās, instrumentalizējot ar komunikatīvās racionalitātes, kas var būt kognitīvi-instrumentāla, morāli-praktiska un/vai estētiski ekspresīva, palīdzību¹⁴⁵⁸. Citiem vārdiem sakot, politikas teorijas aspektā plurālisms nozīmē, ka dažādām sabiedrības grupām ir leģitīmas tiesības piedalīties un aizstāvēt savas vērtības,¹⁴⁵⁹ līdzsvarojot

---

¹⁴⁵² Retief F. Sustainability Assessment in South Africa. Ch. 12. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 188.

¹⁴⁵³ Bond A., Morrison-Saunders A. Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 45.

¹⁴⁵⁴ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 218.

¹⁴⁵⁵ “IVN sagatavošanas izmaksas, kas ir daļa no projekta izmaksām, parasti ir no 0,1% lieliem projektiem un līdz 1,0% maziem projektiem. Minētās izmaksas sniedz sākotnējo ieskatu, taču tajās acīmredzami nav ņemtas vērā citas izmaksas (piemēram, turpmākie grozījumi, ziņojumi, kavējumi).” EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 4. lpp. Sk. arī Retief F. Sustainability Assessment in South Africa. Ch. 12. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 190–191.

¹⁴⁵⁶ Cashmore M., Bond A., Sadler B. Introduction: the effectiveness of impact assessment instruments. *IAPA*, 2009, 27(2), pp. 91–93; Bond A., Morrison-Saunders A. Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 45.

¹⁴⁵⁷ Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), p. 253.

¹⁴⁵⁸ Elling B. Rationality and effectiveness: does EIA/ SEA treat them as synonyms? *IAPA*, 2009, 27(2), pp. 121–131.

¹⁴⁵⁹ Craig D., Jeffery M. Legal pluralism: notions of standing and legal process constraining assessment. Ch. 6. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 88.

informācijas svaru, ko industrija sniedz valsts iestādēm, un nodrošinot, ka iestādes ņem vērā sabiedrības vajadzības un intereses.¹⁴⁶⁰

Tomēr šim viedoklim var piekrist daļēji. Nenoliedzot, bet drīzāk iekļaujot plurālisma nozīmi IVN procesā, ir atzīstams, ka IVN novērtējošo ietvaru var arī konstruēt, analizējot apjomu, kādā IVN sistēmas atbilst dažādiem principiem¹⁴⁶¹ jeb *materiālprocesuālajiem mikroatribūtiem*.¹⁴⁶² Atsevišķi autori piedāvā arī individuāli izstrādātus kritērijus IVN efektivitātes noteikšanai, kā angļu IVN pētnieka Kristofera Vūda (*Christopher Wood*) iekšzemes IVN sistēmas novērtēšanas modelis, kas ietver 14 dažādu jautājumu izvērtēšanu,¹⁴⁶³ kanādiešu IVN pētnieka Roberta Gibsona (*Robert B. Gibson*) Kanādas un Ontario sistēmu analīzes modelis, kas ir balstīts uz astoņiem savstarpēji saistītiem principiem efektīvai IVN procesa veidošanai,¹⁴⁶⁴ vai Igaunijas IVN pētnieces Kajas Petersones (*Kaja Peterson*) efektīva IVN pieejas savstarpēji saistītas un atkarīgas sastāvdaļas.¹⁴⁶⁵ Arī Nīderlandes Vides novērtējumu komisija (*Netherlands Commission for Environmental Assessment*) ir izstrādājusi praktiskus IVN efektivitātes novērtēšanas modeļus. Kopš 2005. gada tā jau gandrīz 30 reizes ir izmantojusi tā dēvēto IVN kartēšanu (*mapping*) kā diagnostikas rīku, lai novērtētu dažādas nacionālās IVN sistēmas pēc četriem virskritērijiem (sistēmas funkcijas, kapacitāte, IVN process un konteksts), grafiskā veidā atainojot to stiprās un vājās puses un uzlabojumu nepieciešamību.¹⁴⁶⁶ Cits, vienkāršāks instruments, kuru Nīderlandes

¹⁴⁶⁰ Anand R., Scott I. G. Financing Public Participation in Environmental Decision-making. *The Canadian Bar Review*, 1982, 60(1), pp. 91–92.

¹⁴⁶¹ Wood C. *Environmental Impact Assessment: A Comparative Review*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, p. 10.

¹⁴⁶² Sk. darba nodaļu II "Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums", 3. "Ietekmes uz vidi novērtējuma materiālie un procesuālie aspekti", 3.2. "Materiālie un procesuālie mikroatribūti".

¹⁴⁶³ 1) vai IVN sistēma ir skaidra un balstīta uz specifiskām tiesību normu prasībām; 2) vai visu nozīmīgu darbību attiecīgā ietekme uz vidi ir jānovērtē; 3) vai ietekmes uz vidi apsvērumu pierādījumi, ko izdarījis ierosinātājs, attiecībā uz saprātīgām alternatīvām ir jāpierāda IVN procesā; 4) vai tiek veikta sākotnējā pārbaude attiecībā uz darbībām ar būtisku ietekmi uz vidi; 5) vai tiek veikta ietekmes uz vidi darbības sfēras noteikšana un vai ir sagatavotas īpašas vadlīnijas šajā jautājumā; 6) vai IVN ziņojumiem ir jāatbilst noteiktām satura prasībām? Vai ir nodrošināts mehānisms, lai novērstu neatbilstošu IVN ziņojumu sagatavošanu; 7) vai IVN ziņojumi tiek publiski pārskatīti? Vai ierosinātajam ir jāsniedz atbildes uz izvirzītajiem jautājumiem; 8) vai IVN ziņojuma secinājumi un tā pārskatīšana ir determinanti/notiecinājumi, pieņemot lēmumu par darbību; 9) vai ir jāveic ietekmes monitorings? Vai tas ir saistīts ar IVN procesa agrākajām stadijām; 10) vai ietekmes uz vidi mazināšana ir jāņem vērā dažādos IVN procesa posmos; 11) vai konsultācijas ar sabiedrību un tās līdzdalība notiek pirms attiecīgā IVN ziņojuma publicēšanas; 12) vai IVN sistēma tiek uzraudzīta un, ja nepieciešams, tiek grozīta, iekļaujot tajā prakses secinājumus; 13) vai procesā iesaistītajiem pieņemamas finansiālas izmaksas un termiņu prasības ir iekļautas IVN sistēmās? Vai plānotie ieguvumi videi pārsniedz iespējamās vides labumus; 14) vai IVN tiek piemērots gan programmām, plāniem un politikām, kā arī projektu līmenī? Wood C. *Comparative Evaluation of Environmental Impact Assessment Systems*. Ch. 2. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 2. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, pp. 15–19.

¹⁴⁶⁴ 1) integrēta pieeja, izvērtējot plašu vides apsvērumu klāstu; 2) skaidra un automātiska novērtējuma kritēriju piemērošana attiecībā uz visām darbībām, kurām var būt būtiska ietekme; 3) kritiska mērķu pārbaude un alternatīvu salīdzinoša izvērtēšana; 4) pietiekami konkrēta, obligāta un izpildāma tiesiskā regulējuma esamība; 5) novērtēšanas procesa un lēmumu pieņemšanas atvērtais, līdzdalības un godīgais raksturs; 6) paredzētās darbības ietekmju monitorings un atbilstības un ieviešanas kontrole; 7) novērtējuma procesa vērsums uz efektīvu ieviešanu; 8) novērtējuma sasaiste ar plašāku vispārējo biofizikālo un sociālekonomisko mērķu ietvara režīmu un pastāvošo, kā arī nākotnes paredzēto darbību vadību un regulāciju. Gibson B. R. *Environmental assessment design: lessons from the Canadian experience*. *The Environmental Professional*, 1993, 15, pp. 12–24.

¹⁴⁶⁵ 1) skaidri definēti IVN mērķi un nolūki; 2) efektīvs līdzdalības un diskursīvais (loģiski secīgs) process; 3) augstas kvalitātes dokumentācija; 4) IVN pozitīva ietekme uz projekta vai plāna veidošanu (t.i., IVN un plānošanas procesa integrācija) un lēmumu pieņemšanu, ko apstiprina pēc pārbaudes; 5) laika un izmaksu efektivitāte. Peterson K. *Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment*. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, p. 9.

¹⁴⁶⁶ **Sistēmas funkcijas** attiecas uz to, vai IVN speciālistiem ir atbilstoša profesionālā izglītība un nodrošināta pieredzes apmaiņas platforma, kā arī vadlīniju pieejamība. **Kapacitātes jautājumi** ietver stabilas vadības nodrošināšanu, pietiekamu ekspertīzi (tehniskās zināšanas, pieeju tām), lai veiktu IVN uzdevumus, informācijas apmaiņu starp organizācijām, mediju lomu, pieeju tiesai un informācijai, opozīcijas brīvības iespējām un pilsonisko organizāciju esamību un politiskās situācijas (tostarp korupcijas) ietekmi. **IVN procesa** blokā tiek aplūkots, kādas ir darbības sfēras noteikšanas prasības IVN procedūrā un cik procentos gadījumos tiek organizētas sabiedriskās apspriešanas. **IVN sniegums** skar tādas aspektus kā IVN vidējais procedūru skaits gadā, to IVN skaits, kuru kvalitāte ir uzskatāma par pietiekamu, un cik daudzi IVN ir "ietekmīgi", t.i., rada labvēlīgas sekas attiecībā uz projekta

Vides novērtējumu komisija ir izveidojusi sadarbībā ar Dienvidāfrikas Vides novērtējumu institūtu (*Southern African Institute for Environmental Assessment*), ir “IVN barometrs”. Tas ar 35 jautājumu palīdzību nodrošina iespēju valstīm novērtēt vidisko novērtējumu sistēmu atbilstoši “Āfrikas etalonam”, kas ir saskanīgs ar starptautiskās labās prakses principiem, bet pielāgots vietējām vajadzībām.¹⁴⁶⁷ Šo instrumentu izmantošanas pieredze liecina par to nepieciešamību un nozīmi IVN sistēmu uzlabošanā. Kā ir definējis somu vides tiesību profesors Ismo Pölönen (*Ismo Pölönen*), tad IVN efektivitāte ir “daudžšķautņaina problēma, kuru var risināt, izmantojot strikti noteiktu tiesisko regulējumu vai rekomendatīvus kapacitātes celšanas un vadlīniju instrumentus”¹⁴⁶⁸.

2. Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes algoritms

Balstoties uz veikto analīzi, autore pievienojas EK¹⁴⁶⁹ un AN¹⁴⁷⁰ pētījumos ietvertajām atziņām, saskaņā ar kurām IVN efektivitātes izvērtēšanai ir izmantojami kvalitātes nodrošināšanas mehānismi.

Šī pētījuma robežās tiek pieņemts, ka kvalitātes nodrošināšanas mehānismus citastarp veido trīs kvalitātes koncepcijas grupas – IVN procesa kvalitāte (*procesuālie kvalitātes mehānismi*), IVN dokumentācijā izmantotās informācijas kvalitāte (*dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi*) un plaša sabiedrības iesaiste IVN procesā (*plurālisma mehānismi*). Šādas pieejas pamatpostulāts ir tāds, ka IVN spēja nodrošināt ilgtspējas mērķu sasniegšanu ir atkarīga no tā efektivitātes, ko var nodrošināt atbilstošs process, dokumentācijas kvalitāte un sabiedrības līdzdalības pasākumi, piem., izmantojot sabiedrības iesaisti sākotnējā pārbaudē, kā arī alternatīvos sabiedrības iesaistes mehānismus. Savukārt atbilstošu kvalitātes nodrošināšanas mehānismu prasību neesamība IVN sistēmā tiek uzskatīta par vienu no IVN procesa trūkumiem.¹⁴⁷¹ Iepriekš minētie aspekti ir analizēti turpmāk, tomēr nav uzskatāmi par izsmeltošiem kvalitātes nodrošināšanas mehānismu visaptverošas analīzes kontekstā.

Īstenošanu. Schijf B., Nootebom S. New dynamics in ESAI mapping. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 32–33, 35.

¹⁴⁶⁷ SAIEA (Southern African Institute for Environmental Assessment). Manual – Implementing Africa’s Environmental Assessment Barometer. [B.v.]: SAIEA, 2013, 25 p.

¹⁴⁶⁸ Pölönen I. Legal system, capacity building and guidance as a drivers of effectiveness of IA. *Nordic-Baltic Impact Assessment Conference*. Tallinn, Estonia. 2018. 30 September–2 October.

¹⁴⁶⁹ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 5. lpp. Sal. sk. arī Oulès L. Emerging findings on efficiency. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁴⁷⁰ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 3, 7.

¹⁴⁷¹ Fischer T. B. EIA in the EU: past, present and future. *EIALAW 2018*. Helsinki, Finland, 2018. March 23.

2.1. Procesuālie kvalitātes mehānismi

Ir noteikts, ka *procesuālie kvalitātes mehānismi* ir alternatīvas, kas analizētas iepriekš¹⁴⁷², samērīgi (saprātīgi) un, vēlams, fiksēti termiņi, kompetentās iestādes pamatotā secinājuma derīguma ilgums un vides aspektu monitorings¹⁴⁷³ (šeit – pēcpārbaude paplašinātā nozīmē, ietverot monitoringu un vides auditu).

2.1.1. Saprātīgi termiņi

Jēdziena “saprātīgi termiņi” saturu IVN procesā autore modelē saskaņā ar ES tiesību regulējuma (“pieņemami” termiņi¹⁴⁷⁴) un Orhūsas Konvencijas 6. panta trešās daļas (“pamatoti” termiņi) (*reasonable time-frames*) un tās Atbilstības komitejas (turpmāk – Orhūsas komiteja) prakses izpratni.¹⁴⁷⁵ Faktiski ir izšķirami trīs veida regulācijas termiņi, kas ir saistīti ar dažādu IVN procesa posmu īstenošanu un var būt vērsti uz:

- 1) efektīvu sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošanu, piedaloties sabiedriskajās apspriešanās un sniedzot komentārus, piem., sākotnējās vai IVN ziņojuma sabiedriskās apspriešanās laikā¹⁴⁷⁶;
- 2) ierosinātāja saistību izpildi, piem., par sabiedriskās apspriešanās materiālu nodrošināšanu, izvietojumu un publicēšanu, sanāksmes protokola sagatavošanu¹⁴⁷⁷;
- 3) kompetentās iestādes, kā arī lēmuma pieņemējainstitūcijas pienākumu veikšanu:
  - a. attiecībā uz ierosinātāju, piem., par kompetentās iestādes IVN programmas un atzinuma par IVN ziņojumu izsniegšanu¹⁴⁷⁸;
  - b. attiecībā uz sabiedrības informēšanu, piem., par IVN procedūras piemērošanu.¹⁴⁷⁹

Turpmāk autore aplūko specifiski vairākus termiņu “saprātīguma” kritērijus saistībā ar sabiedrības līdzdalības organizēšanu atbilstoši Orhūsas komitejas un dažādu valstu praksei.

Vispārēji laika gaitā ir izveidojusies samērā vienota izpratne par termiņiem, kas ir piemērojami, lai nodrošinātu efektīvu sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošanu. Viens no termiņu “saprātīguma” kritērijiem ir **paredzētais dienu skaits**, kas dažādās valstīs var būt atšķirīgs, jo sevišķi ņemot vērā nošķirumu starp darba dienām un kalendāra dienām vai minimālo un maksimālo termiņu. Saskaņā ar pēdējiem grozījumiem ES tiesībās ir paredzēts, ka termiņš

¹⁴⁷² Sk. darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi”, 1.3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums”, 1.3.1. “Alternatīvu noteikšana”.

¹⁴⁷³ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 6. lpp.

¹⁴⁷⁴ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 6. panta 6. punkts, 8.a pants 4. punkts; IVN direktīvas (2011) 6. panta 3. punkts.

¹⁴⁷⁵ Neimane L. Reasonable Times-Frames in Legal Framework of Environmental Impact Assessment in the European Union (EU), European Free Trade Association (EFTA) and Southern African Development Community (SADC). *Annual conference of the European Environmental Law Forum ‘Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice’*. Wrocław, Poland, 2016. September 14–16.

¹⁴⁷⁶ Novērtējuma likuma 17. panta ceturta daļa; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 26., 40. punkts.

¹⁴⁷⁷ Turpat 2., 27., 36.3., 42., 46. punkts.

¹⁴⁷⁸ Novērtējuma likuma 6.¹ panta trešā daļa, ceturta daļa. Sk. arī turpat 2.

¹⁴⁷⁹ Turpat 2., 8.1., 15. punkts.

sabiedrības viedokļa apzināšanai par IVN ziņojumu nedrīkst būt mazāks kā 30 dienas¹⁴⁸⁰,¹⁴⁸¹ kas nozīmē, ka šobrīd visās ES dalībvalstīs tiek piemērots vienots termiņš attiecībā uz sabiedrības līdzdalību šajā IVN procedūras posmā. Tomēr sabiedrības iesaistes (ja tāda ir paredzēta) termiņi citos IVN procedūras posmos dažādās dalībvalstīs var būtiski atšķirties: (1) no 14 dienām Igaunijā līdz precīzi nenoteiktam dienu skaitam Beļģijas Flandrijā, Vācijā un Zviedrijā IVN darbības sfēras noteikšanas posmā, (2) no 7 dienām Maltā un beidzot ar vismaz 30 dienām Horvātijā un Spānijā sākotnējās pārbaudes laikā.¹⁴⁸² Dažās valstīs sabiedrības līdzdalības termiņi ir izteikti kā minimālais, bet citviet – kā maksimālais laika periods. Tomēr šāda pieeja, neatkarīgi no tā, cik ilgs ir noteikts maksimālais laika posms, rada risku, ka atsevišķos gadījumos noteiktais termiņš var būt nesaprotams un neatbilstošs Orhūsas Konvencijas 6. panta trešās daļas prasībām.¹⁴⁸³ Arī Latvijas tiesiskajā ietvarā noteiktie sabiedrības līdzdalības termiņi, attiecīgi – 20 dienas IVN darbības jomas noteikšanas un 30 dienas IVN ziņojuma sabiedriskajai apspriešanai – pēc būtības ir izteikti kā maksimālie termiņi, tāpēc būtu grozāmi, izsakot “vismaz (dienu skaits) dienas” jeb “ne mazāk kā (dienu skaits) dienas”. Tā kā šādas izmaiņas patlaban atbilstošajos normatīvajos aktos nav veiktas, ir uzskatāms, ka sabiedrības līdzdalības termiņu noteikšanas aspektā IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) transponēšana nav veikta pareizi.¹⁴⁸⁴

Lietuvā un Grieķijā sabiedrības līdzdalības termiņi ir izteikti darba dienās, pretēji ierastajam kalendāra dienu formātam.¹⁴⁸⁵ Lietuvā šāda izvēle ir balstīta uz pieredzi un praksi, ka tādā veidā sistēma ir labāk funkcionējoša arī no valsts pārvalžu darbības viedokļa.¹⁴⁸⁶ Latvijā ir konstatēti sarežģījumi, piem., ar sabiedriskās apspriešanās sanāksmēm, kas tiek rīkotas darba dienas laikā,¹⁴⁸⁷ šādā ziņā sabiedrībai liedzot pilnvērtīgas līdzdalības iespējas. Kalendāra dienu izmantošana teorētiski sniedz papildus iespējas ar sabiedrisko apspriešanu saistīto aktivitāšu veikšanai nedēļas nogalē, tomēr praksē tādas netiek organizētas. Tādējādi būtu apsverama iespēja pāriet uz Lietuvā izmantoto darba dienu modeli arī Latvijā. Turklāt sabiedrības līdzdalības termiņš var tikt atzīts par nesaprotīgu Orhūsas Konvencijas 6. panta trešās daļas izpratnē, ja tas iekļauj valsts oficiālo svinību laiku, piem., Ziemassvētku laiku no 22. decembra līdz 6. janvārim¹⁴⁸⁸,

¹⁴⁸⁰ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 6. panta 7. punkts.

¹⁴⁸¹ Šie grozījumi arī paredz, ka lēmums par IVN piemērošanu vai nepiemērošanu ir jāpieņem ne mazāk kā 90 dienu laikā, sākot no dienas, kad attīstītājs sniedzis visu nepieciešamo informāciju. Vajadzības gadījumā ir iespējama šī termiņa pagarināšana. IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 4. panta 6. punkts.

¹⁴⁸² Sk. darba 2. pielikumu “Sabiedrības iesaistes termiņi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā”.

¹⁴⁸³ UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2009/37 (*Belarus*), ECE/MP.PP/2011/11/Add.2, 2011. May 12, para. 90.

¹⁴⁸⁴ EC. Commission Staff Working Paper. Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/92/EU. SWD(2012) 355, p. 141.

¹⁴⁸⁵ Sk. darba 2. pielikumu “Sabiedrības iesaistes termiņi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā”.

¹⁴⁸⁶ Lietuvas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Pollution Prevention Department. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁴⁸⁷ Sk., piem., Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04 sec. daļas 3. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA-356/2018 aprakstošās daļas 4.2. punkts, motīvu daļas 11. punkts.

¹⁴⁸⁸ UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2008/24 (*Spain*), ECE/MP.PP/C.1/2009/8/Add.1, 2011. September 30, paras. 90, 92.

atsevišķās valstīs – arī augusta brīvdienas,¹⁴⁸⁹ bet Latvijā par īpašu laiku būtu uzskatāms periods starp Lieldienu brīvdienām un maija svētkiem.¹⁴⁹⁰

Efektīvu sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošanas kontekstā *terminu “saprātīguma” otrā kritērijs* varētu būt **atsevišķi nodalīti periodi un to termiņi, kas attiecas uz iepazīšanos ar dokumentiem, pirmkārt, un komentāru sniegšanu, otrkārt,**¹⁴⁹¹ IVN ziņojuma apspriešanas laikā, kā tas ir paredzēts Francijā¹⁴⁹². Šāda pieeja ir elastīga un vienlaikus sniedz pietiekamu laiku sabiedrībai sagatavoties efektīvai līdzdalībai projekta apspriešanā. Vienlaikus šī kritērija ietvaros ir aplūkojams arī jautājums par dienu, no kuras ir skaitāma sabiedriskās apspriešanās sākšanās, jo sevišķi gadījumos, ja normatīvajos aktos ir paredzēti vairāki veidi, kurus izmantojot ierosinātajam ir jāinformē sabiedrība un kuriem pašiem par sevi ir noteikti dažādi termiņi, kā tas ir Polijas gadījumā.¹⁴⁹³

Trešais kritērijs ir **prasība piemērot dažādus termiņus atšķirīgas sarežģītības paredzētajām darbībām**. Piem., termiņš, kas varētu būt saprātīgs nelielam, vienkāršam projektam, kuram ir tikai lokāla ietekme, var nebūt saprātīgs, īstenojot lielāku kompleksāku projektu.¹⁴⁹⁴ ES dalībvalstīs, ja tiek piemērota šī diferenciācija, tā tiek attiecināta uz projektiem ar lielāku būtisku ietekmi un mazākiem projektiem ar lokālu ietekmi, tomēr šī Orhūsas komitejas interpretācija neatklāj to, vai ieteikums nozīmē terminu diferenciāciju kategoriskā veidā vai pēc *ad hoc* principa.¹⁴⁹⁵ Katrā ziņā šāda pieeja ir atzīstama par pareizu, jo lielāku un kompleksāku projektu īstenošanas gadījumā acīmredzami sabiedrības locekļiem ir gan jāiepazīstas ar ievērojamāku dokumentu daudzumu, gan jāiegulda laika un enerģijas resursi, lai nodrošinātu atbilstošu iedziļināšanās pakāpi. Piem., pasaulē ir zināma prakse, saskaņā ar kuru tiek piemērota tā dēvētā “ierobežojošo nosacījumu aploksne” (*Bounding Conditions Envelope*). Šis koncepts, kas ir raksturīgs Polijas IVN sistēmai, ietver projekta ierobežojošos nosacījumus, ieskaitot galvenos

---

¹⁴⁸⁹ Jendroška J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 140.

¹⁴⁹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 aprakstošās daļas 4.2. punkts, motīvu daļas 11. punkts.

¹⁴⁹¹ Jendroška J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 139.

¹⁴⁹² UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2007/22 (*France*), ECE/MP.PP/C.1/2009/4/Add.1, 2011. February 8, para. 44.

¹⁴⁹³ Jendroška J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 140.

¹⁴⁹⁴ Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2006/16 (*Lithuania*), ECE/MP.PP/2008/5/Add.6, 2008. March 7, para. 69. Tādā veidā arī: “[j]o lielāka ir attiecīgā objekta iespējamā ietekme uz vidi, jo lielākas pūles publisko tiesību subjektam ir jāvelta, lai informētu sabiedrību.” Litvins G., Markovskis K., von Renner E., Statkus S. Sabiedrības līdzdalība teritorijas plānošanas un būvniecības jautājumos. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs Providus, 2008, 31., sk. arī lpp.

¹⁴⁹⁵ Jendroška J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 138.

maksimālos parametrus un tehniskos risinājumus, un tiek piemērots sarežģītu projektu agrīnajā stadijā attiecībā uz vides apsekojumu un turpmākās izpētes tvērumu un apjomu kombinācijā ar IVN veikšanu un sabiedrības līdzdalības pasākumiem.¹⁴⁹⁶ Tomēr šī koncepta izmantošanas prakse pagaidām ir maz attīstīta, un nav veiktu pietiekami daudz teorētisko pētījumu par “ierobežojošo nosacījumu aploksnes” mijiedarbību ar IVN sistēmas pamatelementiem. Šī mijiedarbība var būt atšķirīga dažādos nacionālajos tiesiskajos ietvaros, tāpēc minētās pieejas detalizēta izpēte ir veicama nākotnē.

Nemot vērā iepriekš minēto, ir konstatējams, ka Latvijas tiesiskajā ietvarā ir nepieciešams:

- 1) apsvērt iespēju sabiedrības līdzdalības termiņu izteikšanai darba dienās, nevis kalendāra dienās minimālā veidā, attiecīgi paredzot ne mazāk kā 20 darba dienas sākotnējai sabiedriskai apspriešanai un **ne mazāk** kā 30 darba dienas IVN ziņojuma sabiedriskajai apspriešanai (vai vismaz 30 dienas atbilstoši IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) prasībām);
- 2) atsevišķi izdalīt vienu periodu, kurā sabiedrībai ir iespēja iepazīties ar dokumentiem, un otru periodu, kura laikā sabiedrība var sniegt komentārus un/vai piedalīties sabiedriskās apspriešanās sanāksmēs. Pirmais periods attiecīgi būtu izsakāms dienās, piem., ne mazāk kā 7, 10 vai 15 dienas, savukārt otrais periods sāktos pēc pirmā perioda beigšanās, nevis līdz ar paziņojuma publicēšanu;
- 3) noteikt dažādus sabiedrības līdzdalības termiņus, izšķirot projektus ar lielāku būtisku ietekmi (Novērtējuma likuma 1. pielikums) un mazākus projektus ar lokālu ietekmi (Novērtējuma likuma 2. pielikums). Precīzu termiņu noteikšana šajā gadījumā ir iespējama, balstoties uz nepieciešamo laiku dažāda veida projektu apspriešanai, kas izriet no līdzšinējās IVN prakses gadījumiem;
- 4) izstrādāt sabiedrības līdzdalības vadlīnijas, kas var būt veidotas atsevišķi vai iekļautas vadlīnijās par IVN procesa raksturojumu un kurās būtu iekļaujami specifiski noteikumi par sabiedrības līdzdalības labo praksi, tostarp, piem., attiecībā uz norādēm par sabiedrisko sanāksmju organizēšanas periodu, dienas laiku u.c.

---

¹⁴⁹⁶ Te ir runa par tādiem projektiem, kas ir pakļauti straujām tehnoloģiskās attīstības izmaiņām (piem., jūras vēja parki) vai kuru gadījumā ir ilgs periods starp paredzētās piekrišanas piešķiršanu vai nepiešķiršanu un būvniecības atļaujas saņemšanu (piem., atomelektrostacijas). “Ierobežojošo nosacījumu aploksne” sniedz iespēju attīstītājam veikt IVN, balstoties uz maksimālajiem (no vides viedokļa vissliktākajiem) projekta parametriem bez nepieciešamības norādīt specifisku tehnoloģiju vai vienību galīgo skaitu. Maksimālie projekta parametri ir tie parametri, kuriem ir vislielākā ietekme uz atsevišķiem vides elementiem (piem., jūras vēju parku gadījumā maksimālais turbīnu skaits, maksimālais turbīnu augstums, maksimālais attālums starp turbīnas rotoru un jūras virsmu, četri alternatīvi izvietojuma risinājumi). Šādu pieeju izmanto arī Starptautiskā Atomenerģijas aģentūra (“rūpnīcas parametru aploksne”) un Lielbritānijas Infrastruktūras Plānošanas komisija (“Rošdeilas aploksne”). Wójcik M., Grabowski P., Stryjecki M., Gajewski D. Use of the Bounding Conditions Envelope Concept in the Polish System of Environmental Impact Assessments. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 409–423.

2.1.2. Kompetentās iestādes pamatotā secinājuma derīguma ilgums

IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014) paredz iespēju, ka ir iespējams noteikt kompetentās iestādes pamatotā secinājuma (Latvijas tiesiskajā regulējumā – Vides pārraudzības valsts biroja atzinuma par IVN ziņojumu) derīguma termiņu. Taču vienlaikus šajos grozījumos ir akcentēts, ka, pieņemot lēmumu par attīstības piekrišanas piešķiršanu vai nepiešķiršanu (nacionālajās tiesībās paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu jeb paredzētās darbības akceptu), ir jāpārlicinās par pamatotā secinājuma aktualitāti.¹⁴⁹⁷

Saskaņā ar Latvijas tiesisko regulējumu atzinums par IVN ziņojumu, tāpat kā Dānijā, ir spēkā trīs gadus, savukārt, ja šajā laikā netiek pieņemts paredzētās darbības akcepts, veicams jauns IVN.¹⁴⁹⁸ Arī Slovēnijā un Spānijā ir noteikts pamatotā secinājuma derīguma termiņš, un tas ir pieci gadi, bet Čehijā un Slovākijā – septiņi gadi, savukārt, piem., Igaunijā, Maltā, Vācijā, un Somijā tāds termiņš nav noteikts, uzskatot, ka pamatotajam secinājumam ir jābūt aktuālam brīdī, kad tiek pieņemts lēmums par attīstības piekrišanas piešķiršanu.¹⁴⁹⁹ Somijā iestādei, kas izsniedz atļauju IVN projektam, ir jāpārlicinās par pamatotā secinājuma derīgumu, savukārt kompetentajai iestādei ir jāizsaka viedoklis, vai pamatotais secinājums ir aktuāls, norādot aspektus, kas ir pārskatāmi un kādā ziņā IVN ziņojums būtu papildināms. Turklāt pirms atļaujas izsniegšanas procesa attīstītājam ir iespēja vērsties kompetentajā iestādē, lai uzzinātu tās viedokli par pamatotā secinājuma derīgumu un nepieciešamo informāciju tā aktualizācijai. Savukārt Čehijā pēc pamatotā secinājuma derīguma beigām, ja paredzētā darbība nav īstenota, to ir iespējams pagarināt vēl uz pieciem gadiem (arī atkārtoti), attīstītājam pierādot, ka nav paredzētas būtiskas izmaiņas projektā, ietekmēto teritoriju apstākļos vai nav radušās zināšanas attiecībā uz projekta dokumentāciju un jaunu tehnoloģiju attīstību. 2015. gadā veiktie grozījumi¹⁵⁰⁰ ievieša jaunu instrumentu – tā dēvēto “saskaņotības zīmogu”, kas paredz, ka pirms lēmuma par attīstības piekrišanas piešķiršanu vai nepiešķiršanu kompetentā iestāde sniedz atzinumu, ka projektā nav konstatējamu izmaiņu, kas varētu izraisīt būtisku nelabvēlīgu ietekmi uz vidi; pretējā gadījumā IVN ir veicams atkārtoti, kā arī tas tiek praktizēts citās pasaules valstīs.¹⁵⁰¹

Tādējādi saskaņā ar iepriekš minēto, no vienas puses, atzinuma par IVN ziņojuma derīguma ilguma termiņa noteikšana ir saderīga ar ES tiesībām, tomēr, no otras puses, jautājums ir par to,

---

¹⁴⁹⁷ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 8.a panta 6. punkts.

¹⁴⁹⁸ Novērtējuma likuma 20. panta vienpadsmitā daļa.

¹⁴⁹⁹ Sk. atbilstošo dalībvalstu sniegto kontaktpunktu informāciju attiecīgi: Čehijas Republikas, Dānijas Karalistes kontaktpunkts, Igaunijas Republikas kontaktpunkts, Maltas Republikas kontaktpunkts, Slovākijas Republikas, Slovēnijas Republikas kontaktpunkts, Somijas Republikas, Spānijas Karalistes kontaktpunkts, Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. *Autores sarakste [dažādi periodi], personiskā arhīva materiāls*; Humlíčková P., Vomáčka V. Public Participation and EIA in the Multi-Stage Decision-Making Process: The Czech example. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 403–405.

¹⁵⁰⁰ Zákon o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů [Ietekmes uz vidi novērtējuma likums, kā grozīts]: Čehijas Republikas likums. 2001, č. 100/2001 Sb.; 2015 č. 39/2015 Sb.

¹⁵⁰¹ IVN ziņojuma derīguma ilgums ir noteikts arī, piem., Vanuatu (divpadsmit mēneši), Libānā (divi gadi), Kazahstānā (desmit gadi). UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 71–72.

vai trīs gadu termiņš nacionālajās tiesībās ir atbilstošs, lai joprojām apliecinātu šī atzinuma aktualitāti. Pēc būtības te ir jāveic līdzsvara meklējumi, nosakot, vai ar konkrēta termiņa noteikšanu tiek nodrošināta labāka vides aizsardzība, no vienas puses, un paredzētās darbības ierosinātāja tiesiskās palāvības aizsardzība¹⁵⁰² un administratīvā sloga mazināšana, no otras puses.

Raugoties no vides aizsardzības perspektīvas, te ir jāņem vērā, ka atzinuma par IVN ziņojumu termiņa noteikšanas gadījumā var veidoties situācija, kurā lēmums par paredzētās darbības akceptu tiek pieņemts neilgi pirms tā iztecēšanas beigām, ārpus kontrolei paliekot vides dinamiskā rakstura un faktiskajiem/tiesiskajiem aspektiem, kas IVN nav bijuši vērtēti. Piem., tāda situācija bija konstatējama Baldones radioaktīvo atkritumu glabātavas lietā, kurā MK pieņēma rīkojumu, akceptējot divu jaunu radioaktīvo atkritumu tvertņu un lietoto slēgto starojuma avotu ilgtermiņa glabātavas izbūvi Baldonē, brīdī, kad bija pagājuši vairāk nekā divi gadi kopš Vides pārraudzības valsts biroja izsniegtā atzinuma par IVN ziņojumu. Šajā laikā bija mainījušies vairāki būtiskie apstākļi vietējā apkaimē, kā to bija norādījis pieteicējs, tomēr tie netika izvērtēti ne tiesas procesā,¹⁵⁰³ ne kādā citā tiesiski reglamentētā procedūrā valsts pārvaldes ietvaros un vides aizsardzības kontekstā. Turklāt šādā ziņā ir jānorāda, ka IVN ir faktiski vienīgā iespējamā procedūra, kuras ietvaros ir iespējama atbilstoša ietekmju izvērtēšana.

Ņemot vērā iepriekš minēto, autore uzskata, ka ir iespējami divu veidu risinājumi. Viens no tiem būtu, ka atbilstoši ārvalstu pieredzei iestāde, pieņemot lēmumu par paredzētās darbības akceptēšanu riska pārvaldības ietvaros Novērtējuma likuma 21. panta pirmās daļas izpratnē un konstatējot apstākļu izmaiņas, kuru ietekme ir neskaidra, tomēr būtiska, var pieprasīt Vides pārraudzības valsts biroja viedokli par IVN ziņojuma aktualitāti. Šādā gadījumā Novērtējuma likumā būtu jāveic šādi grozījumi:

1) papildināt 3.² panta pirmo daļu ar 6. punktu:

“(1) Sākotnējais izvērtējums nepieciešams: (6) tām darbībām, kurām ir veikts ietekmes novērtējums, bet par kurām nav pieņemts šā likuma 21. pantā minētais paredzētās darbības akcepts gada laikā no atzinuma par ziņojumu pieņemšanas brīža, ja Valsts vides dienests ir sniedzis atzinumu, ka ir nepieciešama ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma aktualizācija kopumā vai noteiktos aspektos.”

2) izteikt 20. panta vienpadsmito daļu šādā redakcijā:

¹⁵⁰² Plašāk sk. Briede J. 10. pants. Tiesiskās palāvības princips. A. daļa, 1. nodaļa. Grām.: *Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa*. Sagatavojis autoru kolektīvs. Briede J. [zinātniskā red.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 164.–170. lpp.

¹⁵⁰³ “[A]pgabaltiesa norāda, ka šajā lietā nevar tikt vērtēti argumenti, kas saistīti ar faktiem, kas iesaistījušies pēc izdarītā IVN, piemēram, pieteicējas pārstāvju norādītais arguments, ka pēdējo trīs gadu laikā glabātavas “Radons” apkaimē izrakti trīs smilšu karjeri, netālu no glabātavas “Radons” drīzumā atradīsies “Rail Baltica” dzelzceļa līnija, ka pēc esošā IVN veikšanas ir izveidojusies jauna apdzīvota vieta “Sūnupe”, nesena IVN par blakus esošās automaģistrāles būvniecību atklājies, ka blakus šai teritorijai atrodas aizsargājams mežu putnu biotops, par ko pieteicējam tika norādīts arī tiesas sēdē.” Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, AA43–0179–12/12 motīvu daļas 9. punkts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA–40/2013 motīvu daļas 11. punkts.

“Ja gada laikā no atzinuma par ziņojumu pieņemšanas netiek pieņemts šā likuma 21. pantā minētais paredzētās darbības akcepts, pēc ierosinātāja iesnieguma saņemšanas attiecīgā valsts institūcija, pašvaldība, cita likumā noteikta institūcija vai Ministru Kabinets vēršas Valsts vides dienestā, lūdzot atzinumu par ziņojuma aktualitāti. Šāda atzinuma pieprasīšanu var veikt ierosinātājs pēc savas iniciatīvas, vēršoties Valsts vides dienestā.”

2.1.3. Monitoringa un vides audita obligātās piemērošanas prasība

Projekta būvniecības un ekspluatācijas fāzē rodoties būtiskai nelabvēlīgai ietekmei, pēcpārbaude (*follow-up*) paplašinātā nozīmē, kurā ietilpst monitorings – vides stāvokļa kontrole un vides audits (ieskaitot ietekmju vadību), ir atbilstīga procedūra¹⁵⁰⁴ un nepieciešams IVN posms.¹⁵⁰⁵ Monitoringa paredzēšana vien bez atbilstošas monitoringa pasākumu novērtēšanas (vides audita) ir nepietiekama, tāpēc šie divi posmi ir uzskatāmi par mūsdienīga IVN procesa sastāvdaļām un mikroatribūtiem, kas kopumā veido pēcpārbaudi paplašinātā nozīmē.¹⁵⁰⁶ Vispārēji ar pēcpārbaudes pasākumu palīdzību tiek noteikts, vai ir nepieciešams veikt atbilstošus paredzētās darbības pielāgojumus vai izmaiņas. Tādējādi IVN pēcpārbaude ir mūsdienīgā izpratnē materiālprocesuālais mikroatribūts vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, nenoteiktības, riska un nezināšanas apstākļos vides problēmas nebeidzas ar mirkli, kad paredzētā darbība ir apstiprināta, jo vides tiesību akti izvirza (tiem ir jāizvirza) pienākumu nodrošināt projekta ilgtspēju. Tādējādi ir nepieciešams noteikt, vai vides, ekonomiskie un sociālie mērķi ir sasniegti projekta īstenošanas rezultātā. Otrkārt, bez skaidras pēcpārbaudes programmas paredzēšanas ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumu noteikšanai zūd vērtība. Treškārt, projekta īstenošanas laikā radītās nelabvēlīgas ietekmes uz vidi nepietiekama uzraudzība tiek uzskatīta par vienu IVN leģitimitātes vājināšanas veidiem. Tādējādi tiek iegūta informācija par līdzīgiem un salīdzināmiem IVN gadījumiem, sniedzot informāciju turpmākajiem IVN piemērošanas uzlabojumiem. Apkopojot iepriekš minēto, var teikt, ka pēcpārbaudes pasākumi ir pamatprasība, lai novērstu IVN linearitāti, t.i., tam beidzoties līdz ar attīstības piekrišanu, un nodrošinātu dinamiku, veidojot iztrūkstošo saikni starp IVN un efektīvu projekta ieviešanu un vadību.¹⁵⁰⁷

¹⁵⁰⁴ IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 35. apsvērumus.

¹⁵⁰⁵ Pārskats par monitoringa piemērošanas nepieciešamību veidots, balstoties uz šādiem avotiem: Constitutional Court of South Africa. *Fuel Retailers Association of Southern Africa v. Director-General: Environmental Management, Department of Agriculture, Conservation and Environment, Mpumalanga Province and Others*. CCT67/06 [2007] ZACC 13, 2007. June 7; Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, pp. 139–140; Stenstadvolm M. The role of EIA in the planning and decision processes of large development projects in the Nordic countries. The case of the Gardermoen project. In: *EIA, large development projects and decision-making in the Nordic countries*. Hilding-Rydevik T. [Ed.]. Stockholm: Nordregio report, 2001, 6, pp. 37, 38, arī 47; Arts J., Morrison-Saunders A. Theoretical perspectives on EIA and Follow-up. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, pp. 24–26; Rajaram T., Das A. Screening for EIA in India: Enhancing effectiveness through ecological carrying capacity approach. *Journal of Environmental Management*, 2011, 92, pp. 140–148; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. viii, 72–80; Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 160.–161., 210. lpp.; IVN valsts birojs / Gavena I., Lukševics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 10.–11., 13., 32.–33., 144. lpp.

¹⁵⁰⁶ Sk. darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi”.

¹⁵⁰⁷ UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 72–73.

Direktīva (2011), kā grozīts (2014), paredz, ka lēmumā par attīstības piekrišanu, kas atbilst lēmumam par paredzētās darbības akceptēšanu nacionālajā tiesiskajā sistēmā, ir jāietver “attiecīgā gadījuma monitoringa pasākumu apraksts”, nosakot, ka “[t]o parametru veidam, attiecībā uz kuriem jāveic monitorings, un monitoringa ilgumam jābūt proporcionālam projekta raksturam, sarežģītībai, atrašanās vietai un apjomam, kā arī ietekmes uz vidi būtiskumam”.¹⁵⁰⁸ Atbilstoši ES tiesībām šobrīd Novērtējuma likumā ir paredzēts, ka kompetentās iestādes atzinuma “[n]osacījumos var ietvert arī prasības ietekmes uz vidi monitoringam”.¹⁵⁰⁹ Tas būtībā nozīmē, ka par monitoringa pasākumu piemērošanu Vides pārraudzības valsts birojs lemj katrā individuālā gadījumā. Tas ir pamatoti minimāli nepieciešamo ES tiesību transponēšanas izpratnē, saskaņā ar kuru tiek saprasts, ka monitorings ir nepieciešams tikai tiem projektiem, kuriem varētu būt būtiska nelabvēlīga ietekme uz vidi “attiecīgā gadījumā” (proti, ja nepieciešams), izvērtējot to kopsakarā ar mazināšanas un kompensācijas pasākumiem.¹⁵¹⁰ Tomēr šāds apgalvojums pēc būtības ir tautoloģisks, jo IVN procedūra tiek piemērota tikai tiem projektiem, kuru ietekme uz vidi ir būtiska. Varētu uzskatīt, ka atsevišķu projektu gadījumā nebūs nelabvēlīgas ietekmes būvniecības un ekspluatācijas fāzē, tomēr te ir jāņem vērā, ka vides mainīgo situāciju apstākļos šāds apgalvojums laika gaitā var izrādīties nepatiess. Līdzīgi kā stratēģiskā IVN gadījumā, līdz ar alternatīvām, monitorings ir arī viens no IVN sistēmu lielākajām problēmām.¹⁵¹¹ Šādas prasības izvirzīšana un tās praktiskā ieviešana ir saistīta ar nepieciešamību izveidot saikni starp ES tiesībās paredzēto monitoringu un cita veida nacionālo monitoringu, lai dalībvalstis neatrunātos, ka tas tiek veikts divkārtīgi.¹⁵¹²

Ir vispārēji atzīts, ka monitoringam ir jābūt integrālai IVN procedūras sastāvdaļai.¹⁵¹³ IVN monitoringa obligātā piemērošanas prasība ir noteikta, piem., Austrijā, Beļģijā¹⁵¹⁴, Grieķijā, Igaunijā, Nīderlandē, Portugālē, Slovākijā, Slovēnijā, Spānijā, Vācijā, kā arī citviet pasaulē, piem., ASV, Austrālijā, Dienvidāfrikā, Indijā, Kanādā, Ķīnā, Libānā un Vanuatu, tostarp bieži vien izmantojot tādu instrumentu kā Vides pārvaldības (un monitoringa) plānu (*Environmental*

¹⁵⁰⁸ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 8.a panta 4. punkts, arī 1. punkta b) apakšpunkts, IV piel. 7. punkts, sk. arī IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 35. apsvērumu.

¹⁵⁰⁹ Novērtējuma likuma 20. panta desmitā daļa.

¹⁵¹⁰ EC DG ENV. Checklist for transposition. Directive 2014/52/EU amending Directive 2011/92/EU on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment. Luxembourg, 2015. November 1, p. 9, *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁵¹¹ Cashmore M., Hanusch M. Reactions from the panel to ‘Emerging findings on effectiveness’. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁵¹² Cashmore M. Reactions from the panel to ‘Emerging findings on effectiveness’. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁵¹³ Morrison-Saunders A., Arts J. Introduction. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, p. 1; Vircaus M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 555. lpp.; Benders J. Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipi. Grām.: *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 5. lpp.; Burdge R. J. A brief history and major trends in the field of impact assessment. *Impact Assessment*, 1991, 9(4), p. 102.

¹⁵¹⁴ Beļģijas federālajā jūras vides atļaujas procedūrā.

Management (and Monitoring) Plan (EMP)).¹⁵¹⁵ Šādā kontekstā autore uzskata, ka pēcpārbaudei paplašinātā nozīmē, kas ietver gan monitoringu, gan vides auditu (ieskaitot ietekmju vadību), ir jābūt **obligātai prasībai** visos gadījumos, tostarp uzsverot vides seku aspektu nozīmi monitoringa īstenošanā.¹⁵¹⁶ Tādējādi ir grozāms Novērtējuma 20. panta desmitās daļas 2. teikums, to izsakot: “*Nosacījumos ietver arī prasības ietekmes uz vidi monitoringam par vides konsekvencēm un vides auditam.*”

2.2. Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi

Neraugoties uz atsevišķiem atšķirīgiem empīrisko pētījumu rezultātiem¹⁵¹⁷ un viedokļiem¹⁵¹⁸ par IVN procesā iegūtās informācijas ietekmi uz lēmumu pieņemšanu, vispārēji tiek uzskatīts, ka informācijas augstvērtīgums veicina pamatotāku un racionālāku (arī – sociāli akceptējamāku) lēmumu pieņemšanu.¹⁵¹⁹ Tādējādi, ņemot vērā, ka IVN būtība ir informācijas iegūšana, no kuras ir atkarīga lēmumu pieņemšana, tomēr šī informācija¹⁵²⁰ ne vienmēr ir kritiskas tiesiskās kontroles objekts¹⁵²¹, katrā konkrētā gadījumā pastāv nepieciešamība iegūt pēc iespējas

¹⁵¹⁵ Sk. Uredba o vsebini poročila o vplivih nameravanega posega na okolje in načinu njegove priprave [Dekrēts par paredzētās darbības ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma saturu un tā sagatavošanas veidu]: Slovēnijas Republikas dekrēts. 2009, 36/09, 40/17; Ley de evaluación ambiental [Likums par vides novērtējumu]: Spānijas Karalistes likums. 2013, 21/2013.; Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung [Likums par ietekmes uz vidi novērtējumu]: Vācijas Federatīvās Republikas likums. BGBl. I 2010 S. 9; Jiricka A., Bösch M., Völler S. Learning from the past and upcoming challenges – the implementation of the amendment of the EIA Directive in Austria. *UVP-report*, 2016, 30(3), p. 144; Baker J. A Practical Framework for EIA Follow-up. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, p. 43, kā arī atbilstošo dalībvalstu sniegto kontaktpunktu informāciju attiecīgi: Beļģijas Karalistes kontaktpunkts, Grieķijas Republikas kontaktpunkts, Igaunijas Republikas kontaktpunkts, Slovēnijas Republikas kontaktpunkts, Slovēnijas Republikas kontaktpunkts, Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls*; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 72–80.

¹⁵¹⁶ Jendroška J. Reactions from the panel to ‘Emerging findings on effectiveness’. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁵¹⁷ Günther M., Geißler G., Köppel J. Many roads may lead to Rome: Selected features of quality control within environmental assessment systems in the US, NL, CA, and UK. *EIAR*, 62, 2017, pp. 250–258; Lyhne I., Cashmore M., Runhaar H., van Laerhoven F. Quality Control for Environmental Policy Appraisal Tools: An Empirical Investigation of Relations Between Quality, Quality Control and Effectiveness. *Journal of Environmental Policy and Planning*, 2016, 18(1), pp. 121–140.

¹⁵¹⁸ Lai gan pastāv vispārpieņemts viedoklis, ka ziņojumu kvalitāte kaut kādā noteiktā mērā nodrošina stratēģiskā IVN (IVN) efektivitāti, piem., poļu vides tiesību zinātnieks Ježys Jendroska (*Jerzy Jendroska*) uzskata, ka ziņojuma kvalitātes nodrošināšana var veidot vai neveidot būtisku pienesumu stratēģiskā IVN (attiecīgi arī – projektu IVN) procesam. Jendroska J. Reactions from the panel to ‘Emerging findings on effectiveness’. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁵¹⁹ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 5.–6. lpp.; CEC. Report from the Commission to the European Parliament and the Council On the Application and Effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC as amended by Directive 97/11/EC). Brussels, 23.06.2004, COM(2003) 334 final, pp. 7–8; Pöhlönen I. Quality control and the substantive influence of environmental impact assessment in Finland. *EIAR*, 2006, 26, pp. 482, 488; Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 178.–179., 186.–188. lpp.; Cashmore M., Kørnø L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 21; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. vi, 3.

¹⁵²⁰ Tostarp alternatīvu obligātā pārbaude. Meseršmits K., Meiere S., Ūšiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 103.–104., arī 96. lpp.

¹⁵²¹ Holder J. *Environmental Assessment: The Regulation of Decision Making*. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp. 7–8; Pöhlönen I. Quality control and the substantive influence of environmental impact assessment in Finland. *EIAR*, 2006, 26, pp. 484–486. Sk. arī UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2006/16 (*Lithuania*), ECE/MP.PP/2008/5/Add.6, 2008. March 7, para. 79.

kvalitatīvāku, pilnvērtīgāku un objektīvāka satura informāciju, kuru, atbilstoši atvasinot un interpretējot, tiktu nodrošināta videi draudzīgāka (t.i., pamatota un racionāla) lēmuma pieņemšana.

IVN ziņojums ir viens no vissvarīgākajiem IVN procesa dokumentiem¹⁵²², un tā kvalitāte ir sevišķi būtisks raksturlielums, ko savukārt nodrošina pietiekama administratīvā kapacitāte un zināšanas, kā arī iesaistīto pušu spēja saprast IVN rezultātus, balstoties uz komunikācijas esamību un atbildības mehānismiem¹⁵²³.

Šādā ziņā dokumentācijas kvalitātes kontroli ir iespējams nodrošināt vairākos veidos, kā, piem., veicot konsultantu, kas piedalās IVN, atbilstošu akreditāciju/licencēšanu (turpmāk – licencēšana), nodrošinot, ka IVN ziņojumu sagatavošanu īsteno neatkarīgi eksperti vai arī pastāv revīzijas vai neatkarīgas ārējās ekspertīzes (IVN komisijas veidā) iespēja, tiek izmantotas vadlīnijas un notiek izmantoto datu atjaunināšana.¹⁵²⁴

IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014) aktualizē ekspertu kompetences un kompetentās iestādes pietiekamu speciālo zināšanu nodrošināšanas jautājumu.¹⁵²⁵ Ideoloģiski un atbilstoši IVN sistēmu attīstības tendencēm tā ir uzskatāma par progresīvu pieeju. Tomēr jāņem vērā: kā atzīts arī speciālajā IVN literatūrā, tad direktīvas pašreizējā redakcijā kvalitātes kontroles jautājumi ir neskaidri, vispārīgi formulēti, atstājot plašu un atšķirīgu interpretāciju iespējas, kas būs jauns uzdevums EST tiesnešiem.¹⁵²⁶

Ar iepriekš aplūkotajiem jautājumiem cieši saistītais aspekts ir arī atbilstošas informācijas iekļaušana IVN ziņojumos, kuru kvalitāte būtu jākontrolē, kā, piem., reversā vides novērtējuma veikšanas nepieciešamība, kas aplūkota iepriekš¹⁵²⁷, un sociālekonomisko apsvērumu ņemšana vērā. Tādējādi turpmāk tiek aplūkota arī to tiesiskās leģitīmācijas nepieciešamība IVN kā ilgtspējas novērtējuma gadījumā.

---

¹⁵²² Sk. darba nodaļu II “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, 1. “Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatposmi”, 1.3. “Ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums”.

¹⁵²³ Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, p. II; Peterson K. Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, p. 9; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 3.

¹⁵²⁴ EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 6. lpp. Sal. sk. arī Oulès L. Emerging findings on efficiency. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Npublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁵²⁵ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 3. punkta a) un b) apakšpunkts; Neimane L. Effectiveness of Legal Nation Framework of Environmental Impact Assessment. *IAIA South Africa, 21st Annual National Conference*. The Boardwalk, Port Elizabeth, South Africa, 2016. August 17–19.

¹⁵²⁶ Hoevenaars G. Independent quality control. How does it work in Netherlands? In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 15.

¹⁵²⁷ Sk. darba nodaļu I “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”, 2. “Palīgģedzienu skaidrojums”, 2.3. “Ietekmju veidi”, 2.3.1. “Reversais vides novērtējums”.

2.2.1. Kompetentie eksperti

IVN procesā ekspertiem ir būtiska un vienlaikus duāla un pretrunīga loma, kuru nereti ir kritizējušas vietējās kopienas un NVO. No vienas puses, viņi sniedz padomu gan ierosinātājam, gan lēmuma pieņēmējam par IVN prasībām, saskarsmes veidošanu ar iesaistītajām pusēm un sabiedrības līdzdalības jautājumiem.¹⁵²⁸ No otras puses, eksperti nodrošina arī sabiedrības interešu ņemšanu vērā IVN procesā.¹⁵²⁹ Īpašu IVN ekspertu nepieciešamību pamato IVN starpdisciplinārais raksturs, kas paredz ne vien biotisko un abiotisko faktoru, bet arī sociālekonomisko faktoru holistisku izvērtēšanu.

IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 5. panta 3. punkta a) apakšpunktā ir noteikts, ka “attīstītājs nodrošina, ka [IVN] ziņojumu sagatavo kompetenti eksperti” (*kompetento ekspertu klauzula*). Šī klauzula faktiski nenozīmē dalībvalsts vispārēju pienākumu ieviest IVN ekspertu licencēšanas sistēmu, tomēr praksē šī tiesību norma ir vērsta uz to, lai attiecīgajiem speciālistiem, kas veic IVN, būtu atbilstošs profesionalitātes līmenis.

Saskaņā ar Novērtējuma likuma grozījumiem ir paredzēts, ka IVN ziņojumu ir jāizstrādā speciālistiem ar atbilstošu izglītību un ka kompetentajai iestādei, izsniedzot IVN programmu, ir jānorāda “minimālās prasības attiecībā uz akadēmisko vai profesionālo augstāko izglītību, kāda nepieciešama ziņojumā iekļaujamo paredzētās darbības ietekmju vērtējumu sagatavošanai”.¹⁵³⁰ Papildus ir noteikta prasība, ka IVN ziņojumā ir jāietver speciālistu, kuri piedalījušies tā sagatavošanā, saraksts ar attiecīgām norādēm uz izglītību. Pašreizējais Novērtējuma likuma formulējums pieprasa ekspertu kompetences apliecināšanu segmentālā veidā, tomēr te trūkst holistiska skatījuma uz IVN kā ilgtspējas nodrošināšanas instrumentu. Ekspertu licencēšanas jautājuma būtiskums ir aktualizēts arī citviet Latvijas IVN literatūrā, uzsverot divpakāpju kontroles nozīmi IVN ziņojumu pieņemamas kvalitātes nodrošināšanā.¹⁵³¹

Piem., Igaunijā¹⁵³² IVN ekspertu licencēšana darbojas jau kopš 1992. gada, un sākotnēji katram ekspertam, kas vēlējas darboties kā IVN vērtētājs, bija jāpiesakās licencei. Pieņemot jauno IVN regulējošo likumu 2005. gadā, tika noteikts, ka tikai vadošajiem ekspertiem ir jāsaņem licence, un tā ir derīga piecus gadus, savukārt tehniskajiem ekspertiem un ekspertu grupas locekļiem tā nav nepieciešama.¹⁵³³ Kritēriji IVN vadošā eksperta licences saņemšanai ir noteikti likumā, un pieteikuma iesniedzēja atbilstību tiem novērtē Vides ministrijas IVN licencēšanas

¹⁵²⁸ Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation in Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 79.

¹⁵²⁹ Ibid.

¹⁵³⁰ Novērtējuma likuma 17. panta pirmā prim daļa. Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 24. maijs, Nr. 101 (6187).

¹⁵³¹ Virčavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 186.–188., 213.–214. lpp.

¹⁵³² Izmantotais materiāls par situāciju Igaunijā: Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation in Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 78.

¹⁵³³ Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus (Law on Environmental Impact Assessment and Environmental Management System): Igaunijas Republikas likums. 2005, 15, 87.

komisija, kas sastāv no pašas iestādes un ārējiem ekspertiem.¹⁵³⁴ Saskaņā ar Vides ministrijas datiem 23 gadu ilgā periodā ir izsniegtas 152 šādas licences, savukārt 2015. gada 7. decembrī valstī bija 52 IVN vadošie eksperti ar derīgām licencēm. IVN ekspertu licencēšanas sistēma darbojas arī Beļģijā, Čehijā, Grieķijā, Igaunijā, Lielbritānijā, Slovākijā, tiek īstenota dažos Spānijas autonomajos apgabalos, kā arī tās ieviešana tiek plānota arī Maltā un Portugālē¹⁵³⁵. Ekspertu licencēšana ir bieži sastopama arī citās pasaules valstīs, piem., Angolā, Botsvānā, Dienvidāfrikā, Fidži, Indijā, Indonēzijā, Kamerūnā, Kenijā, Ķīnā, Libānā, Mongolijā, Mozambikā, Nigērijā, Omānā, Peru, Tanzānijā un Vanuatu, bet brīvprātīgi – ASV, Austrālijā, Jaunzēlandē, Kanādā un Namībijā.¹⁵³⁶ Arī Nīderlandē tika izvērtēta akreditētu IVN ekspertu sistēmas ieviešana. Taču vairāku iemeslu, tostarp augsto izmaksu, dēļ tas netika īstenots, likumdevējam uzskatot, ka konsultāciju uzņēmumu darbinieki, kas parasti sagatavo IVN ziņojumus, ir pietiekami zinoši, turklāt “kvalitātes kontroles” nodrošināšanu palīdz īstenot Nīderlandes Vides novērtējumu komisija (*Netherlands Commission for Environmental Assessment*).¹⁵³⁷

2.2.2. Ietekmes uz vidi novērtējuma komisijas

Atbilstoši IVN direktīvai (2011), kā grozīts (2014), ir ieviests IVN dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānisms, 5. panta 3. punkta b) apakšpunktā paredzot, ka “kompetentā iestāde nodrošina, ka tai ir pietiekamas speciālās zināšanas, lai izskatītu [IVN] ziņojumu, vai arī vajadzības gadījumā ir pieeja šādām speciālajām zināšanām” (*kompetentās iestādes speciālo zināšanu klauzula*). Patreiz šī klauzula (un arī *kompetento ekspertu klauzula*) ir ievērojami vājāka salīdzinājumā ar EK sākotnējā grozījumu priekšlikumā ietvertu 5. panta 3. punkta b) apakšpunkta redakciju, kas paredzēja: “[K]ompetentā iestāde nodrošina, ka vides ziņojumu pārbauda akreditēti un tehniskajā ziņā kompetenti eksperti un/vai valsts ekspertu komisijas.”¹⁵³⁸

¹⁵³⁴ Vadošajiem ekspertiem ir jāapliecina atbilstošas zināšanas par vides normatīvo aktu un IVN procedūru pārzināšanu, augstu iepriekš veikto IVN standartu esamību un jāuzrāda atbilstoši dokumenti (IVN programmas un IVN ziņojumi), kā arī viņiem ir jāpieņem augstām komunikāciju prasēm. Iesniedzot pieteikumu pirmo reizi, tā iesniedzējam ir jāiziet īpašs tests, kuru organizē Vides ministrijas IVN licencēšanas komisija. Kopš 2015. gada 1. jūlija arī stratēģiskā IVN vadošajiem ekspertiem ir nepieciešama licences saņemšana, kas nozīmē, kad kandidāti iziet 60 akadēmisko stundu treniņa kursu par stratēģisko plānošanu un iesniedz atbilstošu sertifikātu, kas kalpo kā viņu kompetences apliecinājums stratēģiskā IVN veikšanā.

¹⁵³⁵ Sk. atbilstošo dalībvalstu sniegto kontaktpunktu informāciju attiecīgi: Čehijas Republikas kontaktpunkts, Grieķijas Republikas kontaktpunkts, Maltas Republikas kontaktpunkts, Slovākijas Republikas kontaktpunkts, Spānijas Karalistes kontaktpunkts. *Autores sarakste [dažādi periodi] personiskā arhīva materiāls*; NCEA. EIA accreditation: what and how? *Draft version*, 2014; Ramos T. B., Mascarenhas A., Polido A. Challenges and opportunities for the revised EIA Directive Implementation in Portugal. *UVP-report*, 2016, 30(2), p. 84.

¹⁵³⁶ Vairāku valstu tiesiskais regulējums paredz arī ekspertu (konsultantu) (administratīvo vai kriminālo) atbildību par IVN ziņojumu kvalitāti. NCEA. EIA accreditation: what and how? *Draft version*, 2014; Rebelo C., Guerreiro J. Comparative Evaluation of the EIA Systems in Kenya, Tanzania, Mozambique, South Africa, and the European Union. *Journal of Environmental Protection*, 2017, 8, p. 634; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 31–33, 43–44, 49, 81. Sal. sk. arī Fothergill J., Marshall R. Compendium of National IA Professional Recognition Schemes: Individual Environmental Impact Assessment (EIA) Practitioners. 2019. Pieejams: https://www.iaia.org/pdf/INNOVATIONGRANT_COMPENDIUM_FOTHERGILL.pdf [aplūkots 2019. gada 12. aprīlī].

¹⁵³⁷ Hoevenaars G. Independent quality control. How does it work in Netherlands? In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 14.

¹⁵³⁸ EK. Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedriski un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu. Brisele, 2012. 26. oktobris, COM(2012) 628 final, 16. lpp.

Kompetento iestāžu pietiekamu speciālo zināšanu trūkums praksē ir konstatēts vairākviet, piem., Lielbritānijā, Igaunijā, Lietuvā.¹⁵³⁹

Novērtējuma likumā norādīts, ka kompetentā iestāde – Vides pārraudzības valsts birojs – ir tiesīga pieaicināt ekspertus, izstrādājot IVN programmu un sagatavojot atzinumu par IVN ziņojumu.¹⁵⁴⁰ Šādā veidā tiek uzskatīts, ka vispārēji kompetentajai iestādei un tās personālam ir nepieciešamās speciālās zināšanas, lai izvērtētu IVN ziņojumus, vajadzības gadījumā izmantojot ekspertu palīdzību. Arī IVN mācībā ekspertu piesaistes pieejas izmantošana ir vispārēji atzīta.¹⁵⁴¹

Tāpēc, lai uzlabotu IVN efektivitāti un lēmumu pieņemšanas kvalitāti, mazinātu domstarpību rašanās iespējas un veicinātu sabiedrības līdzdalības iesaisti IVN procesā, pasaules praksē tiek izmantotas IVN komisijas, citviet dēvētas par paneļiem (*panels*) un pārskatīšanas komitejām (*review committees*) (turpmāk visi veidi – IVN komisijas). Tās pēc būtības ir ekspertu (un/vai interešu grupu) komisijas, kas var darboties *ad hoc* veidā vai pastāvīgi. Līdzīgi kā eksperti IVN komisijas var veikt neatkarīgu IVN ziņojumu kvalitātes pārbaudi un sagatavot IVN ziņojumus, sniegt padomu IVN jautājumos, kā arī veikt IVN monitoringa uzraudzības pasākumus¹⁵⁴². Piem., saskaņā ar Igaunijā veiktu praktisku pētījumu tika secināts, ka ekspertu grupu vērtējumi parasti pozitīvi ietekmē IVN ziņojumu kvalitāti un novērš subjektivitāti salīdzinājumā ar viena eksperta slēdzienu IVN kompetentās iestādes ietvaros.¹⁵⁴³

IVN komisijas pastāv vairākās valstīs, kā, piem., Beļģijas Valonijas un Flandrijas reģionos, kā arī federālajā jūras vides atļaujas procedūrā, Francijā, Indonēzijā, Itālijā, Kanādā, Malaizijā, Nīderlandē, Nigērijā, Polijā, Ungārijā un Vanuatu, turklāt arī Pasaules Banka ir rekomendējusi *ad hoc* komisijas izveidošanu lielu projektu, kas var izraisīt domstarpības, gadījumā.¹⁵⁴⁴ Piem., Beļģijas federālajā jūras vides atļaujas procedūrā darbojas “hibrīdmodeļa” IVN komisija, kur IVN ziņojuma pārbaudi veic oficiāls zinātniskais institūts un sniedz ministram ieteikumus par atļaujas izsniegšanu.¹⁵⁴⁵ Savukārt Kanādā šāda komisija faktiski ir personu grupa, kuras locekļus izvēlas Vides ministrs sadarbībā ar Kanādas Vides novērtējumu aģentūru un kura caurskata IVN, ja ministrs uzskata, ka tas ir nepieciešams sabiedrības interesēs.¹⁵⁴⁶

---

¹⁵³⁹ Sk., piem., *par Lielbritāniju* – Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 158; *par Igauniju* – Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation in Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 78–79; *par Lietuvu* – Kruopienė J., Židonienė S., Dvarionienė J. Current practice and shortcomings of EIA in Lithuania. *EIAR*, 2009, 29, pp. 305–309.

¹⁵⁴⁰ Novērtējuma likuma 16. panta trešā daļa, 20. panta otrā daļa.

¹⁵⁴¹ Rodriguez-Bachiller A., Glasson J. Expert Systems and Geographic Information Systems for Impact Assessment. London: Taylor & Francis, 2004, 408 p.

¹⁵⁴² Par komisiju iesaisti pēcpārbaudes pasākumu veikšanā sk. UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 75–76.

¹⁵⁴³ Peterson, K. Quality of Environmental Impact Statements and variability of scrutiny by reviewers. *EIAR*, 2010, 30(3), pp. 169–176.

¹⁵⁴⁴ Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, pp. ii, 2; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 30–31, 52–53, 57–58, 68, 75–76.

¹⁵⁴⁵ Beļģijas Karalistes kontaktpunkts. Federal Public Service on Health, Food Chain Safety and Environment. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁵⁴⁶ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 30–31.

Kanādiešu paneli bija pirmās IVN komisijas, kas uzsāka darbu 1973. gadā un kuras var raksturot kā *ad hoc* komunikācijas komisijas.¹⁵⁴⁷ Viena no zināmākajām komisijām ir Nīderlandes Vides novērtējumu komisija (*Netherlands Commission for Environmental Assessment*), kas veic projektu IVN un stratēģiskā IVN pārraudzību valstī.¹⁵⁴⁸ Tajā patlaban ietilpst ap 350 ekspertu, un atsevišķu lietu izskatīšanai tiek veidotas darba grupas 2 līdz 10 ekspertu sastāvā.¹⁵⁴⁹ Nesen veikts pētījums apliecina, ka IVN kopienā Nīderlandes Vides novērtējumu komisijas statuss un autoritāte, kā arī tās konsultatīvā ziņojuma pievienotā vērtība lēmumu pieņemšanas kvalitātes nodrošināšanā tiek augstu vērtēta, vispārēji uzskatot, ka konsultatīvais ziņojums nodrošina turpmākā lēmumu pieņemšanas procesa paredzamību un IVN ziņojuma spēju “izturēt” arī tiesiskuma pārbaudi tiesā.¹⁵⁵⁰ Tāpat Vācijas IVN asociācija ir izstrādājusi Paderbornas deklarāciju, kurā aicina noteikt pienākumu par atbilstoša visaptveroša pamatojuma sniegšanu gadījumos, kad IVN nav piemērots, izsakot priekšlikumu par Nīderlandes sistēmai līdzvērtīgas IVN komisijas izveidošanas nepieciešamību vismaz lielāko strīdīgo projektu gadījumā.¹⁵⁵¹

Kompetentajai iestādei ir **pienākums** vērsties Nīderlandes Vides novērtējumu komisijā, lai tā caurskatītu projektu IVN un stratēģiskā IVN ziņojumus attiecībā uz noteikta veida sarežģītiem gadījumiem. Vienlaikus kompetentajai iestādei pastāv iespēja brīvprātīgi lūgt novērtējuma programmu, kā arī cita veida projektu IVN ziņojumu caurskatīšanu. 2017. gadā Nīderlandes Vides novērtējumu komisija izskatīja 140 projektu IVN ziņojumus, no kuriem 50 tika iesniegti brīvprātīgi; 70% gadījumu tika konstatēts būtiskas informācijas trūkums.

Ir iespējami šādi četri IVN komisiju veidi:

- 1) objektivitātes – pārbauda IVN ziņojumus, lai uzlabotu to zinātnisko kvalitāti un nodrošinātu to pilnīgumu;
- 2) izmantošanas (utilizācijas) – caurskata IVN ziņojumus un dod padomu vadlīniju formā;
- 3) komunikācijas – veicina komunikāciju starp ieinteresētajām pusēm, strukturē lēmumu pieņemšanu un nodrošina labāku, plašāku informāciju vienprātības sasniegšanai;
- 4) aizstāvības – tās mērķis – atšķirībā no iepriekšējiem komisiju veidiem – ir alternatīvas analīzes veikšana ar mērķi pārstāvēt vides un vājāko grupu intereses, līdz ar ko tās pastāvēšanas nepieciešams priekšnosacījums ir tas, ka tajā šīm grupām ir jābūt pārstāvētām.

Konkrēta veida komisijas izveidi nosaka konkrētas valsts “lēmumu pieņemšanas kultūra”, kas var būt nedemokrātiska (vienas partijas valstīs), demokrātiskā monistiskā (valstīs ar spēcīgu parlamentu), vienprātības (piem., Nīderlandē), sacīkstes (piem., ASV un Lielbritānijā) un pieticīgi

¹⁵⁴⁷ Mostert E. *Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment*. Delft: Delft University Press, 1995, p. x.

¹⁵⁴⁸ *Wet milieubeheer* [Vides pārvaldības likums]; Nīderlandes Karalistes likums. 2004, 20, Arts. 2.17–2.24.

¹⁵⁴⁹ Hoevenaars G. Independent quality control. How does it work in Netherlands? In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 13.

¹⁵⁵⁰ Ibid, p. 12. Sk. arī van Boven G. The role of environmental assessment in the landscape approach. Finding joint solutions. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 40–41.

¹⁵⁵¹ UVP-Gesellschaft. Paderborn Declaration – Demands for Amendments to the German EIA Act. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 120–124.

strukturētā (piem., Polijā). Izmantošanas komisija, kāda tā ir Nīderlandē, var darboties vienprātības un demokrātiskajā monistiskajā lēmumu pieņemšanā, savukārt sacīkstes un pieticīgi strukturētajā lēmumu pieņemšanā tās padomi var tikai veicināt pastāvošo domstarpību saasināšanos. Sacīkstes veida lēmumu pieņemšanā, kur konkurence ir daudz atvērtāka un puses cenšas uzvarēt konfliktā, piemērotāka ir komunikācijas komisija, tomēr tā var darboties arī vienprātības, sacensības un pieticīgi strukturētajā lēmumu pieņemšanā (piem., Ungārijā). Praksē IVN komisijai var piemist vairāku šeit teorētiski aplūkoto komisijas veidu iezīmes, kā, piem., Polijā, kur šāda komisija faktiski ir izmantošanas un komunikācijas komisijas sajaukums pieticīgi strukturētās lēmumu pieņemšanas kultūrā.¹⁵⁵²

IVN komisijas izveidē ir jāņem vērā vairāki apstākļi, kā tās organizatoriskā struktūra un lielums, uzdevumi, attiecības starp komisiju un kompetento iestādi (komisijas locekļu iecelšanas kārtība un tiesiskais statuss, kompetentās iestādes pārstāvniecība komisijā u.tml.), interešu grupu pārstāvniecība, komisijas locekļu kompetence, budžets, kā arī komisijas iesaistes brīdis IVN procesā. Komisijas locekļu izvēlē svarīgākie apsvērumi ir viņu neatkarība un profesionalitāte, un kompetence. Pirmkārt, komisijas locekļiem nedrīkst būt nekādas intereses vai saistības (personiskas vai profesionālas) attiecībā uz projektu, kura dokumentāciju viņi pārbauda.¹⁵⁵³ Otrkārt, visiem komisijas locekļiem jābūt pamatizpratnei par IVN, kompetences robežām un lēmumu pieņemšanu. Tas nozīmē plašu iesaistīto personu ekspertīzi, saskaņā ar kuru būtiskus padomus var sniegt ne vien dabas un tehnisko zinātņu eksperti, bet arī "lēmumu pieņemšanas eksperti", kā vides tiesību juristi un citi zinātnieki, kā arī cilvēki, kuriem ir liela pieredze saistībā ar attiecīgo darbību ("darbības eksperti") un/vai kuriem ir īpašas zināšanas par vietējiem apstākļiem ("vietējie eksperti"). Treškārt, IVN komisijas darbam ir jābūt atklātam un caurskatāmam.¹⁵⁵⁴ Piem., Nīderlandes Vides novērtējumu komisija izmanto informāciju, kas ir pieejama visiem, un tās pārskata ziņojumos tiešā veidā piemin izmantotos dokumentus un publicē atzinumus mājaslapā, norādot atbildīgos ekspertus un sagatavojot atsevišķu preses relīzi.

Jāpiekrīt, ka IVN komisijas izveide nav uzskatāma par panaceju un visu ar IVN saistīto problēmu acumirkliņu atrisinājumu, turklāt ir jāņem vērā, ka šāda veida komisija rada arī noteiktas izmaksas¹⁵⁵⁵ un cita veida ierobežojumus, kā risinājumu meklēšanu sensitīvajos tās uzturēšanas finansēšanas jautājumos un iesaistīto personu neatkarības nodrošināšanu. IVN komisiju gadījumā nav izslēgta noteikta līmeņa subjektivitāte, un ierasti komisiju sniegtajām vadlīnijām nav galīgi

---

¹⁵⁵² Mostert E. *Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment*. Delft: Delft University Press, 1995, pp. ii, 2.

¹⁵⁵³ Hoevenaars G. *Independent quality control. How does it work in Netherlands?* In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 12.

¹⁵⁵⁴ Mostert E. *Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment*. Delft: Delft University Press, 1995, pp. ii, 2.

¹⁵⁵⁵ Ir zināms, ka 2018. gadā Nīderlandē viena IVN ziņojuma caurskatīšanas izmaksas svārstījās no 6 750 līdz 36 000 EUR. Izmaksu apmēru nosaka kompetentās iestādes veids, procedūras sarežģītība un nepieciešamās konsultācijas veids un biežums. Hoevenaars G. *Independent quality control. How does it work in Netherlands?* In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 8, 14.

saistoša rakstura, lai gan, piem., Nīderlandes Vides novērtējumu komisijas atziņas nereti tiek citētas tiesu spriedumos, pateicoties tās autoritātei un veikuma ticamībai.¹⁵⁵⁶ Neraugoties uz iepriekš minēto, IVN komisiju darbības būtiskā nozīme ir tāda, ka tās rezultātā tiek nodrošināta papildus viedokļu pluralitāte. Līdz ar to tās sniegtās vadlīnijas, atzinumi un darba rezultāti var kalpot kā būtisks arguments un papildus izziņas materiāls, rodoties tālākām domstarpībām lēmumu pieņemšanas vai lietas izskatīšanas procesā tiesā.

Latvijā, lai spētu konceptuāli vienoties par piemērotākā IVN komisijas modeļa izvēli, būtu nepieciešams noteikt “lēmumu pieņemšanas kultūras” veidu, kāds ir raksturīgs valstī un saskaņā ar kuru IVN komisija darbotos. Latvijas gadījumā ir jāņem vērā savdabīgais “savstarpēji saistītu ekspertu satikļojums”, kas faktiski nozīmē, ka praksē būtu sarežģīti izveidot tādu IVN komisijas sastāvu, kurā iesaistītajiem ekspertiem nebūtu bijusi tieša vai netieša saikne ar attīstītāju vai projektu. Šādā ziņā, domājams, negatīva ietekme var rasties kā attiecībā uz lēmumu pieņemšanas kultūras virzienu, tā uz IVN komisijas darbu. Tādējādi, pieņemot, ka diezgan ticami – līdzīgi kā Polijā – vietējā lēmumu pieņemšanas kultūra visdrīzāk ir pielīdzināma pieticīgi strukturētās lēmumu pieņemšanas kultūras veidam¹⁵⁵⁷, saskaņā ar iepriekš veikto analīzi vispiemērotākie IVN komisijas veidi Latvijā varētu būt komunikācijas un aizstāvības komisijas, lai nodrošinātu plašu pārstāvniecību un pēc iespējas novērstu ekspertu neobjektivitāti. Līdzīgi kā rāda pozitīvais Nīderlandes piemērs¹⁵⁵⁸, IVN komisija spēj ne vien piedalīties un nodrošināt atsevišķu IVN procesu un dokumentācijas kvalitātes uzlabošanu, bet arī vispārēji stiprināt vidisko novērtējumu sistēmas, strādājot sadarbībā ar valsts iestādēm, vides novērtējumu asociācijām un pilsoniskās sadarbības organizācijām. Šāda veida pieeja atbilst arī Starptautiskās Ietekmes novērtējumu asociācijas (*International Association for Impact Assessment*) rekomendācijām, kas iesaka IVN ziņojumu caurskatīšanā iesaistīt pēc iespējas plašāku auditoriju, ieskaitot sabiedrības locekļus.¹⁵⁵⁹

Tā kā gan IVN ekspertu akreditāciju, gan IVN komisiju izveidi lielā mērā ietekmē organizatoriskie un vēl jo vairāk budžetārie apsvērumi, cita iespēja, lai paaugstinātu IVN efektivitāti, ir profesionālo organizāciju līdzdalība IVN ziņojumu izvērtēšanā, kā to dara, piem., Vides vadības un novērtējumu institūts Liebritānijā¹⁵⁶⁰ un Horvātijas Dabas un vides aizsardzības ekspertu asociācija¹⁵⁶¹, kas citastarp organizē regulāras IVN jautājumiem veltītas konferences. Lai arī pirmšķietami varētu likties, ka šādas organizācijas nepieciešamības aktualizācija nav atbilstoša mazāku valstu, kur veiktais IVN skaits ir neliels, gadījumā, piem., Igaunijā jau 2012. gadā ir

---

¹⁵⁵⁶ Hoevenaars G. Independent quality control. How does it work in Netherlands? In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 12.

¹⁵⁵⁷ Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, pp. ii, 2.

¹⁵⁵⁸ van Boven G. The role of environmental assessment in the landscape approach. Finding joint solutions. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 40–41.

¹⁵⁵⁹ Partidario M. R. 16th Annual Meeting, IAIA: Synthesis of Workshop Conclusions. Estoril, Portugal. 1996.

¹⁵⁶⁰ Institute of Environmental Management and Assessment (Liebritānija). Sk. plašāk: <https://www.iema.net> [aplūkots 2018. gada 18. jūlijā].

¹⁵⁶¹ Hrvatska udruga struņnjaka zaštite prirode i okoliša (Huzspo) [Horvātijas Dabas un vides aizsardzības ekspertu asociācija] (Horvātija). Sk. plašāk: <https://huszpo.hr> [aplūkots 2019. gada 15. janvārī].

dibināta profesionāla NVO – Vides novērtējumu asociācija ar mērķi veicināt un nodrošināt augsta līmeņa vides novērtējumu ekspertīzi.¹⁵⁶² Savukārt Somijā Ietekmes novērtējumu asociācija darbojas kopš 1994. gada¹⁵⁶³, bet Dānijā līdzīga veida funkcijas veic Dānijas Vides novērtējumu centrs, kas ir Ālborgas Universitātes struktūrvienība.¹⁵⁶⁴ Vairākās valstīs šādas profesionālās organizācijas ir veidotas citatstarp uz Starptautiskās Ietekmes novērtējumu asociācijas (*International Association for Impact Assessment*) bāzes kā tās filiāles. Tādējādi šobrīd spēcīgas IVN jomas organizācijas darbojas arī ASV, Brazīlijā, Dienvidāfrikā, Francijā, Ganā, Irānā, Itālijā, Jaunzēlandē, Kamerūnā, Kanādā, Korejā, Ķīnā, Mozambikā, Nigērijā, Portugālē, Spānijā, Vācijā un Zambijā.¹⁵⁶⁵ Dažkārt šādu organizāciju tvērums aptver plašākus vides vadības aspektus, kā tas ir, piem., ASV Nacionālā Vides profesionāļu asociācijas¹⁵⁶⁶ un Kalifornijas Vides profesionāļu asociācijas¹⁵⁶⁷ gadījumā.

Latvijā zināmā mērā par līdzvērtīgu asociāciju varētu uzskatīt Latvijas Vides pārvaldības asociāciju, kas biedrību un nodibinājuma reģistrā ir reģistrēta 2005. gada 21. jūnijā un “kas ir izveidota ar mērķi apvienot vides pārvaldības speciālistus, uzņēmumus, sabiedrības pārstāvjus Latvijas ilgtspējīgas attīstības veicināšanai, ieviešot tīrākas ražošanas, vides pārvaldības un ilgtspējīgas attīstības principus Latvijas uzņēmumos un pašvaldībās”.¹⁵⁶⁸ Saistībā ar IVN šī organizācija, piem., ir īstenojusi tādu projektu kā “VVD [Valsts Vides dienesta] kompetences un veikspējas stiprināšana sākotnējā izvērtējuma jomā”. Tomēr, jāatzīst, organizācijasniecīgais biedru skaits – 13 privātās un juridiskās personas, kā arī ciešā atkarība no valsts pasūtījumiem neatbilst priekšstatiem un neatkarīgas IVN jomas profesionāla rakstura organizācijas standartiem pasaules līmeņa izpratnē. Līdz ar to ir uzskatāms, ka Latvijā profesionālas IVN jomas organizācijas faktiski nav.

Apkopojot iepriekš minēto, ir secināms, ka šāda veida organizācijas var sniegt gan vērtīgu palīdzību arī IVN efektivitātes teorētisko un praktisko pētījumu izstrādē, gan gadījumos, ja netiek nodrošināta ne IVN ekspertu licencēšana, ne IVN komisijas vai citas neatkarīgas institūcijas esamība, veicot IVN ziņojumu kvalitātes kontroli un risinot citus, ar IVN procesu saistītos jautājumus.

---

¹⁵⁶² Estonian Association for Environmental Impact Assessment (Igaunija). Sk. plašāk: <https://www.eaia.eu> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].

¹⁵⁶³ Finnish Association for Impact Assessment (Somija). Sk. plašāk: <http://www.yvary.fi> [aplūkots 2018. gada 20. jūlijā].

¹⁵⁶⁴ The Danish Centre for Environmental Assessment (Dānija). Sk. plašāk: <https://www.en.dcea.dk> [aplūkots 2018. gada 19. jūlijā].

¹⁵⁶⁵ IAIA. Affiliates. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org/affiliates.php> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā]. Sk. arī, piem., German EIA Network (UVP-Gesellschaft) (Vācija). Sk. plašāk: <https://uvp.de> [aplūkots 2018. gada 19. jūlijā]; IAIA South Africa (Dienvidāfrika). Sk. plašāk: <http://www.iaiasa.co.za> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].

¹⁵⁶⁶ National Association for Environmental Professionals (ASV). Sk. plašāk: <https://www.naep.org> [aplūkots 2018. gada 21. jūlijā].

¹⁵⁶⁷ Association for Environmental Professionals (ASV, Kalifornija). Sk. plašāk: <https://www.califaep.org> [aplūkots 2018. gada 21. jūlijā].

¹⁵⁶⁸ Latvijas Vides pārvaldības asociācija. Sk. plašāk: <http://www.lvpa.lv>, detalizētāk: http://www.lvpa.lv/?object_id=624 [aplūkots 2018. gada 30. jūlijā].

2.2.3. Sociālekonomisko faktoru izvērtēšana

Atbilstoši Latvijas Republikas Vides aizsardzības likuma izpratnei, kā ir norādīts tiesu praksē, “tiesību normas, kas ir vide, nav tulkojamas šauri; ir vērtējama arī attiecīgā objekta iespējamā ietekme uz cilvēka dzīvi kopumā”.¹⁵⁶⁹ Tādējādi jēdziena “vide” paplašinātā izpratne IVN paredz projekta **visas ietekmes jeb ietekmju veidu** integrētu novērtējumu ilgtspējas kontekstā, ņemot vērā ne vien paredzētās darbības realizēto, bet arī garīgo ietekmi, kas ietver cilvēka labklājību kopumā un kumulatīvās ietekmes uz veselību novērtēšanu. Arī prof. Ilma Čepāne un Silvija Meiere, apkopojot Satversmes tiesas praksi, ir norādījušas, ka “tiesa nekad nav noraidījusi tiesību uz labvēlīgu vidi materiālo dimensiju: tiesības dzīvot labvēlīgā vidē nozīmē tiesības dzīvot vidē, kuras stāvoklis neapdraud personas veselību un labklājību. Satversmes 115. pants ietver personas veselības un labklājības nemateriālo aspektu. To noteic dabiskajai videi piemītošā estētiskā un garīgā vērtība.”¹⁵⁷⁰

Iepriekš teiktais prezumē, ka, akceptējot paredzētās darbības īstenošanu, ir jāņem vērā kā ekoloģiskie, tā sociālekonomiskie faktori – šai prasībai ir obligāts raksturs un tā materialitāte ir acīmredzama.¹⁵⁷¹ Pretējā gadījumā, kā norāda prof. Magnuss Vircavs, “vispār zūd paredzētās darbības IVN jēga un tā veikšanas mērķis”.¹⁵⁷² Arī citi autoritatīvi IVN sistēmas dalībnieku pārstāvji, kā Inga Gavena, Arnolds Lukšēvics, Jānis Avotiņš u.c., ir norādījuši: “[IVN] process jebkurā gadījumā būs nepilnīgs, ja netiks vērtēta arī kompleksa piedāvātās darbības ietekme uz sociālo vidi un savukārt novērtēta sociālo izmaiņu izraisītā ietekme uz vidi.”¹⁵⁷³

Kaut gan tiek pausts viedoklis, ka “[n]av universālu ietekmju uz sociālo vidi saraksta, kurš derētu jebkuram gadījumam, jo katrā gadījumā ir savas specifiskas iezīmes, kas ņemamas vērā”, ir uzskatāms, ka šāda novērtējuma ietvarā būtu jāņem vērā ietekme uz demogrāfisko situāciju, nodarbinātību, algu līmeni un ienākumu struktūru, izmaiņām sociālekonomiskajā statusā, veselības aprūpes, izglītības un atpūtas iespējām, infrastruktūras pieejamību u.c.¹⁵⁷⁴ Lietuvas IVN pētnieces – Renata Dagiļūte (*Renata Dagiliūtė*) un Gintare Jozapaitiene (*Gintarė Juozapaitienė*) ir minējušas, ka tas nozīmē plašu faktoru spektru: cilvēka veselība un labklājība, kultūras un dabas mantojums, estētiskie aspekti, demogrāfiskās izmaiņas, dzīves kvalitāte, nodarbinātības iespējas, ienākumi, finansiālā aizsardzība, atbilstoša infrastruktūra un pakalpojumu pieejamība,

¹⁵⁶⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. SKA–255 aprakstošās daļas 7.8.1. punkts (atsauce uz Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2006. gada 2. februāra spriedumu).

¹⁵⁷⁰ Meiere S., Čepāne I. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 730. lpp.

¹⁵⁷¹ Constitutional Court of South Africa. *Fuel Retailers Association of Southern Africa v. Director-General: Environmental Management, Department of Agriculture, Conservation and Environment, Mpumalanga Province and Others*. CCT67/06 [2007] ZACC 13, 2007. June 7, para. 89.

¹⁵⁷² Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 190., sk. arī 7., 32., 64., 69.–70., 90.–92., 100., 121., 145., 147., 189. lpp.

¹⁵⁷³ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 136. lpp.

¹⁵⁷⁴ Turpat, 134–135., sk. arī 9.–10., 13.–14., 44., 58., 133.–136., 150. lpp.

nekustamais īpašums un ģimenes dzīve.¹⁵⁷⁵ Šādā ziņā sociālekonomiskie faktori ir interpretējami paplašināti, proti, ir runa ne vien par projekta ekonomisko atdevi, bet arī par tā ietekmi uz vietējās kopienas dzīvesstila izmaiņām visplašākajā nozīmē.¹⁵⁷⁶

Atšķirībā no iepriekš aplūkotajiem speciālajā IVN literatūrā un arī tiesu praksē paustajiem viedokļiem par *ietekmju sektorālo veidu* būtisko nozīmi IVN procesā, tiesiskās regulēšanas ziņā pastāv atšķirības attiecībā uz sociālekonomisko faktoru izvērtēšanas leģitimācijas “stipriību” nacionālajos normatīvajos aktos. Tiesiskajā ietvarā visplašāk ir aptverta tieši ietekme uz a-biotisko un biotisko vidi, kā arī cilvēka veselību¹⁵⁷⁷, savukārt sociālekonomiskajai ietekmei kopumā ne vienmēr tiek pievērsta atbilstoša uzmanība. Latvijā¹⁵⁷⁸, kā arī Čehijā, Igaunijā, Grieķijā, Īrijā, Lietuvā¹⁵⁷⁹, Maltā, Norvēģijā, Slovēnijā, Vācijā, Zviedrijā,¹⁵⁸⁰ kur IVN tiesiskais regulējums ir veidots, balstoties uz ES tiesību biofizikālā rakstura novērtējuma traktējumu, tiesiski atsevišķa sociālekonomisko apstākļu izvērtēšana nav paredzēta, lai gan metodoloģiskās un normatīvās neskaidrības dēļ tāda praksē tiek veikta, proti, ietverta IVN ziņojumos, jo sevišķi lielāku projektu gadījumā. Jāatzīmē, ka vienlaikus gan šāds novērojums pats par sevi nemazina tiesiskā regulējuma uzlabošanas nepieciešamību. Citāda situācija ir Somijā, kur tiek uzskatīts, ka sociālekonomisko faktoru izvērtēšanai ir jābūt iekļautai IVN, pamatojoties uz Espo Konvencijas regulējumu¹⁵⁸¹. Sociālekonomisko apstākļu izvērtēšana ir paredzēta arī Dienvidāfrikas tiesiskajā regulējumā.¹⁵⁸²

Lietuvā veiktie empīriskie pētījumi liecina, ka – līdzīgi kā Latvijā – šo faktoru analīze IVN ziņojumu ietvaros netiek veikta visaptverošā veidā, aplūkojot vienīgi atsevišķus, selektīvi izvēlētos aspektus, piem., attiecībā uz nodarbinātību. Jāņem vērā, ka nepietiekama sociālekonomisko apstākļu izvērtēšana, nespējot aptvert ietekmju kopumu uz vidi, dabas

---

¹⁵⁷⁵ Dagiliūtė R., Juozapaitienė G. Socio-economic assessment in environmental impact assessment: experience and challenges in Lithuania. *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 2015, 23(03), pp. 212–213. Sk. arī Vircaus M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 190.–199. lpp.

¹⁵⁷⁶ Burdge R. J. A brief history and major trends in the field of impact assessment. *Impact Assessment*, 1991, 9(4), pp. 94–95.

¹⁵⁷⁷ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 3. panta 1. punkts, III piel. 1. punkta g) apakšpunkts, IV piel. 4. punkts, 5. punkta d) apakšpunkts; IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 1., 22., 41. apsvērumi; Novērtējuma likuma 1. panta 1. punkts, 11. panta pirmās daļas 7. punkts.

¹⁵⁷⁸ Saskaņā ar Novērtējuma likumā sniegto leģāldefinīciju ietekme uz vidi ir paredzētās darbības īstenošanas “izraisītas tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku, viņa veselību un drošību, kā arī bioloģisko daudzveidību (īpaši aizsargājamās sugas un to dzīvotnes, īpaši aizsargājamos un Eiropas Savienības nozīmes biotopus), augsni, zemes dzīles, ūdeni, gaisu, klimatu, ainavu, materiālās vērtības, kultūras un dabas mantojumu, iespējamā pakļautība avāriju vai katastrofu riskiem un visu minēto jomu mijiedarbība”. Novērtējuma likuma 1. panta 1. punkts.

¹⁵⁷⁹ Lietuvas Republikas IVN eksperta [anonīms] viedoklis par autores aptaujas jautājumiem. *Autores sarakste 2018. gada septembrī, personiskā arhīva materiāls*. Šajā jautājumā Lietuvas speciālajā IVN literatūrā pastāv arī alternatīvs viedoklis, saskaņā ar kuru tiek uzskatīts, ka tiesību normas *expressis verbis* paredz sociālekonomisko apstākļu ņemšanu vērā IVN procesā. Dagiliūtė R., Juozapaitienė G. Socio-economic assessment in environmental impact assessment: experience and challenges in Lithuania. *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 2015, 23(03), pp. 211–220. Sk. arī Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas [Likums par ierosinātās saimnieciskās darbības ietekmes uz vidi novērtējumu]: Lietuvas Republikas likums. 1996, I-1495, Art. 4(1).

¹⁵⁸⁰ Sk. atbilstošo dalībvalstu sniegto kontaktpunktu informāciju attiecīgi: Čehijas Republikas, Grieķijas Republikas, Igaunijas Republikas, Īrijas Republikas, Maltas Republikas, Norvēģijas Karalistes, Slovēnijas Republikas, Vācijas Federatīvās Republikas, Zviedrijas Karalistes kontaktpunkts. *Autores sarakste 2018. gada augustā, 2019. gada janvārī personiskā arhīva materiāls*.

¹⁵⁸¹ Somijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. Environmental Department. *Autores sarakste 2018. gada oktobrī, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁵⁸² National Environmental Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1998, 107, Art. 24(1).

resursiem un sabiedrību atbilstoši vietējām perspektīvām, rada IVN leģitimitātes vājināšanu.¹⁵⁸³ Turklāt tas, ka sociālekonomiskajiem faktoriem ir jābūt integrālai IVN kā ilgtspējas novērtējuma daļai, citastarp apliecina arī pasaulē novērojamā terminoloģijas maiņa no IVN uz paredzētās darbības vidisko un ietekmes uz sociālo vidi novērtējumu (*Environmental and Social Impact Assessment*).¹⁵⁸⁴ Turklāt sociālās vides jautājumu atbilstoša iekļaušana IVN “atklāj ietekmju un vides elementu saistību [...] un ietekmju novērtējuma kompleksu veikšanu, kā arī vienu no vides politikas principiem, ilgtspējīgas attīstības, īstenošanu konkrēta projekta ietvaros”¹⁵⁸⁵. Vienlaikus tas nozīmē, ka sociālekonomisko faktoru atbilstoša izvērtēšana IVN procesa ietvaros arī veicinātu labāku un objektīvāku sabiedrības izpratni par paredzētās darbības īstenošanas mērķiem.

Ņemot vērā iepriekš minēto un to, ka sociālekonomisko faktoru izvērtēšana IVN procesā nav Novērtējuma likumā ietverta prasība, tas vēl vairāk mazina iespējamību, ka šie faktori varētu tikt izvērtēti praksē, citastarp veicinot sabiedrības atbalstu paredzētajām darbībām.¹⁵⁸⁶ Tādējādi ir nepieciešams precizēt jēdzienu “ietekme uz vidi”, norādot, ka ar to ir saprotamas arī paredzētās darbības tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, kuras cita starpā ietekmē vai var ietekmēt sociālekonomisko vidi, un izsakot Novērtējuma likuma 1. panta 1. punktu šādi: “*ietekme uz vidi – izraisītas tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku un sociālekonomiskos apstākļus, kas citastarp iekļauj viņa veselību un drošību, materiālās vērtības, kultūras un dabas mantojumu un ainavu, kā arī bioloģisko daudzveidību (īpaši aizsargājamās sugas un to dzīvotnes, īpaši aizsargājamās un Eiropas Savienības nozīmes biotopus), augsni, zemes dzīles, ūdeni, gaisu, klimatu, un iespējamā pakļautība klimata pārmaiņu izraisītajiem avāriju vai katastrofu riskiem un visu minēto jomu mijiedarbība*”.

Vienlaikus ir nepieciešams veikt labojumus šādās tiesību normās:

1. papildināt Novērtējuma likuma 11. panta pirmo daļu ar 8. punktu: “*citi sociālekonomiskie riski*”;

2. MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 1. pielikumā 7. punkta 7.7. apakšpunktu izteikt šādā redakcijā: “*sociālekonomisko vidi, kas citastarp iekļauj materiālas vērtības, kultūras un dabas mantojumu (ietverot arhitektūras un arheoloģisko mantojumu) un ainavu*”.

¹⁵⁸³ Stenstadvolld M. The role of EIA in the planning and decision processes of large development projects in the Nordic countries. The case of the Gardermoen project. In: *EIA, large development projects and decision-making in the Nordic countries*. Hilding-Rydevik T. [Ed.]. Stockholm: Nordregio report, 2001, 6, pp. 37–38.

¹⁵⁸⁴ Piem., Kanādā, Nīderlandē, Kamerūnā. Schijf B., Nootboom S. New dynamics in ESAI mapping. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, p. 35; UNEP. *Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation*. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 4–5, 67, 82; Government of Canada. *The proposed impact assessment system. A technical guide*. Updated 2018. August 14.

¹⁵⁸⁵ Vircavs M. *Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 192. lpp.

¹⁵⁸⁶ Sal. sk. IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Rīga: Landmark, 2002, 137. lpp.

2.3. Plurālisma nodrošināšanas mehānismi

Tā kā viens no pamatnosacījumiem, lai sasniegtu ilgtspējīgu attīstību, ir plaša sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā¹⁵⁸⁷, tad sabiedrības iesaiste ir būtiska IVN procedūras sastāvdaļa, kas “zināmā mērā **uzrāda arī visa novērtējuma procesa būtību**”¹⁵⁸⁸ un ir efektīva IVN nodrošinātājs¹⁵⁸⁹.

Efektīvu sabiedrības līdzdalības tiesību, piedaloties ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā, īstenošanu IVN procesā nosaka kā pārnacionālās, tā nacionālās normas.¹⁵⁹⁰ Ar Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gada 1. decembrī līdzdalības principa statuss ir noteikts ES primārajās tiesībās. Līguma par ES 1. panta otrajā daļā ir noteikts, ka Lisabonas līgums ir “jauna pakāpe, veidojot vēl ciešāku Eiropas tautu savienību, kur lēmumu pieņemšana ir cik iespējams atklāta un **cik iespējams tuvināta pilsoņiem**”.¹⁵⁹¹ Šī nostāja tiek stiprināta arī 10. panta trešajā daļā, kur uzsvērts, ka “[k]atram pilsonim ir tiesības piedalīties Savienības demokrātiskajā dzīvē. Lēmumus pieņemt iespējami atklāti, un tie cik iespējams ir tuvināti pilsoņiem.”¹⁵⁹² Savukārt 11. panta pirmajās trīs daļās ir izteikti “līdzdalības demokrātijas principa” materiālie apsvērumi. Tā, piem., 11. panta otrā daļa paredz: “Iestādes uztur atklātu, pārredzamu un pastāvīgu dialogu ar minētajām apvienībām un pilsonisko sabiedrību.”¹⁵⁹³ Tāpat juridisks rangs ir piešķirts ES Pamattiesību hartas normām, kas ietver pantu par ikvienas personas ES garantēto tiesību efektīvu tiesību aizsardzību tiesā.¹⁵⁹⁴

IVN ietvaros plurālisma paradigma ir balstīta uz **deliberatīvās jeb apspriešanās demokrātijas** ideju, ietverot komunikatīvo un sadarbības plānošanu¹⁵⁹⁵, kuras nozīme ir aktualizēta arī Latvijas tiesību zinātnē.¹⁵⁹⁶ Saskaņā ar apspriešanās demokrātiju tiek uzskatīts, ka cilvēki savas problēmas spēj atrisināt pašorganizācijas ceļā, nevalstiskajām organizācijām kalpojot kā sava veida buferim attiecībās starp valsti un pilsoni un priekšplānā izvirzot dažādu viedokļu mijiedarbi publiskā diskusijā jeb diskursā un nodrošinot tā funkciju kā demokrātijas pamatvērtību

¹⁵⁸⁷ Agenda 21. UN GA 47th Sess. A/CONF.151/26/Rev. 4 (Vol. I), 1992, Section III, Ch. 23, 23.2.

¹⁵⁸⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmuma lietā Nr. A42991709, SKA–1064/2010 motīvu daļas 10. punkts.

¹⁵⁸⁹ Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, pp. 104, 108.

¹⁵⁹⁰ Orhūsas Konvencijas 6. panta 8. punkts; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/35/EK (2003. gada 26. maijs), ar ko paredz sabiedrības līdzdalību dažu ar vidi saistītu plānu un programmu izstrādē un ar ko attiecībā uz sabiedrības līdzdalību un iespēju griezties tiesās groza Padomes Direktīvas 85/337/EEK un 96/61/EK: ES tiesību akts. *ES Oficiālais Vēstnesis*, 2003. 25. jūnijs, L 156/17; Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 28. janvāra Direktīva 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu: ES tiesību akts. *ES Oficiālais Vēstnesis*, 2003. 14. februāris, L 41/26; Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551), 8. pants; Novērtējuma likums 3. panta 4. punkts, pavadšie MK noteikumi.

¹⁵⁹¹ Līgums par Eiropas Savienību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/13.

¹⁵⁹² Turpat.

¹⁵⁹³ Turpat.

¹⁵⁹⁴ Eiropas Savienības Pamattiesību harta: ES tiesību akts, *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/403, 47. pants.

¹⁵⁹⁵ Healey P. The communicative turn in planning theory and its implication for spatial strategy making. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 1996, 23, pp. 217–234; Healey P. Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies. Vancouver: UCB Press, 446 p.; Forester J. Planning in the face of power. Berkeley, CA: University of California Press, 1988, 264 p.

¹⁵⁹⁶ Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 146.–148., 200.–201. lpp.

un morālo pamatojumu.¹⁵⁹⁷ Šādā ziņā ir nepieciešami līdzsvara meklējumi starp sabiedrības pašorganizācijas spējām kopienas ietvaros un veiksmīgu demokratizāciju un iekļautības, publiskuma un atklātības nodrošināšanu, no vienas puses, un atbildības un pamatojuma prasīšanu no lēmumu pieņēmējiem, no otras puses.¹⁵⁹⁸ Apspriešanās demokrātija ir balstīta uz vienprātības veidošanu, koordināciju un saziņu, kā arī valdības loma šādu darbību veicināšanā ir kā līdzeklis, lai risinātu konfliktējošās pušu intereses un panāktu kopīgu rīcību.¹⁵⁹⁹

Tādējādi uz apspriešanās demokrātijas bāzes ir veidojusies mūsdienu izpratne par sabiedrības līdzdalības nepieciešamību, ko, atbilstoši zviedru vides tiesību pētnieka Jūnasa Ebessona (*Jonas Ebbesson*) skaidrojumam, nosaka argumenti, kas iedalāmi trīs kategorijās.¹⁶⁰⁰ Pirmā kategorija ir saistīta ar vides argumentiem, saskaņā ar kuriem sabiedrības līdzdalības rezultātā tiek nodrošināta vides aizsardzība un vides tiesību aktu īstenošana. Otrais pamats prasībai par līdzdalības tiesībām vides lēmumu pieņemšanā ir atrodams starptautiskajās cilvēktiesību koncepcijās: sabiedrības līdzdalību nosaka starptautisko cilvēktiesību kā materiālie, tā procesuālie aspekti. Trešais pamats ir leģitimitāte: sabiedrības līdzdalība veicina leģitimitāti un vidi ietekmējošu lēmumu pieņemšanu (akceptu). Šis arguments – papildus saiknei ar cilvēktiesībām – ievieto vides apsvērumus plašākā politiskās līdzdalības un demokrātijas kontekstā. Tādējādi IVN jomas plurālisma paradigmas ietvaros, atzīstot to, ka ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā dažādām iesaistītajām pusēm ir savpatīgi viedokļi par vēlamu lēmuma rezultātu un šīs puses saista vērtības, kas var būt balstītas uz dažādām ētiskajām premisām,¹⁶⁰¹ tiek **veicināta un konsekventi nodrošināta plaša pieeja informācijai, sabiedrības līdzdalība un iespēja griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem.**¹⁶⁰²

Līdz ar normatīvo aktu grozījumu un tiesu prakses attīstības tendencēm, vienlaikus šo tiesību nodrošināšanu sekmē arī rekomendatīvās tiesības, kā, piem., ANO un ES izstrādātās vadlīnijas¹⁶⁰³.

---

¹⁵⁹⁷ Habermas J. The theory of communicative action. Boston, MA: Beacon Press, 1984, 465 p.

¹⁵⁹⁸ Ījabs I. Politikas teorija: pirmie soļi. Red.: Kārklīņa R. Lasītava, 2017. EPUB file.

¹⁵⁹⁹ Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, p. 20.

¹⁶⁰⁰ Ebbesson J. The Notion of Public Participation in International Environmental Law. 8 *Yearbook of International Environmental Law*, 1997, 8, p. 62.

¹⁶⁰¹ Adger W. N., Brown K., Fairbrass J. et al. Governance for sustainability: towards a “thick” analysis of environmental decisionmaking. *Environment and Planning A*, 2003, 35, pp. 1095–1110.

¹⁶⁰² UNEP. Guidelines for the development of national legislation on access to information, public participation and access to justice in environmental matters, adopted in Bali (Bali guidelines). Nairobi: UNEP, 2011, pp. 3–4; UNEP, WRI / Stec S., Worker J., Juras A., de Silva L. Putting Rio Principle 10 into action: An Implementation Guide for the UNEP Bali Guidelines for the Development of National Legislation on Access to Information, Public Participation and Access to Justice in Environmental Matters. Nairobi: UNEP, 2015, p. 6.

¹⁶⁰³ UNEP. Guidelines for the development of national legislation on access to information, public participation and access to justice in environmental matters, adopted in Bali (Bali guidelines). Nairobi: UNEP, 2011, 10 p.; UNEP, WRI / Stec S., Worker J., Juras A., de Silva L. Putting Rio Principle 10 into action: An Implementation Guide for the UNEP Bali Guidelines for the Development of National Legislation on Access to Information, Public Participation and Access to Justice in Environmental Matters. Nairobi: UNEP, 2015, 152 p.; UNECE. Maastricht Recommendations on Promoting Effective Public Participation in Decision-making in Environmental Matters prepared under the Aarhus Convention. Geneva: UN, 2015, 59 p.; EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, 80 p.

2.3.1. Sabiedrības iesaiste sākotnējā pārbaudē

Viens no veidiem, lai veicinātu plurālisma nodrošināšanu, ir iespējami plaša sabiedrības līdzdalība – iesaiste, tostarp sākotnējās pārbaudes posmā. Praktiskie pētījumi liecina, ka efektīvas sabiedrības līdzdalības neesamība, jo sevišķi IVN agrīnajos posmos, ir viens no šī procesa būtiskākajiem trūkumiem.¹⁶⁰⁴ Kā ir norādījusi EK, tad plašas sabiedrības līdzdalības vērtību sākotnējās pārbaudes laikā aizvien vairāk atzīst dalībvalstu kompetentās iestādes, citas valsts institūcijas un projektu attīstītāji, jo sabiedrības iesaiste šādā agrīnā stadijā novērš vēlākus strīdus un lēmumu pieņemšanas procesa kavējumus.¹⁶⁰⁵ Arī ANO veiktajā pētījumā ir norādīts: ņemot vērā, ka sabiedrības līdzdalība ir visefektīvākā iespējami agrīnā stadijā, ideālā variantā tā būtu īstenojama sākotnējās pārbaudes posmā.¹⁶⁰⁶ Šāda pieeja arī būtu atbilstoša daudzpakāpju vides lēmumu pieņemšanas loģikai.¹⁶⁰⁷

Vairāk nekā vienā trešdaļā ES dalībvalstu, kā Bulgārijā, Čehijā, Horvātijā, Lietuvā, Maltā, Rumānijā, Slovākijā, Spānijā, Ungārijā un Zviedrijā¹⁶⁰⁸, sabiedrības līdzdalības pasākumi tiek īstenoti jau sākotnējās pārbaudes procedūras laikā. Turklāt, piem., arī Igaunijā un Vācijā, lai gan šāds pienākums nav tiesiski regulēts, praksē tiek uzskatīts, ka atbilstoši labās prakses pieejai un labas pārvaldības principiem sabiedrība ir iesaistāma jau šajā posmā.¹⁶⁰⁹ Līdzīgā veidā arī ES tiesībās ir norādīts, ka sākotnējās pārbaudes laikā “tas, ka tiek ņemti vērā **brīvprātīgi izteikti komentāri, kas varētu būt saņemti** no citiem avotiem, piemēram, **no sabiedrības locekļiem** vai publiskām iestādēm [...] **veido labu administratīvo praksi**”¹⁶¹⁰. Sabiedrības iesaiste sākotnējā pārbaudē tiek īstenota arī citviet pasaulē, piem., Kenijā, Libānā un Vanuatu, kā arī Kanādas un Nigērijas federālajās sistēmās.¹⁶¹¹ Savukārt Austrijā, Čehijā, Dānijā un Nīderlandē¹⁶¹² ir paredzētas tiesības apstrīdēt lēmumu par IVN nepiemērošanu vai iniciēt IVN piemērošanu. Tātad šādā aspektā par vienu no IVN *mikroatribūtiem* ir uzskatāmas sabiedrības līdzdalības tiesības

¹⁶⁰⁴ Fischer T. B. EIA in the EU: past, present and future. *EIALAW 2018*. Helsinki, Finland, 2018. March 23.

¹⁶⁰⁵ EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, p. 17.

¹⁶⁰⁶ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 52, 60.

¹⁶⁰⁷ Meiere S. Sabiedrības tiesības daudzpakāpju lēmumu pieņemšanā. Grām.: *Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika*. Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 154.–168. lpp.

¹⁶⁰⁸ Bulgārijā, Čehijā, Horvātijā, Lietuvā, Maltā, Rumānijā, Slovākijā, Spānijā, Ungārijā, Zviedrijā. Sk. darba 2. pielikumu “Sabiedrības iesaistes termiņi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā”.

¹⁶⁰⁹ Igaunijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Environmental Management Department. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls*; Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. Division G I 2 – Cross Sectional Aspects of Environmental, Building and Urban Development Legislation, Environmental Assessment Legislation. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Building and Nuclear Safety. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls*.

¹⁶¹⁰ IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 29. apsvērumš.

¹⁶¹¹ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 33, 52.

¹⁶¹² NVO un kaimiņu tiesības. Ibid, pp. 33–34; Austrijas Republikas kontaktpunkts. Federal Ministry of Agriculture, Forestry, Environment and Water Management. Division I/1, Plant-related Environmental Protection and Environmental Assessment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls*; Humlíčková P., Vomáčka V. Public Participation and EIA in the Multi-Stage Decision-Making Process: The Czech example. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, p. 398; Soppe M., Pieters S. The Dutch courts and EIA: troubleshooter or troublemaker? In: *Environment Impact Assessment in the Netherlands: Views from the Commission for EIA in 2002*. NCEA [Ed.]. Utrecht: 2002, pp. 31–34.

sākotnējās pārbaudes procedūras laikā vai tiesības apstrīdēt/pārsūdzēt lēmumu par IVN nepiemērošanu (kā *post factum* mehānisms).¹⁶¹³

Novērtējuma likumā ir paredzēts, ka sākotnējās pārbaudes (Latvijas tiesībās – ietekmes sākotnējā izvērtējuma) rezultātā Valsts vides dienesta (turpmāk – VVD) pieņemto lēmumu par IVN piemērošanu var apstrīdēt Vides pārraudzības valsts birojā (turpmāk – VPVB) kā kompetentajā iestādē.¹⁶¹⁴ Savukārt lēmums par IVN nepiemērošanu, kā norādījusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa, nav atsevišķi pārsūdzams tiesā, jo šis lēmums ir starplēmums, kurš pats par sevi vien nav pietiekams, lai varētu uzsākt paredzēto darbību, un par galīgo lēmumu ir uzskatāmi VVD izdotie tehniskie noteikumi, kurus var apstrīdēt VPVB, pēc tam nepieciešamības gadījumā pārsūdzot tiesā.¹⁶¹⁵

Autore uzskata, ka šādā veidā pēc būtības tiek ierobežotas sabiedrības tiesības uz informāciju un līdzdalību IVN procesā. Turklāt starptautiskā prakse un citu valstu tiesiskie regulējumi apliecina, ka ne vien ir jānodrošina pieeja sākotnējās pārbaudes lēmuma publiskā pieejamība un pamatojums, kāpēc IVN ir vai nav piemērojams, bet arī gan ierosinātājam, gan citām ieinteresētajām pusēm *locus standi* iespēja, apstrīdot/pārsūdzot šo lēmumu.¹⁶¹⁶

No vienas puses, Latvijas Republikas Augstākā tiesa ir minējusi, ka lēmuma par IVN piemērošanu *expressis verbis* likumā paredzētās pārsūdzēšanas iespējas ir paredzētas, jo šis lēmums “paredz iesniedzējam (paredzētās darbības veicējam) veikt tūlītējas finansiāli un laika ziņā ietilpīgas procedūras kā nosacījumu tālākai virzībai uz iespējamo darbības akceptu. Tātad šis lēmums atbilst Administratīvā procesa likuma 1. panta trešajā daļā minētajam gadījumam, kad starplēmumam pašam par sevi ir būtiska ietekme uz personas tiesībām un tiesiskajām interesēm”.¹⁶¹⁷ Šāda pieeja ir pretrunā ar Baldones radioaktīvo atkritumu glabātavas lietā izdarītajām atziņām, saskaņā ar kurām tika atzīts, ka MK rīkojums par paredzētās darbības akceptu¹⁶¹⁸ arī ir starplēmums ar būtisku ietekmi un “tas ir vērtējams atsevišķi no galīgā lēmuma – būvatļaujas izdošanas”.¹⁶¹⁹ Pēc analogijas kā Baldones radioaktīvo atkritumu glabātavas lietā, izvērtējot MK rīkojuma tiesiskumu, arī, pieņemot lēmumu par IVN nepiemērošanu, ir jāņem vērā Novērtējuma likuma normas, kas aizliedz pārkāpt vai ignorēt “normatīvajos aktos noteiktās sabiedrības tiesības uz informāciju vai līdzdalību [IVN] procesā”¹⁶²⁰. Tādējādi lēmums par IVN nepiemērošanu ir aplūkojams kopsakarā ar Vides aizsardzības likumā un Novērtējuma likumā

¹⁶¹³ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 40.

¹⁶¹⁴ Novērtējuma likuma 14.¹ pants.

¹⁶¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. A42991709, SKA–139 1. tēze (nenumurēts), motīvu daļas 12.–17. punkts.

¹⁶¹⁶ UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, p. 34.

¹⁶¹⁷ Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. A42991709, SKA–139 2. tēze (nenumurēts), motīvu daļas 16. punkts.

¹⁶¹⁸ Par radiācijas drošību un kodoldrošību: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 7. novembris, Nr. 394/395 (2305/2306), 12. panta pirmā daļa.

¹⁶¹⁹ Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, AA43–0179–12/12 aprakstošās daļas 5.4. punkts, motīvu daļas 11., sk. arī 18.2. punkts. Sk. arī Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. A42672309, A02627–10/3 motīvu daļas 9.–10. punkts.

¹⁶²⁰ Novērtējuma likuma 26. panta pirmā, otrā daļa.

ietvertajām prasībām par sabiedrības tiesībām uz informāciju un līdzdalību, nodrošinot atbilstošas apstrīdēšanas/pārsūdzības iespējas un attiecīgā lēmuma tiesiskuma pārbaudi.¹⁶²¹ Šajā gadījumā divu apstākļu dēļ nav izšķirošas nozīmes tam faktam, ka MK rīkojums ir paredzētās darbības akcepts Novērtējuma likuma izpratnē¹⁶²², bet lēmums par IVN nepiemērošanu tāds nav. Pirmkārt, starp MK rīkojumu (pirmais nosacījums), kas attiecas uz valsts nozīmes jonizējošā starojuma objekta izveidošanu vai būtisku pārmaiņu veikšanu tajā¹⁶²³, un attiecīgā objekta būvatļauju¹⁶²⁴ (otrais nosacījums) pastāv tādas pašas mijiedarbības attiecības kā lēmuma par IVN nepiemērošanu (pirmais prim nosacījums) un izsniegto tehnisko noteikumu (otrais prim nosacījums) gadījumā. Proti, abās situācijās gan pirmais nosacījums, gan pirmais prim nosacījums darbojas kā atļaujošs priekšnoteikums, lai varētu īstenot attiecīgi otro nosacījumu un otro prim nosacījumu.

Pirmšķietami ir konstatējama Latvijas Republikas Augstākās tiesas izdarīto atziņu atbilstība IVN direktīvas (2011) izpratnei, kas saskaņā ar Eiropas Savienības tiesas interpretāciju neliedz paredzēt prasības celšanu par nākamo lēmumu piešķirt atļauju.¹⁶²⁵ Tomēr šādā kontekstā ir jāvērtē likumdevēja IVN noteiktais mandāts.

Te atšķiras divi būtiski uzstādījumi, proti, likumdevēja izvirzītais mērķis un tiesiskā regulējuma konteksts. ES tiesību gadījumā tas ir balstīts uz “īpašu vides mērķu sasniegšanu sabiedrības interesēs”¹⁶²⁶, vērtējot paredzētās darbības materializēto ietekmi, kas ietver fizikālo, ķīmisko un bioloģisko ietekmi (ar atsevišķiem izņēmumiem, piem., attiecībā uz cilvēka veselību).¹⁶²⁷ Savukārt Latvijā IVN ir ievietots vispārīgāku ilgtspējas mērķu sasniegšanas ietvarā, šos mērķus mēģinot īstenot arī *de facto* (ar IVN ziņojumu palīdzību). Tomēr vienlaikus nacionālā līmeņa sākotnējā pārbaudē projektu izvērtēšana notiek biofizikālo kritēriju izpratnē, un to veic iestāde rīcības brīvības ietvaros.

Tādējādi šajā situācijā būtībā nacionālajam likumdevējam ir jāveic izšķiršanās, vai IVN tiesiskais ietvars detāli tiek veidots atbilstoši vidiskā novērtējuma (*pirmais gadījums*) vai ilgtspējas novērtējuma (*otrais gadījums*) modelim. Kā norādīts iepriekš, vispārēji, vērtējot IVN regulējošās normas kopsakarā, IVN tiek pozicionēts kā ilgtspējas novērtējums, turklāt *de facto* arī IVN ziņojumi tiek veidoti atbilstoši šāda veida novērtējuma modelim. Tomēr transponētās direktīvas

¹⁶²¹ Turpat, 26. panta pirmā, otrā daļa; Vides aizsardzības likums, 8. panta pirmās daļas 2. punkts, 9. panta pirmā, otrā, trešā daļa.

¹⁶²² Novērtējuma likuma 21. panta pirmā daļa, 26. panta ceturtnā daļa.

¹⁶²³ Par radiācijas drošību un kodoldrošību: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 7. novembris, Nr. 394/395 (2305/2306), 12. panta pirmā daļa.

¹⁶²⁴ Būvniecības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2013. 30. jūlijs, Nr. 146 (4952), 5. panta pirmās daļas 2. punkts, otrās daļas 8. punkts; Ar radiācijas drošību saistīto būvju būvnoteikumi: Latvijas Republikas MK 2015. gada 24. novembra noteikumi Nr. 661. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 4. decembris, Nr. 238 (5556), 22. punkts.

¹⁶²⁵ Sk., piem., EST 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā C-570/13 44. punkts. Sal. sk. Briede J. 1. pants. Likumā lietotie termini. Trešā daļa. A. daļa, 1. nodaļa. Grām.: *Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa*. Sagatavojis autoru kolektīvs. Briede J. [zinātniskā red.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 38.–40. lpp.

¹⁶²⁶ Proti, EST saskaņā ar IVN tiesību neizpildi Austrijas tiesiskajā regulējumā, kas paredzēja, ka kaimiņiem ir tiesības izteikt iebildumus atļaujas piešķiršanas procedūrā, tomēr aplūkotās tiesību normas bija balstītas uz privātpersonu privāto interešu aizsardzību, nevis vides mērķiem sabiedrības interesēs. EST 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā C-570/13 48.–49. punkts.

¹⁶²⁷ IVN direktīvas (2011), kā grozīts (2014), 3. panta 1. punkta a) apakšpunkts, III piel. 1. punkta g) apakšpunkts, IV piel. 4. punkts, 5. punkta d) apakšpunkts; IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) preambulas 1., 22., 41. apsvērumi

normas, jo sevišķi attiecībā uz sākotnējo pārbaudi, ietver tipiska biofizikālā novērtējuma kritērijus. Tādējādi veidojas iepriekš minētā divu gadījumu iespējamība.

Pirmajā gadījumā, uzskatot, ka IVN ir *ipso facto* biofizikālais novērtējums Latvijas tiesību izpratnē atbilstoši redukcionisma tehnikai, ir pieļaujama lēmuma par IVN nepiemērošanu klasificēšana par starplēmumu, kura tiesiskuma pārbaude ir veicama kopā ar galīgo administratīvo aktu saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas atziņām un ES tiesību izpratni¹⁶²⁸. Tas ir pamatojams ar to, ka tehniskajos noteikumos tiek noteiktas paredzētās darbības vides aizsardzības prasības,¹⁶²⁹ tādējādi īstenojot, kā norādīts iepriekš, īpašus vides mērķus sabiedrības interesēs. Iestādes rīcības brīvības izmantošana atbilstoši šiem vides mērķiem tiek veikta, vienlaikus veicot tehnisko noteikumu kā galīgā administratīvā akta un lēmumu par IVN nepiemērošanu tiesiskuma pārbaudi.

Otrajā gadījumā, pozicionējot IVN kā ilgtspējas novērtējumu, ir jāvērtē mijiedarbība starp tiesiskā regulējuma uzstādīto mērķi – vispārējā ilgtspējīgas attīstības sasniegšana – un tā detālajām prasībām. Sākotnējā pārbaudē ietverot vienīgi biofizikālos kritērijus un lemjot par IVN kā ilgtspējas novērtējuma nepiemērošanu, veidojas tiesiskā regulējuma nekoncekvence, jo arī vēlākie tehniskie noteikumi ir attiecināmi vienīgi uz vides aizsardzības prasībām (šaurākā izpratnē), uz kuru pamata ir iespējama tālāka apstrīdēšana/pārsūdzēšana. Tomēr šādā veidā tiek nepamatoti sašaurināta sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošana ilgtspējas novērtējuma izpratnē un atbilstoši Novērtējuma likuma 26. panta būtībai un garam. Šādā gadījumā tiek radīta situācija, ka sabiedrība pēc būtības var vērsties pret noteiktu vides standartu neievērošanu, bet ne pret IVN kā ilgtspējas novērtējuma nepiemērošanu. Ņemot vērā iepriekš minēto un uzskatot, ka IVN ir klasificējams kā ilgtspējas novērtējums, pirmkārt, būtu papildināmi ietekmes sākotnējā izvērtējuma kritēriji, aptverot ilgtspējīgas vides kritērijus plašākā tvērumā (sociālekonomiskās ietekmes izvērtēšana), un, otrkārt, paredzot arī sabiedrības apstrīdēt/pārsūdzēt lēmumu par IVN nepiemērošanu.

IVN kā ilgtspējas novērtējuma gadījumā pašreizējais nacionālais tiesiskais regulējums darbojas pretēji tiesību uz pieeju tiesai kā imperatīvajai normai – *jus cogens*¹⁶³⁰, tostarp IVN direktīvas (2011) 2. panta 1. punktam, kas ierobežo 4. panta 2. un 3. punktu, 11. pantam, Orhūsas Konvencijas 6. panta 1. punktam un 9. panta 3. punktam¹⁶³¹ un ES Pamattiesību hartas 47. panta pirmajai daļai. ES tiesībās sākotnējās pārbaudes kontekstā dalībvalstis īsteno apsvēruma brīvības ierobežojumu robežās, kuru “ievērošana ir jāpārbauda arī nacionālajām tiesām savas kompetences

¹⁶²⁸ “[D]alībvalstis principā var brīvi izlemt, vai tās paredz tiešus tiesiskās aizsardzības līdzekļus pret sākotnējās pārbaudes lēmumu vai arī ierobežo tos, paredzot iespēju celt blakusprasību kontekstā ar prasību par atļaujas piešķiršanu. No Savienības tiesību viedokļa abi varianti šķiet pieņemami un a priori nevar izslēgt citu iespējamību esamību.” Ģenerālvokātes J. Kokotes 2014. gada 13. novembra secinājumu lietā C-570/13 64. punkts.

¹⁶²⁹ Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai: MK 2015. gada 27. janvāra noteikumi Nr. 30. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 29. janvāris, Nr. 20 (5338), 2. punkts.

¹⁶³⁰ Dissenting opinion of Justices Akuffo, Ngoepe, Thompson of 15 March 2013 in the Matter of the African Court on Human and Peoples’ Rights *Atabong Denis Atemnkeng v. The African Union* (014/2011).

¹⁶³¹ Plašāk par šīs tiesību normas piemērošanu sk. Mikosa Ž. Implementation of the Aarhus Convention through actio popularis. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 261–283.

robežās uz amata pienākuma pamata”¹⁶³². Turklāt, neveicot IVN, kad tas būtu bijis jāveic, ir pamats piesardzības principa un Satversmes 115. panta pārkāpumam.¹⁶³³ Lai šos pārkāpumus novērstu, ilgtspējas novērtējuma prakses īstenošanā ir jārikojas saskaņā ar “socioekoloģiskās prasmes un demokrātiskās pārvaldības” priekšrakstu, kas nozīmē indivīdu, kopienu un citu kolektīvu lēmumu pieņemšanas struktūru kapacitātes, motivācijas un pastāvīgas tieksmes veidošanu, lai tiktu piemēroti ilgtspējības principi, izmantojot atklātākās un labāk struktūrētas pārrunas, pievēršot lielāku uzmanību savstarpējai izpratnei un kolektīvai atbildībai, kā arī integrētāk izmantojot administratīvo, tirgus, paražu, kolektīvo un personīgo lēmumu pieņemšanas praksi.¹⁶³⁴

2.3.2. Alternatīvie sabiedrības iesaistes mehānismi

Otrs veids plašāka plurālisma nodrošināšanai IVN procesā ir alternatīvu sabiedrības iesaistes mehānismu paredzēšana, ņemot vērā līdzdalības hierarhiskos līmeņus (“pilsoņu līdzdalības kāpnes”) un dažādās iespējas attiecībā uz efektīvu – aktīvu un jēgpilnu – sabiedrības, tostarp attiecībā uz marginalizētu sabiedrības grupu¹⁶³⁵, iesaisti¹⁶³⁶ ¹⁶³⁷.

Kā ir norādījusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa, tad Novērtējuma likumā “noteiktās prasības sabiedrības informēšanai par sabiedrisko apspriešanu norisi **nav pašmērķīgas**. Šo prasību mērķis ir nodrošināt, lai informācija par sabiedrības līdzdalības pasākumiem [IVN] procedūrā būtu pieejama pēc iespējas plašākai sabiedrības daļai, tādējādi veicinot sabiedrības iesaisti ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā. Tāpēc, vērtējot, vai sabiedrība ir pienācīgā kārtībā informēta par sabiedriskajām apspriešanām un citiem sabiedrības līdzdalības pasākumiem, **minēto prasību ievērošana nav aplūkojama formāli**, bet gan **ir izvērtējams, vai veiktie sabiedrības informēšanas pasākumi pēc būtības ir sasnieguši savu mērķi.**”¹⁶³⁸ Tādējādi, lai gan konkrētajā lietā tika konstatēts fakts, ka ierosinātajā paredzētais sabiedrības informēšanas pienākums, neizpildot tiesiski noteikto pienākumu par sabiedriskās apspriešanas paziņojuma publicēšanu

¹⁶³² Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty, 2003, 98.–99. lpp.

¹⁶³³ Satversmes tiesas 2011. gada 3. maija sprieduma lietā Nr. 2010-54-03 sec. daļas 12.2.1. punkts; Satversmes tiesas 2011. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2010-56-03 sec. daļas 17.2. punkts.

¹⁶³⁴ Gibson R. B. Why sustainability assessment? In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, p. 8.

¹⁶³⁵ Orhūsas Konvencijas 3. panta 3., 9. punkts. Pārtikušas, augsti izglītotas sabiedrības grupas ietekmē vides lēmumu pieņemšanas procesu rezultātus lielākā mērā, salīdzinot ar nabadzīgām, slikti izglītotām sabiedrības grupām. Par šo jautājumu un ar to cieši saistīto aspektu – valsts pozitīvo rīcību plašāk sk. Squintani L., Schoukens H. Towards equal opportunities in public participation in environmental matters in the European Union. Ch. 3. In: *Managing facts and feelings in environmental governance*. Squintani L., Darpö J., Lavrysen L., Stoll P. T. [Eds.]. 2019 – in print, [n.l.]; Tonkens E., Verhoeven I. The civic support paradox: Fighting unequal participation in deprived neighbourhoods. *Urban Studies*, 2018, pp. 1–16.

¹⁶³⁶ Sherry A. R. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 1969, 35(4), pp. 216–224; Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, pp. 105–106. Latviešu valodā sk. arī Seimuškāne L. Iedzīvotāju līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā pašvaldībās Latvijā un to ietekmējošo faktoru izvērtējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2015, 241 lpp.

¹⁶³⁷ “Piedalīšanās veidi nedrīkst būt formāli; tiem jābūt efektīviem, jo tika efektīva piedalīšanās atbilst tautvaldības principam.” Kusiņš G. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 385. lpp.

¹⁶³⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 1. tēze, motīvu daļas 12. punkts.

vismaz vienā pašvaldības izdotajā laikrakstā vai citā vietējā laikrakstā, neatbilst Novērtējuma likuma prasībām, Augstākā tiesa to neatzina par būtisku trūkumu. Tiesas vārdiem sakot, tas nav uzskatāms par “tādu trūkumu, kas radītu pamatu uzskatīt, ka [IVN] laikā sabiedrībai nav bijušas pienācīgas iespējas uzzināt par organizētajiem sabiedrības līdzdalības pasākumiem”.¹⁶³⁹ Arī Satversmes tiesa Olaines bīstamo atkritumu dedzināšanas iekārtas lietā ir identificējusi vairākus apstākļus, kas var liecināt par neefektīvu sabiedrības iesaisti IVN procesā, kā, piem.: “ – publicējot paziņojumus par sabiedrisko apspriešanu, ir izvēlēti laikraksti, kurus abonē tikai neliela daļa; nav ņemts vērā iedzīvotāju sociālais stāvoklis un nacionālais sastāvs; – [IVN] noslēguma ziņojumam nav pievienots īss, populārzinātniskā veidā sastādīts apkopojums, līdz ar to pašvaldībā pieejamais ziņojums (informācija) ir nepārskatāms un nespeciālistam grūti uztverams; – dalībnieku skaits sabiedriskajā apspriešanā ir neadekvāti niecīgs salīdzinājumā ar potenciāli ieinteresēto sabiedrības daļu, kuru lēmums var skart; – sabiedrības aptauja ir atklājusi faktu, ka sabiedrībai laicīgi sniegtas informācijas par iecerēto dedzināšanas iekārtu nav bijusi”.¹⁶⁴⁰ Tomēr Satversmes tiesa atzina, ka arī konkrētajā gadījumā konstatētās nepilnības, organizējot sabiedrisko apspriešanu IVN ietvaros, nav uzskatāmas par pietiekamu pamatojumu apstrīdētā rīkojuma atzīšanai par nelikumīgu.¹⁶⁴¹

Novērtējuma likuma principos ir ietverta sašaurināta pieeja, kur noteikts, ka ierosinātais nodrošina paredzētās darbības ietekmes novērtējuma sabiedrisko apspriešanu sabiedrībai pieejamā vietā un laikā,¹⁶⁴² radot iespaidu, ka tas būtu vienīgais ierosinātais pienākums sabiedrības līdzdalības kontekstā. Ir konstatēts, ka “Latvijā arī vāji attīstīta dažādu sabiedrības līdzdalības formu izmantošana, un galvenais sabiedrības iesaistīšanas veids ir attīstības priekšlikumu un projektu sabiedriskās apspriešanas. Taču, kā apliecina līdzšinējā prakse, joprojām sabiedriskās apspriešanas process notiek formāli un līdz ar to nekalpo kā efektīvs instruments interešu saskaņošanai.”¹⁶⁴³

IVN tiesiskajā regulējumā ir paredzēti arī citi (fakultatīvi) sabiedrības iesaistes veidi, kā iedzīvotāju aptaujas veikšana, kuras piemērošanas izvēle ir atstāta paša ierosinātāja ziņā.¹⁶⁴⁴ Tomēr arī šī sabiedrības iesaistes veida izmantošana ir ierobežota. Tā kā nereti ierosinātie aptaujā tikai tuvākās apkaimes iedzīvotājus, “reizēm veidojas situācijas, kurās atsevišķie potenciālajai ietekmei pakļautie iedzīvotāji aptaujas anketās piekrīt projekta realizācijai, taču tā iedzīvotāju daļa, kas dzīvo ārpus potenciālās ietekmes teritorijas, nav informēta un, uzzinot par projektu, protestē.”¹⁶⁴⁵ Turklāt, kā ir atzinusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa, tad ir pietiekami

¹⁶³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA-356/2018 motīvu daļas 12. punkts. Sk. arī Novērtējuma likuma 15. panta pirmo daļu, 17. panta pirmo daļu.

¹⁶⁴⁰ Grišāne A., Lagzdiņa Ē. Pieeja tiesu varai vides jautājumos. Rīga: VARAM, 2008, 5. lpp., kā apkopots pēc lietas: Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04, sec. daļas 3. punkts, sk. arī 4. punktu.

¹⁶⁴¹ Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04, sec. daļas 4. punkts.

¹⁶⁴² Novērtējuma likuma 3. panta 4.¹ punkts.

¹⁶⁴³ Gavena I., Jekale I., Valdmāne I., Nikodemus O. Metodiskais materiāls “Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”. Rīga: VARAM, 2011, 11., sk. arī 15.–16. lpp.

¹⁶⁴⁴ Novērtējuma likuma 17. panta sestā daļa; MK Paredzētās darbības noteikumu Nr. 18 2. piel. 16. punkts.

¹⁶⁴⁵ IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvics A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 137. lpp.

noslēguma ziņojumā ietvert “pietiekami detalizētu informāciju par lielu skaitu noskaidroto viedokļu (205), pat ja kāds atsevišķs no iedzīvotājiem kāda iemesla dēļ, iespējams, nav ticis aptaujāts”.¹⁶⁴⁶ Citviet tā ir norādījusi, ka “[i]erosinātāja darbībām sabiedrības informēšanas un iesaistes procesā jābūt tādām, kas kopumā vērstas uz pēc iespējas lielāku sabiedrības iesaistes veicināšanu”.¹⁶⁴⁷ Tādējādi, lai gan vispārēji tiek atzīta plašas sabiedrības iesaistes nepieciešamība, bieži vien tiek piemērota normatīvi noteiktā sašaurinātā pieeja, un ir uzskatāms, ka Latvijā “IVN procesā kā galvenā sabiedrības līdzdalības organizācijas metode tiek izmantota informēšanas metode [vienvirziena informācijas plūsma], kura raksturojama ar zemu sabiedrības līdzdalības līmeni”¹⁶⁴⁸.

Līdz ar to – kaut arī “sabiedriskās apspriešanas procedūra ir uzskatāma par pamata elementu sabiedrības tiesību piedalīties ar vidi saistītu jautājumu pieņemšanā nodrošināšanas mehānismā”¹⁶⁴⁹, tomēr, ja sabiedriskās apspriedes ir vienīgais veids, kā konsultēties ar sabiedrību, tas vienlaikus arī ir īstenas, pilnvērtīgas sabiedrības līdzdalības trūkums¹⁶⁵⁰.¹⁶⁵¹ “Dienžēl nereti gadās, ka sabiedriskās apspriešanas sanāksmes pārvēršas par neorganizētu, haotisku izklaigāšanos par visdažādākajām dzīves sfērām, tā arī neizpildot galveno uzdevumu – viedokļu noskaidrošanu par konkrētiem attīstības priekšlikumiem.”¹⁶⁵² Ir jāņem vērā, ka neapmierinātības gadījumā sabiedrības iesaistīšanās var izpausties arī negatīvā veidā, kā sabotāža, protestu gājieni, parakstu vākšanas un mediju kampaņas, proti, darbības, kurām var būt tālejošas negatīvas sekas ne vien uz turpmāko paredzētās darbības īstenošanu,¹⁶⁵³ bet arī vispārējo sabiedrisko kārtību.

Iepriekš minētā kontekstā Latvijas IVN praksē ir zināmi arī vairāki pozitīvi piemēri. Piem., pašvaldība, atsaucoties sabiedrības aicinājumam, ir nodrošinājusi papildus, normatīvajos aktos neparedzētas sanāksmes rīkošanu par plānotās rūpnīcas izveides apspriešanu un līdz ar lēmumu par paredzētās darbības akceptu lēmusi par īpašas darba grupas izveidi projekta turpmākās

---

¹⁶⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. A42672309, SKA–40/2013 motīvu daļas 8. punkts.

¹⁶⁴⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 2. tēze, motīvu daļas 11. punkts.

¹⁶⁴⁸ Gavena I., Jekale I., Valdmāne I., Nikodemus O. Metodiskais materiāls “Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”. Rīga: VARAM, 2011, 24. lpp.

¹⁶⁴⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018 motīvu daļas 11. punkts.

¹⁶⁵⁰ Walmsley B., Patel S. SADC Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: Development Bank of Southern Africa (DBSA) in collaboration with the Southern African Institute for Environmental Assessment (SAIEA), 2011, p. 14.

¹⁶⁵¹ Speciālajā literatūrā ir atrodamas divu veidu pieejas. Saskaņā ar pirmo pieeju, lietojot jēdzienus “sabiedrības līdzdalība” un “apspriešanās” kā sinonīmus, “sabiedrības līdzdalība” tiek izmantots kā virstermins, kas ietver dažādus iesaistes veidus. Atbilstoši otrai pieejai “sabiedrības līdzdalība” (“sabiedrības iesaiste”) un “apspriešanās” (“konsultēšanās”) tie tiek izmantoti kā termini ar dažādu nozīmi. Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, p. 105.

¹⁶⁵² Gavena I., Jekale I., Valdmāne I., Nikodemus O. Metodiskais materiāls “Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”. Rīga: VARAM, 2011, 16., sk. arī 24. lpp.

¹⁶⁵³ Piem., Kostarikā plašs sociālais protests noveda pie zelta raktuves, kurai iepriekš tika veikts IVN un piešķirta vides atļauja, “Las Crucitas” slēgšanas un vēlāk arī aizlieguma veikt jebkādu atklātā tipa raktuvju derīgo izraktnu ieguvī valstī. Glucker A. Public participation in Environmental Impact Assessment (EIA) — an investigation into theory and practice in Costa Rica and Nicaragua. Master Thesis. Utrecht: Utrecht University, 2012. Citēts pēc: Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, pp. 105–106, 109. Sk. arī Vircaivs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 67. lpp.; Kellijs P., Dakombs R., Fārndons Dž. u.c. Politika. Janons Ā. [tulk.]. Rīga: Zvaigzne ABC, 2016, 293. lpp.

īstenošanas uzraudzībai. Turklāt šajā pašā gadījumā ierosinātais ir organizējies ekskursiju uz līdzīga veida (akumulatoru apstrādes) rūpnīcām Polijā un informāciju par sabiedrisko apspriešanu izplatījis kā digitālajā vidē, tā skrejlapu veidā¹⁶⁵⁴.¹⁶⁵⁵

Lai nodrošinātu efektīvu – aktīvu un jēgpilnu – sabiedrības līdzdalību, saskaņā ar labo praksi, rekomendatīvajām tiesībām, piem., ANO Eiropas Ekonomiskās komisijas “Māstrihtas rekomendācijām par efektīvu sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā vides jautājumos saskaņā ar Orhūsas Konvenciju”¹⁶⁵⁶ (turpmāk – Māstrihtas rekomendācijas), un speciālās literatūras atziņām¹⁶⁵⁷ ir izmantojami arī sabiedrības iesaistes alternatīvie līdzekļi. Tie ir **pēc iespējas plašāka rakstura** sabiedrības informēšanas un sabiedriskās apspriešanas veidi (tostarp elektroniskie¹⁶⁵⁸), lietojot atbilstošus komunikācijas līdzekļus, piem., interneta platformas, atvērtās diskusijas, seminārus, darba grupas, īpašās uzklaušanās, radošās darbnīcas, mērķa grupas.¹⁶⁵⁹ Saskaņā ar Māstrihtas rekomendācijām ir sevišķi būtiski precizēt un definēt ieinteresēto sabiedrību, vienlaikus īpašu uzmanību veltot neaizsargātajām un/vai atstumtajām grupām, kā bērniem, veciem cilvēkiem, sievietēm, migrantiem, personām ar invaliditāti, cilvēkiem ar zemu lasītprasmi vai valodas barjeru, etniskajām un reliģiskajām minoritātēm, ekonomiski nelabvēlīgām grupām, kā arī tiem, kuriem nav piekļuves internetam, televīzijai vai radio.¹⁶⁶⁰ Tas nozīmētu, ka šo grupu pārstāvji būtu, piem., gan jāinformē individuāli par sabiedriskās apspriešanas faktu¹⁶⁶¹, gan jāizglīto attiecībā uz projektu, sagatavojot atbilstošas formas un veida īpašu informāciju, kuras pieejamība tiem tiek nodrošināta dzīvesvietā un izmantojot tradicionālākas informēšanas metodes, kā informatīvās lapas vai publikācijas vietējos laikrakstos.¹⁶⁶²

Pastāv arī viedoklis, ka tradicionālā ideja par sabiedrības līdzdalību ir pārāk šaura, lai ietvertu komunikatīvās plānošanas mērķus, un ir nepieciešams piemērot vairāk makro-orientētu

¹⁶⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. A420168915, SKA-356/2018 aprakstošās daļas 4.2., 4.4., 4.8. punkts, sk. arī motīvu daļas 11., 12. punktu.

¹⁶⁵⁵ Citus piemērus sk. Gavena I., Jekale I., Valdmāne I., Nikodemus O. Metodiskais materiāls “Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”. Rīga: VARAM, 2011, 25., 58.–67. lpp.

¹⁶⁵⁶ UNECE. Maastricht Recommendations on Promoting Effective Public Participation in Decision-making in Environmental Matters prepared under the Aarhus Convention. Geneva: UN, 2015, 59 p. Sk. arī EC. Guidance note on the application of Directive 85/337/EEC to projects related to the exploration and exploitation of unconventional hydrocarbon. Luxembourg: European Commission, 2011, p. 2.

¹⁶⁵⁷ National Research Council / Dietz T., Stern P. C. [Eds.]. Public participation in environmental assessment and decision making. Washington, DC: The National Academy Press, 2008, 305 p.; Neimane L. Rights-based Approaches to Environmental Protection in International and Regional European Environmental Assessment and Maastricht Recommendations. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 90–103; Gavena I., Jekale I., Valdmāne I., Nikodemus O. Metodiskais materiāls “Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”. Rīga: VARAM, 2011, 35.–48., 55.–56., 58.–67. lpp.

¹⁶⁵⁸ UNECE. Report of the second meeting of the parties. Decision II/3. On electronic information tools and the clearing-house mechanism. Distr. General, ECE/MP.PP/2005/2/Add.4, Annex, 2005. June 8.

¹⁶⁵⁹ Neimane L. Rights-based Approaches to Environmental Protection in International and Regional European Environmental Assessment and Maastricht Recommendations. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, p. 91.

¹⁶⁶⁰ UNECE. Maastricht Recommendations on Promoting Effective Public Participation in Decision-making in Environmental Matters. Geneva: UN, 2015, 16 p.

¹⁶⁶¹ Sk. darba 3. pielikumu “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesā izmantojamie sabiedrības līdzdalības iesaistes paņēmieni saskaņā ar labo praksi”.

¹⁶⁶² Squintani L., Schoukens H. Towards equal opportunities in public participation in environmental matters in the European Union. Ch. 3. In: *Managing facts and feelings in environmental governance*. Squintani L., Darpó J., Lavrysen L., Stoll P. T. [Eds.]. 2019 – in print, [n.l.]. Sk. arī UNECE. Maastricht Recommendations on Promoting Effective Public Participation in Decision-making in Environmental Matters. Geneva: UN, 2015, pp. 17, 28.

sabiedrības līdzdalības jēdzienu, kas ir cieši saistīts ar tiešo demokrātiju un paredz tiesības cilvēkiem, kurus ietekmē paredzētā darbība, sniegt savu piekrišanu tās realizācijai.¹⁶⁶³ Saskaņā ar citu pētnieku viedokli tiek uzskatīts, ka šādai pieejai varētu būt tālejošas politiska rakstura implikācijas, ņemot vērā, ka, ietekmētajiem pilsoņiem pieņemot lēmumu, piem., par toksisko atkritumu glabātavu, rezultāts visticamāk būtu politiskais “strupceļš”¹⁶⁶⁴ (tā dēvētais “Ne Manā Pagalmā” (*NIMBY*) sindroms¹⁶⁶⁵). Tomēr dažu valstu tiesiskajos ietvaros ir ne vien ietvertas tiesības pilsoņiem tikt uzklautiem saistībā ar nozīmīgiem vidi ietekmējošiem attīstības priekšlikumiem, viņu viedokli valsts iestādēm ņemot vērā galīgā lēmuma pieņemšanā saskaņā ar Orhūsas Konvencijas 6. pantu, bet arī dota iespēja pilsoņiem veikt lēmumu pieņemšanu likumdošanas procesā (pilsoņu iniciatīvas tiesības), piem., Šveicē,¹⁶⁶⁶ Dienvidāfrikā¹⁶⁶⁷. 2008. gada novembrī, atainojot Šveices politiskās sistēmas augsti attīstīto demokrātijas raksturu, norisinājās oficiālais referendums, kurā ar divu trešdaļu balsu vairākumu tika nobalsots pret dažu politisko un biznesa interešu rosināto priekšlikumu ierobežot NVO tiesības vērsties tiesā pret projektiem, kas apdraud vidi vai dabas vai kultūras mantojumu.¹⁶⁶⁸ Māstrihtas rekomendācijās šī pieeja ir atainota caur deleģētās kompetences prizmu, vispārēji izdalot tiešos sabiedrības līdzdalības paņēmienus un netiešos jeb koriģējošos sabiedrības līdzdalības paņēmienus.¹⁶⁶⁹

Latvijā būtu nepieciešama atsevišķas diskusijas organizēšana par tiešās demokrātijas elementu izmantošanu pašvaldības līmenī. Piem., Egila Levita 2000. gadu sākumā izstrādātajā “Pašvaldību likuma koncepcijā” tiek piedāvāti vairāki tiesiskie mehānismi tiešās demokrātijas elementu izmantošanai pašvaldību līmenī, kā pašvaldību referendums, iedzīvotāju konsultatīvā

---

¹⁶⁶³ Sager T. A planning theory perspective on the EIA. In: *EIA, large development projects and decision-making in the Nordic countries*. Hilding-Rydevik T. [Ed.]. Stockholm: Nordregio report, 2001, 6, p. 199; Barton B. Underlying concepts and theoretical issues in public participation in resources development. In: *Human Rights in Natural Resources Development: Public Participation in the Sustainable Development of Mining and Energy Resources*. Zillman D., Lucas A., Pring G. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2002, pp. 77–119.

¹⁶⁶⁴ Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, p. 106. Sk. arī O’Faircheallaigh C. Public participation and environmental impact assessment: purposes, implications, and lesson for public policy making. *EIAR*, 2010, 30, pp. 19–27; Leroy P., van Tatenhove J. P. M. Environment and Participation – The Shifting Significance of a Double Concept. Part 4, Ch. 8. In: *Greening Society. The Paradigm Shift in Dutch Environmental Politics*. Driessen P. P. J., Glasbergen P. [Eds.]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002, pp. 163–184.

¹⁶⁶⁵ *NIMBY (Not in My Back Yard)* sindroms izpaužas tādā veidā, ka “cilvēki principā atbalsta jaunus attīstības priekšlikumus, bet nevēlas, lai tie būtu īstenoti viņu īpašumu tuvumā. Tas sevišķi attiecināms uz lieliem infrastruktūras projektiem – atkritumu šķīrošanas un pārstrādes poligoniem, koģenerācijas stacijām, vēja elektrostacijām, lieliem ražošanas kompleksiem, transporta būvēm, cietumiem, lidlaukiem.” Gavena I., Jekale I., Valdmāne I., Nikodemus O. Metodiskais materiāls “Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”. Rīga: VARAM, 2011, 12. lpp.

¹⁶⁶⁶ Wates J. The Future of the Aarhus Convention. Perspectives Arising from the Third Session of the Meeting of the Parties. Ch. 15. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemerts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 408.

¹⁶⁶⁷ Tiesa gan, kaut arī Dienvidāfrikas Konstitūcija paredz, ka izpildvarai ir iespējams organizēt pilsoņu viedokļu uzklautšanu noteiktā jautājumā, sārkojot referendumu, tomēr post-demokrātiskās valsts laikā neviens šāds referendums nav sārkots. Constitution of the Republic of South Africa: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1996, 108, Arts. 84(2)(g), 127(2)(f). Viena no kritikām attiecībā uz šīm DĀR Konstitūcijas normām ir saistīta ar to, ka paši pilsoņi nevar iniciēt vai lūgt referenduma organizēšanu. Nav arī nekādu norāžu vai vadlīniju, par kādiem jautājumiem referendumi būtu jāorganizē. de Vos P., Freedman W. [Ed.]. *South African Constitutional Law in Context*. Cape Town: Oxford University Press, 2014, pp. 87–88.

¹⁶⁶⁸ Wates J. The Future of the Aarhus Convention. Perspectives Arising from the Third Session of the Meeting of the Parties. Ch. 15. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemerts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, p. 400.

¹⁶⁶⁹ Sk. darba 3. pielikumu “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesā izmantojamie sabiedrības līdzdalības iesaistes paņēmieni saskaņā ar labo praksi”.

aptauja un Domes atvērtā sēde, kā arī iedzīvotāju kopsapulce.¹⁶⁷⁰ Savukārt vairākus gadus apspriests, tomēr nepieņemtais “Vietējo pašvaldību referendumu likums” tā patreizējā redakcijā¹⁶⁷¹ ar IVN saistītos jautājumos skartu margināli.

Papildus alternatīvo sabiedrības iesaistes metožu izmantošanā būtiska nozīme var būt arī gan īpašām finansēšanas (sabiedrības iesaistes atbalsta) programmām, kas atvieglo sabiedrības līdzdalību IVN, gan kopienas organizācijām (*community based organizations*), kā, piem., Amadības krīzes komiteja Dienvidāfrikā¹⁶⁷². Šāda veida organizācijas vislabāk spēj identificēt vides problēmas, kas var ietekmēt vietējos iedzīvotājus, un apvienot individuālas iniciatīvas, atbilstoši pārstāvēt vietējo cilvēku intereses un veicinot sabiedrības vides apziņas stiprināšanos.¹⁶⁷³

---

¹⁶⁷⁰ “Jāatzīst, ka Satversme paredz plašākus tiešās demokrātijas elementus valsts līmenī nekā pašreizējais likums par Pašvaldībām to paredz pašvaldības līmenī. Taču tiešās demokrātijas elementi ir piemēroti tieši mazākām vienībām, tātad pašvaldību līmenim. Arī citās valstīs, kur tiešās demokrātijas elementi nacionālajā līmenī ir mazāk izteikti kā Satversmē, pašvaldību līmenī tie ir ietverti krietni lielākā mērā. Arī mums varbūt būtu jāpadomā par šīs valststiesiskās ačgārnības korektūru – nevis samazinot tiešās demokrātijas elementus nacionālajā, bet gan palielinot tos pašvaldību līmenī. Atšķirībā no nacionālā līmeņa, kur tiešās demokrātijas elementi nav īpaši efektīvi kontroles līdzekļi pār politiku darbību, tieši pašvaldību līmenī tiek var veikt šādu kontroles funkciju.” Levits E. Pašvaldību likuma koncepcija. Pirmā daļa: 1.–4. nodaļa. 2003. 26. oktobris, 32. punkts, 3-15.–3-20. pantu priekšlikums.

¹⁶⁷¹ Latvijas Republikas Saeima. Vietējo pašvaldību referendumu likums. 11. Saeimas likumprojekta Nr. 544/Lp11. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=76/Lp12> [aplūkots 2018. gada 12. decembrī].

¹⁶⁷² Grunenwald R. [director]. The Shore Break: dokumentālā filma. A Marie-Vérité F.I.L.M.s & Frank F.I.L.M.s, South Africa, 2014; UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, pp. 55, 59, 63–64.

¹⁶⁷³ Khan F. Contemporary South African Environmental Response: An Historical and Socio-Political Evaluation, With Particular Reference to Blacks. Cape Town: University of Cape Town, 1990, pp. 99, 101, 103–104, 106, 108–110, 112–115, 122–123.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Pētījuma aizstāvēšanai tiek izvirzītas šādas tēzes, kas izteiktas gan secinājumu, gan priekšlikumu formā.

1. Ietekmes uz vidi novērtējums ir preventīvs rīks un vides tiesību priekšraksts paredzētās darbības jeb projektu ietekmes uz vidi novērtēšanai. Tas ir procedūru, metožu un instrumentu kombinācija ar nolūku veikt paredzētās darbības lēmuma atbalsta nodrošināšanu, iegūstot informāciju un īstenojot daudzas citas funkcijas, kā, piemēram, izglītošanas, vides vērtību apstiprināšanas, interešu koordinācijas:
  - 1.1. ietekmes uz vidi novērtējumu veido vairāki savstarpēji loģiski saistīti posmi, kuros notiek informācijas pārnese no viena posma uz nākamo. Tomēr ietekmes uz vidi novērtējuma procesa galvenais mērķis ir novērtēt – izvērtēt ietekmi uz vidi, identificējot būtisku ietekmi uz vidi, un izstrādāt nelabvēlīgas ietekmes novēršanas priekšlikumus;
  - 1.2. tādējādi vienlaikus ietekmes uz vidi novērtējums ir ne vien procesuālu darbību kopums (*procesuālais aspekts*), bet arī secīgu un interaktīvu darbību virkne, kas tiek veikta atbilstošā sistēmā (*institucionālais aspekts*) ilgspējīgas attīstības mērķu sasniegšanas nolūkos (*materiālais aspekts*). Ietekmes uz vidi novērtējuma saturu veido skaidri definētu procesuālu, institucionālu un materiālu noteikumu unikāla kombinācija;
  - 1.3. ietekmes uz vidi novērtējumu raksturo tā plašs pielietojums nacionālās un reģionālās vides politikas un arī teritorijas plānošanas politikas veidošanā un īstenošanā un vides aizsardzības tiesību normu piemērošanā, līdzsvarojot ekonomiskās un sociālās intereses, no vienas puses, un vides aizsardzību ilgspējīgas attīstības un tiesību uz labvēlīgu vidi kontekstā, no otras puses. Ietekmes uz vidi novērtējuma mācība aptuveni piecdesmit gadu laikā ir veidojusies uz citu zinātņu pamata un liecina par tā starpdisciplināro un mūsdienās atsevišķi nošķirtas zinātniskās disciplīnas raksturu, kas turpina pastāvīgi attīstīties un mijiedarboties ar citām zinātnes jomām ilgspējas paradigmas ietvarā;
  - 1.4. ietekmes uz vidi novērtējums ietilpst plašās ietekmes novērtējumu grupas vidisko novērtējumu apakšgrupā un ir pirmās paaudzes ietekmes novērtējums:
    - 1.4.1. uz ietekmes uz vidi novērtējuma pamata ir attīstījušies pārējie mūsdienās sastopamie ietekmes novērtējumu veidi (piemēram, stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums, ietekmes uz sociālo vidi novērtējums, ietekmes uz veselību novērtējums);
    - 1.4.2. citu ietekmes novērtējumu veidu uzbūve un procesuālie posmi ir aizgūti no ietekmes uz vidi novērtējuma, tomēr to teorētiskā un konceptuālā bāze var atšķirties no ietekmes uz vidi novērtējuma mācības uzstādījumiem;
  - 1.5. analizējot ietekmes uz vidi novērtējuma ģenēzi vides tiesību pasīvās attīstības posmos, kas atbilst tradicionālajai un premodernajai ērai, un aktīvās attīstības posmos, kas ir

izšķirami kā modernā un posmodernā ēra, kā arī mūsdienās dominējošā globālā ilgtspējā balstītā valdīšanas ēra, ir secināms:

- 1.5.1. vēsturiski ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas pienākums izriet no atbildības “novērst kaitējumu”, ko nosaka kaitējuma novēršanas princips un sadarbības pienākuma princips. Šo principu būtiskās sastāvdaļas ir “labu kaimiņattiecību” ievērošana, “laba ticība” un “pienācīgas rūpības” (padziļinātas izpētes) pienākums, balstoties uz nediskriminācijas – vienādas pieejas principu vides aizsardzības izpratnē. Šādā ziņā tiek uzskatīts, ka valstīm piemīt vispārējs pienākums nenodarīt kaitējumu, kas rodas vai varētu rasties iekšzemē, attiecībā uz teritorijām ārpus valstu robežām;
- 1.5.2. ietekmes uz vidi novērtējuma recepcija norisinājās pakāpeniski, veidojot daļu no plašāka vides politikas un likumu “horizontālās difūzijas” un “politiskās prakses piespiedu uzspiešanas” procesa. Pētījumi liecina, ka ietekmes uz vidi novērtējums kā materiālorientētās un procesuālorientētās pieeju kombinācija ir tiesiski nostiprināts un praktiski tiek piemērots gandrīz ikvienā pasaules valstī dažādos režīma tipos un attīstības līmeņos. Tādējādi var secināt, ka patlaban ietekmes uz vidi novērtējuma recepcija faktiski ir pabeigta un ir sācies nākamais – trešais posms, kurā notiek ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūtu* pārņemšanas process, ar “integrācijas un kooperatīvās harmonizācijas” palīdzību, izmantojot pārnacionālās tiesības, kas aptver tiesiski saistošo un *paratiesisko* noteikumu veselumu;
- 1.5.3. globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ērā *expressis verbis* ir atzīts, ka ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas priekšnoteikums ir vispārējā starptautisko tiesību prasība. Tas nozīmē paradigmas maiņu, jo paredz obligātu ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas praksi ikvienai pasaules valstij atšķirībā no konvenciju regulējuma, kas ir piemērojams tikai starp līgumslēdzējpusēm. Tādējādi ietekmes uz vidi novērtējums ir globāli atzīts kā juridiskais instruments, saskaņā ar kuru tiek īstenots starptautiskais pienākums “novērst kaitējumu”, un ir būtiska šī pienākuma materiālorientētās dimensijas sastāvdaļa, kuru detalizē starptautisko līgumu, kā, piem., Espo Konvencijas un Orhūsas Konvencijas, prasības;
- 1.6. ņemot vērā pārnacionālo vides tiesību attīstības tendences, saskaņā ar kurām ietekmes uz vidi novērtējums ir ieguvis vides tiesību globalizētas tiesību normas juridisko rangu, kas nozīmē tā universālo piemērojamību, ir secināms, ka ietekmes uz vidi novērtējumu raksturo divas pamatpažīmes: materiālorientētās un tiesiski nostiprinātas. Ietekmes uz vidi novērtējuma satura atklāšanā nozīmē ir vēl trim pamatpažīmēm, t.i., ietekmes uz vidi novērtējums ir vidisks, vispusīgs un integratīvs novērtējums:

- 1.6.1. ietekmes uz vidi novērtējums ir vidisks novērtējums, jo tajā tiek novērtēta nevis vide, bet gan tiek veikts vērtējums vides aspektā, proti, kādas ražotnes vai iekārtas darbības ietekme uz vidi;
- 1.6.2. procesam, kurā tiek apvienots ietekmes uz vidi novērtējums un citi ietekmes novērtējumu veidi un ietekmes uz vidi novērtējums tiek veidots kā savstarpēji saistītu novērtējumu kopums, ir jābūt īstenotam vispusīgā un integrētā veidā, papildinoši aptverot vides mijiedarbības un konteksta aspektus;
- 1.7. valstīm ir pienākums veikt atbilstošus likumdošanas un administratīvos soļus, lai nodrošinātu padziļinātu izpēti (*due diligence*) pirms paredzēto darbību veikšanas, izmantojot efektīvu ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmu. Tādējādi šādā aspektā var izdalīt tā dēvēto *makro efektīvu tiesisko ieviešanu*, kas aptver efektīvas vides aizsardzības sistēmas izveidi kopumā, un *mikro efektīvu tiesisko ieviešanu*, kas attiecas uz efektīvas ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas izveidi. Abos gadījumos tiesiskie priekšnosacījumi un prasības pārklājas. Tas nozīmē, ka valsts pozitīvais pienākums ir garantēt rezultāta sasniegšanu ar interešu koordinēšanas palīdzību un tostarp individuālās tiesības iegūt vides informāciju, līdzdarboties ar vides izmantošanu saistītu lēmumu pieņemšanas procesā un vērsties tiesā atbilstoši starptautisko un reģionālo tiesību prasībām. Savukārt interešu koordinēšanas aspektā ir nepieciešama apsvērumu balansēšana, kas sastāv no *pamattiesību aizsardzības un izvērtēšanas paradigmas*:
  - 1.7.1. *pamattiesību aizsardzība* tiek īstenota, izmantojot saskaņošanu ar citām pamattiesībām un svara dimensijas pieeju jeb taisnīga līdzsvara prasību, ņemot vērā, ka “tiesību uz labvēlīgu vidi” īstenošanas kontekstā vides aizsardzība ir mūsdienu cilvēktiesību doktrīnas būtiska daļa un *sine qua non* attiecībā uz virkni tiesību, kā tiesības uz brīvību, vienlīdzību, veselību un dzīvību, kā arī cieņu;
  - 1.7.2. *izvērtēšanas paradigma* nozīmē paredzētās darbības aspektu rūpīgu izvērtēšanu – visu nepieciešamo apsvērumu izdarīšanu atbilstoši rīcības brīvības robežām pirms paredzētās darbības atļaušanas, tostarp ņemot vērā sabiedrības līdzdalības rezultātus. Tādējādi vienīgi informācijas ieguve ietekmes uz vidi novērtējuma procesā pati par sevi nav pietiekama. Tas nozīmē, ka ietekmes uz vidi novērtējuma procesā iegūtajai informācijai ir jābūt ne vien iegūtai, bet arī izvērtētai, izmantojot apkopošanu, analīzi, apsvēršanu un pamatošanu atbilstoši pamatojuma principam un izvērtēšanas principam un ņemot vērā, ka lēmumi, kas pieņemti pretēji kaitējuma novēršanas uzstādījumam, “nes lielāku attaisnojumu slogu”. Ietekmes uz vidi novērtējums kā skaidri definētu procesuālu, institucionālu un materiālu noteikumu kombinācija ir vērstas uz rūpīgu apsvērumu izdarīšanu un sabiedrības iesaistīšanu kombinācijā ar balstīšanos uz vides vērtībām, pieprasot lēmumu pieņēmēju atbildību par šo vērtību ievērošanu, kā arī vidi ietekmējošo

lēmumu pamatošanu atbilstoši tām un rīkojoties saskaņā ar noteikto institucionālo ietvaru. Ņemot vērā iepriekš minēto, autore piedāvā šādu ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras skaidrojuma ietveršanu likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1. panta 2. punktā, nosakot, ka ietekmes uz vidi novērtējums ir: *“procedūra, kas veicama šajā likumā noteiktajā kārtībā, lai, pirmkārt, paredzētu un identificētu, otrkārt, novērtētu paredzētās darbības būtisku ietekmi uz vidi un, treškārt, izstrādātu priekšlikumus šīs ietekmes novēršanai vai samazināšanai, balstoties uz informācijas apkopošanu, analīzi, apsvēršanu un pamatošanu, lai veiktu izvērtēta paredzētās darbības akcepta lēmuma pieņemšanu attiecībā uz paredzētās darbības pieļaujamību vai nepieļaujamību”*;

- 1.8. ietekmes uz vidi novērtējumu veido trīs galvenie posmi: pirmslēmuma, galīgā lēmuma un pēclēmuma. Latvijas normatīvā regulējuma ietekmes uz vidi novērtējuma modelis atbilst klasiskajam divetapu modelim, kas ietver pirmslēmuma un galīgā lēmuma pamatposmus, jeb paplašinātajam divetapu modelim (saskaņā ar spēkā esošo tiesisko regulējumu);
- 1.9. ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras posmos tiek pieņemti vairāki lēmumi, no kuriem procesa centrālais rezultāts un galaprodukts ir “kompetentās iestādes pamatotais secinājums” Eiropas Savienības tiesībās jeb “kompetentās institūcijas atzinums” Latvijas tiesiskajā regulējumā. Šis atzinums nav administratīvais akts, tādējādi ir nepieciešama lēmuma par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu (paredzētās darbības akceptu) pieņemšana. Ietekmes uz vidi novērtējuma teorijas izpratnē Latvijā paredzētās darbības akceptu faktiski veido divu lēmumu kopums, un šādā ziņā ir uzskatāms, ka atļaujošais lēmums ir, piem., būvatļauja, atļauja piesārņojošas darbības veikšanai u.c. atkarībā no paredzētās darbības specifikas, savukārt paredzētās darbības akcepts kā attīstības piekrišana – izšķirošais jeb konceptuālais lēmums (starplēmums ar būtisku ietekmi). Šādā ziņā, lai nodrošinātu atbilstmi Eiropas Savienības tiesībām un iekļautos nacionālās administratīvās sistēmas kārtībā, ir nepieciešams veikt atbilstošus grozījumus:
  - 1.9.1. likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 21. panta pirmajā daļā precizējot: *“Paredzētās darbības akcepts ir attiecīgās valsts institūcijas, pašvaldības, citas likumā noteiktas institūcijas vai Ministru Kabineta pieņemts lēmums par piekrišanu paredzētās darbības uzsākšanai, ievērojot šajā likumā un citos normatīvajos aktos paredzētās prasības”*;
  - 1.9.2. aizstājot likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 22. panta pirmajā daļā vārdus “atļauju uzsākt paredzēto darbību” un 14. panta pirmajā daļā, kā arī Ministru kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumu Nr. 18 “Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību” 20. punktā vārdus “lēmumu par atļauju uzsākt paredzēto darbību” ar jēdzienu “*paredzētās darbības akcepts*” atbilstošā locījumā.

2. Ņemot vērā ietekmes uz vidi novērtējuma kā vides tiesību globalizētas tiesību normas juridisko rangu, ir nostiprinājusies vienprātība – par noteiktiem šī procesa “kopējās globālās pieejas izšķirošajiem elementiem” (*crucial elements of the common global approach*) jeb *materiālprocesuālajiem mikroatribūtiem*. Tie ir ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipu, prasību un raksturlielumu kopuma elementi, kas ir līdzīgi visās jurisdikcijās vai lielā daļā jurisdikciju. Tie veido ietekmes uz vidi novērtējuma procesa pamatu un jau ir iekļauti daudzu valstu tiesiskajos regulējumos:
  - 2.1. ietekmes uz vidi novērtējuma tiesību institūta attīstība un izpausmes starptautiskajās tiesībās, reģionālajā līmenī un nacionālajās jurisdikcijās nav nošķiramas. Nacionālo vides tiesību elementi ir “augšupielādēti” starptautiskajās un reģionālajās tiesībās, starptautiskās vides tiesību normas – “lejupielādētas” nacionālajās un reģionālajās sistēmās, savukārt reģionālās vides tiesības – gan “augšupielādētas” starptautiskā līmenī, gan “lejupielādētas” nacionālajās tiesiskajās sistēmās. To apliecina kā tiesiski saistošo, tā *paratiesisko* (rekomendatīvo) tiesību avotu mijiedarbība šajos dažādajos līmeņos;
  - 2.2. ir izšķiramas vairākas ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas, kā pamatsistēma, reģionālās sistēmas un nacionālās apakšsistēmas (konkrētu valstu ietekmes uz vidi novērtējuma tiesiskie regulējumi un piemērošanas prakse):
    - 2.2.1. pamatsistēma nosaka efektīva ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipus un *materiālprocesuālo mikroatribūtu* skaitu un veidus. Sākotnēji veidojusies uz Amerikas Savienoto Valstu Nacionālās Vides politikas likuma ietekmes uz vidi novērtējuma modeļa pamatiem, mūsdienās ietekmes uz vidi novērtējuma pamatsistēma ir savveidīga abstrakcija un tādējādi “neitrāls” modelis un attīstījies tālāk: paplašinājusi ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes izpratni un sastāv no vairāku ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmu prakses, principu un vadlīniju elementu veseluma, kuru globālās ilgtspējīgas attīstības pārvaldības ērā rada un ietekmē daļēji integrētas pasaules līmeņa organizācijas. Tādējādi ir uzskatāms, ka mūsdienīgā izpratnē regulācijas saistošie noteikumi ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes izpratnē gan starptautiskā, gan reģionālā un nacionālā līmenī veidojas no tiesiski saistošo un *paratiesisko* (rekomendatīvo tiesību) noteikumu kopuma. Šis veselums ietver noteikumu atvasināšanu no atzītiem vispārējiem starpvalstu uzvedības principiem, vides aizsardzības principu – tā dēvēto “virziena principu” (*directing principles*) tiesībfilozofiskajiem uzstādījumiem, starptautisko paražu tiesību principu iedibināšanu, ņemot par pamatu plaši, bet ne universāli akceptētus līgumus, kā arī evolūcijas līgumus, līgumu pušu konferenču lēmumus, starpvaldību rezolūcijas, nodomu paziņojumus, saprašanās memorandus, dažāda veida starptautisko organizāciju izstrādātās procedūras, vadlīnijas, ieteikumus un sertifikācijas standartus, citu valstu pieredzi, labo praksi, jomas

speciālās literatūras atziņas, detalizētu ietekmes uz vidi novērtējuma kritēriju modeļus kā papildu (alternatīvus) veidus ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas efektivitātes nodrošināšanai. Tas nozīmē, ka ir jāņem vērā, piem., Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programmas, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas, Starptautiskās Ietekmes novērtējumu asociācijas, Pasaules Bankas darbības, bet reģionālā līmenī – piem., Eiropas Savienības, attīstības finanšu organizāciju, Nīderlandes Vides novērtējumu komisijas u.c. piedāvātās pieejas, kas veicina dažādu valstu un tiesību regulācijas līmeņu informācijas konsolidāciju un *mikroatribūtu* identifikāciju. Tiesiski saistošo un *paratiesisko* noteikumu veselums ietver metodoloģijas jautājumus attiecībā uz lēmumu pieņemšanu par darbībām, kas var būtiski ietekmēt vidi, un ilgtspēja kā kopējā labuma nodrošināšanas nepieciešamība garantē valstu rīcības atbilstību šī kopuma prasībām;

- 2.2.2. reģionālās sistēmas ir tās sistēmas, kas paredz IVN regulācijas nosacījumus konkrētos reģionālajos klastos, kā, piem., Āfrikā, Āzijā, Eiropā, Krievijā un daudzviet kādreizējās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības valstīs, Okeānijā, Ziemeļamerikā un Dienvidamerikā. Eiropas Savienības ietekmes uz vidi novērtējuma reģionālās sistēmas evolūcija uzskatāmi parāda, ka, ņemot vērā šīs organizācijas *sui generis* raksturu un dalībvalstu atšķirīgās pieejas, tā paredz *ipso facto* ietekmes uz vidi novērtējuma regulācijas prasību minimumu. Tādējādi, analizējot ietekmes uz vidi novērtējuma tiesību institūta attīstību Latvijā, var konstatēt, ka tā ir bijusi vērsta Eiropas Savienības noteiktā modernizācijas līmeņa virzienā, proti, Eiropas Savienības tiesību prasību transponēšana lielākoties ir notikusi pareizi un savlaicīgi. Tomēr te ir jāņem vērā, ka saskaņā ar pamatsistēmu efektīva ietekmes uz vidi novērtējuma nodrošināšanai nacionālā līmenī faktiski nepieciešamais *mikroatribūtu* skaits var būt lielāks un to veidi var būt vairāki salīdzinājumā ar Eiropas Savienības līmenī noteikto. Līdz ar to Eiropas Savienības ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas tiesību prasību pareiza transponēšana nav vienīgais ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes rādītājs nacionālajās tiesībās;
- 2.3. nav nepieciešams veikt ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūtu* striktu kategorizāciju – materiālajos vai procesuālajos, jo ikviens ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālais elements (piemēram, alternatīvu noteikšana, ietekmju identifikācija vai būtiskuma izvērtēšana, sākotnējā pārbaude vai sabiedrības līdzdalība) rada materiālu pienesumu, un otrādi, tāpēc ir izmantojams termins “*mikroatribūts*” vai “*materiālprocesuālais mikroatribūts*” atkarībā no konteksta;
- 2.4. ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūti* ir paredzētās darbības identificēšana, ņemot vērā ietekmju iedarbības veidus un ietekmju sektorālos veidus, to būtiskumu un jo sevišķi

paredzētās darbības iespējamo kumulatīvo ietekmi, kā arī reversā vides novērtējuma aspektus. Pārējie *mikroatribūti* ir, piemēram, alternatīvu noteikšana un ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumi. Tā kā atkarībā no procesa posmu sadalījuma izšķir divetapu, trīsetapu vai četrsetapu ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras modeļus, šie posmi vienlaikus ir ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūti*. Tādējādi par *mikroatribūtiem* ir uzskatāmi sākotnējā pārbaude, tvēruma – darbības sfēras jeb piemērošanas jomas noteikšana un ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma pārbaude (apspriešana, iesaistot sabiedrību), kā arī atbilstošie procesa dokumenti (kā ietekmes uz vidi novērtējuma programma, ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums, atzinums par ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumu un lēmums par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu). Šie *mikroatribūti* nosaka tās robežas, kurās ietekmes uz vidi novērtējums ir veicams objektīvā kontekstā, un veido “ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmu vienotības principu”;

- 2.5. ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūti* atrodas pastāvīgā attīstības dinamikā, un laika gaitā tiem pievienojas jauni, kā, piemēram, ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumu hierarhija, lai mazinātu un novērstu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu pakalpojumiem, un akreditētu/licencētu konsultantu/ekspertu vai neatkarīgas ekspertīzes sistēmas esamība, pēcpārbaudes piemērošana, kā arī plašāki sabiedrības līdzdalības pasākumi, iesaistot sabiedrību agrīnākos ietekmes uz vidi novērtējuma procesa posmos. Pētījumā veiktā aptauja un tajā apkopotie dati, kā arī doktrīnas un normatīvo aktu analīze liecina, ka aptuveni 70% Eiropas Savienības valstu obligāts sabiedrības iesaistes pienākums ir noteikts ietekmes uz vidi novērtējuma darbības sfēras noteikšanas posmā, savukārt vienā trešdaļā dalībvalstu sabiedrības līdzdalības pasākumi ir paredzēti jau sākotnējās pārbaudes procedūras laikā. Kopumā ir secināms, ka pārredzamā nākotnē sabiedrības līdzdalība darbības sfēras noteikšanā varētu kļūt par ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūtu*, savukārt tālākā nākotnē arī sabiedrības līdzdalība sākotnējā pārbaudē – par *sine qua non* attiecībā uz ietekmes uz vidi novērtējuma procesa īstenošanu.
3. Ietekmes uz vidi novērtējuma kā vides politikas elementa, vides tiesību institūta un ilgtspējas mērķu īstenošanas instrumenta evolūcija un ģeogrāfiskā izplatība ir skatāma iedarbībā ar sabiedrības vides aizsardzības izpratnes veidošanos un vides tiesību un ilgtspējīgas attīstības vēsturi globālā mērogā, ņemot vērā pasaules kā “noslēgtā apļa” fenomenu. Ietekmes uz vidi novērtējuma kā ilgtspējas mērķu īstenošanas instrumenta izpratni un pielietojamību būtiski ietekmē paša jēdziena “ilgtspēja” interpretācijas par iespējām nodrošināt vides, sociālo un ekonomisko faktoru sinerģiju, izmantojot integratīvo pieeju un ilgtspējīgas attīstības jēdzienu kā argumentācijas procesa elementu, kā arī vērtējot IVN spēju piemēroties heterogēnām situācijām un nodrošināt *Zemes* ekoloģisko sistēmu vienotību un pašreiz dzīvojošo un nākamo

paaudžu vajadzības. Šādā kontekstā ir aplūkojamas ietekmes uz vidi novērtējumu virzošās pamatteorijas, no kurām viena ir saistīta ar “cilvēces rūpēšanos par kopīgiem pasaules resursiem” (*common concern of humankind*) (*ilgtspējas vērtībās balstītā teorija*) un otra – ar unikālu ekosistēmu funkcionēšanu konkrētos politiskajos, ekonomiskajos un kultūras apstākļos (*vidiskā kontekstteorija*):

- 3.1. *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* pamatpostulāti ir saistāmi ar reliģisko tradīciju, seno mācību un tradicionālo kopienu dzīvesziņu. *Ilgtspējas vērtībās balstīto teoriju* raksturo vērtība, kādu sabiedrība piešķir videi. Ir iespējamās šādas pieejas “videi”: pirmkārt, kā *biofizikālai sistēmai*, otrkārt, kā *cilvēkvidei*, treškārt, *tās imanentās vērtības dēļ* (mūsdienīgi tiesiskā pieeja). Atbilstoši *pirmajai pieejai* – “videi” kā *biofiziālai sistēmai* – cilvēka loma būtu raksturojama kā “dabas valdītājs”; saskaņā ar *moderno tiesību izpratnes pieeju* “videi” kā *cilvēkvidei* – kā “dabas centrālais elements” un ar *pieeju videi tās imanentās vērtības dēļ* – kā “dabas fiduciārs”. Tā kā vērtību iedarbība nevar tikt vērtēta *in abstracto*, tā ir sabiedrības un likumdevēja izšķiršanās, uz kādiem no iepriekš minēto pieeju pamatiem tiek konstruēts nacionālais vides aizsardzības tiesiskais ietvars ilgtspējas izpratnē. Lai gan vispārēji Latvijas vides aizsardzības ietvars ir balstīts uz plašu jēdziena “vide” izpratni, ietekmes uz vidi novērtējuma sistēma ir veidota, izmantojot divu “vides” pieeju kombināciju – pieeju kā biofizikālai sistēmai ar atsevišķiem cilvēkvides elementiem. Tas nozīmē, ka nacionālā ietekmes uz vidi novērtējuma sistēma ir biofizikāli antropocentriska. Šādā kontekstā ir skatāma no *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* izrietošā apakšteorija – *vidiskā kontekstteorija*;
- 3.2. *vidiskā kontekstteorija* ņem vērā katras valsts specifisko politisko, tiesisko, administratīvo, kultūras un sabiedrības kontekstu. Projektu īstenošanas situāciju daudzveidības, nepārtrauktu lēmumu pieņemšanas un augstas sarežģītības apstākļos normatīvajos aktos un vadlīnijās sniegtie norādījumi un atvērtie standarti palīdz saglabāt orientāciju. Vienlaikus *vidiskās kontekstteorijas* ietvaru nosaka no *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* izrietošie ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūti*, kā, piemēram, ietekmju identifikācija, atbilstošie procesa dokumenti (kā ietekmes uz vidi novērtējuma programma, ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums, atzinums par ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumu un lēmums par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu), alternatīvu izskatīšana un sabiedrības līdzdalība;
- 3.3. ietekmes uz vidi novērtējuma izpratnē “tiesību uz labvēlīgu vidi” materiālo tvērumu veido *ilgtspējas vērtībās balstītās teorijas* sabiedriskie priekšstati par pieeju dabas vērtībai un *vidiskajā kontekstteorijā* izvirzītais ietekmes uz vidi novērtējuma un tā efektivitātes kontekstualizētais raksturs, kas piemīt noteiktām organizācijām un cilvēkiem konkrētās vietās un nodrošina abstraktu principu un vispārēji formulēto tiesību normu piemērošanu

- un kura ārējās robežas nosaka ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūtu* piemērošanas ievērošana;
- 3.4. ietekmes uz vidi novērtējums kā *ilgtspējas novērtējums* un *vidiskais kontekstuālais novērtējums* ir piemērojams saskaņā ar konstitucionālās sistēmas normatīvajiem mērķiem – lai īstenotu “tiesības uz labvēlīgu vidi” un nodrošinātu noturīgās ilgtspējas (*strong sustainability*) īstenošanu. Izmantojot antropocentriska un ekocentriska pieeju kombināciju, ir iespējams izstrādāt atbilstošus scenārijus saskaņā ar piesardzības principa paradigmu, lai antropogēnās ietekmes neiznīcinātu pašu vidi.
  4. Ietekmes uz vidi novērtējuma spēja nodrošināt ilgtspējas mērķu sasniegšanu ir atkarīga no tā efektivitātes. Šādā aspektā statistika par veikto ietekmes uz vidi novērtējumu skaitu ir ilustratīvs lielums, ņemot vērā, ka ietekmes uz vidi novērtējuma īstenošanu un piemērošanu lielā mērā ietekmē konkrētās valsts ekonomikas attīstības līmenis un tajā īstenoto darbību specifika. Tomēr pārlietu lielas ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas skaitliskās diferences līdzīga mēroga ekonomikas valstīs, kā Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, rada jautājumu par nacionālās ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas efektivitāti.
  5. Ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas efektivitāti ietekmē nenoteiktības, riska un nezināšanas apstākļi:
    - 5.1. šie apstākļi, identificējot būtisku ietekmi, nav attaisnojuma pamats, lai neveiktu novērtēšanu. Pretējā veidā – atbilstoša būtiskas ietekmes izvērtēšana attiecībā pret faktiskiem un objektīviem standartiem (kā paredzētās darbības raksturs, apjoms, atrašanās vieta) un ietekmes uz vidi novērtējuma piemērošana var nodrošināt nepieciešamo informāciju, lai pamatotu projekta īstenošanas nepieciešamību;
    - 5.2. nenoteiktības, riska un nezināšanas apstākļos paredzēto darbību segmentācija ir tikai viens no veidiem, kas var izraisīt kumulatīvās – kolektīvās (savstarpējās, summārās) ietekmes rašanos, pastāvot objektīvai un hronoloģiskai saiknei projektu starpā. Tiesu praksē ir jāņem vērā, ka šādu ietekmi var izraisīt arī vienā un tajā pašā teritorijā esoši projekti, attiecībā uz kuriem nav veikta darbību segmentācija, kuriem ir dažādi mērķi un kas pēc būtības nav līdzīgi;
    - 5.3. likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” paredzētā visaptverošās pieejas (*‘catch-all’*) izmantošana, saskaņā ar kuru tiek izmantota kā limitu vai kritēriju noteikšanas, tā katra gadījuma pārbaūžu pieeju kombinācija par katru darbību individuāli (neatkarīgi no tā, vai tiek sasniegti noteiktie limiti vai izpildās paredzētie kritēriji) ietekmes sākotnējā izvērtējuma laikā, lemjot par ietekmes uz vidi novērtējuma piemērošanu vai nepiemērošanu, ir saglabājama, jo ir uzskatāma par efektīvu un piemērotu. Tomēr, lai nodrošinātu lielāku skaidrību par ietekmes noteikšanu un būtiskuma izvērtēšanu,

- ietekmes sākotnējā izvērtējumā ir jāietver ar projektu saistīto ietekmju izvērtējums tādā veidā, lai būtu saprotama būtiskās ietekmes attiecība pret pārējām ietekmēm;
- 5.4. gan kumulatīvās ietekmes identifikāciju, gan lēmumu pieņemšanu minētajos apstākļos var atvieglot tā adaptīvā ietekmes uz vidi novērtējuma izmantošana, kas paredz periodisku ietekmes uz vidi novērtējuma pārskatīšanu projekta dzīves cikla laikā. Tā ir veidojama saistībā ar pēcpārbaudes pasākumiem paplašinātā nozīmē un detalizējama ar obligātu šo prasību ieviešanu tiesiskajā regulējumā;
- 5.5. lai nodrošinātu uz faktiskiem un objektīviem standartiem un faktoriem balstītu būtiskuma izvērtēšanu, cita starpā ņemot vērā paredzētās darbības raksturu, apjomu vai atrašanās vietu un identificējot kumulatīvo ietekmi un paredzētās darbības ar pārrobežu ietekmi, vismaz viens būtisks nelabvēlīgs kritērijs ir jāvērtē kā *prima facie* pierādījums un jāpieņem lēmums par ietekmes uz vidi novērtējuma piemērošanu. Tādējādi jāizsaka:
- 5.5.1. likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 13. panta pirmā daļa šādā redakcijā: “*Valsts vides dienests, ievērojot sākotnējā izvērtējuma rezultātu un konstatējot vismaz vienu būtisku nelabvēlīgu kritēriju (ietekmi), pieņem lēmumu par paredzētās darbības ietekmes uz vidi novērtējuma piemērošanu*”;
- 5.5.2. Ministru kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumu Nr. 18 “Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību” 2. pielikuma 13. punktu šādā redakcijā: “*Informācija par ietekmes varbūtības noteikšanu, ziņojumā iekļautās informācijas un novērtējuma nenoteiktību, skaidri norādot pieņēmumus un iespējamības un prognozēm pievienojot to iespējamās īstenošanas varbūtības un ticamības diapazonus.*”
6. Saskaņā ar teorētisko bāzi ir iespējama ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes kategorizācija sešās dimensijās, kā *procesuālajā, materiālajā, transaktīvajā, normatīvajā, plurālisma un zināšanu/mācīšanās*. Praktiskiem nolūkiem ietekmes uz vidi novērtējuma novērtējošo ietvaru var konstruēt, analizējot apjomu, kādā ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas atbilst *materiālprocesuālajiem mikroatribūtiem*. Tādējādi ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte var tikt vērtēta no vairākiem aspektiem.
7. Šajā pētījumā Latvijas ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas efektivitātes izvērtēšana papildus ir veikta, izmantojot kvalitātes nodrošināšanas mehānismus. Tajos citastarp ietilpst trīs kvalitātes koncepcijas grupas, kas aplūkotas detalizētāk: ietekmes uz vidi novērtējuma procesa kvalitāte (*procesuālie kvalitātes mehānismi*), ietekmes uz vidi novērtējuma procesa dokumentācijā izmantotās informācijas kvalitāte (*dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi*) un plaša sabiedrības iesaiste ietekmes uz vidi novērtējuma procesā (*plurālisma nodrošināšanas mehānismi*). Šie aspekti ir atbilstoši vērtēti Latvijas ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmas kontekstā.

8. *Procesuālie kvalitātes mehānismi*, kas ietekmē ietekmes uz vidi novērtējuma kvalitāti, ir tādi elementi kā alternatīvas, samērīgi (saprātīgi) un fiksēti termiņi, kompetentās iestādes pamatotā secinājuma derīguma ilgums un pēcpārbaudi paplašinātā nozīmē, ietverot vides aspektu monitoringu un vides auditu.
9. Alternatīvas kā kvantitatīvo vērtību “vērtējošs aizstājējs” nodrošina, ka vides vērtībām tiek piešķirta līdzvērtīga cieņa kā attīstības vērtībām, visskaidrāk parādot relatīvo vides, ekonomisko un sociālo slogu un labumus, kas var rasties paredzētās darbības rezultātā. Ir nošķirami divlīmeņu alternatīvu veidi:
  - 9.1. pirmkārt, ir stratēģiskā līmeņa alternatīvas, kas citastarp agrīnā stadijā risina jautājumus saistībā ar kumulatīvo ietekmi un projekta lokāciju un kuru tvērumam pēc iespējas ir jābūt ilgtermiņa;
  - 9.2. otrkārt, ir alternatīvas, kas nosaka konkrēta projekta raksturlielumus un ir nepieciešama ietekmes uz vidi novērtējuma procesa sastāvdaļa. Šādā kontekstā saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībām alternatīvas ir izskatāmas tādos aspektos kā projekta dizains (izstrāde), tehnoloģija, atrašanās vieta, apjoms un mērogs atbilstoši mūsdienīgai izpratnei par pieņemamo alternatīvu tvērumu. Atbilstoši vispārīgajam “alternatīvu samērīguma, saprātīguma, pieņemamības un pamatotības” testam (neietver tehniski neiespējamās vai nelegālās pieejas) un mūsdienīgai izpratnei par pieņemamo alternatīvu tvērumu ir jādetalizē Ministru kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 18 “Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību”, izsakot 2. pielikuma:
    - 9.2.1. 4. punktu šādā redakcijā: “*Paredzētās darbības alternatīvu apraksts (piemēram, attiecībā uz tās izstrādi, īstenošanas vietu vai izmantojamo tehnoloģiju, apjomu un mērogu), kas ir piemērotas paredzētās darbības veidam un tās specifiskajām īpašībām*”;
    - 9.2.2. 5.1. apakšpunktu šādā redakcijā: “*fizikālo raksturlielumu (arī nepieciešamo nojaukšanas darbu) apraksts, zemes izmantošanas prasības būvniecības un ekspluatācijas laikā, kā arī paredzētās darbības procesu, izkārtojumu, ekspluatācijas apstākļu un izstrādes jautājumu raksturojums.*”
10. Samērīgi un fiksēti termiņi var būt vērsti uz efektīvu sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošanu, ierosinātāja saistību izpildi, kompetentās iestādes, kā arī lēmuma pieņemēj institūcijas pienākumu veikšanu:
  - 10.1. sabiedrības līdzdalības kontekstā ir izšķirami trīs galvenie termiņu “saprātīguma” kritēriji, kā paredzētais dienu skaits, atsevišķi nodalīti periodi un to termiņi, kas attiecas uz iepazīšanos ar dokumentiem, pirmkārt, un komentāru sniegšanu, otrkārt, un prasība piemērot dažādus termiņus atšķirīgas sarežģītības paredzētajām darbībām;
  - 10.2. sabiedrības līdzdalības regulējums ir jāpadara elastīgāks, tostarp nodrošinot sabiedrībai pietiekamu laiku, lai sagatavotos efektīvai līdzdalībai paredzētās darbības apspriešanā.

Tādējādi ietekmes uz vidi novērtējuma regulējumā, attiecīgi grozot un papildinot likumu “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” un Ministru kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumus Nr. 18 “Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību”, ir jāparedz:

- 10.2.1. sabiedrības līdzdalības termiņu izteikšanu darba dienās, nevis kalendāra dienās, attiecīgi paredzot ne mazāk kā 20 darba dienas sākotnējai sabiedriskai apspriešanai un ne mazāk kā 30 darba dienas ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma sabiedriskajai apspriešanai;
  - 10.2.2. atsevišķi izdalīt vienu periodu, kurā sabiedrībai ir iespēja iepazīties ar dokumentiem, un otru periodu, kura laikā sabiedrība var sniegt komentārus un/vai piedalīties sabiedriskās apspriešanās sanāksmēs. Pirmais periods attiecīgi būtu izsakāms dienās, piem., ne mazāk kā 7, 10 vai 15 darba dienas, savukārt otrais periods sāktos pēc pirmā perioda beigšanās, nevis līdz ar paziņojuma publicēšanu;
  - 10.2.3. noteikt dažādus sabiedrības līdzdalības termiņus, izšķirot projektus ar lielāku būtisku ietekmi (likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1. pielikums) un mazākus projektus ar lokālu ietekmi (likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 2. pielikums). Precīzu termiņu noteikšana šajā gadījumā ir iespējama, balstoties uz nepieciešamo laiku dažāda veida projektu apspriešanai, kas izriet no līdzšinējās ietekmes uz vidi novērtējuma prakses gadījumiem.
11. Kompetentās iestādes pamatotā secinājuma (Latvijas tiesībās – atzinuma par ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumu) derīguma ilguma noteikšanā ir jāveic līdzsvara meklējumi. Ir jāvērtē, vai, nosakot konkrētu atzinuma derīguma ilgumu, tiek nodrošināta labāka vides aizsardzība, no vienas puses, un paredzētās darbības ierosinātāja tiesiskās paļāvības aizsardzība un administratīvā sloga mazināšana, no otras puses. Lai nodrošinātu elastīgāku pieeju šī līdzsvara meklējumiem, likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” ir paredzami šādi grozījumi:
- 11.1. papildināt 3.² panta pirmo daļu ar 6. punktu: “(1) *Sākotnējais izvērtējums nepieciešams: (6) tām darbībām, kurām ir veikts ietekmes novērtējums, bet par kurām nav pieņemts šā likuma 21. pantā minētais paredzētās darbības akcepts gada laikā no atzinuma par ziņojumu pieņemšanas brīža, ja Valsts vides dienests ir sniedzis atzinumu, ka ir nepieciešama ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma aktualizācija kopumā vai noteiktos aspektos*”;
  - 11.2. izteikt 20. panta vienpadsmito daļu šādā redakcijā: “*Ja gada laikā no atzinuma par ziņojumu pieņemšanas netiek pieņemts šā likuma 21. pantā minētais paredzētās darbības akcepts, pēc ierosinātāja iesnieguma saņemšanas attiecīgā valsts institūcija, pašvaldība, cita likumā noteikta institūcija vai Ministru Kabinets vēršas Valsts vides dienestā, lūdzot atzinumu par ziņojuma aktualitāti. Šāda atzinuma pieprasīšanu var veikt ierosinātājs pēc savas iniciatīvas, vēršoties Valsts vides dienestā.*”

12. Pēcpārbaudes pasākumu paredzēšana ir integrāla laikmetīga ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras sastāvdaļa, lai nodrošinātu paredzētas darbības ilgtspēju tās īstenošanas laikā, novērtētu ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumu atbilstību un novērstu ietekmes uz vidi novērtējuma legimitātes vājināšanu. Turklāt bez vides audita (atbilstoša novērtējuma) monitoringa ir nepietiekams, tāpēc šie divi posmi ir uzskatāmi par mūsdienīga ietekmes uz vidi novērtējuma procesa sastāvdaļām un *mikroatribūtiem*, kas kopumā veido pēcpārbaudi paplašinātā nozīmē. Šādā kontekstā ir nepieciešams noteikt monitoringu un vides auditu kā obligātu prasību ietekmes uz vidi novērtējuma procesā, lai veidotu iztrūkstošo saikni starp ietekmes uz vidi novērtējumu un efektīvu paredzēto darbību ieviešanu un vadību, likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 20. panta desmitās daļas otro teikumu izsakot šādi: *“Nosacījumos ietver arī prasības ietekmes uz vidi monitoringam par vides konsekvencēm un vides auditam.”*
13. *Dokumentācijas kvalitātes nodrošināšanas mehānismi* ir saistīti ar atbilstoša līmeņa ietekmes uz vidi novērtējuma dokumentācijas (jo sevišķi – ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma) sagatavošanu. Ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumam ir jābūt ar noteiktu saturu, kas citarp ietver kā sociālekonomiskos apsvērumus, tā reversā vides novērtējuma veikšanu, un tā atbilstību objektīviem kritērijiem var nodrošināt akreditēti/licencēti eksperti vai neatkarīga ekspertīze.
14. Gan ekspertu akreditācija/licencēšana, gan neatkarīgas ekspertīzes sistēma ir sastopama vairāku pasaules valstu ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmās. Eiropas Savienības tiesībās šobrīd darbojas *kompetento ekspertu klauzula* un *kompetentās iestādes speciālo zināšanu klauzula*, tomēr ekspertu akreditācija/licencēšana un neatkarīgās ekspertīzes sistēma pakāpeniski sāk iegūt ietekmes uz vidi novērtējuma *mikroatribūtu* statusu:
- 14.1. lai gan ir uzskatāms, ka efektīvā ietekmes uz vidi novērtējuma sistēmā būtu jāizmanto kā ekspertu akreditācijas/licencēšanas, tā neatkarīgas ekspertīzes sistēmas *mikroatribūti*, ir iespējams veikt izšķiršanos starp vienu no diviem – ietekmes uz vidi novērtējuma ekspertu licencēšanu vai ietekmes uz vidi novērtējuma komisijas izveidi;
- 14.2. kā starpstāvoklis pirms ietekmes uz vidi novērtējuma ekspertu akreditācijas/licencēšanas vai neatkarīgas ekspertīzes sistēmas ieviešanas ir iespējama profesionālās ietekmes uz vidi novērtējuma organizācijas izveide. Pasaules pieredze rāda, ka šāda veida organizācijas spēj veiksmīgi darboties ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumu izvērtēšanā, vērtīgu palīdzību sniedzot arī ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes teorētisko un praktisko pētījumu izstrādē. Latvijā šāda veida organizācija praktiski nepastāv.
15. Ietekmes uz vidi novērtējumā ir izvērtējami ietekmju iedarbības veidi (piem., labvēlīga/nelabvēlīga, būtiska/nebūtiska), kuru vidū ir izšķirama arī materializētā/garīgā ietekme, no kuras izriet ietekmju sektorālie veidi (ietekme, piem., uz nodarbinātību, drošību,

kultūras mantojumu, kā arī estētiskajiem aspektiem, demogrāfiskajām izmaiņām, atbilstošu infrastruktūru un pakalpojumu pieejamību u.c.). Ietekmes uz vidi novērtējuma kā *ilgtspējas novērtējuma* un *vidiskā kontekstuālā novērtējuma* īstenošanas konteksts atbilstoši konstitucionālās sistēmas normatīvajiem mērķiem presumē, ka speciālajām tiesību normām, kas regulē ietekmes uz vidi novērtējumu, ir jābūt pieskaņotām konstitucionālo tiesību ietvaram. Mūsdienīgā izpratnē tas nozīmētu iekļaut sociālekonomiskās ietekmes izvērtēšanu kā *expressis verbis* tiesiski noteiktu prasību, tādējādi novērtējot ne vien paredzētās darbības materializēto, bet arī garīgo ietekmi, kas ietver cilvēka labklājību kopumā un kumulatīvo ietekmi uz veselību. Pēc būtības sociālekonomisko apsvērumu iekļaušana ietekmes uz vidi novērtējumā ir šī novērtējuma un ietekmes uz sociālo vidi novērtējuma (arī ietekmes uz veselību novērtējuma) apvienošana, veicot projekta ietekmju integrētu novērtējumu ilgtspējas kontekstā. Nepastāvot *expressis verbis* sociālekonomiskās ietekmes izvērtēšanas pienākumam, tam ir tālejošas sekas ne vien uz ietekmes uz vidi novērtējuma procesu kopumā, bet arī uz ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumu īstenošanu, kas jāveic gan objekta būvniecības un ekspluatācijas laikā, gan arī pēc tā ekspluatācijas. Ir jāņem vērā, ka atbilstoši ietekmes uz vidi novērtējuma attīstības tendencēm speciālajā literatūrā un normatīvajos aktos uzlabošanas pasākumu izmantošana – vides labumu radīšana (jo sevišķi sociālekonomiskajā jomā) ir integrāla mūsdienīgas ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumu koncepcijas sastāvdaļa. Iepriekš teiktais arī nozīmē, ka nav iespējams noteikt piemērotus ietekmes uz vidi mazināšanas pasākumus, ja attiecīgā ietekme nav atbilstoši izvērtēta. Tādējādi ietekmes uz vidi novērtējumā ir jāņem vērā ne vien paredzētās darbības ietekme uz a-biotisko un biotisko vidi, bet arī uz sociālekonomiskajiem faktoriem, kas paplašinātā izpratnē aptver ietekmi uz vietējās kopienas dzīvesstila izmaiņām. Ņemot vērā iepriekš minēto, ir nepieciešams:

- 15.1. grozīt likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1. panta 1. punktu, izsakot jēdziena “ietekme uz vidi” definējumu šādā veidā – *“ietekme uz vidi – izraisītas tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku un sociālekonomiskos apstākļus, kas citastarp iekļauj viņa veselību un drošību, materiālās vērtības, kultūras un dabas mantojumu un ainavu, kā arī bioloģisko daudzveidību (īpaši aizsargājamās sugas un to dzīvotnes, īpaši aizsargājamās Eiropas Savienības nozīmes biotopus), augsni, zemes dzīles, ūdeni, gaisu, klimatu, un iespējamā pakļautība klimata pārmaiņu izraisītajiem avāriju vai katastrofu riskiem un visu minēto jomu mijiedarbība”*;
- 15.2. papildināt likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 11. panta pirmo daļu ar 8. punktu: *“citi sociālekonomiskie riski”*;
- 15.3. Ministru kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumu Nr. 18 “Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību” 1. pielikuma 7. punkta 7.7. apakšpunktu izteikt šādā redakcijā: *“sociālekonomisko vidi, kas iekļauj materiālas”*

vērtības, kultūras un dabas mantojumu (ietverot arhitektūras un arheoloģisko mantojumu) un ainavu”.

16. Saskaņā ar jaunākajām zinātnes, politiskajām un normatīvajām, kā arī tiesu prakses attīstības tendencēm ietekmes uz vidi novērtējuma procesā ir vērtējama ne tikai projekta ietekme uz vidi, bet arī tā neaizsargātība pret klimata pārmaiņām un spēja piemēroties jau pārveidotajai videi. Tādējādi atbilstoši adaptīvajai vadībai ir jāveic reversais vides novērtējums, ņemot vērā tādas raksturlielumus kā projekta pakļautība klimata pārmaiņām un klimatnoturība un jāapsver atbilstošu adaptācijas pasākumu piemērošana:

16.1. reversais vides novērtējums ir ietekmes uz vidi novērtējuma ietekmes iedarbības veids un daļa no klimata risku novērtējuma, kura ietvaros ir izvērtējami trīs pamataspekti: pirmkārt, apmērs, kādā paredzētā darbība izraisa siltumnīcefekta gāzu emisijas (proaktīvā pieeja); otrkārt, paredzētās darbības klimatnoturība pret tādiem faktoriem kā, piem., temperatūras paaugstināšanās, ūdens piegādes samazināšanās un ārkārtēji laika apstākļi (reaktīvā pieeja); treškārt, kā šo ietekmi var novērst, mazināt vai korigēt, šādu izvērtējumu veicot **pirms** paredzētās darbības uzsākšanas attiecībā uz tās pilnu dzīves ciklu, kas sākas ar būvniecību un beidzas ar ekspluatācijas pārtraukšanu. Šo aspektu izvērtēšanai ir jānotiek kā ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras laikā, tā ietekmes sākotnējā izvērtējuma laikā;

16.2. ņemot vērā nepieciešamību izvērtēt klimata pārmaiņu aspektus atbilstoši adaptīvajai vadībai, kad tiek novērtēta projekta neaizsargātība pret klimata pārmaiņām un spēja piemēroties jau pārveidotajai videi, t. i., tiek veikts reversais vides novērtējums, nepieciešams precizēt likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”:

16.2.1. 1. panta 1. punktu papildinot ar vārdiem: “*iespējamā pakļautība klimata pārmaiņu izraisītajiem avāriju vai katastrofu riskiem”;*

16.2.2. izsakot 2. pantu šādā redakcijā: “*Likuma mērķis ir novērst vai samazināt fizisko un juridisko personu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu īstenošanas nelabvēlīgo ietekmi uz vidi un novērtēt paredzēto darbību un plānošanas dokumentu neaizsargātības pret klimata pārmaiņām līmeni.”*

17. Sabiedrības līdzdalība ir vispārēji atzīta ietekmes uz vidi novērtējuma procesa fundamentāla sastāvdaļa un saskaņā ar plurālisma paradigmu efektīva ietekmes uz vidi novērtējuma priekšnosacījums. Tā kā sabiedrības līdzdalība ir iespējama vairākos ietekmes uz vidi novērtējuma posmos, to nosaka, pirmkārt, ietekmes uz vidi novērtējuma posmu skaits un, otrkārt, tas, vai sabiedrības līdzdalības pasākumi konkrētajā posmā ir paredzēti. Ietekmes uz vidi novērtējuma procesā sabiedrības iesaiste ir iespējama tādos apakšposmos kā sākotnējā pārbaude, ietekmes uz vidi novērtējuma darbības jomas noteikšana un ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma pārbaude (apspriešana), kā arī pēdējā laikā aizvien vairāk tiek uzsvērtā

sabiedrības iesaistes nepieciešamība pēclēmuma posmā, kas aptver monitoringu un vides auditu.

18. Lai veicinātu ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitātes paaugstināšanu un efektīvu sabiedrības līdzdalību atbilstoši plurālisma paradigmai, saskaņā ar labo praksi ir nepieciešams veikt šādus uzlabojumus Latvijas ietekmes uz vidi novērtējuma tiesiskajā regulējumā un sistēmā:
  - 18.1. atbilstoši daudzpakāpju vides lēmumu pieņemšanas loģikai nodrošināt plašu sabiedrības līdzdalību, tostarp ietekmes sākotnējā izvērtējuma posmā, paredzot tiešu iesaisti vai tiesības apstrīdēt/pārsūdzēt lēmumu par IVN nepiemērošanu;
  - 18.2. saskaņā ar rekomematīvo tiesību attīstības tendencēm īstenot alternatīvu sabiedrības iesaistes mehānismu izmantošanu. Tas nozīmē tādu līdzekļu kā pēc iespējas plašāka rakstura sabiedriskās apspriešanas izmantošanu ar daudzveidīgu komunikācijas līdzekļu (interneta platformas, atvērtās diskusijas, semināri, darba grupas, īpašās uzklaušanās, radošās darbnīcas, mērķa grupas u.c.) palīdzību. Citastarp ir jāapsver iespēja lielāku projektu gadījumā sniegt iespēju iedzīvotājiem paust viedokli par paredzēto darbību fakultatīvajos referendumos;
  - 18.3. lai nodrošinātu sabiedrībai ērtu piekļuvi ar ietekmes uz vidi novērtējumu saistītajai informācijai, likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” ir nepieciešams noteikt, ka visai procesa dokumentācijai (ietekmes sākotnējā izvērtējuma lēmumiem, ietekmes uz vidi novērtējuma programmām, atzinumiem par ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumiem un lēmumiem par paredzētās darbības akceptēšanu vai neakceptēšanu) ir jābūt publiski pieejamai digitāli vienā vietnē – vienā centrālā portālā, šo prasību attiecinot arī uz ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumu pieejamību;
  - 18.4. izstrādāt ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas, tostarp sabiedrības līdzdalības un dokumentācijas sagatavošanas, vadlīnijas, kas ietvertu praktiskus ieteikumus procesa uzlabošanai. Lai sabiedrības iesaiste ietekmes uz vidi novērtējuma procesā būtu efektīva, atbilstoši labas pārvaldības principiem tiesiskā valstī šīm vadlīnijām ir jābūt publiski un ērti pieejamām digitālā veidā;
  - 18.5. veikt praktiskos pētījumus, piem., par nacionālo ietekmes uz vidi novērtējumu dokumentācijas labo pušu un trūkumu analīzi, kā tas tiek plaši praktizēts citās pasaules valstīs, tostarp Lietuvā un Igaunijā. Šāda veida pētījumi var sniegt vērtīgu informāciju ietekmes uz vidi novērtējuma procesa un dokumentācijas kvalitātes un tiesiskā regulējuma uzlabošanai, kā arī dažāda veida vadlīniju izstrādei. Atsevišķa praktisko pētījumu kategorija ir nepieciešama, identificējot “paredzēto darbību”, kas rada ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas pienākumu. Ir jāņem vērā, ka šis jēdziens attiecas uz **visiem** darbiem vai iejaukšanos, kura varētu mainīt teritorijas fizisko izskatu. Arī

nacionālo tiesību kontekstā jēdziens “paredzētā darbība” ir tulkojams paplašināti, gan ņemot vērā reģionālā līmeņa tiesiski saistošās un rekomendatīvās tiesības, gan izvērtējot starptautiskā mērogā un arī citu valstu tiesiskajos ietvaros un praksē par problemātiskiem atzītos projektus (piem., degvielas uzpildes stacijas, golfa laukumi, šautuves, atsāļošanas iekārtas, radio un televīzijas torņi). Šāda pieeja ir jo sevišķi būtiska, ņemot vērā, ka nacionālajā praksē pastāv daudzas paredzētās darbības, kurām konstanti netiek piemērots ietekmes uz vidi novērtējums.

Anotācija

Antropogēnās slodzes izraisītais vides kaitējums ir viena no nozīmīgākajām mūsdienu sabiedrības problēmām. Kopš 1970. gadiem videi nodarītā kaitējuma regulācijai pakāpeniski ir attīstīts īpašs, tiesiski regulēts vides politikas un teritorijas plānošanas instruments – ietekmes uz vidi novērtējums (IVN), kas no Amerikas Savienotajām Valstīm ir izplatījies visā pasaulē un mūsdienās tiek aplūkots ilgtspējīgas attīstības paradigmas kontekstā. Ar šī instrumenta palīdzību tiek veikta ietekmes uz vidi būtiskuma noteikšana, tās izvērtēšana un nelabvēlīgas ietekmes novēršanas priekšlikumu izstrāde pirms projekta jeb paredzētās darbības uzsākšanas. Mūsdienu globālās ilgtspējā balstītās valdīšanas ērā, pieaugoši saasinoties ar vidi saistītajiem distributīvajiem konfliktiem, aizvien aktuālāks kļūst jautājums arī par IVN efektivitāti un spēju veicināt ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu.

Promocijas darbs “Ietekmes uz vidi novērtējuma tiesiskā regulējuma aktuālas problēmas” ir līdz šim detalizētākais pētījums, kas Latvijā veltīts IVN efektivitātes un tiesībzinātniskajiem aspektiem. Pētījuma rezultāti var būt noderīgi, bagātinot citu valstu pieredzi, līdz ar to darbs ir tulkojams svešvalodās.

Pētījuma pamatmērķis ir izstrādāt un analizēt IVN starpdisciplinārā tiesību institūta piemērošanas efektivitātes algoritmu mūsdienīgā kontekstā. Promocijas darba pamatmērķi veido trīs savstarpēji saistīti apakšmērķi, kas vispārēji ir izšķirami kā, pirmkārt, IVN teorētisko atziņu novērtēšana un attīstīšana, otrkārt, IVN efektivitātes aspektu izpēte un tās koncepcijas izstrāde un, treškārt, sabiedrības līdzdalības nozīmes analīze attiecībā uz IVN tiesību normu piemērošanu un efektivitātes paaugstināšanu saskaņā ar plurālisma paradigmu.

Vadoties no darba pamatmērķa un apakšmērķiem, darbā ir izvirzīti desmit uzdevumi un pieci pētniecības virzieni, kas secīgi izklāstīti piecās darba nodaļās: “Ietekmes uz vidi novērtējuma terminoloģija un vispārīgais raksturojums”, “Ietekmes uz vidi novērtējuma procesuālie posmi un pamatojums”, “Ietekmes uz vidi novērtējuma attīstība vispārējo vides tiesību evolūcijas kontekstā”, “Ietekmes uz vidi novērtējuma institucionalizācija, sistēmu izveide un recepcija” un “Ietekmes uz vidi novērtējuma efektivitāte”. Šādā veidā darbā, izmantojot zinātniskās pētniecības metodes, ir veikta konceptuālā analīze, apzinot un analizējot Latvijas, Eiropas Savienības un citu pasaules valstu IVN normatīvā regulējuma un tiesību piemērošanas prakses problēmas un novērtējot doktrīnas un speciālās IVN literatūras atziņas, koncepcijas un to lietderību Latvijas IVN tiesiskās sistēmas kontekstā. Pētījumā sevišķa uzmanība ir pievērsta Eiropas Savienības tiesas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Starptautiskās tiesas spriedumiem un citu starptautisko lēmējinstiūciju (piem., Orhūsas Konvencijas Atbilstības komitejas), kā arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas, administratīvo tiesu un citu valstu tiesu nolēmumu analīzei.

Pētījuma rezultāti izklāstīti 18 tēzēs, kas ietver apakštēzes un kurās apkopoti secinājumi par IVN efektivitāti, kā arī sniegti priekšlikumi Latvijas tiesiskā regulējuma pilnveidei. Pētījuma ietvaros tiek konstatēts, ka IVN efektivitāti ir iespējams novērtēt ar īpaša algoritma palīdzību, salīdzinot Latvijas nacionālo tiesisko ietvaru pret etalonu, kas izriet no tiesiski saistošo un *paratiesisko* noteikumu veseluma globālā mērogā un IVN *materiālprocesuālo mikroatribūtu* kopuma mūsdienīgā izpratnē.

Pētījumā ir plaši izmantoti literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses avoti, kā arī citi prakses materiāli, tostarp autores informācijas pieprasījumi un Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par IVN atbildīgo instiūciju – nacionālo kontaktpunktu aptauju rezultāti.

Literatūras avoti tika iegūti un apzināti, izmantojot Latvijas Universitātes, arī Latvijas Nacionālās bibliotēkas un citu valstu akadēmisko instiūciju resursus: Bāzeles Universitātes, Cīrihes Universitātes un Lucernas Universitātes (Šveicē), Pretorijas Universitātes un Dienvidāfrikas Universitātes (Dienvidāfrikā), kā arī Namībijas Universitātes (Namībijā) bibliotēkās.

Annotation (English version)

Environmental damage caused by anthropogenic loads is one of the most critical problems of modern society. Since the 1970s, the regulation of environmental damage has gradually developed a specific, legally regulated instrument for environmental policy and spatial planning: Environmental Impact Assessment (EIA), which has spread worldwide from the United States and is now being addressed in the context of the paradigm of sustainable development. This instrument involves the identification of the significance of the impact on the environment, its assessment and the development of proposals for the prevention of adverse effects prior to the launch of the project or the intended activity. In the era of global sustainability governance, while gradually the distributive conflicts in environmental matters are aggravating, the effectiveness of the EIA, and its ability to contribute to sustainable development objectives are becoming increasingly crucial.

The doctoral thesis ‘Current Issues of Legislation on Environmental Impact Assessment’ is the most detailed study so far dedicated to the effectiveness and legal aspects of the EIA in Latvia. The results of the study can be useful in enriching the experience of other countries. For this reason, the research can be translated into foreign languages.

The primary objective of the study is to develop and analyze the performance algorithm for the application of the EIA as an interdisciplinary law institute in a modern context. The primary objective consists of three interlinked sub-objectives, which are generally to be determined as, firstly, the assessment and development of theoretical findings of the EIA, secondly, the research into the effectiveness aspects of the EIA and the development of its concept and, thirdly, an analysis of the importance of public participation in relation to the application of the EIA rules and EIA effectiveness, in line with the paradigm of pluralism.

Based on the headline objective and the sub-objectives of the work, there are set out ten tasks and five research strands, which are presented successively in five sections: ‘Terminology and General Characteristics of EIA,’ ‘Procedural Steps and Rationale for EIA,’ ‘Development of EIA in the Context of General Environmental Law Evolution,’ ‘Institutionalisation, System Design and Adoption of EIA’ and ‘Effectiveness of EIA.’ In this way, a conceptual analysis has been performed in the study using scientific research methods, identifying and analysing the problems of the regulatory framework and law enforcement practice of Latvia, the European Union and other countries around the world, and evaluating doctrine and special EIA literature, concepts and their usefulness in the context of the Latvian EIA legal framework. The study devotes a particular attention to the judgments of the Court of Justice of the European Union, the European Court of Human Rights, the International Court of Justice and other international decision-making bodies (e.g., Aarhus Convention Compliance Committee), as well as the analysis of judgments of the Constitutional Court and administrative courts of the Republic of Latvia and national courts of other countries.

The results of the study are presented in 18 conclusions, which include sub-conclusions, as well as proposals for improving the legal EIA framework of Latvia. As part of the study, it is found that it is possible to assess the effectiveness of the EIA through a special algorithm by comparing the national legal framework to the benchmark resulting from the legally binding and *paralegal* rules on a global scale and the set of *procedural and material micro-attributes* of the EIA – so-called notional global benchmark in the modern sense.

The study uses widely sources of literature, law sources, and legal practice, as well as other practice materials, including author’s requests of information and the results of surveys of the national contact points responsible for EIA in the Member States of the European Union and the European Free Trade Association.

Literature sources were obtained and identified using the resources of the University of Latvia, as well as the National Library of Latvia and academic institutions of other countries: the libraries of the University of Basel, the University of Zurich and the University of Lucerne (Switzerland), the University of Pretoria and the University of South Africa (South Africa), and the University of Namibia (Namibia).

Annotation (version française)

Les dommages environnementaux causés par les charges anthropiques sont l'un des problèmes les plus critiques de la société moderne. Depuis les années 1970, la réglementation des dommages environnementaux a progressivement mis au point un instrument spécifique, juridiquement réglementé, en matière de politique environnementale et d'aménagement du territoire : l'étude d'impact sur l'environnement (EIE), qui s'étend des États-Unis à l'échelle mondiale et qui est maintenant traité dans le contexte du paradigme du développement durable. Cet instrument implique l'identification de l'importance de l'impact sur l'environnement, son évaluation et l'élaboration de propositions de prévention des effets néfastes avant le lancement du projet ou de l'activité envisagée. À l'ère de la gouvernance mondiale de la durabilité, alors que les conflits de répartition en matière d'environnement s'aggravent progressivement, l'efficacité de l'EIE et sa capacité à contribuer aux objectifs de développement durable deviennent de plus en plus cruciales.

La thèse de doctorat intitulée « Questions actuelles de législation concernant l'évaluation de l'impact sur l'environnement » est l'étude la plus détaillée consacrée à l'efficacité et aux aspects juridiques de l'EIE en Lettonie. Les résultats de l'étude peuvent être utiles pour enrichir l'expérience d'autres pays. Pour cette raison, la recherche peut être traduite en langues étrangères.

L'objectif principal de l'étude est de développer et d'analyser l'algorithme de performance pour l'application de l'EIE en tant qu'institut du droit interdisciplinaire dans un contexte moderne. L'objectif principal est constitué de trois sous objectifs interdépendants, qui doivent généralement être déterminés comme suit : d'une part, l'évaluation et le développement des résultats théoriques de l'EIE, d'autre part, la recherche sur les aspects de l'efficacité de l'EIE et le développement de son concept, troisièmement, une analyse de l'importance de la participation du public pour l'application et l'efficacité des règles du droit des EIE, conformément au paradigme du pluralisme.

Sur la base de l'objectif principal et des sous objectifs du travail, dix tâches et cinq axes de recherche sont présentés, qui sont présentés successivement dans cinq sections : « Terminologie et caractéristiques générales de l'EIE », « Étapes de la procédure et justification de l'EIE », « Développement de l'EIE dans le contexte de l'évolution du droit général de l'environnement », « Institutionnalisation, conception du système et adoption de l'EIE » et « Efficacité de l'EIE ». De cette manière, une analyse conceptuelle a été réalisée dans l'étude en utilisant des méthodes de recherche scientifiques, en identifiant et en analysant les problèmes du cadre réglementaire et des pratiques en matière d'application de la loi en Lettonie, dans l'Union européenne et dans d'autres pays, et en évaluant la doctrine et les EIE littérature spéciale de l'EIE, les concepts et leur utilité dans le contexte du cadre juridique letton des EIE. L'étude propose des recommandations pratiques pour le développement de la réglementation nationale EIE. L'étude accorde une attention particulière aux arrêts de la Cour de justice de l'Union européenne, de la Cour européenne des droits de l'homme, de la Cour internationale de justice et d'autres organes décisionnels internationaux (par exemple, le Comité de contrôle du respect de la Convention d'Aarhus), ainsi que l'analyse des arrêts de la Cour constitutionnelle et des tribunaux administratifs de la République de Lettonie et des tribunaux nationaux d'autres pays.

Les résultats de l'étude sont présentés dans 18 conclusions, qui comprennent des sous conclusions, ainsi que des propositions visant à améliorer le cadre juridique de l'EIE en Lettonie. Dans le cadre de l'étude, il a été constaté qu'il était possible d'évaluer l'efficacité de l'EIE grâce à un algorithme spécial en comparant le cadre juridique national au référentiel résultant des règles juridiquement contraignantes et *parajuridiques* à l'échelle globale et de l'ensemble *micro-attributs procéduraux et matériels* de l'EIE – ce qu'on appelle la référence globale notionnelle au sens moderne.

L'étude utilise de nombreuses sources de littérature, de sources juridiques et de pratiques juridiques, ainsi que d'autres supports, notamment les demandes d'information de l'auteur et les résultats d'enquêtes auprès des points de contact nationaux responsables de l'EIE dans les États membres d'Union européenne et Association européenne de libre-échange.

Des sources de littérature ont été obtenues et identifiées à l'aide des ressources de l'Université de Lettonie, de la Bibliothèque nationale de Lettonie et d'institutions académiques d'autres pays : bibliothèques de l'Université de Bâle, l'Université de Zurich et l'Université de Lucerne (Suisse), l'Université de Pretoria et l'Université d'Afrique du Sud (Afrique du Sud) et l'Université de Namibie (Namibie).

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS, NORMATĪVO AKTU UN JURIDISKĀS PRAKSES SARAKSTS

Grāmatas un raksti grāmatās

1. Benders J. Ietekmes uz vidi novērtējuma pamatprincipi. Grām.: *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 5.–6. lpp. ISBN: 9984939758.
2. Biezais H. Seno latviešu debesu dievu ģimene. Rīga: Mīnerva, 1998, 367 lpp.
3. Bībele: Vecās un Jaunās Derības Svētie Raksti. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 1993, 1245 lpp.
4. Brastiņš E. Latvju dievadziesmas. Chicago: Latvju dievturu draudze, 1970, 127 lpp.
5. Briede J. 1. pants. Likumā lietotie termini. Trešā daļa. A. daļa, 1. nodaļa. Grām.: *Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa*. Sagatavojis autoru kolektīvs. Briede J. [zinātniskā red.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 24.–46. lpp. ISBN: 9789934508042.
6. Briede J. 10. pants. Tiesiskās paļāvības princips. A. daļa, 1. nodaļa. Grām.: *Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa*. Sagatavojis autoru kolektīvs. Briede J. [zinātniskā red.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 164.–170. lpp. ISBN: 9789934508042.
7. Briede J. 14.¹ pants. Procesuālā taisnīguma princips. A. daļa, 1. nodaļa. Grām.: *Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa*. Sagatavojis autoru kolektīvs. Briede J. [zinātniskā red.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 221.–222. lpp.
8. Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 351 lpp. ISBN: 9789934508394.
9. Broks J. Tiesības filozofija. Doktrīnas, koncepcijas, diskursi. Otrais pilnveidotais un papildinātais izdevums. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008, 432 lpp. ISBN: 9789984828176.
10. Bruņņiece I. Analīze un priekšlikumu sagatavošana informatīvā ziņojuma par piemērošanos klimata pārmaiņām izstrādei Vides politikas pamatnostādņu 2009.–2015. gadam īstenošanas ziņojuma ietvaros. Rīga: [B.i.], 2012, 79 lpp.
11. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga: Latvijas Universitāte, 1938, 246 lpp.
12. Fogels A. Modernās starptautiskās tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 294 lpp. ISBN: 9789984401928.
13. Forlenders H. Īsi par demokrātiju: rakstu krājums. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2017, 191 lpp. ISBN: 9789984850542.
14. Hantingtons S. Civilizāciju sadursme. Rīga: Jumava, 2012, 371 lpp. ISBN: 9789934111754.
15. Gavena I., Jekale I., Valdmāne I., Nikodemus O. Metodiskais materiāls “Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”. Rīga: VARAM, 2011, 70 lpp.
16. Grišāne A., Lagzdiņa Ē. Pieeja tiesu varai vides jautājumos. Rīga: VARAM, 2008, 28 lpp. ISBN: 9789934800702.
17. IVN valsts birojs / Gavena I., Lukšēvičs A., Avotiņš J. u.c. Ietekmes uz vidi novērtējums. Rīga: Landmark, 2002, 208 lpp.
18. Ījabs I. Politikas teorija: pirmie soļi. Red.: Kārklīņa R. Lasītava, 2017. EPUB file. ISBN: 9789934866432.
19. Kļaviņš M. Vides zinātnē. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 11. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1555> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].
20. Kļaviņš M. 1. Vides vadības koncepcijas un principi. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Briķe I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 7.–12. lpp. ISBN: 9789984453408.
21. Kļaviņš M. 2. Vides problēmas un to risinājumi. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Briķe I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 13.–26. lpp. ISBN: 9789984453408.
22. Kellijs P., Dakombs R., Fārndons Dž. u.c. Politika. Janons Ā. [tulk.]. Rīga: Zvaigzne ABC, 2016, 352 lpp. ISBN: 9789934062216.
23. Kokare E. Latviešu galvenie mitoloģiskie tēli folkloras atveidē. Rīga: Mācību apg. “NT”, 1999, 199 lpp.
24. Konfūcijs. Apkopotas runas. Staburova J. [tulk.]. Rīga: Neputns, 2006, 133 lpp. ISBN: 9984729869.
25. Kusiņš G. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 375–394. lpp. ISBN: 9789984840192.
26. Legofs Ž. Priekšvārds. Grām.: *Vēstures apoloģija jeb vēsturnieka amats*. Bloks M. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 7.–44. lpp. ISBN: 9789934014307.
27. Levits E. Priekšvārds. Grām.: Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte. Ziemeļe I. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, VII - XII. lpp. ISBN: 9984671763.
28. Litvins G. Alternatīvās tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metodes administratīvajā procesā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 258 lpp.
29. Litvins G., Markovskis K., von Renner E., Statkus S. Sabiedrības līdzdalība teritorijas plānošanas un būvniecības jautājumos. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs Providus, 2008, 128 lpp. ISBN: 9789984792750.
30. Meiere S. Vides tiesības. *Nacionālā enciklopēdija*, 2018. 13. decembris. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1286> [aplūkots 2018. gada 18. decembrī].
31. Meiere S. Tiesības uz labvēlīgu vidi un to īstenošanas tiesiskās problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 228 lpp.

32. Meiere S. Sabiedrības tiesības daudzpakāpju lēmumu pieņemšanā. Grām.: *Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika*. Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 154.–168. lpp. ISBN: 9789984458557.
33. Meiere S. Vides aizsardzības principu tiesiskais saturs un to ievērošana lēmumu pieņemšanā. Grām.: *Aktuālas tiesību realizācijas problēmas*. Latvijas Universitātes 69. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 83.–92. lpp. ISBN: 9789984453545.
34. Meiere S., Čepāne I. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam. Grām.: *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Balodis R. [zinātniskā vadībā], Endziņš A., Apsītis R., Jundzis T., Kūtris G. [zinātniskā redakcijā]. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 717.–736. lpp. ISBN: 9789984840192.
35. Meiere S., Zaļoksnis J. 3. Vides vadības likumdošanas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 27.–44. lpp. ISBN: 9789984453408.
36. Meseršmits K., Meire S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 460 lpp. ISBN: 9789984725772.
37. Melķis E. No tiesību filozofijas vēstures: Pirmsokrata perioda domātāji. Sokrats. Platons. Grām.: Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 334 lpp. ISBN: 9789934508189.
38. Mieriņa A. Starptautiskās privāttiesības: ģenēze un sistēma. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 302 lpp. ISBN: 9789984459806.
39. Neimane L. Reversā ietekmes uz vidi novērtējuma ieviešana Latvijā. Grām.: *Starptautiskās zinātniskās konferences "Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2015" materiāli. II daļa. Valsts un tiesību aktuālās problēmas*. Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes starptautisko zinātnisko konferenču rakstu krājums. Mešņikovs V. [zin. red.]. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2016, 97.–105. lpp. ISBN: 9789984147703.
40. Neimane L. Ietekmes uz vidi novērtējuma un būvniecības tiesību normu savstarpējā saskaņotība. Grām.: *Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika*. Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 207.–215. lpp. ISBN: 9789984458557.
41. Neimane L. Ietekmes uz vidi sākotnējās izvērtēšanas tiesiskā regulējuma aktuāli jautājumi. Grām.: *Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas*. BSA II Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: BSA, 2014, 128.–131. lpp. ISBN: 9789984470962.
42. Osipova S. Eiropas tiesību priekšvēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 447 lpp. ISBN: 9789934508530.
43. Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 191 lpp. ISBN: 9789984790831.
44. Osipova S. Starp tiesību normu un tiesisko realitāti. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 28.–37. lpp. ISBN: 9789934180170.
45. Pāvests Benedikts XVI. Enciklika *Caritas in Veritate* (2009. gada 29. jūnijs). Par cilvēka visaptverošu attīstību mīlestībā un patiesībā. Bisenieks V. [tulk.]. Rīga: KALA Raksti, 2009, 95 lpp. ISBN: 9789934809620.
46. Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato si'* (2015. gada 24. maijs). Velītā rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016, 144 lpp. ISBN: 9789934820281.
47. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 448 lpp. ISBN: 9789984840291.
48. Rezevska D. Kas ir vispārējie tiesību principi? Grām.: *Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā pašlīvība*. Balodis R. [zin. vad.], Rezevska B., Balodis K., Kārklīņa A., Danovskis E. [zin. redak.]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 17.–21. lpp. ISBN: 9789934508479.
49. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Daiga Rezevska, 2015, 176 lpp. ISBN: 9789934145834.
50. Ridēns L. Ievads. Grām.: *Vide un ilgtspējīga attīstība*. Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 17.–25. lpp. ISBN: 9789984454030.
51. Segliņš V. Ietekmes uz vidi novērtējums (mācību līdzeklis maģistru studijām). Rīga: LU Ekoloģiskā centra apgāds "Vide", 1994, 71 lpp. ISBN: 9984500616.
52. Seimuškāne L. Iedzīvotāju līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā pašvaldībās Latvijā un to ietekmējošo faktoru izvērtējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2015, 241 lpp.
53. Strautmanis J. Vides ētika un vides tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 187 lpp. ISBN: 9789984224619.
54. Strautmanis J. Ekoloģisko tiesību pamati. Dabas vides tiesiskā aizsardzība. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 222 lpp. ISBN: 9984046370.
55. Šmits P. Latviešu mītoloģija. Rīga: Valters un Rapa, 1926, 151 lpp.
56. Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 282 lpp. ISBN: 9789934508080.
57. Vircavs M. Ietekmes uz vidi novērtējums. Grām.: *Vides zinātne*. Kļaviņš M. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 540.–571. lpp. ISBN: 9789984825094.
58. Vircavs M. Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2005, 248 lpp. ISBN: 998476656X.
59. Vircavs M. IVN procedūras izklāsts. Grām.: *Ietekmes uz vidi novērtējums*. Benders J. [red.]. Rīga: LU Vides zinātnes un pārvaldības institūts / VARAM, 2000, 17.–19. lpp. ISBN: 9984939758.

60. Viķe-Freiberga V. Trejādas saules. Meteoroloģiskā saule. Gaišā saule. Rīga: Pētergailis, 2011, 245 lpp. ISBN: 9789984333236.
61. Zaļoksnis J. Vides politikas sistēma. Grām.: *Vides vadība*. Zaļoksnis J., Kļaviņš M., Brikše I., Meiere S. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 45.–64. lpp. ISBN: 9789984453408.
62. Zaļoksnis J., Meiere S. 12. Vides vadība: politika, likumdošana un institūcijas. Grām.: *Vide un ilgtspējīga attīstība*. Kļaviņš M., Zaļoksnis J. [red.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 239.–265. lpp. ISBN: 9789984454030.
63. Ziemele I. Vēlējuma vārdi grāmatai. Grām.: *Tieslietu ministrijas juristi Latvijas simtgadei: tiesībpolitikas aktuālie jautājumi*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 8.–10. lpp. ISBN: 9789934508592.
64. Abaza H., Bisset R., Sadler B. Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach. Nairobi: UNEP, 2004, 147 p. ISBN: 9280724290.
65. Abbot C. Environmental Command Regulation. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, pp. 61–96. ISBN: 9781841135441.
66. Adelman S. Rethinking Global Environmental Governance. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 296–307. ISBN: 9789280736700.
67. Agrawala S., Kramer A. M., Prudent-Richard G., Sainsbury M. Incorporating climate change impacts and adaptation in Environmental Assessments: Opportunities and Challenges. *OECD Environmental Working Paper*, ENV/WKP(2010)10, No. 24. Paris: OECD Publishing, 2010, 37 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/19970900>.
68. Allaby M. Oxford Dictionary of Ecology. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005, 432 p. ISBN: 9780199567669.
69. Anton D. K., Shelton D. L. Environmental Protection and Human Rights. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, 986 p. ISBN: 978052166388.
70. Arts J., Morrison-Saunders A. Theoretical perspectives on EIA and Follow-up. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, pp. 22–41. ISBN: 9781844073375.
71. Bacon F. Of the Wisdom of the Ancients (1609). Jazzybee Verlag, 2016. 17 October. *KDL file*.
72. Baker J. A Practical Framework for EIA Follow-up. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, pp. 42–62. ISBN: 9781844073375.
73. Barton B. Underlying concepts and theoretical issues in public participation in resources development. In: *Human Rights in Natural Resources Development: Public Participation in the Sustainable Development of Mining and Energy Resources*. Zillman D., Lucas A., Pring G. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2002, pp. 77–119. ISBN: 9780199253784.
74. Bartlett R. V. The rationality and logic of NEPA revisited. In: *Environmental Policy and NEPA: Past, present, and future*. Clark R. E., Canter L. W. [Eds.]. Boca Raton, FL: St Lucie Press, 1997, pp. 51–60. ISBN: 1574440721.
75. Bartlett R. V. Impact Assessment as a Policy Strategy. In: *Policy Through Impact Assessment: Institutionalized Analysis as a Policy Strategy*. Bartlett R. V. [Ed.]. Westport: Connecticut, 1989, pp. 1–4. ISBN: 9780313267758.
76. Bekhechi M. A., Mercier J.-R. The Legal and Regulatory Framework for Environmental Impact Assessments: A Study of Selected Countries in Sub-Saharan Africa. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2002, 153 p.
77. Birnie P., Boyle A., Redgwell C. International Law & The Environment. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009, 851 p. ISBN: 9780198764229.
78. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. International Environmental Law: Mapping the Field. Ch. 1. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 1–25. ISBN: 9780199269709.
79. Bond A., Morrison-Saunders A. Challenges in determining the effectiveness of sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 37–50. ISBN: 9780203112625.
80. Bosselman K. The Principle of Sustainability: Transforming law and governance. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2017, *KDL file*, 263 p. ASIN: B01MTYHKU9.
81. Bosselmann K. Environmental and Human Rights in Ethical Context. In: *Research Handbook on Human Rights and the Environment*. Grear A., Kotzé L. J. [Eds.]. Cheltenham: Edward Elgar, 2015, pp. 531–550. ISBN: 9781782544425.
82. Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010, 359 p. ISBN: 9780674035430.
83. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. Preface. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, loc. 285–438. ISBN: 9780203112625.
84. Boyd D. R. The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment. Vancouver, BC: UBC Press, 2012, 468 p. ISBN: 9780774821612.
85. Brooks S. E., Wright M. A. P. Strengthening governance of the oil sector with respect to biodiversity: Country situation analysis for Uganda and Kenya. Cambridge, UK: UNEP World Conservation Monitoring Centre, 2016, 63 p.

86. Brooks R., Jone R., Virginia R. *Law and Ecology: The Rise of the Ecosystem Regime*. Aldershot: Ashgate, 2002, 430 p. ISBN: 9780754623168.
87. Burdon P. [Ed.]. *Exploring Wild Law: the Philosophy of Earth*. Kent Town: Wakefield Press, 2011, 370 p. ISBN: 9781862549463.
88. Caldwell L. K. *The National Environmental Policy Act: an Agenda for the Future*. Bloomington, IN: Indiana University Press, 1998, 232 p. ISBN: 9780253334442.
89. Caldwell L. K. *International Environmental Policy: From the Twentieth to the Twenty-First Century*. 3rd ed. Durham, NC: Duke University Press, 1996, 484 p. ISBN: 9780822318668.
90. Caldwell L. K. Understanding impact analysis: technical process, administrative reform, policy principle. In: *Policy through impact assessment: Institutionalized analysis as a policy strategy*. Bartlett R. V. [Ed.]. Westport, CT: Greenwood Press, 1989, pp. 7–16. ISBN: 9780313267758.
91. Caldwell L. K. *Science and the National Environmental Policy Act*. Tuscaloosa, AL: University of Alabama Press, 1983, 178 p. ISBN: 9780817301118.
92. Caldwell L. K. *The National Environmental Policy Act*. In: *Environment as a Focus for Public Policy*. Caldwell L. K., Bartlett R. V., Gladden J. N. [Eds.]. Gladden, College Station, TX: Texas A&M University Press, 1995, pp. 167–179. ISBN: 9780890966433.
93. Cançado Trindade A. A. 19. Principle 15. Precaution. In: *The Rio Declaration on Environment and Development. A Commentary*. Viñuales E. J. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2015, pp. 403–428. ISBN: 9780199686773.
94. Caranta R., Gerbrandy A., Müller B. [Eds.]. *The Making of a New European Legal Culture: The Aarhus Convention. At the Crossroad of Comparative Law and EU Law*. Groningen: European Law Publishing, 2018, 467 p. ISBN: 9789089521903.
95. Carroll B., Turpin T., Boyden A. et al. *Environmental Impact Assessment Handbook: A Practical Guide for Planners, Developers and Communities*. 2nd ed. London: Thomas Telford, 195 p. ISBN: 9780727735096.
96. Cashmore M., Kørnøv L. The changing theory of impact assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 18–34. ISBN: 9780203112625.
97. Cherp A., Martonakova H., Jurkeviciute A., Gachechiladze-Bozhesku M. SEA in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia. In: *Handbook of Strategic Environmental Assessment*. Sadler B., Aschemann R., Dusik J. et al. [Eds.]. London: Earthscan, 2011, pp. 108–120. ISBN: 9781844073658.
98. Commoner B. *The Closing Circle: Nature, Man, and Technology*. New York: Knopf, 1971, 339 p. ISBN: 9780394423500.
60. Corder H. *The Development of Administrative Law in South Africa*. In: *Administrative Justice in South Africa: An Introduction*. Quinot G. [Ed.]. Cape Town: Oxford University Press, 2015, *ADE file*. ISBN: 9780199056576.
61. Craig D., Jeffery M. Legal pluralism: notions of standing and legal process constraining assessment. Ch. 6. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 85–99. ISBN: 9780203112625.
62. Craik N. 21. Principle 17. Environmental Impact Assessment. In: *The Rio Declaration on Environment and Development. A Commentary*. Viñuales E. J. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2015, pp. 451–470. ISBN: 9780199686773.
63. Craik N. *The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration*. New York: Cambridge University Press, 2008, 332 p. ISBN: 9780511494611.
64. Dalal-Clayton B., Sadler B. *Strategic Environmental Assessment: A Sourcebook and Reference Guide to International Experience*. London: Earthscan Publications, 2005, 470 p. ISBN: 9781844071784.
65. Davies K., Sadler B. *Environmental Assessment and Human Health: Perspectives, Approaches and Future Directions*. [B.v.]: Minister of Supply and Services Canada 1997, 51 p. ISBN: 0-660170639.
66. Davies N. *Europe: A History*. Vintage Digital, 2010. September 30. *KDL file*. ASIN: B003ZDO8XE.
67. de Sadeleer N. *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford: Oxford University Press, 2014, 499 p. ISBN: 9780199675432.
68. de Sadeleer N. *Environmental Principles. From Political Slogans to Legal Rules*. New York: Oxford University Press, 2002, 433 p. ISBN: 9780199280926.
69. de Vos P., Freedman W. [Ed.]. *South African Constitutional Law in Context*. Cape Town: Oxford University Press, 2014, 805 p. ISBN: 9780195991376.
70. Dovers S., Connor D. Institutional Policy and Policy Change for Sustainability. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, pp. 21–60. ISBN: 9781841135441.
71. Dupuy P.-M., Viñuales J. E. *International Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, 438 p. ISBN: 9781107041240.
72. Ebbesson J. Public participation. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Ch. 29. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 681–703. ISBN: 9780199269709.
73. Eccleston C. H. *The NEPA Planning Process: A Comprehensive Guide with Emphasis on Efficiency*. New York: John Wiley and Sons, 1999, 424 p. ISBN: 9780471252726.
74. Elliott M. *Environmental Impact Assessment in Australia: Theory and Practice*. 6th ed. Sydney: The Federation Press, 2014, 368 p. ISBN: 9781862879454.

75. Fischer F. *Citizens, Experts and the Environment*. Durham, NC: Duke University Press, 2000, 352 p. ISBN: 9780822326229.
76. Fisher D. E. *Legal Reasoning in Environmental Law: A Study of Structure, Form and Language*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2013, 466 p. ISBN: 9781781008966.
77. Fisher D. E. *Australian Environmental Law: Norms, Principles and Rules*. 3rd ed. Sydney: Thomson Reuters, 2014, 729 p. ISBN: 9780455232317.
78. Florini A., Pascual C. United Nations Reform. In: *Global Governance Reform: Breaking the Stalemate*. Bradford C. I., Linn J. F. [Eds.]. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2007, pp. 60–73. ISBN: 9780815713630.
79. Flyvbjerg B. *Rationality and Power: Democracy in Practice*. London: University of Chicago Press, 1998, 304 p. ISBN: 9780226254517.
80. Forester J. *Planning in the face of power*. Berkeley, CA: University of California Press, 1988, 264 p. ISBN: 9780520064133.
81. Fox J. A., Brown L. D. [Eds.]. *The Struggle for Accountability: The World Bank, NGO's and Grassroots Movements*. Cambridge, MA, London: The MIT Press, 570 p. ISBN: 9780262561174.
82. Fuggle R. F. *Environmental Management: An Introduction*. Ch. 1. In: *Environmental Management in South Africa*. Fuggle R. F., Rabie M. A. [Eds.]. Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992, pp. 1–10. ISBN: 9780702128479.
83. Galligan D. J. *Discretionary Powers. A Legal Study of Official Discretion*. Oxford: Clarendon Press, 1990, 432 p. ISBN: 9780198256526.
84. Gee D., Stirling A. Late lessons from early warnings: improving science and governance under uncertainty and ignorance. In: *The Precautionary Principle: Protecting Public Health, the Environment and the Future of Our Children*. Martuzzi M., Tickner J. A. [Eds.]. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2004, pp. 93–120. ISBN: 9289010983.
85. Gibson R. B. Why sustainability assessment? In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 4–17. ISBN: 9780203112625.
86. Gimbutas (Gimbutienė) M. *The Balts*. London: Thames and Hudson, 1963, pp. 179–204.
87. Glasson J., Therivel R., Chadwick A. *Introduction to Environmental Impact Assessment*. 4th ed. Abingdon: Routledge, 2012, 392 p. ISBN: 9780415664684.
88. Glasson J. Socio-economic impacts 1: overview and economic impacts. In: *Methods of Environmental Impact Assessment*. 3rd ed. Morris P., Therivel R. [Eds.]. Oxon: Routledge, 2009, pp. 22–50. ISBN: 9780415441759.
89. Glazewski J. *Environmental Law in South Africa*. Durban: Butterworths, 2000, 903 p. ISBN: 9780409029369.
90. Gulis G., Soeberg M., Martuzzi M., Nowacki J. Strengthening the implementation of health impact assessment in Latvia. Copenhagen: World Health Organization, 2012, 44 p. Pieejams: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0016/160810/e96481.pdf [aplūkots 2014. gada 15. janvārī].
91. Hage J. Basic Concepts of Law. Ch. 3. In: *Introduction to Law*. 2nd ed. Hage J., Waltermann A., Akkermans B. [Eds.]. Maastricht: Springer, 2017, pp. 33–52. ISBN: 9783319572512.
92. Haas P. Epistemic Communities. Ch. 34. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 791–806. ISBN: 9780199269709.
93. Habermas J. *The theory of communicative action*. Boston, MA: Beacon Press, 1984, 465 p. ISBN: 9780807015070.
94. Handl G. *Multilateral Development Banking: Environmental Principles and Concepts Reflecting General International Law and Public Policy*. The Hague: Kluwer Law International, 2001, 210 p. ISBN: 9789041198075.
95. Harlow C., Rawlings R. *Law and Administration*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 880 p. ISBN: 9780521701792.
96. Healey P. *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. Vancouver: UCB Press, 446 p. ISBN: 9780774805988.
97. Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, 179 p. ISBN: 9781781954560.
98. Hoevenaars G. Independent quality control. How does it work in Netherlands? In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 10–15. Pieejams: <http://onlinetouch.nl/ncea/nceas-views-and-experiences-2018?html=true#/2/> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
99. Holder J. The prospects for ecological impact assessment. Ch. 9. In: *Taking Stock of Environmental Assessment: Law, Policy and Practice*. Holder J., McGillivray D. [Eds.]. Abingdon: Routledge-Cavendish, 2008, pp. 259–283. ISBN: 9781844721016.
100. Holder J. *Environmental Assessment: The Regulation of Decision Making*. Oxford: Oxford University Press, 2004, 371 p. ISBN: 9780198267720.
101. Howitt R. Contested spatiality: geographical scale in sustainability assessment. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 68–84. ISBN: 9780203112625.
102. Hughes A. *Human Dignity and fundamental rights in South Africa and Ireland*. Pretoria: Pretoria University Law Press, 2014, 603 p. ISBN: 9781920538217.
103. Hughes D. J. *An Environmental History of the World: Humankind's changing role in the community of life*. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2009, 320 p. ISBN: 9780415481502.

104. Human Rights Watch, Manby B. *The Price of Oil: Corporate Responsibility & Human Rights Violations In Nigeria's Oil Producing Companies*. New York: Human Rights Watch, 1999, 186 p. ISBN: 1564322254.
105. Humlíčková P., Vomáčka V. Public Participation and EIA in the Multi-Stage Decision-Making Process: The Czech example. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 389–408. ISBN: 9781780686103.
106. Hunter D., Salzman J., Zaelke D. *International Environmental Law and Policy*. 3rd ed. New York: Foundation Press, 2007, 1613 p. ISBN: 9781599410418.
107. Intergovernmental Panel on Climate Change / Parry M., Canziani O., Palutikof J. et al. [Eds.]. *Climate Change 2007 – Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2007, 869 p. ISBN: 9780521880107.
108. Iorns Magallanes C. Using human rights to recognize human responsibilities toward nature. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 237–247. ISBN: 9789280736700.
109. Jacobsson B. Scripted states and changes in governance. In: *The European Union and the Baltic States. Changing forms of governance*. Jacobsson B. [Ed.]. Abingdon: Routledge, 2010, pp. 1–20. ISBN: 9780415482769.
110. Jacobsson B. Europeanization and organization theory. In: *The European Union and the Baltic States*. Jacobsson B. [Ed.]. Abingdon: Routledge, 2010, pp. 21–37. ISBN: 9780415482769.
111. Jendroška J. Introduction. *Procedural Environmental Rights in Theory and Practice*. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. xvii–xxv. ISBN: 9781780686103.
112. Jendroška J. Public Participation in Environmental Decision-Making. Interactions Between the Convention and EU Law and Other Key Legal Issues in its Implementation in the Light of the Opinions of the Aarhus Convention Compliance Committee. Ch. 5. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, pp. 91–147. ISBN: 9789089520487.
113. Jongejans P., Draaijers G. Our towns energy neutral in 2030? How SEA can tell us if this is realistic. A case study from Netherlands. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 24–31. Pieejams: <http://onlinetouch.nl/ncea/nceas-views-and-experiences-2018?html=true#/2/> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
114. Kimm J. [Ed.]. *Health Impact Assessment: Past Achievement, Current Understanding, and Future Progress*. Oxford: Oxford University Press, 2013, 313 p. ISBN: 9780199656011.
115. Kerbrat Y., Maljean-Dubois S. *The Transformation of International Environmental Law*. Oxford: Hart Publishing, 2011, 338 p. ISBN: 9781849462594.
116. Khan F. *Contemporary South African Environmental Response: An Historical and Socio-Political Evaluation, With Particular Reference to Blacks*. Cape Town: University of Cape Town, 1990, 150 p.
117. Kidd M. *Environmental Law*. 2nd ed. Cape Town: Juta, 2011, 368 p. ISBN: 9780702185458.
118. Kidd M., Retief F. Environmental Assessment. Ch. 27. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, pp. 971–1047. ISBN: 9780702181344.
119. Knox J. H., Markell D. L. The Innovative North American Commission for Environmental Cooperation. In: *Greening NAFTA: The North American Commission for Environmental Cooperation*. Markell D. L., Knox J. H. [Eds.]. Stanford: Stanford University Press, 2003, pp. 1–21. ISBN: 9780804746045.
120. Kobus D., Cherp O., George C., Norman L. Comparison and Evaluation of EIA Systems in Countries in Transition. In: *Environmental Assessment in Countries in Transition*. Bellinger E. G., George C., Lee N., Paduret A. [Eds.]. Budapest: Central European University Press, 2000, pp. 157–164. ISBN: 9789639116924.
121. Koch H.-J. *Umweltrecht*. 4., vollständig überarbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2014, S. 965. ISBN: 9783800645404.
122. Koivoruva T. *Introduction to International Environmental Law*. Oxon: Routledge, 2014, 213 p. ISBN: 9780415816533.
123. Koivoruva T. The Case of Vuotos: Interplay Between International, Community and National Environmental Law. In: *Transboundary Environmental Impact Assessment in the European Union*. Marsden S., Koivoruva T. [Eds.]. Abingdon and New York: Earthscan, 2011, pp. 59–84. ISBN: 9781849713481.
124. Kontio P., Kuitto P. Environmental Governance in the Baltic States: Lithuania, Latvia and Estonia. In: *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region*. Joas M., Detlef J., Kern K. [Eds.]. London: Earthscan, 2008, pp. 83–112. ISBN: 9781844075379.
125. Kotzé L. J. Sustainable development and the rule of law of nature. A Constitutional Reading. Ch. 7. In: *Rule of Law for Nature. New Dimensions and Ideas for Environmental Law*. Voigt C. [Ed.]. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 130–145. ISBN: 9781107043268.
126. Kotzé L. J. *Global Environmental Governance: Law and Regulation for the 21st Century*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012, 344 p. ISBN: 9781781002520.
127. Krämer L. *EU Environmental Law*. 7th ed. London: Sweet & Maxwell, 2011, 465 p. ISBN: 9780414042995.
128. Kovarzina O. Non-state Actors and Compliance with EU law: the Case of the EIA Directive. Thesis No. 1245. Geneva: Graduate Institute for International and Development Studies, 2018, 240 p.
129. Ksentini F. Z., UN special rapporteur on Human Rights and the Environment. Preliminary Report, E/CN.4/Sub.2/1991/8 1991. August 2.

130. Kravchenko S., Bonine J. *Human Rights and the Environment: Cases, Law, and Policy*. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2008, 637 p. ISBN: 9781594604133.
131. Larsson S. On Legal Complexity: Between Law in Books and Planning in Practice. Ch. 17. In: *Social and Legal Norms: Towards a Socio-legal Understanding of Normativity*. Baier M. [Ed.]. Farnham: Ashgate, 2013, pp. 285–307. ISBN: 9781409453437.
132. Lasswell H. D. *Politics: Who Gets What, When, How*. Whitefish, MT: Literary Licencing, 274 p. ISBN: 9781258139599.
133. Lawrence D. P. *Impact Assessment: Practical Solutions to Recurrent Problems and Contemporary Challenges*. 2nd ed. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2013, 480 p. ISBN: 9781118097373.
134. Lazarus R. J. *The Making of Environmental Law*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2004, 318 p. ISBN: 9780226469720.
135. Leopold A. *A Sound County Almanac*. New York: Oxford University Press, 1989, 226 p. ISBN: 9780195059281.
136. Leroy P., van Tatenhove J. P. M. Environment and Participation – The Shifting Significance of a Double Concept. Part 4, Ch. 8. In: *Greening Society. The Paradigm Shift in Dutch Environmental Politics*. Driessen P. P. J., Glasbergen P. [Eds.]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002, pp. 163–184. ISBN: 9789048160310.
137. Lowe V. Sustainable Development and Unsustainable Arguments. In: *International Law and Sustainable Development: Past Achievements and Future Challenges*. Boyle A., Freestone D. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2001, pp. 19–31. ISBN: 9780198298076.
138. Lubbe WD. Access to justice in light of the Atabong case: a means to ensure the realization of article 24 of the Banjul Charter. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 263–269. ISBN: 9789280736700.
139. Maloney M., Burdon P. *Wild Law – in Practice*. Abingdon: Routledge, 2014, 288 p. ISBN: 9780415663342.
140. Marsden S. Public participation in transboundary environmental impact assessment: closing the gap between international and public law? In: *Environmental Discourses in Public and International Law*. Jessup B., Rubenstein K. [Eds.]. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, pp. 238–259. ISBN: 9781107019423.
141. May J. R. Sustainability and Global Environmental Constitutionalism. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 308–318. ISBN: 9789280736700.
142. May J. R., Daly E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, *KDL file*, 414 p. ISBN: 9781107022256.
143. Major J. Historical Development of the Ecosystem Concept. In: *The Eco-system Concept in Natural Resource Management*. Van Dyne G. M. [Ed.]. New York: Academic press, 1969, pp. 9–22. ISBN: 9780124314238.
144. Meadows D. H., Meadows D. L., Randers J., Behrens W. W., III. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books, 1972, 205 p. ISBN: 0876631650.
145. Mikosa Ž. Implementation of the Aarhus Convention through actio popularis. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 261–283.
146. Moreta M. A. L. *The Human Rights Fundaments of Conservation in the Context of the Extraction of Energy Resources*. Göttingen: Bonn University Press, 385 p. ISBN: 9783847104186.
147. Morgan R. K. *Environmental Impact Assessment: A Methodological Approach*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, 307 p. ISBN: 9780412730009.
148. Morris P., Therivel R. [Eds.]. *Methods of Environmental Impact Assessment*. 3rd ed. Oxon: Routledge, 2009, 560 p. ISBN: 9780415441759.
149. Morrison-Saunders A., Arts J. Introduction. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, pp. 1–21. ISBN: 9781844073375.
150. Morrison F. L. The Relationship of International, Regional, and National Environmental Law. Ch. 3. In: *International, Regional and National Environmental Law*. Morrison F. L., Wolfrum R. [Eds.]. The Hague: Kluwer Law International, 2000, pp. 113–132. ISBN: 9041188452.
151. Mostert E. Commissions for Environmental Impact Assessment: Their contribution to the effectiveness of Environmental Impact Assessment. Delft: Delft University Press, 1995, 311 p. ISBN: 9040711690.
152. Muiznieks N. R. *The Baltic popular movements and the disintegration of the Soviet Union*. Ann Arbor, MI: University of California, 1993, 445 p.
153. Murcott M. Introducing Transformative Environmental Constitutionalism in South Africa. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 280–293. ISBN: 9789280736700.
154. Naess A. *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Rothenberg D. [translated]. Cambridge: Cambridge University Press, 2003 [reprinted], 223 p. ISBN: 9780521348737.
155. National Academy of Sciences. *Improving health in the United States: the role of health impact assessment*. Washington, DC: The National Academies Press, 2011, 209 p. ISBN: 9780309218832.
156. National Research Council / Dietz T., Stern P. C. [Eds.]. *Public participation in environmental assessment and decision making*. Washington, DC: The National Academy Press, 2008, 305 p. ISBN: 9780309123990.
157. Neimane L. Rights-based Approaches to Environmental Protection in International and Regional European Environmental Assessment and Maastricht Recommendations. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 90–103. ISBN: 9789280736700.

158. Neimane L. Concept of Reverse Environmental Impact Assessment. In: *online proceedings of the annual conference of International Association of Impact Assessment (IAIA15) 'Impact Assessment in the Digital Era', 2015*, 5 p. Pieejams: <https://conferences.iaia.org/2015/Final-Papers/Neimane.%20Leila%20-%20Concept%20of%20Reverse%20Environmental%20Impact%20Assessment.pdf> [aplūkots 2018. gada 20. maijā].
159. Neimane L. The Interrelation of Social Aspects of the Old Testament and the Law. In: *Proceedings of the International Conference of PhD Students and Young Researchers 'Integrating Social Sciences into Legal Research'*. Vilnius: Vilnius University, 2014, pp. 257–263. ISBN: 9786094593048.
160. Neimane L. Environmental Impact Assessment and Intersectoral Objects. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. LU 5. starptautiskās zinātniskās konferences, kas veltīta LU Juridiskās fakultātes 95. gadadienai, rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, pp. 293–306. ISBN: 9789984458922.
161. Nel G. J., Kotzé J. L. Environmental Management: An Introduction. Ch. 1. In: *Fuggle & Rabie's Environmental Management in South Africa*. 2nd ed. Strydom H. A., King N. D. [Fuggle F. R., Rabie A. M.] [Eds.]. Cape Town: Juta Law, 2009, pp. 1–33. ISBN: 9780702181344.
162. Noble B. F. Introduction to Environmental Impact Assessment: A Guide to Principles and Practice. 2nd ed. Don Mills: Oxford University Press, 2010, 274 p. ISBN: 978-0195429626.
163. Ortolano L., May C. L. Appraising Effectiveness of Mitigation Measures: The Grand Coulee Dam's Impacts on Fisheries. In: *Assessing impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Oxon and New York: Earthscan, 2004, pp. 97–117. ISBN: 9781844073375.
164. Ortolano L., Shepherd A. Environmental Impact Assessment. Ch. 1. In: *Environmental and Social Impact Assessment*. Vanclay F., Bronstein D. A. [Eds.]. Chichester: John Wiley & Sons Ltd, 1996, pp. 3–30. ISBN: 9780471957645.
165. Owens S. and Cowell R. Land and Limits: Interpreting Sustainability in the Planning Process. London: Routledge, 2002, 264 p. ISBN: 9780415485715.
166. Pallemmaerts M. Introduction. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemmaerts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, pp. 1–15. ISBN: 9789089520487.
167. Peterson K. Drivers of Effectiveness of Environmental Assessment. Abstract. Tallinn: Tallinna Üllikool, 2010, 56 p. ISBN: 9789949463657.
168. Petts J. Environmental Impact Assessment – Overview of Purpose and Process. Ch. 1. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 1. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, pp. 3–11. ISBN: 9780632047727.
169. Petts J. Introduction to Environmental Impact Assessment in Practice: Fulfilled Potential or Wasted Opportunity? Ch. 1. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 2. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, pp. 3–9. ISBN: 9780632047710.
170. Ponting C. A New Green History of the World: The Environment and the Collapse of Great Civilizations. London: Penguin, 2007, 464 p. ISBN: 9780143038986.
171. Rabbinge R. [interview]. Outgoing vice-chair of the NCEA. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 4–9. Pieejams: <http://onlinetouch.nl/ncea/nceas-views-and-experiences-2018?html=true#/2/> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
172. Rabie M. A. Nature and Scope of Environmental Law. Ch. 6. In: *Environmental Management in South Africa*. Fuggle R. F., Rabie M. A. [Eds.]. Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992, pp. 83–98. ISBN: 9780702128479.
173. Radkau J. Nature and Power: A Global History of the Environment. New York: Cambridge University Press, 2008, 450 p. ISBN: 9780521616737.
174. Rausch H. Panorama du droit de l'environnement. Cahier de l'environnement n° 226. 4ème édition. Berne: Office fédéral de l'environnement, des forêts et du paysage, 2005, 103 p.
175. Redgwell C. Transboundary pollution: principles, policy and practice. In: *Transboundary Pollution*. Jayakumar S., Koh T., Beckman R. et al. [Eds.]. Cheltenham: Edward Elgar, 2015, pp. 11–35. ISBN: 9781784715786.
176. Retief F. Sustainability Assessment in South Africa. Ch. 12. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 184–196. ISBN: 9780203112625.
177. Richardson B. J. Environmental Regulation through Financial Organizations: Comparative Perspectives on the Industrialized Nations. The Hague: Kluwer Law International, 2002, 415 p. ISBN: 9789041117359.
178. Richardson B. J., Wood S. Environmental Law for Sustainability. In: *Environmental Law for Sustainability*. Richardson B. J., Wood S. [Eds.]. Portland, OR: Hart Publishing, 2006, 1–18. ISBN: 9781841135441.
179. Robinson N. A. Environmental Regulation of Real Property. *Revised version*. Reilly K. A. [Ed.]. New York: Law Journal Press, 2006, 1200 p. ISBN: 9781588520166.
180. Rodriguez-Bachiller A., Glasson J. Expert Systems and Geographic Information Systems for Impact Assessment. London: Taylor & Francis, 2004, 408 p. ISBN: 9780415307253.
181. Sadler B. Latest EA effectiveness study. 2012. *Nepublicēts materiāls*.
182. Sadler B. On Evaluating the Success of EIA and SEA. In: *Assessing Impact: Handbook of EIA and SEA Follow-up*. Morrison-Saunders A., Arts J. [Eds.]. Abingdon: Earthscan, 2004, pp. 248–285. ISBN: 9781844073375.

183. Sadler B. A Framework for Environmental Sustainability Assessment and Assurance. Ch. 2. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 1. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, pp. 12–32. ISBN: 9780632047727.
184. Sadler B. International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Final Report: Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. Ottawa: CEAA, IAIA, 1996, 248 p. ISBN: 9780662247029.
185. Sager T. A planning theory perspective on the EIA. In: *EIA, large development projects and decision-making in the Nordic countries*. Hilding-Rydevik T. [Ed.]. Stockholm: Nordregio report, 2001, 6, pp. 199–222. ISBN: 9189332180.
186. Samuel G. Comparative law and its methodology. In: *Research Methods in Law*. Watkins D., Burton M. [Eds.]. Abingdon: Routledge, 2013, pp. 100–118. ISBN: 9780415672146.
187. Sand P. H. The Evolution of International Environmental Law. Ch. 2. In: *The Oxford Handbook of International Environmental Law*. Bodansky D., Brunnée J., Hey E. [Eds.]. Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 29–43. ISBN: 9780199269709.
188. Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R. Principles of International Environmental Law. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, 926 p. ISBN: 9780521769594.
189. Sands P. Environmental Protection in the Twenty-First Century: Sustainable Development and International Law. In: *Environmental Law, the Economy and Sustainable Development*. Revesz R. L., Sands P., Stewart R. B. [Eds.]. New York: Cambridge University Press, 2000, pp. 369–409. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511720871.013>.
190. Sands P. International Law in the Field of Sustainable Development: Emerging Legal Principles. In: *Sustainable Development and International Law*. Lang W. [Ed.]. The Hague: Graham & Trotman/Martinus Nijhoff, 1995, pp. 53–66. ISBN: 9781859661796.
191. Schijf B., Nootebom S. New dynamics in ESAI mapping. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 32–36. Pieejams: <http://onlinetouch.nl/ncea/nceas-views-and-experiences-2018?html=true#/2/> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
192. Segger M.-C. C., Khalfan A. Sustainable Development Law: Principles, Practices and Prospects. Oxford: Oxford University Press, 2004, 464 p. ISBN: 9780199276707.
193. Sheate W., Byron H., Dagg S., Cooper L. The Relationship between the EIA and SEA Directives. *Final Report to the EC*. London: Imperial College London Consultants, 2005, 113 p. Pieejams: http://ec.europa.eu/environment/archives/eia/pdf/final_report_0508.pdf [aplūkots 2018. gada 8. maijā]
194. Shelton D., Kiss A. Judicial Handbook on Environmental Law. Nairobi: UNEP, 2005, 131 p. ISBN: 9280725556.
195. Shelton D. Introduction: Law, Non-Law and the Problem of ‘Soft Law’. In: *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal Systems*. Shelton D. [Ed.]. Oxford: Oxford University Press, 2000, pp. 1–18. DOI:10.1093/acprof:oso/9780199270989.003.0001.
196. Simmons I. G. Global Environmental History. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd, 2008, 288 p. ISBN: 9780226758107.
197. Soppe M., Pieters S. The Dutch courts and EIA: troubleshooter or troublemaker? In: *Enviromenmanl Impact Assessment in the Netherlands: Views from the Commission for EIA in 2002*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2002, pp. 31–34. ISBN: 9042110015.
198. Soyapi C. B. The emerging transnationality of environmental rights. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 270–279. ISBN: 9789280736700.
199. Squintani L., Schoukens H. Towards equal opportunities in public participation in environmental matters in the European Union. Ch. 3. In: *Managing facts and feelings in environmental governance*. Squintani L., Darpö J., Lavrysen L., Stoll P. T. [Eds.]. 2019 – in print, [n.l.].
200. Stec S. EU Enlargement, Neighbourhood Policy and Environmental Democracy. Ch. 2. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, pp. 35–54. ISBN: 9789089520487.
201. Stenstadvold M. The role of EIA in the planning and decision processes of large development projects in the Nordic countries. The case of the Gardermoen project. In: *EIA, large development projects and decision-making in the Nordic countries*. Hilding-Rydevik T. [Ed.]. Stockholm: Nordregio report, 2001, 6, pp. 7–54. ISBN: 9189332180.
202. Stoffle R. W., Stoffle B. W., Sjöllander A. Contested time horizons. In: *Sustainability assessment: pluralism, practice and progress*. Bond A., Morrison-Saunders A., Howitt R. [Eds.]. London: Routledge, 2013, *KDL file*, pp. 51–67. ISBN: 9780203112625.
203. Stone C. Should trees have standing? Law, Morality, and the Environment. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 264 p. ISBN: 9780199736072.
204. Svensson J. Governance through mediation: EU twinning in Lithuania. In: *The European Union and the Baltic States*. Jacobsson B. [Ed.]. Abingdon: Routledge, 2010, pp. 59–80. ISBN: 9780415482769.
205. Tarlock D. A. Balancing Environmental Considerations and Energy Demands: A Comment on Calvert Cliffs’ Coordinating Committee Inc. V AEC. *Indiana Law Journal*, 1972, 47(4), pp. 645–679.
206. Tladi D. Sustainable development in International Law: an Analysis of Key Enviro-economic Instruments. Pretoria: Pretoria University Law Press, 2007, 274 p. ISBN: 9780958509794.
207. Turner S. J. A Global Environmental Right. Abingdon: Routledge, 2014, 208 p. ISBN: 9780415811590.

208. Turner S. J. Quantitative Standards within the Environmental Provisions of National Constitutions – Bhutan and Kenya. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 212–223. ISBN: 9789280736700.
209. Udal S. *The Quiet Crisis*. New York: Holt Rinehart and Winston, 1963 [reprinted 2018], 258 p. ISBN: 9781331438694.
210. Vaillancourt J. G. Environment. In: *Conservation and Environmentalism: an Encyclopaedia*. Paehlke R. [Ed.]. New York and London: Garland Publishing, 1995, pp. 217–217. ISBN: 9781884964145.
211. Vanclay F., Bronstein D. A. Editors' Preface. In: *Environmental and Social Impact Assessment*. Vanclay F., Bronstein D. A. [Eds.]. Chichester: John Wiley & Sons, 1996, pp. xi–xiii. ISBN: 9780471957645.
212. Verheem R., Lembrechts J. The good, the bad, the ugly. The quality of ESIA practice for port development in emerging countries. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 18–23. Pieejams: <http://onlinetouch.nl/ncea/nceas-views-and-experiences-2018?html=true#/2/> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
213. Verheem R. Recommendations for sustainability assessment in the Netherlands. NCEA [Ed.]. Utrecht: 2002, pp. 9–14. ISBN: 9042110015.
214. Villavicencio Calzadilla P., Kotzé L. J. Environmental Constitutionalism: the rights of nature in Ecuador and Bolivia. Approach. In: *New Frontiers in Environmental Constitutionalism*. Daly E., Kotzé L. J., May J. et al. [Eds.]. Nairobi: UNEP, 2017, pp. 175–189. ISBN: 9789280736700.
215. Walmsley B., Patel S. SADC Environmental Legislation Handbook 2012. 3rd ed. Pretoria: DBSA in collaboration with the SAIEA, 2011, 516 p. ISBN: 978920227012.
216. Wathern P. An introductory guide to EIA. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, pp. 3–30. ISBN: 9780415078849.
217. Warner R. M. Environmental assessments in the marine areas of the polar regions. In: *Law of the Sea and Polar Regions: Interactions Between Global and Regional Regimes*. Molenaar E., Elferink A. G. O., Rothwell D. R. [Eds.]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013, pp. 139–162. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004255210_008/.
218. Wathern P. The EIA directive of the European Community. In: *Environmental Impact Assessment: Theory and Practice*. Wathern P. [Ed.]. London: Unwin Hyman, 1988, pp. 192–209. ISBN: 9780415078849.
219. Wójcik M., Grabowski P., Stryjecki M., Gajewski D. Use of the Bounding Conditions Envelope Concept in the Polish System of Environmental Impact Assessments. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 409–423. ISBN: 9781780686103.
220. Wood C. *Environmental Impact Assessment: A Comparative Review*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2003, 405 p. ISBN: 9780582369696.
221. Wood C. Comparative Evaluation of Environmental Impact Assessment Systems. Ch. 2. In: *Handbook of Environmental Impact Assessment*. Vol. 2. Petts J. [Ed.]. Oxford: Blackwell Science, 1999, pp. 10–34. ISBN: 9780632047710.
222. van Boven G. The role of environmental assessment in the landscape approach. Finding joint solutions. In: *Views & Experiences for Environmental Assessment*. NCEA [Ed.]. Utrecht: NCEA, 2018, pp. 38–45. Pieejams: <http://onlinetouch.nl/ncea/nceas-views-and-experiences-2018?html=true#/2/> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
223. Ward B., Dubos R. J. Only one earth: the care and maintenance of a small planet. *An unofficial report commissioned by the Secretary-General of the UN Conference on the Human Environment*. New York, 1972, W.W. Norton, 268 p.
224. Wates J. The future of the Aarhus Convention Perspectives Arising from the Third Session of the Meeting of the Parties. Ch. 15. In: *The Aarhus Convention at Ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Pallemarts M. [Ed.]. Groningen: Europa Law Publishing, 2011, pp. 383–414. ISBN: 9789089520487.
225. Wouters J., Cuyckens H., Ramopoulos T. The European Union: A Federation in All but Name. Ch. 8. In: *Federalism and Legal Unification: A Comparative Empirical Investigation of Twenty Systems*. Halberstam D., Reimann M. [Eds.]. Dordrecht: Springer, 2014, pp. 191–235. ISBN: 9789400773974.
226. Черп О. М., Виниченко В. Н., Хотулёва М. В. и др. Экологическая оценка и экологическая экспертиза. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: ООО «Эколайн», 2000, [n.l.].

Raksti un pētījumi žurnālos un tiešsaistē

227. Briede J., Danovskis E. Politiska lēmuma nozīme administratīvajās tiesībās. *Jurista Vārds*, 2015. 11. augusts, Nr. 31 (883). *El. vers.*
228. Čepāne I. Kuģis vai māja – tāds ir jautājums. Daži Baltijas jūras un jūras līča piekrastes un tās aizsargjoslas tiesiskie aspekti. *Jurista Vārds*, 2018. 10. aprīlis, Nr. 15 (1021). *El. vers.*
229. Feldmanis G. Beigsim dzīvot “pagaidām”! *Padomju Jaunatne*, 1988. 20. februāris, Nr. 36, 6. lpp.
230. Gailis G. Piesardzības principa piemērošana jūras vides aizsardzībai. *Jurista Vārds*, 2007. 7. februāris, Nr. 6 (409). *El. vers.*
231. Gailīte D., Litvins G. Vai ilgtspēja varētu kļūt par jaunu tiesību principu. *Jurista Vārds*, 2015. 4. augusts, Nr. 30 (882). *El. vers.*
232. Īvāns D., Snips A. Par Daugavas likteni domājot. *Literatūra un Māksla*, 1986. 17. oktobris, 18. lpp.

233. Krūmiņa V. Videi ir nepieciešama pastiprināta tiesiskā aizsardzība. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens*, 2017. novembris, Nr. 15, 41.–42. lpp.
234. Levits E. Eiropas Savienība kā vērtību savienība. *Jurista Vārds*, 2018. 8. maijs, Nr. 19 (1025). *El. vers.*
235. Levits E. Pašvaldību likuma koncepcija. Pirmā daļa: 1.–4. nodaļa. 2003. 26. oktobris. Pieejams: <http://www.public.law.lv/ptilevicpasvaldiba.html> [aplūkots 2018. gada 25. augustā].
236. Levits E. Ģenerālklauzulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība (iedaļas 45–127). *Likums un Tiesības*, 2003., 5. sēj., Nr. 7 (Nr. 47), 194.–205. lpp.
237. Levits E. Ģenerālklauzulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība (iedaļas 1–44). *Likums un Tiesības*, 2003., 5. sēj., Nr. 6 (Nr. 46), 162.–169. lpp.
238. Mikosa Ž. Līdzdalība būvniecībā. 2013. 26. aprīlis. Pieejams: <http://providus.lv/article/orhusas-konvencijas-prasibas-un-buvniecibas-process> [aplūkots 2016. gada 25. martā].
239. Neimane L., Kance E., Rudusa I. “Rail Baltica” ietekme uz vidi un vides ietekme uz šo projektu. *Jurista Vārds*, 2016. 2. augusts, Nr. 31 (394). *El. vers.*
240. Neimane L. Sabiedrības līdzdalības paradigma ietekmes uz vidi novērtējuma procesā. *Jurista Vārds*, 2014. 23. septembris. Nr. 37 (389), 6.–13. lpp.
241. Osipova S., Gailīte D. Abstrakti domājošam juristam ir jāzina arī pasaules tiesību vēsture. Intervija. *Jurista Vārds*, 2018. 12. jūnijs, Nr. 24 (1030), 6.–9. lpp.
242. Osipova S. Latvijas tautas tiesiskā apziņa un Latvijas valsts. *Jurista Vārds*, 2012. 25. decembris, Nr. 52 (571). *El. vers.*
243. Paporinskis M. Piezīmes par vides tiesībām. *Jurista Vārds*, 2006. 7. novembris, Nr. 44 (447). *El. vers.*
244. Statkus S. Tiesību avoti, kas regulē sabiedrības līdzdalību. *Jurista Vārds*, 2008. 13. maijs, Nr. 18 (522). *El. vers.*
245. Vircavs M., Vircavs V. Vides būtība. *Environment. Technology. Resources*, 1999, 233.–238. lpp. ISBN: 9984585557.
246. Ziemele I. Tiesiskuma audits: vai Latvija ir tiesiska valsts. *Jurista Vārds*, 2017. 7. novembris, Nr. 46 (1000). *El. vers.*
247. Adger W. N., Brown K., Fairbrass J. et al. Governance for sustainability: towards a “thick” analysis of environmental decisionmaking. *Environment and Planning A*, 2003, 35, pp. 1095–1110. DOI: <https://doi.org/10.1068%2Fa35289>.
248. Anon B. Redrafting the EEC Commission’s draft directive on EIA. *ENDS*, 44, pp. 17–28.
249. Arabadžieva K. ‘Better Regulation’ in Environmental Impact Assessment: The Amended EIA Directive. *Journal of Environmental Law*, 2016, 28, pp. 159–168. DOI: 10.1093/jel/eqw001.
250. Arts J., Runhaar H., Fischer T. B. et al. The Effectiveness of EIA as an Instrument for Environmental Governance – A Comparison of the Netherlands and the UK. *Journal of Environmental Policy and Management*, 2012, 14(4), pp. 1–40. DOI: 10.1142/S1464333212500251.
251. Arts J., Caldwell P., Morrison-Saunders A. Environmental impact assessment follow-up: good practice and future directions – findings from a workshop at the IAIA 2000 conference. *IAPA*, 2000, 19(3), pp. 175–185. DOI: <http://dx.doi.org/10.3152/147154601781767014>.
252. Barrett C. B., Grizzle R. E. A holistic approach to sustainability based on pluralistic stewardship. *Environmental Ethics*, 1999, 21, pp. 23–42. DOI: [10.5840/enviroethics199921139](https://doi.org/10.5840/enviroethics199921139).
253. Bartlett R. V., Kurian P. A. The Theory of Environmental Impact Assessment: Implicit models of policy making. *Policy & Politics*, 1999, 27(4), pp. 415–433. In: *Environmental Assessment*. Vol. II. Environmental Assessment Theory. Fischer T. B. [Ed.]. New York: Routledge, 2016. ISBN: 9781138777767.
254. Bartlett R. V. Rationality and the logic of the National Environmental Policy Act. *The Environmental Professional*, 1986, pp. 105–111.
255. Bartlett R. V. Policy and Impact Assessment: An Introduction. *Impact Assessment Bulletin*, 6, 1988, pp. 73–74.
256. Bartlett R. V. Ecological Rationality: Reason and Environmental Policy. *Environmental Ethics*, 1986, 8, 228 p.
257. Baxamusa M. Empowering communities through deliberation: the model of the community. *Journal of Planning Education and Research*, 2008, 27, pp. 61–276. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F0739456X07308448>.
258. Baxter W., Ross W. A., Spaling H. Improving the practice of cumulative effects assessment in Canada. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 19(4), December 2001, pp. 253–262. DOI: 10.3152/147154601781766916.
259. Bina O. Context and systems: thinking more broadly about effectiveness in strategic environmental assessment in China. *Environmental Management*, 2008, 42(4), pp. 717–733. DOI: 10.1007/s00267-008-9123-5.
260. Bina O. A critical review of the dominant lines of argumentation on the need for strategic environmental assessment. *EIAR*, 2007, 27, pp. 585–606. DOI: 10.1016/j.eiar.2007.05.003.
261. Boggs J.P. Procedural vs. substantive in NEPA law: cutting the Gordian knot. *The Environmental Professional*, 1993, 15, pp. 25–33.
262. Bond A., Morrison-Saunders A., Pope J. Sustainability assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), pp. 53–62. DOI: 10.1080/14615517.2012.661974.
263. Bond A. J., Morrison-Saunders A. Re-evaluating Sustainability Assessment: Aligning the vision and the practice. *EIAR*, 2011, 31, pp. 1–7. DOI: 10.1016/j.eiar.2010.01.007.
264. Boyle A. The Gabčíkovo-Nagymaros Case: New Law in Old Bottles. *Yearbook of International Environmental Law*, 1997, 8(1), pp. 13–20. DOI: <https://doi.org/10.1093/yiel/8.1.13>.
265. Bozeman B. A. Civilizations Under Stress: Reflections on Cultural Borrowing and Survival. *The Virginia Quarterly Review*, 51(1). Pieejams: <https://www.vqronline.org/essay/civilizations-under-stress-reflections-cultural-borrowing-and-survival> [aplūkots 2017. gada 16. novembrī].

266. Brodawka M. The analysis of the implementation of the environmental impact assessment of projects in the Polish legal system. *Polish Yearbook of Environmental Law*, 2014, 4, pp. 27–44. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PYEL.2014.002>.
267. Burdge R. J. A brief history and major trends in the field of impact assessment. *Impact Assessment*, 1991, 9(4), pp. 93–104. DOI: 10.1080/07349165.1991.9726070.
268. Caldwell L. K. Environmental Impact Analysis (EIA): Origins, Evolution, and Future Directions. *Impact Assessment*, 1988, 6(3–4), pp. 75–83. DOI: <https://doi.org/10.1080/07349165.1988.9725648>.
269. Carlarne C., Farber D. Law Beyond Borders: Transnational Responses to Global Environmental Issues. *Transnational Environmental Law*, 2012, 1(1), pp. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2047102512000039>.
270. Cashmore M. The role of science in environmental impact assessment: process and procedure versus purpose in the development theory. *EIAR*, 2004, 24, pp. 403–426. DOI: 10.1016/j.eiar.2003.12.002.
271. Cashmore M., Bond A., Cobb D. The role and functioning of environmental assessment: Theoretical reflections upon an empirical investigation of causation. *Journal of Environmental Management*, 2008, 88(4), pp. 1233–1248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2007.06.005>.
272. Cashmore M., Bond A., Sadler B. Introduction: the effectiveness of impact assessment instruments. *IAPA*, 2009, 27(2), pp. 91–93. DOI: 10.3152/146155109X454285.
273. Cashmore M., Richardson T., Hilding-Ryedvik T., Emmelin L. Evaluating the effectiveness of impact assessment instruments: Theorising the nature and implications of their political constitution. *EIAR*, 2010, 30, pp. 371–379. DOI: 10.1016/j.eiar.2010.01.004.
274. Cherp O., Lee N. Evolution of SER and OVOS in the Soviet Union and Russia (1985–1996). *EIAR*, 1997, 17, pp. 177–204. DOI: [https://dx.doi.org/10.1016/S0195-9255\(97\)00006-1](https://dx.doi.org/10.1016/S0195-9255(97)00006-1).
275. Church J. Sustainable development and the Culture of uBuntu. *De Jure*, 2012, 45(2), pp. 511–531. Pieejams: <http://www.dejure.up.ac.za/index.php/en/volumes/117-article-4.html> [aplūkots 2016. gada 12. maijā].
276. Church J. A South African perspective on balancing interests: economic, environmental and social. *Journal of the Australasian Law Teachers Association*, 2009, pp. 65–72. Pieejams: <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/JIALawTA/2009/7.html> [aplūkots 2013. gada 14. decembrī].
277. Connelly R. G. The UN Convention on EIA in a Transboundary Context: A Historical Perspective. *EIAR*, 1999, 19, pp. 37–46. DOI: 10.1016/S0195-9255(98)00025-0.
278. Dagiliūtė R., Juozapaitienė G. Socio-economic assessment in environmental impact assessment: experience and challenges in Lithuania. *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 2015, 23(03), pp. 211–220. DOI: <https://doi.org/10.3846/16486897.2015.1002842>.
279. Dalal-Clayton B., Sadler B. Part 1. Sustainability appraisal: a review of international experience and practice, first draft of work in progress. International Institute for Environment and Development, n.d. Pieejams: <http://pubs.iied.org/pdfs/G02173.pdf> [aplūkots 2016. gada 7. martā].
280. Darpö J., Nilsson A. On the Comparison of Environmental Law. *Journal of Court Innovation*, 2010, 3(1), pp. 315–336. Pieejams: https://law.pace.edu/sites/default/files/IJIEA/jciDarpö_IJIECT_final%20feb%2010%203-10_cropped.pdf [aplūkots 2018. gada 23. aprīlī].
281. Dipper B., Jones C., Wood C. Monitoring and post-auditing in EIA: a review. *Journal of Environmental Planning and Management*, 1998, 41(6), pp. 731–747. DOI: <https://doi.org/10.1080/09640569811399>.
282. Dworkin R. M. The Model of Rules. *Yale Law School Legal Scholarship Repository*, 1967, pp. 14 – 46. Pieejams: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3609 [aplūkots 2017. gada 3. martā].
283. Ebbesson J. The Notion of Public Participation in International Environmental Law. *8 Yearbook of International Environmental Law*, 1997, 8, pp. 51–97. DOI: <https://doi.org/10.1093/yiel/8.1.51>.
284. Elling B. Rationality and effectiveness: does EIA/ SEA treat them as synonyms? *IAPA*, 2009, 27(2), pp. 121–131. DOI: 10.3152/146155109X454294.
285. Feichtner I., Wörsdörfer M. 10 Years Equator Principles: A Transdisciplinary Inquiry. *Transnational Legal Theory*, 2014, 5(3), pp. 409–416. DOI: <https://doi.org/10.5235/20414005.5.3.409>.
286. Field T.-L. Sustainable Development Versus Environmentalism: Competing Paradigms for the South African EIA Regime. *South African Law Journal*, 2006, 123, pp. 409–436.
287. Fischer T. B. Implications of the revised EIA Directive – Editorial. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 59–60. DOI: 10.17442/uvp-report.030.09.
288. Fischer T. B., Therivel R., Bond A. et. al. The revised EIA Directive – possible implications for practice in England. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 106–112. DOI: 10.17442/uvp-report.030.19.
289. Fischer T. B. The EU and its regulatory role in environmental policy and assessment. *GeoINova. Special issue 'The Evolution of Integration in Europe, 20 Years after the Fall of the Berlin Wall'*, 2009, pp. 155–167.
290. Fischer T. B. On the role(s) of (strategic) environmental assessment in 'greening' decision making. University of Utrecht, Copernicus Lecture, 2009. March 2. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/266470590_On_the_roles_of_strategic_environmental_assessment_in_'greening'_decision_making [aplūkots 2018. gada 5. janvārī].
291. Fisher E., Lange B., Scotfort E., Carlarne C. Maturity and Methodology: Starting a Debate about Environmental Law Scholarship. *Journal of Environmental Law*, 2009, 21(2), pp. 213–250. DOI:10.1093/jel/eqp012.
292. Fothergill J., Marshall R. Compendium of National IA Professional Recognition Schemes: Individual Environmental Impact Assessment (EIA) Practitioners. 2019. Pieejams:

- https://www.iaia.org/pdf/INNOVATIONGRANT_COMPENDIUM_FOTHERGILL.pdf [aplūkots 2019. gada 12. aprīlī].
293. Frank D. J., Hironaka A., Schofer E. The Nation-State and the Natural Environment over the Twentieth Century. *American Sociological Review*, 2000, 65, pp. 96–116.
  294. Gerrard M. B. Reverse Environmental Impact Analysis: Effect of Climate Change on Projects. *New York Law Journal*, 2012. March 8, 247(45), [n.l.]. Pieejams: <http://columbiaclimatelaw.com/files/2016/06/Gerrard-2012-03-Reverse-Environmental-Impact-Analysis.pdf> [aplūkots 2015. gada 8. maijā].
  295. Gibson B. R. Environmental assessment design: lessons from the Canadian experience. *The Environmental Professional*, 1993, 15, pp. 12–24.
  296. Glucker A. N., Driessen P. P. J., Kolhoff A., Runhaar H. A. C. Public participation in environmental impact assessment: why, who and how? *EIAR*, 2013, 43, pp. 104–111. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.eiar.2013.06.003>.
  297. Grey W. Anthropocentrism and deep ecology. *Australasian Journal of Philosophy*, 1993, 71(4), pp. 463–475. DOI: <https://doi.org/10.1080/00048409312345442>.
  298. Günther M., Geißler G., Köppel J. Many roads may lead to Rome: Selected features of quality control within environmental assessment systems in the US, NL, CA, and UK. *EIAR*, 2017, 62, pp. 250–258. DOI: 10.1016/j.eiar.2016.08.002.
  299. Haigh N. The EEC Directive on environmental assessment of development projects. *Journal of Planning and Environmental Law*, 1983, September, pp. 585–595.
  300. Hacking T., Guthrie P. A framework for clarifying the meaning of Triple Bottom-Line, Integrated, and Sustainability Assessment. *EIAR*, 2008, 28, pp. 73–89. DOI: 10.1016/j.eiar.2007.03.002.
  301. Hamlyn O. Reassessing environmental impact assessment: a role for wild law? *Environmental Law & Management*, 2011, 23(1), pp. 7–19. Pieejams: <http://www.lawtext.com/lawtextweb/default.jsp?PageID=2&PublicationID=6&pubSection=4#16> [aplūkots 2018. gada 4. jūlijā].
  302. Harrison J. Measuring Human Rights: Reflections on the Practice of Human Rights Impact Assessment and Lessons for the Future. *Warwick School Research Paper No. 2010/26*. 2010. November 10, 29 p.
  303. Hartley N., Wood C. Public participation in environmental impact assessment – implementing the Aarhus Convention. *EIAR*, 2005, 25, pp. 319–340. DOI:10.1016/j.eiar.2004.12.002.
  304. Healey P. The communicative turn in planning theory and its implication for spatial strategy making. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 1996, 23, pp. 217–234.
  305. Heinma K., Pöder T. Effectiveness of Environmental Impact Assessment System in Estonia. *EIAR*, 2010, 30, pp. 272–277. DOI: 10.1016/j.eiar.2009.10.001.
  306. Heyvaert V., Ety T. Introducing Transnational Environmental Law. *Transnational Environmental Law*, 2012, 1(1), pp. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2047102512000027>.
  307. Hironaka A. The Globalization of Environmental Protection: The Case of Environmental Impact Assessment. *International Journal of Comparative Sociology*, 2002, 43(1), pp. 65–78. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F002071520204300104>.
  308. Hoffmann J. The Meaning of ‘Environment’ in the German Legal Order. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(1), pp. 54–60.
  309. Hughes R. Environmental Impact Assessment and stakeholder involvement. *Environmental Planning Issues*, 1998, 11, 10 p. Pieejams: <https://pubs.iied.org/pdfs/7789IIED.pdf> [aplūkots 2018. gada 5. oktobrī].
  310. Iorns Magallanes C. Maori Cultural Rights in Aotearoa New Zealand: Protecting the Cosmology that Protects the Environment. *Widener Law Review*, 2015, 21, pp. 273–327.
  311. Jacob M. Sustainable development and deep ecology: an analysis of competing traditions. *Environmental Management*, 1994, 18(4), pp. 477–488. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02400853>.
  312. Jay S., Jones C., Slinn P., Wood C. Environmental Impact Assessment: Retrospect and Prospect. *EIAR*, 2007, 27, pp. 287–300. DOI: 10.1016/j.eiar.2006.12.001.
  313. Jendroška J. Aarhus Convention Compliance Committee: Origins, Status and Activities. *Journal for European Environmental and Planning Law*, 2011, 8(4), pp. 301–314. <https://doi.org/10.1163/187601011X604212>.
  314. Jendroška J., Stec S. The Aarhus Convention: Towards a New Era in Environmental Democracy. *Environmental Liability*, 2001, 9(3), pp. 141–150.
  315. Jendroška J. Roots of Modern Environmental Law. [n.d.] *Nepublicēts materiāls*.
  316. Jha-Thakur U., Gazzola P., Peel D., Fischer T. B., Kidd S. Effectiveness of strategic environmental assessment: the significance of learning. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 2009, 27, pp. 133–144.
  317. Jiricka A., Bösch M., Völler S. Learning from the past and upcoming challenges – the implementation of the amendment of the EIA Directive in Austria. *UVP-report*, 2016, 30(3), pp. 143–151. DOI: <http://dx.doi.org/10.17442/uvp-report.030.24>.
  318. Jones R., Fischer T. B. EIA Follow-Up in the UK – a 2015 update. *Journal of Environmental Policy and Management*, 2016, 18(1), pp. 1–22. DOI: 10.1142/S146433321650006X.
  319. Kennedy W. V. Environmental impact assessment in North America, Western Europe: what has worked before, how and why? *International Environment Report*, 1988, 11, pp. 257–262.
  320. Kørnøv L., Thissen WAH. Rationality in decision and policy-making: implications for strategic environmental assessment. *IAPA*, 2000, 18, pp. 191–200. DOI: <https://doi.org/10.3152/147154600781767402>.

321. Krämer L. The EU and Public Participation in Environmental Decision-Making. In: *Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice*. Jendroška J., Bar M. [Eds.]. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2018, pp. 121–141. ISBN: 9781780686103.
322. Krämer L. Sustainable Development in EC Law. Part IV, Ch. 4.1. In: *Sustainable Development in International and National Law*. Bugge H.-C., Voigt C. [Eds.]. Groeningen: Europa Law, 2008, pp. 373–398. ISBN: 9789076871844.
323. Kravchenko S. The Aarhus Convention and Innovations in Compliance with Multilateral Environmental Agreements Compliance Mechanisms. *Yearbook of European Environmental Law*, 2007, 7, pp. 1–50.
324. Kremlis G. Greeting Note. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 58–58. DOI: 10.17442/uvp-report.030.08.
325. Kruopienė J., Židonienė S., Dvarionienė J. Current practice and shortcomings of EIA in Lithuania. *EIAR*, 2009, 29, pp. 305–309. DOI:10.1016/j.eiar.2009.02.003.
326. Laivina L., Pubule S., Rosa M. A multi-factor approach to evaluate environmental impact statements. *Agronomy Research*, 2014, 12(3), pp. 967–976. Pieejams: http://agronomy.emu.ee/vol123/2014_3_32_b5.pdf.
327. Lawrence D. P. Planning Theories and Environmental Impact Assessment. *EIAR*, 2001, 20, pp. 607–625. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0195-9255\(00\)00036-6](https://doi.org/10.1016/S0195-9255(00)00036-6).
328. Lee N., Brown D. Quality control in environmental assessment. *Project Appraisal*, 1992, 7(1), pp. 41–45.
329. Lee N., Wood C. Training for environmental impact assessment within European Economic Community. *Journal of Environmental Management*, 1985, 21, pp. 271–286.
330. Leknes E. The Roles of EIA in the decision-making process. *EIAR*, 2001, 21, pp. 309–334. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0195-9255\(00\)00081-0](https://doi.org/10.1016/S0195-9255(00)00081-0).
331. Lyhne I., Cashmore M., Runhaar H., van Laerhoven F. Quality Control for Environmental Policy Appraisal Tools: An Empirical Investigation of Relations Between Quality, Quality Control and Effectiveness. *Journal of Environmental Policy and Planning*, 2016, 18(1), pp. 121–140. DOI: 10.1080/1523908X.2015.1053438
332. Marong A. B. M. From Rio to Johannesburg: Reflections on the Role of International Legal Norms in Sustainable Development. *Georgetown International Environmental Law Review*, 2003, 16(21), pp. 21–76.
333. Marsden S. Importance of context in measuring the effectiveness of strategic environmental assessment. *IAPA*, 1998, 16, pp. 255–266. DOI: <https://doi.org/10.1080/14615517.1998.10600136>.
334. Meredith T. C. Environmental impact assessment, cultural diversity, and sustainable rural development. *EIAR*, 1992, 12, pp. 125–138.
335. Meyer J. W., Frank D. J., Hironaka A. et al. The Structuring of a World Environmental Regime, 1870 – 1990. *International Organization*, 1997, 51(4), pp. 623–651.
336. Miller D. M. The National Environmental Policy Act and Judicial Review after *Robertson v. Methow Valley Citizens Council* and *Marsh v. Oregon Natural Resources Council*. *Ecology Law Quarterly*, 1991, 18(1), pp. 223–255.
337. Milne R. Strange bedfellows from Brussels. *New Scientist*, 1986, pp. 55–55.
338. Morgan R. K. Environmental impact assessment: the state of the art. *IAPA*, 2012, 30(1), pp. 5–14. DOI: 10.1080/14615517.2012.661557.
339. Morrison-Saunders A., Pope J., Gunn J. A. E., Bond A., Retief F. Strengthening impact assessment: a call for integration and focus. *IAPA*, 2014, 32(1), pp. 2–8. DOI: 10.1080/14615517.2013.872841.
340. Neimane L., Rudusa I. Trade Sustainability Impact Assessment – Transformation and Modelling: Roles of the European Union and Switzerland. *Journal of Education and Society*, 2017, 7(1), pp. 239–255. DOI: 10.15503/jecs20171.239.255.
341. Neimane L. The revised EIA Directive – the case of Latvia. *UVP-report*, 2016, 30(3), pp. 152–158. DOI: 10.17442/uvp-report.030.25.
342. Nilsson M., Dalkmann H. Decision Making and Strategic Environmental Assessment. *Journal of Environmental Policy and Management*, 2001, 3(3), pp. 305–327. DOI: <https://doi.org/10.1142/S1464333201000728>.
343. Murcott M. Transformative Environmental Constitutionalism’s Response to the Setting Aside of South Africa’s Moratorium on Rhino Horn Trade. *Humanities*, 2017, 6(84), pp. 1–15. DOI: 10.3390/h6040084.
344. Næss A. The shallow and the deep, long-range ecology movement. A Summary. *Inquiry*, 1973, 16(1), pp. 95–100. DOI: 10.1080/00201747308601682.
345. Nilsson M., Wiklund H., Finneveden G. et al. Analytical framework and tool kit for SEA follow up. *EIAR*, 2009, 29, pp. 186–199. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2008.09.002>.
346. Nootboom S. Impact assessment procedures for sustainable development: A complexity theory perspective. *EIAR*, 2007, 27, pp. 645–665. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2007.05.006>.
347. O’Faircheallaigh C. Public participation and environmental impact assessment: purposes, implications, and lesson for public policy making. *EIAR*, 2010, 30, pp. 19–27. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2009.05.001>.
348. Orts E. W. A Reflexive Model of Environmental Regulation. *Business Ethics Quarterly*, 1995, 5(4), pp. 779–794. ISSN: 1052-150X. 0779-0794.
349. Owens S., Rayner T., Bina O. New agendas for appraisal: reflections on theory, practice, and research. *Environment and Planning A*, 2004, 36, pp. 1943–1959. DOI: <https://doi.org/10.1068%2Fa36281>.
350. Peterson K., Kalle H. Transposing the revised EIA Directive into national legislation in Estonia. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 77–81. DOI: <http://dx.doi.org/10.17442/uvp-report.030.14>.
351. Peterson, K. Quality of Environmental Impact Statements and variability of scrutiny by reviewers. *EIAR*, 2010, 30(3), pp. 169–176. DOI:10.1016/j.eiar.2009.08.009.

352. Phylip-Jones J., Fischer T. B. EIA for Wind Farms in the United Kingdom and Germany. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 2013, 15(2), pp. 1–30. DOI: <https://doi.org/10.1142/S1464333213400085>.
353. Plater Z. J. B. Dealing With Dumb and Dumber: The Continuing Mission of Citizen Environmentalism. *Journal of Environmental Law & Litigation*, 2006, 20, pp. 9–47.
354. Pölönen I. The revised EIA directive from the perspective of the Finnish EIA system – Legal push for real improvements? *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 71–76. DOI: 10.17442/uvp-report.030.
355. Pölönen I., Hokkanen P., Jalava K. The effectiveness of the Finnish EIA system – What works, what doesn't, and what could be improved? *EIAR*, 2011, 31, pp. 120–128. DOI: 10.1016/j.eiar.2010.06.003.
356. Pölönen I. Quality control and the substantive influence of environmental impact assessment in Finland. *EIAR*, 2006, 26, pp. 481–491. DOI: 10.1016/j.eiar.2005.11.005.
357. Pope John Paul II. Message for the Celebration of the World Day of Peace, 2000. January 1. Pieejams: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121999_xxxiii-world-day-for-peace.html [aplūkots 2018. gada 5. decembrī].
358. Pope J., Bond A., Morrison-Saunders A., Retief F. Advancing the Theory and Practice of Impact Assessment: Setting the Research Agenda. *EIAR*, 2013, 41, pp. 1–9. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.eiar.2013.01.008>.
359. Pound R. Law in Books and Law in Action. *American Law Review*, 1910, 44, pp. 12–36. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/amlr44&div=5> [aplūkots 2017. gada 5. novembrī].
360. Prieur M. Non-regression in environmental law. *Sapiens*, 2012, 5(2). Pieejams: <https://journals.openedition.org/sapiens/1405> [aplūkots 2018. gada 30. jūlijā].
361. Pring G., Pring C. Twenty-first century environmental dispute resolution – is there an ‘ECT’ in your future? *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2015, 33(1), pp. 10–33. DOI: 10.1080/02646811.2015.1008846.
362. Prno J., Slocombe D. S. Exploring the origins of ‘social license to operate’ in the mining sector: Perspectives from governance and sustainability theories. *Resources Policy*, 2012, 37, pp. 346–357. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.resourpol.2012.04.002>.
363. Pubule J., Blumberga D. Use of Benchmark Methodology in Environmental Impact Assessment. *Scientific Journal of Riga Technical University. Environmental and Climate Technologies*, 2010, 4, pp. 91–96.
364. Rajaram T., Das A. Screening for EIA in India: Enhancing effectiveness through ecological carrying capacity approach. *Journal of Environmental Management*, 2011, 92, pp. 140–148. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2010.08.024>.
365. Ramos T. B., Mascarenhas A., Polido A. Challenges and opportunities for the revised EIA Directive Implementation in Portugal. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 82–87. DOI: 10.17442/uvp-report.030.15.
366. Rebelo C., Guerreiro J. Comparative Evaluation of the EIA Systems in Kenya, Tanzania, Mozambique, South Africa, and the European Union. *Journal of Environmental Protection*, 2017, 8, pp. 603–636. ISSN Online: 2152-2219.
367. Retief F., Bond A., Pope J. et al. Global megatrends and their implications for environmental impact assessment practice. *EIAR*, 2016, 61, pp. 52–60. DOI: 10.1016/j.eiar.2016.07.002.
368. Richardson T. Environmental Assessment and Planning Theory: Four Short Stories About Power, Multiple Rationality and Ethics. *EIAR*, 2005, 25, pp. 341–365. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2004.09.006>.
369. Robinson N. A. International Trends in Environmental Impact Assessment. *Boston College Environmental Affairs Law Review*, 1992, 19(3), pp. 592–621. Pieejams: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1376398 [aplūkots 2015. gada 23. novembrī].
370. Sadler B. Canadian Experience with Environmental Assessment. *Australian Journal of Environmental Management*, 1995, 2, pp. 112–129.
371. Salomons G. H., Hoberg G. Setting boundaries of participation in environmental impact assessment. *EIAR*, 2014, 45, pp. 60–75. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.eiar.2013.11.001>.
372. Sánchez L. E., Croal P. Environmental impact assessment from Rio-92 to Rio+20 and beyond. *Ambiente & Sociedade*, 2012, 15, pp. 41–54. DOI: <http://dx.doi.org/10.1590/S1414-753X2012000300004>.
373. Sands P. The “Greening” of International Law: Emerging Principles and Rules. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1994, 1(2), pp. 293–323. Pieejams: <https://www.repository.law.indiana.edu/ijgls/vol1/iss2/2> [aplūkots 2018. gada 5. februārī].
374. Sen A. K. Democracy as a Universal Value. *Journal of Democracy*, 1999, 10(3), pp. 3–17. DOI: [10.1353/jod.1999.0055](https://doi.org/10.1353/jod.1999.0055).
375. Shapiro M. The Globalization of Law. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1993, 1, pp. 37–64.
376. Schuck P. Legal complexity: Some causes, consequences, and cures. *Duke Law Journal*, 1992, 42, pp. 1–52.
377. Sherry A. R. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 1969, 35(4), pp. 216–224.
378. Stewart R. The Global Regulatory Challenge to U.S. Administrative Law. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2005, 37(4), pp. 695–762.
379. Stoeglehner G., Brown A. L., Kørnø L. SEA and planning: “ownership” of SEA by the planners is the key to its effectiveness. *IAPA*, 2009, 27, pp. 111–120.
380. Tarlock D. A. Is There a There There in Environmental Law? *Journal of Land Use and Environmental Law*, 2004, 19(2), pp. 214–254.

381. Tarlock D. A. The Nonequilibrium Paradigm in Ecology and the Partial Unraveling of Environmental Law, *Loy. L.A.L. Rev.*, 1994, 27, pp. 1121–1144.
382. Tladi D. The Common Heritage of Mankind and the Proposed Treaty on Biodiversity in Areas beyond National Jurisdiction: The Choice between Pragmatism and Sustainability. *Yearbook of International Environmental Law*, 2015, 25(1), pp. 113–132. DOI: 10.1093/yiel/yvv060.
383. Tladi D. The Proposed Implementing Agreement: Options for Coherence and Consistency in the Establishment of Protected Areas beyond National Jurisdiction. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2015, 30, pp. 654–673. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004391703_007.
384. Tladi D. State Practice and the Making and (Re)Making of International Law: The Case of the Legal Rules Relating to Marine Biodiversity in Areas Beyond National Jurisdiction. *State Practice and International Law Journal*, 2014, 1, pp. 97–115. Pieejams: https://www.brunel.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0007/365659/SPILJ-Vol-1-Issue-1_2014.pdf [aplūkots 2017. gada 5. novembrī].
385. Tomkins A. In Defence of the Political Constitution. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2002, 22(1), pp. 157–175. DOI: <https://doi.org/10.1093/ojls/22.1.157>.
386. Tonkens E., Verhoeven I. The civic support paradox: Fighting unequal participation in deprived neighbourhoods. *Urban Studies*, 2018, pp. 1–16. DOI: 10.1177/0042098018761536.
387. Turnpenny J., Nilsson M., Russel D., Jordan A., Hertin J., Nykvist B. Why is integrating policy assessments so hard? A comparative analysis of the institutional capacities and constraints. *Journal of Environmental Planning and Management*, 2008, 51, pp. 759–775.
388. Veinla H. Basic Structures of the Draft General Part of the Environmental Code Act. *Juridica International*, XVII 2010, pp. 128–137. DOI: [dx.doi.org/10.12697/issn1406-1082](https://doi.org/10.12697/issn1406-1082).
389. Veronez F. A., Montaña M. EIA effectiveness: conceptual basis for an integrative approach. In: *online proceedings of the annual conference of International Association of Impact Assessment (IAIA15) 'Impact Assessment in the Digital Era', 2015, 4 p.* Pieejams: <http://conferences.iaia.org/2015/Final-Papers/Veronez,%20Fernanda%20-%20EIA%20effectiveness,%20conceptual%20basis%20for%20an%20integrative%20approach.pdf> [aplūkots 2016. gada 22. aprīlī].
390. Verschuuren J. Sustainable development and the nature of environmental legal principles. *Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2006, 9(1), pp. 209–261. Pieejams: http://www.puk.ac.za/opencms/export/PUK/html/fakulteite/regte/per/issuepages/2006Volume9no1/2006x1x_Verschuuren_art.pdf [aplūkots 2017. gada 10. septembrī].
391. Wates S. The Aarhus Convention: a Driving Force for Environmental Democracy. *Journal for European Environmental and Planning Law*, 2005, 2(1), pp. 2–11. DOI: 10.1163/187601005X00561.
392. Waters C. N., Zalasiewicz J., Summerhayes C. et al. The Anthropocene is functionally and stratigraphically distinct from the Holocene. *Science*, 2016, 351(6269), pp. 139–147. DOI: 10.1126/science.aad2622.
393. Weston J. EIA in a Risk Society. *Journal of Environmental Planning and Management*, 2004, 47(2), pp. 313–325. DOI: <https://doi.org/10.1080/0964056042000209058>.
394. Wiener B. J. Something Borrowed for Something Blue: Legal Transplants and the Evolution of Global Environmental Law. *Ecology L. Q.*, 2001, 27, pp. 1295–1372. DOI: <https://doi.org/10.15779/Z383G1S>.
395. Wiener J. B. Law and the New Ecology: Evolution, Categories, and Consequences. *Ecology L. Q.*, 1995, 22, pp. 325–357.
396. Williams C. C., Millington A. C. The diverse and contested meanings of sustainable development. *The Geographical Journal*, 2004, 170(2), pp. 99–104. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0016-7398.2004.00111.x>.
397. Wood C. Pastiche or Postiche? Environmental Impact Assessment in South Africa. *South African Geographical Journal*, 1999, pp. 52–59. DOI: <https://doi.org/10.1080/03736245.1999.9713661>.
398. Yang T., Percival R. V. The Emergence of Global Environmental Law. *Ecology Law Quarterly*, 2009, 36, pp. 615–664. DOI: <https://doi.org/10.15779/Z38P25R>.
399. Yang T. The Emergence of the Environmental Impact Assessment Duty as a Global Legal Norm and General Principle of Law. *Hastings Law Journal*, 2019, 70(2), pp. 525–572. Pieejams: <http://www.hastingslawjournal.org/wp-content/uploads/70.2-Yang-1.pdf> [aplūkots 2019. gada 28. februārī].
400. Zhu D., Ru J. Strategic environmental assessment in China: motivations, politics, and effectiveness. *Journal of Environmental Management*, 2008, 88, pp. 615–626.

Konferenču, semināru un akadēmisko lekciju materiāli

401. Banfi P. Emerging findings on coherence. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
402. Cashmore M. Reactions from the panel to 'Emerging findings on effectiveness'. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*

403. Ciobanu-Dordea A., Directorate – General for Environment, Directorate E – Implementation & Support to Member States. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
404. Fischer T. B. EIA in the EU: past, present and future. *EIALAW 2018*. Helsinki, Finland, 2018. March 23.
405. Fothergill J. Streamlining EIA: A Proportionate National Example – The UK's Proportionate EIA Strategy. *Nordic-Baltic Impact Assessment Conference*. Tallinn, Estonia. 2018. 30 September–2 October.
406. Hanusch M. Reactions from the panel to 'Emerging findings on effectiveness'. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
407. Jendroška J. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
408. May J. R. Symposium on Global Environmental Constitutionalism: An Introduction and Overview Widener Law Review Symposium Issue 2015. *Widener Law Review*, 2015, 21 (139), [n.l.].
409. Neimane L. Reasonable Times-Frames in Legal Framework of Environmental Impact Assessment in the European Union (EU), European Free Trade Association (EFTA) and Southern African Development Community (SADC). *Annual conference of the European Environmental Law Forum 'Procedural Environmental Rights: Principle X in Theory and Practice'*. Wrocław, Poland, 2016. September 14–16.
410. Neimane L. Effectiveness of Legal Nation Framework of Environmental Impact Assessment. *IAIA South Africa, 21st Annual National Conference*. The Boardwalk, Port Elizabeth, South Africa, 2016. August 17–19.
411. Oulès L. Emerging findings on efficiency. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
412. Partidario M. R. 16th Annual Meeting, IAIA: Synthesis of Workshop Conclusions. Estoril, Portugal. 1996.
413. Peterson K. Linking SDGs into Impact Assessment. *Nordic-Baltic Impact Assessment Conference*. Tallinn, Estonia. 2018. 30 September–2 October.
414. Pölönen I. Legal system, capacity building and guidance as a drivers of effectiveness of IA. *Nordic-Baltic Impact Assessment Conference*. Tallinn, Estonia. 2018. 30 September–2 October.
415. Pritchard D. E. Environmental Impact Assessment: Towards Guidelines for Adoption under the Ramsar Convention. 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27.
416. Public discussion. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
417. Špela K. Emerging findings on effectiveness. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
418. Ten Holder V. Reactions from the panel to 'Emerging findings on effectiveness'. EC / Milieu (Law & Policy Consulting) / Collingwood Environmental Planning. Workshop – Evaluation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (SEA Directive). Brussels, 2018. December 6. *Stratēģiskā IVN direktīvas pārskatīšanas prezentāciju un materiālu apkopojums. Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
419. Vahturs S. Association Justice and Environment z.s. European Network of Environmental Law Organizations. Observation on the transposition of amendend EIA Directive. Letter to Mr Aurea Ciobanu-Dordea, European Commission, Directorate – General for Environment, Directorate E – Implementation & Support to Member States. 2018. January 4.
420. Weeramantry C. Sustainable Development: An Ancient Concept Recently Revived. Speech. *The Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law*. Johannesburg, 2002, August 18–20, 11 p. Pieejams: <https://moodle-archives.unige.ch/mod/resource/view.php?id=19949> [aplūkots 2016. gada 9. decembrī].

Vārdnīcas

421. Britannica Academic, Encyclopædia Britannica 'Janus.' 2007. November 8. Pieejams: datubazes.lanet.lv:3885/levels/collegiate/article/Janus/43353# [aplūkots 2018. gada 15. maijā].
422. Latvijas Enciklopēdiskā vārdnīca. © Nacionālais Apgāds, 2002. Pieejams: <https://www.letonika.lv> [aplūkots 2016. gada 27. aprīlī].
423. Latviešu literārās valodas vārdnīca. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv> [aplūkots 2018. gada 15. augustā].

424. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. Kopsavilkumu glosārijs. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/acquis.html> [aplūkots 2016. gada 8. janvārī].
425. Skujiņa V., Beļickis I., Blūma D. u.c. Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. © Tilde.
426. Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca. © Apgāds "Jumava", 1999; © Tilde, 2009. Pieejams: <https://www.letonika.lv> [aplūkots 2016. gada 27. aprīlī].
427. Tildes Sinonīmu vārdnīca. © Tilde, 2009. Pieejams: <https://www.letonika.lv> [aplūkots 2016. gada 27. aprīlī].

NORMATĪVIE AKTI

Starptautiskie normatīvie akti

- *Universālas nozīmes:*

1. ANO Starptautiskās tiesas statūti: starptautisks dokuments. Sanfrancisko, 1945. 26. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 29. janvāris, Nr. 20 (6106).
2. ANO Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija. 1948. 10. decembris, A/RES/217.
3. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks līgums. Roma, 1950. 4. novembris. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūlijs, Nr. 143/144(858/859).
4. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: starptautisks līgums. Vīne, 1969. 23. maijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 3. aprīlis, Nr. 52 (2817).
5. Konvencija par starptautiskas nozīmes mitrājiem, īpaši kā par ūdensputnu dzīves vidi: starptautisks līgums. Ramsāre, 1971. 2. februāris. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 11. maijs, Nr. 53 (336).
6. Stockholm Declaration on the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 16, 11 *I.L.M.* 1416.
7. Konvencija par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām: starptautisks līgums. Vašingtona, 1973. 3. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 3. janvāris, Nr. 1/2 (716/717).
8. Konvencija par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību. Bonna, 1979. 23. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 25. marts, Nr. 96/97 (1556/1557).
9. African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 *I.L.M.* 58, 1982.
10. Konvencija par ozona slāņa aizsardzību: starptautisks līgums. Vīne, 1985. 22. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 30. jūlijs, Nr. 243 (1703).
11. Espo Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Espo, 1991. 25. februāris. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193 (1253/1254).
12. UNECE. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Adopted in Espoo, Finland, on 25 February 1991 as amended on 27 February 2001 and on 4 June 2004). New York and Geneva: UN, 2017, 62 p.
13. ANO Vispārējā Konvencija par klimata pārmaiņām: starptautisks līgums. Riodežaneiro, 1992. 4. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 3. marts, Nr. 37 (320).
14. Konvencija par bioloģisko daudzveidību: starptautisks līgums. Riodežaneiro, 1992. 5. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 8. septembris, Nr. 137 (420).
15. Rio Declaration on Environment and Development. UN GA 46th Sess. A/CONF.151/5/Rev. 1, 1992, 31 *I.L.M.* 874.
16. ANO Vispārējās Konvencijas par klimata pārmaiņām Kioto protokols: starptautisks līgums. Kioto, 1997. 11. decembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 13. jūnijs, Nr. 89 (2664).
17. Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem: starptautisks līgums. Orhūsa, 1998. 25. jūnijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 26. aprīlis, Nr. 64 (2639).
18. ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Parīzes nolīgums: starptautisks līgums. Parīze, 2015. 12. decembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2017. 8. februāris, Nr. 30 (5857).
19. Konvencijas "Par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā" Protokols par stratēģisko novērtējumu: starptautisks līgums. Kijeva, 2003. 21. maijs. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597).

- *Reģionālas nozīmes:*

20. The Nordic Environmental Protection Convention: starptautisks līgums. Stockholm, 1974. February 19.
21. Eiropas nolīgums par galvenajām starptautiskajām maģistrālēm. Ženēva, 1975. 15. novembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2013. gada 17. janvāris, Nr. 12 (4818).
22. Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution; since 1995 – Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of Mediterranean: starptautisks līgums. Barcelona, 1976. February 16.
23. Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques: starptautisks līgums. Geneva, 1977. December 18.
24. Kuwait Regional Convention for Co-operation on the Protection of the Marine Environment from Pollution: starptautisks līgums. Kuwait, 1978. April 24.
25. Konvencija par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību: starptautisks līgums. Berne, 1979. 16. septembris. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 3. janvāris, Nr. 1/2 (716/717).

26. Konvencija par robežšķērsojošo gaisa piesārņošanu lielos attālumos: starptautisks līgums. Ženēva, 1979. 13. novembris. *MK lēmums*, 1994. 13. oktobris.
27. Convention for Co-operation in the Protection and Development of the Marine and Coastal Environment of the West and Central African Region: starptautisks līgums. Abidjan, 1981. March 23.
28. Convention for the Protection of the Marine Environment and Coastal Area of the South-East Pacific: starptautisks līgums. Lima, 1981. November 12.
29. Regional Convention for the Conservation of the Red Sea and Gulf of Aden Environment: starptautisks līgums. Jeddah, 1982. February 14.
30. ANO Jūras tiesību konvencija: starptautisks līgums. Montego Beja, 1982. 10. decembris. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 17. novembris, Nr. 183 (3131).
31. Convention for the Protection and Development of the Marine Environment of the Wider Caribbean Region: starptautisks līgums. Cartagena, 1983. March 24.
32. Convention for the Protection, Management and Development of the Marine and Coastal Environment of the Eastern African Region: starptautisks līgums. Nairobi, 1985. June 21.
33. Agreement on the Conservation of Nature and Natural Resources of the Association of South East Asian Nations: starptautisks līgums. Kuala Lumpur, 1985. July 9.
34. Convention for the Protection of the Natural Resources and Environment of the South Pacific Region: starptautisks līgums. Nouméa, 1986. November 25.
35. Agreement Between the Government of Canada and the Government of the United States of America on Air: starptautisks līgums. Ottawa, 1991. March 13.
36. C169–Indigenous and Tribal Peoples Convention: starptautisks līgums. Geneva, 1991. June 27.
37. Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty: starptautisks līgums. Madrid, 1991. October 4.
38. Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution: starptautisks līgums. Bucharest, 1992. April 21.
39. Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzības konvencija (Helsinki konvencija): starptautisks līgums. Helsinki, 1992. 9. aprīlis. *Latvijas Vēstnesis*, 1994. 10. marts, Nr. 30 (161).
40. Konvencija par robežšķērsojošo ūdensteču un starptautisko ezeru aizsardzību un izmantošanu: starptautisks līgums. Helsinki, 1992. 17. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1996. 1. novembris, Nr. 184/185 (669/670).
41. Konvencija par rūpniecisko avāriju pārrobežu iedarbību: starptautisks līgums. Helsinki, 1992. 17. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 23. aprīlis, Nr. 64 (3012).
42. Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses: starptautisks līgums. New York, 1997. May 21.
43. Līgums starp Latvijas Republikas valdību un Igaunijas Republikas valdību par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Pērnavā, 1997. 14. marts. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 2. aprīlis, Nr. 86 (801).
44. Framework Convention for the Protection of the Marine Environment of the Caspian Sea: starptautisks līgums. Tehran, 2003. November 4.

Eiropas Savienības normatīvie akti

45. Treaties establishing the European Communities. Vol. I. Treaty establishing the European Economic Community. Brussels, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1987, 1118 p. ISBN: 92-77-19225-9.
46. Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/47.
47. Līgums par Eiropas Savienību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/13.
48. Eiropas Savienības Pamattiesību harta: ES tiesību akts, *OV*, 2016. 7. jūnijs, C 202/389.
49. Single European Act. *OV*, 1987. June 29, L 169/1.
50. Council. Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment. *Official Journal of the European Communities*, 1973. December 20, C 112/1.
51. Council. Resolution of the Council of the European Communities and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council of 17 May 1977 on the continuation and implementation of a European Community policy and action programme on the environment. *Official Journal of the European Communities*, 1977. June 13, C 139/1.
52. Council. Resolution of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States, meeting within the council, of 7 February 1983 on the continuation and implementation of a European Community policy and action programme on the environment (1982 to 1986). *Official Journal of the European Communities*, 1983. February 17, C 46/1.
53. Komisijas 2006. gada 8. decembra Regula (EK) Nr. 1828/2006, kas paredz noteikumus par to, kā īstenot Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu, un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1080/2006 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu: ES tiesību akts. *OV*, 2006. 27. decembris, L 371.
54. Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2014. 25. aprīlis, L 124/1.

55. Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2012. 28. janvāris, L 26/1.
56. Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 24. novembra Direktīva 2010/75/ES par rūpnieciskajām emisijām (piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole) (pārstrādāta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2010. 17. decembris, L 334/17.
57. Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra Direktīva 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2010. 26. janvāris, L 20/7.
58. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009. gada 23. aprīļa Direktīva 2009/31/EK par oglekļa dioksīda ģeoloģisko uzglabāšanu un grozījumiem Padomes Direktīvā 85/337/EEK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvās 2000/60/EK, 2001/80/EK, 2004/35/EK, 2006/12/EK, 2008/1/EK un Regulā (EK) Nr. 1013/2006: ES tiesību akts. *OV*, 2009. 5. jūnijs, L 140/114.
59. Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 15. janvāra Direktīva 2008/1/EK par piesārņojuma integrētu novēršanu un kontroli (kodificēta versija): ES tiesību akts. *OV*, 2008. 29. janvāris, L 24/8.
60. Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. maija Direktīva 2003/35/EK, ar ko paredz sabiedrības līdzdalību dažu ar vidi saistītu plānu un programmu izstrādē un ar ko attiecībā uz sabiedrības līdzdalību un iespēju griezties tiesās groza Padomes Direktīvas 85/337/EEK un 96/61/EK, grozījumiem: ES tiesību akts. *OV*, 2003. 25. jūnijs, L 156/17.
61. Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 28. janvāra Direktīva 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu: ES tiesību akts. *OV*, 2003. 14. februāris, L 41/26.
62. Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 2001. 21. jūlijs, L 197/30.
63. Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 23. oktobra Direktīva 2000/60/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā: ES tiesību akts. *OV*, 2000. 20. decembris, L 327/1.
64. Padomes 1997. gada 3. marta Direktīva 97/11/EK, ar kuru groza Direktīvu 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1997. 14. marts, L73/5.
65. Padomes 1996. gada 24. septembra Direktīva 96/61/EK par piesārņojuma integrētu novēršanu un kontroli: ES tiesību akts. *OV*, 1996. 10. oktobris, L 257/26.
66. Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību: ES tiesību akts. *OV*, 1992. 22. jūlijs, L 206/7.
67. Padomes 1985. gada 27. jūnija Direktīva 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. *OV*, 1985. 5. jūlijs, L 175/40.

Latvijas Republikas normatīvie akti

68. Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas konstitūcija. *Valdības Vēstnesis*, 1922. 30. jūnijs, Nr. 141.
69. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 24. maijs, Nr. 101 (6187).
70. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 10. decembris, Nr. 241 (5813).
71. Likums "Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvencijas par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā pirmo un otro grozījumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597).
72. Likums "Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvencijas par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā 2003. gada 21. maija Protokolu par stratēģisko vides novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 5. februāris, Nr. 25 (5597).
73. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 18. decembris, Nr. 248 (5566).
74. Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 8. jūlijs, Nr. 131 (1591).
75. Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 23. oktobris, Nr. 308/312 (1369/1973).
76. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 19. jūnijs, Nr. 119 (5179).
77. Būvniecības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2013. 30. jūlijs, Nr. 146 (4952).
78. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 14. decembris, Nr. 196 (4594).
79. Teritorijas attīstības plānošanas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 2. novembris, Nr. 173 (4571).
80. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2010. 30. jūnijs, Nr. 102 (4294).
81. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2007. 27. jūnijs, Nr. 102 (3678).
82. Vides aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 15. novembris, Nr. 183 (3551).
83. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 28. septembris, Nr. 154 (3312).

84. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 12. marts, Nr. 40 (2988).
85. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 10. jūlijs, Nr. 103 (2868).
86. Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 14. novembris, Nr. 164 (2551).
87. Grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 13. jūnijs, Nr. 91 (2478).
88. Par radiācijas drošību un kodoldrošību: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 7. novembris, Nr. 394/395 (2305/2306).
89. Likums "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386).
90. Likums "Par 1991. gada 25. februāra Espo Konvenciju par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193 (1253/1254).
91. Aizsargjoslu likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 25. februāris, Nr. 56/57 (771/772).
92. Likums "Par 1979. gada Bernes konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 3. janvāris, Nr. 1/2 (716/717).
93. Likums "Par 1992. gada 5. jūnija Riodežaneiro Konvenciju par bioloģisko daudzveidību": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 8. septembris, Nr. 137 (420).
94. Likums "Par pašvaldībām": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1994. 24. maijs, Nr. 61/192.
95. Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. 25. marts, Nr. 5.
96. Likums "Par vides aizsardzību": Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1991. 29. augusts, Nr. 33/34. Zaudējis spēku.
97. Par likuma "Par valsts ekoloģisko ekspertīzi" stāšanos spēkā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums. *Ziņotājs*, 1990. 8. novembris, Nr. 45.
98. Likums "Par valsts ekoloģisko ekspertīzi": Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1990. 8. novembris, Nr. 45. Zaudējis spēku.
99. Par likuma "Par Latvijas Republikas Vides aizsardzības komiteju" stāšanos spēkā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums. *Ziņotājs*, 1990. 26. jūlijs, Nr. 30.
100. Likums "Par Latvijas Republikas Vides aizsardzības komiteju": Latvijas Republikas likums. *Ziņotājs*, 1990. 26. jūlijs, Nr. 30. Zaudējis spēku.
101. Likums "Par Latvijas PSR dabas aizsardzību". 1968. 20. decembris.
102. Likums "Par Latvijas PSR dabas aizsardzību". 1959.
103. Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2015. gada 27. janvāra noteikumi Nr. 30. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 29. janvāris, Nr. 20 (5338).
104. Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 18. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 21. janvāris, Nr. 14 (5332).
105. Ar radiācijas drošību saistīto būvju būvnoteikumi: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2015. gada 24. novembra noteikumi Nr. 661. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 4. decembris, Nr. 238 (5556).
106. Noteikumi par institūciju sadarbību Līguma par Eiropas Savienības darbību pārkāpuma procedūras ietvaros un pirms pārkāpuma procedūras ierosināšanas: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2011. gada 12. jūlija noteikumi Nr. 550. *Latvijas Vēstnesis* 2011. gada 19. jūlijs, Nr. 111 (4509).
107. Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz vidi Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*): Latvijas Republikas Ministru kabineta 2011. gada 19. aprīļa noteikumi Nr. 300. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 26. aprīlis, Nr. 64 (4462).
108. Kārtība, kādā novērtējama paredzētās darbības ietekme uz vidi: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2011. gada 25. janvāra noteikumi Nr. 83. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 25. janvāris, Nr. 23 (4421).
109. Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 6. janvāra noteikumos Nr. 4 "Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums": Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008. gada 17. marta noteikumi Nr. 185. *Latvijas Vēstnesis*, 2008. 20. marts, Nr. 45 (3829).
110. Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 6. janvāra noteikumos Nr. 4 "Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums": Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004. gada 23. novembra noteikumi Nr. 969. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 26. novembris, Nr. 188 (3136).
111. Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004. gada 2. marta noteikumi Nr. 114. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 5. marts, Nr. 36 (2984).
112. Kārtība, kādā reģionālā vides pārvalde izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai, kurai nav nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums Latvijas Republikas Ministru Kabineta 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 91. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 24. februāris, Nr. 29 (2977). Zaudējis spēku.
113. Kārtība, kādā novērtējama paredzētās darbības ietekme uz vidi: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 87. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 17. februāris, Nr. 27 (2975). Zaudējis spēku.
114. Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004. gada 6. janvāra noteikumi Nr. 4. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 9. janvāris, Nr. 4 (2952).

115. Kārtība, kādā reģionālā vides pārvalde izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai, kurai nav nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2002. gada 8. janvāra noteikumi Nr. 14. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 25. janvāris, Nr. 14 (2589). Zaudējis spēku.
116. Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2001. gada 18. decembra noteikumi Nr. 521. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 21. decembris, Nr. 186 (2573). Zaudējis spēku.
117. Kārtība, kādā vērtējama ietekme uz vidi: Latvijas Republikas Ministru kabineta 1999. gada 15. jūnija noteikumi Nr. 213. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 18. jūnijs, Nr. 198/199 (1658/1659). Zaudējis spēku.
118. Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts biroja nolikums: Latvijas Republikas Ministru kabineta 1998. gada 24. novembra noteikumi Nr. 445. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 27. novembris, Nr. 352/354 (1413/1415). Zaudējis spēku.
119. Noteikumi par ietekmes uz vidi novērtējumu: Latvijas Republikas Ministru kabineta 1998. gada 4. augusta noteikumi Nr. 278. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386). Zaudējis spēku.
120. VARAM nolikums: Latvijas Republikas Ministru kabineta 1995. gada 21. marta noteikumi Nr. 57. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 21. marts, Nr. 47 (330). Zaudējis spēku.
121. Ministru kabineta iekārtas likums (uz pieņemšanas brīdi – likums “Par 1925. gada 1. aprīļa likuma “Ministru kabineta iekārta” atjaunošanu”): Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. 20. jūlijs, Nr. 52. Zaudējis spēku.
122. Par Radioaktīvo atkritumu glabāšanas koncepciju: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2003. gada 26. jūnija rīkojums Nr. 444. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 1. jūlijs, Nr. 97 (2862).
123. Par Vides valsts ekspertīzes pārvaldes izveidošanu: VARAM rīkojums Nr. 5. *Latvijas Valsts arhīvs*, 1993. 7. septembris, identifikators: LV_LVA_I 0-11.025.
124. Vides valsts ekspertīzes pārvaldes nolikums. *Latvijas Valsts arhīvs*, 1995. 15. decembris, identifikators: LV_LVA_I 0-11.025.

Citu valstu normatīvie akti

Amerikas Savienotās Valstis

125. The National Environmental Policy Act of 1969, as amended: ASV federālais likums. 42 USC § 4331.
126. US Council on Environmental Quality. Regulations for Implementing The Procedural Provisions of the National Environmental Policy Act, 1978, 40.

Apvienotā Karaliste

127. Environmental Protection Act: Apvienotās Karalistes likums, 1990.

Austrālija

128. Environmental Planning and Assessment Act: Austrālijas Jaunās Dienvidvelsas štata likums. 1979, 203.

Bolīvija

129. Constitución de 2009 del Estado Plurinacional de Bolivia [Konstitūcija]: Bolīvijas Republikas likums. 2009.
130. Ley de Derechos de la Madre Tierra [Mātes Zemes tiesību likums]: Bolīvijas Republikas likums. 2010, 071.
131. Ley Marco de la Madre Tierra y Desarrollo Integral para Vivir Bien [Mātes Zemes un integrētas attīstības ietvarlikums labai dzīvošanai]: Bolīvijas Republikas likums. 2012, 300.

Čehija

132. Zákon o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů [Ietekmes uz vidi novērtējuma likums, kā grozīts]: Čehijas Republikas likums. 2001, č. 100/2001 Sb.; 2015, č. 39/2015 Sb.

Dienvidāfrika

133. Constitution of the Republic of South Africa: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1996, 108.
134. National Environmental Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 1998, 107.
135. Spatial Planning and Land Use Management Act: Dienvidāfrikas Republikas likums. 2013, 36730.

Ekvadora

136. Constitución de la República del Ecuador [Konstitūcija]: Ekvadoras Republikas likums. 2008, 449.

Igaunija

137. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnaauditeeri seadus [Likums par ietekmes uz vidi novērtējumu un vides auditu]: Igaunijas Republikas likums. 2000, 54, 348.
138. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnuhõlmimissüsteemi seadus [Likums par ietekmes uz vidi novērtējumu un vides vadības sistēmu]: Igaunijas Republikas likums. 2005, 15, 87.

Jaunzēlande

139. Resource Management Act: Jaunzēlandes Republikas likums. 1991, 69.
140. Te Urewera Act [Nacionālā parka *Te Urewera* likums]: Jaunzēlandes Republikas likums. 2014, 51.
141. Te Awa Tupua Act [*Vanganui* upes prasību noteikšanas likums]: Jaunzēlandes Republikas likums. 2017, 7.

Lietuva

142. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas [Likums par ierosinātās saimnieciskās darbības ietekmes uz vidi novērtējumu]: Lietuvas Republikas likums. 1996, I-1495.
143. Aplinkos apsaugos įstatymas [Vides aizsardzības likums]: Lietuvas Republikas likums. 1992, I-2223.

Nīderlande

144. Wet milieubeheer [Vides pārvaldības likums]: Nīderlandes Karalistes likums. 2004, 20.

Slovēnija

145. Uredba o vsebini poročila o vplivih nameravanega posega na okolje in načinu njegove priprave [Dekrēts par paredzētās darbības ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma saturu un tā sagatavošanas veidu]: Slovēnijas Republikas dekrēts. 2009, 36/09, 40/17.

Spānija

146. Ley de evaluación ambiental [Likums par vides novērtējumu]: Spānijas Karalistes likums. 2013, 21/2013.

Šveice

147. Bundesgesetz über den Umweltschutz [Federālais likums par vides aizsardzību]: Šveices Konfederācijas likums. 1985, 814.01.

Vācija

148. Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung [Likums par ietekmes uz vidi novērtējumu]: Vācijas Federatīvās Republikas likums. BGBl. I 2010 S. 9.

JURIDISKĀS PRAKSES MATERIĀLI

Tiesu prakse (nolēmumi)

Starptautisko tiesu nolēmumi un tiesnešu atsevišķās domas

1. ICJ Judgement of 20 April 2010. Pulp Mills on the River Uruguay (*Argentina v. Uruguay*), I.C.J. Reports 2010, p. 14.
2. ICJ Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (*Hungary v. Slovakia*), I.C.J. Reports 1997, p. 7.
3. ICJ Advisory Opinion of 8 July 1996. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, I.C.J. Reports 1996, p. 226.
4. ICJ Judgement of 9 April 1949. Corfu Channel (*United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania*), I. C. J. Reports, 1949, p. 4.
5. Permanent Court of Arbitration Decision of 24 May 2005. The Iron Rhine (“Ijzeren Rijn”) Railway (*Belgium v. Netherlands*), UN, 2008, Vol. XXVII, pp. 35–125.
6. Arbitral Tribunal Judgement of 16 November 1957. Lac Lanoux (*France v. Spain*). RIAA XII, 281.
7. Arbitral Tribunal Judgement of 11 March 1941. Trail Smelter (*United States v. Canada*), RIAA, Vol. III, pp. 1905–1982.
8. Arbitral Tribunal Judgement of 15 March 1839. Bering Sea Fur Seals Case (*Great Britain v. United States*), RIAA, Vol. XXVIII, pp. 263–276.
9. Dissenting opinion of Justices Akuffo, Ngoepe, Thompson of 15 March 2013 in the Matter of the African Court on Human and Peoples’ Rights *Atabong Denis Atemnkeng v. The African Union* (014/2011).
10. Separate Opinion of Vice-President Weeramantry. ICJ Judgement of 25 September 1997. Gabčíkovo-Nagymaros Project (*Hungary v. Slovakia*), I.C.J. Reports 1997, p. 88.
11. Goodman C. F. Canada-United States Settlement of Gut Dam Claims: Report of the Agent of the United States before the Lake Ontario claims Tribunal. *I.L.M.*, 1969. January 1, 8(I), pp. 118–143.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi un tiesnešu atsevišķās domas

12. ECHR Judgement of 17 November 2015 of *M. Özel and others v. Turkey* (14350/05, 15245/05, 16051/05).
13. ECHR Judgement of 10 January 2012 in Case of *Di Sarno and others v. Italy* (30765/08).
14. ECHR Judgement of 30 March 2010 in Case of *Bacila v. Romania* (19234/04).
15. ECHR Judgement of 21 October 2009 in Case of *Kania v. Poland* (12605/03).
16. ECHR Judgement of 27 January 2009 in Case of *Tătar v. Romania* (657021/01).
17. ECHR Judgement of 20 March 2008 in Case of *Budayeva et. al. v. Russia* (15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02, 15343/02).
18. ECHR Judgement of 27 November 2007 in Case of *Hamer v. Belgium* (21861/03).
19. ECHR Judgement of 30 November 2004 in Case of *Öneryıldiz v. Turkey* (48939/99).
20. ECHR Judgement of 10 November 2004 in Case of *Taşkın and others v. Turkey* (46117/99).
21. ECHR Judgement of 8 July 2003 in Case of *Hatton and others v. United Kingdom* (36022/97).
22. ECHR Judgement of 22 May 2003 in Case of *Kyrtatos v. Greece* (41666/98).
23. ECHR Judgement 19 February 1998 in Case of *Guerra and others v. Italy* (116/1996/735/932).
24. ECHR Judgement of 9 December 1994 in Case of *López Ostra v. Spain* (16798/90).
25. Joint dissenting opinion of Judges Costa, Ress, Türmen, Zupančič and Steiner of 8 July 2003 in Case of the ECHR of *Hatton and others v. United Kingdom* (36022/97).

Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas nolēmumi un ģenerālvokātu secinājumi

Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas nolēmumi latviešu (EST), angļu (CJEU – Court of Justice of the European Union) un franču valodā (CJUE – Cour de justice de l'Union européenne):

26. EST (piektā palāta) 2015. gada 16. aprīļa spriedums lietā C-570/13. *Karoline Gruber* pret *Unabhängiger Verwaltungssenat für Kärnten, EMA Beratungs- und Handels GmbH, Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend*, EU:C:2015:231.
27. EST (otrā palāta) 2015. gada 11. februāra spriedums lietā C-531/13. *Marktgemeinde Straßwalchen* u.c. pret *Bundesminister für Wirtschaft, Familie and Jugend*, EU:C:2015:79.
28. CJUE (septiņnie chamber). Arrêt du 27 mars 2014 dans l'affaire C-300/13. *Ayuntamiento de Benferri c. Consejería de Infraestructuras y Transporte de la Generalitat Valenciana, Iberdrola Distribución Eléctrica SAU*, EU:C:2014:188.
29. EST (piektā palāta) 2013. gada 21. marta spriedums lietā C-244/12. *Salzburger Flughafen GmbH* pret *Umweltsenat* u.c., EU:C:2013:203.
30. EST (ceturtā palāta) 2013. gada 14. marta spriedums lietā C-420/11. *Jutta Leth* pret *Austriju*, EU:C:2013:166.
31. EST (virspalāta) 2012. gada 11. septembra spriedums lietā C-43/10. *Nomarchiaki Aftodioikisi Aitolokarnanias* un citi pret *Ypourgos Perivallontos, Chorotaxias kai Dimosion ergon* u.c., EU:C:2012:560.
32. EST (trešā palāta) 2012. gada 19. aprīļa spriedums lietā C-121/11. *Pro Braine ASBL* u.c. pret *Commune de Braine-le-Château*, EU:C:2012:225.
33. EST (virspalāta) 2012. gada 28. februāra spriedums lietā C-41/11. *Inter-Environnement Wallonie ASBL, Terre wallonne ASBL* pret *Région wallonne*, EU:C:2012:103.
34. CJUE (cinquième chambre). Arrêt du 15 décembre 2011 dans l'affaire C-560/08. *Commission c. Espagne*, EU:C:2011:835.
35. EST (astotā palāta) 2011. gada 15. decembra spriedums lietā C-585/10. *Niels Møller* pret *Haderslev Kommune*, EU:C:2011:847.
36. EST (ceturtā palāta) 2011. gada 24. novembra spriedums lietā C-404/09. *Komisija pret Spāniju*, EU:C:2011:768.
37. CJUE (troisième chambre). Arrêt du 24 mars 2011 dans l'affaire C-435/09. *Commission c. Belgique*, EU:C:2011:176.
38. EST (pirmā palāta) 2011. gada 17. marta spriedums lietā C-275/09. *Raad van State* lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu lietā *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* u.c. pret *Vlaamse Gewest*, EU:C:2011:154.
39. EST (virspalāta) 2011. gada 8. marta spriedums lietā C-240/09. *Najvyšší súd Slovenskej republiky* lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu lietā *Lesoochranské zoskupenie VLK* pret *Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky*, EU:C:2011:125.
40. EST (pirmā palāta) 2011. gada 3. marta spriedums lietā C-50/09. *Komisija pret Īriju*, EU:C:2011:109.
41. EST (otrā palāta) 2009. gada 10. decembra spriedums lietā C-205/08. *Umweltanwalt von Kärnten* pret *Kärntner Landesregierung*, EU:C:2009:767.
42. CJUE (anciennement – des Communautés européennes) (sixième chambre). Arrêt du 15 octobre 2009 dans l'affaire C-255/08. *Commission c. Pays-Bas*, EU:C:2009:630.
43. EST (bij. Kopienų) (otrā palāta) 2009. gada 16. jūlija spriedums lietā C-427/07. *Komisija pret Īriju*, EU:C:2009:457.
44. EST (otrā palāta) 2009. gada 30. aprīļa spriedums lietā C-75/08. *Christopher Moller* pret *Secretary of State for Communities and Local Government*, EU:C:2009:279.
45. EST (otrā palāta) 2009. gada 22. janvāra spriedums lietā C-473/07. *Association nationale pour la protection des eaux et rivières – TOS, Association OABA* pret *Ministère de l'Écologie, du Développement et de l'Aménagement durables*, EU:C:2009:30.
46. CJEU (previously – Communities) (Second Chamber). Judgement of 20 November 2008 in Case C-66/06. *Commission v. Ireland*, EU:C:2008:637.
47. EST (bij. Kopienų) (trešā palāta) 2008. gada 25. jūlija spriedums lietā C-142/07. *Ecologistas en Acción - CODA* pret *Ayuntamiento de Madrid*, EU:C:2008:445.
48. EST (bij. Kopienų) (sestā palāta) 2008. gada 10. jūlija spriedums lietā C-156/07. *Salvatore Aiello* u.c. pret *Comune di Milano* u.c., EU:C:2008:398.
49. EST (bij. Kopienų) (otrā palāta) 2008. gada 3. jūlija spriedums lietā C-215/06. *Komisija pret Īriju*, EU:C:2008:380.
50. EST (bij. Kopienų) (otrā palāta) 2008. gada 28. februāra spriedums lietā C-2/07. *Paul Abraham* u.c. pret *Région wallonne* u.c., EU:C:2008:133.
51. EST (bij. Kopienų) (otrā palāta) 2007. gada 5. jūlija spriedums lietā C-255/05. *Komisija pret Itāliju*, EU:C:2007:406.
52. EST (bij. Kopienų) (otrā palāta) 2006. gada 23. novembra spriedums lietā C-486/04. *Komisija pret Itāliju*, EU:C:2006:732.
53. EST (bij. Kopienų) (virspalāta) 2006. gada 30. maija spriedums lietā C-459/03. *Komisija pret Īriju*, EU:C:2006:345.
54. CJEU Arrêt du 16 mars 2006 dans l'affaire C-332/04. *Commission c. Espagne*, EU:C:2006:180.
55. EST 2005. gada 2. jūnija spriedums lietā C-83/03. *Komisija pret Itāliju*, EU:C:2005:339.
56. EST (bij. Kopienų) (otrā palāta) 2004. gada 16. septembra spriedums lietā C-227/01. *Komisija pret Spāniju*, EU:C:2004:528.

57. EST (bij. Kopienų) (virspalāta) 2004. gada 7. septembra spriedums lietā C-127/02. *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee un Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels* pret *Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, EU:C:2004:482.
58. EST (bij. Kopienų) (pirajā palāta) 2004. gada 10. jūnija spriedums lietā C-87/02. *Komisija pret Itāliju*, EU:C:2004:363.
59. CJEU (previously – Communities) (Fifth Chamber). Judgement of 7 January 2004 in Case C-201/02. *Delena Wells v. Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions*, EU:C:2004:12.
60. CJEU (previously – Communities). Judgement of 19 September 2000 in Case C-287/98. *Luxembourg v. Berthe Linster, Aloyse Linster and Yvonne Linster*, EU:C:2000:468.
61. CJEU (previously – Communities). Judgement of 21 September 1999 in Case C-392/96. *Commission v. Ireland*, EU:C:1999:431.
62. CJEU (previously – Communities) (Sixth Chamber). Judgement of 16 September 1999 in Case C-435/97. *World Wildlife Fund (WWF) and others v. Autonome Provinz Bozen and others*, EU:C:1999:418.
63. CJEU (previously – Communities) (Sixth Chamber). Judgement of 22 October 1998 in Case C-301/95. *Commission v. Germany*, EU:C:1998:493.
64. CJEU (previously – Communities). Judgement of 24 October 1996 in Case C-72/95. *Aannemersbedrijf P. K. Kraaijeveld BV and others v. Gepetuurde Staten van Zuid-Holland*, EU:C:1996:404.
65. CJEU (previously – Communities) (Sixth Chamber). Judgement of 2 May 1996 in Case C-133/94. *Commission v. Belgium*, EU:C:1996:181.
66. CJEU (previously – Communities). Judgement of 11 August 1995 in Case C-431/92. *Commission v. Germany*, EU:C:1995:260.
67. CJEU (previously – Communities). Judgement of 7 February 1985 in Case C-240/83. *Procureur de la République v. Association de défense des brûleurs d'huiles usagées*, EU:C:1985:59.
68. Ģenerālvokātes E. Šarpstones 2010. gada 15. jūlija secinājumi lietā C-240/09. *Lesoochranárske zoskupenie VLK* pret *Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky*, EU:C:2010:436.
69. Ģenerālvokātes J. Kokotes 2014. gada 13. novembra secinājumi lietā C-570/13. *Karoline Gruber* pret *Unabhängiger Verwaltungssenat für Kärnten, EMA Beratungs- und Handels GmbH, Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend*, EU:C:2014:2374.
70. Ģenerālvokātes J. Kokotes 2014. gada 9. oktobra secinājumi lietā C-531/13. *Marktgemeinde Straßwalchen u.c.* pret *Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend*, EU:C:2014:2279.
71. Ģenerālvokātes J. Kokotes 2012. gada 18. oktobra secinājumi lietā C-260/11. *David Edwards un Lilian Pallikaropoulos* pret *Environment Agency u.c.*, EU:C:2012:645.
72. Ģenerālvokātes J. Kokotes 2004. gada 29. janvāra secinājumi lietā C-127/02. *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee un Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels* pret *Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, EU:C:2004:60.
73. Ģenerālvokāte F. Ležē 2004. gada 23. septembra secinājumi lietā C-277/02. *EU-Wood-Trading GmbH* pret *Sonderabfall-Management-Gesellschaft Rheinland-Pfalz mbH*, EU:C:2004:547.
74. Opinion of Advocate General P. Léger of 7 November 2000 in Case C-371/98. *The Queen v Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions, ex parte First Corporate Shipping Ltd, interveners: World Wide Fund for Nature UK (WWF) and Avon Wildlife Trust*, EU:C:2000:108.

Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumi un tiesnešu atsevišķās domas

75. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2017. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-24-03 “Par Jūrmalas pilsētas domes 2016. gada 24. marta saistošo noteikumu Nr. 8 “Par Jūrmalas pilsētas Teritorijas plānojuma grozījumu grafiskās daļas, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu apstiprināšanu” “Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu” 2361. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”.
76. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. 2013-19-03 “Par Pāvilostas novada domes “Par Pāvilostas novada domes 2013 gada 30. maija saistošo noteikumu Nr. 3 “Par Pāvilostas novada teritorijas plānojumu 2012.– 2024. gadam. Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi un Grafiskā daļa”, ciktāl tie attiecas uz dabas liegumam “Pāvilostas pelēkā kāpa” piegulošo Zaļkalna mežu un dabas liegumam “Ziemeupe” piegulošo Akmeņraga meža daļu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”.
77. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 2010-56-03 “Par Pāvilostas novada domes 2009. gada 24. septembra saistošo noteikumu Nr. 9 “Par Pāvilostas novada teritorijas plānojumiem” sadaļas, ko veido Sakas novada domes 2007. gada 27. decembra saistošo noteikumu Nr. 12 “Sakas novada Sakas pagasta teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” grafiskā daļa “Teritorijas plānotā un atļautā izmantošana”, cik tā attiecas uz Zaļkalna meža daļām un dabas liegumam “Ziemeupe” piegulošā Akmeņraga meža daļām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”.
78. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 3. maija spriedums lietā Nr. 2010-54-03 “Par Grobiņas novada domes 2009. gada 29. septembra saistošo noteikumu Nr. 4 “Par Grobiņas novadā ietilpstošo bijušo pašvaldību teritorijas plānojumu apstiprināšanu”, ar kuriem apstiprināti Medzes pagasta padomes 2009. gada 4. jūnija saistošie noteikumi Nr. 3/09 “Medzes pagasta teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”, daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu Medzes pagasta teritorijā un Grobiņas novada domes 2010. gada 18. februāra saistošo noteikumu Nr. 62 “Detālpilnojums īpašumam “Papardes” Medzes pagastā” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. un 115. pantam”.

79. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 24. februāra spriedums lietā Nr. 2010-48-03 "Par Rucavas novada domes 2009. gada 3. novembra saistošo noteikumu Nr. 27 "Par Rucavas novada teritorijas plānojumiem" daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu Dunikas pagasta teritorijā un 2009. gada 17. decembra saistošo noteikumu Nr. 41 "Detālplānojums nekustamajam īpašumam "Šuķi" (kad. Nr. 6452 012 0156, kad. Nr. 6452 011 0012), "Skrandas" (kad. Nr. 6452 012 0007)" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. un 115. pantam".
80. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija spriedums lietā Nr. 2008-38-03 "Par Jūrmalas pilsētas domes 2004. gada 28. aprīļa saistošo noteikumu Nr. 8 "Grozījumi Jūrmalas pilsētas Attīstības plānā (Ģenerālplānā)" un Jūrmalas pilsētas domes 2007. gada 12. jūlija saistošo noteikumu Nr. 19 "Par Jūrmalas Attīstības plāna (ģenerālplāna) grozījumu, grafiskās daļas, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu apstiprināšanu", ciktāl šie noteikumi attiecas uz teritoriju Dzintaros starp Meža prospektu, Edinburgas prospektu, Piestātnes ielu un Krišjāņa Barona ielu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 115. pantam un Jūrmalas pilsētas domes 2007. gada 30. augusta saistošo noteikumu Nr. 37 "Par detālplānojuma teritorijai Dzintaros starp Meža prospektu, Edinburgas prospektu, Indras ielu un Krišjāņa Barona ielu projekta grafiskās daļas, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu apstiprināšanu" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam".
81. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. 2007-11-03 "Par Rīgas teritorijas plānojuma daļas 2006. – 2018. gadam, kas attiecas uz Rīgas brīvostas teritoriju, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam".
82. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2007-12-03 "Par Ādažu novada teritorijas plānojuma daļas, kas paredz Lielā Baltezera applūstošās teritorijas apbūvi, atbilstību Latvijas Republikas 115. pantam".
83. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007. gada 8. februāra spriedums lietā Nr. 2006-09-03 "Par Garkalnes pagasta padomes teritorijas plānojuma daļas, kas paredz Lielā Baltezera applūstošās teritorijas apbūvi, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 115. pantam".
84. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta spriedums lietā Nr. 2003-16-05 "Par reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministra 2003. gada 27. maijā pieņemtā rīkojuma Nr. 2-02/57 „Par Jūrmalas pilsētas domes 24.10.2001. saistošo noteikumu Nr. 17 "Par detālo plānojumu Jūrmalā, teritorijai starp Bulduru prospektu, Rotas ielu, 23. un 25. līnijām" darbības apturēšanu", 2003. gada 2. jūnijā pieņemto rīkojumu Nr. 2-02/60 "Par Jūrmalas pilsētas domes 09.10.2002. saistošo noteikumu Nr. 10 "Par detālā plānojuma apstiprināšanu Jūrmalā, sabiedriskajam centram Vaivaros" darbības apturēšanu" un Nr. 2-02/62 "Par Jūrmalas pilsētas domes 07.11.2001. saistošo noteikumu Nr. 18 "Par detālā plānojuma apstiprināšanu Jūrmalā, zemesgabalam Bulduri 1001" darbības apturēšanu" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam".
85. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra spriedums lietā Nr. 2002-14-04 "Par Ministru kabineta 2001. gada 8. augusta rīkojuma nr. 401 "Par bīstamo atkritumu sadedzināšanas iekārtas izvietošanu Olainē" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 111. un 115. pantam, Atkritumu apsaimniekošanas likuma 5. pantam un 6. panta 1.–3. punktam, likuma "Par ietekmes uz vidi novērtējumu" 3. un 11. pantam, likuma "Par piesārņojumu" 14. pantam un 17. panta pirmajai daļai, kā arī likuma "Par vides aizsardzību" 11. pantam".
86. Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2008-03-03 "Par Rīgas domes 2006. gada 19. novembra saistošo noteikumu Nr. 67 "Teritorijas Maskavas ielā 264 (kadastra Nr. 01000780413) izmantošanas un apbūves noteikumi" atbilstību Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 1. punktam, Aizsargjoslu likuma 37. panta pirmās daļas 4. punktam un Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam": 2008. gada 7. oktobris.
87. Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešu Kaspara Baloža un Viktora Skudras atsevišķās domas lietā Nr. 2007-11-03 "Par Rīgas teritorijas plānojuma daļas 2006. – 2018. gadam, kas attiecas uz Rīgas brīvostas teritoriju, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam": 2008. gada 23. janvāris.

Latvijas Republikas Administratīvo tiesu nolēmumi

88. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 7. maija spriedums lietā Nr. A420168915, SKA–356/2018.
89. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. A420581811, SKA–236/2017.
90. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. A420407011, SKA–47/2015.
91. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. janvāra spriedums lietā Nr. A42672309, SKA–40/2013.
92. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 30. oktobra spriedums lietā Nr. A42991709, SKA–139.
93. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 23. decembra lēmums lietā Nr. A42991709, SKA–1064/2010.
94. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 25. jūnija spriedums lietā Nr. A42322905, SKA–294/2007.
95. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. SKA–255.
96. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2004. gada 7. septembra spriedums lietā Nr. SKA–120.

97. Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. A420647511, AA43-0191-15/14.
98. Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr. A42672309, AA43-0179-12/12.
99. Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2008. gada 12. marta spriedums lietā Nr. A42147904, AA43-0094-08/8.
100. Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2015. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. A420294914, A00470-15/20.
101. Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2012. gada 4. jūlija spriedums lietā Nr. A420581811, A02422-12/17.
102. Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2013. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. A420647511, A00654-13/13.
103. Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas (Rīgas tiesu nams) 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. A42672309, A02627-10/3.

Starptautisko komisiju / komiteju lēmumi

104. African Commission on Human and Peoples' Rights Communication of 27 May 2002. *Social and Economic Rights Action Centre and the Centre for Economic and Social Rights v. Nigeria* (155/96).
105. ECE. Implementation Committee of Espo Convention. Decision IV/2.
106. UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2008/24 (*Spain*), ECE/MP.PP/C.1/2009/8/Add.1, 2011. September 30.
107. UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2009/37 (*Belarus*), ECE/MP.PP/2011/11/Add.2, 2011. May 12.
108. UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2007/22 (*France*), ECE/MP.PP/C.1/2009/4/Add.1, 2011. February 8.
109. UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2005/17 (*European Community*), ECE/MP.PP/2008/5/Add.10, 2008. May 2.
110. UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2006/16 (*Lithuania*), ECE/MP.PP/2008/5/Add.6, 2008. March 7.
111. UNECE. Compliance Committee of the Aarhus Convention, ACCC/C/2005/12 (*Albania*), ECE/MP.PP/C.1/2007/4/Add.1, 2007. July 31.

Citu valstu tiesu nolēmumi

Amerikas Savienotās Valstis

112. US Supreme Court. *Robertson v. Methow Valley Citizens Council*, 490 U.S. 332, 1989.
113. US Supreme Court. *Motor Vehicle Mfrs. Ass'n v. State Farm Mut. Auto. Ins. Co.*, 463 U.S. 29, 1983.
114. US Supreme Court. *Stryker's Bay Neighborhood Council v. Karlen*, 444 U.S. 223, 1980.
115. US Supreme Court. *Citizens to Preserve Overton Park v. Volpe*, 401 U.S. 402, 1971.
116. US Court of Appeal of California. *Communities for a Better Environment v. City of Richmond*, 184 Cal.App.4th 70, 2010.
117. US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Swinomish Tribal Community v. Federal Energy Regulation Commission*, 627 F 2d 499, 1980.
118. US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Wilderness Society v. Morton*, 463 F 2d 1261, 1972.
119. US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Calvert Cliffs' Coordinating Committee, Inc. v. U.S. Atomic Energy Commission*, 449 F.2d 1109, 1971.
120. US Court of Appeals, District of Columbia Circuit. *Born Free USA v. Norton*: court opinion. 278 F Supp. 2d 5, 2003.

Dienvidāfrika

121. Constitutional Court of South Africa. *Justice Mpondombini Sigcau v. President of the Republic of South Africa*. CCT 84/12 [2013] ZACC 18, 2013. June 13.
122. Constitutional Court of South Africa. *Fuel Retailers Association of Southern Africa v. Director-General: Environmental Management, Department of Agriculture, Conservation and Environment, Mpumalanga Province and Others*. CCT67/06 [2007] ZACC 13, 2007. June 7.
123. Constitutional Court of South Africa. *Government of the Republic of South Africa and Others v. Grootboom and Others*. CCT11/00 [2000] ZACC 19, 2000. October 4.
124. The High Court of South Africa. *Earthlife Africa Johannesburg v. The Minister of Environmental Affairs* (65662/16) [2017] ZAGPPHC 58; [2017] 2 All SA 519 (GP), 2017. March 8.
125. The High Court of South Africa. *BP Southern Africa (Pty) Limited v. Mec for Agriculture, Environment & Land Affairs*. (03/16337) [2004] ZAGPHC 18, 2004. March 31.
126. The Supreme Court of Appeal of South Africa. *MEC for Environmental Affairs and Development Planning v Clairison's CC* (408/2012) [2013] ZASCA 82, 2013. May 31.

Ekvadora

127. Corte Provincial de Justicia de Loja. *Wheeler c. Director de la Procuraduria General Del Estado de Loja*. Juicio No. 11121–2011–0010, 2011. Marzo 30.

Filipīnas

128. Supreme Court of Philippines. *Juan Antonio Oposa et. Al. v. The Honorable Fulgencio S. Factoran, Jr.* G.R. No. 101083, 224 S.C.R.A. 792, 1993. July 30.

129. Supreme Court of Philippines. *Metropolitan Manila Development Authority v. Concerned Reisdents of Manila Bay*. G. R. No. 171947-48, 2008. December 18.

Indija

130. Supreme Court of India. *M.C. Mehta v. Union of India and others*. 1987 SCR (1) 819, 1986. December 20.

131. Supreme Court of India. *Vellore Citizens Welfare Forum v. Union of India*. 1996 5 SCR 241, 1996. August 28.

Kenija

132. High Court of Kenya. *Rodgers Muema Nzioka v. Tiomin Kenya Ltd.* 97, 2001.

Lielbritānija

133. House of Lords of the United Kingdom. *Berkeley v. Secretary of State for the Environment and Others*, 2000. July 6.

Nigērija

134. Federal Court of Nigeria. *Gbemre v. Shall Petroleum Development Company of Nigeria et al.* FHC/B/CS/53/05 2005. November 14.

Šrilanka

135. Supreme Court of Srilanka. *Mundy v. Central Environmental Authority and others*. SC Appeal 58/2003, 2004. January 20.

Uganda

136. High Court of Uganda. *Advocates Coalition for Development and Environment v. Attorney General*. 0100, 2004.

PRAKSES, TIEŠSAISTES UN ARHĪVA MATERIĀLI

Apvienoto Nāciju Organizācijas dokumenti

1. Annan K. Statement by the UN Secretary-General. South Africa, Johannesburg. 2002. September 3, *UN Press Release*, SG/SM/8358, AFR/468, ENV/DEV/693.
2. UN. Action Plan for the Human Environment. A/CONF.48/14/Rev.1, 1972. June 5–16.
3. UN Commission on Sustainable Development. Identification of Principles of International Law for Sustainable Development, Report of the CSD Expert Group, 1995, Paper No. 3.
4. UNECE. Maastricht Recommendations on Promoting Effective Public Participation in Decision-making in Environmental Matters prepared under the Aarhus Convention. Geneva: UN, 2015, 59 p. ISBN: 9789211170894.
5. UNECE / Ebbesson J., Gaugitsch H., Jendroška J. et. al. The Aarhus Convention: An Implementation Guide. 2nd ed. Geneve: UNECE, 2014, 278 p. e-ISBN: 9789210562980.
6. UNECE. Meeting of the Parties to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. General guidance on enhancing consistency between the Convention and environmental impact assessment within State ecological expertise in countries of Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia. ECE/MP.EIA/2014/2, 2014. March 20.
7. UNECE. Report of the second meeting of the parties. Decision II/4. Promoting the application of the principles of the Aarhus Convention in International Forums (Almaty Guidelines). Distr. General, ECE/MP.PP/2005/2/Add.5, Annex, 2005. June 20.
8. UNECE. Report of the second meeting of the parties. Decision II/3. On electronic information tools and the clearing-house mechanism. Distr. General, ECE/MP.PP/2005/2/Add.4, Annex, 2005. June 8.
9. UNECE. Current Policies, Strategies and Aspects of Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. ECE/CEP/9. Geneva: UN, 1996, 74 p.
10. UNEP. Guidelines for assessing industrial environmental impact and environmental criteria for the siting of industry. Paris: Industry and Environment Office, UNEP, 1980.
11. UNEP. Goals and Principles of Environmental Impact Assessment. WG. 152/4 Annex. UNEP Governing Council, Dec. 14/25, 1987, 35 p.
12. UNEP. Guidelines for the development of national legislation on access to information, public participation and access to justice in environmental matters, adopted in Bali (Bali guidelines). Nairobi: UNEP, 2011, 10 p.
13. UNEP, WRI / Stec S. Worker J., Juras A., de Silva L. Putting Rio Principle 10 into action: An Implementation Guide for the UNEP Bali Guidelines for the Development of National Legislation on Access to Information, Public Participation and Access to Justice in Environmental Matters. Nairobi: UNEP, 2015, 152 p. ISBN: 7348680792978.
14. UNEP. Assessing Environmental Impacts – A Global Review of Legislation. Nairobi: UNEP, 2018, 125 p. ISBN: 9789280736793.
15. UN GA. Human Rights Council. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. A/HRC/37/59, 2018. January 24, 20 p.

16. UN GA. Harmony with Nature: resolution. A/RES/71/232, 2017. February 6.
17. UN GA. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable development: resolution. A/RES/70/1, 2015. September 25.
18. UN GA. The future we want: resolution. A/RES/66/288, 2012. September 11.
19. UN GA. World Charter for Nature: resolution. A/RES/37/7, 1982. October 28.
20. UN GA. Resolution. A/RES/3004(XXVII), 1972. December 15.
21. UN GA. Resolution. A/RES/2997(XXVII), 1972. December 15.
22. UN GA. Co-operation between States in the field of the environment: resolution. A/RES/2995/XXVII, 1972. December 15.
23. UN GA. Economic Development and the Conservation of the Nature: resolution. A/RES/1831 (XVII), 1962.
24. UN. Economic and Social Council. Study on the need to recognize and respect the rights of Mother Earth. E/C.19/2010/4, 2010. January 15.
25. UNEP. Governing Council Approval of the Report of the Intergovernmental Working Group of Experts on Natural Resources Shared by Two or More States. UN Doc. UNEP/IG12/2. *I.L.M.*, 1978, 17(5), pp. 1091–1099.
26. UN Secretary-General's (Annan K.) High-level Panel on Threats, Challenge and Change. A more secure world: Our shared responsibility. New York: United Nations Department of Public Information, 2004. December 2, 141 p. ISBN: 9789211009583.
27. UN Treaty Collection. Ch. XXVII. Environment. 4. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. Espoo, 1991. February 25. Pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-4&Ch.=27&lang=en#1 [aplūkots 2018. gada 15. jūnijā].

Eiropas Savienības dokumenti

28. EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Scoping. Luxembourg: EU, 2017, 78 p. ISBN: 97879743757.
29. EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on Screening. Luxembourg: EU, 2017, 80 p. ISBN: 9789279743719.
30. EC. Environmental Impact Assessment of Projects: Guidance on the preparation of the Environmental Impact Assessment Report. Luxembourg: EU, 2017, 126 p. ISBN: 9789279743733.
31. EK. Komisijas norādījumu dokuments par tādu vidisko novērtējumu racionalizēšanu, ko veic saskaņā ar Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas (Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/92/ES, grozīta ar Direktīvu 2014/52/ES) 2. panta 3. punktu. Komisijas paziņojums. *OV*, 2016. 27. jūlijs, C 273/1.
32. EC. Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive. Luxembourg: EU, 2015, 61 p. ISBN: 9789279480904.
33. EC. Environmental impact assessment of projects: Rulings of the Court of Justice. Luxembourg: EU, 2013, 70 p.
34. EC. Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Environmental Impact Assessment. Luxembourg: EU, 2013, 59 p. ISBN: 9789279289699.
35. EC. Commission Staff Working Paper. Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/92/EU. SWD(2012) 355, 168 p.
36. EC. Guidance on Aquaculture and Natura 2000. Luxembourg: EU, 2012, 89 p.
37. EC. Guidance document: Wind energy developments and Natura 2000. Luxembourg: EU, 2011, 116 p.
38. EC. Guidance note on the application of Directive 85/337/EEC to projects related to the exploration and exploitation of unconventional hydrocarbon. Luxembourg: EC, 2011, 4 p.
39. EK. Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedriski un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu. Brisele, 2012. 26. oktobris, COM(2012) 628 final, 26 lpp.
40. EKK. Komisijas ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Par direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN) piemērošanu un efektivitāti (Direktīva 85/337/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/11/EK un 2003/35/EK). Brisele, 2009. 23. jūlijs, COM(2009) 378 galīgā redakcija, 15 lpp.
41. EKK. Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Trešais labāka regulējuma stratēģiskais pārskats Eiropas Savienībā. Brisele, 2009. 28. janvāris, COM(2009) 15 galīgā redakcija, 10 lpp.
42. EC. Directive 85/337/EEC on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment (EIA Directive). Luxembourg: EC, 2008, 45 p.
43. CEC. Report from the Commission to the European Parliament and the Council On the Application and Effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC as amended by Directive 97/11/EC). Brussels, 23.06.2004, COM(2003) 334 final, 130 p.
44. EK. Natura 2000 teritoriju tīkla apsaimniekošana – Biotopu direktīvas 92/43/EEK 6. panta nosacījumi. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2000. Visocka I. [tulk.], Blinkena A. [literārā red.] Adaptācija latv.: Latvijas Republikas Vides ministrijas Dabas aizsardzības departments, 2004, 62 lpp.
45. CEC. Implementing Community Environmental Law. Brussels. 1996. 22 October, COM(96) 500 final, 28 p.
46. EK. Darba dokuments: Vadlīnijas Eiropas Savienības vides likumdošanas saskaņošanai. [B.v.]: ES Komisija, 1998, 131 lpp.

Citi prakses materiāli

47. Aigars J. Vides aspekti, kuriem būtu jāpievērš uzmanība plānojot, būvējot un ekspluatējot vēja turbīnu parkus jūrā. Rīga: [B.i.], 2011, 9 lpp.
48. Estonian, Latvian & Lithuanian Environment, SIA / VARAM. Vadlīniju izstrāde vēja elektrostaciju ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanai Latvijas apstākļos. Rīga: ELLE / VARAM, 2011, 19 lpp.
49. Estonian, Latvian & Lithuanian Environment, SIA / VARAM. 1. pielikums. Vadlīnijas vēja elektrostaciju ietekmes uz vidi novērtējumam un rekomendācijas prasībām vēja elektrostaciju būvniecībai. Rīga: ELLE / VARAM, 2011, 17 lpp.
50. Latvijas Republikas Augstākā tiesa / Meiere S. Tiesu prakses apkopojums teritorijas plānošanas, būvniecības un vides lietās 2008–2012. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2013, 94 lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/administrativas-tiesibas> [aplūkots 2018. gada 15. maijā].
51. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija. Par Konvencijas grozījumu spēkā stāšanos. *Latvijas Vēstnesis*, 2016. 30. marts, Nr. 61 (5633).
52. Latvijas Republikas Konstitucionālo tiesību komisija. Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 133 lpp.
53. Latvijas Republikas Pārresoru koordinācijas centrs. Valsts attīstības plānošana. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki> [aplūkots 2018. gada 20. jūlijā].
54. Latvijas Republikas Saeima. Vietējo pašvaldību referendumu likums. 11. Saeimas likumprojekta Nr. 544/Lp11. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=76/Lp12> [aplūkots 2018. gada 12. decembrī].
55. Latvijas Republikas VARAM / Gerhards K., Balka S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2018, Nr. 90/TA-264.
56. Latvijas Republikas VARAM / Sprūdžs E., Balka S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2013, Nr. 90/TA-576.
57. Latvijas Republikas Vides ministrija / Vējonis R., Matijesku Ž. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” anotācija. 2003. 22. decembris.
58. Latvijas Republikas Vides ministrija / Vējonis R., Ruža S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” anotācija. 2003. 21. februāris.
59. Latvijas Republikas VARAM/ Makarovs V., Ruža S. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”” anotācija, 2001.
60. NAT-PROGRAMME eksperti. Aizsargājamo biotopu saglabāšanas vadlīnijas. Sigulda: Dabas aizsardzības pārvalde, 2017. Pieejams: http://nat-programme.daba.gov.lv/public/lat/publikacijas_un_dokumenti/#vadlinijas [aplūkots 2018. gada 20. jūnijā].
61. African Development Bank. Integrated Environmental and Social Impact Assessment Guidelines. 2003, October, 8 p.
62. Agenda 21. UN GA 47th Sess. A/CONF.151/26/Rev. 4 (Vol. I), 1992.
63. Aplinkos apsargos agentūra (Lietuva). Aplinkos būklē 2014. Tik faktai. Vilnius: 2015, Aplinkos apsargos agentūra, 167 p.
64. Asian Development Bank. Environmental Assessment Guidelines. 2003, 167 p.
65. Bergen Ministerial Declaration on Sustainable Development in ECE Region. UN GA Preparatory Committee for Conference on Environment and Development, 44th Sess., A/CONF.151/PC/10, 1990.
66. Bundesamt für Umwelt (Šveice). UVP-Handbuch. Bern: Bundesamt für Umwelt, 2009.
67. CEAA (Canadian Environmental Assessment Agency, Kanāda). Policy and Guidance. Pieejams: <https://www.canada.ca/en/environmental-assessment-agency/services/policy-guidance.html> [aplūkots 2018. gada 23. maijā].
68. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration. 2007. June 20, 15 p.
69. EC DG ENV / Cowi A/S / Milieu Ltd. Study concerning the report on the application and effectiveness of the EIA Directive. Final report. [B.v.]: Cowi, 2009, 222 p.
70. Cross Sector Biodiversity Initiative / Ekstrom J., Bennun L., Mitchell R. A cross-sector guide for implementing the Mitigation Hierarchy. Cambridge: Cross Sector Biodiversity Initiative, 2015, 87 p.
71. Department of the Environment, Transport and the Regions (Lielbritānija). Mitigation measures in environmental statements. London: DETR, 1997.
72. DoE (Department of Environment, Lielbritānija). Changes in the quality of environmental impact statements. London: HMSO, 1996.
73. European Bank for Reconstruction and Development. Environmental and social procedures. 2010, April, 33 p.
74. European Investment Bank. EIB Environmental Assessment. 2007, 2 p.
75. Gauteng Provincial Department of Agriculture, Conservation, Environment and Land Affairs of Gauteng (Dienvidāfrika). EIA Administrative Guideline: Guideline for the Construction and Upgrade of Filling Stations and Associated Tank Installations, 2002. March.

76. General Directorate for Environmental Protection (Polija). EIA system support. Pieejams: <http://www.gdos.gov.pl/eia-system-support> [aplūkots 2018. gada 15. augustā].
77. GHK. Collection of information and data to support the Impact Assessment study of the review of the EIA Directive. London: GHK, 159 p.
78. Government of Canada (Kanāda). The proposed impact assessment system. A technical guide. Updated 2018. August 14. Pieejams: <https://www.canada.ca/content/dam/themes/environment/conservation/environmental-reviews/technical-guide.pdf>. [aplūkots 2018. gada 25. oktobrī].
79. House of Lords (Lielbritānija). Environmental assessment of projects, 11th Report of the Select Committee on the European Communities. London: HMSO, 1981.
80. IAIA / André P., Enserink B., Connor D., Croal P. Public Participation International Best Practice Principles. Special Publication Series No. 4. Fargo: IAIA, 2006, 3 p. Pieejams: <https://www.iaia.org/uploads/pdf/SP4.pdf> [aplūkots 2015. gada 6. jūlijā].
81. IAIA / Senécal P., Goldsmith B., Conover S. et al. Principles of Environmental Impact Assessment Best Practice. 1999, 4 p. Pieejams: https://www.iaia.org/uploads/pdf/principlesEA_1.pdf [aplūkots 2014. gada 29. jūnijā].
82. IEMA (Institute of Environmental Management and Assessment, UK). The state of environmental impact assessment practice in the UK. Lincoln: IEMA, 2011.
83. IFC. Performance Standards on Social & Environmental Sustainability. 2006. April 30, 34 p.
84. IFC. Performance Standards on Environmental and Social Sustainability. 2012. January 1, 50 p.
85. International Law Commission. Draft Articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities with commentaries. In: *Report of the International Law Commission*. 2001, 53rd Session, UN Doc. A/56/10(2001) 377, 170 p.
86. Ministry of Housing, Communities and Local Government (Lielbritānija). Guidance on the Environmental Impact Assessment (EIA) regulations for England. London: Ministry of Housing, Communities and Local Government, 2011.
87. NCEA. EIA accreditation: what and how? *Draft version*, 2014. Pieejams: https://www.commissiemer.nl/docs/mer/diversen/ncea_eia_accreditation_building_block_draft_nov_2014.pdf [aplūkots 2017. gada 15. septembrī].
88. OECD. Environmental Performance Reviews: South Africa 2013. Paris: OECD Publishing, 2013, 204 p. ISBN: 9789264202870.
89. OECD. Applying Strategic Environmental Assessment: Good practice guidance for development co-operation. Development Assistance Committee's Guidelines and Reference Series. Paris: OECD Publications, 2006, 160 p. ISBN: 9264026576.
90. OECD. Applying Strategic Environmental Assessment. Good practice guidance for development co-operation. *DAC Guidelines and Reference Series*. Paris: OECD Publishing, 2006, 160 p. ISBN: 9264026576.
91. OECD. Declaration on Environmental Policy, OECD/LEGAL/0134, 1974. 14 November.
92. Organization of American States. Inter-American Strategy for the Promotion of Public Participation in Decision-Making for Sustainable Development, 2001.
93. OECD. Recommendations on the Implementation of a Regime of Equal Access and Non-discrimination in Relation to Transfrontier Pollution. C(77)28 Final, 1977. May 17.
94. OECD. Recommendation of the Council on Equal Right of Access in Relation to Transfrontier Pollution. C(76)55 Final, 1976, May 11.
95. OECD. Recommendation on Environmental Assessment of Development Assistance Projects and Programmes, C(85)104, 1985. 20 June.
96. OECD. Recommendation on the Assessment of Projects with Significant Impact on the Environment. C(79)116, 1979. 8 May.
97. OECD. Recommendation of the Council on Principles Concerning Transfrontier Pollution. C(74)224, 1974. November 14.
98. OECD. Recommendation on the Analysis of the Environmental Consequences of Significant Public and Private Projects. C(74)216, 1974. 14 November.
99. OECD. Declaration on Environmental Policy. OECD/LEGAL/0134, 1974. 14 November.
100. Raulinaitis M. Poveikio aplikai vertinimo ir atrankos dėl poveikio aplinkai vertinimo procesų. Aiškinamasis vadovas [Paskaidrojošā rokasgrāmata par ietekmes uz vidi novērtējuma un sākotnējās pārbaudes procesiem], 2019.
101. SAIEA (Southern African Institute for Environmental Assessment). Manual – Implementing Africa's Environmental Assessment Barometer. [B.v.]: SAIEA, 2013, 25 p.
102. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Akwé: Kon Voluntary Guidelines on Environmental and Socio-cultural Assessment. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2004, 25 p. ISBN: 9292250108.
103. Slootweg R., Kolhoff A., Verheem R., Höft R. / NCEA / Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Voluntary Guidelines on Biodiversity-Inclusive Impact Assessment. Utrecht: NCEA, 80 p.
104. The World Bank. What we do. Projects & Operations. Environmental and Social Framework. Pieejams: <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/environmental-and-social-framework> [aplūkots 2019. gada 10. janvārī].

105. The World Commission on Environment and Development. Report: Our Common Future, Annex to A/42/427, 1987.
106. 6th Meeting of the Conference of the Contracting Parties to the Ramsar Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. Recommendation 6.2: Environmental impact assessment. *Annex to Recommendation 6.2. Summary of Convention References and Previous Conference Decisions Relating to Environmental Impact Assessment*. Brisbane, Australia, 1996. March 19–27.
107. 7th Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. Resolution 7.2. Impact Assessment and Migratory Species. Bonn, 2002. September 18–24.
108. 12th meeting of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. Resolutions to Repeal in Part. Resolution 7.2. Impact Assessment and Migratory Species. Manila, Philippines, 2017. October 23–28.
109. US Senate Commission on Interior & Insular Affairs (ASV). National Environmental Policy Act of 1969: report to accompany S. Rep. No. 91-296, 91st Cong., 1st Sess. 10 – 12, 1969, 4 p.
110. UVP-Gesellschaft. Paderborn Declaration – Demands for Amendments to the German EIA Act. *UVP-report*, 2016, 30(2), pp. 120–124. DOI: 10.17442/uvp-report.030.20.
111. WHO Regional Office for Europe, European Centre for Health Policy. Health Impact Assessment: main concepts and suggested approach. Gothenburg Consensus Paper. Brussels: WHO Regional Office for Europe, 1999, 10 p.
112. West Australian Environmental Protection Authority (Austrālija). Environmental Impact Assessment: Administrative Procedures. Perth: EPA, 2010.
113. World Bank. Environmental, Health, and Safety Guidelines for Gas Distribution Systems. Washington, DC: World Bank Group, 2007, 9 p.
114. World Bank. Operational Policy 4.01 (OP 4.01), 1999. January, 6 p.
115. World Bank. Environmental, Health, and Safety General Guidelines. Washington, DC: International Finance Corporation/World Bank Group, 2007, 99 p.
116. World Bank. The World Bank Participation Sourcebook. Washington, D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 1996, 259 p. ISBN: 0821335588.
117. World Bank. Environmental Assessment Sourcebook. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 1991, 246 p. (Vol. 1), 302 p. (Vol. 2). ISBN: 0821318438 (Vol. 1); ISBN: 0821318446 (Vol. 2).

Tiešsaistes materiāli

118. EST. Tiesas judikatūra. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=lv> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
119. Dabas aizsardzības pārvalde. Publikācijas (sk. arī sadaļu – projekti). Pieejams: <https://www.daba.gov.lv/public/lat/publikacijas/> [aplūkots 2018. gada 4. augustā].
120. Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija. Projektu materiāli. Pieejams: <https://www.lvafa.gov.lv/materiali/> [aplūkots 2018. gada 3. augustā].
121. Latvijas Vides pārvaldības asociācija. Sk. plašāk: <http://www.lvpa.lv> [aplūkots 2018. gada 30. jūlijā].
122. Latvijas Vides pārvaldības asociācija. VVD [Valsts Vides dienesta] kompetences un veikspējas stiprināšana ietekmes sākotnējā izvērtējuma jomā. Sk. plašāk: http://www.lvpa.lv/?object_id=705 [aplūkots 2018. gada 30. jūlijā].
123. Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija. Pētījumi. Multisektorālie projekti. 2018. Vadlīnijas “Ietekmes sākotnējā izvērtējuma procedūras vadlīnijas”. Pieejams: <https://www.lvafa.gov.lv/materiali/petijumi/196-multisektorialie-projekti/pm2018/232-vadlinijas-ietekmes-sakotneja-izvertejuma-proceduras-vadlinijas> [aplūkots 2018. gada 29. oktobrī].
124. Latvijas Vides pārvaldības asociācija. Ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu Latvijas Vides pārvaldības asociācija 2018. gadā realizē šādus projektus. Sk. plašāk: http://www.lvpa.lv/?object_id=713 [aplūkots 2018. gada 30. jūlijā].
125. Muktupāvels Z. sarunā ar Īvānu D., Kursīti J., Ķipuru R. Nacionālie dārgumi. 100 g kultūras. Daugava: Latvijas Televīzija, 201. 20. maijs. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/20.05.2018-nacionalie-dargumi.100-g-kulturas.-daugava.id131082/> [aplūkots 2018. gada 30. maijā].
126. Rikards R., Īvāns D. Sirdsdaugava: dokumentālā filma, 1987.
127. Valsts vides dienests. Izsniegtie tehniskie noteikumi. Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/izsniegtie-tehniskie-noteikumi/> [aplūkots 2019. gada 31. janvārī].
128. Valsts vides dienests. Sabiedrības līdzdalība. Iesniegumi un informatīvie paziņojumi. Informatīvie paziņojumi par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN). Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/sabiedribas-lidzdaliba/iesniegumi-un-informativie-pazinojumi/-informativie-pazinojumi-par-ietekmes-uz-vidi-novertejumu-ivn-/> [aplūkots 2019. gada 31. janvārī].
129. VVD. Par mums. Vēsture. Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/par-mums/vesture/> [aplūkots 2017. gada 12. decembrī].
130. VPVB. IVN. Projekti. Pieejams: <http://www.vpvb.gov.lv/lv/ivn/projekti> [aplūkots 2019. gada 20. janvārī].
131. VPVB. Arhīvs. Pieejams: <http://old.vpvb.gov.lv/ivn/Lprojekt.htm> [aplūkots 2018. gada 20. augustā].
132. VPVB. Stratēģiskais IVN. Informācija. Pieejams: <http://www.vpvb.gov.lv/lv/strategiskais-ivn/informacija> [aplūkots 2018. gada 15. augustā].

133. VPVB. Publikācijas. Publiskais pārskats 2004–2017. Pieejams: <http://www.vpvp.gov.lv/lv/publikacijas> [aplūkots 2018. gada 20. augustā].
134. Aplinkos apsargos agentūra (Lietuva). Poveikio aplinkiai vertinimas (PAV). Pieejams: <http://gamta.lt/cms/index> [aplūkots 2019. gada 30. janvārī].
135. Association for Environmental Professionals (ASV, Kalifornija). Sk. plašāk: <https://www.califaep.org> [aplūkots 2018. gada 21. jūlijā].
136. Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity. Marine and coastal biodiversity: revised voluntary guidelines for the consideration of biodiversity in environmental impact assessments and strategic environmental assessments in marine and coastal areas. Hyderabad, India, 2012. August 21, UNEP/CBD/COP/11/23.
137. Explore Constitutions. Pieejams: <https://www.constituteproject.org> [aplūkots 2018. gada 12. augustā].
138. Ecolex – the gateway to environmental law. Pieejams: <http://www.ecolex.org> [aplūkots 2017. gada 12. martā].
139. Estonian Association for Environmental Impact Assessment (Igaunija). Sk. plašāk: <https://www.eaia.eu> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
140. Hrvatska udruga stručnjaka zaštite prirode i okoliša (Huzspo) [Horvātijas Dabas un vides aizsardzības ekspertu asociācija] (Horvātija). Sk. plašāk: <https://huszpo.hr> [aplūkots 2019. gada 15. janvārī].
141. Institute of Environmental Management and Assessment (Lielbritānija). Sk. plašāk: <https://www.iema.net> [aplūkots 2018. gada 18. jūlijā].
142. Ministry of Finance (Igaunija). Administrative-Territorial Reform. Pieejams: <https://www.rahandusministeerium.ee/en/objectivesactivities/local-governments-and-administrative-territorial-reform/administrative> [aplūkots 2018. gada 1. oktobrī].
143. Finnish Association for Impact Assessment (Somija). Sk. plašāk: <http://www.yvary.fi> [aplūkots 2018. gada 20. jūlijā].
144. German EIA Network (UVP-Gesellschaft) (Vācija). Sk. plašāk: <https://uvp.de> [aplūkots 2018. gada 19. jūlijā].
145. National Association for Environmental Professionals (ASV). Plašāk sk: <https://www.naep.org> [aplūkots 2018. gada 21. jūlijā].
146. North-West University. New Frontiers in Global Environmental Constitutionalism: Implementing Human and Environmental Rights in Global Contexts. Programme. Potchefstroom, South Africa, 2016. 12–14 April. Pieejams: <http://www.nwu.ac.za/sites/www.nwu.ac.za/files/files/p-fl/2016/Programme.pdf> [aplūkots 2016. gada 16. jūnijā].
147. European Commission / Environment Directorate-General. Meeting of the Commission Group of EIA/SEA National Experts. Luxembourg, 2015. November 1. Pieejams: <http://ec.europa.eu/environment/eia/meetings.htm> [aplūkots 2018. gada 20. maijā].
148. Grunenwald R. [director]. The Shore Break: dokumentālā filma. A Marie-Vérité F.I.L.M.s & Frank F.I.L.M.s, South Africa, 2014.
149. IAIA. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
150. IAIA. About. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org/about.php> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
151. IAIA. Affiliates. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org/affiliates.php> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
152. IAIA. Best practice. Sk. plašāk: <http://www.iaia.org/best-practice.php> [aplūkots 2018. gada 13. aprīlī].
153. IAIA South Africa (Dienvidāfrika). Sk. plašāk: <http://www.iaiasa.co.za> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
154. International Institute for Environment and Development. Sk. plašāk: <https://www.iied.org> [aplūkots 2018. gada 15. augustā].
155. International Institute for Sustainable Development. Environmental Impact Assessment Online Learning Platform. EIA: Essentials. EIA Timeline. Pieejams: <https://www.iisd.org/learning/eia/eia-essentials/timeline/> [aplūkots 2018. gada 15. oktobrī].
156. The Danish Centre for Environmental Assessment (Dānija). Sk. plašāk: <https://www.en.dcea.dk> [aplūkots 2018. gada 19. jūlijā].
157. The Equator Principles Association. The Equator Principles. June, 2013. Pieejams: <http://www.equator-principles.com> [aplūkots 2019. gada 10. janvārī].
158. The Central American Commission for Environment and Development. The Central American Integration System. Pieejams: <https://www.sica.int> [aplūkots 2019. gada 12. janvārī].
159. UN. Commemorating the centenary of the birth of Nelson Mandela: 18 July 1918–18 July 2018. Nelson Mandela International Day. Pieejams: <http://www.un.org/en/events/mandeladay/assets/pdf/mandela-exhibit-panels.pdf> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].
160. UNECE. Environmental Policy. Conventions and Protocols. Public Participation. Convention Bodies. Compliance Committee. Communications from the Public. Pieejams: <https://www.unece.org/env/pp/cc/com.html> [aplūkots 2018. gada 15. jūlijā].
161. UNEP. Division of Environmental Law and Conventions. Pieejams: <http://web.unep.org/divisions/delc/human-rights-and-environment> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].
162. UNEP / UN Human Rights Office of the High Commissioner / Wake Forest School of Law. Environmental Rights Database. Pieejams: <http://environmentalrightsdatabase.org> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].
163. UN / Guterres A. 2019 New Year's Message. Pieejams: <https://www.unodc.org/lpo-brazil/en/frontpage/2019/01/in-2019--reasons-for-hope-in-a-world-still-on-red-alert -un-chief-guterres.html> [aplūkots 2019. gada 8. janvārī].

164. UN Human Rights Office of the High Commissioner. John Knox, Special Rapporteur on human rights and the environment. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/JohnKnox.aspx> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].
165. UN Human Rights Office of the High Commissioner. Your Human Rights. Environment. Special Rapporteur on human rights and the environment. Pieejams: <https://www.ohchr.org/en/Issues/environment/SREnvironment/Pages/SREnvironmentIndex.aspx> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].
166. UN Human Rights Office of the High Commissioner. Your Human Rights. Environment. Special Rapporteur on human rights and the environment. Good Practices Categories. Pieejams: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/GoodPracticesCategories.aspx> [aplūkots 2018. gada 18. augustā].
167. World Resources Institute / The Access Initiative. Environmental Democracy Index. Sk. plašāk: <https://environmentaldemocracyindex.org> [aplūkots 2018. gada 25. augustā].
168. World Resources Institute / The Access Initiative. Environmental Democracy Index. <https://environmentaldemocracyindex.org/compare-countries#LVA/LTU/EST> [aplūkots 2018. gada 10. oktobrī].

Arhīva materiāli

169. Apvienotās Karalistes kontaktpunkts. Department for Communities and Local Government. Planning Directorate. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
170. Austrijas Republikas kontaktpunkts. Federal Ministry of Agriculture, Forestry, Environment and Water Management. Division I/1, Plant-related Environmental Protection and Environmental Assessment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
171. Beļģijas Karalistes kontaktpunkts. Federal Public Service on Health, Food Chain Safety and Environment. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
172. Beļģijas Karalistes kontaktpunkts. Federal Public Service on Health, Food Chain Safety and Environment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
173. Čehijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Department of Environmental Impact Assessment and Integrated Prevention. *Autores sarakste 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls.*
174. Francijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment, Energy and Sea. Office of Environmental Integration. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
175. Grieķijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Energy. Directorate of Environmental Licencing. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
176. Grieķijas Republikas kontaktpunkts. Directorate of Environmental Licencing. Ministry of Environment and Energy. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
177. Horvātijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Energy. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
178. Igaunijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Environmental Management Department. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
179. Igaunijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Environmental Management Department. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
180. Igaunijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Environmental Management Department. *Autores sarakste 2016. gada jūnijā, personiskā arhīva materiāls.*
181. Igaunijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Environmental Management Department. *Autores sarakste 2015. gada decembrī, personiskā arhīva materiāls.*
182. Īrijas Republikas kontaktpunkts. Environmental Protection Agency. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
183. Itālijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. D. G. Environmental Assessments and Authorizations. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
184. Konsultācija ar Lietuvas IVN ekspertu Mindaugu Raulinaiti (*Mindaugas Raulinaitis*). *Autores sarakste 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls.*
185. Latviešu valodas aģentūra. Personvārdu atveide promocijas darba vajadzībām. *Autores sarakste 2018. gada decembrī, personiskā arhīva materiāls.*
186. Latvijas Zinātņu akadēmijas terminoloģijas komisija. Par terminu atveidi vides jautājumu jomā. *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls.*
187. Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija. Par informācijas pieejamību. 2018. gada 11. oktobris, 1-06/792. *Atbilde uz L. Neimanis iesniegumu, personiskā arhīva materiāls.*
188. Latvijas Vides pārvaldības asociācija. VVD kompetences un veikspējas stiprināšana ietekmes sākotnējā izvērtējuma jomā – informācijas pieprasījums. *Autores sarakste 2018. gada oktobrī, personiskā arhīva materiāls.*
189. Lietuvas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Pollution Prevention Department. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
190. Lietuvas Republikas IVN eksperta [anonīms] viedoklis par autores aptaujas jautājumiem. *Autores sarakste 2018. gada septembrī, personiskā arhīva materiāls.*

191. Maltas Republikas kontaktpunkts. Environment & Resources Authority. Environmental Assessment. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
192. Maltas Republikas kontaktpunkts. Environment & Resources Authority. Environmental Assessment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
193. Nīderlandes Karalistes kontaktpunkts. Ministry of Infrastructure and Environment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
194. Norvēģijas Karalistes kontaktpunkts. Norwegian Environment Authority. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
195. Norvēģijas Karalistes kontaktpunkts. Norwegian Environment Agency. Section for land use planning and regional coordination. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
196. Rumānijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. General Department for Impact Assessment and Pollution Control. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
197. Slovākijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. Directorate for Environmental Assessment and Waste Management. Department of Environmental Assessment. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
198. Slovēnijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Spatial Planning. Strategic Environmental assessment division. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
199. Slovēnijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Spatial Planning. Strategic Environmental assessment Division. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
200. Somijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. Environmental Department. *Autores sarakste 2018. gada oktobrī, personiskā arhīva materiāls.*
201. Somijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
202. Spānijas Karalistes kontaktpunkts. Ministry for the Ecological Transition. General Directorate of Biodiversity and Environmental Quality. Subdirectorate General for Environmental Evaluation. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
203. Spānijas Karalistes kontaktpunkts. Ministry of Agriculture, Food and Environment. Subdirectorate General for Environmental Evaluation. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
204. Ungārijas Republikas kontaktpunkts. Hungarian Ministry of Agriculture. Department of Environmental Preservation. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
205. Valsts valodas centrs. Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departaments / Krastiņš A. Atbilde par vides terminiem (atbilde saskaņota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāju un Valsts valodas centra direktoru *Dr. habil. med. prof. Māri Baltiņu*). *Autores sarakste 2018. gada decembrī un 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls.*
206. VVD. Valmieras reģionālā vides pārvalde. Par ietekmes uz vidi novērtējumu. 2018. gada 25. oktobris, Nr. 8.5.-20/2237. *Atbilde uz L. Neimanes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls.*
207. VARAM. Par pieprasīto informāciju. 2018. gada 7. septembris, Nr. 1-17/7809. *Atbilde uz prof. I. Čepānes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls.*
208. Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. Division G I 2 – Cross Sectional Aspects of Environmental, Building and Urban Development Legislation, Environmental Assessment Legislation. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Building and Nuclear Safety. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
209. Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. Division G I 2 – Cross Sectional Aspects of Environmental, Building and Urban Development Legislation, Environmental Assessment Legislation. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Building and Nuclear Safety. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*
210. Zviedrijas Karalistes kontaktpunkts. Swedish Environmental Protection Agency. Policy Implementation department. *Autores sarakste 2018. gada augustā, personiskā arhīva materiāls.*
211. EC DG ENV. Checklist for transposition. Directive 2014/52/EU amending Directive 2011/92/EU on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment. Luxembourg, 2015. November 1, 13 p. *Nepublicēts, personiskā arhīva materiāls.*
212. EC DG ENV / Speight P. Your request for information of 9 July 2018 concerning infringement procedures against Latvia. 2018. July 18, ENV.E.3/JLL/ad/. *Atbilde uz L. Neimanes iesniegumu, personiskā arhīva materiāls.*
213. EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Kad un kāpēc *environmental atveidot ar "vidisks"*. 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls.*
214. EC DGT / Rancāne-Abarte I., Head of Unit DGT.C.LV.2. Skaidrojums par terminu "*vidisks novērtējums*". 2018, *autores sarakste 2018. gada novembrī, personiskā arhīva materiāls.*

Izmantotie saīsinājumi

AN	Apvienotās Nācijas / Apvienoto Nāciju
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ASV	Amerikas Savienoto Valstu
Latvijas Republikas Augstākā tiesa	Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments / Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments
Dzīvotņu (dēvēta arī – Biotopu) direktīva	Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību: ES tiesību akts. <i>OV</i> , 1992. 22. jūlijs, L 206/7.
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
EKT	Eiropas Kopienu tiesa
Espo Kovencija	Konvencija par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā: starptautisks līgums. Espo, 1991. 25. februāris, <i>Latvijas Vēstnesis</i> , 1998. 1. jūlijs, Nr. 192/193 (1253/1254).
EST	Eiropas Savienības tiesa
g. tūkst.	gadu tūkstotis
gs.	gadsimts
IVN	ietekmes uz vidi novērtējums
IVN direktīva (2011), arī – IVN direktīva (2011), kā grozīts (2014)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. <i>Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis</i> , 2012. 28. janvāris, L 26/1.
IVN direktīvas (2011) grozījumi (2014)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/52/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu: ES tiesību akts. <i>Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis</i> , 2014. 25. aprīlis, L 124/1.
latv.	latviski / latviešu valodā
MK	Latvijas Republikas Ministru kabinets
MK Paredzētās darbības noteikumi Nr. 18 (2015)	Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 18. <i>Latvijas Vēstnesis</i> , 2015. 21. janvāris, Nr. 14 (5332).
MK Tehniskie noteikumi Nr. 30 (2015)	Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2015. gada 27. janvāra noteikumi Nr. 30. <i>Latvijas Vēstnesis</i> , 2015. 29. janvāris, Nr. 20 (5338).
mljrd.	miljardi
Natura 2000	Eiropas nozīmes aizsargājamās dabas teritorijas
Novērtējuma likums	Likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”: Latvijas Republikas likums. <i>Latvijas Vēstnesis</i> , 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386).
NVO	nevalstiskā/-s organizācija/-s

Orhūsas Konvencija	Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem: starptautisks līgums. Orhūsa, 1998. 25. jūnijs, <i>Latvijas Vēstnesis</i> , 2002. 26. aprīlis, Nr. 64 (2639).
piem.	piemēram
p. Kr.	pirms Kristus
PSRS	Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
Putnu direktīva	Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra Direktīva 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (kodificēta versija): ES tiesību akts. <i>OV</i> , 2010. 26. janvāris, L 20/7.
Satversme	Latvijas Republikas Satversme
t.i.	tas ir
trilj.	triljoni
u.c.	un citi
u.tml.	un tamlīdzīgi
utt.	un tā tālāk
val.	valoda / -ā
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VEE	valsts ekoloģiskā ekspertīze
Specifiski izmantotie saīsinājumi vērēs	
Art./Arts.	article / -s (angl.) – pants / -i
CEAA	Canadian Environmental Assessment Agency (angl.)
ch.	chapter (angl.) – nodaļa
CJUE	Cour de justice de l'Union européenne (franc.)
CJEU	Court of Justice of the European Union (angļu valodā), ieskaitot (Court of Justice of the European Union (previously – Communities) (angl.)
CEC	Commission of the European Communities (angl.)
dān.	dāniski / dāņu valodā
DBSA	Development Bank of Southern Africa
EC	European Commission (angl.)
ECHR	European Court of Human Rights (angl.)
ECom	European Communities (angl.)
ed.	edition (angl.) – izdevums
Ed. / Eds.	editor / -s (angl.) – redaktors / -i
EIAR	Environmental Impact Assessment Review (angl.) (<i>izdevums</i>)
EEA	European Environment Agency (angl.)
EKK	Eiropas Kopienu Komisija
El. vers.	electronic version (angl.) / elektroniskā versija

EU	European Union (angl.)
IAIA	International Association for Impact Assessment (angl.)
IFC	International Finance Corporation (angl.)
IAPA	Impact Assessment and Project Appraisal (<i>izdevums</i>)
ICJ / I.C.J.	International Court of Justice
ILM	International Legal Materials
apsvērums	ievilkums / -i
Industriālo emisiju direktīva (2010) jeb Industriālo emisiju direktīva (vispārīgi, ja nav norādīts savādāk)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 24. novembra Direktīva 2010/75/ES par rūpnieciskajām emisijām (piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole) (pārstrādāta versija): ES tiesību akts. <i>OV</i> , 2010. 17. decembris, L 334/17.
n.d.	Izdevumam nav uzrādīts publicēšanas datums vai to nav iespējams noteikt
n.l.	Izdevumam nav uzrādīts lapu skaits
NCEA	Netherlands Commission for Environmental Assessment (angl.)
OV	Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis / Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis
para. / paras.	paragraph / -s (angl.) – paragrāfs / -i
piel.	pielikums / -i
red.	redaktors / -i
SADC	Southern African Development Community (angl.)
SAIEA	The South African Institute for Environmental Assessment (angl.)
sal.	salīdzinājumam
sec.	secinājumi / secinājumu
sēj.	sējums
Sess.	session (angl.) – sesija
sk.	skatīt
tulk.	tulkotājs / tulkotājs
UN	United Nations (angl.)
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe (angl.)
UNU	United Nations University (angl.)
Vol.	volume (angl.) – sējums
WHO	World Health Organization (angl.)
WTO	World Trade Organization (angl.)

Pateicības

Vēlos izteikt visdziļāko pateicību par sniegto palīdzību, rosinošajām un daudzpusīgajām diskusijām un vērtīgajiem padomiem promocijas darba tapšanā darba vadītājai prof. Ilmai Čepānei un ārvalstu zinātniskajiem mentoriem – prof. Kristai Toblerei (*Christa Tobler*) un prof. Dīrem Tladi (*Dire Tladi*). Īpaši lielu “paldies” vēlos teikt prof. Ilmai Čepānei ne vien par palīdzības sniegšanu profesionālā ziņā, bet arī par īpašu cilvēcisko atbalstu, uzsākot, turpinot un sekmīgi pabeidzot doktorantūras studijas.

Apmaiņas programmu ietvaros par neatsveramu ieguldījumu, palīdzot risināt administratīvos jautājumus, un vispārēju izpratni ir jāpateicas: advokātam un notāram Mateo Kvadranti (*Matteo Quadranti*), Bāzeles Universitātes Eiropas Globālo Studiju institūta direktorei prof. Madelēnai Herrenai-Ešai (*Madeleine Herren-Oesch*) un jo sevišķi Pretorijas Universitātes Juridiskās fakultātes dekānam prof. Andrē Borēnam (*André Borraine*), kā arī viņa vietniekam prof. Antonam Kokam (*Anton Kok*).

Augsti novērtēju Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docētāju būtisko un profesionāli sniegto ieguldījumu manu zināšanu veidošanā un nostiprināšanā visos studiju līmeņos. Jo sevišķi vēlos pateikties Satversmes tiesas tiesnesei, asoc. prof. Sanitai Osipovai un doc. Jānim Plepam ne vien par sniegtajām zināšanām, bet par uzklauššanu, atbalstīšanu un padomu došanu doktorantūras studiju laikā. Vēlas arī atzīmēt nozīmīgo recenzentes – doc. Silvijas Meieres ieguldījumu šī pētījuma vērtēšanā un pateicos par pamatoto kritiku un vērtīgajiem ieteikumiem, uzlabojot promocijas darba melnrakstu, kā arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesnesei, asoc. prof. Jautrītei Briedei par profesionālo un morālo palīdzību.

Sevišķi ir jāuzsver arī unikālās iespējas, ko man sniedza piedalīšanās sadarbības un pētniecības apmaiņas programmās un to ietvaros nodrošinātais finansiālais atbalsts. Šādā ziņā īpaši pateicos *Šveices valdībai* un *Eiropas Savienībai – Eiropas Komisijai*, apzinoties šī finansiālā atbalsta neatsveramo nozīmi promocijas darba kvalitātes nodrošināšanā.

Būtisku atbalstu man sniedza arī vistuvākie draugi: Signe Zvirbule ar ģimeni, Edīte Paeglekalne ar ģimeni, Ramona Komandiere un jo sevišķi – Onesmuss (Nesijs) Šimvafeni (*Onesmus (Nessy) Shimwafeni*), kā arī kolēģis Viktors Sazonovs.

Vissirsnīgākos un visdziļākos pateicības vārdus vēlos veltīt arī sev tuvajiem cilvēkiem par audzināšanu un skološanu, par mīlestību, sapratni un atbalstu. Tā ir vārdos neizmērojama pateicība tiem cilvēkiem, kas vienmēr ir atbalstījuši manus centienus: mīlošajiem un pacietīgajiem vecākiem – mammai Edītei un tētim Dzintaram, vislieliskākajiem – Madernieku ģimenei: mātai Linnai, Kasparam, Emīlam un Ralfam, un brālim Dzintaram ar Mariju.

PIELIKUMI

1. pielikums. Informācija par pētījuma ietvaros veiktajām Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par ietekmes uz vidi novērtējumu jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu aptaujām

Pētījuma gaitā tika veiktas divas aptaujas: 2017. gada februārī, kā arī 2018. gadā no augusta līdz oktobrim:

1. 2017. gada februārī veiktās aptaujas laikā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par ietekmes uz vidi novērtējumu jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu pārstāvji sniedza atbildes par sabiedrības iesaistes termiņiem ietekmes uz vidi novērtējuma procesā (tostarp attiecībā uz posmiem, kuros sabiedrība līdzdalība vispār ir paredzēta) atbilstoši konkrētās valsts tiesiskajam regulējumam un/vai praksei.

Atbildes sniedza šādu valstu nacionālo kontaktpunkti: Apvienotās Karalistes, Austrijas Republikas, Beļģijas Karalistes (attiecībā uz federālo jūras vides atļaujas procedūru), Čehijas Republikas, Francijas Republikas, Grieķijas Republikas, Horvātijas Republikas, Igaunijas Republikas, Itālijas Republikas, Lietuvas Republikas, Maltas Republikas, Norvēģijas Karalistes, Rumānijas Republikas, Slovēnijas Republikas, Somijas Republikas, Soānijas Karalistes, Ungārijas Republikas, Vācijas Federatīvās Republikas. Atbildes ir apkopotas darba 2. pielikumā “Sabiedrības iesaistes termiņi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā”, kā arī ir izmantotas darba tekstuālajā daļā, veicinot salīdzinošo analīzi.

2. Otrās aptaujas, kas noritēja no 2018. gada augusta līdz oktobrim, laikā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par ietekmes uz vidi novērtējumu jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu pārstāvji sniedza atbildes uz sekojošiem jautājumiem, kas apkopoti 1. tabulā.

1. tabula. Jautājumi Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par ietekmes uz vidi novērtējumu jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu pārstāvjiem	
Jautājums angļu valodā	Jautājums latviešu valodā
1. Has your country finished the transposition of the EU Directive 2014/52/EU or the process is still ongoing?	1. Vai Jūsu valsts ir pabeigusi ES Direktīvas 2014/52/ES transponēšanu vai process vēl turpinās?
2. Are the EU EIA requirements transposed in territorial planning or environmental protection system of your country?	2. Vai ES IVN prasības ir transponētas Jūsu valsts teritoriālās plānošanas vai vides aizsardzības sistēmā?
3. What is the main law regulating EIA process in your country?	3. Kāds ir galvenais likums, kas regulē IVN procesu Jūsu valstī?
4. Does your country have official licensing or accreditation system of the EIA experts (specialists, consultants)?	4. Vai jūsu valstī ir oficiālas licencēšanas vai akreditācijas sistēmas (speciālistiem, konsultantiem)?

1. tabula. Jautājumi Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par ietekmes uz vidi novērtējumu jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu pārstāvjiem	
Jautājums angļu valodā	Jautājums latviešu valodā
5. Does your country have EIA commission as independent quality control? If yes, is this commission permanent or created <i>ad hoc</i> ?	5. Vai Jūsu valstī ir neatkarīga kvalitātes kontrole IVN komisijas formā? Ja jā, vai šī komisija ir pastāvīga vai izveidota <i>ad hoc</i> ?
6. Is there a professional organization of the EIA experts in your country, like a branch of the International Association for Impact Assessment or any separate association?	6. Vai Jūsu valstī ir profesionāla IVN ekspertu organizācija, piemēram, Starptautiskās Ietekmes novērtējumu asociācijas filiāle vai atsevišķa asociācija?
7. Do you have the guidelines or best practice documentation for the EIA process – like recommendations for assessment of significant environmental impact; EIA scoping or EIA statements preparation? Are they prepared by the government institutions and/or professional organizations?	7. Vai Jūsu valstī ir IVN procesa vadlīnijas vai labās prakses dokumenti, piem., ieteikumi būtiskas ietekmes uz vidi novērtēšanai, IVN piemērošanas jomas noteikšanai vai IVN ziņojumu sagatavošanai? Vai tās ir sagatavojušas valsts iestādes un/vai profesionālās organizācijas?
8. What is the time-frame of the validity of the reasoned opinion (conclusion) of the competent authority?	8. Kāds ir kompetentās iestādes pamatotā secinājuma derīguma termiņš?
9. Do you have one competent authority in your country or they might be several?	9. Vai Jūsu valstī ir viena kompetentā iestāde vai tās var būt vairākas?
10. Is there a competent authority also the decision-maker or these functions are separate?	10. Vai kompetentā iestāde ir arī lēmumu pieņēmējs vai arī – šīs funkcijas ir nošķirtas?
11. Does your country have compulsory EIA monitoring? Is it required by law? Are those rules integrated together with the EIA requirements (the same law) or there is a separate law which regulates projects monitoring?	11. Vai Jūsu valstī ir obligāti noteikts IVN monitoringa pienākums? Vai tas ir noteikts likumā? Vai šie noteikumi ir apvienoti ar IVN prasībām (tas pats likums) vai ietverti atsevišķā likumā, kas regulē projektu uzraudzību?
12. Does the legislative framework of your country explicitly provide for socioeconomic assessment in the EIA procedure?	12. Vai Jūsu valsts tiesiskajā regulējumā ir skaidri noteikts, ka IVN procedūras ietvaros ir jāveic sociālekonomiskās ietekmes izvērtēšana?
13. Does your country have available statistics of the accomplished EIA statements and screenings made in the last 3 years?	13. Vai Jūsu valstī ir pieejama statistika par paveiktajiem IVN paziņojumiem un sākotnējām pārbaudēm pēdējos 3 gados?

1. tabula. Jautājumi Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu par ietekmes uz vidi novērtējumu jomu atbildīgo institūciju – nacionālo kontaktpunktu pārstāvjiem	
Jautājums angļu valodā	Jautājums latviešu valodā
14. Is all the documentation (like decisions on screenings, EIA statements, reasoned conclusions) readily available on one website? Could you, please, indicate the website/-s?	14. Vai visi dokumenti (piem., lēmumi par sākotnējo pārbaudi, IVN ziņojumi, pamatotie secinājumi) ir viegli pieejami vienā tīmekļa vietnē? Lūdzu, norādiet tīmekļa vietni / -es.
15. In how many stages of the EIA process public is involved – screening, scoping and EIA statement consultation? Please, indicate the time-frames for the public consultation.	15. Kādos IVN procesa posmos ir iesaistīta sabiedrība – sākotnējā pārbaude, darbības jomas noteikšana un IVN ziņojumu apspriešana? Lūdzu, norādiet sabiedriskās apspriešanas termiņus.

Atbildes sniedza šādu valstu nacionālo kontaktpunkti: Beļģijas Karalistes (attiecībā uz federālo jūras vides atļaujas procedūru), Čehijas Republikas, Dānijas Karalistes, Grieķijas Republikas, Igaunijas Republikas, Īrijas Republikas, Lietuvas Republikas, Maltas Republikas, Nīderlandes Karalistes, Norvēģijas Karalistes, Slovākijas Republikas, Slovēnijas Republikas, Somijas Republikas, Spānijas Karalistes, Vācijas Federatīvās Republikas, Zviedrijas Karalistes. Atbildes ir izmantotas darba tekstuālajā daļā, veicinot salīdzinošo analīzi.

2. pielikums. Sabiedrības iesaistes termiņi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā Eiropas Savienības un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā

situācija 2017. gada februārī

Nr. p. k.	Valsts (alfabētiskā secībā)	Sākotnējā pārbaude	Dienas (d)	Programmas sagatavošana	Dienas (d), nedēļas (n.), mēneši (m.)*	IVN ziņojuma apspriešana	Dienas (d), nedēļas (n.), mēneši (m.)*		
1.	Apvienotā Karaliste ¹⁶⁷⁴	☒		☒		☒	min. 21 d.		
2.	Austrija ¹⁶⁷⁵	☒		☒		☒	min. 6 n.		
3.	Beļģija ¹⁶⁷⁶	☒		☒	15	☒	45 – 60 d.		
	Brisele						1	☒	30 d. ¹⁶⁷⁷
	Valonija								
	Flandrija								
4.	Bulgārija	1	☒	14 – 30 d.	2	☒	30 d. ¹⁶⁷⁸	☒	min. 30 d.
5.	Čehija ¹⁶⁷⁹	2	☒	20 d.	3	☒	30 d.	☒	30 d.
6.	Dānija	☒		4	☒	min. 2 n.	☒	min. 8 n.	
7.	Francija ¹⁶⁸⁰	noteiktiem projektu veidiem	☒		5	☒ ¹⁶⁸¹	15 d. – 3 m.	☒	max. 4 m. + 2 m.
		vienkāršotā procedūra						☒	min. 30 d.
8.	Grieķija*** ¹⁶⁸²	☒		☒		☒	min. 45 d.		
9.	Horvātija ¹⁶⁸³	3	☒	min. 30 d.	6	☒	min. 30 d.	☒	min. 30 d.
10.	Igaunija ¹⁶⁸⁴	☒		7	☒	min. 14 d.	☒	min. 21 d.	
11.	Īrija	☒		☒		☒	5 n.		
12.	Islande	☒		☒		☒	6 n.		
13.	Itālija ¹⁶⁸⁵	☒		8	☒	45 d.	☒	60 d.	
14.	Kipra	☒		☒		☒	30 d.		

¹⁶⁷⁴ Apvienotās Karalistes kontaktpunkts. Department for Communities and Local Government. Planning Directorate. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁷⁵ Austrijas Republikas kontaktpunkts. Federal Ministry of Agriculture, Forestry, Environment and Water Management. Division I/1, Plant-related Environmental Protection and Environmental Assessment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁷⁶ Beļģijas federālajā jūras vides atļaujas procedūrā. Beļģijas Karalistes kontaktpunkts. Federal Public Service on Health, Food Chain Safety and Environment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁷⁷ 30 dienas B kategorijas objektiem, 15 dienas C kategorijas objektiem (Beļģijas Valonijā).

¹⁶⁷⁸ Atkarībā no projekta veida (Bulgārijā).

¹⁶⁷⁹ Čehijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Department of Environmental Impact Assessment and Integrated Prevention. *Autores sarakste 2019. gada janvārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁸⁰ Francijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment, Energy and Sea. Office of Environmental Integration. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁸¹ Pēc attīstītāja iniciatīvas (Francijā).

¹⁶⁸² Grieķijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Energy. Directorate of Environmental Licencing. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁸³ Horvātijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Energy. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁸⁴ Igaunijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Environmental Management Department. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁸⁵ Itālijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. D. G. Environmental Assessments and Authorizations. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

Nr. p. k.	Valsts (alfabētiskā secībā)	Sākotnējā pārbaude	Dienas (d)	Programmas sagatavošana	Dienas (d), nedēļas (n.), mēneši (m.)*	IVN ziņojuma apspriešana	Dienas (d), nedēļas (n.), mēneši (m.)*		
15.	Latvija ¹⁶⁸⁶	☒		9	☒	20 d.	☒	30 d.	
16.	Lietuva ^{****1687}	4	☒	10 d.	10	☒	min. 10 d.	☒	20 d.
17.	Lihtenšteina	☒			☒		☒	6 n.	
18.	Luksemburga	☒			☒ ¹⁶⁸⁸	30 d.	☒	b.t.***	
19.	Malta ¹⁶⁸⁹	5	☒	7 d. ¹⁶⁹⁰	11	☒	21 d.	☒	21 d.
20.	Nīderlande ¹⁶⁹¹	☒			12	☒	6 n.	☒	6 n.
21.	Norvēģija ¹⁶⁹²	☒			13	☒	min. 6 n.	☒	min. 6 n.
22.	Polija	☒			☒		☒	21 d.	
23.	Portugāle	☒			14	☒	20 d. ¹⁶⁹³	☒	30 d.; 20 d.; b.t. ¹⁶⁹⁴
24.	Rumānija ¹⁶⁹⁵	6	☒	15 d.	15	☒	20 d.	☒	30 d.
25.	Slovākija	7	☒	21 d.	16	☒	10 d.	☒	30 d.
26.	Slovēnija ¹⁶⁹⁶	☒			☒		☒	30 d.	
27.	Somija ¹⁶⁹⁷	☒			17	☒	30 – 60 d.	☒	30 – 60 d.
28.	Spānija ¹⁶⁹⁸	8	☒	min. 30	18	☒	min. 30 d.	☒	min. 30 d.
29.	Šveice	☒			☒		☒	30 d.	
30.	Ungārija ¹⁶⁹⁹	9	☒	min. 21 d.	19	☒	min. 21 d.	☒	min. 30 d.
31.	Vācija ¹⁷⁰⁰	☒			20	☒ ¹⁷⁰¹	b.t.***	☒	6 n. – 2 m.
32.	Zviedrija	☒			21	☒	b.t.***	☒	b.t.***

¹⁶⁸⁶ Likums "Par ietekmes uz vidi novērtējumu": Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. oktobris, Nr. 322/325 (1383/1386), 17. panta ceturrtā daļa; Kārtība, kādā novērtē paredzētās darbības ietekmi uz vidi un akceptē paredzēto darbību: Latvijas Republikas Ministru Kabineta 2015. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 83. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 21. janvāris, Nr. 14 (5332), 26. pkt., 40. pkt.

¹⁶⁸⁷ Lietuvas Republikas kontaktpunkts. Ministry of the Environment. Pollution Prevention Department. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁸⁸ Tikai transporta infrastruktūras projektiem (Luksemburgā).

¹⁶⁸⁹ Maltas Republikas kontaktpunkts. Environment & Resources Authority. Environmental Assessment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁹⁰ Tikai I pielikuma projektiem (Malta).

¹⁶⁹¹ Nīderlandes Karalistes kontaktpunkts. Ministry of Infrastructure and Environment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁹² Norvēģijas Karalistes kontaktpunkts. Norwegian Environment Agency. Section for land use planning and regional coordination. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁹³ Tikai pēc attīstītāja iniciatīvas (Portugālē).

¹⁶⁹⁴ 30 dienas I pielikuma projektiem, 20 dienas II pielikuma projektiem, bez termiņa noteiktiem projektu veidiem (Portugālē).

¹⁶⁹⁵ Rumānijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. General Department for Impact Assessment and Pollution Control. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁹⁶ Slovēnijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment and Spatial Planning. Strategic Environmental assessment Division. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁹⁷ Somijas Republikas kontaktpunkts. Ministry of Environment. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁶⁹⁸ Spānijas Karalistes kontaktpunkts. Ministry of Agriculture, Food and Environment. Subdirectorate General for Environmental Evaluation. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

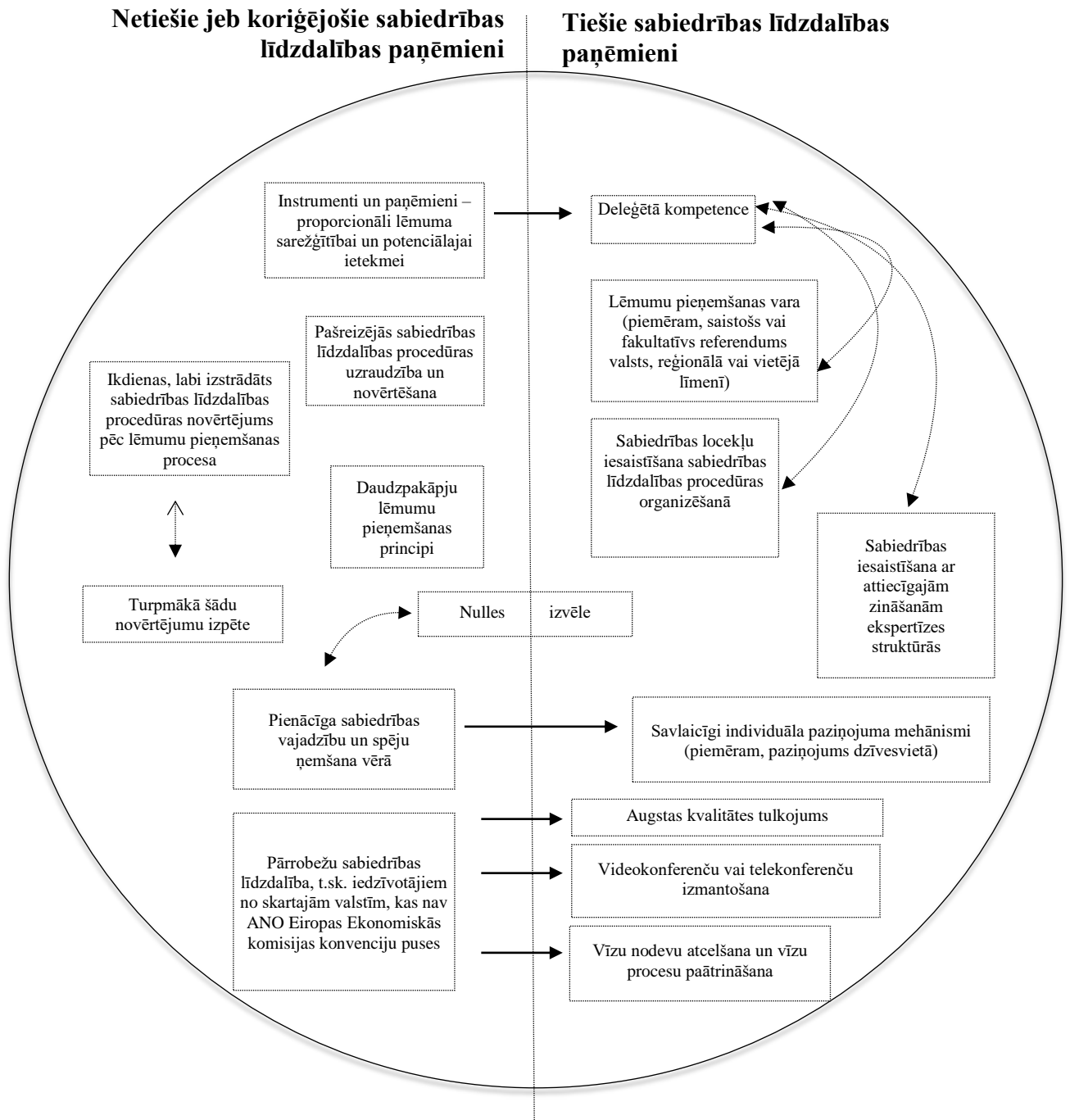
¹⁶⁹⁹ Ungārijas Republikas kontaktpunkts. Hungarian Ministry of Agriculture. Department of Environmental Preservation. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁷⁰⁰ Vācijas Federatīvās Republikas kontaktpunkts. Division G I 2 – Cross Sectional Aspects of Environmental, Building and Urban Development Legislation, Environmental Assessment Legislation. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Building and Nuclear Safety. *Autores sarakste 2017. gada februārī, personiskā arhīva materiāls.*

¹⁷⁰¹ Attiecas uz nevalstisko organizāciju iesaistīšanu (Vācijā).

Nr. p. k.	Valsts (alfabētiskā secībā)	Sākotnējā pārbaude	Dienas (d)	Programmas sagatavošana	Dienas (d), nedēļas (n.), mēneši (m.)*	IVN ziņojuma apspriešana	Dienas (d), nedēļas (n.), mēneši (m.)*
Valstu kopskaits katrā kategorijā		9		21		30	
<p>* – dalībvalstu tiesiskais regulējums pirms IVN direktīvas (2011) grozījumu (2014) transponēšanas ** – darba dienas *** – precīzs termiņš nav paredzēts <i>Ja nav norādīts citādi, dati iegūti no:</i> European Commission Environment Directorate-General / Cowi A/S / Milieu Ltd. Study concerning the report on the application and effectiveness of the EIA Directive. Final report. [B.v.]: Cowi, 2009, p. 192.</p>							

3. pielikums. Ietekmes uz vidi novērtējuma procesā izmantojamie sabiedrības līdzdalības iesaistes paņēmieni saskaņā ar labo praksi

Avots: autores pašgatavots, balstoties uz – UNECE. Maastricht Recommendations on Promoting Effective Public Participation in Decision-making in Environmental Matters prepared under the Aarhus Convention. Geneva: UN, 2015, 59 p.